AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN: 1694 - 528X

www.akademikbakis.org

İmtiyaz Sahibi
Közhan YAZGAN
Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

Baş Editör
Doç. Dr. Kürşad GÜLBEYAZ

Genel Yayın Yönetmeni
Doç. Dr. Kutluk Kağan SÜMER

dergi@akademikbakis.org

AKADEMİK BAKIŞ ULUSLARARASI HAKEMLİ SOSYAL BİLİMLER E-DERGİSİ
ACADEMIC SIGHT INTERNATIONAL REFEREED ONLINE JOURNAL

Sayı / Issue: 40 Ocak - Şubat / January – February 2014

ISSN: 1694 – 528X

Sahibi / Owner
Közhan YAZGAN

Baş Editör / Editor in Chief
Doç. Dr. Kürşad GÜLBEYAZ (Muğla Üniversitesi)

Yardımcı Editör / Asistant Editor
Doç. Dr. Kutluk Kağan SÜMER (İstanbul Üniversitesi)

Yayın Kurulu / Editorial Board
Hayati BEŞİRLİ – A. Vecdi CAN – Muhittin ZÜGÜL – Ömer ÖZKAN
Kürşad GÜLBEYAZ – Çetin YAMAN – Köksal ŞAHİN
Sadettin BAŞTÜRK - Hamit BASIK

© Her Hakkı Saklıdır.
Dergide yer alan yazılar kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.
Yazıların her türlü sorumluluğu yazarlara aittir. Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen yazılar yayınlansın veya yayınlanmasın iade edilemez.

Haberleşme / Information
Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
Kemalpaşa Mah. Bukalidede Sokağı No:4 – Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi
Posta Kodu: 34134 / Posta Kutusu: 9 Saraçhane / Fatih / İstanbul TÜRKİYE
http://www.akademikbakis.org - dergi@akademikbakis.org

ALAN EDİTÖRLERİ / FIELDS EDITORS

Fatma TARLACI	Gülcan YÜCEDAĞ
Ferat KAYA	M. Zahit CAN
Mehmet Töre YILDIRIM	Kadir TUĞ
Pınar Krom AYDIN	Toğrul İSMAYIL
Mehmet DURUEL	Nadim MACİT
Fatih YILMAZ	Ahmet ESKİCUMALI
Erkan YAMAN	Mehmet Barış HORZUM
Ergün ÖZTÜRK	Suat KOL
Mustafa BEKTAŞ	Ahmet AKIN
Murat İSKENDER	Alparslan OKUR
Durmuş Ali ARSLAN	Kürşad GÜLBEYAZ
Nihal ÖTKEN	Gürbüz AKTAŞ
Mehmet ÇERİBAŞ	Selçuk Kürşad KOCA
Selçuk Bora ÇAVUŞOĞLU	Ömer ÖZKAN
Selim İNANÇLI	Kamile AKGÜL
Kutluk Kağan SÜMER	Muhittin ZÜGÜL
Remzi ALTUNIŞIK	Mahmut ALBOLAT
Kamil TAŞKIN	Mustafa Fedai ÇAVUŞ
Ferruh TUZCUOĞLU	Habib YILDIZ
İlhan ERSOY	Deniz Özdemir TUNÇER
Esra KARAOL	Ayşegül Aral ALTIOK
Nilgün Doğrusöz DİŞİAÇIK	Köksal ŞAHİN
Abdulvahit SEZEN	Remzi DURAN
Hayati BEŞİRLİ	Çetin YAMAN
Sadettin BAŞTÜRK	Oğuz TÜRKAY
Mehmet Malik BANKIR	Toğrul İSMAYIL

BİLİM HAKEM KURULU / REFEREE BOARD

Abdulkadir AKIL	Erkan YAMAN
Abdullah TEMİZKAN	Erol DURAN
Abdulvahit SEZEN	Erol EROĞLU
Agah SİNAN ÜNSAR	Esra KARAOL
Ahmet AKIN	Eyüp UZUNKAYA
Ahmet ESKİCUMALI	Eyyup YARAŞ
Ahmet KOLBAŞI	Eyyüp TANRIVERDİ
Ahmet Vecdi CAN	Fatih YILMAZ
Ahmet YATKIN	Fatime BALKAN KIYICI
Ahmet ŞİMŞEK	Fatma Neşe ŞAHİN ÖZDEMİR
Ali AYATA	Fatma TARLACI
Ali BAŞ	Fatma YURTTAŞ ÖZCAN
Ali Murat KIRIK	Ferhat ÖZBEK
Ali Osman UYSAL	Ferruh TUZCUOĞLU
Alparslan OKUR	Fikret ÇELİK
Aydın KAYABAŞI	Fuat SEKMEN
Aysel DEMİR	Gülseli Aygül ERNEK ALAN
Ayşegül ARAL ALTIOK	Gürbüz AKTAŞ
Ayşegül KOYUNCU OKCA	Habib YILDIZ
Bülent KURTİŞOĞLU	Hakan CEVHER
Bünyamin KOCAOĞLU	Hakan TUNAHAN
Canan SANCAR	Haktan BİRSEL
Canan SEYFELİ	Halil İbrahim SAĞLAM
Cengiz BUYAR	Haluk SELVİ
Çetin YAMAN	Harun GÜNGÖR
Cüneyt BİRKÖK	Hasan DURAN
Demet ZAFER GÜNEŞ	Havva YAMAN
Deniz GÜNEŞ	Hayati BEŞİRLİ
Deniz ÖZDEMİR TUNÇER	Hulusi ALP
Dilorom HAMRAEVA	Hülya Gülay OGELMAN
Dilşad TÜRKMENOĞLU KÖSE	Hüsamettin İNAÇ
Durmuş Ali ARSLAN	Hüseyin ALPTEKİN
Dusan MİTİC	Kadir TUĞ
Emine DEMİRAY	Kamil AYDIN
Engin YILMAZ	Kamil TAŞKIN
Ercan MASAL	Kamile AKGÜL
Ercan TAŞKIN	Kasım TATLIOĞLU
Erdal AYDOĞMUŞ	Kutluk Kağan SÜMER
Ergün ÖZTÜRK	Kürşad GÜLBEYAZ

Erkan AKGÖZ	Mustafa BEKTAŞ
Kürşad YILMAZ	Mustafa Fedai ÇAVUŞ
Kürşad ZORLU	Mustafa TALAS
Köksal ŞAHİN	Mustafa USLU
Levent ERASLAN	Mustafa ÜNAL
Lokman ÇİLİNGİR	Muzaffer ŞEKER
Lütfi ÖZCAN	Mübin KIYICI
M. Murat HATİPOĞLU	Nadim MACİT
Mahmut AKBOLAT	Naim DENİZ
Mehmet Barış HORZUM	Nazım CAFEROV
Mehmet ÇERİBAŞ	Nazım HASIRCI
Mehmet DURUEL	Necdet HACIOĞLU
Mehmet GEDİZLİ	Nevin Güngör ERGAN
Mehmet Malik BANKIR	Nihal ÖTKEN
Mehmet Onur HASDEDEOĞLU	Nilgün DOĞRUSÖZ
Mehmet SAĞ	Nur Dilbaz ALACAN
Mehmet Salih ERKEK	Nurhodja AKBULAEV
Mehmet YÜCE	Oğuz TÜRKAY
Mehmet Öcal ÖZBİLGİN	Osman TİTREK
Metin ARIKAN	Ramazan YILDIRIM
Metin BAYRAK	Recep KAYMAKCAN
Metin EKE	Remzi ALTUNIŞIK
Metin ÖZARSLAN	Remzi DURAN
Metin ÖZKUL	Rıdvan KARACAN
Mimar TÜRKKAHRAMAN	Sadettin BAŞTÜRK
Muhammed Asıf YOLDAŞ	Seçil TAŞTAN
Muhittin ZÜGÜL	Selami GÜNEY
Murat ÇEMBERCİ	Selçuk Bora ÇAVUŞOĞLU
Murat ERCAN	Selçuk Kürşad KOCA
Murat YEŞİLTAŞ	Selim İNANÇLI
Murat İSKENDER	Serdar UĞURLU
Muratgeldi SOYEGOV	Sevgi COŞKUN KESKİN
Musa EKEN	Sibel KILIÇ
Mustafa AKAL	Soyalp TAMÇELİK
Mustafa ALTUN	Suat KARAKÜÇÜK
Mustafa BAYRAKÇI	Suat KOL
Tahsin TAPUR	Tuğrul KORKMAZ
Talaghir LAURENTIU GABRIEL	Tuncay AYAS
Tarkan YAZICI	Tülay YENİÇERİ
Terane ŞİRANOVA	Ufuk BİRCAN
Toğrul İSMAYIL	Vahit TÜRK
Tofik MUSTAFAZADE	Yasin ŞERİFOĞLU

Yavuz DEMİREL	Zeki PARLAK
Yavuz KÖKTAN	Zikri TURAN
Yaşar AYYILDIZ	Ömer ANAYURT
İbrahim AKIŞ	Ömer Okan FETTAHLIOĞLU
İbrahim Halil TÜRKER	Ömer ÖZKAN
İbrahim YILDIRAN	Özlem KARAKUŞ
İlhan ERSOY	Şaban KAYIHAN
İsa İPÇİOĞLU	Şenol BEŞOLUK
İsmail AKTÜRK	Şenol DURGUN
İsmail ÖNDER	Şerife GÜVENÇOĞLU
Yunus DEMİRLİ	Şerife UZUN
Yusuf AYMANKUY	Şevki ULAMA
Yüksel GÜÇLÜ	Şule YÜKSEL YİĞİTER
Yılmaz IRMAK	Şükran Güzin ILICAK AYDINALP

40. SAYI HAKEMLERİ / REVIEWERS OF 40's ISSUE

Bülent ULUDAĞ	Hayati BEŞİRLİ
Kürşad GÜLBEYAZ	Ömer ÖZKAN
Mehmet SAĞ	Köksal ŞAHİN
Şule Yüksel YİĞİTER	Murat ERCAN
Ahmet Vecdi CAN	Abdulvahit SEZEN
Selim İNANÇLI	Necdet HACIOĞLU
Yasin ŞERİFOĞLU	Mehmet Öcal ÖZBİLGİN
Kamil TAŞKIN	Mehmet SAĞ
Mustafa ÜNAL	Rıdvan KARACAN
Kadir TUĞ	Alparslan OKUR

AKADEMİK BAKIŞ YAYIN İLKELERİ / PUBLICATION PRINCIPLES

1 Dergimiz sistemine üye olmadan yayın kabul edilmez.
2 Dergimizin yayın kabul ettiği alanları dışında yapılan çalışmalar kabul edilmez.
3 Dergimizin yayın süresi yılda 6 defa olmak üzere; Ocak, Mart, Mayıs, Temmuz, Eylül ve Kasım aylarında. Bu sürelerde derginin yayın sistemine bağlı olarak kaymalar oluşturabilir. Bu nedenle dergimiz hiçbir talep ve sorumluluk altında bulunmaz.
4 Hiçbir çalışmanın bir başka çalışmadan farklılığı veya üstünlüğü yoktur. Her bir yazar ve çalışma aynı hak ve eşitliğe sahiptir. Her hangi bir ayrıcalık tanınmaz.
5 Hiçbir yazar dergimiz üzerinde bir hak iddiasında bulunamaz.
6 Yapılan her bir çalışmanın sorumluluğu tek taraflı olarak yazara aittir. Dergimiz bu konuda bir yükümlülük altına sokulamaz.
7 Dergimize gönderilen çalışmaların her türlü hakkı yazar tarafından dergiye verilmiştir. Bu işlem için yazardan bir imza ve onay bilgisi istenmez. Sisteme yüklenen çalışmalar her hakkı ile dergimize devredilmiş olur.
8 Dergimiz bünyesinde değerlendirilmek koşulu ile gönderilen çalışmaların, her hangi bir nedenle bir başka yerde kullanılmamış veya değerlendirmeye gönderilmemiş olması gerekir. Böyle bir durumunda çalışma reddedilir ve yazar hakkında hukuki işlem başlatılır. Yayınlanmış olsa bile yayından kaldırılır.
9 Çalışmaları değerlendiren alan editörleri ve hakemler tamamen bağımsız hareket ederler, dergimizin editör ve hakemler üzerinde bir yaptırımı ve özel talebi olmaz.
10 Her bir çalışma alanında uzman iki hakem tarafından değerlendirilip, iki hakemden olumlu görüş alan çalışmalar sıraya alınmak koşulu ile yer olması durumunda ilk sayıda, yoksa bir sonraki sayıda yayına alınır.
11 Dergimizde çalışmaları değerlendirme süresi (hakemlerden gelen dönüşlere göre) iki aydır. İki ay içerisinde dönüş alınamayan çalışmalar bir başka hakeme yönlendirilir. Bu durumda süre uzayabilir ve bu durumda yazar/yazarlar hiçbir hak iddiasında bulunamaz, makaleyi sistemden çekemez.
12 Yazarlar çalışmalarının hangi hakemler tarafından değerlendirildiğini bilemez ve bilmek isteme hakkına da sahip değildir. Bu durum sadece baş editör tarafından bilinir ve gizli tutulur.
13 Yayın değerlendirmesine ilişkin hakem raporu ilgili birinci yazara gönderilir. Düzeltme istenen çalışmaların düzeltme süresi 15 gündür. Bu süre içerisinde düzeltmesi yapılmayan çalışmalar sistemden çıkarılıp reddedilir. Bu durumda yazar dergimiz hakkında bir yaptırım hakkına sahip olamaz.
14 Düzeltmeler majör ve minör şeklinde yapılır. Her bir düzeltme sadece iki hakka sahiptir. İki talep doğrultusunda istenen düzeltmenin yapılmaması durumunda çalışma otomatik olarak reddedilir.
15 Tez, sunum veya bildiri şeklinde daha önce kullanılmış çalışmalar makaleye dönüştürülüyor ise mutlaka daha önceki kullanımına yönelik bilgi makalenin dipnotunda bulundurulmalı ve açıklanmalıdır. Aksi durumda intihal olarak kabul edilir ve dergimiz bu yükümlülüğü kabul etmez.
16 Dergimiz bünyesinde değerlendirmeye alınan ve birden fazla yazarlı çalışmalarda çalışmayı dergimiz üyelik sistemine yükleyen yazar muhatap alır, diğer yazarlarla bir ilişki içerisinde bulunmaz ve diğer kişilere bilgi vermez.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ABD'NİN DEĞİŞEN ORTADOĞU POLİTİKASI: YENİ YALNIZCILIK MI? YOKSA PERDE ARKASINDAN YÖNETMEK Mİ? 1

BİLGİSAYAR DESTEKLİ İLK OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ 18

ÇOK KÜLTÜRLÜ MÜZİK EĞİTİMİ 35

DUYU EĞİTİMİ PROGRAMININ ÇOCUKLARIN YARATICI DÜŞÜNME BECERİLERİNE ETKİSİ 48

ESKİ TÜRKMENCE ŞİİR OLARAK İKİ 'OĞUZNAME' 63

FUTSAL OYUNCULARI VE FUTBOLCULARDA SPRİNT SÜRATİ, ANAEROBİK GÜÇ VE DİKEY SIÇRAMA İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ 71

GENÇ TÜKETİCİLERİN REFERANS GRUPLARA ÜYELİKLERİNİN SEMBOLİK TÜKETİME ETKİSİ 98

GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNDE MİZAHIN YERİ VE KAYNAKLARI 108

KENDİLİK, KENDİLİK ALGISI VE KENDİLİK ALGISINA BAĞLI PSİKOSOMATİK BOZUKLUKLARA SOSYAL PSİKOLOJİK BİR BAKIŞ 126

KREDİ DERECELENDİRME NOTLARININ ULUSLARARASI STANDARDİZASYONU VE TÜRKİYE ANALİZİ (1992-2013) : KARŞILAŞTIRMALI ÜLKE DERECELENDİRME İNDEKSİ 141

MEDYA ETİĞİ KAPSAMINDA ÖZEL HAYATIN İHLALİ KONUSU 155

MİLLİYETÇİ TARİHTEN MİLLİ TARİHE, ÇATIŞMACI EĞİTİMDEN BARIŞÇI EĞİTİME DOĞRU TÜRKİYE'DE TARİH DERS KİTAPLARI 172

ORTA AVRUPADA İSLAMOFOBİA FENOMENİ 190

SA 8000 SOSYAL SORUMLULUK STANDARDI: TÜRKİYE'DE ÇOCUK İŞÇİ İSTİHDAMI ÜZERİNE BİR İNCELEME 199

SPORDA KRİZ YÖNETİMİ: 3 TEMMUZ ÖRNEĞİ 212

TÜRK HALK MÜZİĞİ KAYNAKLARINDAN ÇAĞDAŞ PİYANO MÜZİĞİNE: AHMED ADNAN SAYGUN 230

TÜRKİYE HENTBOL SÜPER LİGİ SPORCULARININ RİSK DEĞERLENDİRME DÜZEYLERİNİN BAZI DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERLE KARŞILAŞTIRILMASI 247

TÜRKİYE'DE KADIN EĞİTİMİN BUGÜNKÜ DURUMU 258

TÜRKİYE'DE ÖZEL SEKTÖRÜN HALKLA İLETİŞİM ARACI OLARAK SANAT SPONSORLUĞUNU KULLANIMI 272

TÜRKİYE'NİN KENTLEŞME SÜRECİNDE KONUT POLİTİKALARININ EVRİMİ 287

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AİLE İÇİ ŞİDDETE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ 299

XVI. YÜZYILDA AHISKA SANCAĞI'NIN ASPİNZA NAHİYESİ'NDE SOSYAL VE EKONOMİK YAŞAM 311

YAŞAM BOYU ÖĞRENİMİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNDE HALK KÜTÜPHANELERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ 326

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

THE CHANGING US POLICY TOWARD THE MIDDLE EAST: NEW ISOLATIONISM OR LEADING FROM BEHIND

Muhsin BARAN[1], Muzaffer Ercan YILMAZ[2]
[1-2]Balıkesir Üniversitesi, Bandırma İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Abstract: The US new approach toward the crises, particularly the ones linked to the Arab Spring, has been different when compared to the previous ones. This new change is closely related to the Obama's vision and leadership. However, there are some other domestic and foreign factors fostering this policy. This article provides an analytical discussion on the changing US foreign policy toward the Middle East region during Obama's presidency that has been quite obvious in the case of the so-called Arab Spring. Contrary to previous US policies towards the region, the new policy lacks direct or proactive involvement in the Middle East. Instead, the US stays behind and pushes forward some regional powers. This study examines the reasons behind this new policy, which takes some severe conservative criticisms in the US as well.

Keywords: US Foreign Policy, Middle East, Arab Spring, New Isolationism, Obama's Foreign Policy

ABD'NİN DEĞİŞEN ORTADOĞU POLİTİKASI: YENİ YALNIZCILIK MI? YOKSA PERDE ARKASINDAN YÖNETMEK Mİ?

Özet: ABD'nin özellikle Arap Baharı konjonktüründe Ortadoğu'daki krizlere yaklaşımı geçmiş krizlere olan yaklaşımlardan farklı olmuştur. Bu değişim, Obama'nın vizyonu ve liderliği ile yakından ilintili olmasına rağmen yeni politikayı zorunlu kılan başka iç ve dış faktörler de vardır. Bu makale, Obama'nın başkanlığıyla birlikte ABD'nin özellikle Arap Baharı sürecinde belirginleşen Ortadoğu bölgesine yönelik değişen politikasını analiz etmektedir. ABD'nin bölgeye yönelik önceki politikalarının aksine, yeni politika doğrudan bir

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

müdahale olmaktan ve proaktif bir karakterden uzaktır. ABD krize doğrudan müdahale etmek yerine sahne gerisinden bölgesel aktörleri ön plana sürmektedir. Bu çalışma, ABD kamuoyunda da bazı muhafazakar çevrelerin sert eleştirilerine neden olan yeni politikasının arkasındaki nedenleri irdelemektedir.

Anahtar Kelimeler: ABD'nin Dış Politikası, Ortadoğu, Arap Baharı, Yeni Yalnızcılık, Obama'nın Dış Politikası

1. INTRODUCTION

The well-known doctrines of the US presidents have been an important constituent of the US foreign policy. These doctrines can roughly be divided into two categories; that is isolationist or interferant policies towards the outside world. The Monroe Doctrine was the first one suggesting isolationism. The Nixon Doctrine had an isolationist character to some extent, since it limited the US intervention in the war in Vietnam, but it launched a two-pillar policy in the Middle East. The remaining ones, including Eisenhower, Carter, Reagan, and Bush doctrines suggested more active involvement in the outer world for the vital interests of the US and its allies. Furthermore, through some of these doctrines, it was declared that the US would not abstain from using force to help its allies and protect its interests.

As far as the Middle East, particularly the Arab Spring, is concerned, the current US policies toward the region are a little complicated. The polices shaped by the Obama administration, in fact, fall into neither of these categories. The strong support for regional powers to deal with the problems in the region instead of direct involvement, the reluctance for a military intervention despite use of chemical weapons by the regime forces, and the less support for Israel compared to the past are the main characteristics of this new policy.

The new policies have reasonable grounds when some domestic and foreign developments are taken into consideration. The syndrome for another Iraq, together with the American public opinion, which

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

holds no brief for another war; the concerns of the US over the oppositions in the states where the Arab Spring was taking place; the vulnerability of the US economy; the fear for damage to the efforts launched by the Obama administration to improve the US image in the Middle East; the concentration of the US on Asia-Pacific region rather than the Middle East; and the rise of China and Russia, which refrains the US in global issues compared to the past can be said to be some key elements of this new policy.

2. THE SYNDROME FOR ANOTHER IRAQ AND THE CONCERNS OF THE US OVER THE OPPOSITION

Many lessons drawn from the US-led wars in the 1990s and 2000s in the Middle East led the US authorities, as well as the public, to be cautious against similar crises in the region. Only during the Second Gulf War, the total number of coalition military fatalities was 4804 between 2003 and 2012. (Military Fatalities, 2013) The number of casualties created high expectations from the Obama administration to bring back the troops before the presidential elections. A survey conducted in September 2007 by the BBC World Service put forward that 61 percent of Americans wanted troops out of Iraq (Global Poll, 2007). Knowing that there was a great demand for the withdrawal, during the campaigns of the presidential elections of 2009, Obama wowed to pull the troops from Iraq and finally declared that till the end of the year 2011, all American troops would have left Iraq (Tapper, 2011).

The new foreign policy of Obama received severe criticisms from some American experts and media, however. Obama was blamed for leaving Iraq to Iran and criticized for risking losing a country in which the US had invested so much time, resources, and human life (Bennet, 2011).

No sooner did the Obama administration finish carrying out the plan to pull back the troops from Iraq than the level of the conflicts resulting from the Arab Spring escalated. There was another challenge to deal with in the region. This new situation

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

created a dilemma for the Obama administration. The US administration would either intervene in the region or isolate itself. Yet it chose neither of them.

Considering the US' unchanged Middle East policy which stands on two pillars: the security of Israel and the safe transportation of oil to Western markets, the Obama administration was not expected to stay completely outside of this new process in the region and it didn't, indeed. But the level of involvement was not as in Iraq or Afghanistan. During the Arab Spring, the US backed the French-led operation on Libya as a requirement of the alliance founded against Gaddafi, but didn't lead the operation (Little, 2011). Apart from Libya, the US avoided getting involved in any military interventions against the states where the Arab Spring was taking place.

The characteristic of the Arab Spring and the actors of this movement were some obvious reasons why the case in these states was to be likened to that of in Iraq. Upon the success of the opposition, the only change would be Sunni dominated power instead of a Shiite one. Consequently, the US had some reservations about backing the opposition. The Islamic nature of the resistance and the active role of the Sunni centric opposition which was the dominant group in this process and which was blamed for having some connections with Al Qaida also caused the US to step backward. Moreover, there were worries with regard to the success of these groups. They could end up allying with the enemies of Israel and the US as soon as they topple the old regimes and come to power.

From the very beginning, the Arab Spring has been associated with political freedom, economic opportunity and rising against the sclerotic masters (Ajami, 2012: 56-65). However, the uprising has allowed a long-suppressed Sunni groups to gain influence in some of the states of the region. The fall of the authoritarian regimes has offered these groups to become prominent (Khalaf, 2013).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

Of these Sunni centric groups, the most radical one is Salafis, which is based on an austere interpretation of Islam, calling for Muslims to return to the original teachings outlined in Koran (Bokhari, 2012). In Egypt, they gained more than a quarter of votes and came in the second place behind Muslim Brotherhood. In other states where the Arab spring has taken place, they have been on the rise.

Syrian National Coalition of Revolutionary and Opposition Forces, albeit recognized as the sole legitimate representative of the Syrian people, also harbors some groups considered as fundamentalist and it is claimed to have connections with Al-Qaida. For instance, the worries over infiltration of Nusra Front, which has obvious connections with Al-Qaida, in the Syrian opposition was voiced by the US officials (Miller, 2012). But immediately after this statement, the head of the new US-backed Syrian Coalition, Syrian National Coalition of Revolutionary and Opposition Forces, endorsed Nusra Front and asked the Obama administration to rethink about this labeling (Enders&Allam, 2012) .

The US suspects over the actors of the opposition and the applications of the groups linked to them seem to be delayed for the moment. But when these elements are considered, there are obvious indications that there is a lack of trust between the US and the opposition. Furthermore, the formation of the opposition gives some hints about the kind of the regime to be founded if the Baath regime is toppled. The risk of exclusion of different ethnic, religious and sectarian groups in the Post-Assad period raises concerns for the US and the Western world.

In addition to the US worries over the present situation, which can easily turn out to be that of in Iraq, and its doubts over the fractions fighting against regimes in the region, US citizens are not favoring another war in the Middle East. According to a survey conducted in December 2012, only 17 percent of Americans favor a US military intervention when no specifics are

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

provided. However, 70 percent of Americans said they would support a military intervention led by the US if Syria were to lose control of its chemical weapons (ABC News, 2012).

3. THE VULNERABILITY OF THE US ECONOMY

The vulnerability of the US economy can be considered as one of the most preventive factors against a US-led intervention in the region. Just before Obama entered the office, the economic figures were not pleasant. Further, there was no sign of recovery. Consequently, economy was on the top of the agenda. The unemployment rate was 7.8 percent in 2009 and this figure increased to 10 percent only nine months after Obama began his first term. The total of federal debts were about 8 trillion dollars. The stock market had nearly hit bottom by the time he took office (Factcheck, 2012). People were suffering from another Great Depression. First and foremost, the collapse of the housing bubble, which was considered to be the major cause of the recession, severely paralyzed the economy (CEPR, 2012).

Under these circumstances, there were high expectations from Obama. As a strong candidate for the presidency, he wowed to take serious precautions for an economic recovery. He promised to create a foreclosure fund to help those facing foreclosure stay in their homes, pledged not to increase any form of taxes for the middle class, and declared that he would modernize and restore confidence in the financial system (Foxnews, 2009).

Albeit difficult, Obama succeeded in recovering some sectors to a certain extent. But he broke some of his promises concerning the economy and as a result, some sectors deteriorated. While pondering on the economic issues, there were important developments in the first couple of years of his presidency in the Middle East.

Of these developments, the most important one was the Arab Spring. This new development required an economic support as well as political and military backings.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

However, the outbreak of the Arab Spring coincided with a time that the US economy was in its one of the worst situations ever. Regarding the US spending in Iraq, which is about 800 billion dollars, and Afghanistan, which is about 610 billion dollars, (Cost of Wars, 2013) it would be a greater risk for the US economy to allocate a fund for another military intervention in the region. Moreover, with regard to the existing economic recession, it would be tough to convince Americans to invest in or direct some American financial resources of the US in this part of the world.

Another obstacle to launching a military intervention in the region during the Arab Spring with respect to the US economy was the strategy which had already been planned to downsize the US army to be leaner and more efficient. This new strategy led to a plan for a defense cut. The new strategy was designed to cut 450 billion dollars over the next decade (BBC News, 2012). Consequently, staying behind the scene and standing on the regional friends to sort out this issue seemed wiser to the US policy makers. This way of involvement would be more economical.

4. EFFORTS TO IMPROVE THE US IMAGE

George W. Bush is one of the leading American presidents contributing to the negative image of the US. He was mainly disliked around the world because of the US-led military operations on Iraq and Afghanistan. He was accused of attacking Iraq without proper evidence. Some US applications after the war were considered as abuse of human rights. For instance, the treatment of prisoners in Abu Gharib and Guantanamo prisons were some of the practices severely criticized by the world public opinion.

The Bush doctrine was also one of the reasons for this dislike. According to this doctrine, the US was considered as the sole power to transform international politics, the threats would be avoided through preventive and pre-emptive wars, the US would not abstain from acting unilaterally

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

when necessary, and there was a need for the US superiority to provide peace and stability (Jervis, 2003: 365-366). The states in the world were categorized as the ones supporting the US in the war on terrorism and those which were against the US. Depending on the policies shaped as part of the Bush doctrine during the Bush presidency, the image of the US was at its worst level ever in the world, particularly in the Middle East. The results of a survey revealed just as Obama started his first presidential term in the beginning of 2009 showed the seriousness of the situation. The survey was based on interviews in 143 countries between 2006 and 2008. The results show that only 34 percent of people in the world approved the job performance and the leadership of the US. In the Middle East, the percentage dropped to 15 percent. When asked, what would improve their views, the majority of participants said "pulling out of Iraq" would improve their views of the US (Ray, 2009).

Being aware of the negative image of the US in the world, Obama took some important steps in the direction of improving this negative image as soon as he came to power. In addition to declaring that the US would pull out of Iraq, he paid some important visits to some countries where the Muslims constituted the majority of the population.

Of these visits, one of the most important ones was to Turkey. During his visit, he tried to give warm messages to the Muslim world. In his address to the Turkish Parliament, he stressed that the US would never be at war with Islam. He said the US had been enriched by Muslim-Americans and many other Americans had Muslims in their family, or lived in Muslim-majority country (Cooper, 2009).

Having improved the image of the US to some extent, the Obama administration decided to be more careful against the developments in the Middle East. In parallel with the discourses aiming at softening and improving the relations of the US and the Muslim world, the policies shaped by the US during the Arab uprising were quite soft and far from being

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

interferant. Although the US supported the oppositions against the regimes of these states, it avoided leading any kinds of attacks against them.

Apart from the lessons learned from the wars in the Middle East and Obama's desire for establishing a new partnership in the region, there were some other reasons leading the US to have a relatively passive role during the Arab Spring. As a member of Democrat Party, democratic values, freedom and human rights issues were considered important by the new president. While these elements were grounds for aggressive policies during the Bush era, they were considered as factors avoiding the US military intervention in any parts of the world, including the Middle East.

Last but not the least, the fact that Obama was awarded the 2009 Nobel peace prize was another factor making a US military intervention in another part of the world difficult. The prize was awarded to Obama for his extraordinary efforts to strengthen international diplomacy and co-operation between peoples. The Nobel committee especially stressed Obama's efforts to support international bodies and promote nuclear disarmament (BBC News, 2009). Having received a Nobel peace prize certainly affected Obama's policies towards the Middle East during the Arab uprising. The US stayed behind and imposed softer policies compared to previous situations. It tried to lead the developments in the region by forwarding regional friends. Otherwise, the efforts launched by the US to improve the US image in the world would severely be damaged.

5.NEW HEARTLAND: ASIA-PACIFIC REGION

The history of the world harbors some famous geopolitical theories directing the interests of the hegemonic states to some certain locations with the intention of gaining supremacy in world politics. Since geopolitics is closely related with realism, the policymakers of the hegemonic powers, to some extent, have always been influenced by those scholars working in this field. Of these scholars, the most

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

important ones were Mackinder, Mahan and Spykman. They were known with their famous terms: heartland, sea power and rimland.

The geographical location of heartland of the world has shifted a number of times. In addition, the different locations were pronounced by different scholars of international relations. There were times when the location was extended and times when it was restricted to a smaller area. In 1904, Mackinder declared the geographical location where the Soviet Union was founded as the geographical pivot of the world. Outside the pivot area, there was an inner crescent composing of Germany, Austria, Turkey, India and China. The outer crescent consisted of Britain, South Africa, Australia, the US, Canada and Japan (Mackinder, 1904: 298-321). Mackinder stressed the importance of mainland control for the supremacy of a state.

Prior to Mackinder, there were some other ideas concerning what needed to have supremacy over other states. Contrary to Mackinder's views concerning the heartland of the world, Alfred Mahan's views were based on the notion that sea power was the basic element needed to have supremacy over other nations. In his book named "The Influence of Sea Power upon History", he explains how the nations in the world history gained victories thanks to their sea power. He defines sea power as 'military strength afloat, peaceful commerce and shipping from which alone a military fleet naturally springs and on which it securely rests' (Mahan, 2007).

In 1940's, Nicholas Spykman put forward another theory in which he redesigned Mackinder's heartland theory by making some additions and introduced another term called rimland. To Spykman, the locations declared as the inner crescent by Mackinder were actually the critical zone. He tried to justify his views by showing the strategic patterns of the postwar world (Meinig, 1956: 554).

As far as today's world politics is concerned, the new strategic patterns of the present world fostered the US to

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

concentrate on the Asia-Pacific region rather than any other parts of the world. The rise of China in this region against the US necessitated to focus on this region. The Obama administration repeatedly explained that they were determined to protect the US vital interests in the Pacific region and the US would be more active in this zone. This new heartland which was shaped under the new conditions of the new world politics took the US attention from the Middle East and put it on the Pacific region.

The fact that the US was not very active during the Arab Spring and it stayed behind the scene in the Middle East have reasonable grounds when the importance of the Asia-Pacific region is considered for the US. In a speech in 2011, Obama declared that the Asia-Pacific region is a top priority of the US security policy and the countries in this region would play a vital role in shaping the world in the 21st century (BBC News, 2011). Consequently, despite reductions in the US defense spending, new troops were planned to be stationed in this region (Mitchell, 2012).

With respect to this new tendency, new partnerships were set up with some states in the region. In 2002, Obama administration deployed troops in Australia and cooperated with its Asian allies. In addition, the US made some military manoeuvres with some countries in the region (Mengzi, 2012). The purpose of this move was to be deterrent against China and give the impression that the US was out there to protect its allies from the third countries.

The concentration of the US on this new heartland rather than the Middle East also results from the shift in the balance of power in this region. This change, the rising of China, gave rise to some security concerns for the US and its allies. Since the end of the Vietnam War, Asia had benefited from a unique balance of power, which provided a peaceful atmosphere for the allies of the US. The continental powers were safe from invasion due to large armies, vast territories and nuclear

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

weapons (Cossa et al, 2009). However, the new security environment and the opportunities in this region prompted the US to be more active here.

Bringing the Asia-Pacific region forefront and throwing the Middle East background out of focus also had some economic grounds too. The financial crisis limited the strength of the US as a superpower. The US needed a recovery to continue its supremacy. Compared to other regions in the world, Asia seemed to be a more convenient region for economic activities since it is thought to have half of the world population, make up 43 percent of the world economy and conduct 35 percent of global trade by 2030 (Mengzi, 2012). In absolute terms mentioned above, Asia is likely to be an enormous market for the US economy in the future.

The preparations for the integration of Asia-Pacific region were started at the beginning of Obama's first term presidency. In November 2009, Obama announced the US intention to participate in the Trans-Pacific Partnership negotiations to finalize the Asia-Pacific trade agreements. In June 2012, the Trans-Pacific countries (TPP) announced that they had reached consensus on the addition of Mexico and Canada into the negotiations. The current TPP countries are the fourth largest good and services export market for the US. With the addition of Mexico and Canada, they will be the largest market of the US. Furthermore, Japan also expressed interest in joining TPP negotiations (Fact Sheet, 2012).

Having concentrated on a safer and nearer region in which the US could boost its economy, the Obama administration took steps to pull out its troops from the Middle East and decrease the level of its intervention in the region. In the context of the Arab Spring, the US was reluctant to take an active role in leading any military interventions. Instead, the leading role was transferred to some European and regional allies and the opposition was backed by other means, such as giving military training and bringing the opposition in the forefront on different international

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

platforms. This way, the US would focus on a region that would contribute to it supremacy and economic recovery.

6. THE RISE OF RUSSIA AND CHINA

The indirect and fierce race between the US and Russia was believed to have finalized when the Cold War ended in 1990. The US was considered the sole super power by some analysts when the Warsaw Pact dissolved. The new international system was defined as unipolar, which was dependent on the supremacy of the US. However, it was not before long when Russia reemerged as a challenging power. In addition, there was another rising power -China- challenging the superiority of the US. The US once again had to take Russia and additionally China into the consideration whilst making important decisions concerning world politics.

There have been several attempts by Russia to get on the stage of world politics as a superpower in the Post-cold War era. Starting from the first term of Putin's presidency, Russia has challenged the US in many issues concerning the world issues. The Bosnian War, the Kosova War, the invasion of Iraq, the Afghanistan war, the Libyan operation and the conflicts emerging in the Middle East due to the Arab Spring are some of the issues that the US and Russia dissented from each other. The nuclear weapons, the veto right in the United Nations Security Council, the energy resources and Putin's effective leadership have contributed to the rising of Russia and its becoming a serious rival against the US.

Nuclear weapons serve as status symbol, existential deterrence and deterrence of large-scale conventional forces against Russia (Sokov, 2011: 193). The fact that Russia is believed to have 12.000 nuclear warheads (Weitz, 2011: 373) raises concerns in the Western world and the US. Russia's recent attempts to retract from the agreement signed with US over the control of nuclear weapons is a sign that it is emerging as a challenging superpower. In 2012, Russia told the US that it would not extend the Nunn-Lugar weapons reduction

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

and security agreement after it expired. The agreement had been designed to help secure the nuclear and chemical weapons arsenal of the Soviet Union after the bloc's collapse (Englund, 2012). This way, Russia has become the sole arbiter on its nuclear and chemical weapons.

Another reason contributing to the rise of Russia is linked to its dominance in the energy field. The energy resources that Russia has and the partial monopoly over the energy transport to the Western markets through state-owned companies make Russia an effective actor in world politics. The proven oil reserves in Russia were 60 billion barrels as of January 2012. The country holds the largest natural gas reserves in the world with 1.680 trillion cubic feet (EIA, 2012). It is the largest oil, gas, uranium and coal exporter to the European Union. 36 percent of the EU's total gas imports, 31 percent of EU's total crude oil imports and 30 percent of EU's coal imports originate from Russia. (European Commission, 2013).

Last but not the least, Putin's effective leadership and the popular Neo-Eurasianism stream, which challenges the US supremacy and defines Russia as a state that has imperial background highlight Russia as an actor that cannot be ignored. The Neo-Eurasianism, which dates back to Eurasianism in 1920's, suggests that there are Anglo-American attempts to create a unipolar world order and, in order to prevent this, Russia should form a kind of bloc consisting of some European and Asian states under the leadership named Eurasian empire (Şen, 2004: 138). Albeit different fractions, it propounds the notion of revival of the Soviet empire, anti-Westernism and nationalism.

The above components make Russia an important power in the world politics and foster the US to take global issues into account in relations with this state. As far as the Middle East is concerned, the level of the need to involve Russia in the developments in this region take on a new significance when the unique relations

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

between Russia and some states in this region are analyzed. Russia's relations with some states where the Arab Spring was taking place have always been special. These relations date back to the Soviet period. The traditional pro-Arab approach during the Middle East crisis, economic and military support of the Soviet Union to Nasser's Egypt in 1950s and the Soviet support to the Arab world against Western dominance and the Soviet-supported Baath regimes (Kanet, 2006: 334-335) made these relations unique during the Cold War era. Although some of these regimes in the region were toppled down after the Cold War, the relations between Russia and them didn't change on a large scale. On the contrary, Russia was started to be considered as balancer power against the US in the region.

This unique relationship resulting from a kind of bloc brotherhood during the Cold War era between Russia and some states in the region has continued, even promoted in the context of Arab Spring. Having the veto right, Russia has blocked some resolutions in the United Nations Security Council aiming at putting severe sanctions on Syria and it has prevented international military interventions. As far as the conflict in Syria is concerned, it has continued to back Al Assad and the Baath regime despite tens of thousands of casualties.

As for China, starting from 1990's, there have been several developments making this state a serious competitor in world politics. In addition to its challenges to the US in the Asia-Pacific region, there have been some other disagreements over certain issues with the US. Having nuclear weapons, the highest population and veto right in the United Nations Security Council, turning into an economic giant, desperate needs for energy resources in other parts of the world so as to feed this economic boom are some basic reasons why this state has started to oppose some applications of the US concerning world politics.

Albeit different opinions, China is believed to have an important number of nuclear

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

weapons. According to one US estimate, China has approximately 240 warheads (Hsiao, 2009). But a study launched after 2008 earthquake in Sichuan, China, claimed that it had 3000 warheads. The study based its claims on some secret military documents and blogs (Dailymail, 2011). No matter how many warheads it has, China has posed a potential threat for the US and the US feels that it is required to take China into consideration whilst making important decisions about world politics.

In addition to the veto right and the economic capacity, there are some other elements that make this state an effective actor. With a population of 1.3 billion, despite some structural problems, China has overtaken Japan and become the second largest economy in the world recently (The World Bank, 2013). Furthermore, by 2030, it is expected to be the largest economy (Mcgreal, 2012). To sustain the economic growth, China needs vast energy resources, which is another subject of conflict with the US.

Considering the politics in the Middle East, particularly during the Arab uprising, The US had to take attitudes of China into the account as well due to the its veto right in the United Nations Security Council. As far as the Syrian Crisis is concerned, there was a strong opposition from Russia and China. They vetoed three resolutions aiming at putting sanctions on Syria over use of deadly force against civilians in the ongoing conflict (Aljazeera, 2012). Albeit denouncement by the US and its allies, the US didn't launch an independent initiative as it did previously during the presidency of George W. Bush. One reason for such a move can be explained with the high cost of competing with rising powers for a region which was not a pivot location and top priority for the US. In addition, the efforts of the troubled regimes to include Russia and China were successful to some extent due to the warm relations started during the Cold War and mutual economic dependency between the rising states and some states in the region.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

The close relationship started in the beginning of 2000s between China and some states in the Middle East also need mentioning to understand the dimension of Chinese existence in the region. Starting from the year 2001, China has started to make heavy investments in the region with respect to the "go out" policy. From 2005 to 2009, the total trade volume between China and the Middle East increased by 87 percent to 100 billion dollars and the Middle East exports to China grew by 25 percent. Investments from China grew from 1 billion dollars to 11 billion dollars in 2009 (Chen, 2011: 2) . Despite being the fifth largest oil producer, China is still an important importer of oil. In 2011, the country imported 54 percent of its total oil demand and more than 50 percent of the total crude oil came from the states in the Middle East (IEA, 2012).

The growing economic independence and the expanding scope of military activities of China with the states in the region have made China an influential actor in the Middle East during the Arab Spring. As a result of growing relations, China supported the regimes against the Western world and the US in the international platforms such as the United Nations Security Council and prevented hard sanctions or military intervention against these regimes. The dimension of relations also contributed to the prevention of a US-led military intervention in the region.

7. CONCLUSION

The intervention of the US in the Middle East in the context of the Arab Spring reached its peak when the secretary general of the US, John Kerry, announced that the US was training the armed forces of the opposition fighting against the Syrian regime (Reuters, 2013) and later threatened to start a military operation if the regime continued to use chemical weapons inside the country. Even this new level of US intervention fell behind the previous hard policies of the US towards the region. This new policy shaped during the Obama presidency has a different characteristic in the sense that it promoted soft power and drove regional powers and internal

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

dynamics of the destabilized countries rather than a US-led military intervention. This policy was neither an isolationism nor a total intervention. The US stayed behind and tried to get the edge on the developments in this region. When closely analyzed, the US has rational grounds for this newly shaped policy.

One reason for the US comparative less intervention in the Middle East particularly during the Arab Spring was the fear that the states in which the uprising was taking place could easily turn in to another Iraq. Considering the US losses in Iraq, which has still been severely criticized by the American public opinion, a war led by the US could make these states more unstable. The composition of the opposition groups fighting against the regimes in those countries contributed to this fear and raised a lot of concerns. The anti-Western discourse, some violent applications against the civilians in Syria and the suppression of some ethnic, sectarian and religious groups by some fractions forming the opposition caused the US to be more cautious.

As far as the Arab Spring is concerned, another reason that prevented an active US intervention was the US focus on its economy rather than an issue which didn't constitute the top priority. The fact that the US economy was in a recession similar to the years of Great Depression required the US to prioritize the economic issues and put them on the agenda. Therefore, compared to the previous crisis. the US preferred to spend less time, energy and financial resources. In addition, any kind of large-scaled support could get severe criticisms from the internal dynamic.

The risk damaging the efforts which had already started during the first term of Obama administration to improve the US image in the world also deterred the US from launching a military intervention. Obama administration became successful in their efforts to some extent and he was awarded with the Nobel Peace Prize for his contributions to international diplomacy and cooperation. Any US-led interventions

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

other than the ones supported by the international organizations and community would worsen this improving image of the US.

Moreover, the rising importance of the Asia-Pacific region with regard to economic and security issues led the US to focus on this region for better strategic and economic gains. The belief for a more profitable and secured trade in this region and its hinterland together with the worries over Chinese expansion in the region were the basic motives for this new policy. As a requirement of this policy, the US needed to lessen the level of its intervention in the Middle East region.

Finally, the rise of China and Russia and their starting to be serious challenging powers against the US constituted another obstacle for independent US policies in the Middle East. The elements of power of these two states such as the nuclear weapons, the veto right in the United Nations Security Council and the growing economic competency are some of the component that the US feels that it should regard whilst developing policies towards third countries. The exclusive relations resulting from being in the same bloc during the Cold War and the growing economic dependency between these two challenging states and some Middle Eastern countries cause the US to be more deliberate in the Middle East, particularly during the Arab Spring.

8. REFERENCES

ABC News/ Washington Post Poll (2012). Syria, [Erişim: http://www.langerresearch.com/uploads/1145a3 Syria.pdf]. (E.T: 28.03.2012).

Ajami, F. (2012). The Arab Spring at one, Foreign Affairs, 91 (2), 56-65.

Aljazeera (2012). West condemns Russia and China veto on Syria, [Erişim: http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/07/20127191446267 94335.html] (E.T: 18.04.2013)

BBC News (2011). Barack Obama says Asia-Pacific is 'top US priority,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

[Erişim:http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-15715446]. (E.T:07.04.2013)

_____ **(2012).** Obama unveils new strategy for 'leaner' US military, [Erişim: http://www.bbc.co.uk/news/world- us-canada-16430405]. (E.T: 04.04.2013)

_____ **(2009).** Obama Wins 2009 Nobel Peace Prize, [Erişim: http://news.bbc.co.uk/2/hi/8298580.stm]. (E.T: 06.04.2013)

Bennett, J. W. (2011). Obama risks Iraq for political expediency, CNN, [Erişim:http://edition.cnn.com/2011/10/26/opinion/bennett-losing-iraq-risk]. (E.T: 17.03.2013)

Bokhari, K. (2012). Salafism and Arab Democratization, Stratfor Global Intelligence, [Erişim: http://www.stratfor.com/weekly/salafism-and-arab-democratization]. (E.T: 20.04.2013)

Chen, J. (2011). The Emergence of China in the Middle East, Strategic Forum 271, 1-9, [Erişim: http://www.ndu.edu/inss/docuploaded/SFpercent20271_Chen.pdf]. (E.T: 18.04.2013)

CEPR (Center For Economic and Policy Research) (2013). Economics and the Elections: The War and the Recession, [Erişim: http://www.cepr.net/index.php/economics-and-the-elections-the-war-and-the-recession/]. (E.T:01.04.2013)

Cooper, H. (2009). America Seeks Bonds to Islam, Obama Insists, New York Times, [Erişim: 2009http://www.nytimes.com/2009/04/07/world/europe/07prexy.html?_r=0]. (E.T: 05.04.2013)

Cossa, A. R. et al (2009). The United States and the Asia-Pacific Region: Security Strategy for the Obama Administration, Pacific Forum Central For Strategic& International Studies, [Erişim: http://csis.org/files/media/csis/pubs/issuesinsights_v09n01.pdf]. (E.T: 09.04.2013)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

Cost of Wars (2013). [Erişim: http://costofwar.com/]. (E.T:(15.04.2013)

Dailymail Online (2011). China 'has up to 3000 nuclear weapons hidden in tunnels', three-year study of secret document reveals", [Erişim: http://www.dailymail.co.uk/news/article-2067984/Chinas-nuclear-arsenal-seven-times-bigger-previously-thought-students-discover-year-study-secret-documents.html]. (E.T: 14.04.2013)

EIA (Energy Information Administration) (2012). Russia Analysis, [Erişim: http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=RS]. (E.T: 11.04.2013)

Enders, D.& Allam, H. (2012). Head of new U.S.-backed Syrian Coalition endorses al Qaida-linked rebel fraction, McClatchy Newspaper, [Erişim: http://www.mcclatchydc.com/2012/12/12/177244/head-of-new-us-backed-syrian-coalition.html]. (E.T: 23.04.2013)

Englund, W. (2012). Russia no longer wants U.S. aid on nuclear arms security, The Washington Post, [Erişim: http://articles.washingtonpost.com/2012-10-10/world/35502617_1_nuclear-weapons-chemical-weapons-nuclear-security]. (E.T: 10.04.2013)

Erşen, E. (2004). Neo-Euroasianism and Putin's 'Multipolarism' in Russian Foreign Policy, Turkish Review of Euroasian Studies**,** Annual 4, 135-172.

European Commission (2013). EU-Russia Energy Relations, [Erişim: http://ec.europa.eu/energy/international/russia/russia_en.htm]. (E.T: 11.04.2013)

Fact Check (2012). Obama's Numbers: Statistical measures of the president's term to date, [Erişim: http://factcheck.org/2012/10/

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

obamas-numbers/].(E.T: 29.03.2013)

_____ **(2012).** The United States in the Trans-Pacific Partnership, [Erişim: http://www.ustr.gov/about-us/press-office /fact-sheets/2012/june/us-tpp-increasing-american-exports-supporting-american-jobs]. (E.T: 10.04.2013)

Foxnews (2009). Promises to Keep: Candidate Obama vs. President Obama, [Erişim: http://www.foxnews.com/politics/2009/10/23/pub-obama-campaign-promises/]. (E.T: 02.04.2013)

Global Poll (2007). Majority Wants Troops Out of Iraq Within a Year, [Erişim: http://www.worldpublicopinion.org/pipa/pdf/sep07/BBCIraq_Sep07_rpt.pdf]. (E.T: 15.03.2013)

Hsiao, R. L.C. (2009). 'China's Great Wall' and Nuclear Deterrence, China Brief, 9 (25), 1-2, [Erişim: http://www.thedialogue.org/PublicationFiles/cb_009_75.pdf]. (E.T: 11.04.2013)

IEA (International Energy Agency) (2012). International Energy Agency Oil and Gas Emergency Policy- China 2012 update, [Erişim: http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/name,28189,en.html]. (E.T: 20.04.2013)

Jervis, R. (2003). Understanding the Bush Doctrine, Political Science Quartely, 118 (3), 365- 388.

Kanet, E. R. (2006). The Superpower Quest for empire: The Cold War and the Soviet Support for 'Wars of Nation al Liberations', Cold War History**,** 6 (3), 331-352.

Khalaf, R. (2013). The Salafi surge, Financial Times, [Erişim: http://www.ft.com/cms/s/0/863d92ac-3ef3- 11e2-9214-00144feabdc0.html#axzz2LciKbHYQ]. (E.T: 19.03.2013)

Little, A. (2011). Libya: US, UK and France attack Gaddafi forces, BBC, [Erişim:

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12796972]. (E.T: 17.03.2013)

Mackinder, H. (1904). The Geographical Pivot of history, The Geographical Journal, 170 (4), 298-321.

Mahan, T. A. (2007). The Influence of Sea Power Upon History, 1160-1783, The Project Gutenberg ebook, [Erişim: http://www.gutenberg.org/files/13529/13529.txt]. (E.T: 07.04.2013)

Mcgreal, C. (2007). China's economy to outgrow America's by 2030 as world faces 'tectonic shift', Guardian, [Erişim: http://www.guardian.co.uk/world/2012/dec/10/chinese-economy-america-tectonic-shift]. (E.T: 17.04.2013)

Meinig, W. D. (1956). Heartland and Rimland in Eurasian History, The Western Political Quarterly, 9 (3), 553-569.

Mengzi, F. (2012). Obama and His Return to Asia-Pacific, China-US Focus, [Erişim: http://www.chinausfocus.com/foreign-policy/obama-and-his-return-to-the-asia-pacific-region/]. (E.T: 08.04.2013)

Military Fatalities (2013). Iraq Coalition Military Fatalities By Year, [Erişim: http://www.icasualties.org/]. (E.T. 03.04.2013)

Miller, G. (2012). Al-Qaeda infiltrating Syrian opposition, U.S. officials say, Washington Post, [Erişim: http://articles.washingtonpost.com/2012-02-16/world/35442742_1_al-qaeda-al-zawahiri-syrian-opposition]. (E.T: 21.03.2013)

Mitchell, P. (2012). US military to focus on Asia-Pacific, says Obama, Herald Sun, [Erişim: http://www.heraldsun.com.au/news/victoria/us-army-to-focus-on-asia-pacific-president-obama/story-e6frf7lf-1226238267242]. (E.T: 08.04.2013)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:79 K:121*
http://www.akademikbakis.org

Ray, J. (2009). Opinion Briefing: U.S. Image in Middle East/North Africa, Gallup World, [Erişim: http://www.gallup.com/poll/114007/opinion-briefing-image-middle-east-north-africa.aspx]. (E.T: 04.04.2013)

Reuters (2013). Kerry Says Syrian opposition needs more help, [Erişim: http://www.reuters.com/article/2013/02/27/us-syria-crisis-kerry-idUSBRE91Q0MP20130227]. (21.04.2013)

Sokov, N. (2011). Nuclear Weapons in Russian National Security**,** Russian Nuclear Weapons: Past, Present and Future, Edited by Stephen J. Blank, Strategic Studies Institute Book, Carlisle, Pensilvanya.

Tapper, J. (2011). Obama Announces Complete Drawdown of U.S. Troops From Iraq by Year's End, ABC News, [Erişim: http://abcnews.go.com/blogs/politics/2011/10/obama-to-announce-complete-draw down-of-u-s-troops-from-iraq-by-years-end/]. (E.T: 16.03.2013)

The World Bank (2013). China Overview, [Erişim: http://www.worldbank.org/en/country/china/overview]. (E.T: 16.04.2013)

Weitz, R. (2011). Russian Tactical Nuclear Weapons: Current Policies and Future Trends, Russian Nuclear Weapons: Past, Present and Future, Edited by Stephen J. Blank, Strategic Studies Institute Book, Carlisle, Pensilvanya.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

BİLGİSAYAR DESTEKLİ İLK OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ*

*Hanife Gülhan ORHAN KARSAK**

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özet: Bu çalışmanın amacı bilgisayar destekli ilk okuma yazma öğretimine ilişkin bu yöntemle ilk okuma yazma öğretimi yapan ilköğretim 1.sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesidir. Çalışma 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Türkiye'nin çeşitli illerinden (İstanbul, Karabük, Zonguldak, Kahramanmaraş, Gümüşhane, Osmaniye, Konya, Gaziantep) on iki öğretmen ile gerçekleştirilmiş ve nitel olarak desenlenmiştir. Veriler 18 yarı yapılandırılmış sorudan oluşan görüşme formu ile toplanmış, içerik analizi ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin bilgisayar destekli ilk okuma yazma öğretimi için projeksiyon cihazının gerekliliğine inandıkları, bilgisayardan en çok çalışma kağıtları, sunu, video hazırlamada ve temin etmede, çizgifilm, film, okuma yazma animasyonları izlettirmede, şarkı dinlettirmede yararlandıklarını, en çok word, excel, flash, pwp, wmp programlarını tercih ettiklerini, alandaki yazılımları yetersiz bulduklarını, ilk okuma yazmanın hemen her aşamasında bilgisayar kullandıklarını ve genellikle en çok sesi hissetme aşamasında yarar gördüklerini ifade etmişlerdir. Ek olarak ilkokuma yazma öğretiminde bilgisayar desteğinin yararlarına ve sınırlılıklarına ilişkin görüşlerini belirtmişlerdir. Öğretmenler konuyla ilgili önemli öneriler getirerek konuyu aydınlatmışlardır.

Anahtar Sözcükler: Bilgisayar Destekli Öğretim, İlk Okuma Yazma Öğretimi, Öğretmen Görüşleri

AN ANALYSIS OF THE TEACHERS OPINIONS ON COMPUTER SUPPORTED FIRST READING WRITING INSTRUCTION

Abstract: The aim of the study was to observe what the 1st grade elementary teachers' who were using this method for first reading writing, opinions were for computer supported first reading writing instruction. The research was formed in 2006-2007 education year with twelve primary teachers who had a duty on primary schools in varied cities (Istanbul, Karabuk, Zonguldak, Kahramanmaras, Gumushane, Osmaniye, Konya, Gaziantep) of Turkey. Datas were collected with interview form which was consisted of 18 semi structured questions and were analyzed with content analysis. According to findings, teachers have believes that projector is a need for first reading writing activities. In this activities they benefited from computer for preparing and getting worksheets, presentations and videos; watching cartoon, film and first reading writing animations; listening songs. In addition they prefered word, Excel, flash, pwp and wmp programs. They

** Bu çalışmanın bir kısmı Çanakkale 18 Mart Üniversitesi 1. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu'nda sunulmuştur.*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

thought that softwares for this field are deficient. They told that they use computer in every process of the first reading writing activities and the process that they most benefit from computer was sensation of sound. Teacher stated the benefits, limitations and proposals for the use of computer in first reading writing.

Keywords: Computer Supported Instruction, First Reading Writing Instruction, Teachers' Proposals

1. GİRİŞ

Gelişen teknoloji yaşamımızın her alanında yer almaktadır. Buna rağmen öğretimde teknolojinin uygun kullanımına gereken önem hala verilmemektedir. Ülkemizde sınırlı sayıda çocuk okul öncesi eğitimden yararlanabilmekte ve pek çok çocuk okul hayatı ile ilköğretim birinci sınıfta tanışmaktadır. İlköğretim birinci sınıfta çocukların hayatları boyunca öğrenme yaşantılarını etkileyecek ilk okuma yazma deneyimleri çok önemlidir. Bu ilk adımı daha verimli kılmak için bilgi teknolojilerinden planlı bir biçimde yararlanılması gerekmektedir.

Bilgisayar ve projeksiyon gibi teknolojilerin de içinde bulunduğu bilgi teknolojileri ilk okuma yazma öğrenmede önemli bir öğrenme aracıdır ve bilgisayar teknolojisinin internetten bilgiye ulaşılmasını da sağlayan inanılmaz bir kapasitesi vardır. Bilgisayar destekli öğretim, okuma yazmaya yeni başlayan henüz somut kavramları anlayabilen ve oyun çağında olan öğrencilerin öğrenmeye karşı merakını artırır ve ilgilerini çeker. Paivio (2006) da okumayı henüz yeni öğrenen öğrenciler için soyut olan kelimeler görselleri ile verilerek somutlaştırıldığında, öğrencilerin okuma şifresini daha çabuk çözeceklerini belirtir. 2005 İlköğretim (1-5. Sınıflar) Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda da ilkokuma yazma öğretimi sürecinde somut öğelerden yararlanılarak kısa sürede cümlelere ulaşılması vurgulanmıştır (MEB, 2005). Programın somut öğe vurgusu ve 1.sınıf öğrencisinin oyun eğiliminin yanı sıra dikkat süresinin kısa oluşu özellikleri hatırlandığında (Akyol, 2005; Calp, 2003; Tortop, 2003) ilk okuma yazma öğretim içeriğinin, anlamlı ve düzeye uygun oyunlar, sabit ve hareketli görseller içeren farklı materyallerle planlanarak sunulmasının önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bu sunum için en uygun yol, öğretimin bilgisayar desteğiyle gerçekleştirilmesidir.

İlk okuma yazma öğretim programına ve öğretim tekniklerine uygun olarak hazırlanmış yazılımların yer aldığı cd'lerden, animasyonlu video kliplerden, sunulardan, elektronik ortamda hazırlanmış çalışma kağıtlarından ve internetteki ilk okuma yazma öğretiminde kullanabilecek sitelerden yararlanarak bilgisayar destekli ilk okuma yazma öğretimi ile zevkli ve eğlenceli bir öğrenme ortamı sağlanır. Bu yöntem ile hem sınıfta hem de evde öğrenme devam ettirilebilirken okuma

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

yazma öğrenmede güçlük çeken öğrencilerin öğrenimi kolaylaşır ve hızlanır (Gambrell, Morrow & Pennigton, 2000).

Amerika'da bir anaokulunda bilgisayar desteğiyle okuma yazma öğretiminin yapıldığı bir araştırma sonunda öğrencilerin içeriği anlamada daha çok geliştiği, metinler arası ilişkileri keşfedebildikleri, interaktif ve çoklu ortam uygulamalarının, onların okuma yazmaya ilişkin ihtiyaçlarını desteklediği görülmüştür (Labbo, 1999).

Dünyada gelişmiş olan ülkelerde, sınıflarda sadece bir bilgisayarın kullanıldığı ilk okuma yazma öğretiminde öğrencilerde etki oluşturmada zorlanılacağı; bunun için göç alan ve gelişmekte olan bölgelerde kurulması zor da olsa, imkan olan okullarda bilgi teknolojileri sınıfları kurularak, bunlardan yararlanılmasının ve öğretimin interaktif olarak gerçekleştirilmesinin daha yararlı olacağı düşünülmektedir (Barr & Johnson, 1997).

Gelişmiş ülkelerde bilgisayar destekli okuma yazma öğretimi çeşitli biçimlerde uygulanmaktadır. Sesi hissetme aşamasında konuşan alıştırma programları ile karışık olarak verilen seslerle çalışmalar yapılır. Öğrencinin sesi hissetme seviyesine göre; cevaplarını çözümleyen ve her öğrenciye bireysel uygulamalar hazırlayan yazılımlar ile etkinlikler düzenlenir. Çoklu ortam özellikleri ile sesler harfler ile bağlantılanarak alfabedeki harfler ile uyuşan sesler öğretilir. İki ya da daha fazla çocuğun oynayabileceği, sesi hissetmeyi içeren bilgisayar destekli oyunlar ile öğrencilere küçük gruplar halinde öğretim yapılabilir. Bir Alman anaokulunda, sesleri ve kelime oluşturma öğrenimini destekleyen bir yazılım kullanılmıştır. Uygulama sonunda, bu yazılım kullanılarak öğretim yapılan çocukların, yapılmayanlara göre daha fazla kelime okuyabildikleri ve harfleri daha çabuk tanıyabildikleri görülmüştür (Daal & Reitsma, 2000; Sherman, Kleiman & Peterson, 2004).

Seslerle yazıyı ilişkilendiren, konuşan kelime işlemci programlar, çoklu ortam ve elektronik metinler yardımıyla öğrencilerin öykülerde yer alan sesleri tanımaları, harfleri yazmaları, öykü dinlemeleri ve bilgilendirici metinleri yüksek sesle okumaları, basit metinleri okuyup yazmaları sağlanır.

Wise, Olson ve Treiman (1990) tarafından yapılan bir araştırmanın sonucu da bu fikri desteklemektedir. Araştırmada birinci sınıf çocuklarında sesten kelimeye, cümleye ve metne geçen okuma yazma öğretimi için yazıların altı fosforlu ve renkli çizgilerle çizilerek, çeşitli şekillerde görselleştirilerek ve seslendirilerek hazırlanan bir yazılım kullanılmıştır. Sonuçta, öğrencilerin sesleri birleştirme becerilerinin geliştiği ve kelimeleri başka metinlerde gördüklerinde hemen okudukları görülmüştür.

Okuma yazma öğretimi için hazırlanan yazılımlar, öğrencilere cevapları bilmeleri için ipuçları verir, ek şanslar tanır ve

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

cevaplarının doğru olup olmadığına ilişkin hemen geri dönüt verirler. Böylece öğrenciler doğru cevabı da hemen öğrenmiş olurlar. Yazılımlarda tekrarlama ve seslendirme hızı öğrencinin ihtiyacına ve seviyesine göre ayarlanabilir. Yazılımlarla desteklenen öğretim sayesinde, öğretmen de öğrencilerin seviyesi konusunda bilgilenmiş olur ve çocuklar, bilgisayarda çalışırken, diğer öğrencilerle ilgilenebilir. Böylece öğretmen her öğrencinin bireysel ihtiyaçlarını saptayabilir.

Ülkemizde ise hala pek çok öğretmen, öğretimde bilgisayar kullanılmasını geçici bir durum olarak görerek bilgisayar destekli öğretime gereken önemi vermemekte ve okuma yazma öğretiminde bilgisayar desteğinden etkin bir biçimde nasıl yararlanılacağı konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Bazı öğretmenler bilgisayarı sadece çalışma kağıtları hazırlamada kullanmaktadırlar. Oysa bilgisayar destekli ilk okuma yazma öğretimi daha karmaşık, öğrencilerin eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmeyi de hedefleyen bir sistem olarak ele alınmalıdır. Bu bağlamda bilgisayar destekli okuma yazma öğretimi yapan öğretmenlerin görüşleri alınarak, ilk okuma yazma başarısının artırılmasında bilgisayarın etkisini gözler önüne sermek önemliydi. Ek olarak öğretime ilişkin öğretmen önerilerine ve deneyimlerine ulaşılmasının, ilk okuma yazma öğretimini bilgisayar destekli öğretimle bütünleştirmeyen ya da nasıl bütünleştireceği konusunda sorunlar yaşayan öğretmenler için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, 2006-2007 eğitim-öğretim yılında ülkemizin çeşitli illerinden bilgisayar destekli ilk okuma yazma öğretimi yapan on iki öğretmenin ilk okuma yazma öğretiminde bilgisayar desteğine ilişkin görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki soruya yanıt aranmıştır:

Bilgisayar destekli ilk okuma yazma öğretimi yapan öğretmenlerin bilgisayar destekli ilk okuma yazma öğretimine ilişkin görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeline, çalışma grubuna, veri toplama aracına ve verilerin çözümlenmesine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bilgisayar destekli ilk okuma yazma öğretime ilişkin öğretmen görüşlerinin alınmasının amaçlandığı bu araştırma nitel araştırma yöntemine göre desenlenmiştir. Bu bağlamda araştırmada görüşlerin incelendiği bir durum çalışması gerçekleştirilmiştir. Durum çalışmaları, nasıl ve niçin sorularına cevap arayarak bir olay veya olgunun derinlemesine

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

incelenmesine olanak sağlar (Yıldırım& Şimşek, 2011).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örneklem yöntemlerinden maksimum çeşitlilik ile belirlenmiştir. Çalışma grubunda yer alacak öğretmenler farklı illerden olmasına dikkat edilerek seçilmiştir. Maksimum çeşitliliğe dayalı bir örneklem oluşturmada amaç, genelleme yapmak için bu çeşitliliği sağlamak değildir, tam tersine çeşitlilik gösteren durumlar arasında herhangi ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını bulmaya çalışmak ve bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2011). Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul, Karabük, Zonguldak, Kahramanmaraş, Gümüşhane, Osmaniye, Konya, Gaziantep illerinde bilgisayar destekli öğretimle ilk okuma yazma öğretimi yapan toplam on iki öğretmen oluşturmuştur.

2.3. Veri Toplama Aracı

Verilerin toplanmasında görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda bulunan sorular, araştırma amacındaki görüşme yapılan öğretmenlerin görüşlerinin alınması nedeniyle 18 yarı yapılandırılmış soru açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Görüşme formu hazırlandıktan sonra dört eğitim bilimi uzmanının görüşleri alınmış ve görüşme sorularına son şekli verilmiştir. Verilerin toplanmasında nitel yöntem, görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmeye katılan öğretmenlerin düşünceleri görüşme formuyla alınmıştır. Verilerin toplanması sırasında, gönüllü olarak görüşme formunu doldurmayı isteyen öğretmenlerle çalışılmıştır. İlk okuma yazma öğretirken bilgisayar destekli öğretim yöntemini kullanan öğretmen sayısının sınırlı olması nedeniyle öğretmenlere internet yoluyla ilk okuma yazma öğretimine ait bir ortak paylaşım forumundan götürülen teklifle ulaşılmıştır. Her görüşme yapılan kişiye aynı soruların sorulduğu standartlaştırılmış açık uçlu görüşme sorularının yer aldığı açık uçlu bir anket görüşmesi şeklinde yazılı olarak görüşler alınmıştır ve kodlar oluşturularak çözümlenmiştir.

2.4. Verilerin Çözümlenmesi

Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yapılmıştır. İlk olarak kategorilendirme yapılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler incelenerek ve araştırmanın amacı çerçevesinde önemli olan boyutlar saptanarak, bu boyutlardan kategoriler üretilmiştir. Üretilen kategoriler sınıflandırılarak hangi temalar etrafında toplandıkları tespit edilmiştir. Tablo 1'de üretilen kategori listesi görülmektedir.

Tablo 1. Kategoriler

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

- İlk Okuma Yazma Öğretirken Bilgisayardan Yararlanma Durumları
  - İlk okuma yazma öğretirken bilgisayar, projeksiyon kullanma ve bunları temin etme biçimleri
  - İlk okuma yazma öğretirken bilgisayardan yararlanma biçimleri
  - İlk okuma yazma öğretirken kullandıkları bilgisayar programları, yazılımlar
- Alanda Hazırlanmış Yazılımlara İlişkin Düşünceleri
  - Yeterliliğine ilişkin
  - Geliştirilmesine ilişkin
- İlk Okuma Yazma Öğretiminde İnternet Kullanma Durumları
  - İnternetten yararlanma biçimleri
  - Kullandıkları siteler
- Bilgisayardan Yararlandıkları İlk Okuma Yazma Aşamaları
  - Bilgisayar kullandıkları ilk okuma yazma aşamaları
  - Bilgisayardan en çok yarar gördüklerini düşündükleri ilk okuma yazma aşaması
- İlk Okuma Yazma Öğretiminde Bilgisayar Kullanmaya İlişkin Görüşleri
  - İlk okuma yazma öğretiminde bilgisayar kullanmanın yararları, zararları, sınırlılıkları
  - İlk okuma yazma öğretiminde bilgisayar kullanmaya ilişkin öneriler

3. BULGULAR

3.1. İlk Okuma Yazma Öğretirken Bilgisayardan Yararlanma Durumları

Bu başlık altında çalışmaya katılan öğretmenlerin bilgisayar, projeksiyon kullanma durumları ve bunları temin etme ve bilgisayardan yararlanma biçimlerine yer verilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin ilk okuma yazma çalışmalarında kullandıkları bilgisayar programlarına ve yazılımlarına yer verilmiştir.

3.1.1. İlk Okuma Yazma Öğretirken Bilgisayar, Projeksiyon Kullanma ve Bunları Temin Etme Biçimleri

Çalışmaya katılan öğretmenlerin bazılarının sınıflarına özel olana, bazılarınınsa okula ait olana başvurarak çoğunluğunun projeksiyon cihazı kullandıkları, cihazı temin etmede farklı

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

yollar izledikleri tespit edilmiştir. Aşağıda konuyla ilgili öğretmen görüşlerine yer verilmiştir:

Ö2 ve Ö11 bilgisayar kullanıp projeksiyon cihazı kullanmadıklarını; görüşmeye katılan diğer öğretmenler ise her ikisini de kullandıklarını belirtmişlerdir.

Ö2 okuldaki vcd bozulunca şahsi dizüstü bilgisayarını kullandığını, okulda herhangi bir laboratuar olmadığını bu nedenle de projeksiyon kullanmadığını belirtmiştir. Ö4 ve Ö11 şahsi dizüstü bilgisayarlarını kullandıklarını; Ö1, Ö3 ve Ö10 okulun laboratuarından yararlandıklarını; Ö5, Ö7, Ö8, Ö9 ve Ö12 ise sınıflarına ait bilgisayar ve projeksiyon aldıklarını, Ö4 ise sınıfına ait projeksiyon aldığını ifade etmişlerdir. Ö12 bilgisayarı ve projeksiyonu temin etme durumunu şöyle belirtmiştir:

"Velilerimle işbirliği yaparak, yardımlaşarak ve okulda velilerin düzenledikleri kermesten elde edilen gelirlerle sınıfıma bir bilgisayar bir de projeksiyon cihazı aldım."

Ö6 ise durumunu;
" Okulda fazla bilgisayar vardı. Zümrem ile kararlaştırıp bir tanesini sınıfıma koyduk. Bu sene okulumuza teknoloji sınıfı yapıldı. Ben de oradaki projeksiyon cihazından faydalanıyorum." şeklinde belirtmiştir.

3.1.2. İlk Okuma Yazma Öğretirken Bilgisayardan Yararlanma Biçimleri

Görüşmeye katılan öğretmenlerin tümü başka meslektaşları tarafından yapılmış hazır sunumlardan yararlandıklarını belirtmişlerdir. Ö3, Ö10, Ö11 ve Ö12 haricindeki öğretmenler bilgisayarda çalışma kağıtları hazırladıklarını; Ö1, Ö11 ve Ö12 haricindeki öğretmenler kendileri de sunumlar hazırladılarını ifade etmişlerdir. Ö3 ve Ö 10 haricindeki öğretmenler şarkı dinlettirdiklerini , Ö8 ise özellikle ses hissettirme dönemlerinde şarkılar dinlettirdiğini ifade etmişlerdir. Ö2 bilgisayardan şarkı dinlettirirken dansa yer verdiğini ve harf klipleri de hazırladığını belirtmiştir. Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö9 ve Ö12 bilgisayar oyunlarından yararlandıklarını, öğrencilerine oynattırdıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Ö5 konu ile ilgili çizgi filmler ve filmler izlettirdiğini ifade etmiştir. Ö7,Ö8,Ö9 okuma metinleri hazırladıklarını da belirtmiştir. Bunlardan farklı olarak Ö4 anket ve takip formları hazırladığını söylemiştir. Konu ile ilgili gerçekleştirdiği bir etkinlikten Ö2 şöyle bahseder :

"Bir kez sınıfça bir masal yazıp fotoğraflarla sahnelendirmiş ve bunları vcd formatında sesli masala dönüştürmüştüm."

Ö6 ise şunları söylemiştir:
"İnternetten bulduğum harflerin yazımını gösteren videolar, örneğin; güzel yazı defterine nasıl yazı yazılır?, hangi çizgiye ne yazılabilir? gibi flashta hazırlanmış animasyonlar ve telaffuz çalışmalarını gösteren videoları izletiyorum."

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

3.1.3. İlk Okuma Yazma Öğretirken Kullandıkları Bilgisayar Programları, Yazılımlar

Görüşmeye katılan öğretmenler genel olarak word, excel, powerpoint, flash, media player kullandıklarını ifade etmişlerdir. Çalışma kağıtlarını hazırladıklarını ifade edenler word, excel programları kullanmakta; sadece kendi hazırladıkları sunuları ve hazır sunuları izletenler powerpoint, media player ve flash kullanmaktadırlar. Ö6 diğer programların yanı sıra adobe acrobat reader da kullandığını belirtmiştir. Ö4 "Akıllı Tahta" yazılımını; Ö5, Ö7, Ö9 ve Ö11 ise "Edusoft Nasrettin Hoca ile Okuma Yazma Öğreniyorum" yazılımını, Ö11 Lokomotif yazılımını, Ö9 ise el yazı programını ve Zambak 1. sınıf yazılımlarını kullandıklarını belirtmişlerdir. Ö12 profesyonel bir yazılım kullanmadığını, internet sitelerinden ve paylaşım forumlarından başka öğretmen arkadaşların hazırladıkları ve paylaştıkları sunumları kullandığını ifade etmektedir. Ö2 ise görüşmeye katılan diğer öğretmenlerden farklı olarak seçtiği bilgisayar programlarını şöyle ifade etmiştir :

"Photosop, flash, paint, movie makier, jasc paint shop pro, word, excel. Resim işleme ve film programlarının tamamı. Her program hakkında az da olsa bilgim var ve o an yapacağım işi en kolay hangi program yapıyorsa onunla yapıp zaman kazanmaya çalışıyorum."

3.2. Alanda Hazırlanmış Yazılımlara İlişkin Görüşleri

Bu başlık altında çalışmaya katılan öğretmenlerin ilkokuma yazma çalışmalarında kullandıkları bilgisayar yazılımlarının yeterliliğine ve geliştirilmesine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

3.2.1. Yazılımların Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Ö8 ve Ö9 haricinde görüşmeye katılan öğretmenler alandaki yazılımları yeterli görmediklerini belirtmişlerdir. Ö5 metin konusunda eksikliklerin mevcut olduğunu, Ö7 ise yazılımların daha orijinal olabileceğini ifade etmiştir. Ö2 konuyla ilgili düşüncesini şöyle belirtmiştir:

"Aslında bu alanda hazırlanmış pek bir yazılım yok. Yani benim yaptığım sunu alanında. Bu nedenle bir sunu yaparken en az beş altı farklı program kullanarak sunuyu tamamlayabiliyorum. Bu da en az üç dört günümü alıyor.

Ö6 ise konuyla ilgili olarak şöyle demiştir: "Yazılım dediğiniz şey delphi, java, flash C++ tabanlı sayısal kodlamalardır. Bunlar bazı kişiler tarafından bilgisayarın anlayabileceği dilde yazılarak oluşturulurlar. Bunlardan yana herhangi bir sıkıntımız yok. Sıkıntı şu; bu yazılımlarla birlikte kullanabilecek materyal yok. Bunu da bazı arkadaşların hazırladığı veya birtakım yayınevlerinin hazırladığı dokümanlarla kapatmaya çalışıyoruz.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

Bakanlık bu konuda ciddi bir çalışma yapıp 1. sınıf okutanlara geniş bir kaynak sağlamak yerine; kitapları basıyor, dağıtıyor ve öğretmene diyor ki; işte konular bunlar. Bunları işle ve nasıl öğretiyorsan öğret. Fakat sadece kitaba bağlı kalmak bir süre sonra öğretmeni monotonlaştırdığı gibi öğrenciye de zevk vermiyor. Bilgisayarlı ya da projeksiyonlu ders işlediğimde iki saatte bir haftada verebileceğim herşeyi veriyorum. Tek tek her öğrencinin yanına gidip; bak bu harfi yanlış yapmışsın, "y" nin bacağı aşağıdaki çizgide olacak demiyorum. Çünkü, çocuk projeksiyonda gördüğünü birebir izleyerek defterine çok başarılı bir şekilde kopya edebiliyor."

Ö12 ise şöyle söylemiştir:
"Bu alanda hazırlanmış materyalleri yok denecek kadar az buluyorum. Yani profesyonel olarak hazırlanmış bol materyale ihtiyaç olduğunu düşünüyorum."

3.2.2. Yazılımların Geliştirilmesine İlişkin Görüşleri

Görüşmeye katılan öğretmenlerin yazılımların geliştirilmesine ilişkin görüşleri şöyledir:

Ö2: "Öncelikle çekilen kısa filmlerin üzerine ayrıca ses kaydı yapabilmeli, resimleri istediğimiz formatta ve istediğimiz süreye ayarlayabilmeliyiz. Resimlerin renkleriyle oynayabilmeliyiz. Kullanacağımız program VCD formatına çevirme özelliğine ve 2-3 filmi birbirine yapıştırabilecek özelliğe sahip olmalı. Kendi yaptığım sunularda hepsini farklı programlarla yapınca insan tabi ki hepsi bir arada olan ve işini kolaylaştıracak bir program hayal ediyor."

Ö5: "Daha çok oyun, animasyon ve metin konulmalı."
Ö9: "Diğer dersler de eklenebilir. Daha eğlenceli hale getirilebilir. Masallı, çizgifilmli olabilir."
Ö10: "Çeşitlenmeli, farklı kaynaklar oluşturulmalı."
Ö11: "Öğrenciye daha çok hitap etmeli."
Ö12: "Bir sunum ya da video görüntüsünden çok, öğrencinin de katılabileceği tarzda oyun ve interaktif uygulamalar geliştirilmelidir."

3.3. İlk Okuma Yazma Öğretiminde İnternet Kullanımı

Bu başlık altında çalışmaya katılan öğretmenlerin ilk okuma yazma öğretiminde internetten yararlanma biçimlerine ve kullandıkları internet sitelerine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

3.3.1. İnternetten Yararlanma Biçimleri

Görüşmeye katılan öğretmenler eğitim siteleri forumlarına diğer öğretmenlerin gönderdikleri video ve powerpoint sunularından, çalışma kağıtlarından, boyama sayfalarından yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Ö4 sınıfa internet hattı çektiremediği için sınıfta interneti bazen çevrimdışı kullandığını, Ö5 sınıfta internet kullanmadığını fakat en kısa sürede sınıfına bağlantı kurduracağını; interneti

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

çalışma kağıtları hazırlarken çeşitli sitelerden doküman indirip güncellemede ve onları resimlerle zenginleştirmede kullandığını söylemiştir. Ö12 internette genellikle ilk okuma yazma öğretiminin her aşaması için materyaller bulabildiğini fakat bunların çok profesyonelce hazırlanmamış çalışmalar olduğunu belirtmiştir.

Ö2 ise Almancası olduğu için Alman sitelerinden değişik bilmece, bulmaca, vs. etkinlikleri bulabildiğini, bunları Türkçe'ye uyarladığını, eğitimle ilgili oyun, film, belgesel bulmada internetten yararlandığını söylemiştir. Türk eğitim forum sayfalarından genelde ödev kağıtları aldığını, oralara harf ve matematik sunuları bıraktığını belirtmiştir.

3.3.2. İlk Okuma Yazma Öğretimi İçin Kullandıkları İnternet Siteleri

Görüşmeye katılan öğretmenler genellikle paylaşım forumlarından yararlandıklarını belirtmişlerdir. Ö4 ilk okuma yazma derslerinde sınıfa hitap edecek bir site tanımadığını ifade etmiştir. Görüşmeye katılan öğretmenlerin ilk okuma yazma öğretimi için sınıfta kullanmadıklarını ancak yararlandıklarını söyledikleri internet siteleri şunlardır:

Tablo 2. Öğretmenlerin ilk okuma yazma öğretimi için kullandıkları internet siteleri

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

www.milliegitim.biz
www.memurlar.net
www.okumayazma.com
www.sinifogretmeni.com
www.memocal.com
www.ogrenenogretmen.com
http://samlarsamlar.sitemynet.com
www.clipart.com
www.ogretmenim.com
www.schoolexpress.com
www.idrisozek.com
www.egitim100.com
www.sadikuygun.com.tr
www.ilkogretimportali.com
www.turgayyagmuroglu.com
www.egitimsiteleri.net
www.dersimiz.com
www.sinanuzun.com
www.celegitim.com
www.egitimforumu.com
www.uzmanforum.com
www.ilkokuma.com
www.ogretmenonline.com

3.4. Bilgisayardan Yararlandıkları İlk Okuma Yazma Aşamaları

Bu başlık altında çalışmaya katılan öğretmenlerin bilgisayara başvurdukları ilk okuma yazma aşamaları ve bilgisayardan en çok yarar gördükleri aşamaya ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

3.4.1. Bilgisayar Kullandıkları İlk Okuma Yazma Aşamaları

Ö1 sesi hissettirme ve hece oluşturma aşamalarında, Ö3, Ö5 ve Ö6 sesi hissettirme, hece ve kelime oluşturma aşamalarında kullandıklarını belirtmişler, Ö6 zamanla cümle, metin oluşturma ve serbest okuma aşamalarında da kullanacağına inandığını ifade etmiştir. Görüşmeye katılan diğer öğretmenler ilk okuma yazma öğretiminin tüm aşamalarında bilgisayardan yararlandıklarını söylemişlerdir.

3.4.2. Bilgisayardan En Çok Yarar Gördüklerini İfade Ettikleri İlk Okuma Yazma Aşaması

Ö3 ve Ö6 hece oluşturmada, Ö4 sesi hissettirme ve hece oluşturmada, Ö5 ve Ö9

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

sesi hissettirme, hece ve kelime oluşturmada, görüşmeye katılan diğer öğretmenler ise en çok sesi hissettirme aşamasında bilgisayardan yarar gördüklerini belirtmişlerdir.

3.5. İlk Okuma Yazma Öğretiminde Bilgisayar Kullanmaya İlişkin Görüşleri ve Önerileri

Bu başlık altında çalışmaya katılan öğretmenlerin ilk okuma yazma öğretiminde bilgisayar kullanmanın yararlarına, zararlarına ve sınırlılıklarına ilişkin görüşleri ve ilk okuma yazma öğretiminde bilgisayar kullanımına ilişkin önerilerine yer verilmiştir.

3.5.1. İlk Okuma Yazma Öğretiminde Bilgisayar Kullanmanın Yararları, Zararları ve Sınırlılıklarına İlişkin Görüşleri

Genellikle dikkat çekmeyi kolaylaştıran; kalıcılığı, motivasyonu artıran eğlenceli bir öğrenme olarak belirttikleri bilgisayar destekli okuma yazma öğretiminden gördükleri yararları görüşmeye katılan öğretmenler şöyle ifade etmektedirler :

Ö1: "Öğrenmede kalıcılığı sağlıyor, daha iyi motive ediyor."
Ö2: "Yararı anlatılamayacak kadar fazla. Sadece nasıl kullandığınızı bilmelisiniz. Ancak ben tüm öğretmenlerin bunu yaptıklarını sanmıyorum. Düşünün benim yaptığım harf sunularının tamamını cd ye çekip verdiğim bir arkadaşım "sonra bakarım" diyerek bir köşeye atmış ve etrafındakilere "zorlanıyorum" demiş.
Ö3: "Zaman kazandırıyor, öğrencinin daha fazla motivasyonunu sağlıyor."
Ö4: "Dikkati kolay çekebiliyorum. Çoklu zekaya uygun. Tahtaya yazı yazmakla zaman kaybetmiyorum."
Ö5: "Hem görsel hem işitsel öğelerin kullanılması öğrenmeyi eğlenceli hale getiriyor. Özellikle animasyon çalışmalar motivasyonu hızlandırıyor."
Ö6: "Dersi zenginleştiriyor. Monotonluğu önlüyor. Öğrenciye heyecan veriyor. Konularda takılmadan çok daha hızlı ilerleyebiliyoruz."
Ö7: "Öğrenci konsantre oluyor. Öğrencilere basit tıklamalar yaptırmak ve karşılığında bilgisayarın "aferin", "bravo" gibi olumlu tepkiler vermesi iyi oluyor."
Ö8: "Bilgisayar ve projeksiyon cihazıyla işlenen ders öğrencinin daha çok dikkatini çekiyor. Söz gelimi okuma çalışması yapılıyorsa, hepsinin ilgisinin istenen noktaya toplanması kolaylaşıyor. Bunun yanı sıra bilgisayarla çok değişik sunular hazırlanabiliyor. Bu da öğrenmeyi kolaylaştırıyor. Bu çalışmalarla daha çok duyuya yer verilebiliyor. Ayrıca farklı çalışma yaprakları hazırlanabiliyor. Ben daha önce de 1.sınıf okutmuştum. Fakat imkansızlıklardan dolayı derslerimde bilgisayar kullanamamıştım. Çalıştığım yörede dil sorunu da vardı. Görselliğe yer vermeye çalışıyordum ama sanırım şimdiki kadar bunu yapamadım. Bu yıl böyle bir imkana kavuşunca ikisinin arasındaki farkı daha iyi görebiliyorum. Keşke herkesin

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

imkanı olsa ve özellikle 1. sınıfı okutan öğretmenlerimiz derslerini bilgisayarla işleyebilseler. ”
Ö10: “ Daha kalıcı, zevkli , çocuklar oyun çağında oldukları için yaşlarına daha uygun oluyor.”
Ö11: “ Akılda kalıcı oluyor.”
Ö12: “Öğretmenin resim, fotoğraf, animasyonlar, şarkılar gibi materyallere çok çabuk ve rahat ulaşmasını sağlıyor. Derslerin daha zengin materyallerle işlenmesini sağlıyor. Ayrıca öğrencilerin dikkatleri daha çabuk ve daha uzun süre derse yönlendirilebiliyor. Özellikle görsellerle işitsel materyallerin bir arada kullanılması ve öğrencilerin de katılabildiği tarzdaki eğitsel oyunlarla derslerin işlenmesi öğrenmeyi daha hızlı ve kalıcı hale getiriyor.”

Görüşmeye katılan öğretmenlerin genellikle pek zararı olmadığını belirttikleri bilgisayar destekli okuma yazma öğretiminin zararlarına ilişkin görüşleri şöyledir:
Ö11 bilgisayar destekli okuma yazma öğretiminin yararlarının daha fazla olduğunu, Ö4 bilgisayarın eğitimde gerekli olan diğer araçlar gibi bir araç olduğunu ve yerince kullanılırsa zararı olmayacağını; Ö6 zararı olduğuna inanmadığını fakat bilgisayarla çok fazla muhatap etme durumunda öğrencide televizyon bağımlılığına benzer bir bağımlılık oluşturabileceğini, Ö10 öğrencinin bilgiye ulaşmak için kendisinin de uğraşması gerektiğini, bilgisayarın öğrenci için aşırı kolaycılık olabileceğini, Ö2 ise zararı olduğunu sanmadığını fakat bilgisayarda öğretim için yaptığı hazırlıklar sırasında ailesinin onlara vakit ayıramamasından şikayetçi olduğunu belirtmişlerdir. Görüşmeye katılan diğer öğretmenler ise bilgisayar destekli okuma yazma öğretiminin zararı olmadığını söylemişlerdir. Konuyla ilgili olarak Ö12 şöyle demiştir:

“Ben hiçbir zararını görmedim. Ancak eğer öğretmen bilgisayara çok fazla umut bağlar ve bilgisayarı sınıfta fazla kullanırsa öğrenciler bilgisayardan da sıkılırlar. Derslerde hep hazırlanan sunumlar kullanılır ve öğrencilerin kendilerinin de yeni birşeyler bulmalarına, kendilerini ifade etmelerine, derse katılmalarına ve dersi zenginleştirmelerine, vb. izin verilmezse materyal bolluğu içinde tekdüze bir ders işlenmiş olur ki bu bir eğitim bile değildir. Bilgisayar iyi bir eğitim aracıdır ama esas eğitim aracı öğrencinin kendisi olmalıdır. Bilgisayar eğitimin birçok aşamasında kullanabileceği için öğretmenlerin bu hataya düşmelerinin kolay olduğunu düşünüyorum.”

Görüşmeye katılan öğretmenlerin bilgisayar destekli okuma yazma öğretiminin sınırlılıklarına ilişkin görüşleri şöyledir:

Görüşmeye katılan öğretmenlerden Ö6, Ö8, Ö11 ve Ö12 bilgisayarın yanında projeksiyon cihazının olması gerekliliğinden, Ö4 ve Ö10 bilgisayarda kullanılabilecek materyal sıkıntısından söz etmişlerdir. Konuya ilişkin olarak

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

görüşmeye katılan bazı öğretmenlerin görüşleri şöyledir :

Ö2: "Aslında herhangi bir sınırı yok. Sadece sizin hayal gücünüze ve bilgisayarı ne kadar kullandığınıza bağlı."
Ö4: " Kullanıcı öğretmenlerin teknik bilgisinin kısıtlı olması."
Ö5: " Bu yaş grubu çocukları görmek ve işitmenin yanında dokunmak, kurcalamak istiyorlar. Bu bakımdan bütün zeka grubu çocuklara hitap etmediğini düşünüyorum. Özellikle kinestetik çocukların dikkatini çekemiyor ve sınırlı kalıyor."
Ö6: " Her okulda öğretmenin sınıfına koyabileceği bir bilgisayar yok. Olsa bile 15" monitör ile çoğu öğrenci izlediğinden bir şey anlamaz. Bunun için büyük ekran lazım. O da okullarda yok. Projeksiyon cihazını ise çoğu öğretmen rüyasında bile göremez. Çünkü bakanlık bu cihaza ödenek ayırmıyor. Bizdekini de iş adamları derneği sağladı.
Ö7: " Bilgisayar sonuçta bir makine; bireyin önüne geçemez."
Ö8: " Çizim yaparken, kalemde olduğu gibi geniş kullanım alanı yok."
Ö9: "Kırk üç öğrencim var. Kalabalık sınıfta denetim biraz zor oluyor."
Ö12: " Dersler her öğrenciye bir bilgisayar olacak şekilde laboratuarda işlenmeli. Bu maliyeti artırıcı bir sınırlamadır."

3.5.2. İlk Okuma Yazma Öğretiminde Bilgisayar Kullanmaya İlişkin Önerileri

Görüşmeye katılan öğretmenler ilk okuma yazma öğretiminde bilgisayar kullanımı için yer verilebilecek araçlara ve bilgisayarla ilk okuma yazma öğretiminin bütünleştirilmesine ilişkin önerilerde bulunmuşlardır. Konuya ilişkin öneriler aşağıdaki gibidir:

Ö1: "Bilgisayardan etkin bir şekilde faydalanmak gerekiyor. Bunun içinde her sınıfta bir bilgisayar ve projeksiyon makinesi olması gerekiyor. İmkanlar ölçüsünde bütün öğretmen arkadaşlarımız bilgisayarı etkin bir şekilde kullanabilmeliler."
Ö2: "Eğitimle zararlı yanını tersine çevirebileceğimize inanıyorum. Okullarda sadece eğitimle ilgili hazırlanacak çizgifilm, filmler, oyunlar ve araştırmaların nerede nasıl yapılacağı öğretilebilirse bilgisayarın zararı ortadan kalkar. Ayrıca bilgisayar derslerinde sadece oyun değil, yazılım ve office kullanımı da ağırlıklı olarak öğretilmelidir."
Ö4: "Kullanıcı öğretmenin bilgisayara odaklanması ve dersi bilgisayarla açıp kapaması doğru değil. Öğrencilerin gerçek dünyadan kopmasına, hazırcılığa ve pasifize olmalarına sebep olabilir. Bilgisayar destekli okuma yazma öğretiminde iletişim ve paylaşım artırılmalıdır."
Ö5: "Yararlarının artırılması için daha zengin ve gelişmiş yazılımlar hazırlanmalıdır."
Ö6: "Bilgisayar her gün değil, arada bir kullanılmalı, öğrencilerle birlikte arada bir seviyelerine uygun film de izlenmelidir."
Ö7: "Ses tanıtım sunuları hazırlanırken müzikler daha titiz seçilmelidir. Sunular sadece resimli yazı olmamalıdır. Çizgifilm

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

haline dönüştürülmeli. Çocuğun bildiği tiplemelerden örnekler seçilmelidir."
Ö9: "Okuma yazmanın tüm aşamalarını bilgisayarda işlememeli ve hep sınıf içi etkinlik yapmak bence doğru değil. Sınıf dışı faaliyetler de yapılmalı. Oyunlarla da çok şey kalıcı kavratılabiliyor."
Ö10: "Sıkıcı olmayan çizgifilmler olmalı, öğrencilerin sevdiği kahramanlar kullanılmalı ve her öğretmene evde de çalışabilmesi için okul üzerine kayıtlı dizüstü bilgisayar sağlanmalı. Her okula ilgili cd ler gönderilmeli; çalışmalar çocukların ruhsal gelişimlerine de uygun olarak yapılmalıdır."
Ö11: "İlk okuma yazma öğretiminde bilgisayar kullanımının ve hazırlanan bilgisayar materyallerinin tanıtımı yapılmalıdır."
Ö12: "Konuyla ilgili profesyonel yazılımlar hazırlanmalıdır. Öğretmenler sınıfta bilgisayar kullanımı ile ilgili çok ciddi bir eğitimden geçirilmelidir. Bilgisayar bir mucize değildir. Eğitimde materyal geliştirme makinesidir. Esas mucize çocuklarımız ve eğitimin kendisidir."

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bilgisayar destekli ilk okuma yazma öğretimi yapabilmek için bilgisayar laboratuarından yararlanan öğretmenler olduğu gibi sınıflarına bilgisayar ve projeksiyon temin edenler de vardır. Öğretmenler bilgisayar destekli ilk okuma yazma öğretimi için bilgisayardan en çok çalışma kağıtları, sunu, video hazırlamada ve temin etmede, çizgifilm, film, okuma yazma animasyonları izlettirmede, şarkı dinlettirmede yararlanmaktadırlar. Çalışmaya katılan öğretmenler genel olarak word, excel, powerpoint, flash, media player kullandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin tümü kendi hazırladıklarının yanı sıra başka meslektaşları tarafından yapılmış hazır sunumlardan yararlandıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenler internette hazırlanmış materyalleri profesyonelce bulmadıklarını belirterek alanda hazırlanmış yazılım programlarını yetersiz görmektedirler. Yazılım geliştirilmesine ilişkin olarak ise bir sunum ya da video görüntüsünden çok, daha çok animasyon içeren masallı, çizgifilmli öğrencinin de katılabileceği tarzda oyun içeren interaktif yazılımlarla etkinlikler geliştirilebileceği görüşündedirler. Barker ve Torgesen (1995) de yaptıkları araştırmada konuşmaları yazıya, yazıları konuşmaya çeviren yazılımların ve sesleri öğreten yazılımların desteğiyle okuma yazmayı öğrenen öğrencilerin, yazılımın kullanılmadığı öğrencilere göre kelimeleri okumada ve harf sembollerini tanımada daha başarılı olduklarını görmüşlerdir. Benzer olarak Yalçın (2006) konuşma tanıma teknolojisi yardımıyla ilköğretim birinci sınıf öğrencilerine ilk okuma yazma öğretimi için geliştirdiği yazılımın, öğretmen ve öğrenci açısından etkili bir ilkokuma yazma süreci sağlanabileceğini tespit etmiştir. Öğrencilerin yazma becerisine ilişkin olarak da Şimşek'in (2000) ulaştığı bilgisayar destekli yazılı

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

anlatım çalışmalarının, geleneksel yöntemlerle yapılan yazılı anlatım çalışmalarından daha etkili olduğu sonucu, ilkokuma yazma öğretiminde yazma becerisini kazandırmak üzere uygun yazılım kullanımı gereğine vurgu yapar. Ayrıca okuma boyutuna ilişkin olarak 20, 1.sınıf öğrencisi ile 12 hafta boyunca bilgisayar destekli bir erken okuma programı uygulamış olan ve öğrencilerin okuma başarılarının arttığını gören Camacho (2002) da ilk okuma yazma öğretiminde yazılım kullanmanın önemini destekler. Yine Medwell (1996) ve Matthew (1997) de araştırmalarında ulaştıkları, bilgisayar ortamındaki okuma materyali ile okumaya yeni başlayan çocukların okuduğunu anlama becerilerinin arttığı sonucuyla ilk okuma yazma öğretiminde yazılım kullanmanın faydasına odaklanırlar.

Öğretmenler, sınıflarında internet bağlantısı olmadığını ve sınıflarında internetten yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Genellikle paylaşım forumlarından yararlandıklarını belirterek interneti çalışma kağıtları hazırlarken çeşitli sitelerden doküman indirip güncellemede ve onları resimlerle zenginleştirmede kullanmaktadırlar. İnternette eğitim siteleri forumlarına meslektaşlarının gönderdiği video ve powerpoint sunularından, çalışma kağıtlarından, boyama sayfalarından yararlanmaktadırlar. Ayrıca bilgisayarı ve bilgi teknolojilerini ilk okuma yazma öğretiminin her aşamasında kullanabileceklerine inanmaktadır. Ek olarak bilgisayar destekli öğretimden daha çok sesi hissettirme aşamasında yarar gördüklerine belirtmektedirler.

Çalışmaya katılan öğretmenler, ilk okuma yazma öğretiminde bilgisayar destekli öğretimin kullanılmasının öğretmenin resim, fotoğraf, animasyonlar, şarkılar gibi materyallere çok çabuk ve rahat ulaşmasını böylelikle derslerin daha zengin materyallerle işlenmesini sağladığını belirtmektedirler. Bilgisayar destekli öğretim ile öğrencilerin dikkatlerinin daha çabuk ve daha uzun süre derse yönlendirilebildiği, görsellerle işitsel materyallerin bir arada kullanılması ve öğrencilerin de katılabildiği tarzdaki eğitsel oyunlarla işlenen derslerin öğrenmeyi daha hızlı ve kalıcı hale getirdiği görüşündedirler. Benzer olarak Waldman (1995) Northern California'da bir okulda çokluortam okuryazarlık araçları kullanarak, bu araçların birinci sınıf öğrencilerinin okuma ve yazma başarılarına etkisini araştırdığı çalışmasında, çokluortamın basit kelime gelişiminde etkisinin olduğu, ayrıca yapılan görüşmelerden öğretmen ve öğrencilerin çokluortamın özellikleri sayesinde motive oldukları ve bu motivasyon sayesinde okuma, yazma ve bilgisayar teknolojisine ilişkin olumlu tutum geliştirdikleri sonuçlarına ulaşmıştır Zaten Kablan (2001), Haugland (1992), Mitchell ve Fox (2001), Barker ve Torgesen (1995), Burns, Roe ve Ross (1996), Wise, Olson ve Treiman (1990), Anderson-Inman ve Horney (1998), Medwell (1996), Matthew (1997), Reitsma

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

ve Wesselling (1998) de yaptıkları araştırmaların sonuçlarında bilgisayar destekli öğretimin ilk okuma yazma başarısında etkili olduğuna ulaşmışlardır.

Görüşleri alınan öğretmenler bilgisayarın televizyon bağımlılığı gibi bir bağımlılık oluşturabileceği ve öğrenciyi hazıra alıştıracağı görüşlerinin dışında öğretmenler genellikle uygun bir biçimde ve planlı olarak kullanılırsa öğretimde bilgisayar kullanılmasının zararlı olmayacağı görüşündedirler. Ayrıca bilgisayar destekli öğretimin verimli olabilmesi için kullanım süresinin ayarlanması ve uygulamanın oyunlaştırılarak çeşitlendirilmesi gerekliliğini belirtmişlerdir. Ek olarak bilgisayar destekli öğretimin kinestetik çocuklara yeterince hitap etmediği görüşündedirler. Bu nedenle öğrenme ortamlarına küçük ekran yerine büyük ekranlar yerleştirilebileceğini ve bu ortamlarda akıllı tahtaların olabileceğini belirtmişlerdir. Son olarak öğretmenler, sınıfların kalabalık oluşunun bilgisayar destekli öğretimde verimsizliğe neden olduğu görüşündedirler.

5. ÖNERİLER

Bu çalışmada ulaşılan sonuçlar ışığında şunlar önerilebilir:

1. İlköğretimde her sınıfa en az bir bilgisayar ve projeksiyon makinesi yerleştirilebilir.
2. Bilgisayar destekli ilk okuma yazma öğretiminde sınıf içindeki uygulamalarda öğrenci-öğretmen ve öğrenci-öğrenci iletişim ve paylaşımı artırılabilir.
3. Sunularda müzikler ve resimler öğrenci seviyesine uygun olarak seçilebilir. İl okuma yazma çalışmalarında sadece ses ve resim içeren sunumlar yerine animasyonlu, çocukların tanıdığı çizgifilm karakterlerinin yer aldığı daha zengin ve gelişmiş profesyonel yazılımlara yer verilebilir.
4. Bilgisayar kullanım süresi öğrencilerin dikkat ve motivasyon durumuna göre uygun olarak ayarlanabilir.
5. Her öğretmene evde de çalışabilmesi için okul üzerine kayıtlı diz üstü bilgisayarlar temin edilmeli her okula uzmanlar tarafından profesyonelce hazırlanmış alanla ilgili cd'ler hazırlanıp gönderilebilir, bu bağlamda okullarda cd arşivi oluşturulabilir. Bunlar hazırlanırken çocukların ruhsal gelişimi de dikkate alınabilir.
6. Öğretmenlere ilk okuma yazma öğretiminde bilgisayar kullanımının ve hazırlanan bilgisayar materyallerinin tanıtımı yapılabilir. Öğretmenler için bilgisayar destekli öğretim uygulamaları ile ilgili hizmetiçi eğitimler düzenlenebilir.

6. KAYNAKÇA

Akyol, H. (2005). *Türkçe ilkokuma yazma öğretimi.* Ankara: PegemA Yayınları.

Anderson-Inman, L. & Horney, M. (1998). Transforming text for at-risk readers. In *Handbook of*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149
http://www.akademikbakis.org

Literacy and Technology: Technological Transformations in a Post-typographic World, eds. D. Reinking, L. Labbo, M. McKenna & R. Kieffer. Mahwah, NJ: Erlbaum, pp. 15-43

Barker, T. & Torgesen, J. (1995). An evaluation of computer-assisted instruction in phonological awareness with below average readers. *Journal of Educational Computing Research*, 13(1), 89-103

Barr, R. & Johnson, B. (1997). *Teaching reading and writing in elementary classrooms.* USA: Longman Publishers.

Burns, P.C., Roe, B.D., & Ross, E.P. (1996). *Teaching reading in today's elementary schools.* Boston, MA: Houghton Mifflin Company.

Calp, M. (2003). *İlkokuma yazma öğretimi.* Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Camacho, M. A. (2002). The effects of waterford early reading program on reading achievement of first-grade students. *Masters Abstracts International,* 40 (5), 1114

Gambrell, L., B., Morrow, L., M., Pennington, C. (2000). *Early childhood and elementary literature-based instruction: Current perspectives and special issues.* Retrieved March 8, 2007 from http://www.readingonline.org/aRTIcles/handbook/gambrell/

Haugland, S. (1992). The effect of computer software on preschool children's developmental gains. *Journal of Computing in Childhood Education*, 3(1), 15-30

Kablan, Z. (2001). *Powerpoint sunu programıyla hazırlanan Türkçe ilkokuma yazma öğretim materyali hakkındaki öğretmen görüşleri.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Labbo, L, D. (1999). *Connecting a computer center to themes, literature and kindertgartners' literacy needs.* Retrieved March 13, 2007 from www.readingonline.org/electronic/elec_index.asp?HREF=labbo/index.html

Matthew, K. (1997). A comparison of the influence of interactive cd-rom storybooks and traditional print storybooks on reading comprehension. *Journal of Research on Computing in Education*, 29(3), 263-275

MEB. (2005). *İlköğretim (1-5) Türkçe ders programı kılavuzu.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Medwell, J. (1996). Talking books and reading. *Reading,* 30(1), 41-46

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Y *** ID:110 K:149*
http://www.akademikbakis.org

Mitchell, M. J. & Fox, B. J. (2001). The effects of computer software for developing phonological awareness in low-progress readers. *Reading Research and Instruction,* 40(4), 315–332

Paivio, A. (2006). September 29- October 1). *Dual coding theory and education.* Paper presented at the Conference on Pathways to Literacy Achievement for High Poverty Children, The University of Michigan School of Education.

Reitsma, P. Wesseling, R. (1998). *Effects of computer-assisted training of blending skills in kindergartners.* Retrieved March 4, 2007 from http://www.nwrel.org/scpd/sirs/5/cu10.html

Sherman, D.,Kleiman, G., Peterson, K. (2004). *Technology and teaching children to read.* USA: Education Development Center Publications.

Tortop, R. (2003).*Uygulamalı örnekleriyle ilkokuma yazma kılavuzu.* İzmir: Top Yayıncılık.

Waldman, H. L. (1995). *The effects of a multimedia literacy tool on first-grade reading and writing achievement.* Doctoral Dissertation, The University of San Francisco, San Francisco.

Wise, B. W., Olson, R. K. & Treiman, R. (1990). Subsyllabic units as aids in beginning readers word learning onset-rime versus post-vowel segmentation. *Journal of Experimental Child Psychology*, 49, 1-19

Yalçın, N. (2006). *Konuşma tanıma teknolojisi yardımıyla ilköğretim birinci sınıf öğrencilerine ilk okuma yazma öğretimi için bir yazılım geliştirme.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Yıldırım, A. Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

ÇOK KÜLTÜRLÜ MÜZİK EĞİTİMİ

Atilla Coşkun TOKSOY

İ.T.Ü. Türk Musikisi Devlet Konservatuarı

Özet: 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren çok kültürlülük düşüncesi ve buna bağlı söylemler, çok sayıda batılı ülke ile beraber onların eski sömürgelerindeki politik yapılara ve kültürel dokuya nüfuz etmeye başladı . Bu yeni düşünce öncelikle Amerika Birleşik Devletleri'nde etkili oldu. Ancak, "çok kültürlülük ve müzik eğitimi", eş zamanlı olarak ISME'nin de (International Society of Music Education / Uluslararası Müzik Eğitimi Cemiyeti) gündemine girdi. Böylece 1960'lardan günümüze uzanan süreçte, uluslararası planda da önemli bir tartışma ve çalışma platformu oluştu.Çok kültürlü müzik eğitimi felsefesinin oluşumunda, 1960'larda belirginleşmeye başlayan etnomüzikolojik söylemler etkili olmuştur. Böylece müzik eğitiminde, müziğin kültürel ve sosyal bağlamda ele alındığı ve kültürün bir parçası olarak değerlendirildiği yeni bir anlayış gelişmeye başladı. Bu makalede ilgili literatür taranarak, çok kültürlü müzik eğitiminin tarihsel gelişim süreci, felsefesi, öğretim yaklaşımları, teorik ve pratik alanda karşılaşılan güçlükler ortaya konmaya gayret edilmiştir. Ülkemizdeki çok kültürlü müzik eğitimi ile ilgili yaklaşımlar, yürürlükteki okul müziği öğretim programları üzerinden bir okuma yapılarak, saptanmaya çalışılmıştır. Günümüzde çok kültürlü müzik eğitimi felsefesi ve uygulamaları ile ilgili tartışmalar devam etmektedir. Bunun yanında, yaşayan müzik kültürlerinin daha iyi anlaşılması ve "eşit olanaklar sunan bir eğitim modeli" geliştirilmesinde önemli bir kaynak oluşturabilir. Sonuç olarak, küreselleşmenin getirdiği iletişim olanakları ve kültürel iklimde, çok kültürlü müzik eğitimi anlayışının müzik eğitimi felsefesinin yeniden değerlendirmesi açısından önemli bakış açıları getirdiği göz ardı edilemez bir gerçektir.

Anahtar Kelimeler: Çok Kültürlülük, Çok Kültürlü Müzik Eğitimi, ISME, MENC, Kültür, Etnomüzikoloji, Çift Müziklilik

MULTICULTURAL MUSIC EDUCATION

Abstract: Starting from second half of 20th century, the idea of multiculturalism and related expressions started to penetrate to political structures and cultural texture in many western countries and their old colonies. This new idea was primarily effective in USA. However multiculturalism and music education synchronously entered the agenda of ISME as well. (International Society of Music Education) Therefore in the process starting from 1960's until today, an important discussion and study platform was created in international arena as well. In the creation of multicultural music education philosophy, ethno musicological expressions which

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

started to become clear in 1960's were effective. Therefore in music education a new understanding where music is handled in cultural and social aspects and evaluated as a part of culture started to develop. In this article related literature will be scanned in order to emphasize the historical course of development, philosophy, teaching approaches and difficulties of multicultural music education faced in theoretical and practical field. The approaches in our country related with multicultural music education were determined by performing a reading through the school music education programs that are in effect. Today, the discussions about multicultural music education philosophy and applications still proceed. On the other hand, it can be an important source in better understanding of the living music cultures and developing an education model which provides equal opportunities. As a result, due to the communication opportunities brought by globalization and in the cultural climate, it is a non-ignorable reality that multicultural music education understanding brings important points of view in terms of reevaluation of music education philosophy.

Key Words: Multiculturalism, Multicultural Music Education, ISME, MENC, Culture, Ethnomusicology, Bimusicality

1. GİRİŞ

Her dönemin kendine özgü politik gündemi ve sosyal hareketlerinin, eğitim düşüncesi ve uygulamalarını şekillendirdiği bir gerçektir. Yirminci yüzyılda "ulus-devlet" modeli çerçevesinde okul eğitiminin bir parçası haline gelen müzik eğitimi de bu gelişme ve değişiklerden etkilenmiştir. 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren çok kültürlülük düşüncesi ve buna bağlı söylemler, çok sayıda batılı ülke ile beraber onların eski sömürgelerindeki politik yapılara ve kültürel dokuya nüfuz etmeye başladı. Çok kültürlülük ideolojisinin oluşumunda ise; azınlık grupları, politik baskı altındaki gruplar, yeni oluşan göçmen nüfus, kimlik ve değer erozyonuna uğramış gruplara dair politik uyanış itici gücü oluşturdu.

Bu yeni düşünce öncelikle Amerika Birleşik Devletleri'nde etkili oldu. Ancak, "çok kültürlülük ve müzik eğitimi", eş zamanlı olarak ISME'nin de (International Society of Music Education / Uluslararası Müzik Eğitimi Cemiyeti) gündemine girdi. Böylece 1960'lardan günümüze uzanan süreçte, uluslararası planda da önemli bir tartışma ve çalışma platformu oluştu.

Kültür, tarihsel süreçte üzerinde en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Williams'ta kültür olgusunun üç değişik tanımını görebiliriz; bunlardan ilki genel bir entelektüel, tinsel ve estetik gelişim sürecini işaret eder. İkinci olarak entelektüel ve sanatsal etkinlik pratikleri ve üçüncü olarak da bir grubun ya da bir

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

dönemin yaşam biçimi olarak kültürden bahsedilebilir.(Williams 2005: 90)

Farklı kuramsal bakışlar, kültürün birleştirici ya da çatışmacı karakterine vurgu yapar. Kültürü bütünleştirici bir araç olarak kullanma düşüncesi, ulus-devlet kavramıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Bunun yanında modernizmin kültüre yüklediği bütünleştirici, saflaştırıcı rol postmodernizm tarafından eleştirilir.

Daha kapsayıcı bir deyişle kültür; rasyonel veya irrasyonel kaynaklı karmaşık, bütünleşmiş bir davranışlar ve inanışlar sistemini ifade eder. Kültür, geniş bir insan topluluğu arasında yaygınlık kazanmış, değerler, inanışlar ve davranışlar toplamıdır.(Tiedt ve Tiedt 1995 :10) Böylece diğer unsular yanında yaş, sosyo-ekonomik geçmiş, cinsel tercihler ve politik görüşün de kültürel kimliğin önemli bileşenleri olduğu söylenebilir.

1970'lerden itibaren gelişmeye başlayan "çok kültürlü eğitim" söylemi, eğitimde sadece etnisiteye yönelik bilginin yeterli olmayacağını ön görmekteydi. Öğrenciler, herhangi bir kültürden insanları anlayabilmek için o kültüre ait inanışları, değerleri ve kültürel çevreyi de tanımak durumundaydılar. Çok kültürlü eğitim anlayışı, 1980'lerde yukarıda bahsi geçen tanımlama doğrultusunda din, yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik statü ve özel eğitim ihtiyacı farklılıklarını da içerecek şekilde genişledi. Çok kültürlü eğitimin bugünkü geniş tanımlaması tüm bu olguları yansıtmaktadır.

Güncel literatürde çok kültürlü müzik eğitiminden kasıtla kültürlerarası müzik eğitimi (inter-cultural music education), kültür-geçişsel müzik eğitimi (cross-cultural music education), dünya müzikleri eğitimi (world music education) terimlerinin kullanıldığına rastlamaktayız. Bu çalışmada ise, mesleki alanda çoğunlukça kabul gören "çok kültürlü müzik eğitimi" terimi kullanılacaktır. Çalışmada çok kültürlü müzik eğitimi, uygulama alanındaki genel görüntüyü yansıtacak şekilde; değişik müzik kültürlerinin öncelikle etnik-kültürel özelliklerine odaklanan bir müzik müfredatının hayata geçirilmesi yönü ile ele alınmıştır. Dolayısıyla kültür kavramına farklı bakış açılarına bağlı olarak ortaya konan çok kültürlülük tartışmaları, konunun diğer bir boyutunu oluşturması sebebi ile bu çalışmanın dışında bırakılmıştır.

Bu noktada araştırmanın temel amacı küreselleşme ve buna bağlı hızlı toplumsal değişimler karşısında çok kültürlü müzik eğitiminin sunduğu olanakları incelemek ve ülkemiz müzik eğitimi açısından tartışmaya açmaktır.

Dolayısıyla çalışmada çok kültürlü müzik eğitiminin düşünsel, pedagojik temelleri nedir? Ülkemizdeki uygulama alanı ve

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

olanakları neler olabilir? Sorularına cevap aranmaktadır.

Bu düşünce ile çalışmada çok kültürlü müzik eğitimi öncelikle tarihsel yöntemle ele alınmış, düşünsel ve sosyo-politik gelişim süreci ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu sebeple öncelikle AB.D. ve daha sonra uluslar arası alandaki görüntüyü yansıtması açısından ISME üzerinden bir değerlendirilme yapılmıştır. Daha sonra ise pedagojik içerik boyutu ve uygulamadaki sorunlar üzerinde durulmuştur. Çalışmanın son bölümünde ise ülkemizdeki genel müzik eğitimi uygulamalarında "çok kültürlü müzik eğitimi" anlayışının saptanması için müzik eğitim programları üzerinden bir okuma yapılmıştır.

1.1.Tarihsel Arka Plan ve Çok Kültürlü Müzik Eğitiminin Gelişim Süreci

Çok kültürlü müzik eğitiminin gelişimi ve felsefesini anlayabilmek için tarihsel sürece göz atmak fayda getirecektir. Konu ile ilgili ipuçları ve önemli yansımalara; MEJ'deki (Music Educators Journal / Müzik Eğtimcileri Dergisi) makaleler, özel sayılar, kitap değerlendirmeleri, MENC'in (Music Education National Counsil / Müzik Eğitimi Ulusal Konseyi) düzenlediği konferans ve sempozyum raporlarında rastlamak mümkündür. Bunun yanı sıra ISME'nin konferans ve yayınları da önemli bir kaynak oluştururlar.

ISME, II. Dünya savaşının ardından, kalıcı "dünya barışı" düşüncesinin dünya ülkelerinin politik gündemini çokça işgal ettiği bir ortamda ortaya çıktı. 1953'te UNESCO'nun şemsiyesi altında "müzik eğitiminin, genel eğitimin tamamlayıcı bir parçası olduğu fikrini teşvik etmek" amacıyla kurulan ISME (www.isme.org), UNESCO'nun proje ve amaçları doğrultusunda gelişimini sürdürdü.

Bununla ilgili ilk çarpıcı örnek; 1958 yılında Kopenhag'ta "Doğu-Batı" teması ile düzenlenen 3. ISME Konferansı'dır. Konferansın temel amacı; doğu ve batı dünyasının müziklerini, uluslararası anlayışın aracı olarak geliştirmekti.(McCarthy 1997: 82)

Doğu ve batı müziklerine artan ilgi, beraberinde yeni söylemlerin oluşmasına yol açtı. 20 yüzyılın ilk yarısında müzik eğitimine yön veren "müzik evrensel bir dildir" anlayışı değer kaybetmeye başladı. ISME Başkanı Gerald Abraham, 1961 yılındaki 5. ISME Uluslararası Konferansı'ndaki konuşmasında: "Müzik hiçbir zaman evrensel bir dil olmadı" diyecekti. Aynı zamanda müzik ve uluslararası anlayış eksenindeki muğlak söylemleri de eleştirerek, "yapmamız gereken birbirimizin müzik kültürleri üzerinde çalışmak, onları anlamaya çalışarak saygı duymak ve eğer yapabilirsek onlardan öğrenmek" diyerek devam edecekti. (McCarthy 1997: 82)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

ISME, 50'liler ve 60'lar boyunca diyalog sürecinin devamı ve gelişmesi için önemli çabalar ortaya koydu. Bu çabaların derinlik ve zenginlik kazanmasında ise Charles Seeger, Trevor Jones, Elizabeth May ve Mantle Hood gibi etnomüzikologların katkısı büyüktü.

1963 Tokyo Konferansı ve ardından 1966'daki 7. ISME Konferansı'nda konunun farklı boyutlarına değinildi. Yabancı müziklerin sunumunda otantiklik, müziğin içinde oluştuğu kültürün anlaşılması, müzikologların, bestecilerin ve müzik eğitimcilerinin ortak çalışmaları, müzik eğitimi için ihtiyaç duyulan yeni modeller, otantik halk müziklerinin müzik eğitimindeki yeri, yerel müzisyen ve toplulukların karşılıklı değişimi ve müziği değerlendirmede etkin kriterlerin, müziğin içinde oluştuğu kültür kapsamında ele alınması gibi başlıklar ön plana çıktı.

Böylece; müzik yoluyla diyalog veya dünya barışı ideali, birliktelik, müzik yoluyla dostluk gibi kavramlar yerini yavaş yavaş daha kapsamlı ve kapsayıcı bir müzik anlayışına bırakmaya başladı. Bu görüşün müzik dersliklerinde uygulamaya konması yolunda da daha kesin esaslar belirdi. (McCarthy 1997: 84)

A.B.D'de (Amerika Birleşik Devletleri) ise 1960'lardaki sivil haklar hareketi "diğer kültürlerin müzikleri"ne olan ilginin güçlenmesi ve yeni anlamlar kazanmasına yol açtı. 1963 yılında düzenlenen Yale Semineri, müzik dersleri müfredatında "çeşitli kültürlere ait müziklerin" yer alması konusunda itici güç oluşturdu. Seminer, okul müziği repertuarının "batı-dışı müzikleri ve halk müziklerini" içermesi yolunda bir çağrı niteliğindeydi. Bu çağrıya karşılık 1964 yılında başlayan Juliard Repertory Project (Juliard Dağar Projesi) ile geldi. (Volk 1993: 140)

1967'de gerçekleşen " Music in American Society" (Amerikan Toplumunda Müzik) başlıklı Tanglewood Sempozyumu, bir yandan Avrupa müziği merkezli müzik eğitimini sorgularken, diğer yandan çok kültürlü müzik eğitiminin gerekliliği, içeriği ve amacı gibi soruların gündeme gelmesine yol açtı. David McAllester sempozyumdaki konuşmasında; *"...dünyanın diğer bölgelerinde sınırsız çeşitlilikte var olan müzikal ifade biçimlerini görmezden gelip, sadece "Batı Avrupa Müziği" ni düşünerek yolumuza nasıl devam edebiliriz? "* diye soruyordu. Diğer yandan 1967 yılı boyunca, Zoltan Kodaly ve Kwabena Nkeita'nın, halk şarkılarının değerini ortaya koyan ve müzik eğitimindeki kullanımını savunan makaleleri MEJ'in sayfalarında yerini alacaktı. (Volk 1993: 141)

"Etnik Müzik", 1960'ların sonundan itibaren, MENC'in düzenlediği ulusal konferanslarında yer almaya başladı. 1970'de düzenlenen Chicago Konferansı'ndaki oturumlar serisi "Etnik Müzik Enstitüsü" olarak adlandırıldı. Bu

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

oturumların özelliği, alandan bir uzman tarafından verilen ders ve örneklemenin yanında öğretim kaynaklarına ayrılan diğer özel bir oturumdan oluşmalarıydı. 70'lerin ortasına gelindiğinde, öğretimde anaokulundan - liseye çok kültürlü müzik eğitimi perspektifleri ve sorunlar, yüksek eğitimde çok kültürlü müzik eğitiminin rolü gibi konular sempozyumların bir parçası haline gelmişti. (Volk 1993: 141)

MENC'e bağlı alt komite ve komisyonlarda 70'lerin ortasından itibaren görülen isim değişiklikleri, çok kültürlü müzik eğitimi ile ilgili değişmeye başlayan bakışı ve genişleyen çerçeveyi işaret ediyordu. MENC'e bağlı olarak çalışan "Etnik Müzik Komitesi" (Ethnic Music Comittee) 1978 yılında "Etnik ve Dünya Müzikleri Komitesi" oldu. Böylece, "etnik" deyişiyle ortaya konan sınırlamalardan kurtulmak isteniyordu. "Dünya" kelimesinin eklenmesi ile dünyada yaygın olan müzik sistemlerinin "sanatsal" ve "popüler" gelenekleri üzerine vurgu yapılmaktaydı. Bir başka değişiklik ise "Azınlık İlgileri Komisyonu"nun (Minority Concerns Comission) 1979 yılında, A.B.D.'nin dünyanın çeşitli müzik kültürlerini içerdiğini daha iyi yansıttığı düşüncesi ile "Çok Kültürel Farkındalık Komisyonu"nuna (Multi-Cultural Awareness Commission) dönüşmesiydi. (Volk 1993: 142)

1970'lerin başında UNESCO'nun sosyo-politik ajandasının ana başlığında üçüncü dünya ülkeleri bilinci ve tüm ülkelerin kültürel zenginliklerinin takdir edilmesi yer alıyordu. Başlıca amaç; kültürün anti-elitist özelliği ve her bireyin kültürel eğitimin parçası olma hakkının altını çizmekti. Bu yaklaşım, batılılaşma ve kitle iletişim araçları etkisine karşılık, geleneksel kültürlerin çeşitliliğinin devamı, korunması ihtiyacını da ortaya koyuyordu. (MacCharty 1997: 84) Müzikal çeşitliliğin ifadesi, 1972'deki Uluslararası Tunus Konferansı'ndan sonra ISME'nin resmi politikaları arasında yer aldı. Konferansın programında; "ISME; doğudan batıya, sanat müziklerinden halk müziklerine tüm müzikal kültürleri takdirle karşılar" denilmekteydi. (MacCharty 1997: 85)

ISME'nin ortaya koyduğu bu politikalara bağlantılı olarak, "toplum hayatında ve eğitimde ulusal müzik" ekseninde yeni bir tema belirmeye başladı. Kültürel eğitimin demokratikleşmesi, geleneksel müziklerin tüm varlığıyla eğitim içinde tanınması, birçok etnik grubu içinde barındıran toplumların artışı, sömürgelerin çözülme süreci, müziğe sosyal bir süreç olarak yaklaşan görüşün ağırlık kazanması gibi etkenler bu gündemin oluşmasında önemli rol oynadılar. Müzik eğitiminin sosyal ve kültürel işlevine artan ilgi, ISME'nin 1974-1982 yılları arasında yapılan konferanslarında çeşitli boyutları ile gündeme geldi. Bu başlıklar arasında; kültürün önemli ve tamamlayıcı parçası olarak müzik, kimlik ve kültürel

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

çoğulculuk, geleneksel müziklerin aktarımı gibi konular ön sıralarda yer aldı. (MacCharty 1997: 85)

1978 yılında Lizbon'da yapılan Uluslararası ISME Semineri'nde, ulusallık, kimlik ve kültürel miras'a vurgu yapan *Nketia; "Yeni dünya düzeninde yer alacak müzik eğitiminin, müzisyenlerin kendi ülkelerinin ve birbirleriyle etkileşim içinde olan dünya toplumlarının vatandaşı olarak yetişmelerini sağlayacak yeni bakış açılarına ihtiyacı olduğunu"* söylüyordu. Nketia'nın bu öngörülü tespiti, çok kültürlü müzik eğitiminde yeni bir evreyi müjdelemekteydi. (MacCharty 1997: 85)

MEJ'in 1972 yılı ekim sayısının başlığı, Dünya Kültürlerinde Müzik (Music in World Cultures) idi. Üç bölümden oluşan bu özel sayı, müzik öğretmenleri için önemli bir kaynaktı. Birinci bölüm dünya müzik kültürlerine genel bir bakış ve tanıtma niteliği taşımaktaydı. Bu bölümde Kuzeydoğu Asya, Güneydoğu Asya, Güney Asya, Batı Asya- Kuzey Afrika, Afrika-Sahra Çölü güneyi, Avrupa Halk Müzikleri, Amerika ve Okyanusya müzikleri üzerine makaleler yer alıyordu. Bu sayının diğer bir özelliği de yukarıda bahsedilen bölgelere ait müzik örneklerini içeren iki ses plağı içermesiydi. Plakların yanında verilen kılavuzda müzik örneklerinin içerik ve kaynakları gibi konularda açıklamalar yapılmıştı. İkinci bölümdeki makaleler söz konusu müziklerin okullarda verilen müzik eğitiminde yer alması ile ilgiliydiler. Bu bölümde, çeşitli kültürlere ait müziklerin sınıf içinde kullanımına dair bazı yollar da tartışılıyordu. Üçüncü bölüm ise öğretmenler için önemli kaynakların derlemesini veriyordu. Bu kapsamlı derleme; terimler sözlüğü, pek çok kültürün müziklerine ait bibliyografi-diskografi ve filmografinin yanında tüm dünyadan çalgı ve müzisyen resimleri, etnomüzikoloji dernekleri ve arşivlerinin listeleri, etnomüzikoloji dersleri veren üniversitelerin adlarından oluşmaktaydı.(Volk 1993: 141-142)

MEJ'de yer alan kitap incelemeleri bölümü, çeşitli kültürler veya etnomüzikoloji alanında daha fazla ve derin bilgiye sahip olmak isteyen öğretmenler için önemli bir fırsattı. 70'lerin başından itibaren yaklaşık on yıl boyunca MEJ dünya müzikleri üzerine açıklayıcı nitelikte makaleler yayınlamaya devam etti. Aynı dönem içinde MEJ, üniversite ve kolejlerin "çok kültürlü müzik eğitimi" üzerine düzenlediği yaz kursları ve çalıştayların da duyurusunu yaptı. Diğer bir taraftan, yeni basılan iki dilli koral şarkılar, eğitim amaçlı halk dansları albümleri, diğer kültürlerin müzik kültürleri üzerine yazılmış kitaplar ve bu müziklerin sınıf içi kullanımına dair kitapların ilanları MEJ'de sıkça görülmeye başladı. (Volk 1993: 142-143)

1980'lerin başında çok kültürlü müzik eğitimi hakkındaki farkındalığın ve

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

okullarda uygulamasına dair ilginin artığı gözleniyordu. MEJ'in 1980 Eylül sayısındaki makalesinde Anderson; *"Okullardaki müzik müfredatı, ülkemizdeki etnik çeşitliliğinin temsiliyetini sağlamak zorundadır… Avrupa Sanat Müziği, dünya üzerinde yer alan pek çok "sofistike" müzikten yalnızca biridir"* demekteydi. (Volk 1993: 144)

Çok kültürlü müzik eğitiminin hayata geçebilmesi için, özellikle lisans eğitimi içinde bu alanla ilgili eğitim alacak öğretmenlere ihtiyaç olduğu açıktı. 1980 yılının Ekim ayında yayınlanan MENC raporunda yüksek lisans derecesine sahip olacak müzik öğretmenlerinin taşıması gereken asgari özellikler de sıralanmıştı. Bu özellikler; Avrupa dışı müzikler, etnik, popüler ve caz müzikleri de içeren müzik literatürü hakkında temel bilgiye sahip olmak, çok kültürlü eğitimle ilgili öğretim materyallerini tanımak, öğrencilerin çeşitli kültürlerle ilişki kurmasını ve motivasyonunu geliştirecek tekniklere sahip olmak şeklinde sıralanıyordu. (Volk 1993: 144)

ISME tarihinde "çok kültürlü" terimi ilk kez, "çok kültürlü toplumlarda müzik eğitimi" konulu özel oturumlardaki birkaç bildiri de resmi olarak 1982 yılında kullanıldı. Bu oturumlarda çok kültürlü toplumlar iki yönü ile ele alındı. Bunlardan birincisi, uzun zamandır birden fazla kültürel geleneğin yan yana yaşadığı fakat sınırlı ilişkide bulunduğu toplumlardı. Diğeri ise yeni göçmen nüfusun artması sonucunda oluşmaktaydı.(McCarthy 1997: 86)

1982 yılında yapılan ISME Konferansı'nın başlığı "Gelenek ve Değişim" olarak yer aldı. Böylece 1970'lerden 80'lerin başına kadar baskın olan "ulusal kimlik ve yerel müzikal kültürlerin korunmasına" dair bakış ile "genişleyen dünya toplumu" görüşü arasında bir denge oluşmaya başlıyordu.

İki önemli sosyo-politik gerçeklik, 1980'lerin ortasına doğru yeni bir gündemin oluşmasında etkin oldu. Bunlardan birincisi; yeni göçmen nüfusun oluşturduğu ya da bastırılmış ve yeniden belirginleşmeye başlayan kültürel grupların oluşturmaya başladıkları kimlik, ikincisi ise yeni dünya düzeninde ortaya çıkan "küreselleşen dünya" imajı idi. Uluslar artık "küreselleşen bu dev köyün" bağımsız toplulukları niteliğini taşıyordu.

Bu yeni sosyo-politik ajandanın ISME üzerinde etkili olması uzun sürmedi. 1984 yılında Oregon'da gerçekleşen XVI. Uluslararası ISME Konferansı'nın ana teması "Küçük Bir Gezegen İçin Müzik" olarak belirlenmişti. Temanın önemi ve açılımı ise *"Yaşamı; yerel, bölgesel ve ulusal farklılıklara kabul ve saygı göstererek oluşturacağımız, tamamen küresel bir müzikal kültür anlayışı ile zenginleştirebiliriz."* ifadesinde yer bulmaktaydı.(McCarthy 1997: 87)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

Argentin, İngiltere, A.B.D., Kanada ve Jamaika'dan konuşmacılar müzik eğitiminde kültürler arasılık, çok kültürlülük ve küreselleşme üzerine konuşmalar yaptılar. Çok kültürlü eğitimin uluslararası alandaki erken dönem felsefi söylemleri bu toplantı zemininde oluştu.

Çok kültürlü müzik eğitimi'ne dair söylem 1988 yılından itibaren ISME'nin temel ilkeleri arasında yer aldı: "*Müziğin dünya çapında homojenleşmesi özellikle azınlıkların kimlik kaybına yol açmaktadır. Bir dünya organizasyonu olan ISME'nin görevi; dıştan gelen karşı konulmaz baskılara karşı bir filtre görevi yaparak tüm ülkeleri kendi milli miraslarının değerine sahip çıkmaya teşvik etmektir."*(McCarthy 1997: 87)

90'lı yıllarla beraber farklılıkların kabulü, değişim ve farklıkların üstesinden gelme, kültürel problemler olarak kimlik kaybı ve yabancılaşma, dünya müziğinin çeşitliliğini teşvik etme, bi-musicality (çift müziklilik), değişik kültürlere ati müziklerin ortak noktaları gibi başlıklar görünür olmaya başladı. 1990 yılında yapılan Helsinki Konferansı'nda, kültürel kimlik içinde müziğin önemi, sanatın kültürel anlamı, tek kültüre dayalı müzik varsayımlarında ortaya çıkan problemler, çift-müzikliliğin tüm müzisyenlerde teşviki gibi konular tartışıldı. Bu konuların tartışma platformuna taşınması şaşırtıcı değildi. Çünkü Birleşmiş Milletler Genel Meclisi 1987-1997 arasını "Kültürel Gelişme On Yılı" olarak ilan etmişti. UNESCO ise bu planı hayata geçirmekle yükümlü idi. Dolayısıyla, "Dünya Müziklerini Paylaşma", "Müzikal Bağlantılar: Gelenek ve Değişim" temalı ISME Konferansları arka arkaya geldiler. (McCarthy 1997: 88)

1992 yılındaki Seul Konferansı'nda yer alan ve açılış konuşmasını Bruno Nettle'in yaptığı "Dünya Kültürlerinin Müzikleri" panelinde belirtilen amaçlar ve o güne kadar kazanılmış edinimler kırk yıllık diyalog sürecinin zirve noktasıydı.

Toplantı raporu daha sonra ISME'nin organizasyonal ilkelerini şekillendirecek bir dizi önerme içeriyordu: *" Müzik kültürel-evrensel değer taşımaktadır, dünya müziği farklı bir grup müziğin oluşturduğu bir bütün olarak görülmelidir, müzik kültürel ve sosyal bağlamda ve kültürün bir parçası olarak değerlendirildiğinde kavranabilir, müziği değerlendirme konusunda evrensel geçerlilikte bir kriter yoktur, tüm müzikal sistemler üzerinde çalışmak için anlam ve değer taşırlar."* (ISME 1994: 24-49)

Görüldüğü üzere, ISME'nin "dünya müziği" söylemi, etnomüzikolojik bakış açısının etkilerini taşıyordu.

ISME 1994 yılında yayınladığı bildirge ile de "müzikal çeşitlilik" konusunda üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirmeyi vaad ediyordu. Bu bildirgede yer alan ifadeler

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

çok kültürlü müzik eğitimi ile ilgili beklentilere de ışık tutmaktaydı.

"....bütün öğrenciler kendi kültürlerine ait müziklerin yanı sıra, kendi ülkelerindeki ve dünya üzerindeki diğer kültürlerin müziklerini de öğrenmek ve katılmak olanağına sahip olmalıdırlar...."

"...Topluluk (ISME) dünya müziklerinin çeşitliliğini bir kutlama vesilesi ve bunun yanında uluslararası barış, işbirliği ve anlayışı geliştirecek kültürlerarası bir öğrenme fırsatı olarak görmektedir.(ISME 1994: 49)

ISME'nin halen geçerli olan "anayasasının" amaçlar kısmındaki *"...ISME, geleneksel ulusal müziğin korunmasında ve öğretilmesinde müzik öğretmenlerine destek sağlayacaktır"* ifadesinin "*"...ISME, insanlık alemine ait müzik kültürlerinin korunmasında ve öğretilmesinde müzik öğretmenlerine destek sağlayacaktır"* şeklinde değişmesi, ISME'nin çok kültürlü müzik eğitimi konusundaki tavrının netleşmesine dair en çarpıcı gösterge olarak yer alacaktır. (McCarthy 1997: 89)

A.B.D.'de 80'li yıllar boyunca çok kültürlü müzik adına iki önemli gelişme görülecekti. Bunlardan birincisi, MEJ'in 1983 Mayıs ayında yayınlanan, "Kaçınılmaz Çok Kültürlük" (Multicultural Imperative) başlıklı sayısı idi. Derginin bu sayısında, müzik öğretmenlerinin çok kültürlü bakış açısı ile eğitim vermesi gerekliliği üstünde durulmaktaydı. Derginin başlıkları; "kaçınılmaz çok kültürlük", "eğitimsel yöntemler", "dünya müziklerini öğretmek için araçlar" ve "seçilmiş kaynaklar" olarak sıralanıyordu.(Volk 1994: 144)

MENC 1980'ler boyunca düzenlediği ulusal konferanslarda, müzik öğretmenlerinin derslerine katkı sağlayacak, dünya müzik kültürlerini dair uygulamalar içeren oturumlara yer verdi. Ancak bütün bunların yanında 1984 yılında gerçekleşen sempozyumu burada anmaya değer buluyorum. Sempozyum, MENC, Wesleyan Üniversitesi ve Theodore Presser Vakfı destekleri ile gerçekleşti. Sempozyum başlığı; "Müzik Öğretimi ve Öğreniminde Sosyal Antropolojinin Kullanımı Üzerine Wesley Sempozyumu" (The Wesleyan Symposium on the Application of Social Anthropology to the Teaching and Learning of Music) olarak yer aldı. Sempozyumun amacı, "diğer" kültürler üzerine yapılmış araştırma bulguları ile ilgili sonuçların A.B.D. müzik öğretmenlerinin günlük öğretim faaliyetlerinde kullanabilirliğini araştırmaktı. Bu sempozyum temel olarak müzik eğitiminde kullanılacak müfredat üstüne yoğunlaşmasa da MENC'in müzik eğitimcileri, antropologlar ve etnomüzikologları alan üzerine bilgi alışverişi yapmak üzere bir araya getirdiği ilk toplantı olması niteliğiyle önem taşıyordu.(Volk 1994: 145)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

80'li yıllar boyunca çok kültürlü müzik eğitimi perspektifine sahip öğretmenlerin yetiştirilmesi konusu gündemde kaldı. Çok kültürlü müzik eğitiminden beklentiler iki yönlü olarak ilerliyordu. Öğrencilerin kendi kültürleri dışındaki müzikler hakkında bilgi sahibi olmasının yanı sıra bu müziği ortaya çıkaran kültür ve insanlarla ilgili de bir anlayış geliştirmeleri umut edilmekteydi. Bu beklenti dönemin önemli figürleri tarafından dile getiriliyordu. Campbell, çok kültürlü müziklerin kültürlerarası anlayış için "pencereler" olarak kullanılmasını önermekteydi. (Volk 1994: 146)

"Çok Kültürlülük Sempozyumu" (The Multicultural Symposium) MENC, Etnomüzikoloji Derneği (Ethnomusicology Society), Smithsonian Enstitüsü Folklor Programları Ofisi (the Smithsonian Insttitution's Folklife Programs) ve MENC'in Genel Müzik Birimi (MENC's Society of General Music) işbirliği ile 1990 yılında gerçekleştirildi. Sempozyumda; Afro-Amerikan, Asya-Amerikan, Hispanik-Amerikan, Amerika Yerli'lerinin müzikleri tartışıldı. Her kültür grubu ile ilgili olarak bir etnomüzikolog, bir yerel icracı ve müzik geleneğine hakim bir müzik eğitimcisi materyaller sundular.

Sempozyumda kullanılan ifadeler genel iklimi çarpıcı biçimde yansıtmaktaydı: Shupman; *"Müzik öğretmeni rolünün sadece öğrencilerin çok kültürlü ufuklarını genişletmek değil, aynı zamanda onların insanlık anlayışlarını, ırklar arası ve kültürel farklılıklara hoşgörüsünü beslemek olduğuna inanıyorum* "diyordu. (Volk 1994: 146)

Sempozyuma katılan yaklaşık üç yüz müzik eğitimcisi, Amerikan Yerli halkına ve Asya-Amerikan kültürüne ait dans ve şarkıları öğrendiler. Çin perküsyon aletlerini çalmanın yanı sıra, Latin danslarını deneyimleme şansı buldular. Bunun dışında pek çok yerel müzik konserine katıldılar.

Sempozyum sonuç bildirgesi sadece MENC için değil tüm müzik öğretmenleri açısından; çok kültürlü müzik eğitiminin yaygınlaştırılması, desteklenmesi, kültürlerarası anlayışı tesis edecek bir çerçeve ele alınması ve MENC'in bu konuda liderliğini sürdürmesi konularını özetleyen bir taahhütname niteliğindeydi. (Volk 1994: 146-147)

30 yıllık süre içinde MENC, üçüncü kez bir sayısının tamamını "çok kültürlü müzik eğitimi"ne ayırdı. Bu sayıda "çok kültürlü müzik eğitimi"nin sadece genel müzik eğitimi ile sınırlı kalmaması, koro ve çalgı derslerinin de bir parçası olması gerektiği vurgulanıyordu. Campbell makalesinde, çeşitli kültürlere ait müziklerin, genel müzik eğitiminde kullanılmasına dair pedagojik yaklaşım örnekleri veriyordu. Makalesinin devamında ise pratik olarak kullanılabilecek ders planları yer alıyordu.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

Will Schmid, çalgı ve koro derslerinde çok kültürlü eğitimin olanaklarını incelemekteydi. Anderson ise, öğretmen eğitimi programlarının, teori, tarih, metodoloji bilgisinin yanında Asya, Latin ve Afro-Amerikan kültürlerine ait müzik pratiklerini uygulayabilecekleri şekilde geliştirilmesini öneriyordu. (Volk 1994: 147-148)

1.2.Çok Kültürlü Müzik Eğitimi İçin Öne Sürülen Gerekçeler

Çok kültürlü eğitimin gerekliliği üzerine ortaya konan düşünceler aynı zamanda çok kültürlü müzik eğitimi için de temel oluştururlar. Volk, "Müzik Eğitimi ve Çok Kültürlülük" başlıklı eserinde çok kültürlü eğitimle ilgili en yaygın ve kabul görmüş gerekçeleri sıralamıştır. Bunlardan birincisi, A.B.D. toplumunun giderek değişen nüfus yapısıdır.

"Öğrenciler çeşitli kültürler üzerinde çalışma yoluyla, Amerikan toplumunu oluşturan insanlar hakkında daha iyi bir anlayış geliştirebilir, özsaygı kazanır ve diğerlerine saygı duymayı öğrenirler" (Volk 1998: 5) Ancak Volk, bu hedeflere nasıl ulaşılacağını açıkça belirtmemiştir.

İkinci gerekçe ise dünya görüşü ile ilgilidir. *"Öğrenciler, dünya üzerindeki çeşitli kültürleri tanıyarak/çalışarak uluslararası ilişkiler konusunda daha iyi bir anlayış geliştirebilirler. Bunun yanında, dünya kültürlerini tanıma, evrensel bir ekonominin içinde birlikte çalışmayı sağlayabilir ve dünya barışını tesis etmeye yardımı dokunabilir . "* (Volk 1998: 5) Volk,, konu ile ilgili Nicholas Montalto, Geneva Gay, ve James A. Banks okumalarını referans verir.

Volk; bir üçüncü gerekçe olarak, insanların üzerinde yaşadığı yerküre ve birbirleriyle ekolojik yönden ilişkilerini vurgulayan küresel bir yaklaşım ortaya koyar. *"İnsanlar ve onların yaşantılarının ekolojik konularla birlikte ele alınması, dünyanın diğer sakinleri hakkında saygı, anlayış düşüncelerini geliştirmeyi ve kaynakların akılcı kullanımını destekleyebilir"* (Volk, 1998: 5) derken, bir kez daha ne gibi veya hangi içerikteki çalışmaların insanlar arasına devam eden denge, anlayış ve saygı düşüncelerini besleyeceği konusunda derinlemesine bir görüş ve eleştiri sunmaz.

Volk çok kültürlü eğitim ile ilgili bu üç temel düşüncenin müzik eğitimi içinde dayanak oluşturacağını öne sürer. Bu görüşlere, müziğin tüm toplumlardaki rolünü gösteren bir yenisini ekler. Volk'a göre müzik, *"dini ayin ve törenlerdeki sözsüz ifade biçiminin bir şekli olarak, egemen görüşün ve politikaların doğrulayıcısı olarak ya da duygusal boşalımın bir biçimi olarak işlev görür. Böylece öğrenciler, başka bir kültürdeki insanların müzikle kendilerini nasıl ifade ettiklerine dair içsel bir bakış kazanırlarken aynı anda kendileri ile ilgili bilgiye de sahip olurlar."* (Volk, 1998: 6)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

Çok kültürlü müzik eğitiminde öne çıkan bir başka isim olan Campbell'de A.B.D.'deki demografik yapıyı çok kültürlü müzik eğitimi ile ilgili gerekçelerin başında sıralar. (Anderson ve Campbell, 1996: 2) Yine aynı eserde, çok kültürlü müzik eğitiminin yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan önemli bir eğilimi yansıttığı belirtilmektedir. Bu eğilim ise, müziğin küresel bir fenomen olduğuna dair gittikçe büyüyen ve gelişen düşüncedir. *"Yerkürede farklı fakat eşit değerdeki mantık ilkelerine dayanan oldukça gelişmiş sofistike müzik kültürleri bulunur. Bu müziklerle yakından ilgilenenler, "müzik evrensel bir dildir" söyleminin değer taşımadığının farkına varacaklardır. Özetle söylemek gerekirse dünyamızda bir çok 'müzikal dil' vardır. Bizler bu kültürleri anlayabilmek için onların geçerli ilkelerini öğrenmek zorundayız."* (Anderson ve Campbell, 1996: 3) Bu görüşler doğrultusunda tüm eğitim kuruluşları dünyanın ve A.B.D.'nin kültürel çeşitliliğini temsil eden dengeli müzik programlarının oluşturulmasını sağlamak durumundadırlar. (Anderson ve Campbell, 1996: 3)

Müziğin kendi doğasından ortaya çıkan diğer bir gerekçe ise müziksel öğeler ile ilgilidir. Volk'a göre farklı kültürlerin müzikleri üzerine çalışmak öğrencilerin ses ufuklarını genişletebilir. Böylece yeni müzikal "ses dünyalarına" daha açık olabilirler. Bu yeni ses dünyası, besteleme ve doğaçlama alanlarında da daha geniş seçenekler sunar. Ayrıca değişik kültürlerin müziklerini dinlemek, icra etmek ve onlarla ilgili besteleme çalışmaları yapmak öğrencilere farklı estetik deneyimler sunabilir.(Volk 1998: 6)

1.3.Müzik Eğitiminde Çok Kültürlülük Yaklaşımları

Çok kültürlü müzik eğitiminin tarihsel sürecinden bahsedilirken görüldüğü üzere, 2. Dünya Savaşı'nın ardından iyi ilişkiler geliştirmek isteyen ülkelerin müzik eğitimcileri "müzikal ve eğitimsel açıdan dünya müziklerinin genel eğitimde yer alması ile ilgili potansiyelin geliştirilmesi konusuna eğilmek durumunda kaldılar" (Schwadron 1984: 10) Bu eğtimcilerin öncüsü sayılan Abraham Schwadron, müzik öğretiminin karşılaştırmalı estetik temeli üzerine oturması gerektiğini savunmaktaydı. Bu görüş aynı zamanda çok kültürlü müzik eğitiminin felsefesi ile ilgili ilk başvuru kaynağı niteliğini taşır.

Scwadron'a göre müzik, bir insan davranışı olarak evrensel nitelik taşımaktadır. Bütün müzikler belli bir sosyo-kültürel bağlamda ortaya çıkar ve bu bağlamdan ayrı olarak değerlendirilemez. Karşılaştırmalı estetik ise, herhangi birinin herhangi bir müziği deneyimlediğinde ortaya çıkması muhtemel güçlü duygusal tepkililerle beraber, eğitimli bir müzikçinin müzikal sesteki karşılıklı etkileşimlere verdiği tepkileri de kapsamaktadır. Karşılaştırmalı estetik çalışmaları; çoğulcu

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

bir estetik anlayışı geliştirmeyi engelleyen etnocentrik eğilim ve tutumların, batı estetik teorisinin olası bir revizyonun ve bunların eğitim, çift müziklilik ve dünya iletişimine etkileri konularının göz önüne alınmasına yol açabilir. (Volk 1998: 11)

Scwadron'un ardından, David B. Williams ve David J. Elliot'ta çok kültürlü müzik eğitimi ile ilgili temel kavram ve yaklaşımları formüle etmeye çalışmışlardır.

Williams, ilkokul müzik programlarında kullanılacak etnik müziklerin seçimine dair dörtlü bir yaklaşım ortaya koyar: Geleneksel yaklaşım, Batı karşıtı yaklaşım, etnik-Amerikan tek yönlü yaklaşım ve etnik-Amerikan çok yönlü yaklaşım. Bunlar arasında "çocuğun toplumla olan ilişkilerini" kavramsallaştıran ve eğitim için en uygun olduğunu düşündüğü ise "etnik-Amerikan-çok yönlü yaklaşım" dır.

"Etnik-Amerikan, çok yönlü yaklaşım"; çocukların öncelikle Amerika'daki çeşitli müzikleri öğrenmelerini ön görür. Öğrenciler dünya müziklerini daha sonra çalışırlar. (Volk 1998: 12)

Eliot ise, Richard Patte'nin "Kültürel Farklılık İdeolojileri" modelini temel alarak, "Çok kültürlü Müzik Eğitimi Kavramları"nı ortaya koymuştur.

1. Asimilasyon (Assimilation): Avrupa Çoksesli müziğinin diğer müzikler üzerindeki üstünlüğü kabul edilerek, çeşitli dönemlerine ait çalışmaların yapıldığı yaklaşımdır.
2. Karışım (Amalgamation): Avrupa Çoksesli Müziği'nin yanında, kısıtlı oranda etnik müzikler yer alır.
3. Açık Toplum (Open Society) : Müzik; Kültürel miras ve müzikal gelenekle ilgili olmaksızın, daha büyük bir toplumun gelişimi bağlamında bireysel bir ifade biçimi olarak görülür.
4. Dar Çerçeveli Çok Kültürlülük (Insular multiculturalism): Avrupa Çoksesli Müziği'ne yerel kültürlere ati bir ya da iki müzik eklenir. Ancak temel müfredat değişmez.
5. Değişime Uğramış Çok Kültürlülük (Modified multiculturalism): Din, etnisite veya coğrafi sınırlar göz önüne alarak belli müzikler müfredatta yer alır. Bu müzikler sıklıkla; toplum içindeki rolleri, müzikal öğelere yaklaşım biçimleri üzerinden karşılaştırılarak kendi kültürlerine bağlı öğretim metodolojileri kullanılarak öğretilirler.
6. Dinamik Çok Kültürlülük (Dynamic multiculturalism): Geniş bir müzik yelpazesini içeren dünya çapında bir bakış açısıdır. Bu

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

yaklaşımın "modified multiculturalism" den farkı; bu yaklaşımda baskın olan batı estetik ölçütlerinin, söz konusu kültürlere ait müzikal kavramlar ile yer değiştirmesidir.

Eliot bu yaklaşımlardan ilk dördünü etnocentirik veya çok kültürlülüğü tam olarak yansıtmadıkları gerekçesi ile dikkate almaz. Modified multiculturalism de batılı bakış açısından dolayı değerlendirme dışı kalır. Dynamic multiculturalism'in ise müzik çalışmalarına nesnellik sağladığını belirtir. Aynı zamanda belirli müzik kültürleri ile akort sistemleri, öğretmen ve dinleyicilerin rolleri, müzik ve diğer sanat formları gibi başlıklar arasında çift yollu bir etkileşimi besler. (Eliot 1989: 15-18)

Eliot aynı zamanda, müzik yapmanın özünde insani bir deneyim olduğu gerçeğine dayanan "uygulamalı müzik eğitimi felsefesi" fikrini geliştirmiştir. Buradaki "uygulamalı" terimi ile müziğin, belli bir kültürel ortamdaki müzik dinleme ve müzik yapma eyleminin işaret ettiği anlam ve değerler ile bağlantılı olarak anlaşılması gerektiğine vurgu yapmaktadır. (Eliot 1995: 14)

Eliot eğitimcilere, müziğin ve diğer insanlarla olan ilişkilerin daha derin olarak anlaşılmasına olanak sağlayabilmeleri için, müziği kültürel bağlamda ele almalarını önerir.

1.4.Çok Kültürlü Müzik Eğitiminin Faydaları Üzerine Düşünceler

Blacking (1973, 1995) çok kültürlü müzik eğitimi yoluyla, müzik ve müziğin kültürel pratiği hakkında bilgi edinmenin önemini dile getirmiştir. Buna paralel olarak Chen-Hafteck "yabancı bir kültür üzerine derinlemesine yapılacak bir çalışmanın sınıftaki konulara orijinallik getirerek motivasyonu artıracağını" ileri sürer. (Lily Chen-Hafteck 2007: 227) Pek çok araştırmacı ve eğitimci de çok kültürlü müzik eğitiminin giderek artan önemini vurgulamaktadır. (Campbell ve Schippers, 2005; Klopper, 2005; Nzewi, 2003; Reimer, 2002) Blair ve Kondo ise, "çok kültürlü müzik eğitiminin öğrencilere yeni müzikal fikirlerle bağlantı kurmak fırsatı vererek, diğer insanlar ve müzikleri üzerine keşifte bulunarak öğrenme yaşantıları gerçekleştirmeleri yolunda çok zengin bir müzikal malzeme sunduğunu" belirtirler.(Blair ve Kondor 2008: 55) Bir başka kültüre ait müziği araştırmak öğrencilerin kendi kültürlerine karşı olan bakışlarına yeni bir boyut getirebilir. (Blacking, 1973, 1995; Blair ve Kondo, 2008). Bu görüşe paralel olarak Nketia (1988), müzik eğitiminde diğer kültürlere ait müziklere yer vermenin öğrencilerin kendi müzikal geçmişlerini daha iyi anlayabilmelerini sağlayacağını tartışır. Anderson ve Campell ise çok kültürlü müzik eğitiminin öğrencilere kazandıracağı müzikal faydalar konusunda

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

kapsamlı sayılabilecek görüşler ortaya koymuşlardır.

Buna göre öğrenciler dünyanın her köşesinden gelen ve büyük bir çeşitlilik içeren "müzikal ses dünyası" ile tanışırlar. Eğitimin erken dönemlerinde böylesine geniş bir ses dünyası ile karşılaşmak öğrencilerin müzikal ifadenin tüm çeşitlerine açık olmalarına yardımcı olabilir.

Öte yandan öğrenciler dünyanın pek çok bölgesinde en az kendi müzikleri kadar değer taşıyan başka müzikler olduğu gerçeğini anlamaya başlarlar. Günümüze kadar gerek batılı gerekse bat dışı toplumlarda "Avrupa Çok Sesli Müziği'nin "evrensel bir dil" olduğu ve diğer müziklere göre üstünlük taşıdığı düşüncesi oldukça yaygındı. Ancak bu görüş günümüzde giderek önemini yitirmeye başlamıştır (Letts 1997: 28, Campbell 1997: 34, Mukuna 1997: 47, Riviera 1997: 55) Bugün besteciler, icracılar ve öğretmenler dünyada pek çok "sofistike" müzik kültürünün varlığını sürdürdüğü ve "Avrupa Çoksesli Müziği'nin bunlardan sadece biri olduğu düşüncesini giderek kabullenmektedirler.

Çok kültürlü müzik eğitimi öğrencilere aynı zamanda farklı fakat eşit değerde yollarla müzik yapmanın yaratmanın mümkün olduğunu gösterir. Müzik pratiğinde ve terminolojideki farklılıklar öğrencilerin müzik üretimi ile ilgili daha geniş bir bakış açısı kazanmasını sağlayabilir.

Çok çeşitli dünya müziklerini tanımak ve çalışmak, "çok müziklilik" (polymusicality) olarak da adlandırılan "müzikal esnekliğin" gelişmesine yol açar. Öğrenciler icra yeteneklerini geliştirmenin yanı sıra, iyi birer dinleyici olma özelliği kazanarak farklı müzikleri takdir etmeyi öğrenirler. (Anderson ve Campbell 1996: 5)

1.5. Çok Kültürlü Müzik Eğitimi'nde Öğretim Stratejileri

Araştırmalar, çok kültürlü müzik eğitiminde disiplinler arası yaklaşımın çok daha etkili sonuçlar ortaya çıkaracağını göstermektedir. (Chen-Hafteck 2007: 230-231)

Böyle bir durumda çok kültürlü müzik eğitimi için ideal ortam, müzik öğretmenleri ile beraber, sınıf öğretmeni, sosyal bilgiler öğretmeni, görsel sanatlar öğretmeni ve ilgili diğer öğretmenlerin birlikte çalışmasıdır. Campbell'de ortaya koyduğu "dünya müzikleri pedagojisi" yaklaşımında bu görüşü desteklemektedir. Campell, A.B.D. için sosyal bilgiler dersi programında yer alan "kültürel" grupların böyle bir anlayış içerisinde çalışılmasını tavsiye etmiştir. İlkokul seviyesinde yapılacak böyle bir çalışma şarkılar, çalgı yapımı ve çalımı, doğaçlama, hareket-dans ve odaklanmış müzik dinleme etkinliklerini içerebilir. Görsel sanatlar

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

öğretmeni, çalışılan kültüre ait görsel sanatlar örnekleri ve etkinlikler üzerinden çalışma yaparken, beden eğitimi öğretmeni dans ve hareket çalışmalarına katkıda bulunur. Sınıf öğretmenleri ile beraber sosyal bilgiler ve yabancı dil öğretmenleri ele alınan kültürün diğer alanları ile ilgili katkıda bulunurlar. Çalışılan kültüre ait halk hikâyeleri ve masallar, şiirler ve diğer kaynaklardan örnekler verebilir, film gösterimleri yapabilir, öğrencilerle birlikte raporlar ve etkinlik panoları düzenleyebilirler. Bu gibi deneyimler öğrencilerin, diğer bir kültüre ait tarihsel ve coğrafi özellikleri öğrenmelerine yardım etmenin yanı sıra, o kültürü ifade eden müzik ve diğer sanatsal formların bir araya geldiği özgün yaşantılar sunar.

İlkokulun ilk sınıflarındaki öğrenciler müzikal gelişim süreçlerinin başında iken, ortaokul ve lise çağındaki öğrenciler müzikle ilgili becerilerin, bilginin ve tutumların gelişimi için önemli bir dönemdedirler. Bu dönemde ses ve çalgı performansı ön plana çıkmaya başlar. Öğrenciler bu yaşlarda eleştirel, soyut ve analitik düşünceler ortaya koyabilirler. Müzikal kültürleri içinde oluştukları ortamla beraber inceleme potansiyeline sahiptirler. Müzikal tercihlerini değiştirme konusunda esnek olmasalar da aktif katılım yoluyla değişik türdeki müzikleri incelemeye isteklidirler. (Anderson ve Campbell 1996: 6)

Dunbar-Hall'da (2005), tüm müzikler çalışılırken müzikal öğelerden çok kültürel pratiklere odaklanılması gerektiğini belirtir. Kültürel çalışmalar yaklaşımı, müziğin çeşitli kültürlerde sosyal ve politik rolünü anlamaya yardımcı olacaktır. Bununla birlikte öğretim metotları kültürün özerkliğine ve müzikal anlamlara zarar vermemelidir. Amaç, sadece müzik açısından değil aynı zamanda müzik öğretim amaçları ve metotları, müzikal fikirler üzerine kurulan ideolojide de çeşitlilik ve farklılıkların bir arada bulunabileceği anlayışını vurgulayan çoğulcu bir yaklaşımı tesis etmek olmalıdır. (Chen-Hafteck 2007: 224)

Bu noktada Skelton (2004) müziğin öznel anlamı bağlamında "müzik için müzik", betimsel anlam bağlamında "kültür olarak müzik" ve besteleme ile performansı içeren müzik yapma yoluyla "uygulamalı müzik" olarak çalışılabileceğini belirtir. İdeal çalışma biçiminin ise bu üç yaklaşımın birleşiminden ortaya çıkması gerektiğini savunur.

Campbell'in ortaya koyduğu öğretim stratejisi bu beklentileri karşılar niteliktedir. Campbell'ın dünya müzikleri pedogojisine göre; çok kültürlü müzik öğretimi müzikal ses farkındalığının gelişimini içermelidir. Üç aşamalı stratejisini şöyle sıralar:

1. Dinleme

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

- Dikkatli/özenli/yönlendirilmiş dinleme (attentive listening) öğretmen öğrencileri müziğin çeştili öğelerine odaklanmaları için yönlendirir.
- Bağıntılı dinleme (engaged listening) Müziğin ritmini alkış yoluyla icra etme gibi aktivitelerle, öğrencilerin aktif katılımını içerir.
- Uygulamalı dinleme (enactive listening) müziği icra etme,

2. Yaratma- belli stillerde müzik yaratma
3. Birleştirme- müziği diğer disiplinlerle birleştirme. (Chen-Hafteck 2007: 224-225)

1.6. Çok Kültürlü Müzik Eğitimi'nde Problemler

Konu ile ilgili önemli eleştirilerden birisi belli çevrelerin müzikte çok kültürlü yaklaşımı; müzik müfredatında yer alan "siyaseten doğru", geçici bir heves (politically correct) olarak nitelemesidir. Pek çok kimse bu hareketi, müzik eğitiminin okul müfredatındaki yerini sağlamlaştırmak ve haklı çıkarmak için ortaya konmuş bir çaba olarak görmektedirler. Bu görüşte olanlara göre müzik eğitiminin öncelikli amacı müziği öğretmektir ve müzik doğası gereği çok kültürlüdür. Çok kültürlü müzik eğitiminin müzik dışı amaçlar için kullanılması sürecin kendisine zarar verecektir. (Volk 1998 : 8)

O'Flynn ise; "çok kültürlü müzik eğitimi" ve "dünya müzikleri eğitimi" terimlerinin üstü kapalı olarak işaret ettiği batı-merkezli bakış açısını eleştirir. Bu noktadaki etnocentirik yaklaşımlar ve bu hiyerarşinin göstergesi olan terimlerle sınıflandırma yaklaşımı gözden geçirilmek zorundadır.(O'Flynn 2005: 194)

Buna bağlı olarak Thompson, "dünya müziği" kavramının, Avrupa müzik kanonunun karşısında kültür, müzikal işlev, pedagoji ve müfredat konumu ile ilgili ikili karşıtlıklar serisi üzerinden inşa edilen "diğer" kavramına bağlı bir "farklılaştırma ideolojisi" ne dayandığını öne sürer. Sonuç olarak çok kültürlü müzik eğitimi, Avrupa müziğinin merkezde yer alarak "dünya müziği "nin marjinal noktayı işaret ettiği bir konumlanmayı devam ettirmektedir. (Thompson 2002: 19)

Miralis de, "çok kültürlü müzik eğitimi" teriminin çoğunlukla uygunsuz kullanımlara ve yanlış anlaşılmaya açık olduğunu belirtir. Çünkü bu terimle bağlantılı olan kültür, çeşitlilik, ırkçılık, sosyal eşitlik ve adalet gibi karmaşık kavramlar eğitim bağlamında yeterince irdelenmemiştir. (Miralis 2002: 60)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

Çok kültürlü müzik eğitimi ile ilgili önemli sorulardan biri de müfredatın neye-kime göre düzenleneceği, hangi müziklerin müfredat içeriğinde yer alıp almayacağı ile ilgilidir. Kavramların anlaşılamaması ve eğitim uygulamalarındaki yüzeysellik tehlikesi işin başka bir boyutunu oluşturmaktadır. Eğitim materyali olarak müfredatta yer alan müziklerin otantik sunumu ise bir başka zorlayıcı noktadır. (Moore 2009) Çok kültürlü müzik eğitiminin gerektirdiği niteliklere ait öğretmenleri yetiştirmek ana problemlerin başında gelmektedir. (Nethsinghe 2012: 384-385)

1.7. A.B.D. Dışındaki Ülkelerde Çok Kültürlü Müzik Eğitimi

Çok kültürlü müzik eğitimi, A.B.D. dışındaki ülkelerde de benzer veya farklı sebeplerle uygulanmaya başlamıştır. Zambiya, Malezya, Nijerya gibi sömürgeciliğin etkisinde kalan ülkelerin eğitim programlarında Avrupa Çoksesli Müziği bu ülkelerin kendi geleneksel müziklerinin yerini almıştır. Bu ülkeler çok kültürlü müzik eğitimini, geleneksel müziklerinin yeniden müfredatta yer alabilmesi için uygulamaya koymaktadırlar. İngiltere, Avustralya, Kanada gibi ülkeler de artan göçmen nüfusun ortaya koyduğu zorunluluklar sebebi ile çok kültürlü müzik eğitimi ile ilgilidirler. Almanya gibi diğer bazı ülkeler ise müzik eğitimi müfredatında dünya kültürlerine ait müziklerini içeren bir bakış açısını yeni geliştirmeye başlamışlardır. (Volk 1998: 127)

Hollanda, İtalya, Portekiz, Norveç ve Japonya'dan müzik eğitimcileri de çeşitli kültürlere ait müziklerin, müzik dersi müfredatlarında yer alması ile ilgili ihtiyaçları dile getirmektedirler. (Volk 1998: 154) Bu ihtiyaç zaman zaman demografik yapıdaki değişikliklerin müzik müfredatının güncellemeyi gerektirmesinden zaman zaman da okullar arasında kültürlerarası programın kurulmasından doğar.

1.8. Ülkemiz Müzik Öğretim Programlarının Çok kültürlü Müzik Eğitimi Açısından Değerlendirmesi

Halen ilkokul, ortaokul ve lise müzik derslerinin planlanmasında ve uygulanmasında temel kaynak olan, "İlköğretim Müzik (1-8.Sınıflar) Dersi Öğretim Programı ile beraber Orta Öğretim (9-10-11-12. Sınıflar) Müzik Dersi Öğretim Programı'nın vizyon, misyon, amaçlar, öğrenme alanları ve kazanımlar açısından incelenmesi ülkemiz müzik eğitimi çerçevesinde çok kültürlü müzik eğitimine bakış açısı ile ilgili bir fikir verecektir.

İMDÖP'de (İlköğretim Müzik Dersi Öğretim Programı) yer alan "Müzik eğitimi; kavramlar ve kurallar yolu ile değil, müziğin tüm boyutlarının eyleme dönüştürülmesi ve hissettirilmesi ile gerçekleşmelidir" (İMDÖP 2007: 5)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

ifadesi, Eliot'ın daha önce de atıfta bulunulan "uygulamalı müzik" kavramına uygunluk göstermektedir.

İMDÖP vizyonunda yer alan, müzik yoluyla "Ulusal ve uluslararası kültürleri tanıyan…" (İMDÖP 2007: 5) bireyler yetiştirmek ifadesi de çok kültürlü müzik eğitiminin vizyonu ile uyuşmaktadır. Ayrıca programın genel amaçları arasında yer alan; "yerel, bölgesel, ulusal, uluslararası müzik kültürlerini tanımak, öğrencilerin bireysel ve toplu olarak, nitelikli değişik türlerde şarkı dinleme, söyleme ve çalma etkinliklerine katılımlarını sağlamak," maddeleri de çok kültürlü müzik eğitimi amaçları ile uygunluk göstermektedir.

İMDÖP ile ilgili kazanımlar incelendiğinde ise; 2-5. Sınıflar müzik kültürü öğrenme alanına ait farklı türlerdeki müzikleri dinleyerek müzik beğeni ve kültürünü geliştirir" kazanımı dikkat çekmektedir. Bununla beraber programda, 2-3. Sınıf için önerilen "farklı türlerdeki" müziklerin içeriği ile ilgili açıklamaya rastlanmamıştır.

4. sınıfta ise bu kazanımın, Sosyal Bilgiler Dersi, "İnsanlar Yerler ve Çevreler" öğrenme alanı ile ilgilendirilerek, öğrencilerin efsane, destan, öykü, türkü ve şiirlerden yararlanarak yaşadığı yerin coğrafi özellikleri hakkında çıkarımda bulunması hedeflenmiştir.

5. sınıfta aynı kazanımla ilgili, öğrencilerin özellikle yakın çevrelerinde ve bölgelerinde dinlenen geleneksel müziklerimize ilişkin örnekleri araştırmaları ve dinlemelerine ilişkin yönlendirmeleri önerilmiştir. Bunun dışında, pop müzik, klasik müzik vb. müzik türlerinden seçkin örneklerin yer aldığı dinleti etkinlikleri de düzenlenmesi ön görülmüştür.

6.ve 7. Sınıflar için ise "dinleme-söyleme-çalma" alanı ile ilgili "yurdumuzdaki müzik türlerinden seçkin örnekler seslendirir" kazanımı yer almaktadır. Buradaki müzik türleri de geleneksel Türk halk ve Türk sanat müziği pop müzik ve çağdaş çok sesli Türk müziğinden seçkin örnekler olarak belirtilmiştir. 7. Sınıfın "müzik kültürü" öğrenme alanın içerdiği "uluslararası müzik türlerini tanır" kazanımı ilgili olarak uluslararası müzik türlerinden seçkin örneklerin yer aldığı dinleti etkinlikleri düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Açıklamalar kısmında ise, klasik, caz, pop vb. müzikler üzerinde durulması ve bu müziklerin doğuşu, genel özellikleri hakkında öğrencilere bilgiler verilmesi tavsiye edilmektedir.

8.sınıfta ise "dinleme-söyleme-çalma" öğrenme alanı içerisinde "Türk toplum ve topluluklarının müzik kültürlerine ilişkin seçkin örneklerden oluşan dinletiler düzenlenmesi" ön görülmüştür. "Müzik kültürü" öğrenme alanında ise "Geleneksel Türk müziklerine ilişkin türleri ayırt eder"

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

kazanımı yer almaktadır. Bu kazanımla ilgili; Türk Halk Müziği (kırık hava, uzun hava) ve Klasik Türk Müziği'ne ilişkin (fasıl, tasavvuf, askeri, vb.) başlıca türlere ilişkin seçkin örneklerden oluşan dinletiler düzenlenebileceği işaret edilmiştir.

İMDÖP kazanımlarına bakıldığında, programda geleneksel Türk halk ve sanat müziği, klasik müzik, pop müzik türlerine ait örneklerin yer aldığı görülmektedir. 6-8. Sınıflar arasında yer alan "vb. müzikler" ifadesi ise yorumlamaya açık bir yapıdadır. Programın yakın çevreden uzak çevreye anlayışı ile düzenlendiği ve 8. Sınıfta yer alan "Türk toplum ve toplulukları" ifadesi ile Türkiye sınırları dışında kalan müziklerden bahsedildiği düşünülürse, "vb. müzikler" ile belirlenen çerçevede çeşitli kültürlere ait müziklerin yer alabileceği söylenebilir. Bir başka dikkat çekici nokta ise programda yer alan tüm müzik türleri ile ilgili "dinleme" etkinliklerinin ağırlık noktasını oluşturmasıdır.

Ortaöğretim Öğretim Programı'nın (OMDÖP) yapılandırılmasında, Amerika'daki Müzik Eğitimcileri Ulusal Konferansı (Music Educators National Conference) (MENC) adlı dernek tarafından saptanan ve dokuz maddeden oluşan ulusal standartlardan da faydalanılmıştır. MENC, ulusal standartları ve değerlendirme kriterlerini oluşturarak müzik eğitiminde kaliteli ve içerikli bir eğitim modeli sunulmasına destek verir. (OMDÖP 2009: 12) Bu standartlar Amerikan ulusal müzik eğitiminin genel hedefleri olup öğrencilerin müzik alanında ulaşması istenilen amaçlar olarak aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. Bireysel ve toplu olarak şarkı söyleme ve bir dağarcığa sahip olabilme,
2. Bireysel ve toplu olarak çalabilme ve bir dağarcığa sahip olabilme,
3. Melodi, çeşitleme, eşlik doğaçlamaları yapabilme,
4. Belirlenen yönergelerle beste ve düzenleme yapabilme,
5. Müziği okuyup yazabilme,
6. Müziği dinleyebilme, analiz ve tasvir edebilme,
7. Müziği ve müzik performansını değerlendirebilme,
8. Müziğin diğer sanatlar ve sanat dışındaki disiplinlerle ilişkilerini kavrayabilme,
9. Müziğin tarih ve kültürle ilişkisini kavrayabilme,[1]

[1] (http://www.menc.org/publication/books/standards.htm, son erişim tarihi 16.01.2014)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

MENC'in web sitesinde yer alan metne bakıldığında, ilk 2 madde de yer alan "bir dağarcığa sahip olabilme" ifadesinin", "çeşitlilik içeren bir dağarcığa sahip olabilme" şeklinde olduğu görülür. Bunun yanında ilgili kaynaklarda tüm bu maddelerin çok kültürlü müzik eğitimi anlayışı içinde ele alındığı görülebilir (Anderson ve Campbell 1996: 4).

OMDÖP genel amaçlarında, öğrencilerin "….ülkemiz müzik türleri ile birlikte evrensel bir müzik kültürüne sahip olmaları amaçlanmaktadır" maddesi yer almaktadır. Ayrıca "tarihsel ve kültürel ögeler" Orta Öğretim Müzik Dersi Öğretim Programı'nın içindeki anahtar kavramlardan biri olarak yer almıştır.

OMDÖP içerisinde öğrencilerin; "Türk müziği ve *dünyanın farklı bölgelerindeki müzikleri* seslendirmeleri", "Uluslararası sanat müziği ve geleneksel Türk müziği türlerini ve dünyanın farklı *bölgelerindeki müzikleri* dinlemekten zevk almaları", "Uluslararası sanat müziği ve Türk müziğinin tarihsel süreçlerini ve *dünyanın farklı bölgelerindeki müzikleri* tanıyarak çıkarımlarda bulunmaları", "müziği diğer sanat dallarıyla kullanmaları" hedeflenmiştir. (OMDÖP 2009: 22-24)

Program incelendiğinde 9. Sınıfta; söyleme çalma öğrenme alanında "dünyanın farklı bölgelerindeki müzik eserlerinden örnekler seslendirir", dinleme alanında "dünyanın farklı bölgelerindeki müzikleri tanır", 12. Sınıfta müzik kültürü öğrenme alanında "dünyanın değişik bölgelerindeki halk müziği çalgılarını Türk müziği çalgılarıyla ilişkilendirir" kazanımları göze çarpmaktadır.

Orta Öğretim Müzik Dersi Öğretim Programı'nın içeriğinde çok kültürlü müzik eğitimine ait unsurların daha açık biçimde yer aldığı söylenebilir.

Bu noktaya kadar incelediğimiz literatür ve ülkemiz müzik eğitim programlarını kısaca değerlendirdikten sonra aklımıza takılan birkaç soruyu paylaşmakta fayda görüyoruz. Çok kültürlü müzik eğitimi ülkemiz müzik eğitimi açısından ne gibi bir anlam ifade etmektedir? Müzikoloji ve müzik eğitimi alanlarının birlikte yürüteceği disiplinler arası çalışmaların, günümüzün değişen ve farklılaşan müzik eğitimi ihtiyacı karşısında çözüm önerileri olabilir mi?

Güray (2009) çalışmasında Campbell, Blacking ve Shepherd'ı referans vererek müzikoloji ve eğitim ilişkisini; toplumun ihtiyaçlarına göre eğitim politikası üretmek açısından tartışmaktadır. Güray'a göre. "müzik eğitimi ile müzikolojinin ortaya koyabileceği ortak projeler, toplumsal kültüre katkısı artan bir müzik eğitimi anlayışını da müjdelemektedir." Boon (2009) ise: Eliot'un görüşünü ortaya koyarak "dinamik çok kültürlülüğün

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

gerçekleşebildiği bir müzik eğitimi" vizyonu oluşturmanın gerekliliğini vurgular. Buna bağlı olarak da eleştirel ve analitik bir müzikal kimliğinin oluşturulması hem çok kültürlü ve dinamik hem de zamanla dönüşebilen bir müzik eğitiminin gerçekleşebilmesinin, müzik eğitimi kurumlarının dünya ve Türkiye'deki müzik kültürlerine eleştirel ve bir yandan demokratikçe yaklaşabilen müzik öğretmenleri yetiştirmelerine bağlı olduğunu söyler.

2. SONUÇ

1900'lü yılların başından itibaren Kuzey Amerika'da genel eğitim ve müzik eğitiminde belirmeye başlayarak yüzyıl boyunca değişen "kavramlar" ve "bakış açılarıyla" gelişimini sürdüren çok kültürlü müzik eğitimi; temel olarak asimilasyon, kültürel bireşim, etnik çalışmalar, çoklu etnik modeller ve çok kültürel müfredat reformu üzerinden tartışılmıştır.

Özellikle A.B.D. başta olmak üzere batılı ülkelerin değişen demografik yapıları sonucu ortaya çıkan "çok kültürlü" toplum yapısının bir ihtiyaç haline getirdiği, toplumun tüm katmanlarını kucaklayan "eşitlikçi" bir eğitim anlayışı çok kültürlü müzik eğitimi için temel dayanak noktası olmuştur.

Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren Merriam'la belirginleşen, "müziği kültür olarak ve kültürün içinde inceleyen" (Özgün 2013: 53) etnomüzikolojik anlayış çok kültürlü müzik eğitiminin felsefesi, içeriği ve uygulamaları üzerinde etkili olmuştur.

Müzik eğitiminde etnomüzikolojik yaklaşımın etkileri uluslararası alanda da etkisini göstermiş özellikle bugün müzik eğitimi alanında dünya çapında etkili bir kuruluş olan ISME'nin temel söyleminde yerini almıştır.

Bu noktada "müzik için müzik eğitimi" yaklaşımı ya da başka bir deyişle müziğin varlık alanı olarak özneyi oluşturduğu "estetik değerler" üzerine kurgulanan Avrupa merkezli bakış açısı sorgulanmaya başlamıştır.

Eliot gibi önemli müzik eğitimcileri müzikolojik yaklaşımlar ışığında yeni müzik eğitimi kuramları (praxial music) geliştirirken, çift müziklilik (bimusicality) gibi etnomüzikolojinin bazı temel kavramları müzik eğitimi çerçevesinde tartışmaya açılmıştır.

Çok kültürlü müzik eğitiminin; Avrupa merkezli bakış açısını koruyarak batı dışı kültürleri "ötekileştirme/marjinalleştirme" gibi tehlikeli sonuçlar ve yanlış anlaşımlar doğurabileceği endişesi devam etmektedir. Bunun yanında, küreselleşmenin getirdiği iletişim olanakları ve kültürel iklimde müzik eğitimi felsefesinin yeniden değerlendirmesi açısından önemli bakış açıları getirdiği ise göz ardı edilemez bir gerçektir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

Ülkemizin ilkokul ve orta öğretim müzik öğretim programlarının güncel yaklaşımlara dayanan esnek bir yapıda oluşturulmaları sevindiricidir. Bununla beraber, üzerinde yaşadığımız toprakları, "makam müziği" coğrafyasının en önemli merkezlerinden biri olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Bahsi geçen her iki müzik programına ait yaklaşım ve içeriğin ise "makam müziğinin" kültürel bağlamdaki anlam ve pratikleri ile beraber anlaşılmasına olanak verdiğini söylemek zordur. Özellikle ortaöğretim müzik öğretimi programında ne kadar gerekli olduğu tartışılır teknik müzikal bilgiler (makam bilgisi, usul bilgisi, v.b.) kendi anlam dünyalarından kopuk "ezbere dayalı" bir biçimde verilmektedir. Programlar iyi niyetle hazırlanmış olmalarına rağmen "müzik kültürü "nün tanımlamasında resmi müzik politikalarının söyleminden uzaklaşamamışlardır.

Gerek, makam müziği pratiklerinin genç kuşaklar tarafından daha iyi anlaşılması gerekse Anadolu'da halen yaşamını sürdüren halk müziği kültürlerinin paylaşılması açısından "çok kültürlü müzik eğitimi" önemli fırsatlar sunmaktadır. Öte yandan, çok kültürlü müzik eğitimi şemsiyesi altında müziği kültür olarak ve kültürün içinde incelemek, öğrencilerin daha kapsamlı bir müzik düşüncesi geliştirmesine yol açabilir. Bu fırsatları en iyi şekilde değerlendirmek ise; ülkemizdeki müzikologlar, etnomüzikologlar ile müzik eğitimcilerinin ortak çaba ve çalışmalarında gizlidir.

3. KAYNAKLAR

Anderson, W. & Campbell P. S. (1996). "Teaching music from a multicultural perspective". W. M. Anderson ve P. S. Campbellb (Editör). Multicultural perspectives in music education. Virginia: MENC. s. 1–7

Blair, D. & Shinko K. (2008). Bridging musical understanding throug multicultural musics. Music Educators Journal. 94, 50–55

Boon, E. (2009). Müzik Eğitiminde Eleştirel Pedagoji ve Dinamik

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

Çok Kültürlülük: Türkiye Modeli. 8.Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu,23-25 Eylül 2009, OMU

Campbell, P.S. (1997). Music, the universal language: fact or fallacy?. International Journal of Music Education, 29, 32-39

Campbell, P. S. & Schippers H. (2005). "Local musics, global issues". P. Campbell, J. Drummond, P.Dunbar-Hall (Editör). Cultural diversity in music education: Directions and challenges for the 21st century. Brisbane: Australian Academic Press. v-vii.

Chen-Hafteck. L. (2007). In search of multicultural music experience: lessons learned from the Sound of Silks Project. International Journal of Music, 25, 223-232

Dunbar-Hall, P. (2005). Colliding perspectives? Music curriculum as cultural studies. Music Educators Journal, 91(4), 33–37

Elliot, David J. (1989). Key Concepts in Multicultural Music Education. International Journal of Music Education, 13, 11-18

Elliot, D. J. (1995). Music Matters: A New Philosophy of Music Education. New York: Oxford University Press

Güray, C. (2009). Türkiye'deki Müzik Eğitimi'ne Müzikoloji Disiplini'nin Yapabileceği Katkılar: Tarihsel Makam Kuramının Müzik Eğitiminde Kullanılabilmesi Üzerine Düşünceler. 8.Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu,23-25 Eylül 2009, OMU

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

ISME. (1994). Policy on Musics of the World's cultures. International Journal of Music Education, 24, 67-68

MEB. Talim Terbiye Kurulu (2006). İlköğretim Müzik Dersi Öğretim Programı MEB: Ankara.

Klopper, C. (2005). "Honouring and deriving the wealth of knowledge offered by mother music in Africa". Campbell, J. Drummond, P. Dunbar-Hall, K. Hall, K. Howard, H. Schippers, T. Wiggins (Editör) Cultural diversity in music education: Direction and challenges for the 21st century. Brisbane: Australian Acadamic Press. S. 161–171

Letts, R. (1997). Music: universal language between all nations?. International Journal of Music Education, 29, 22-31

McCarthy, M. (1997). The role of ISME in the promotion of multicultural music education, 1953-96. International Journal of Music Education, 29(1), 81-93.

Miralis, Y. (2002). Clarifying the Terms Multicultural, Multiethnic, and World Music Education through a Review of Literature. *UPDATE,* Spring-Summer, 54-66

Mukuna, Wa K. (1997). The universal language of all times?. International Journal of Music Education, 29, 47-51

Nketia, K., J.H.. (1988). Exploring intercultural dimensions of music education: A world view of music education. J. Dobbs (Editör). Proceedings of the 18th World Conference of the International Society for MusicEducation. Canberra, Australia: ISME. s.96–100

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

Nzewi, M. (2003). Learning the musical arts in contemporary Africa, Vol. 1. South Africa: African minds, Compress

O'Flynn, J. (2005). Re-appraising ideas of musicality in intercultural contexts of music education. International Journal of Music Education, 23, 191-203

MEB. Talim Terbiye Kurulu (2009). Orta öğretim Müzik Dersi Öğretim Programı MEB: Ankara

Özgün, Ş., E. (2013). "Etnomüzikolojinin Dönüşümü: Kuramlar ve Konular". Arzu Öztürkmen (Editör). Müzik, Dans, Gösterim: Tarhisel ve Kuramsal Tartışmalar. İstanbul: Boğaziçi University Cataloging. s.33-61

Reimer, Bennett. (2002). "The need to face the issues" C. A. Jones (Editör). World musics and music education: Facing the issues. USA: The National Association for Music Education. s.1-3

Rivera Y, A. de R., I. (1997). The universal language of all cultures. International Journal of Music Education, 29, 52-58

Scwadron, A. (1984). World Music in Education. International Journal of Music Education, (4)1, 9-12

Skelton, K. D. (2004). Should we study music and/or as culture?. Music Education Research, (6)2, 169–177

Thompson, K. (2002). A Critical Discourse Analysis of World Music as the 'Other' in Education. Research Studies in Music Education, 19, 14-22

Tiedt, P. L., & Tiedt, I., M. (1995). Multicultural teaching: A handbook of activities,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I29 *** ID:124 K:137*
http://www.akademikbakis.org

information and resources. Boston: Allyn & Bacon

Volk, T., M. (1993). The History and Development of Multicultural Music Education as Evidenced in the Music Educators Journal, 1967-1992. Journal of Research in Music Education, 41: 137-155

Volk, T., M. (1998). Music, Education, Multiculturalism :Foundations and Principles. New York: Oxford University Press

Williams, R. (2005). Anahtar Sözcükler. Kültür ve Toplumun Sözvarlığı. İstanbul: İletişim Yayınları

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180*
http://www.akademikbakis.org

DUYU EĞİTİMİ PROGRAMININ ÇOCUKLARIN YARATICI DÜŞÜNME BECERİLERİNE ETKİSİ[1]

Elçin YAZICI, Adalet KANDIR[2], Münevver CAN YAŞAR[3]

[1]MEB Anasınıfı Öğretmeni
[2] Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü
[3]Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü

Özet: Duyu eğitimi; duyular aracılığıyla bilgi toplanırken, çevre içerisinde bedeni etkili kullanmayı mümkün kılan, hangi duyunun kullanılacağını ya da bedenin hangi bölümünden uygun şekilde yararlanılacağını belirleyen nörolojik süreçlere dayalı, çocukların duyu materyalleri ve etkinlikler ile öğrenmesine yardım eden, anlamlı eğitimsel stratejileri içeren süreç olarak tanımlanır. Günlük yaşamda her eylem için duyuların pek çoğunun kullanılması gerekir. Çocuklar öğrendikleri her şeyi duyularıyla algılayarak öğrenir. Çocuklardaki öğrenmelerin gerçekleşebilmesi için tüm duyular görevlerini yerine getirerek; bilgiler beyne iletilir ve iletilen bu bilgiler algı tarafından anlamlı hale getirilip yorumlanır. Bu şekilde beyin, duyulardan gelen karmaşık bilgi akışını yorumlar ve duyusal bilgiyi kullanarak, algısal yaşantılar yaratır. Bu algısal yaşantılar, çocukların yeni düşünceleri üretme ve fikirler öne sürme, hipotezler önerme, hayal gücünü kullanma ve alternatif yenilikçi sonuçlar aramalarını sağlayarak çocuklarda yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine de katkı sağlar. Yaratıcı düşünme, bilgi ve deneyim birikiminden yararlanarak sentezleme sonucu yeni ürünler ortaya koyma becerisidir ve duyuşsal ve düşünsel etkinliklerde, her türlü çalışma ve uğraşın içerisinde vardır. Bu nedenle yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek için öncelikle çocukların duyularının eğitilmesi büyük önem taşır. Bu yolla çocukların problem çözme becerisi, hayal dünyası, çok yönlü düşünebilme becerisi gelişecek, sözcük dağarcıkları artacak ve çocuklar duygu ve düşüncelerini farklı şekillerde ifade edebilecek, sanat, müzik, drama, edebiyat, bilim vb. farklı disiplinler arasında neden-sonuç ilişkisi kurmayı öğrenecektir. Araştırma, duyu eğitimi programının anaokuluna devam eden 61-66 aylık çocukların yaratıcı düşünme becerilerine etkisini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu; 2012-2013 eğitim öğretim yılında Ankara il merkezindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokullarına devam eden, daha önce özel bir duyu eğitimi programı uygulanmamış, deney (n:25) ve kontrol (n:27) grubu olmak üzere toplam 52 çocuk oluşturmuştur. Araştırmada 61-66 aylık çocukların yaratıcı düşünme becerilerine "Duyu Eğitimi Programı"nın etkisini incelemek amacıyla ön test/son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, çocuklar ve ailelerine ilişkin genel bilgileri toplamak

[1] *Bu çalışma "NetQ6 Best Practices and Strategies on Early Childhood and Preschool Education, Challenges and Perspectives (16-17 January 2014)" adlı konferansta sözel bildiri olarak sunulmuştur.*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180*
http://www.akademikbakis.org

amacıyla"Genel Bilgi Formu" ve çocukların yaratıcı düşünme becerilerini değerlendirmek amacıyla orijinal formu Urban ve Jellen (1996) tarafından geliştirilen Can-Yaşar (2009) tarafından altı yaş Türk çocukları için geçerlik güvenirlik çalışması yapılan "Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi (YD-ROT)" kullanılmıştır. Deney grubuna Yazıcı (2013) tarafından geliştirilen "Duyu Eğitimi Programı" haftanın beş iş günü yaklaşık 40 dakika-bir saat süre ile toplam sekiz hafta süresince uygulanmıştır. Kontrol grubuna ise MEB programının sınıf öğretmenleri tarafından uygulanmasına devam edilmiştir. Verilerin istatistiksel analizleri sonucunda; deney ve kontrol grubundaki çocukların yaratıcı düşünme becerilerine ilişkin puan erişileri incelendiğinde, uygulanan duyu eğitimi programının deney grubu lehine etkili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Okul Öncesi Eğitim, Duyu Eğitimi, Yaratıcı Düşünme Becerileri

THE EFFECT OF SENSE EDUCATION PROGRAM ON THE CREATIVE THINKING SKILLS OF CHILDREN

Abstract: Sense education is defined as the process enabling a person to use his body actively in his surrounding while gathering information through senses, determining which sense will be used or which part of the body will be benefitted suitably, depending on neurological processes, supporting children to learn through sense materials and activities and including meaningful educational strategies. It is necessary to use most of the senses in daily life for every activity. Children learn everything by perceiving through their senses. In order that learning in children is realized, all the senses perform their tasks, transmit information to the brain and the information transmitted is made meaningful by perception and then commented. In that way, it makes a comment on the flow of sophisticated information coming from senses and creates perceptive lives using the knowledge of sense. These perceptive lives give a support to the development of creative thinking skills at children by providing them produce new thoughts and putting ideas forward, proposing hypotheses, using their dream powers and seeking alternative innovative outcomes. Creative thinking is the skill for coming up with new products by benefitting from the accumulation of information and experience as a result of synthesizing, and it is included in any kind of works and tasks in affective and intellectual activities. Therefore, it is primarily of great importance in educating the senses of children in order to improve their creative thinking skills. In that way, problem solving skill of children, their imaginary world and skill of being able to think multi-directionally will be improved, their size of vocabulary knowledge will increase; they will be able to express their feelings and thoughts in different ways and make a cause and effect connection between different disciplines like art, music, drama, literature, science etc. The current study was carried out to determine the effect of sense education program on the creative skills of children at the age of 61-66 months attending to a kindergarten. The working group of the research was made up of test (n:25) and control (n:27) groups, 52 children in total, having had no special sense education program and attending to independent kindergartens acting under Ministry of Education in the city of Ankara, in the educational year of 2012-2013. In order to investigate the effect of "Sense Education Program" on the creative thinking skills of children at the age of 61-66 months in the research, an experimental design with pretest – posttest control groups. In the research, "General Information Form" was used in order to gather data with regard to children and

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180*
http://www.akademikbakis.org

their families and "The Test for Creative Thinking- Drawing Production" (TCT-DP) that was developed by Urban and Jellen (1996) and of which reliability and validity studies were carried out by Can-Yaşar (2009) in order to apply over Turkish children under six was used so as to evaluate creative thinking skills of children. The test group was applied "Sense Education Program" developed by Yazıcı (2013) for about eight weeks in five working day of the week for 40 minutes – 1 hour. As for the control group, the program of Ministry of Education was applied by the teachers. At the end of the statistical analysis of the data, it was found that the sense education program applied had an effect in favor of test group in the mean score with regard to creative thinking skills of children both in the test and control groups.

Keywords: Preschool Education, Sense Education, Creative Thinking Skills

1. GİRİŞ

Günlük yaşamda her eylem için duyuların pek çoğunun kullanılması gerekir. Çocukların çok yönlü gelişmesini sağlayan ve eğitimin temelinde yer alan duyular, erken çocukluk dönemi boyunca gelişmeye ve bilgi toplamaya devam eder (Myers, 2007:203; Morgan, 2009: 242). Erken çocukluk dönemindeki çocukların, potansiyellerinin maksimum düzeye ulaşabilmesi için tüm duyuların birlikte çalışması önemlidir. Bu dönemde çocuğun sosyal, duygusal, zihinsel, fiziksel ve dil gelişimi için duyusal olarak uyarılması, farklı duyu kanallarını stimüle eden uyaranlarla karşılaşma fırsatını bulması gerekir. Çünkü çocuklar duyusal deneyimleri üzerinde düşüncelerini geliştirir ve sembolleri, dili ve yansımaları bilgi edinmek için kullanır (Atkinson, Atkinson, Smith, Bem ve Nolen, 2006: 119; Isbell ve Isbell, 2007: 15; Plotnik, 2009: 124; Kandır, Can-Yaşar, İnal, Yazıcı, Uyanık ve Yazıcı, 2012: 13). Çocuklar dünyayı anlamak ve etkili şekilde davranmak için duyularının tamamını koordine etmek zorundadır (Goodwin, 2008: 6).

Duyular yoluyla elde edilen uyarıcıların algılanması, beyne yerleştirilmesi, kullanılması, yorumlanması, akıl yürütülmesi için beyinde bir takım biyokimyasal işlevlerin oluşması gerekir. Bu biyokimyasal olaylar sırasında elektrik sinyalleri ortaya çıkar Elektrik sinyallerinin beyne ulaşarak duyuyu oluşturması tek başına yeterli değildir (Zaporozhets, 2002: 24; Cavanaugh-Todd, 2010: 12; Madi, 2011: 166). Görme, işitme, dokunma, koklama ve tat alma duyuları çocukların dünya hakkında bilgi toplamalarında en önemli araçlardır. Dış dünyadan bilginin toplanabilmesi yani çocuklardaki öğrenmelerin gerçekleşebilmesi için tüm bu duyu organlarının görevlerini yerine getirerek; duyuların beyne iletilmesi ve iletilen bu bilgilerin algı tarafından anlamlı hale getirilip yorumlanması gerekir (Myers, 2007: 203; Plotnik, 2009: 124; Madi, 2011:

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180*
http://www.akademikbakis.org

168; Robinson, 2011: 19). Duyularla algılama; bilme ve öğrenmenin önemli bir bölümünü oluşturduğundan, çocukların duyularının eğitilmesi, çocuklara duyularını nasıl kullanacaklarını öğretme hem eğitim, hem de yaratıcılık açısından önem kazanır (Çakmak, 2005: 16; Kemp, Hollowood ve Hort, 2009: 4; Okutan, 2012: 16).

Yaratıcılık, çocukların öğrenme yaşantısı sonucunda öğrendiklerini birbiriyle ilişkilendirerek karşılaştırması ve bunun sonucunda bir sorunu çözebilmesi, bu ilişkileri kullanarak ortaya yeni, özgün bir düşünce veya ürün koyabilme şeklinde tanımlanır (Okutan, 2012: 13). Bu açıdan yaratıcılık, yaratıcı düşünme ve bu düşünmeyi davranışa dönüştürme becerisi olarak ifade edilir. Yaratıcı düşünme becerisi ise; buluşçu, yenilik arayan ya da eski sorunlara yeni çözümler getiren ve özgün düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlayan bir düşünce biçimidir ve duyuşsal ve düşünsel etkinliklerde, her türlü çalışma ve uğraşın içerisinde vardır (Yıldırım, 2006: 70; Glaveanu, 2011: 122). Bu nedenle yaratıcı düşünme tek bir yetenek olmayıp, problemlere duyarlı olmayı, akıcılık (çok sayıda fikir ve çağrışım üretebilme), esneklik (aynı uyaranla ilgili değişik fikirler üretme ve birbirinden değişik yaklaşımlar kullanma), orijinallik (yeni, alışılmamış ve az rastlanan fikirler üretme), elaborasyon (verilen yalın bir uyaranı ayrıntılı ve özenli bir biçimde işleyip geliştirme) ve yeniden betimleme (alışılagelenden, kurulmuş olandan, istenilen yoldan farklı bir yol algılama veya betimleme) gibi çok sayıda yeteneği de içerir (Öncü, 2003: 222; Özben ve Argun, 2005: 17; Kandemir, 2006: 15; Yanpar Yelken, 2009: 86).

Yaratıcı düşünme becerisi aynı zamanda özgürdür, hareketlidir ve üretken bir süreçtir. Bu süreçte çocukların yeni düşünceler üretme, fikirler öne sürme, hipotezler önerme, hayal gücünü kullanma ve alternatif yenilikçi sonuçlar araması çocuklarda yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine de katkı sağlar. Yaratıcı düşünme becerisi, bilgi ve deneyim birikiminden yararlanma sürecidir. Bu deneyimler ise, duyuların kullanılması ile gerçekleşir (Blakemore ve Frith, 2005: 18; Roskos- Ewoldsen, Black ve Mccown, 2008: 33; Can Yaşar ve Aral, 2011a: 138).

Bu nedenle çocukların duyularıyla objeleri keşfetmesi, deneyimlemesi ve onlardan geri bildirim alması bilgi kazanım süreci için oldukça önemlidir. Yaratıcı düşünme becerisi de, bilginin kazanılması için yaşamsal öneme sahiptir. Çünkü yaratıcılığın gelişimine elverişli ortamlar, çocukların öğrenmeye karşı olumlu tutumlar geliştirmelerine yardımcı olur ve öğrenmeyi eğlence haline getiren etkili güdüleyiciler niteliğini taşır (Koray, 2004: 584; Goodwin, 2008: 6; Can Yaşar ve Aral, 2011b: 30).

Duyusal deneyimler sonucu yaratıcı olarak düşünmeyi öğrenen tüm bireyler bu

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180*
http://www.akademikbakis.org

becerilerini diğer alanlara da uygulayabilir (Aktamış ve Ergin, 2007: 11; Can Yaşar ve Aral, 2010: 202). Bu nedenle yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek için öncelikle çocukların duyularının eğitilmesi büyük önem taşmaktadır. Bu yolla çocukların problem çözme becerisi, hayal dünyası, çok yönlü düşünebilme becerisi gelişecek, sözcük dağarcıkları artacak ve çocuklar duygu ve düşüncelerini farklı şekillerde ifade edebilecek, sanat, müzik, drama, edebiyat, bilim vb. farklı disiplinler arasında neden-sonuç ilişkisi kurmayı öğrenecektir (Morris, 2002: 121; Dunn, 2007: 88; Üstün, 2007: 15; Robinson, 2011: 8).

Bu noktadan hareketle araştırma, duyu eğitimi programının anaokuluna devam eden 61-66 aylık çocukların yaratıcı düşünme becerilerine etkisini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmada duyu eğitimi programının anaokuluna devam eden 61-66 aylık çocukların yaratıcı düşünme becerilerine etkisini incelemek amacıyla ön test/son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır.

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2012-2013 eğitim öğretim yılında Ankara il merkezindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokullarına devam eden, normal gelişim gösteren 61-66 aylık çocuklar oluşturmuştur. Araştırmanın çalışma grubuna, evren içinden tesadüfî olarak seçilen Ankara il merkezindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokullarına devam eden, daha önce özel bir duyu eğitimi programı uygulanmamış, deney (n:25) ve kontrol (n:27) grubu olmak üzere toplam 52 çocuk dahil edilmiştir.

Çalışma grubunun demografik özellikleri incelendiğinde; deney grubundaki çocukların %48.0'ının kız %52.0'nın erkek ve kontrol grubundaki çocukların %25,9'unun kız %74,1'inin erkek olduğu; deney grubundaki çocukların %60.0'nın ilk ve %36.0'nın son çocuk, kontrol grubundaki çocukların %63.0'nın ilk %33.3'ünün ortanca çocuk olduğu; deney grubundaki çocukların %60.0'ınn ve kontrol grubundaki çocukların %66,7'sinin iki çocuk olduğu ve deney grubundaki çocukların %56.0'ının 13-24 aylık süredir, %32.0'ının 24 aydan daha fazla süredir, kontrol grubundaki çocukların %40,7'sinin 13-24 aylık süredir, %44,4'ünün 24 aydan daha fazla süredir okul öncesi eğitim kurumuna devam ettiği belirlenmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, çocuklara ilişkin genel bilgileri toplamak amacıyla cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, okul öncesi eğitime devam etme süreci gibi demografik bilgileri içeren "Kişisel Bilgi Formu" ile çocukların

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180*
http://www.akademikbakis.org

yaratıcı düşünme becerilerini değerlendirmek amacıyla orijinal formu Urban ve Jellen (1996) tarafından geliştirilen, Can Yaşar (2009) tarafından altı yaş Türk çocukları için geçerlik güvenirlik çalışması yapılan "Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi (YD-ROT)" kullanılmıştır.

Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi (The Test for Creative Thinking–Drawing Production TCT-DP): Orijinal formu Urban ve Jellen (1996) tarafından geliştirilen Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi bireylerin yaratıcı potansiyelinin kabaca, basitçe ve ekonomik olarak değerlendirilmesine olanak sağlayan bir inceleme aracıdır. Bireysel ya da grup olarak beş yaşından büyük tüm bireylere (5-95 yaş) uygulanabilen test; A ve B formu olmak üzere arka arkaya verilen iki formdan oluşmaktadır. Uygulama, her form için yaklaşık 15 dakika sürmektedir. Test kâğıdında, bir tane yarım daire, bir tane nokta, büyük bir sağ açı, eğri bir çizgi, kesik bir çizgi ve büyük kare çerçeve dışında, küçük bir açık kare olmak üzere *altı şekilsel parça* bulunmaktadır. "Büyük Kare Çerçeve" *şekilsel bir parça* olarak değerlendirilmemektedir. Her bir form, değerlendirme ölçütleri göz önüne alınarak, testin uygulanmasından hemen sonra değerlendirilmektedir. Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi'nin yapısını oluşturan 14 değerlendirme ölçütü (devamlılık-Dv, tamamlama-Tm, yeni unsurlar-Yu, çizgi ile yapılan bağlantılar-Çib, tema oluşturmak amacı ile yapılan bağlantılar Tab, şekilsel parçaya bağlı sınırı aşma-Şpb, şekilsel parçaya bağlı kalmadan sınırı aşma-Şbk, perspektif-Pr, espri anlayışı/etkinlik/duygusallık/kendini ifade etme-Esd, sıradışılıkA-Sda, sıradışılıkB-Sdb, sıra dışılıkC-Sdc, sıra dışılıkD-Sdd, hız-Hz) bulunmakta ve bu ölçütler ile test değerlendirilerek puanlanmaktadır. Bu ölçütler, birlikte ve birbirleriyle etkileşim içinde yaratıcı düşüncenin bütünsel kavramını yansıtmaktadır. İstatistiksel değerlendirmelerde tek bir ölçüt ile ilgili puan, yaratıcılık hakkında bilgi vermemekte; tüm ölçütlerden elde edilen toplam puan yaratıcı ürünün değeri hakkında bilgi vermektedir. Elde edilen resim oluşumunu değerlendirmek amacıyla kullanılan bu ölçütler, teknik veya sanatsal nitelikler hakkında bir yargı olarak değerlendirilmemekte, açık ve esnek olan bir görevi, yaratıcı bir tutumu, sıra dışı ve orijinal yorumlar ve çözüm yolları hakkındaki istekliliği yansıtmaktadır (Urban, 2005: 389-390).

Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi'nin (YD-ROT) altı yaşındaki Türk çocuklarına uyarlama çalışmasında; iç tutarlılığa ilişkin güvenirlik katsayılarının .74-.77 arasında değiştiği, güvenirlik katsayısının testin tümü için Cronbach alfa (α)=.77 olarak belirlenmiştir. Yapılan test-tekrar test korelasyonu sonucunda A ve B formu için test-tekrar test korelasyonu .98 ve toplam (A+B) için .99 olarak

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180*
http://www.akademikbakis.org

belirlenmiş olup, testin zamana bağlı tutarlı sonuçlar verdiği saptanmıştır (p<.01). Alt %27, üst %27'lik dilimlerdeki Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi'nin A formu (U=6.5), B formu (U=17) ve toplam (A+B) (U=2.15) puanlarının anlamlı derecede farklı olduğu testin değerlendirme ölçütlerinin ayırt etme gücünün ve iç tutarlılığının yüksek olduğu görülmüştür (Can Yaşar, 2009: 95-99).

Duyu Eğitimi Programı: Yazıcı (2013) tarafından geliştirilen "Duyu Eğitimi Programı" okul öncesi dönemde 61-66 aylık çocukların yaratıcı düşünme becerilerini desteklemeyi esas almaktadır. "Duyu Eğitimi Programı", çocukların önyargılardan uzak ve istekli bir şekilde katılacağı, çocukların ilgi ve gereksinimlerinin yanı sıra "Duyu Eğitimi Programı"nın uygulanacağı çevrenin özelliklerinin önemsendiği; görme, işitme, dokunma, koklama, tatma ve çoklu duyu olmak üzere altı alanda etkinliklerin yer aldığı öğrenme yaşantılarını içeren bir eğitim programıdır.

"Duyu Eğitimi Programı" farklı özellikleri olan kapsamlı, ilgi çekici ve çocukların beş duyusunu etkili bir şekilde kullanmasına olanak sağlayan farklı etkinlik alanlarıyla bütünleştirilmiş bir programdır. Çocukların duyusal deneyimler aracılığıyla çevrelerini tanımasına, keşfetmesine, anlamasına ve öğrenmesine fırsat tanır. "Duyu Eğitimi Programı", gelişimsel olarak uygun ve çocuk merkezlidir. Program, etkinliklerin sistematik ve sıralı olarak incelenmesine olanak sağlarken, yaşanılan deneyimler duyuların uyarılmasını birlikte beyinde sinaptik bağlantıların oluşturulmasını hedeflemektedir.

"Duyu Eğitimi Programı" nın eğitim seti aşağıdaki materyallerden oluşmaktadır;

- *Program Özeti:* "Duyu Eğitimi Programı"nın temelleri, geliştirme süreci, kapsamı, materyallerin kullanımı, programın uygulanması, programın değerlendirilmesi hakkında bilgiler bulunmaktadır.
- *Eğitimci Kaynak Seti:* "Duyu Eğitimi Programı"nın alt alanları "Görme, İşitme, Dokunma, Koklama, Tatma ve Çoklu Duyu" ve bu alt alanlara ait öğretim etkinlikleri bulunmaktadır. Bu alt boyutlara ait her bir etkinlik hakkında " etkinlik türü, etkinlik alanı, etkinlik adı, kazanım ve göstergeler, etkinlik için önerilen süre, grup büyüklüğü, hedef sözcükler, gereksinim duyulan materyaller, materyallerin hazırlanması, öğrenme süreci, değerlendirme ve önerilen diğer etkinlikler" şeklinde detaylı bilgiler yer almaktadır.
- *Sınıf İçi Eğitim Etkinlikleri:* "Duyu Eğitimi Programı"nın alt alanlarına (görme, işitme, dokunma, tatma, koklama, çoklu duyu) yönelik etkinlik sayfaları, etkinliklere özgü

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180*
http://www.akademikbakis.org

materyaller ve renkli öykü kitapları bulunmaktadır.

- *Aile Eğitim Etkinlikleri:* "Duyu Eğitimi Programı"nın alt alanlarına (görme, işitme, dokunma, tatma, koklama, çoklu duyu) yönelik aile mektupları, aile katılım etkinlik sayfaları, etkinliklere özgü materyaller ve çocukların okulda kullandıktan sonra eve götürerek ailesiyle çalışmasına olanak sağlayan sınıf öykü kitaplarının siyah-beyaz versiyonu olan eve götür öykü kitapları ve eve götür oyunları bulunmaktadır.
- *Değerlendirme Formları:* "Duyu Eğitimi Programı"nın uygulama sürecini değerlendirmeye yönelik; Kontrol Değerlendirme Formu, Odak Değerlendirme Formu, Sürekli Değerlendirme Formu, Aile Katılımı Değerlendirme Formu, Öğretmen Gözlem Formu, Aile Görüşme Formu ve Öğretmen Görüşme Formu bulunmaktadır.

2.3 Verilerin Toplanması

"Duyu Eğitimi Programı"nın çocukların yaratıcı düşünme-resim oluşturma becerilerine etkisini incelemek amacıyla deney ve kontrol grubundaki çocuklara "Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi (YD-ROT)" testin uygulama kriterleri dikkate alınarak 12-15 Şubat 2013 tarihinde öntest olarak uygulanmıştır.

"Duyu Eğitimi Programı" haftada beş gün olmak üzere toplam sekiz hafta uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından öğretmenlere, uygulamadan bir hafta önce programın bütünü (eğitim programının özellikleri, kazanım ve gelişim göstergeleri, kazanımlara ulaşabilmek için ne gibi durumlar yaratılacağı, çocuklarla nasıl iletişim kurulacağı, bu iletişimin nasıl bir fiziki ortam içinde, hangi uyarıcılarla gerçekleşeceği, hangi yöntem ve tekniklerin kullanılacağı ile ilgili vb.) yönelik eğitim verilmiştir. Daha sonra öğretmenler uygulamadan bir önceki hafta cuma günü o hafta boyunca uygulanması beklenen beş günlük "Duyu Eğitimi Programı" ile ilgili bilgilendirilmiştir. Duyu Eğitimi Programı'nın beş günlük etkinlikleri içeren çıktılar ve etkinliklere ait materyaller getirilmiştir. Bir hafta boyunca uygulanacak olan etkinlikler, öncelikle anlatılmış ve anlatılırken materyaller de tanıtılmıştır. Daha sonra araştırmacı tarafından tıpkı çocuklara uygulanıyormuş gibi bir eğitim ortamı düzenlenmiş, materyaller kullanım amaçları ile birlikte açıklanmış, etkinliğin özelliğine göre yer alan tekerleme, şarkı, öykü ya da parmak oyunları söylenmiş, sorular sorulmuş, çocukların sorulara verebilecekleri muhtemel yanıtlar değerlendirilmiş, hedef sözcükler açıklanmış, değerlendirme soruları sorulmuş, yine etkinliğin özelliğine göre sınıf içi etkinlik sayfalarına ait yönergeler verilmiş; kısacası etkinliklerin basamakları aşama aşama anlatılarak öğretmenlerin etkinliklere hâkim olmaları sağlanmıştır. Araştırmacının etkinliği uygulamasından sonra öğretmenlerden sıra ile etkinlikleri basamaklarına göre uygulamaları

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180*
http://www.akademikbakis.org

istenmiş ve araştırmacının gözetiminde etkinlikler yeniden oynanmış ve esas uygulamaya hazır hale getirilmeye çalışılmıştır.

Daha sonra öğretmenler planlanan bu etkinlik örneğini deney grubuna uygulamadan önce yine araştırmacı tarafından etkinlik için tekrar kısa bir hatırlatma yapılarak uygulama sırasından ortaya çıkabilecek durumlar en aza indirgenmeye çalışılmış ve öğretmenler tarafından uygulamıştır. Deney grubundaki etkinliklerin kamera kaydı ve fotoğraf çekimleri yapılmıştır. Araştırmacı tarafından uygulanan "Duyu Eğitimi Programı"nda sekiz hafta süresince her hafta için aynı durum tekrarlanmıştır. Deney grubuna verilen eğitim çerçevesinde 18 Şubat-15 Nisan 2013 tarihleri arasında "Duyu Eğitimi Programı" uygulanmıştır. Kontrol grubunda ise, mevcut eğitim programının uygulanmasına devam edilerek, program sınıf öğretmeni tarafından doğal akışında uygulanmıştır. Eğitim programının uygulaması tamamlandıktan sonra deney ve kontrol gruplarına "Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi (YD-ROT)" 15-19 Nisan 2013 tarihleri arasında son test olarak uygulanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada, çocuklara ait demografik özelliklerin değerlendirilmesinde frekans ve yüzde gibi betimsel istatistikler kullanılmıştır. Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi'nden elde edilen puanların normal dağılım gösterip göstermediği Shapiro-Wilk Testi ile incelenmiştir. Deney ve kontrol grubundaki çocukların Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi ön test son test puanları normal dağılım göstermediği için gruplar arası karşılaştırmalar Mann Whitney U-Testi, gruplar içi karşılaştırmalar ise Wilcoxen İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmiştir.

3.BULGULAR VE TARTIŞMA

Duyu eğitimi programının anaokuluna devam eden 61-66 aylık çocukların yaratıcı düşünme becerilerine etkisini incelemek amacıyla yapılan araştırmanın sonuçları aşağıda sunularak tartışılmıştır.

Tablo 1. Deney ve kontrol grubundaki çocukların Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi (YD-ROT) A formu, B formu ve toplam (A+B) ön test puanlarına göre Mann-Whitney U testi sonuçları

YD-ROT	*Grup*	*n*	$\overline{X}$	*Ortanca*	*Min.*	*Max.*	*Ss*	*Sıra Ort.*	*MWU*	
									U	*p*
A Formu	Deney	25	8,9	9,0	5,0	18,0	3,4	25,6	314,5	0,671
	Kontrol	27	8,8	9,0	4,0	14,0	2,5	27,4		
B Formu	Deney	25	9,8	9,0	5,0	20,0	4,0	28,2	294	0,422
	Kontrol	27	8,8	8,0	4,0	17,0	3,3	24,9		

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180*
http://www.akademikbakis.org

Toplam (A+B)	Deney	25	18,8	18,0	10,0	35,0	6,5	27,6	309	0,601
	Kontrol	27	17,6	17,0	8,0	30,0	5,5	25,4		

T

ablo 1 incelendiğinde; deney ve kontrol grubundaki çocukların Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi; A formuna ilişkin ön test puan ortalamaları arasında (U=314,5, p>.01), B formuna ilişkin ön test puan ortalamaları arasında (U=294, p>.01) ve toplam (A+B) ön test puan ortalamaları arasında (U=309, p>.01) anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Bu sonuca göre, eğitime başlarken deney ve kontrol grubunun yaratıcı düşünme becerileri yönünden benzer özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Bu durum aynı zamanda deney ve kontrol gruplarının homojen olduğunu da göstermektedir.

Tablo 2. Deney grubundaki çocukların Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi (YD-ROT) A formu, B formu ve toplam (A+B) ön test son test puanlarına göre Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları

			Deney Grubu						
YD-ROT		***n***	$\bar{X}$	***Ortanca***	***Min.***	***Max.***	***Ss***	***Wilcoxon z***	***p***
A Formu	Ön test	25	8,9	9,0	5,0	18,0	3,4	-4,3	0,0001*
	Son test	25	15,5	14,0	9,0	24,0	4,3		
B Formu	Ön test	25	9,8	9,0	5,0	20,0	4,0	-4,2	0,0001*
	Son test	25	17,7	17,0	12,0	27,0	4,4		
Toplam (A+B)	Ön test	25	18,8	18,0	10,0	35,0	6,5	-4,4	0,0001*
	Son test	25	33,2	30,0	21,0	48,0	8,2		

* p<.01

Tablo 2'ye göre; duyu eğitimi programına katılan çocukların Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi'nden aldıkları deney öncesi ve sonrası A formu (z=-4.3), B formu (z=-4.2) ve toplam (A+B) (z=-4.4) puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır (p<.01). Gözlenen bu farkın son test puanı lehinde olduğu görülmektedir.

İlgili alan yazın incelediğinde, çocukların çevrelerini duyuları aracılığıyla tanımaya, keşfetmeye, anlamaya ve öğrenmeye çalıştıkları belirtilmektedir. Büyüme ve gelişme sürecinde, olgunlaşan ve deneyimlerle öğrenen çocuk, bu kapasitesini ulaşacağı en üst düzeye getirebilmektedir. Çocuklar büyüdükçe, duyular aracılığı ile daha çok deneyime sahip olmakta ve içsel anlamda

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180*
http://www.akademikbakis.org

olgunlaştıklarında nesneleri ve ilişkileri temsil eden zihinsel semboller ve imgeler oluşturacak duruma gelmektedir. Çünkü çocuklar duyusal deneyimleri üzerinde düşünme becerilerini geliştirir. Düşünme, çocukların algılama ve çevresiyle özel bir şekilde ilişki kurma davranışlarını kapsamaktadır. Çocuklar, kendileri için yeni olan bir şeyleri keşfettikleri, yeniden düzenledikleri ya da düşündükleri zaman yaratıcı olmakta ve bu sayede de yaratıcı düşünme becerileri gelişmektedir. Yaratıcı düşünme; gözlem, bilgi ve deneyimlerle kazanılan düşünceleri, yeni düşünce ya da kavramlar üretecek şekilde ilişkilendirmektir. Bu ilişkilendirmenin hangi ölçülerde yapılabileceği ise duyusal deneyimler sonucu duyusal farkındalığın oluşturulması ile mümkündür. Bu sayede beyin, duyusal bilgiyi kullanarak, algısal yaşantılar yaratır ve beynin farklı alanları duyuların uyarılması ile gelen bilgileri bir araya getirerek çocukların yaratıcı düşünme becerilerinin desteklenmesini sağlar (Morris, 2002: 121; Dunn, 2007: 88; Üstün, 2007: 15; Can-Yaşar, 2009: 7; Madi, 2011: 168; Robinson, 2011: 8; Yazıcı, 2013: 3).

Tablo 2'deki sonucu göre, deney grubundaki çocuklara uygulanan "Duyu Eğitimi Programı"nın çocukların yaratıcı düşünme becerilerini pozitif yönde etkilediği görülmektedir. "Duyu Eğitimi Programı"nda, tüm duyulara dengeli bir şekilde yer verilmesi, çoklu duyuya yönelik etkinliklerin kullanılması, zengin duyu materyalleri ile desteklenmesi, etkinliklerin farklı disiplin alanları ile bütünleştirilerek neden sonuç ilişkisi kurma, problem çözme, karar verme, çabuk ve bağımsız düşünebilme gibi çok yönlü düşünmeyi sağlayıcı duyu odaklı etkinliklere yer verilmesi gibi nedenlerle çocukların etkinliklere ilgisinin çekilmesi ve öğrenmeye karşı motivasyonlarını artırması, çocuklarda düşünme potansiyelini destekleyeceğinden yaratıcı düşünme becerileri yönünden deney grubu lehine anlamlı düzeyde fark çıkmasının nedeni olabilir.

Tablo 3. Kontrol grubundaki çocukların Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi (YD-ROT) A formu, B formu ve toplam (A+B) ön test son test puanlarına göre Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları

			Kontrol Grubu						
YD-ROT		***n***	$\overline{X}$	***Ortanca***	***Min.***	***Max.***	***Ss***	***Wicoxon z***	***p***
A Formu	Ön test	27	8,8	9,0	4,0	14,0	2,5	-0,2	0,897
	Son test	27	8,9	8,0	6,0	17,0	2,8		

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180*
http://www.akademikbakis.org

B Formu	Ön test	27	8,8	8,0	4,0	17,0	3,3	-1,1	0,289
	Son test	27	9,4	9,0	6,0	18,0	3,3		
Toplam (A+B)	Ön test	27	17,6	17,0	8,0	30,0	5,5	-0,52	0,596
	Son test	27	18,3	17,0	12,0	35,0	5,9		

Tablo 3 incelendiğinde; kontrol grubundaki çocukların Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi'nden aldıkları son test ortalama puanlarına bakıldığında hafif bir yükselme görülmekle birlikte ön test son test A formu (z=-0,2), B formu (z=-1,1) ve toplam (A+B) (z=-0,52) puanları arasındaki farkın, istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir (p>.01). Bu durum kontrol grubuna öğretmenler tarafından uygulanan MEB Okul Öncesi Eğitim Programı'na dayalı eğitim etkinliklerinde kullanılan yöntem, teknik ve materyallerin tam olarak yaratıcı düşünme becerilerini destekleyecek şekilde düzenlenmediği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4. Deney ve kontrol grubundaki çocukların Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi (YD-ROT) A formu, B formu ve toplam (A+B) son test puanlarına göre Mann-Whitney U Testi sonuçları

									MWU	
YD-ROT	***Grup***	***n***	$\overline{X}$	***Ortanca***	***Min.***	***Max.***	***Ss***	***Sıra Ort.***	***U***	***p***
A Formu	Deney	25	15,5	14,0	9,0	24,0	4,3	37,6	60,5	0,0001*
	Kontrol	27	8,9	8,0	6,0	17,0	2,8	16,2		
B Formu	Deney	25	17,7	17,0	12,0	27,0	4,4	38,4	41	0,0001*
	Kontrol	27	9,4	9,0	6,0	18,0	3,3	15,5		
Toplam (A+B)	Deney	25	33,2	30,0	21,0	48,0	8,2	38,3	43	0,0001*
	Kontrol	27	18,3	17,0	12,0	35,0	5,9	15,6		

*p<.01

Tablo 4'e göre; deney ve kontrol grubundaki çocukların Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi A formu toplam son test puan ortalamaları arasında (U= 60,5, p<.01), B formu toplam son test puan ortalamaları arasında (U=41, p<.01) ve toplam (A+B) son test puan ortalamaları arasında (U=43, p<.01) anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında Duyu Eğitimi Programı'na katılan çocukların, programa katılmayan çocuklara göre yaratıcı düşünme puanlarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

İlgili alan yazın incelendiğinde, çocukların öğrendikleri her şeyi duyularıyla

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180*
http://www.akademikbakis.org

algılayarak öğrendikleri belirtilmektedir. Çocuklardaki öğrenmelerin gerçekleşebilmesi için ise ancak tüm duyuların görevlerini yerine getirerek; bilgilerin beyne iletilmeleri ve iletilen bu bilgilerin algı tarafından anlamlı hale getirilip yorumlanması gerektiği bilinmektedir. Algı; anlama ve kavram gelişiminde, çocuğun dikkati yönlendirmesinde, duyu becerilerinin gelişiminde ve tüm zihinsel süreçlerin gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Algıları devreye sokmak, onları uyandırmak beynin somut ve önemli şeyleri benimsemesine yardımcı olmaktadır. Bu durum da çocuklarda anlamayı geliştirmekte ve yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimini desteklemektedir. Yaratıcı düşünme de öğrenme, düşünme ve hatırlamadan sorumlu bir organ olan beynin çalışma sistemleri ile paralellik göstermektedir. Bu nedenle beyne yönelik zenginleştirilmiş duyusal deneyimlerle beynin sürekli olarak uyarılması yaratıcı düşünme becerilerinin gelişiminde önemli yer tutmaktadır (Müller ve Mayers, 2001: 463; Keleş ve Çepni, 2006: 68; Stockdale, 2007: 27; Baines, 2008: 17-23; Bromfield-Lee, 2009: 8; Fu, 2009: 13; Sevinç ve Tok, 2010: 876).

Tablo 4'teki sonucu göre, desteklemektedir Duyu Eğitimi Programı'nda yer verilen etkinliklerde; tüm duyuların etkili ve dengeli bir şekilde kullanılması, pek çok teknikle yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkı sağlanması, kullanılan yöntem ve tekniklerin duyu odaklı olması, duyusal deneyimler sonucu beynin her iki lobunu harekete geçirecek ve çocukların algılarını artıracak yeterli donanıma sahip eğitim ortamının hazırlanması, bu süreç içerisinde yer alan çeşitli ve zenginleştirilmiş doğal düzenlemelerin çocukların tüm gelişim alanlarını desteklemesi, "aile mektubu", "eve götür oyunu" ve "eve götür öykü kitabı" gibi etkinliklerle aileyi de eğitimin içine alarak okulda verilen eğitimin evde pekiştirilmesinin sağlanması, duyusal farkındalığa yönelik çalışmalar sırasında çocukların duygu ve düşüncelerini farklı şekillerde ifade etme, sanat, müzik, drama, edebiyat, bilim vb. farklı disiplinler arasında neden-sonuç ilişkisi kurma, problem çözme, çok yönlü düşünebilme ve karar verme becerilerine yönelik çalışmaların yapılması ile çocukların farklı kavramsal öğrenme tercihlerinin ortaya çıkarılması ve çocukların öğrenme yaşantılarına tam katılımının sağlanmaya çalışılması, programın temel felsefesini oluşturan oyun temelli öğrenmenin yer alması gibi özelliklerin olması nedeniyle çocukların yaratıcı düşünme becerilerine katkı sağlaması şeklinde açıklanabilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

"Duyu Eğitimi Programı"nın anaokuluna devam eden 61-66 aylık çocukların yaratıcı düşünme becerilerine etkisini ortaya koymak amacıyla yapılan araştırma sonucunda; "Duyu Eğitimi Programı"nın

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180*
http://www.akademikbakis.org

uygulandığı deney grubunun kontrol grubuna göre yaratıcı düşünme puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen veriler ışığında aşağıdaki öneriler sunulmuştur;

- "Duyu Eğitimi Programı"nın etkililiğini test etmek için pilot okullar seçilerek daha geniş örneklem grubunun bu eğitimden yararlanması sağlanabilir ve sonuçları test edilebilir.
- Duyu odaklı eğitim etkinliklerinin MEB Müfredat Programı'na adaptasyonu ile ilgili çalışmalar yapılabilir.
- Duyu Eğitimi Programı'nın ilke ve özellikleri doğrultusunda beyin-duyular-öğrenme ve yaratıcılık arasındaki güçlü ilişkiden yola çıkılarak disiplinler arası çalışmalar yapılabilir.
- Duyu eğitiminin yaşamla ilişkisi kurularak anne babalarla çocukların duyularını destekleyici günlük yaşam becerilerine yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Anne babalara ve eğitimcilere yönelik yaratıcı düşünme becerilerini destekleyici duyu eğitim programları uygulanarak, uygulanan programın çocukların yaratıcı düşünme becerilerine etkisi incelenebilir.

5.KAYNAKÇA

Aktamış, H. ve Ergin, Ö. (2007). Bilimsel Süreç Becerileri İle Bilimsel Yaratıcılık Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* 33, 11-23.

Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem and D.J., Nolen, S. (2006). *Psikolojiye Giriş* (3. Baskı), (Çev. Y. Alogan). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Blakemore, S.J. and Frith, U. (2005). *The Learning Brain Lessons For Education.* Printed in the United Kingdom: Blackwell Publishing Ltd.

Can Yaşar, M. (2009). *Anasınıfına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Yaratıcı Düşünme Becerilerine Drama Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi.* Doktora Tezi (Yayınlanmamış). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Can Yaşar, M. ve Aral, N. (2010). Yaratıcı Düşünme Becerilerinde Okul Öncesi Eğitimin Etkisi. *Kuramsal Eğitimbilim,* 3(2), 201-209.

Can Yaşar, M. ve Aral, N. (2011a). Altı Yaş Çocuklarının Yaratıcı Düşünme Becerilerine Sosyo-Ekonomik Düzey ve Anne Baba Öğrenim Düzeyinin Etkisinin İncelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim,* 4(1), 137-145.

Can Yaşar, M. ve Aral, N. (2011b). Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi'nin

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180*
http://www.akademikbakis.org

61-72 Aylık Türk Çocukları İçin Uyarlama Çalışması. *Çağdaş Eğitim Dergisi,* 36(384), 29-39.

Cavanaugh-Todd, J.M. (2010). *Does Temperament Relate to Sensory Processing Styles in 3- to 5-Year-Old Preschoolers with Disabilities?* Doctor's Thesis (Unpublished). The City University of New York, New York.

Çakmak, A. (2005). Anasınıfına Devam Eden Altı Yaşındaki Köy ve Kent Çocuklarının Yaratıcılıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi (Kırıkkale Örneği). Doktora Tezi (Yayınlanmamış). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dunn, W. (2007). Supporting Children To Participate Successfully İn Everyday Life By Using Sensory Processing Knowledge. *Infants and Young Children*, *20* (2), 84-101.

Glaveanu, V.P. (2011). Children and Creativity: A Most (Un) Likely Pair? *Thinking Skills and Creativity*, 6(2), 122– 131.

Goodwin, P.M. (2008*).* *Sensory Experiences in the Early Childhood Classroom: Teachers' Use of Activities, Perceptions of the Importance of Activities, and Barriers to Implementation.* Master's Thesis (Unpublished). Submitted to the Faculty of the Graduate College of the Oklahoma State University, Oklahoma.

Isbell, C. & Isbell, R. (2007). *Sensory Integration A Guide for Preschool Teachers.* Published by Gryphon House: Green Press Initiative.

Kandemir, M. A. (2006). *Ofma Matematik Eğitimi Öğretmen Adaylarının Yaratıcılık Eğitimi Hakkındaki Görüşleri ve Yaratıcı Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış). Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

Kandır, A., Can-Yaşar, M., İnal, G., Yazıcı, E., Uyanık, Ö. ve Yazıcı, Z. (2012). *5-7 Yaş Çocukları İçin Etkinliklerle Bilim Eğitimi, Erken Çocukluk Eğitimi Dizisi 2.* Ankara: Efil Yayınevi.

Kemp, S.E., Hollowood, T. & Hort, J. (2009). *Sensory Evaluation A Practical Handbook.* Singapore: Minion by Macmillan Publishing Solutions.

Kılıç, B. (2011). *İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Bilimsel Yaratıcılık ve Bilimsel Tutum Düzeylerinin Belirlenmesi.* Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Koray, Ö. (2004). Fen Eğitiminde Yaratıcı Düşünmeye Dayalı Öğrenmenin Öğretmen Adaylarının Yaratıcılık Düzeylerine Etkisi. *Fen Eğitiminde Yaratıcılık Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,* 40, 580-599.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180
http://www.akademikbakis.org

Madi, B. (2011). *Öğrenme Beyinde Nasıl Oluşur?* (2. Baskı). Ankara: Efil Yayınevi.

Morgan, C.T. (2009). *Psikolojiye Giriş* (Düzeltilmiş 18. Baskı), (Ed. S. Karakaş & R. Eski). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Morris, C.G. (2002). *Psikolojiyi Anlamak* (Psikolojiye Giriş) 1. Basım (Çev. Ed. H.B. Ayvaşık & M. Sayıl). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları No:23.

Myers, D.G. (2007). *Psychology* (Eighth Edition). U.S.A.: Worth Publishers.

Okutan, N. Ş. (2012). *Karma ve İzole Yaş Gruplarında Verilen Okul Öncesi Eğitiminin 4-6 Yaş Grubu Çocuklarının Gelişim Özellikleri ve Yaratıcılık Performanslarına Etkisinin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Öncü, T. (2003). Torrance Yaratıcı Düşünme Testleri-Şekil Testi Aracılığıyla 12-14 Yaşları Arasındaki Çocukların Yaratıcılık Düzeylerinin Yaş ve Cinsiyete Göre Karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 43(1), 221-237.

Özben, Ş. ve Argun, Y. (2005). Buca Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yaratıcılık Boyutları Puanlarının Karşılaştırılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi,* 18, 16-23.

Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye Giriş* (1. Basım), (Çev. T. Geniş). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Robinson, M. (2011). *Understanding Behaviour and Development in Early Childhood A Guide To* ***Theory and Practice.*** **Simultaneously published in the USA and Canada.**

Roskos- Ewoldsen, B., Black, S. R. and Mccown, S. M. (2008). Age-related Changes in Creative Thinking. *First Quarter Journal of Creative Behavior,* 41(1), 33-59.

Urban, K.K. & Jellen, H.G. (1996). Manual: Test for Creative Thinking-Drawing Production (TCT-DP). Harcourt Test Publishers Amsterdam; Harcourt Test Services, 74 p., Frankfurt.

Urban, K.K. (2005). Assessing Creativity: The Test for Creative Thinking-Drawing Production (TCT-DP). *International Education Journal*, 6(2), 272-280.

Üstün, E. (2007). *Okul Öncesi Çocuklarının Okuma Yazma Becerilerinin Gelişimi*. Ankara: Morpa Kültür Yayınları.

Yanpar Yelken, T. (2009). Öğretmen Adaylarının Portfolyoları Üzerinde Grup Olarak Yaratıcılık Temelli Materyal Geliştirmenin Etkileri. *Eğitim ve Bilim,* 34(153), 83-98.

Yıldırım, B. (2006). *Öğretmenlerin Yaratıcılığa Bakış Açısı ve Anasınıfı Çocuklarının Yaratıcılık Düzeylerinin, Öğretmenin Yaratıcılık Düzeyine Göre*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20-Y *** ID:163 K:180*
http://www.akademikbakis.org

İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Zaporozhets, A.V. (2002). The Development of Sensations and Perceptions in Early and Preschool Childhood. *Journal of Russian and East European Psychology,* 40(2), 22–34.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y-I *** ID:59 K:02*
http://www.akademikbakis.org

ESKİ TÜRKMENCE ŞİİR OLARAK İKİ 'OĞUZNAME' METNİ VE YAZARLARI

Muratgeldi SÖYEGOV

Türkmenistan İlimler Akademisi

Özet: Makalede, XVII. yüzyılda yaşamış olan Türkmen şairler Andalib ve Ihsanî'nin şiirle kaleme alan ve taşıdığı öneme göre Türkolojinin kaynak kitaplarının sırasında yer almaya layik 'Oğuzname' eserleri ilk olarak Türk Latin Alfabesiyle okurların dikkatine sunulmakla beraber metin özellikleri ve yazarlar üzerine kısa bilgi veriliyor.

Anahtar kelimeler: Düzyazıyla Gerçekleştirilen 'Oğuzname'ler, Eserin Şiir Nüshaları ve Yazarları, Andalib, Ihsanî

TEXT OF THE TWO POEMS "OGUZNAME" AND THEIR AUTHORS

Abstract: In this article for the first time readers Latinized Turkish alphabet texts of works of Turkmen poets XVII century Andalib and Ihksani called "Oguzname" that are written in verse form and its significance can add an important primary source of Turkic. Also gives brief information about the features of the texts and their authors.

Keywords: Prose "Oguzname", Poetic Versions Of Works And Their Authors, Andalib, Ihksani

ТЕКТЫ ДВУХ СТИХОТВОРНЫХ «ОГУЗНАМЕ» И ИХ АВТОРЫ

Аннотация: В данной статье впервые для читателей на латинизированном турецком алфавите приводятся тексты произведений туркменских поэтов XVII века Андалиба и Ихсани под названием «Огузнаме», которые написаны в стихотворной форме и по своему значению могут сложить важным первоисточником в области тюркологии. Также дается краткое сведение об особенностях текстов и их авторах.

Ключевые слова: прозаические «Огузнаме», стихотворные варианты данного произведения и их авторы, Андалиб, Ихсани

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y-I *** ID:59 K:02*
http://www.akademikbakis.org

1. GIRIŞ

İran'daki Hulagular (İlhanlılar) devletinin Baş veziri Reşidüddin Fazlullah Hamedanî'nin (1247–1318) 'Cemi-ut-Teverih' ('Oğuzname' bölümü) ve Hive (eski Harezm) hanı Ebu-l-Gazi Bahadır Han'ın (1603–1663) 'Şecere-i Terakime' (Türkmenlerın Nesil Ağacı) eserlerini göz önüne alarak Alman asıllı Rusyalı meşhur Tarihçi Türkolog Wilhelm Barthold'un (1869–1930) ortaya koyduğu 'Türk halklarının arasında sadece Türkmenler kendi tarihlerinden bahseden eski kitap ('Oğuzname') sahipleridirler' sözleri 20. yüzyılın başlarından bu yana uzmanlarca belirlendi.

'Şecere-i Terakime'yin giriş bölümünde makalemizin söz konusuyla ilgili Türkmen molla, şeyh ve beylerinin "Bizde bir çok 'Oğuzname'ler var' sözleri kaydedilmiştir. Bundan belli oluyor ki Ebu-l-Gazi kendi eserinin kaynağını 17. yüzyılda Türkmenlerin elindeki yazılı ve sözlü 'Oğuzname'ler oluşturmuştur. Onların arasında çok eski ama günümüze ulaşamayan 'Oğuzname' nüshalarının olduğunu da tahmin edebiliriz. Ancak bunu bilmekte de önem vardır ki düzyasıyla gerçekleştirilen bir sürü büyük 'Oğuzname' nüshalarıyla aynı sırada (örneğin, 'Cemi-ut-Teverih'in, Nusaylı Türkmen Tarihçi Salar Baba Gulali oğlu Haridarî'nin 1555–1556 yıllarında yaptığı Türkmence çevirisi özellikle 'Türklerin ve Oğuz'un tarihi ve O'nun cihangirliğinin hikayesi' bölümü vb.) eski şairlerimiz tarafından şiirle meydana getirilmiş o kadar büyük olmayan veya küçük 'Oğuzname'ler de vardır.

Türkmen şairleri Şeydaî (18. yüzyıl) 'Kırk şehirden hıraç aldı / Oguz ili aleme doldı / Çok devran geldi savıldı / Kanı anıň däbi yolı', Seyitnazar Seydî (19. yüzyıl) 'Oguz Han'ın toyı gibi toy bolub / Her kim serpay alıb gitse gerektir', Abdülhekim Kulmuhammedov (20. yüzyılın başı) 'Bay fakir birleşse çekilmez zorluk / At salsın cihana Oguz'un döli' gibi satırlarıyla 'Oğuzname'ye başvurmuşturlar.

Eski Türkmence şiir olarak kaleme alınan 'Oğuzname'lerin sadece iki tanesinin metni makalemizin söz konusudur.

2. ANDALİB VE 'OğUZNAME' ŞİİRİ

Millî Edebiyat Tarihimizde 'Leyli ve Mecnun', 'Yusuf ve Züleyha', 'Melike ve Mehr-i Nigar', 'Zeyn-ül-Arab', 'Baba Revşen', 'Saad-i Vakkas', Resale-i Nesimi', 'Kıssa-i Fırgun' gibi çok sayada büyük eserleriyle tanınan ve doğumunun 350. yıl dönümü münasebetiyle 2011 yılında Daşoğuz'da dünyanın değişik yurtlarından çok sayıda bilim adamlarının katıldığı Uluslararası Bilimsel Konferans düzenlenmiş olan Türkmen Klasik şairi Nurmuhammed Andelib'in (1660–1740) şiirle kaleme aldığı 'Oğuzname'de bazı yönlerden Ebu-l-Gazi Bahadır Han'ın 'Şecere-i Terakime'sinin etkisini görmekteyiz.

Nurmuhammed Andelib'in 'Oğuzname' şiiri, daima hatırlanan Üniversite Hocam

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y-I *** ID:59 K:02*
http://www.akademikbakis.org

Prof. Dr. Mammetnazar Hıdırov (1905–1977) tarafından 1948 yılında yayına yazırlanmış olmasına rağmen 40 yıllık bir dönem boyunca neşrolunmadan kalmıştır. Aşağıda, eski alfabelerle gerçekleştirilmiş olan yazmalardan Türkmen metincilik kaidelerine göre Türk Latin alfabesine aktarılması tarafımızca yapılarak okuyucuya sunduğumuz Nurmuhammed Andelib'in 'Oğuzname' eserinin orijinalı, Türkmenistan İlimler Akademisi'ne bağlı Millî Elyazmalar Enstitüsü'nde korunmaktadır (Envanter 1373):

1 Senallil Haliki hayyi-tevane
Adem'den bar evni ki tuttı nega

2 Ol ev içre çırag manend-i Mahi
Vacib-i Hak Resul fahr-i Şahi

3 Tüfeyliden yarattı külli eşya
Taki Adem Ata hem Mama Havva

4 Anıň onuncı oglı Hezreti Nuh
Kılıb tufan cihan ehlini mecruh

5 Ki andan soň anıň nesli cihana
Yayıldı fitraşyb ki tört yana

6 Oşol Nuh oglı Yafes'ten togulgan
Türk'ten kança il önüb yıgılgan

7 Soň Türk nesliden toggan Oguz Han
Ancakla bu cihanga kıldı seyran

8 Anıň vakaların yazmaga gayim
Bolgan bu Andalib arzuda dayim

9 Gel eyse hevesli yoluňga tüşgül
Nesib olsa muradyňga yetişgil

I- Oguz Han'nıň İt Barak Han Bilen Savaş Kılganı

10 Kadim eyyam Keyumers'iň zamanı
Türk evladı içre turdı bir Hakan
Bakıb devran felek berdi amanı
Mogol evlatı içre boldı sultanı

11 Kara Han oglı ol kim adı Oguz Han
Bolub şahlıkda manend-i Süleyman
Zaman ahvalı erdi adıldan tüz
Abulhan tagından ol kıldı seyran

12 Birinci seyrinde bardı Hıtayga
Barışta karşı durdı İt Barak Han
Öňün tustı ki der Geçme bu cayga
Uruş kastıga dogruldı Oguz Han

14 Tamamı hemle kıldı heyele birlen
Mukemmel sap çekti İt Barak Han
Hıtay lerzan geldi ili birlen
Uruş meydanı boldı lalezar gan

15 Oşol tertibde yetmiş gün uruştı
Ki andan soň acizledi Oguz Han
Tamamı çerik ilen artga yörüşti
Tebil bazı küşt çalındı her yan

16 Deňiz aralıgı boşluk yerinde
Barıb asker hesabın aldı Oguz Han
Yüz ersal çerikniň hiç birin de
Tapalmay oldı Han'nıň göňli veyran

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y-I *** ID:59 K:02*
http://www.akademikbakis.org

13 Hemana Harbga tayyar oldı heyli
Zemin cünbüş kılıb taglarga lerzan
Yetişmekten taahir oldı ili
Gulgula başladılar zar-i giryan

17 Gel eyse Andalib uşbu kelamı
Hikayat kıl bu bizge dürr-i Galtan
Saňa il yetgürür hayr-i selamı
Dua-i Fatiha etgüsi çendan

II- Kıpcak Han'nıň Togulganı

18 Oguz altıga Uygur nesliden bir
Kişi bar erdi danışlıkta pür zor

19 Ki adı İlhan ibn Hava'nın
Oşol ceňde ölüb tabşırdı canın

20 Anıň kadını yüklük erdi anda
Hamılnıň derdi çün üçraştı şonda

21 Girib çüyrük yagaç içre olturdı
Tevelled kıldı zahırga geltürdi

22 Anıň adıga Oguz Han koydı Kıpcak
Boş yagaç adı erdi bu oşol çak

23 Anası boş yagaç içre togubdır
Sebäb şol adını Kıpcak takıbdır

24 Çiraylık erdı manend-i Mahi
Bularga layik erdi çün sıpahi

25 Anı Oglum diyib sevdi Oguz Han
Ki bahşişler berdi aňa feravan

26 Yigit yetgende ol borna civanı
Şecagatlık taki Sahıpkıranı

27 Bolub Oguz ilige kıldı eanet
Ki andan tabmadı millet hiyanat

28 Aňa Türk iliniň birniçesini
Berip Oguz Han yzaktan kıldı sını

29 Özüge tabii ilin östürib ol
Hiruç etti cihannı bastırıb ol

30 Orus evlak taki Bulgarı ilni
Alıb östürdi ol köb çerik heylni

31 Samarkant'tan geçti yetti Harezm
Acam İran'a karşı boldı ol azm

32 Ki andan soň barıb İran'ı aldı
Irak Häzirbeycan Teyran'ni aldı

33 Uş andag Kıpcak ilniň taştı bahtı
İtil deňiz gıragı erdi tahtı

34 Mükemmel deşt-i Kıpcak atı berlen
Beg Hakanlık aldı zatı birlen

35 Oguz'dan tä Çengiz Han'ga çenli
Geçibdir tört müň yıl daha elli

36 Oşol günden togub Kıpcak zamanı
Bu yanlıg görseterler destanı

37 Gel ey Saki sungul ki camıňa mey
İçib etgüsidir ol murdan-i hay

III- Çengiz Han Destanı

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y-I *** ID:59 K:02*
http://www.akademikbakis.org

38 Üçünci asırnıň evvel başında
Mogol Tatarlar ol Çingiz'iň daşında

39 Üyşmek birlen kıldı ulug hanlıg
Özlerinde togdurıb giň hakanlıg

40 Oşol vakitte ki Çengiz kıldı azm
Birinci seyride etti Harezm

41 Muhammed Han Harezmi atlı şası
Uruşmastan gaçıb il tuttı yası

42 Anıň il emlägine täze düzgün
Gurulgınca tahammıl kıldı yüz gün

43 Ki andan soň çıkıb bardı Samarkant
Ragayat boldı Buhar birle Taşkent

44 Ki andan soň Irak Şirvan Şamak'ga
Täki Häzirbeycan Erzurum yakga

45 Barıb Mazenderan Gilan'ga yetti
Ki andan seyri Gürcistan'ga yetti

46 Oşol caylarda Çengiz Han çensiz
Ragayat kıldı bihed harb-u ceňsiz

48 Otuz müň leşker ile üç oglını
İberdi Horasan'ga mal-ı pulını

49 Taki seksen müň asker bardı İran
Uruşmay aldı ol tab oldı Teyran

50 Cucı Han deşt-i Kıpcak yakga çıktı
Özi birlen yüz müň leşker çekti

51 Bu birlen Kıpcak iller ança yıllar
Uruştı hem yeňildi Kıpcak iller

52 Cucı Han'nı Hıtaylar diyr Cu Şen Cuc
Arablar diyr Anga ki Yacuc-ma-Cuc

53 Bu at birlen togub alemge şurış
Salıb ol Cucı Han başgardı köb iş

54 Bu iş törtünci asırıň başında bil
Bolub Kıpcak gaçıp dagıldı her hil

55 İkinci togdı bir il han havanın
Ellik yıl soň bulardan aldı ganın

56 Gel ey Sakı sungul meyi ayaktan
İçib Oguz Han'nı başlay bayaktan

57 Ki andan Andalib bolgusı şeyda
Oguz Han destanın kılsın hüveyda

IV- Oguz Han'nıň İt Barak Han'dan Ar Alganı

58 Oşol vakit ki yeňdi İt Barak Han
Gelip asker mukemmel kıldı Sultan

59 Yatıb on yedi yıl çerik eyledi cem
Tamamı yaş borna ki biri bir şem

60 Kılıb Türk ilini anlar ilmi yahtı

66 Çerik tayyarlıgı ummadan ötti
Bularnıň avazı alemge yetti

67 Türk adı tutulgandan çihanda
Hemana korkı gelgey erdi cana

68 Bargan cayı uruşsız boldı ragayet

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y-I *** ID:59 K:02*
http://www.akademikbakis.org

Tınclık meyve berdi küç darahtı
Tarakkı taptı Türk ili bigayet

61 Ahilisi ayşi gün günden östi
İlim edebi sanat oldı kastı

62 Cemaat şevki gün geldik artıb
Adıl şanıň rehası ilni tartıb

63 Yıgıldı yeni baydak sayesinde
Toguldı şundeg heşmet rayesinde

64 Kimi arzu kılıb ol kimsi korkub
Gelir erdi çihan her günde tob tob

65 Şu yanlıg östi Oguz Han baht darahtı
Bütün dünyaga saye saldı tahtı

69 İkinci mertebe bardı Hıtay'ga
Barak Han milleti gelmey tutayga

70 Bozulşıb öz özi ki boldı bakna
Gaçıb yörgeni boldı takna tukna

71 Ahili birle gaçtı İt Barak Han
Tutub geltirmege emr etti Sultan

72 Bir aydan soň tutuldı İt Barak Han
Anıň yettük cezasın berdi Oguz Han

73 Taki sen Andalib bol meyge gana
Diger dürr-i fezalet tap zıbana

74 Şeker efsane dürrler saç sözüňden
Ulusga yadıgar galsın özüňden

V- Oguz Han'nıň Karahıtay'nı Alganı

75 Bu yerde azgine tarih sözünden
Beşer dünyasınň narı yüzünden

76 Hikayet eylemek ki lazım oldı
Sözüň üsti açıldı jasim oldı

77 Ki Adem nesli önüb en evvelinde
Niçem yıl yördi hayvan şekli halde

78 Alar yaşayışı taşta aň bilimden
Narıdır ol zaman tarih ilimden

79 Bu yaňlıg devirlerde Adem oglı
Geçirmiş çok zaman yok dübi yolı

80 Togulgan soň cihanda Melek resmi
Acem tarihi boldı tört kısmı

88 Gırıldı anda gayet sansız çerik
Bularga galib oldı keşver-i Türk

89 Yeňilib boldı ragayet şah-i Hüvseň
Oguz boldı azm-i şehr-i Bestam

90 Barışta geldi evvel Taşkent'ge
91 Anı algaç bardı Samarkant'ga

92 Ki andan soň Buhara'nı aldı ol Şah
Balh barganda aldı aram-i gäh

93 Üç aydan soň çıkıb ol boldı gurda
Keyinde galdı küçsüz niçem orda

94 Sowuktan kar basıb galdı alarnı
Lakab Karlık atandı Oguz bularnı

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y-I *** ID:59 K:02*
http://www.akademikbakis.org

81 Birinci kısmı boldı Pişdadi
İkinci kısmınıň Kiyani adı

82 Üçüncige ad goydular Eşkani
Alar törtümcisidir ki Sasani

83 Birinci saltanat on bir kişiden
İbarettir soňı evvel başıdan

84 Bularnıň evveli adı Keyumers
Bolub Pişdadiler her kaysı bir hırs

85 Keyumers'ten soňraki oglı Hüşveň
Bolub şah yer yüzünde çaldı yüz heň

86 Gezib taglarda Dev birlen uruştı
Taki Türk arasıdan yolı tüşti

87 Anıň birle uruştı Oguz katil
Yeňib adlandı Oguz Behr-i Makatil

95 Oşol günden tä şul vahite çenli
Alar Karlık lakab atandı belli

96 Taki andan soň Oguz Han bardı Keşmir
Anıň mülkün alarga kıldı tedbir

97 Oguz anda tamam bir yıl uruştı
Alarnıň padişası soň kolga tüşti

98 Tutub öltürdi Oguz Han Yagma Han'ı
Taki akızdılar çün Nil ganı

99 Ki andan soň aman çagırdı Keşmir
Yaraşıkta diger tapmadı tedbir

100 Gel ey Andalib bol meyge gana
Taki täze suhan geltir beyana

101 Garib ehli hemişe meyge taleb
Cihanda gelmedi hiç kimge galib

VI- Oguz Han'nıň Öz İlige Gaytganı

102 Safardan gayttı ol Şah pür hayal
Tapıb fırsat felek çün berdi ikbal

103 Badahşan üsti birlen öz ilige
Yetişti seyriden galmay yılıga

104 Taki anda turub tınç aldı bir yıl
Ki andan soň Mısır'ga yükledi fil

105 Otuz kırk müň ful-u pehlivanı birlen
Cönäb gitti ki genc-i käni birlen

106 Yene birnäçe müň çerik-u asker
Alıb çıkganda toldı bahr ile yer

107 Biraz Türk cemg olub ara etti Han'ga

115 Muhammed Bahtiyar adlıg bir Han
Hıraç etmiş Halaç'tan gitti bir yan

116 Anıň paytahtı Lektun adlıg bir şehr
Acayıp lalezar ol bag-i huşbehr

117 Kakıb adıga sikke Bahtiyar Han
Tüzüb devlet hıruç etti ki çendan

118 Bu yanlıg Türk içre belli meşhur
Bolub ellig altı yıl şanlandı mebrur

119 Oşol vakit her çerikniň öňünde
Halaç bolsa revaç olmuş ceňinde

120 Garaz niçe çerik birlen Oguz Han

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y-I *** ID:59 K:02*
http://www.akademikbakis.org

Alar garib hor muhtaç erdi nanga
Geçib Amu üstiden bardı Horasan

108 Tiydiler Şah'ga Bizler galla acı
Seniň ihsanıň ermiş deňiz mevci

109 Ki bizlerge sarı aylansa tolkun
Bolır erdı garibniň göňli galkın

110 Bularga tiydi Han Sen gitme gal aç
Oşol günden aňa ad galdı Galaç

111 Yene anlarga köb engam-u ihsan
Berib Galaçlarnı şat etti çendan

112 Oşol Kalaç sözi özgerlib imdi
Halaç diyr niçe millet aňa şimdi

113 Alar köplenci Maverannehr'de
Niçesi galdı Gur adlıg şehrde

114 Bulardan ayrılan Barlas urugı
Acab zorlandı anlarnıň furugı

121 Ötüb Irak daha Häzirbeycan'ga
Yetişti Ermeni'den Mısır'ga Şam'ga

122 Bu caylarnıň bolanın kıldı ragayet
Bularda şat olmuş ili bigayet

123 Ol illerde gurub bir täze düzgün
Türk Hakanlıgı çok taştı tızgın

124 Tüzüb illerde düzgün padişana
Özünden galdurıvga bir nışana

125 Açırdı täze düzgün täze yollar
Oguz'da şat erdi ki barça iller

126 Umitlen Andalib sen hem şatlıkga
Ayagı sunsa Saki jemg-i halkga

127 Taki sen hem katarda mey içir sen
Cununda täze destanlar açır sen

VII – Oguz Han'nıq Saltanat Basgançagına Yetgeni

128 Birinci basgıcı Şah-i zamana
Oguz Han'dır togub çıktı cihana

129 Türk dünyasınıň başlangıcı ol
Bilik dünyasında en birinci ol

130 Senaat babınıň evvel binası
Fesahetniň cihanda düb anası

131 Bina kıldı araba yük taşıga
Kömek oldı köçüb bir yan aşurga

132 Hat yazı togdurıcı akıl öyünde
Bütün turmuş tüzüvlerniň küyünde

137 Üçünci karnı Dag hem Deňiz Han
Ata anaga müşfig erdi çendan

138 Bularnıň her birinde tört oguldan
Bolub iş başladılar sag-u solundan

139 Alarga inci mallar köb feravan
Tamam öz erkige bermiş Oguz Han

140 Taki her kaysıga bir tamga belli
Mukarrer kıldı Oguz Han şu zeyilli

141 Täemmil birle fennıň şekilni
Çızarga oylanıb tuttı akılnı

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y-I *** ID:59 K:02*
http://www.akademikbakis.org

133 Gadam goydı açarga biz üçin ol
Vatan açtı Türrkler siz üçin ol

134 Tebigatnı yeqüvniň kahramanı
Bolub turmuşga saptı kamranı

135 Bolubdır altı oglı üç karından
Akl danışta artık biribirinden

136 Bularnıň adı Gün Han hem de Ay Han
İkinci karnı Yıldız Han hem de Gök Han

142 Birinci bolsun inci malga bellig
İkkinci bolsun ulug ilge bellig

143 Oşol tamga bilen malı bilinsin
Görüvde kim olay hali bilinsin

144 Taki hanlık nişan bolsun alarga
Bu yanlıg şekil oylandı bilerge

145 Gel eyse Andalib sen hem tämmil
Kılıb destan yazuvnıň yolunı bil

146 Getir Saki kadah sungul içerge
Fikr ile täze destanga geçerge

VIII- Tamgalar Hakkında Halayıknıň Aytganı

147 Atası akıl /Anası nakıl / Bir kız togulmış / Yigrimi tört şekil

148 Şu yanlıg güzel milletiň yarı
İliň gözünde görülgen imes
Bul bizden evvel bolsa da zarı
Türk ili dünya ingenden narı

149 Kim alsa anı / Bütün ömrüni / Şat olub geçirgey / Tut bul emirni

150 İmdi öser siz / Yovnı basar siz / Siz tolub taşıb / Ornun kısar siz
Çıkıň cihanga nobat siziňki
Uruşsa düşman başın keser siz

151 Göňlümge getirdim / Golumdan ötürdim / Biribirinden gaçtı / Tirkeşib uçtı
Yerli yerinde tüzüb bitirdim
Ki yürek sırrımnı ilimge açtı

IX- Oguz Han'nıň Şam Şeref'ge Barganı

152 Oşol vakit ki Oguz Han Şam'ga geldi
Ki anda niçe gün aramın aldı

153 Firman ile bir gün getirdi gulamın
Gulam tabe kıldı berdi selamın

154 Tiydi ol Şahım bizlerge kaysı hizmet

163 Bular her kaysı bir yan çıktı gitti
Barıb avga keyik kulannı tuttı

164 Yene Maşrık'ga gitgen yaynı taptı
Taki Magrıb'ga bargan oknı taptı

165 Alıb geltirdiler Şahnıň kaşıga

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y-I *** ID:59 K:02*
http://www.akademikbakis.org

Mehriban olgusıdır siz kılgan minnet
Fikir eylediler anıň işige

155 Goyub canımnı berca eylegey men
Tiydi Oguz Kıl txemmil söylegey men

166 Tiydi Oguz Han yay tapganlarga Siz şah
Bolur sizler cihandan dayim ägäh

156 Barıb Maşrık çölide yaynı gömgül
Taki Magrib'ga bar bul oknı gömgül

167 Taki ok tapganıga tiydi İlci
Bu işlerge fikir eyledi falcı

157 Tiyib üçten altun yay ilen ok
Buyurdı ne anda kast-i matlak

168 Tiydi Yay oknı atsa kaysı yanga
Ki ok barmakga tayyar oşa tamanga

158 İşniň iç manası yapık bu kulga
Alıb gitti ki ok yaynı çölge

169 Tiygenden bu ogullar boldı kanıg
Taki kismetni Han kıldı sanıg

159 Gömübdir ol yaynı Maşrık çölüge
Oknı hem gömübdir Magrib çölüge

170 Tiyib bu fal ilen andag tüşündi
Biziňle emr-i nehal tiyb ışandı

160 Ki andan soň Han'nıň kaşıga geldi
Bakgıl imdi Oguz Han'ga ne kıldı

171 Gel eyse Andalib şahlar işide
Aşaktan bir fikir bardır başıda

161 Tiydi Gün Han Ay Han Yıldız Han'ga
Barıň siz avga Maşrık çölistanga

172 Anıň taavili açtırtmas avama
Tüşündirmek gerektir has-u aama

162 Tiydi Gök Han Dag Han Deňiz Han'ga
Barıň siz avga Magrib çölistanga

173 Getir Saki meyňni sun maňa tiz
Hayalım şunday meyni kıldi engiz

X- Oguz Hakanlıgı Ogullarıga Tabşırganı

174 Çihangirlik yoluda seksen üç yıl
Gezib öz ilige aylandı ol bil

184 Tokuz yüz havuzga mey akızdı
Meyniň deryasıda muştaki yüzdi

175 Alıb ança siyahattan netice
Kemalat beyzesiden gördi cüyce

185 Tokuz yüz müň koy-u hem ança yılkı
Soyub kıldı ziyafet ehl-i halkı

176 Nehayet boldı devlet berkemalı
Östi tuygı tañdanların şamalı

186 Mergenler gökten altın kabak attı
Niçem pehlivan tutluştı göreş etti

177 Belli Taň Yıldızı ilniň başıda

187 Alarnıň her birige engam-i ihsan

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y-I *** ID:59 K:02*
http://www.akademikbakis.org

Togub köb tuygı yahtıldı başıda
Berib Şah arzusın arttırdı çendan

178 Mogol hem Tatar içre anca danış
Toguldı il taki eyle tiydi baş

188 Ki andan Türk ili aldı görelde
Kılıştı özlerige yol-u yörelge

179 Şunuň birle mükemmil-i muzaffar
Kuruldı Türk içide en büyük zor

189 Çıkıb Oguz millet içre söz yöritti
Suhan birle cihan göňlüm eritti

180 Garb-u Şark'tan alyb anlar hıracı
Cenub Şimal'dan anlar alıb bacı

190 Görübdir seksen üç yıl içre näme
Tüşündırdı ki birbir has-u aama

181 Kılıb pob mesaken Yer yüzüni
Cihanga belli kıldı Türk özüni

191 Kılıb anda yurtunı üçge taksim
Her ikki oglun goydı hakim

182 Gelib imdi Mogolistan'da ol şa
Gurubdır toy hesabı baştan aşa

192 Özı hem padişahlık terkini etti
Girib karga penah yolunı tuttı

183 Bir aylık yolnı iymitten kıldı pür
Taki harç kıldı ança gevher-i dürr

193 Gel ey Saki kadah sungul yeneden
İçermiz Oguz yanlıg mäsevadan

194 Ki bozga içgen evla barça işten
Gutulgay Andalib yersiz käyişten

XI- Oguz Han'nıň Ogullarfıga Pent Nasihat Kılganı

195 Menim Oguz millet içre uygur adım
Şu yol birlen hesip boldı muradım

299 Eger goysaň gadam cebr-u zulumga
Evvel kılgusıdır özi elemge

196 Birev bir söz tiyse tiydim anga Hayır
Sebep şul uygur adlandırdılar gayır

300 Eger sevmese il bargan yoluňnı
Görerge yok kişi şumluk haliňni

197 Hayır birlen garab işniň ahırın
Yetiştim maksatımga biri birin

301 Hakanlıga ragayet olmasa dost
Aňa akıl kişiler etmegey kast

198 Hemana maksatımnı ilniň gözüge
Bezäb tuttum ki ol çeksin özüge

302 Alar öz gabrını öz elgi birlen
Gazıbdırlar ki halktan ilki birlen

199 Kılıb ahen roba öz maksatımnı
Tamam çektim biliň uruşga gadamnı

303 Özi düşmannıň etseň hizmetni
Etib turganda sizge yok kını

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y-I *** ID:59 K:02*
http://www.akademikbakis.org

200 Garaz men almayın burranı golga
Süyçük til birle halknı saldım yolga

201 Tiymes erdim cihanga munda gelgil
Meniň bargan yolumda birle bolgul

292 Birinci zorum öz tuttuk muradım
Bezäb ilni çektirivge gayradım

293 Tamam vücudum ile andag ettim
Bu gün görgül kelam maksadımga yettim

294 Anıň yolı şudur teňlik adılnı
Bezäb tuttum özı berkirdi ilni

295 Birevge etmedim men kast ile cebir
Cebir görsem de belki eyledim sabur

296 Şu yol birlen tüzüb şalık makamın
Yetgüzdim men şu birle entikamın

297 Niçem yıllık vatan girgizdim ilge
Büyük Hakanlık açtım Türki ilge

298 Kişi kim barsa teňlik yoluda togrı
Anıň şumluk sarı tayrılmaz ugrı

304 Tiyib düşman heyli şat olurlar
Ki senden dost yariň yad olurlar

305 Adıldan özge maksat hakanga layik
Degildir siz taki biliň halayık

306 Adıl birle sevgili magşuk cihanda
Anga yok düşman äşkär nehanda

307 Anı sevgey cihan cın canı birlen
Zulumga hiç goşulmas ganı birlen

308 Adıl muştakıda kim erte-u kiç
Hevestedir ki gafil olmagay hiç

309 Zulum zakkumını tadursaň ilge
Ragayet gelüvsi tedbir ile golga

310 Zulmuň merg-i muşun tatgan ölgey
Bakıň ragayetsiz şahdan ne bolgay

311 Gel eysem Andalib kıl sözni kütah
Oguz Han ruhuga etmekge fatah

312 Tapılsa dost yarin birle meyni
İçgil bir azırak özgerse beyni

313 Alarnıň halini göz aldıga biz
Geltirib sözleşürge bermişem söz

Andalib'niň Yitgen Oguz Hatı'ga Matam Mersiyesi

314 Bir asman-ı bela inib nehandan
Yuvuttı ol dürr-i gımmat bahanı
Tiriklikde ol zerur bizge candan
Oguz evladınıň ruh-ı revanı

315 Egerçe Nuh yaşın berdi evveli

316 Anı red eylemek emr-i mahalı
Mahri olmas tiydi anıq yazganı
Birev red kılmakga bolsa mecalı
Kim ol medud hem ilniň azganı

317 Yaşıň üç müňden aşıb törtge mündi

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y-I *** ID:59 K:02*
http://www.akademikbakis.org

Taki bermiş bu gün bad-ı hazanı
Ki bizge ança yıl turganıň ulı
Bela sançmış imiş tir-i kazanı

Bu yaşta çekmediň renc-i ızanı
Oguz evladından ayrıldıň imdi
Ki bizlerge goyub matam gazanı

318 Seni saman-ı ejderha yuvuttı
Sen ol Yunus girib tutuň mekanı

Cemalıňdan cihan göňlün sovuttı
Men oldum Andalib vasfıň yazganı

3. İHSANî VE 'OğUZNAME' ŞİİRİ

Henüz az bilinen şairimiz Abulhanlı (Balkan vilayeti / Türkmenistan) Dana Ata (Baba) İhsanî'nin XVII. yüzyılda kullanılan Türkmence yazı dili (yeni Çağatayca) ile kaleme aldığı 'Oğuzname'yi de Türkmen metincilik kurallarına uyarak günümüz Alfabeye aktarıyor ve okuyucuyuların dikkatine sunuyoruz (Türkmenistan İlimler Akademisi'ne bağlı Millî Elyazmalar Enstitüsü Envanter 1771):

Elkıssa Gün Han'nıň, Oguz Han'nıň eteginden yayılgan ferzentleriniň adlarını aytalım. İhsan Şeyh yani Dana Ata yadıgar kalsın diyib 'Oğuzname' aytıb turur. Cemg Söyünhanga (Türkmenlere – M.S.) bizden yadıgar kalsın diyib anı görüb asıl nesilleri bilsin diyib bunlarnıň şanıga nazım kıldılar.

1 Oguz Han'dan ayrılmışam
Gel Söyünhan bolganımız
Bir atadan yayramışam
Yoktur sözde yalganımız

2 Safalıg ak öyün kurdu
Kırk ogluga orun berdi
Uzun name andan erdi
Yol goyup öttü Hanı'mız

3 Gün Han oglı Kay İlbaşı
Bayat'kidir degre daşı
Alkaöylü berir çaşı
Karaöylü tarhanımız

4 Ay Han oglı Yazgur Tüger
Tuturga Yabur bahadır
İslamga girdi köp küfür
Karataşlı kardaşımız

10 Hesen ili eli sazlıg
Dal bedevlig tebil bazlıg
Yügrük at boynu kotazlıg
Bile kuşlar çapganımız

11 Altın asarga yay asır
Barır ise ol yov basır
İşi gücü çalt baş kesır
Bahadır alp bu känimiz

12 Ülüş aldı on ikisi
Aymak bu sagga bakası
Müňe deňdir her bökesi
Her biri Rüstem Zalı'mız

13 Mahbubları kaz bogazlıg
Yügrük atlıg eli sazlıg
Dal bedevlig tebil bazlıg
Bile kuşlar salganımız

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y-I *** ID:59 K:02*
http://www.akademikbakis.org

5 Yıldız oglı Kızık Ovşar
Bektil Karkın hetten aşır
Küfürler zulmundan çaşır
Hızır Adak Han ilimiz

6 Hızır ili Ali ili
Törelerğe hizmet kılı
Hive Hazarasp'ın güli
Han aldıga yörgenimiz

7 Gök Han oglı ki Bayandur
İli baylıkla çavludur
Bahadır Bicen Çavuldur
Çebni bile örgenimiz

8 Dag Han oglı Salgur Eymür
Atı Düldül kuşu algur
Alayontlu gel Üregür
Erdir Salgur sorganımız

9 Deñiz oglu İgdir Bükdüz
Uva Kınık hökmi yalguz
Sahipkıran gece gündüz
Hesen ili durganımız

14 Külli Özbek Çengizname
Kalmık Kazak Kırgız näme
Kastımıza gelse heme
Yoktur anda durganımız

15 Akman Karaman uruştı
Gör neneň ne kurtlar geçti
Oguz ili zordan köçti
Ol sür ha sür bolganımız

16 Özüň kaldıň yaman adga
Ömrüňni berdiň berbadga
Töhmet kıldıň Hoca Ahmedge
Sensen yaman görgenimiz

17 Sufileri asıl zatlıg
Pirleri bar keramatlıg
Hocası izzet hurmetlig
İlge dua kılganımız

18 Pirdir derler Babamızını
Name içre rast der sözni
İhsan Baba derler bizni
Abulhan'dır örgenimiz

4. SONUÇ

Sonuçta özellikle bunları vurgulamak doğru ve yerinde olacaktır. Ne yazık ki daha önce Aşkabat'ta Kiril harflarıyla basılan bazı kitapların sayfalarında yer aımış olmasına rağmen şiirle gerçekleştirilen 'Oguzname'lerimiz yurt dışındaki araştırmacıların çalışmalarında kaynak olarak kullanılmamış veya daha az kullanılmıştır. Bu olayla ilgili, 1990 yılında 38 yaşındayken dünyaya gözlerini kapatan rahmetli dostum Doç Dr. Ahmet Bekmuradov'un sözü edilen 'Oguzname' metinleri yayına hazırlayarak okuyucuya ulaşması uğrunda büyük çabalar sarıf etmiş olduğunu altını çizerek belirtmek istiyorum. Eğer Andalib'in 'Oğuzname'sinin genel özelliğini, eski İran tarihinden söz edilirken Ebu'l-Kasım Mansur Firdevsî'nin (934 – 1020) meşhur 'Şahname'sine başvurulması ve Oğuz Türkmen (Orhon Göktürk) Alfabesinden bahsedilmesi oluşturuyorsa İhsanî'nin eseri Türkmenlerin Oğuz

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y-I *** ID:59 K:02*
http://www.akademikbakis.org

Han'dan ayrılarak (yani özerkliğini kaybederek) Söyünhanlı (Çengiz Han'ın torunu Batıy Han'a tabii) olmasından söz etmekle başlıyor. Kanaatimizce şu ve içindeki çok sayıda benzeri bilgiler metni yayınlanmış olan bu iki 'Oğuzname'yi taşıdıkları öneme göre Türkoloji alanında kaynak kitapların sırasına kadar yükseldiyor.

5. KAYNAKÇA

Abstracts (2011). Nurmuhammed Andalib and the Literary-Cultural Live of the Orient in XVII-XVIII centruries, Abstracts of reports of the International Scientific Conference March 10-12, 2011, Dashoguz

Andalib, Nurmuhammed (1990). Şiirler ve Poemalar, Düzücüler: Ahmet Bekmuradov, Aşırpur Meredov, Abdırahman Mülkamanov, Geldi Nazarov, Amanberdi Nuryagdıyev, Aşkabat

Bekmuradov, Ahmet (1987). Andalib ve Oğuznamecilik däbi, Aşkabat

Söyegov, Muratgeldi (2012). Türkmen Şair Dana Ata İhsanî'den Çağatayca Bir Şiir Olarak 'Oğuzname', Kardeşlik Dergisi Sayı: 275 – 276 Eylül – Ekim, Bağdat

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I *** ID:57 K:18*
http://www.akademikbakis.org

FUTSAL OYUNCULARI VE FUTBOLCULARDA SPRİNT SÜRATİ, ANAEROBİK GÜÇ VE DİKEY SIÇRAMA İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Kemal GÖRAL

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

Özet: Bu çalışma, futsal oyuncuları ve futbolcularda sprint sürati, anaerobik güç ve dikey sıçrama özellikleri arasındaki ilişkiyi açıklamak amacı ile yapılmıştır. Çalışmaya, 15 futsal oyuncusu ve 15 futbolcu toplam 30 gönüllü sporcu katılmıştır. Araştırmada yaş, boy, vücut ağırlığı, dikey sıçrama, anaerobik güç ve beden kitle indeksi değerleri ölçüm aletleri ile tespit edilmiştir. Elde edilen veriler SPSS programında kaydedilmiştir. Gruplar arasındaki farkları hesaplamak için nonparametrik düzende Mann Whitney U testi, ilişkiyi incelemek için ise Pearson Korelâsyon testleri uygulanmıştır. Futsal oyuncularının ortalama sprint sürati, anaerobik güç ve dikey sıçrama değerleri sırasıyla, 4.47±0.21 sn, 137.39±4.46 kg.m/sn, 53.8±2.45 cm iken, futbolcularda 4.75±0.16 sn, 136.11±5.6 kg.m/sn, 51.7±2.43 cm olarak tespit edilmiştir. Sonuç olarak, futsal oyuncuları ve futbolcularda, anaerobik güç ve dikey sıçrama özellikleri arasındaki ilişkiler anlamlıdır ($p<0,01$). Bu değişkenler ile sprint sürati arasındaki ilişkiler ise anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Anahtar Kelimeler: Futsal, Futbol, Anaerobik Güç, Dikey Sıçrama, Sürat.

THE EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SPRINT SPEED, ANAEROBİC POWER AND VERTICAL JUMP FEATURES IN FUTSAL PLAYERS AND SOCCER PLAYERS

Abstract: The aim of this study was to explain the relationships between anaerobic power, vertical jump and sprint speed in futsal and soccer players. 15 futsal players and 15 soccer players were voluntarily participated in this study. In this study, age, height, weight, vertical jump, anaerobic power and body mass index values were determined by measuring instruments. The data obtained in this study was recorded in SPSS program. In order to calculate the differences between the groups, non-parametric Mann-Whitney U test; to examine the relationship, pearson correlation test was applied. Futsal players' average sprint speed, anaerobic power and vertical jump were determined as 4.47±0.21 s., 137.39±4.46 kg.m/s. 53.8±2.45 cm, respectively. Soccer players' features were determined as 4.75±0.16 s., football players, 136.11± 5.6 kg.m/s, 51.7±2.43 cm, respectively. As a result, the relationships between anaerobic power and vertical jump in futsal players and soccer players are significant ($p<0,01$). The relationships between these variables and sprint speed are insignificant ($p>0,05$).

Key Words: Futsal, Soccer, Anaerobic Power, Vertical Jump, Speed.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I *** ID:57 K:18*
http://www.akademikbakis.org

1.GİRİŞ

Dünyada ve Türkiye'de futbol, en sevilen popüler spor dallarından birisidir. Futbolda başarıya giden yolun anahtarı öncelikle futbol için uygun olan oyuncuların bulunması ve bu oyuncuların performansının artırılmasına bağlıdır. Futbolda kısa mesafeli sprintler, yön değiştirmeler, ani duruşlar, kafa vuruşu, sıçrama ve topa vurma gibi kısa sürede ve

yüksek şiddette meydana gelen anaerobik enerji ile ilgili hareketlerde sıklıkla meydana gelmektedir (Günay ve Yüce, 2008). Futsal ise, futbolun uluslar arası yönetim organı FIFA (Federation de Football Association) tarafından resmi olarak onaylanmış olan futbolun salonda oynanan versiyonudur (Barbero-Alvarez, D'ottavio, Vera, Castagna, 2009). Futsal, kısa bir süre esnasında ivmelemelerin ve kısa sprintlerin, maksimal ya da maksimale yakın seviyede sergilendiği, kısa toparlanma süresine serpiştirilmiş yüksek yoğunluklu ve aralıklı bir spordur (Berdejo-del-Fresno, 2012). Futsal oyuncuları geçmişte daha çok futbol müsabakalarında yer alan oyunculardan oluşmasına rağmen, artık günümüzde futsal branşında uzmanlaşıp üst düzey profesyonel kulüplerde yer almaktadırlar (Benvenuti,Minganti, Condello, Capranica, Tessitore, 2010). Hem futbolda hem de futsalda bazı motorik özellikler daha ön plana çıkmaktadır. Sürat ve çabukluğu yüksek seviyedeki takımlara, ancak sürati çabukluluğu, dayanıklılığı ve fiziksel yapısı gelişmiş düzeydeki sporcular ile karşı koyulabilmektedir (Tamer, Cicioğu, Yüce, Çimen, 1996).

Sürat literatürde çeşitli tanımlamalar ile açıklanmakta olup, insanın kendisini en yüksek hızda bir yerden bir yere hareket ettirmesi, hareketlerin mümkün olduğu kadar büyük bir hızda yapılması ve vücudu veya onun bir kısmını hızlı bir şekilde hareket ettirme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Futbol gibi sporlarda sporcunun önemli başarılar elde etmesi sürate de bağlıdır (Günay ve Yüce, 2008). Spor genelinde sürat en önemli motorik özelliklerden biridir. (Özkara, 2002). Sprint sürati ise, sporcunun yaklaşık 30 metreye kadar oluşturduğu süreye denir. 4-5 saniyede 28.5 m - 36.5 m arasında maksimal sürate erişir (Sevim, 2002).

Anaerobik kapasite, çok kısa süreli, maksimal ve supramaksimal fiziksel aktivitelerde kasların işe adapte olabilme kapasitesidir. Anaerobik kapasitenin birim zamandaki değerine anaerobik güç denir. Ağırlık kaldırmak, halter, disk atmak, 100 metre hız koşusu, basketbol ve futbol gibi oyunlarda hızlı çıkışlar gibi aktiviteler ile sporlarda anaerobik gücü değerlendirmek, anaerobik performansın değerlendirmesi için önemlidir (Yıldız, 2012). Diğer yandan dikey sıçrama, atlama ve sıçrama hareketlerini içeren aktivitelerde alt ekstremitenin sergilediği patlayıcı kuvvet yeteneğidir (Bompa, 2001). Bir başka tanıma göre, bir kişinin durarak ulaşabildiği yükseklik ile sıçrayarak

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I *** ID:57 K:18*
http://www.akademikbakis.org

ulaşabildiği yükseklik arasındaki farktır (Tamer, 2000).

Bu çalışma, futsal oyuncuları ve futbolcularda sprint sürati, anaerobik güç ve dikey sıçrama özellikleri arasındaki ilişkiyi açıklamak amacı ile yapılmıştır.

2.YÖNTEM

Araştırma grubu: Bu çalışmada araştırma grubunu üniversitelerarası süper lig müsabakalarına katılan futsal (n=15) ve futbol takımı oyuncuları (n=15) oluşturmuştur. Sporcuların müsabaka dönemi içerisinde ve dinlenme günlerinde ölçümleri gerçekleştirilmiştir.

Boy uzunluğu ve vücut ağırlığı: Ağırlık 0,1kg hassaslıkta elektronik bir kantar vasıtasıyla, boy 0,01 cm hassaslıkta dijital boy ölçer aleti ile ölçülmüştür (Tamer, 2000).

30 Metre Sprint Sürati Testi: Test, tartan pistte önceden belirlenmiş 30 m'lik alanda, testin başlama ve bitiş noktalarına 0,01 hassasiyetli fotosel yerleştirilerek, dinlenme aralıklı 2 denemenin en iyisi alınarak yapılmıştır (Özer, 2001; Tamer, 2000).

Dikey Sıçrama Testi ve Anaerobik Gücün Hesaplanması: Dikey sıçrama panosu kullanılarak ölçümler gerçekleştirilmiştir. Ayaklar bitişik ve vücut dik durumda iken çift kol yukarı uzatılarak parmak uçlarının temas ettiği en son nokta işaretlenmiştir. Daha sonra denek çift ayağı ile yukarı doğru tüm gücüyle sıçrayarak panoya temas etmiştir. Denek adım almadan ve dizlerini 90° bükerek sıçramayı yapmıştır. Bu işlem iki kez tekrar edilmiş ve iyi olan değer kayıt altına alınmıştır**.** Anaerobik güç, sıçranılan mesafenin ölçülmesi ve vücut ağırlığının kullanılmasıyla aşağıdaki Lewis formülüne göre kg-m/sn cinsinden hesaplanmıştır (Özer, 2001; Tamer, 2000; Zorba ve Saygın, 2009).

$$(P = \sqrt{4.9x\ Beden\ Ağırlığı}x\sqrt{D})$$

P = Anaerobik Güç (kg.m/sn)
D = Dikey Sıçrama (cm)

Beden Kitle İndeksi (BKİ): Beden kitle indeksinin belirlenmesi için aşağıdaki formül kullanılmıştır (Tamer, 2000; Zorba ve Saygın, 2009).

Beden Kitle İndeksi (BKİ) = Vücut Ağırlığı / Boy $(m)^2$

Verilerin Analizi: Araştırmada elde edilen tüm veriler SPSS programında kaydedilmiştir. Elde edilen verilerin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanıldıktan sonra, gruplar arasındaki farkları hesaplamak için nonparametrik düzende Mann Whitney U testi, ilişkiyi incelemek için ise Pearson Korelâsyon testleri uygulanmış ve anlamlılık düzeyi $p<0.05$ alınmıştır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I *** ID:57 K:18*
http://www.akademikbakis.org

3. BULGULAR

Tablo 1. Futsal oyuncuları ve Futbolcuların Fiziksel Özellikleri ve İstatistikî Değerleri

DEĞİŞKENLER	Futsal (n=15)		Futbol (n=15)		Z	P
	A.O.	S.S.	A.O.	S.S.		
Yaş (yıl)	23.1	1.83	22.8	2.24	-0.314	>0.05
Boy (cm)	175.5	2.85	175.7	3.88	0.000	>0.05
Vücut Ağırlığı (kg)	71.7	3.21	73.2	4.04	-0.872	>0.05
30 metre Sprint Sürati (sn)	4.47	0.21	4.75	0.16	-3.445	<0.01*
Dikey Sıçrama (cm)	53.8	2.45	51.7	2.43	-2.163	<0.05*
Anaerobik Güç (kg.m/sn)	137.39	4.46	136.11	5.6	-1.141	>0.05
Beden Kitle İndeksi (bki)	23.3	1.15	23.7	1.08	-1.182	>0.05

A.O.=Aritmetik Ortalama S.S.=Standart Sapma

Araştırmaya katılan futsal oyuncularının yaş ortalamaları 23.1±1.83 yıl, boy ortalamaları 175.5±2.85 cm, olarak futbolcuların yaş ortalamaları 22.8±2.24 yıl, boy ortalamaları 175.7±3.88 cm olarak bulunmuştur. Alınan değerlerin istatiksel analizi sonucunda; iki grubun değerleri karşılaştırıldıklarında, 30 mt. sprint sürati değerlerinde $p<0.01$, dikey sıçrama değerlerinde $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunurken, diğer değişkenler de ise anlamlı farklılığa rastlanmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 2. Futsal Oyuncularının Sprint Sürati, Anaerobik Güç ve Dikey Sıçrama Özellikleri Arasındaki İlişkiler

DEĞİŞKENLER		30 mt. Sprint Sürati (sn)	Anaerobik Güç (kg.m/sn)	Dikey Sıçrama (cm)
30 mt. Sprint Sürati (sn)	r		-,183	-,287
	P		,513	,300
	N		15	15
Anaerobik Güç (kg.m/sn)	r	-,183		,725
	P	,513		,002*
	N	15		15
Dikey Sıçrama (cm)	r	-,287	,725	
	P	,300	,002*	
	N	15	15	

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I *** ID:57 K:18*
http://www.akademikbakis.org

***p<0.01**

Futsal oyuncularının anaerobik güç ve dikey sıçrama değerleri arasında p<0.01 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunurken (r=.725; p<0.01), diğer değişkenler arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir (p>0.05).

Tablo 3. Futbolcuların Sprint Sürati, Anaerobik Güç ve Dikey Sıçrama Özellikleri Arasındaki İlişkiler

DEĞİŞKENLER		30 mt. Sprint Sürati (sn)	Anaerobik Güç (kg.m/sn)	Dikey Sıçrama (cm)
30 mt. Sprint Sürati (sn)	r		-,186	-,263
	P		,508	,343
	N		15	15
Anaerobik Güç (kg.m/sn)	r	-,186		,767*
	P	,508		,001
	N	15		15
Dikey Sıçrama (cm)	r	-,263	,767*	
	P	,343	,001	
	N	15	15	

***p<0.01**

Futbolcuların anaerobik güç ve dikey sıçrama değerleri arasında p<0.01 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunurken

4.TARTIŞMA VE SONUÇ

Profesyonel ve amatör futbolcuların farklı özelliklerinin değerlendirildiği çok sayıda yerli ve yabancı literatür olmasına karşın, futsal oyuncularının özelliklerinin değerlendirildiği çalışmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Bu çalışma, futsal oyuncuları ve futbolcularda sprint sürati, anaerobik güç ve dikey sıçrama özellikleri arasındaki ilişkiyi açıklamak amacı ile yapılmıştır.

Araştırmaya katılan futsal oyuncularının yaş ortalamaları 23.1±1.83 yıl, boy ortalamaları 175.5±2.85 cm, vücut ağırlıkları 71.7±3.21 kg; futbolcuların yaş ortalamaları 22.8±2.24 yıl, boy ortalamaları 175.7±3.88 cm, vücut ağırlıkları 73.2±4.04 kg olarak bulunmuştur. Barbero-Alvarez ve ark., (2009) 22.8 ±1.5 yıl yaş ortalamasına sahip profesyonel İspanyol futsal oyuncularının vücut ağırlıklarını 75.3±6.3 kg, boylarını 178±7.4 cm; 24.6 ±2.7 yıl yaş ortalamasına sahip yarı profesyonel İtalyan futsal oyuncularının vücut ağırlıklarını 69.8±6.6

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I *** ID:57 K:18*
http://www.akademikbakis.org

kg, boylarını 175±4.2 cm; Matos, Aidar, Mendes ve ark., (2008) Brezilyalı futsal oyuncularının vücut ağırlıklarını

(r=.767; p<0.01), diğer değişkenler arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır (p>0.05).

72.16±10.29 kg, boylarını 177±9 cm; Berdejo-del-Fresno (2012) 23.91 ±2.97 yıl yaş ortalamasına sahip İngiliz futsal oyuncularının vücut ağırlıklarını 73.04±7.58 kg, boylarını 177.25±6.83 cm bulurken, Kalapotharakos, Strimpakos, Vithoulka ve ark., (2006) Yunanistan Şampiyonasına katılan 3 farklı elit profesyonel futbol takımı üzerinde yaptıkları çalışmalarında, futbolcuların yaşlarını, boy uzunluklarını ve vücut ağırlıklarını B takımı için 26±4 yıl, 180±5 cm, 78±4.5 kg; M takımı için 24±4 yıl, 178±4 cm, L takımı için 26±4 yıl, 23±3 yıl, 74.8±4.2 kg ve 179±7 cm, 75.3±6.4 kg olarak bulmuşlardır. Literatür çalışmalara bakıldığında, araştırmanın bulguları hem futbol hemde futsal oyuncularında benzerlikler göstermektedir.

Futbol gibi sporlarda sporcunun önemli başarılar elde etmesi sürate de bağlıdır. Bir futbolcu maç süresince koşarken, hücum ve defans yaparken süratli olmak zorundadır (Günay ve Yüce, 2008). Özellikle sürat ve patlayıcılık gerektiren sporlarda güç önemli bir öğedir (Muratlı, Kalyoncu, Şahin, 2007). Atlama, sprint, gülle ve cirit atmak veya yüksek tempoda bir koşu yapmak sporcunun enerjiyi güce çevirmesine örneklerdir. Güç, yapılan işin (performans) birim zaman ile ifade edilmesidir. Patlayıcı güç anaerobik metabolizma ile ilgilidir ve bunu ölçer (Günay, Tamer, Cicioğlu, 2006).

Araştırmaya katılan futsal oyuncularının sprint sürati, anaerobik güç, dikey sıçrama ve beden kitle indeksi değerleri sırasıyla, 4.47±0.21 sn, 137.39±4.46 kg.m/sn, 53.8±2.45 cm ve 23.3±1.15 kg/m2 iken, futbolcularda 4.75±0.16 sn, 136.11±5.6 kg.m/sn, 51.7±2.43 cm, 23.7±1.08 kg/m2 olarak tespit edilmiştir. Mendez-Villanueva, Buchheit, Kuitunen ve ark., (2011) futbolcuların sprint sürati değerlerini 4.39+0.12 sn, Rodríguez ve Andújar (2010) İspanyol futbolcular üzerine yaptığı çalışmada sprint sürati değerlerini 4,26±0,014 sn, Silva-Junior, Palma, Costa ve ark., (2011) Brezilyalı futbolcularda 4.147+0.122 sn, Sander, Keiner, Schlumberger ve ark., (2013) Alman futbolcularda 4.455+0.278 sn, Wong, Chamari, Chaouachi ve ark., (2011) Çinli futbolcularda 4.36±0.17 sn; Aguiar, Abrantes, Maçãs ve ark., (2008) Portekizli futbolcularda 4.23±0.25 sn, Cerrah, Polat ve Erkan (2011) süper amatör ligde oynayan futbolcular üzerine yaptıkları çalışmada kalecilerde 4.31±0.22 sn, defans oyuncularında 4.17±0.19 sn, orta saha oyuncularında 4.25±0.17 sn ve forvet oyuncularında 4.15±0.20 sn, Sampaio, Maçãs, Abrantes, ve Ibáñez (2007) yarı profesyonel futsal oyuncularında 4.88±0.10 sn, olarak belirtmişlerdir. Matos ve ark., (2008) futsal oyuncuları ile futbolcularda hızlanma özelliklerini karşılaştırmışlar ve sprint

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I *** ID:57 K:18*
http://www.akademikbakis.org

süratinin ilk aşaması olan ivmelenme safhasında, futsal oyuncularının futbol oyuncularından $p<0,05$ düzeyinde anlamlı iyi hızlanma derecesine sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Bogdanis, Papaspyrou, Souglis ve ark., (2007) futbolcuların dikey sıçrama değerlerini 55±1,8 cm, Kamar, Güngördü, Yüceyılmaz ve ark., (2003) 55±5.7 cm, Aslan, İnan ve Akalan, (2010) profesyonel futbolcularda 59,89±4,98 cm, Ek, Temoçin, Tekin ve Yıldız (2007) 53,65±5,34 cm, Besler, Acet, Koç ve Akkoyunlu (2010) profesyonel futbolcularda 59,28±5,74 cm, amatör futbolcularda 63,40±6,86 cm, Duyul Albay, Tutkun, Ağaoğlu ve ark., (2008) üniversiteli futbolcularda 54,37±6,72 cm, Güler (2007) ise amatör futbolcularda 56,4±4,6 cm olarak bildirmişlerdir. Aslan, İnan ve Akalan, (2010) profesyonel futbolcuların anaerobik güç değerlerini 131,52±14,31 kg.m/sn, Erkmen, Kaplan ve Taşkın (2005) 2.ligde mücadele eden profesyonel futbolcularda 117,40±12,47 kg.m/sn, Duyul Albay ve ark., (2008) üniversiteli futbolcularda 119,06±13,26 kg.m/sn, Alptekin, Zerin ve Karakılçık (2003) amatör futbolcularda 116,7±9,83 kg.m/sn, Güler (2007) 115,9 ±14,0 kg.m/sn ve Kamar ve ark., (2003) 108.46±11.23 kg.m/sn olarak bulmuşlardır.

Berdejo-del-Fresno (2012) İngiltere FA Ulusal Futsal Liginde oynayan oyuncular üzerinde yaptığı çalışmasında, futsal oyuncularının beden kitle indeksi değerlerini 23.23±1.91 kg/m2; Barbieri ve ark.,(2012) Brezilya 2.lig futsal takımı oyuncularında 24.5±2.2 kg/m2; Haugen, Tennessen ve Seiler (2013) 1995-2010 yılları arasında Norveç Ulusal Liginde oynayan futbolcular üzerine yaptıkları çalışmada, beden kitle indeksi değerlerini 1.lig futbolcularında 23.6 ±1.6 kg/m2; 2.lig futbolcularında 24.3±1.7 kg/m2; ulusal takım oyuncularında ise 24.8 ±1.8 kg/m2; Arabacı (2009) futbolcular üzerine yaptığı çalışmada 21.5 ±1.48 kg/m2; Aguiar ve ark., (2008) ise Portekizli yarı profesyonel futbolcuların beden kitle indekslerini 23.73±1.28 kg/m2 olarak rapor etmişlerdir. Araştırma bulgularının literatürü destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, futsal oyuncuları ve futbolcularda, anaerobik güç ve dikey sıçrama özellikleri arasında anlamlı ilişkilere rastlanırken, bu değişkenler ile sprint sürati arasındaki ilişkiler anlamsız bulunmuştur. Buna göre, hem futsal oyuncuları hem de futbolcularda anaerobik güç ve dikey sıçrama özelliklerinin birbirine doğrudan etki eden özellikler olduğunu, performansın belirleyicilerinden olan anaerobik güç özelliğinin geliştirilebilmesi açısından da antrenmanlarda dikey sıçrama çalışmalarına sıkça yer verilmesinin önemli katkı sağlayacağını söyleyebiliriz.

5.KAYNAKÇA

Aguiar, M., Abrantes, C., Maçãs, V., Leite, N., Sampaio, J., & Ibáñez, S. (2008). Effects of Intermittent or Continuous Training on Speed,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I *** ID:57 K:18*
http://www.akademikbakis.org

Jump and Repeated-Sprint Ability in Semi-Professional Soccer Players. The Open Sports Sciences Journal, Volume 1, 15-19.

Alptekin, M.K., Zerin, M., & Karakılçık, A.Z. (2003). Amatör sporcularda bazı fiziksel ve fizyolojik değerler arasındaki ilişkilerin araştırılması. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 12(3), 1-5.

Arabacı, R. (2009). Acute effects of differential stretching protocols on physical performance in young soccer players. Journal of New World Sciences Academy, 4(2), 50-63.

Aslan, C.S., İnan, T., & Akalan, C. (2010). Profesyonel bir futbol takımı ile Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin bazı fiziksel ve fizyolojik özelliklerinin karşılaştırılması. Journal of New World Sciences Academy, 5(1), 47-58.

Barbero-Alvarez, C.J., D'ottavio, S., Vera, J.G., & Castagna, C. (2009). Aerobic Fitness in Futsal Players Of Different Competitive Level. Journal of Strength and Conditioning Research., 23(7), 2163–2166.

Barbieri, F.A., Barbieri, R.A., Queiroga, M.R., Santana, W.C., & Kokubun, E. (2012). Perfil antropométrico e fisiológico de atletas de futsal da categoria sub-20 e adulta. Motricidade, 8(4), 62-70.

Benvenuti, C., Minganti, C., Condello, G., Capranica, L., & Tessitore A. (2010). Agility assessment in female futsal and soccer players. Medicina (Kaunas), 46(6), 415-420.

Berdejo-del-Fresno, D. (2012). Fitness Seasonal Changes in a First Division English Futsal Team. African Journal of Basic & Applied Sciences, 4(2), 49-54.

Besler, M., Acet, M., Koç, H., & Akkoyunlu Y. (2010). Profesyonel ve Amatör Liglerde Dereceye Giren Takımlardaki Futbolcuların Bazı Fiziksel ve Motorik Özelliklerinin Karşılaştırılması. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 12(2), 150–156.

Bogdanis, G., Papaspyrou, A., Souglis, A., Theos, A., Sotiropoulos, A., & Maridaki, M. (2007). Effects of a hypertrophy and a maximal strength training program on speed, force and power of soccer player. Journal of Sport and Medicine, VIth World Congress on Science and Football, Book of Abstracts, 6(10), 78-79.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I *** ID:57 K:18*
http://www.akademikbakis.org

Bompa, T.O. (2001). Antrenman Kuramı ve Yöntemi. Çeviri: Keskin İ., Tuner A.B., Ankara: Bağırgan Yayımevi.

Cerrah, A.O., Polat, C., & Ertan, H. (2011). Süper amatör lig futbolcularının mevkilerine göre bazı fiziksel ve teknik parametrelerinin incelenmesi. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 5(1), 1-6.

Duyul Albay, M., Tutkun, E., Ağaoğlu, Y.S., Canikli, A., & Albay, F. (2008). Hentbol, Voleybol ve Futbol üniversite takımlarının bazı motorik ve antropometrik özelliklerinin incelenmesi. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, VI (1), 13-20.

Ek, R.O., Temoçin, S., Tekin, T.A., & Yıldız, Y. (2007) Futbolculara Uygulanan Bazı Motorsal Egzersizlerin Birbirlerine Etkilerinin İncelenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 8(1), 19-22.

Erkmen, N., Kaplan, T., & Taşkın, H. (2005). Profesyonel Futbolcuların Hazırlık Sezonu Fiziksel ve Fizyolojik Parametrelerinin Tespiti ve Karşılaştırılması. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, III (4), 137-144.

Güler, D. (2007). Amatör Futbolcularda Müsabaka Döneminde Yapılan 7 Haftalık Futbol Antrenmanlarının Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametrelere Etkisi. Mehmet Akif Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8(13), 44-51.

Günay, M., Tamer, K., & Cicioğlu İ. (2006). Spor Fizyolojisi ve Performans Ölçümü. Ankara: Gazi kitabevi, s.543.

Günay, M., & Yüce, A.İ. (2008). Futbol Antrenmanının Bilimsel Temelleri. Ankara: Gazi kitabevi, Genişletilmiş 3. baskı, s.221.

Haugen, T.A., Tennessen, E., & Seiler S. (2013). Anaerobic Performance Testing of Professional Soccer Players 1995-2010. International Journal of Sports Pttysiology and Performance, 2013,8,148-156.

Kalapotharakos, V.I., Strimpakos, N., Vithoulka, I., Karvounidis, C., Diamantopoulos, K., & Kapreli, E. (2006). Physiological characteristics of elite Professional soccer teams of different ranking. Journal of Sports Medicine and Physical Fitness. December, 46(4), 515-9.

Kamar, A., Güngördü, O., Yüceyılmaz, B., Ataman Yancı, H.B., Çavuşoğlu, B., & Şahin, M. (2003). Futbol oyuncularına 35

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I *** ID:57 K:18*
http://www.akademikbakis.org

metre maksimal anaerobik sprint ile dikey sıçrama ve durarak uzun atlama skorları arasındaki ilişkinin incelenmesi. İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 11(3), 147-150.

Matos, J.A.B., Aidar, F.J., Mendes, R.R., Lômeu, L.M., Santos, C.A., Pains, R., Silva, A.J., & Reis, V.M. (2008). Acceleration capacity in futsal and soccer players. Fitness & Performance Journal. Jul- Aug; 7(4), 224-8.

Mendez-Villanueva, A., Buchheit, M., Kuitunen, S., Douglas, A., Peltola, E., & Bourdon, P. (2011). Age-related differences in acceleration, maximum running speed, and repeated-sprint performance in young soccer players. Journal of Sports Sciences, 29(5), 477–484.

Muratlı, S., Kalyoncu, O., & Şahin, G. (2007). Antrenman ve Müsabaka. Ladin matbaası, 2.baskı, s.277.

Özer, K. (2001). Fiziksel Uygunluk. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özkara, A. (2002). Futbolda Testler. Ankara: İlksan Matbaacılık, 1.baskı, s.189.

Rodríguez, A.F., & Andújar, P.S.B. (2010). Efecto agudo del estiramiento sobre el sprint en jugadores de fútbol de división de honor juvenil. Revista Internacional de Ciencias del Deporte. 18(6), 1-12.

Sampaio, J., Maçãs, V., Abrantes, C., & Ibáñez, S.J. (2007). Season variation in repeated sprint ability of futsal players. Journal of Sports Science and Medicine, Suppl. 10, P-033, 131.

Sander, A., Keiner, M., Schlumberger, A., Wirth, K., & Schmidtbleicher D. (2013). Effects of functional exercises in the warm-up on sprint performances. Journal of Strength and Conditioning Research, 27(4), 995-1001.

Sevim, Y. (2002). Antrenman Bilgisi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1.basım, s.78.

Silva-Junior, C.J., Palma, A., Costa, P., Pereira-Junior, P.P., Barroso, R.C.L., Abrantes Junior, R.C., & Barbosa, M.A.M. (2011). Relação entre as potências de sprint e salto vertical em jovens atletas de futebol. Motricidade, 7(4), 5-13.

Tamer, K. (2000). Sporda Fiziksel-Fizyolojik Performans Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi. Ankara: Bağırgan Yayımevi, 36, 138-185.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I *** ID:57 K:18*
http://www.akademikbakis.org

Tamer, K., Cicioğlu, İ., Yüce, A., & Çimen, O. (1996). Üç Farklı Ligde Mücadele Eden Profesyonel Futbolcuların Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Özelliklerinin Karşılaştırılması. Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi, (2),23.

Wong, P., Chamari, K., Chaouachi, A., Luk, T.C., & Lau, P.W.C. (2011). Heart rate response and match repeated-sprint performance in Chinese elite youth soccer players. Asian Journal of Physical Education & Recreation, 17 (2), 42-49.

Yıldız, S.A. (2012). Aerobik ve Anaerobik Kapasitenin Anlamı Nedir? Solunum Dergisi, 14,1-8.

Zorba E., & Saygın Ö. (2009). Fiziksel Aktivite ve Uygunluk. Ankara: İnceler Ofset.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:38 K:28*
http://www.akademikbakis.org

GENÇ TÜKETİCİLERİN REFERANS GRUPLARA ÜYELİKLERİNİN SEMBOLİK TÜKETİME ETKİSİ

H. Yelda ŞENER, Sinan TUNÇBİLEK

[1-2]Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Sosyal Bilimler M.Y.O.

Özet: Bu çalışmanın amacı, genç tüketicilerin kullandığı ve/veya arzuladığı akıllı cep telefonu markasına ilişkin sembolik tüketim davranışlarının gönüllü katılım yoluyla belirli bir referans gruba üyeliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemektir. Çalışmamızın bu amacı doğrultusunda Ankara'da beş ortaöğretim okulunun dokuzuncu, onuncu, on birinci ve on ikinci sınıflarda okuyan toplam 306 öğrenci üzerinde uygulama yapılmıştır. Elde edilen veriler, frekans dağılımlarıyla değerlendirildikten sonra gönüllü katılımla referans gruba üyeliğin sembolik tüketim davranışlarına etkisi t- testiyle analiz edilmiştir. Bu çalışma sonucunda, öğrencilerin sembolik tüketim davranışlarının özellikle gönüllü katılım yoluyla bir referans gruba üyeliklerine göre farklılık gösterdiği ve sembolik tüketimden beklenen faydanın daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Referans Grup, Sembolik Tüketim, Marka, Genç Tüketici, Fayda

YOUNG CONSUMERS GROUP MEMBERSHIP OF REFERENCE EFFECT ON SYMBOLIC CONSUMPTION

Abstract: The purpose of this study is to determine whether symbolic consumption behaves vary or not according to voluntary participant to a reference group according to their membership relating to the smart phone brand that young consumers use or desire. Fort his purpose five secondary school, totally with 306 students which are in ninth, tenth, eleventh and twelfth grade students are chosen in Ankara. The obtained datas have been analyzed with frequency dispersion, then, membership by voluntary participant in reference group impact on symbolic consumption behavior have been analyzed with t-test. As a result of this study, students symbolic consumption behaves are vary according to the reference group especially by volunteering participant and it is identified that the benefit of the symbolic consumption is much more than excepted.

Keywords: Reference Group, Symbolic Consumption, Brand, Young Consumer, Benefit

1. GİRİŞ

Sosyal ve kültürel etkinliklere dahil olan gençler; kendini gerçekleştirme, karar alma, sorumluluk üstlenme süreçlerinde daha aktif olabilmektedir. Gençlerin sosyo-kültürel gelişimini ve toplumsal yaşama daha etkin katılımlarını sağlamak

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:38 K:28*
http://www.akademikbakis.org

toplumların kalkınması açısından önemlidir. Gençler, sosyo-kültürel etkinliklere referans grupları içerisinde katılmakta ve grup kültüründen etkilenmektedir. Gençler, bu gruplara duygusal ve bilişsel olarak bağlanmakta, diğer grup üyeleriyle özdeşim kurmakta ve grubun kurallarına uymaktadır.

Referans grupları, bireyin tutum ve davranışlarına etki eden, ortak özellikleri olup, görüşleri ve çıkarları bir olan kimseler bütünüdür. Aile, dostlar, komşular, iş arkadaşları ya da bir sosyal klüp arkadaşları bireyle devamlı ve gayri resmi ilişkiler kurup birey üzerinde etkileyici bir güç haline gelebilirken bireyin üye olmadığı ancak üye olmayı çok istediği, ilham verici gruplar da bireyin tutum ve davranışları üzerinde etkili olabilmektedir (Kotler, 2000: 163-164). Diğer taraftan ekonomistlerin, gösteriş tüketimi olarak adlandırdığı sembolik tüketim ise ürünün birey için sembolik anlamlar taşıması ve bu sembolik anlamlar vasıtasıyla bireyin çevresindeki bireylerle iletişim kurmasını ifade etmektedir (Odabaşı ve Oyman, 2002: 291). Referans gruplara üyelik, bireyin satın alma davranışları üzerinde etkilidir (Yükselen, 2008: 136). Bu açıdan, markaların gençler arasında sembolik tüketim davranışını arttırabilmesi, marka yöneticilerinin referans gruplar üzerine odaklanmasıyla sağlanabilmektedir.

Bu çalışmada, öğrencilerin kullandıkları ve/veya arzuladıkları telefon markasıyla ilişkili sembolik tüketim davranışlarının özellikle gönüllü katılım yoluyla belirli referans gruplarına üyeliklerine göre farklılık gösterip göstermediği ortaya konulmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde kuramsal çerçeve yer almaktadır. Bu kapsamda referans grupları ve sembolik tüketim işlenmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın amacı ve yöntemine; dördüncü bölümde araştırma bulgularına; beşinci bölümde ise çalışmanın sonuca yer verilmektedir.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

2.1. Referans Grupları

İnsanların kendisiyle ilgili düşünceleri; bireyin algıları, tutumları, davranışları üzerinde etkili olabilmektedir. Birey, kendi eğilimleriyle diğer bireylerin düşünceleri arasında bir ilişki kurup uyum sağladığında kendi hayatı için pek çok açıdan açık görüşlülük elde edecek ve hayatına değişik açılardan değer katmayı başarabilecektir. Bireyin kendi özel gelişimine katkı sağlayacak güç kazanma ihtiyacıyla ilişkili objelere yönelik diğer bireylerle ortak arzu paylaşımı, bireye çevresindekilere kendini anlatma, onlara karşı durma gücünü ve imkanını tanıyacaktır (Cooley, 1902: 148-180). Bu açıdan bireyin satın alma davranışını etkileyen en önemli unsurlardan biri sosyal faktörlerdir (Altunışık vd., 2004: 72). Sosyal faktörler kapsamında değerlendirilen referans grupları, bireyin tutum ve davranışlarının oluşumunda kendisi için örnek aldığı bireylerin oluşturduğu gruptur. Referans grupları bireyin doğrudan ilişki kurabildiği ve üyesi olduğu gruplar olabilirken sadece özlem duyulan ve doğrudan ilişki

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:38 K:28*
http://www.akademikbakis.org

kurulamayan gruplardan da oluşabilmektedir (Arpacı, 1992: 33).

Referans gruplar, ürün satın alma sürecinde bireye gerekli olan bilgiyi sunarak katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan bireyin satın aldığı ürün ile diğer bireyler arasında kişisel imajını geliştirmesi, referans grupların etkisini ortaya koymaktadır. Ayrıca, bireyler ürün satın alma kararını grup üyelerinin beklentilerine göre şekillendirmektedir (Bearden ve Etzel, 1982: 187). Referans grupların bireye değer katma etkisi, bireyin bir gruba psikolojik uyum ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Bir referans grubunun kullandığı marka, markanın yorumlanmasında kaynaktır. Bireyler, referans grubun kullandığı ve kendilerine uygun olan markayı seçerek markanın anlamını kendilerine yüklemektedir (Escalas ve Bettman, 2005: 378-388) ve referans grup üyeleri tarafından kullanılan markalar, müşterilerin kendilerini tanımlamaları ve kendi konseptlerini oluşturmadaki zihinsel simgeleriyle bağlantılıdır (Escalas ve Bettman, 2003: 339-348).

İlişkilerde dışa dönüklük, çevreye uyum sağlayıcı ürün tercihlerinin yapılmasını arttırmaktadır. Referans gruplar tarafından tüketilen bir ürünün tercihi, bireye fayda sağlamaktadır. Bu fayda edinimi, özellikle belirli alt gruplar için mümkündür. 13 ile 19 yaş grubunda yer alan bireylerin içinde bulunduğu gruba uyum sağlaması ve hissettiği sosyal baskı, gençleri bu faydanın edinimine hizmet eden ürün tercihlerine yöneltmektedir (Moretti, s.2011: 359). Fortin ve Yazbeck'in US'de ortaokul öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada aynı yaş grubundaki okul arkadaşlarının gençlerin fast food yiyecek tüketimi üzerinde pozitif yönlü güçlü bir etkiye sahip olduğunu (Fortin ve Yazbeck, 2011: 1-23), Turcinkova ve Moisidis'in Çenk Cumhuriyeti'nde yaptığı çalışmada 13-15 yaş grubu arasındaki gençlerin kıyafet seçiminde kıyafetin fiyatına göre karar verdiğini ve ailelerinin etkisinde kaldığını göstermekteyken 16-19 yaş arasındaki gençlerin ise kıyafet satın alma sürecinde daha çok arkadaşlarından ve grup liderlerinden etkilendiğini ortaya koymaktadır (Turcinkova ve Moisidis, 2011: 489-495).

Genç tüketicilerin ürüne yönelik ilgileri, yaşına, kişisel ürün bilgilerine, ürün kategorilerine, aile ve yaşıtlarının etkilerine bağlı olarak gelişmektedir (Te'eni-Harari ve Hornik, 2010: 499-506). Xihao vd'nin US ve Çin'de cep telefonu kullanıcılarının cep telefonu satın alma kararlarında referans gruplarının etkilerini ortaya koymaya yönelik çalışmasında iki ülkede de cep telefonu müşterileri üzerinde referans gruplarının güçlü bir etkiye sahip olduğu, özellikle referans gruplarının bilgilendirme etkisinin bu müşteriler üzerinde en güçlü etkide bulunduğu, iki ülke arasındaki temel kültürel ve geleneksel farklılıklar nedeniyle referans grupları etkisinde büyük ayrımlar olduğu vurgulanmaktadır. İşletmeler, promosyon çabalarıyla sağladığı destek nedeniyle cep telefonu müşterilerini hedeflemede referans gruplarının kullanılması

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:38 K:28*
http://www.akademikbakis.org

gerektiğine inanmaktadır (Xihao vd., 2007: 319-322). Diğer taraftan Malezya'da üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada gençlerin akıllı telefon alma niyetleri üzerinde sosyal etkinin önemli bir unsur olduğu ortaya koyulmaktadır (Qun vd., 2012: 64).

Referans grupları, ürün ve markaların tüketiciler tarafından değerlendirilmesinde önemli bir güce sahiptir. Amaldoss ve Jain'in lüks ürünlerin pazarlamasında referans gruplarının etkisini değerlendirmeye yönelik yaptığı çalışmada, referans gruplarının işletmenin fiyatlarını etkilediğini göstermektedir. İşletme, ürünlerini öncelikle referans grubu liderine sattığında grup üyelerinin uyum sağlama arzusu karşısında işletmenin fiyatlarını yükseltebileceğini ortaya koymaktadır. Hatta hem grup liderine hem de diğer üyelere aynı zamanda satış gerçekleştirildiğinde grup kimliğini özümseme düzeyinin aynı olduğunu ve liderlere ürünlerin ücretsiz sunulabileceğini vurgulamaktadır. Bu bakış açısı, işletmelerin referans gruplarına yönelik geliştirdiği pazarlama stratejilerinin önemini açıklamaktadır. Diğer taraftan ürünlerin marjinal maliyeti düşük olduğunda grup takipçi üyeleri grup lideriyle benzeşim kurmaya çalıştığından işletme kar elde etmek amacıyla ürünleri bu üye kitlesine satmaktadır. Ancak ürünlere eklenen nitelikler, ürüne fonksiyonel bir değer kazandırmasa da işletmeler için maliyet yüksekliğine neden olmaktadır. Bu durumda işletmeler ürünlerini daha az sayıda lidere satmakta ve grubun takipçi üyeleri için bu ürünler daha az çekici olmaktadır. Bu grup liderinin daha özel algılanmasını sağlamaktadır. Lüks ürün üreten işletmeler, müşterilerin kaliteye yönelik tercihlerindeki heterojenlik nedeniyle farklı ürünler sunmaktadır. Grup liderinde takipçi üyelerden ayırıcı güçlü bir arzu veya güç edinimi oluştuğunda işletme için karlı olan ürün hattı içinde ürün sunma kabiliyetine ulaşılmaktadır. Ayrıca, sunulan sınırlı ürün, grup liderlerine satışları artırmakta ve karlılığı geliştirmektedir. Sınırlı ürün sunumu, işletmeye lider ile takipçileri arasında ayrıma imkan tanımakta ve takipçilik düzeyi yüksek olan üyelerin net bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. Diğer taraftan grup takipçi üyeleri tarafından satın alınmak istenen ürünler karşısında işletmenin sınırlı ürün sunumu yapması, ürüne ulaşmada hevesi artırmaktadır (Amaldoss ve Jain, 2008: 932-942).

2.2. Sembolik Tüketim

Günümüzde tüketim, müşteri bilincinin yanı sıra müşterinin sembolik algılamaları, haz beklentileri ve estetik ölçütleriyle şekillenmektedir (Holbrook ve Hirschman, 1982: 132).

Sembolik tüketim, kalıplaşmış düşüncelerden algılanan kimlik tehdidi olduğunda bir cevap ya da tepki olarak da ortaya çıkmaktadır (Hogg vd., 2009: 613-614).

Tek bir özellik, bir bireyin diğer bireylerden ayrılmasını sağlamakta, kendini tanımasına, eksikliklerini

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:38 K:28*
http://www.akademikbakis.org

görmesine ve bunları iyileştirmeye çalışmasına imkan tanımaktadır. Bu eksikliklerin hissedilmesi, bireyi kendine yeni bir benlik bulmak ya da daha olumlu niteliklere kavuşma sürecinde mal ve hizmetleri tüketmeye yöneltebilmektedir (Schouten, 1991: 412).

Bireyin bağlantıları ya da bireyler arası ilişkilerden ziyade tercih edilen ürünler geçmiş ilişkilerin sembolü haline gelmekte, bireyin güçlenmesine hizmet etmekte, bireyin iletişimlerini ve diğerlerinden farklılıklarını temsil etmektedir (Maldonado ve Tansuhaj, 1999: 134-140; Wallendorf and Arnould, 1988). Ayrıca müşteriler, diğer bireylere gönderdiği işaret ya da mesajlarla sembolik tüketimin oluşmasına hizmet etmekte ve markaların bu işaretleri kullanarak ticari başarı sağlaması için doğru şekilde yönetilmesini sağlamaktadır (Dolfsma, 2008: 96-97).

Ürünler arasındaki farklılıklar, açık bir şekilde sosyal farklılıkların varlığından ortaya çıkmakta ve bundan dolayı tüketim davranışında büyük farklılıklar yaşanmaktadır (Douglas, 1996: 107). Ürünler, bireysel niteliklerin, amaçların ve sosyal kalıpların semboliği olarak birer psikolojik nesne olarak kabul edilmektedir. Bütün ürünler, sembolik bir karaktere sahiptir ve müşteriler satın alma sürecinde bu ürünlerin kendilerine uygun olup olmadığına yönelik değerlendirme yapmaktadır. Müşteriler, ürünleri satın alırken onların sembolik yararlarını da satın almaktadır (Levy, 1959: 116-124).

Belk'in mülk edinme ile bireyin duyguları arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik çalışmasında; bireyin ürün sahipliğinin kendini değerlendirme, algılama ve ürün sahipliğini yitirmesi durumundaki eylemlerine yönelik bir analiz yapabildiğini ortaya koymaktadır. Bireyin sahip olma ve yapabilme gücü, bireyin kimliğini ve yaşantısını belirlemektedir. Maddi ürün edinimi eğilimi, ilerleyen yaşla birlikte azalmakta ancak hayat boyunca devam etmektedir. Çünkü; amaca uygun ürün arayışı devam etmekte, ürün kullanımıyla mutluluk sağlanmaya çalışmakta, deneyimler, beceriler ve bireyin hayatındaki diğer insanlar, bireye kendisini hatırlatmakta, hatta ölümden sonra ölümsüzlük duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu sonuçlar sadece birey seviyesinde değil, aile, grup, alt kültür ve milli kimlik seviyesinde de etki göstermektedir. Bu yüzden tüketim davranışlarında sembolik kazanımlar öne çıkmaktadır (Belk, 1988: 139-168).

Müşteriler, nesneleri, yerleri ve zamanı taşıdıkları anlamlara göre değerlendirmekte ve kendi tüketimleriyle de bunların taşıdıkları anlamları güçlendirmekte, belirli bir özellik taşıyan bir gruba katılarak onlarla özdeşleşmektedir (Belk, vd., 1989: 30-31) Müşteriler, ürünlerin sembolik niteliklerini kullanmaktadır. Tüketim eyleminin çoğu, arzu edilen bir role bürünmek ya da arzulanan sosyal bir dünyaya katılmak için müşterilerin kendilerini yeniden keşfetme arayışından kaynaklanmaktadır (Holt, Douglas B., 1995: 15-16). Sembolik

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:38 K:28*
http://www.akademikbakis.org

tüketim, bireyin kendi kimliğini yeniden oluşturmasına imkan tanımasının yanı sıra bireyi, sonu olmayan tüketim dünyasına da çekmektedir (Wattanasuwan, 2005: 183).

Ayrıca Patterson ve Hogg, cinsiyet ve sembolik tüketim arasındaki ilişki olduğunu, müşterinin kendi cinsiyeti ile birlikte ürünün üstlendiği cinsiyet özelliklerine bağlı olarak sembolik anlamlara göre satın alma davranışında bulunduğunu vurgulamaktadır. Ürünler büründükleri cinsiyet özelliklerine bağlı olarak pazarlama faaliyetlerine yön vermekte, reklamlarını, promosyon ve ambalaj tasarım çalışmalarını bu özelliklerine uygun şekillendirmektedir. Tüketiciler de kendileriyle sembolik açıdan özdeştirdikleri ürünleri tercih etmektedir (Patterson ve Hogg, 2004).

Diğer taraftan markaların algılanan sembolik değerleri, marka yöneticilerine marka yönetim sürecini daha iyi değerlendirmelerini, markanın güçlü ve zayıf yönlerini daha açık bir biçimde ortaya koymalarını, başarılarını daha bütüncül bir şekilde açıklamalarını sağlamaktadır (Mathews-Lefebvre vd., 2011: 6-9). Ayrıca markanın sembolik değer algılamalarının analizi, markayla ilişkili fırsatların tanımlanmasında önemli bir rol oynamaktadır (Elliott ve Wattanasuwan, 1998: 141).

Lan Ngyen ve Deborah Roedder'ın çocuk ve genç tüketicilerin kullandıkları markalarla geliştirdiği iletişim sürecinin değerlendirilmesine yönelik yaptığı çalışmada genç tüketicilerin, çocuk tüketicilere göre kullandıkları markalarla kurduğu iletişimi daha yoğun şekilde yaşadıklarını vurgulamaktadır. Çünkü genç tüketiciler, kendi kişilikleri ve üye olduğu grubun sembolik özelliklerine göre markayı değerlendirmekte ve kendi konseptine uygun olarak markaları seçmektedir (Lan Ngyen ve Deborah Roedder, 2005: 127). Genç tüketiciler, moda olan ürünleri tüketme arayışındadır. Ancak, moda olan bu ürünlerin sunduğu fonksiyonel faydalardan ziyade sembolik açıdan tüketme arzusundadır (Khallouli ve Gharbi, 2013: 104).

Batat, farklı yaşlardaki genç tüketicilerin cep telefonu seçme ve kullanımının sembolik değerlere dayandığını ortaya koymaktadır. Cep telefonlarının sembolik özellikleri, farklı yaş gruplarındaki genç tüketicilerde farklılaşmaktadır. Genç tüketiciler, sahip oldukları sembolik özellikler nedeniyle bu telefonları kullanma eğilimi göstermektedir. Bu süreçte cep telefonunun modernliği; genç kültürün bireyselciliği, yeterliliği ve dönüşlülüğü olarak değerlendirilmektedir. Batat'ın çalışmasında 16-18 yaş grubu genç tüketicilerin cep telefonunu, eğlence boyutuyla değerlendirdiğini ve mesaj için kullandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca bu yaştaki genç tüketiciler cep telefonunu, kendi kimliklerinin bağımsızlığı ve kendine aitliğin semboliği olarak değerlendirmekte ve bu özelliğiyle cep telefonu sosyal bir araç olarak kabul etmektedir. Diğer taraftan bu grup için cep telefonu, hem genel hem de özel alanda bir

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:38 K:28*
http://www.akademikbakis.org

çevrenin oluşturulmasına yardımcı olan bir araçtır (Batat, 2009: 153-161).

3. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

3.1. Çalışmanın Amacı

Müşterilerin satın alma davranışlarını etkileyen ve şekillendiren en önemli unsurlardan biri sosyal faktörler kapsamında yer alan referans gruplarıdır. Gençlerin, aile dışında sosyal bir kulübe, spor takımına, dans, eğlence, sanat grubuna veya derneğe üyeliği hem kendilerini tanıma, becerilerini geliştirme, sosyal çevre ile etkileşimlerini artırma ve çevresel farkındalıklarını sağlamakta hem de bilişsel, psikolojik ve davranışsal özelliklerine etki etmektedir. Çalışmada, öğrencilerin doğuştan üye olduğu referans gruplarının dışında kalan ve kendi gönüllü katılımlarıyla üye oldukları referans gruplarına odaklanılmaktadır.

Diğer taraftan sembolik tüketim, markaların taşıdığı sembolik değerleri kullanarak bireylerin kendisine ve çevresine kendisini ifade etmesi, gerektiğinde de bir cevap ya da tepki oluşturabilmesi açısından önem taşımaktadır. Çalışmada öğrencilerin " *X*" akıllı telefon markasına yönelik sembolik tüketim davranışları değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, öğrencilerin kullandıkları ve/veya arzuladıkları telefon markasına yönelik sembolik tüketimin davranışlarının özellikle gönüllü olarak belirli referans gruplara katılmalarına göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır.

3.2. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın ana kütlesi, Ankara'da TOKİ İlksan Anadolu Lisesi, Eryaman Sağlık Meslek Lisesi, Ahmet Çiçek Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, Süleyman Demirel Anadolu Lisesi ve Törekent Kız Teknik ve Meslek Lisesi'nde 9,10,11 ve 12. Sınıfta okuyan 4854 öğrenciden oluşmaktadır. Zaman ve maliyet açısından örnekleme yöntemine başvurulmuş ve tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden basit rassal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ana kütleyi oluşturan öğrenci sayısı 4854 olduğu için p=0.5, q=0.5, d=0,10 ve z=1,96 alınarak (1) nolu eşitlik yardımıyla örneklem büyüklüğü 94 öğrenci olarak belirlenmiştir (Işık, 2006: 328).

$$n = \frac{Nz^2 pq}{Nd^2 + z^2 pq} \quad \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots (1)$$

Araştırma verilerinin toplanmasında birincil veri toplama yöntemlerinden anket yöntemi kullanılmış ve anketler, yüz yüze anket tekniği ile öğrencilere uygulanmıştır. Bir ay sonucunda toplam 306 anket formu elde edilerek yeterli örneklem büyüklüğü elde edilmiştir.

Çalışmada kullanılan anket beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, öğrencinin sahip olduğu ve arzuladığı telefon markası tespit edilmektedir. İkinci bölümde, markaya ilişkin sembolik tüketim özellikleri ortaya konmaktadır. Üçüncü bölümde, öğrencinin özellikle gönüllü katılım yoluyla dahil olduğu referans

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:38 K:28*
http://www.akademikbakis.org

grubunun varlığı belirlenmektedir. Dördüncü bölümde, telefon seçim kararını alırken marka ile ilgili bilgi edinilen kaynaklar ortaya konulmaktadır. Son bölümde ise, demografik özellikler açıklanmaktadır. Anket, Elliott ve Leonard'ın İngiltere'de fakir çocukların yaşadığı akran baskısı, moda markalar ile sembolik tüketim ilişkisini ortaya koyan çalışmasından (Elliott ve Leonard, 2004: 347-359) uyarlanmıştır. Araştırmada kullanılan ankette 5'li likert ölçeği kullanılmıştır. 5'li likert ölçeğine göre ifadeler; (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5)Kesinlikle Katılıyorum, olarak belirlenmiştir.

Anket formunda bulunan sorulara öğrencilerin verdikleri cevaplar, SPSS 15.0 for Windows paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Öncelikle 30 örneklem birimine anket uygulanmış ve ölçeğin güvenirliliği ölçülmüştür. Güvenilirlik analizi için kullanılan Cronbach Alpha analiz sonucu elde edilen Cronbach Alpha katsayısı (α) şu şekilde yorumlanmaktadır (Özdamar, 2004: 633):

- $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değil,
- $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirlikte,
- $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilir,
- $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Bu ilk uygulama sonucunda Cronbach's Alpha; %,82,4 olarak tespit edilmiş bu oran ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu gösterdiğinden anket uygulamasına devam edilmiştir. Sembolik tüketim ölçeğine uygulanan güvenirlilik analizi sonucunda ise Cronbach Alpha; % 87,4 olarak tespit edilmiş ve bu ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu belirlenmiştir.

Araştırma verilerinin analizinde öğrencilerin demografik özelliklerini ve tercih ettikleri marka ile ilgili bilgi ediniminde bulunduğu kaynakları değerlemede tanımlayıcı istatistik bulgulara yer verilmektedir. Son olarak, araştırmaya katılan öğrencilerin kullandıkları ve/veya arzuladıkları telefon markasına yönelik sembolik tüketim davranışlarının özellikle gönüllü olarak belirli referans gruplarına katılmalarına göre farklılık gösterip göstermediği 't' testi analizi ile ortaya koyulmaktadır.

Araştırmaya ilişkin geliştirilen alternatif hipotezler şu şekildedir:

H_1 : Öğrencilerin kullandıkları ve/veya arzuladıkları telefon markasına yönelik sembolik tüketim davranışlarının özellikle gönüllü olarak belirli referans gruplarına katılmalarına göre farklılık göstermektedir.

H_2 : Öğrencilerin kullandıkları ve/veya arzuladıkları telefon markasına yönelik sembolik tüketim davranışlarını cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:38 K:28*
http://www.akademikbakis.org

4.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 1'de araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelikleri açıklanmaktadır.

Tablo 1. Araştırma Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri

		Frekans	%
Cinsiyet	Bayan	157	51,3
	Erkek	149	48,7
	Toplam	**306**	**100**
Yaş	14 yaş	15	4,9
	15 yaş	57	18,6
	16 yaş	76	24,8
	17 yaş	128	41,8
	18 yaş	30	9,8
	Toplam	**306**	**100**
Sınıf	9. sınıf	52	17,0
	10. sınıf	45	14,7
	11. sınıf	122	39,9
	12. sınıf	87	28,4
	Toplam	**306**	**100**

Araştırmaya katılan öğrencilerin, % 51,3'ü bayan,% 48,7'si erkektir. Öğrencilerin yaş grupları incelendiğinde, % 4,9'u 14 yaşında; % 18,6'sı 15 yaşında; %24,8'i 16 yaşında; %41,8'i 17 yaşında; %9,8'i ise 18 yaşındadır. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin % 17'si 9. sınıf; %14,7'si 10. sınıf; %39,9'u 11. sınıf; % 28,4'ü ise 12. sınıf öğrencisidir.

4.2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Referans Gruplara Üyeliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 2, araştırmaya katılan öğrencilerin referans gruplarına katılımını göstermektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 38,2'si özellikle gönüllü katılım yoluyla sosyal kulübe, takıma veya derneğe üyeyken % 61,8'si gönüllü katılım yoluyla herhangi bir referans grubun üyesi değildir.

Tablo 2. Araştırma Katılan Öğrencilerin Referans Gruplara Üyelikleri

		Frekans	%
Referans Gruplara Üyelik	Üye	117	38,2
	Üye Değil	189	61,8
	Toplam	**306**	**100**

4.3. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kullandıkları ve/veya Arzuladıkları Telefon Markasına İlişkin Bilgi Kaynaklarına İlişkin Bulgular

Tablo 3, araştırmaya katılan öğrencilerin kullandıkları ve/veya arzuladıkları telefon markasına ilişkin edindiği bilgilerin kaynaklarını göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kullandıkları ve/veya arzuladıkları telefon markası hakkındaki bilgilere % 34,6 değeriyle en çok internet aracılığıyla ulaştığı tespit edilmektedir. Ayrıca, % 26,8 değeriyle telefon markasıyla ilgili önceki kullanım deneyimleri; % 24,2'lik pay ile marka hakkında görüş ya da bilgi alınan birey ve %14,4'lük pay ile yazılı ve/veya görsel basındaki reklam, haber ve yorumlar öğrencilerin kullandıkları veya arzuladıkları telefon markası hakkında bilgi edindiği kaynaklardır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:38 K:28*
http://www.akademikbakis.org

Tablo 3. Araştırma Katılan Öğrencilerin Kullandıkları ve/veya Arzuladıkları Telefon Markasına İlişkin Edindiği Bilginin Kaynakları

Etkenler	Frekans	%
Görüş/bilgi aldığınız birey	74	24,2
Yazılı veya görsel basındaki reklamlar, haberler ve yorumlar	44	14,4
İnternet	106	34,6
Daha önceki marka deneyimleri	82	26,8
Toplam	**306**	**100**

4.4. Öğrencilerin Telefon Markasına Yönelik Sembolik Tüketim Davranışlarının Referans Gruba Üyeliklerine İlişkin t-Testi Sonuçları

Araştırmaya katılan öğrencilerin kullandıkları ve/veya arzuladıkları telefon markasıyla ilişkili sembolik tüketim davranışlarının, öğrencilerin gönüllü katılım yoluyla belirli bir referans gruplarına üye olup olmamalarına göre farklılık gösterip göstermediği 't' Testi aracılığıyla analiz edilmekte ve Tablo 4'de gösterilmektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin Sembolik Tüketim Davranışlarının Referans Gruplara Üyeliklerine İlişkin t-Testi Sonuçları

		Levene Testi	
Sembolik Tüketim	**Grup Varyans**	**F**	**P**
	Eşit	3,232	0,073
	Eşit Değil		
t- Testi			
t	**df**	**P**	**A.O.F.**
10,735	304	0,000	0,898
11,140	274,5	0,000	0,898

Bağımsız Gruplar t- Testi'nin test istatistiği, gruplar arası varyansın eşit olup olmamasına göre farklılık göstereceğinden, t-Testinin değerlerini incelemeden önce grupların varyanslarının eşitliği test edilmektedir (Sipahi vd., 2006: 118). Grupların varyanslarının eşit olup olmadığı ise, Levene Testi ile analiz edilmektedir. Tablo 4' deki Levene testi bulgularına bakıldığında, sembolik tüketim ($F=3,232$; $p>0,05$) için grupların varyanslarının eşit olduğu görülmektedir. Bu yüzden Tablo 4'ün t-Testine ilişkin değerleri yansıtan bölümün ilk satırındaki değerler dikkate alınmaktadır. Bu değerlere göre sembolik tüketimin, öğrencilerin gönüllü katılım yoluyla belirli bir referans gruplarına üye olup olmamalarına göre farklılık gösterdiği ortaya konulmaktadır ($t=10,735$; $p<0,05$). Gruplar arasındaki bu farklılık, aritmetik ortalamalarındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır.

Tablo 5'te öğrencilerin belirli bir referans gruba gönüllü katılım yoluyla üye olup olmamalarına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapmaları yer almaktadır. Gönüllü katılım yoluyla belirli referans gruplara üye olan öğrencilerin (AO.=3,739), gönüllü katılım yoluyla belirli bir referans grubuna üye olmayan öğrencilere göre (AO.=2,841) sembolik tüketim

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:38 K:28*
http://www.akademikbakis.org

davranışlarının daha fazla olduğu sonucu elde edilmektedir.

Tablo 5. Öğrencilerin Referans Gruplara Gönüllü Katılım Yoluyla Üyeliklerine İlişkin Bulgular

	Gruplar	A.O.	S. Sapma
Aritmetik Ortalama (AO) ve Standart Sapma Değeri	**Referans Gruba Gönüllü Katılım**	3,739	0,641
	Referans Gruba Gönüllü Katılım Yok	2,841	0,751

Bu sonuca göre *H_1 alternatif hipotezi kabul* edilmektedir.

4.5. Öğrencilerin Telefon Markasına Yönelik Sembolik Tüketim Davranışlarının Cinsiyete İlişkin t-Testi Sonuçları

Araştırmaya katılan öğrencilerin kullandıkları ve/veya arzuladıkları telefon markasıyla ilişkili sembolik tüketim davranışlarının, öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediği 't' Testi aracılığıyla incelenmekte ve Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6. Öğrencilerin Sembolik Tüketim Davranışlarının Cinsiyete İlişkin t-Testi Sonuçları

		Levene Testi	
Sembolik Tüketim	**Grup Varyans**	**F**	**P**
	Eşit	0,242	0,623
	Eşit Değil		
t- Testi			
t	**df**	**P**	**A.O.F.**
2,294	304	0,022	0,217
2,295	303,6	0,022	0,217

Tablo 6' da, öncelikle grupların varyanslarının eşit olup olmadığını gösteren Levene testi bulguları incelendiğinde sembolik tüketim ($F=0,242$; $p>0,05$) için grupların varyanslarının eşit olduğu görülmektedir. Bu yüzden Tablo 6'nın t-Testine ilişkin değerleri yansıtan bölümün ilk satırındaki değerler dikkate alınmaktadır. Bu değerlere göre sembolik tüketimin, öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılık gösterdiğini açıklamaktadır ($t=2,294$; $p<0,05$). Gruplar arasındaki bu farklılık, aritmetik ortalamalarındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır.

Tablo 7'de öğrencilerin cinsiyetlerine ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapmaları yer almaktadır. Bayan öğrencilerin (AO.=3,290), erkek öğrencilere göre (AO.=3,073) sembolik tüketim davranışlarının daha fazla olduğu sonucuna ulaştırmaktadır.

Tablo 7. Öğrencilerin Cinsiyetlerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:38 K:28*
http://www.akademikbakis.org

Aritmetik Ortalama (AO) ve Standart Sapma Değeri	Gruplar	A.O.	S.Sapma
	Bayan	3,290	0,836
	Erkek	3,073	0,819

Bu sonuca göre *H_2 alternatif hipotezi kabul* edilmektedir.

5. SONUÇ

Toplumların en güçlü dinamiklerinden biri olan gençler, toplumsal yaşamda aktif rol üstlendikleri takdirde toplum için değer sağlayıcı bir rol üstlenebileceklerdir. Bu açıdan gençlerin, sosyal ve kültürel gelişmişliğinin sağlanması toplumlar için önemli bir konu olmaktadır. Gençlerin, sosyal ve kültürel gelişimi, içerisinde yer aldıkları referans grupları tarafından etkilenmekte ve desteklenmektedir. Gençler referans gruplarının kültür ve normlarına uyum sağlayarak ait olma, kendini gerçekleştirme, bilgi temini gibi yararlar edinmektedir. Referans grupları da gençlerin tutum ve davranışlarına yön vermektedir. Diğer taraftan sembolik tüketim ile gençler, ürünün taşıdığı sembolik anlamları satın alarak çevresiyle iletişim kurmakta, kendini ifade etmektedir. Bu araştırma ile 9., 10., 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin gönüllü katılım yoluyla belirli referans gruplara üye olmasının sembolik tüketim davranışları üzerinde farklılık oluşturup oluşturmadığını ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, %38,2'si gönüllü olarak belirli referans gruplara üye iken, %61,8'i sadece gönüllü katılım yoluyla herhangi bir referans gruba üye değildir. Öğrencilerin kullandıkları ve/veya arzuladıkları telefon markasına ilişkin edindiği bilgi kaynakları değerlendirildiğinde öğrencilerin %34,6'sı internetten; %26,8'i daha önceki marka deneyimlerinden; %24,2'si görüş/bilgi aldığı bireylerden; %14,4'ü yazılı veya görsel basındaki reklamlar, haberler ve yorumlardan telefon markasına ilişkin bilgi edindiğini göstermektedir.

Araştırma sonucunda gönüllü katılım yoluyla belirli referans gruplara üye olan öğrencilerin gönüllü katılım yoluyla belirli bir referans gruba üye olmayan öğrencilere göre sembolik tüketim davranışlarının daha fazla olduğu sonucu elde edilmektedir. Ayrıca bayan öğrencilerin erkek öğrencilere göre sembolik tüketim davranışlarının daha fazla olduğu sonucuna ulaştırmaktadır.

Elde edilen bu sonuçlara dayanılarak, marka yöneticilerinin genç tüketicilerin sembolik tüketim davranışlarını yönlendirmek için referans gruplara odaklanması gerekliliği ortaya konulmaktadır.

6. KAYNAKÇA

Altunışık, R. (2004). Özdemir, Şuayip, Torlak, Ömer, Modern Pazarlama, Değişim Yayınları, 3. Baskı.

Amaldoss, W. (2008). Jain, Sanjay, Trading Up: A Strategic Analysis

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:38 K:28*
http://www.akademikbakis.org

of Reference Group Effects, Marketing Science, Vol.27, No.5.

Arpacı, T. (1992). Ayhan, D.Y., Böge, E., Tuncer, D. Ve Üner, M.M., Pazarlama, Gazi Yayınları, 1992.

Batat, W. (2009). The Impact of Technology Development on Youth Consumption Culture: An Empirical Investigation of French Teenage' Use of Mobile Phone Device, Communications of the IBIMA, Volume 7, ISSN: 1943-7765.

Bearden, W.O. & Etzel, M. J. (1982). Referance Group Influence on Product and Brand Purchase Decisions, Journal of Consumer Research, Vol 9.

Belk, R.W. (1988). Possessions and the Extended Self, Tje Journal of Consumer Research, Volume 15, Issue 2.

Belk, R.W., Wallendorf, M. & Sherry, J.F. (1989). The Sacred and Profane in Consumer Behavior: Theodicy on the Odyssey, The Journal of Consumer Research, Vol 16, No.1.

Cooley, C.H. (1902). Human Nature and the Social Order, C. Scribner's sons, New York.

Douglas, M. (1996). The World of Goods: Towards an Anthropology of Consumption: with a New Introduction, Routledge, New York.

Elliott, R. & Wattanasuwan, K. (1998). Brands as Symbolic Resources fort he Construction of Identity, International Journal of Advertising, Vol 17 (2).

Elliott, R. & Leonard, C. (2004). Peer pressure and poverty: Exploring fashion brands and consumption symbolism among children of the 'British poor', Journal of Consumer Behaviour Vol. 3, 4.

Escalas, J.E. & Bettman, J.R. (2003). You Are What They Eat: The Influence of Reference Groups on Consumers' Connections to Brands, Journal of Consumer Psychology, Vol.13(3).

Escalas, J.E. & Bettman, J.R. (2005). Self-Construal, Reference Groups and Brand Meaning, Journal of Consumer Research, Vol. 32.

Fortin, B. & Yazbeck, M. (2011). Peer Effects, Fast Food Consumption and Adolescent Weight Gain, Scientific Series, CIRANO, ISSN 1198-8177.

George, D. (2008). Are Unpreferred Preferences Weak in Symbolic Content?, Editör: Dolfsma, Wilfred, Consuming Symbolic Goods, Idantity and Commitment, Values and Economics, Routledge, USA.

Hogg, M.K., Piacentini, M.G. & Hibbert, S. (2009). The Role of Symbolic Consumption in Identity Project: The Case of Fostered

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:38 K:28*
http://www.akademikbakis.org

Children, Advances in Consumer Research, Vol 36.

Holbrook, M.B. & Hirschman, E.C., (1982). The Experiential Aspects of Consumption: Consumer Fantasies, Feelings and Fun, The Journal of Consumer Research, Vol. 9, No.2.

Holt, D.B. (1995). How Consumers Consume: A Typology of Consumption Practices, The Journal of Consumer Research, Vol 22, No 1.

Işık, A. (2006). Uygulamalı İstatistik I, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ., İstanbul.

Khalloulı, K.J. & Gharbi, A. (2013). Symbolic Consumption by Teenagers: A Discussion through the Optics of Appearance and Identity, International Journal of Business and Social Science, Vol. 4 No. 7.

Kotler, P. (2000). Pazarlama Yönetimi, (Çev. Nejat Muallimoğlu), 10. Baskıdan Çeviri, Beta Basım Yaaım Dağıtım.

Lan N.C. & Deborah R.J. (2005). The Development Of Self-Brand Connections İn Children And Adolescents, Journal Of Consumer Research, Vol. 32.

Levy, S. (1959). Symbols for Sale, Harvard Business Review, Vol 37.

Madonado, R. & Tansuhaj, P. (1999). Transition Challenges in Consumer Acculturation: Role Destabilization and Changes in Symbolic Consumption, Advances in Consumer Research Volume 26.

Mathews-Lefebvre, C., Ambroıse, L. & Brıgnıer, J. (2009). Hedonic And Symbolic Consumption Perceived Values: Opportunities For İnnovators And Designers İn The Fields Of Brand And Product Design, Euram Conference, Liverpool, UK.

Moretti, E. (2011). Social Learning and Peer Effects in Consumption: Evidence from Movie Sales, Review of Economic Studies, Vol. 78.

Patterson, C.E. & Hogg, M.K. (2004). Gender Identity, Gender Salience And Symbolic Consumption, in GCB - Gender And Consumer Behavior Volume 7, Association For Consumer Research.

Odabaşı, Y. & Oyman, M. (2002). Pazarlama İletişimi Yönetimi, 11. Baskı, MediaCat, Eskişehir.

Özdamar, K. (2004). Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi, Kaan Kitapevi.

Qun, C.J., Howe, L.J., Thai, L.C., Wen, L.W. & Kheng, W.T. (2012). Explorıng The Factors Affectıng Purchase Intentıon Of Smartphone: A Study Of Young Adults In Unıversıtı Tunku Abdul Rahman, Perak Campus, Malaysia.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:38 K:28*
http://www.akademikbakis.org

Schouten, J.W. (1991). Selves in Transition: Symbolic Consumption in Personal Rites of Passage and Idantity Reconstruction, Journal of Consumer Research, Vol 17.

Te'enı-Hararı, T. & Hornik, J. (2010). Factors Influencing Product Involvement Among Young Consumers, Journal of Consumer Marketing, Vol. 27, Number 6, 2010.

Turcınkova, J. & Moisidis, J. (2011). Impact of Reference Groups on the Teenagers' Buying Process of Clothing in the Czech Republic, Acta Unıversıtatıs Agrıculturae Et Sılvıculturae Mendelıanae Brunensıs, Vol. LIX, Number 7.

Wallendorf, M. & Eric J.A. (1988). A@My Favorite Things": A Cross-Cultural Inquiry into Object Attachment, Possessiveness, and Social Linkage," Journal of Consumer Research, 14.

Wattanasuwan, K. (2005). The Self and Symbolic Consumption, Journal of American Academy of Business, Cambridge, Vol 6 (1).

Yang, L., He, X. & Lee, H. (2007). Social Referance Group Influence on Mobile Phone Purchasing Behaviour: A Cross- Nation Comparative Study, Int. J. Mobile Communications, Vol. 5, No. 3.

Yükselen, C. (2008). Pazarlama- İlkeler, Yönetim, Örnek Olaylar, 7. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNDE MİZAHIN YERİ VE KAYNAKLARI

Meliha YILMAZ

Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Özet: Sanat eğitimi açısından bakıldığında mizah, en önemli motivasyon kaynaklarından olup, mizah içerikli eserler ve ürünler görsel sanat çalışmalarına etkili birer kaynak oluştururlar. Bu durum, disiplinler arası yaklaşımı da zorunlu kılar. Öğrencilerin farklı disiplinlerin mizah içerikli olan yazılı, sözlü ya da görsel ürünlerinden yararlanmaları sağlanarak çok farklı, imge zenginliğine sahip, yaratıcı çalışmalar ortaya çıkarmaları sağlanabilir. Bu araştırma, Görsel Sanatlar Eğitiminde bugüne kadar ihmal edilmiş olan "mizah" olgusunun yeri ve önemini, sanat eğitimi derslerinde yararlanılabilecek mizah kaynaklarını ve bu kaynaklardan yararlanarak yaptırılabilecek sanatsal çalışmaları örnekleriyle birlikte ortaya koyabilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Görsel Sanatlar Eğitiminde Mizah, Mizah Ve Yaratıcılık, Sanat Eğitiminde Mizahın Kaynakları, Mizah Ve Motivasyon, Eğlenceli Sanat Eğitimi

THE PLACE AND SOURCES OF HUMOUR IN THE EDUCATION OF VISUAL ARTS

Abstract: If we look at the artistic point of view, the humour is among one of the most important motivational sources and the humour containing artistic works and products form an effective source for the visual arts .This makes an interdisciplinary approach an absolute necessity. It is possible to establish diversified, symbolically rich and creative works of the students by having them utilize the humour containing written, oral or visual materials. The goal of this study is to show the place and the importance of this highly neglected "humour" concept up to now and to reveal the examples of the artistic works which can be realized utilizing this concept in art teaching process.

Key Words: Humor In The Visual Arts Education, Humor And Creativity, The Sources Of Humor In Art Education, Humor And Motivation, Fun Art Education

1. GİRİŞ

Çeşitli alanların mizahla ilgisi konusunda az sayıda da olsa araştırma yapılmış olmasına karşın, görsel sanatlar eğitimi açısından bakıldığında bu konunun ihmal edilmiş olduğu görülmektedir. Bu ihmal aslında sanat derslerinde mizahtan yeterince yararlanılmıyor olduğunu da düşündürmektedir. Oysa, sanat eğitimi açısından bakıldığında mizah, en önemli motivasyon kaynaklarından olup, mizah içerikli eserler ve ürünler görsel sanat çalışmalarına etkili birer kaynak

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

oluştururlar. Araştırmada, hem sanat eğitimi çalışmalarında bu amaçla yararlanılabilecek olan çeşitli alanların mizah içerikli eser ve ürün örneklerine, hem de söz konusu eser ve ürünlerden hareketle ortaya çıkarılmış olan sanatsal çalışma örneklerine yer verilmiştir.

Yaratıcılık, bilinenlerden yola çıkarak yeni ve bilinmeyen ürünler ortaya koyabilmektir. Öğrencilerin yaratıcılık eğitiminde mizahın, sanat eğitimcileri tarafından yoğun ve etkili bir şekilde kullanılmayı bekleyen bir hazine olduğu söylenebilir aslında.

Adams'a göre; komik veya eğlendiren hareket veya ifade, kişinin hoşça vakit geçirmesine katkıda bulunan her şey, gülmeyi oluşturan nesne, yapılan mizah tanımlamalarındandır. Çoğu insana mizahın ne olduğu sorulduğunda, muhtemelen kendilerini güldüren bir şey olarak anlatırlar. Mizah, genel olarak komik bir dürtüyle başlayan, gülümseme veya gülme gibi bir tavırla biten, genelde hoşnutluk veren bir deneyim olarak görülmektedir (Susa, 2002: 45'den akt. Yardımcı, 2010:3)

Mizah anlayışı olmayan kişiler, doğru olarak tanımlananın oldukça açık ve net olduğuna ve tüm insanların aynı şeyi düşünmeleri gerektiğine inanırlar. (Avcı:2003)

Du Pré'ye göre mizah, "gergin ortamların ortadan kaldırılması, çatışma, stresin giderilmesi ve problem çözmede aracı olmaktadır. Bir başka değişle mizah psikolojik rahatlamayı sağlar. Bununla beraber, vücudun bağışıklık sistemini güçlendirilmesine yardımcı olduğu kadar kalbi ve kasları da güçlendirir, acıyı azaltır; kısaca fiziksel ve ruhsal sağlığa katkıda bulunur" (Du Pré, 1998: 20'den akt. Yardımcı, 2010:17).

Mizah, özellikle sıkıntılı dönemlerde problemin çözülerek, uzlaşma ortamının oluşmasına yardımcı olur. Güçlü arkadaş bağlarının kurulmasında basamak görevi görür (Mierop, 1999: 8'den akt. Yardımcı, 2010:18).

"Mizah insanların kaynaşmasına yardımcı olmasının yanı sıra, insanlar arasındaki etkileşimin artmasına da sebep olur" (Provine, 1996:39).

Bir kişiye, güldüğü zaman ne hissettiği sorulduğunda, kendisini, enerjik, rahatlamış, mükemmel, mutlu hissettiğini söyleyecektir. Kişi kendini, daha az stresli, daha sağlıklı, genç, pozitif enerji yüklü, sakin bulur. (Yardımcı, 2010:18) Gülme ve mizahın psikolojik açıdan insanları nasıl etkilediğini bulmak için çok sayıda araştırma yapılmıştır. Çalışmalara göre mizah, insanlardaki acımasızlığı, sertliği, kabalığı en aza indirmeye yardımcı olmaktadır. (Yardımcı, 2010:19) çevreleriyle daha rahat iletişim kurarlar

Gülme, beyin kapasitesini yükselttiği gibi, beynin duygu ve yaratıcılığı kontrol eden sağ yarım küresini aktifleşir (Williams, 2001: 21, 22). Kabalaşmamış, hakarete ve

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

sulu şakalara dönüşmemiş, "yaratıcı insanların özgüvenlerini elde etmelerine yardımcı olabilecek yine de eleştiriyi elden bırakmamış bir mizahi bakış, genç yaratıcının duygularının, aklının, duyularının bile gülümsemesine katkıda bulunabilir"(İnam, 1994: 29).

Avcı (2003)'e göre; "İçinde yaşanılan reel yaşamın sınırlılığının dışına çıkılır; bu eylemden kaynaklanan haz birlikte paylaşılır. Gülme eylemi birleştiricidir, kaynaştırıcıdır. Bergson, gülmenin diğer gülenlerle bir anlaşma olduğunu belirtmişti. Bir başka/öteki insanla birlikte herhangi bir şeye gülmek demek o insanla aradaki sınırlılıkların azalması, o insana yakınlaşmak demektir. Gülmek 'Ben'lerin 'Biz'e dönüştüğü evrensel bir bütünleşme özlemini imler"

2. GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNDE MİZAHIN YERİ

Görsel Sanatlar; resim, heykel, mimari, grafik sanatlar, seramik, karikatür, fotoğraf, sinema, tekstil ve endüstri tasarımı gibi geniş bir alanı içine alır. Okullardaki görsel sanatlar derslerinin kapsamında çok çeşitli malzeme ve tekniklerle tüm bu alanlara ait yaratıcı çalışmalar yaptırılması vardır. Görsel Sanatlar eğitimindeki kazanımların gerçekleşmesi, öğretmenin hangi öğretim yöntemini kullandığıyla değil, o yöntemi ne kadar etkili kullandığıyla, öğrencilerini ne kadar motive edebildiğiyle, derse ve çalışmalara karşı ne kadar ilgi ve sevgiyi sağlayabildiğiyle doğru orantılıdır. Kendini mesleğine adamış başarılı öğretmenler, bunu sağlayabilmenin yollarını keşfeder ve hayata geçirirler. İşte bu yollardan ya da araçlardan biri de genel olarak eğitimde, konumuz gereği de sanat eğitiminde "mizah"tan yararlanmaktır.

"Mizahın sanatla, (resimle, müzikle de) dile getirildiğinde, baktığı dünyayı nasıl farklı görebildiğini anlıyoruz. Mizahın sanatla birlikte gerçekliği yaratıcı biçimde algılamaya katkıda bulunabildiğini, kültürümüzün köklerinde yatan mizah duygusunu yakalayarak ortaya çıkarma olanağımız vardır. Tekerlemelerimizde, bilmecelerimizde, manilerimizde, türkülerimizde mizah hazineleri saklı. Bütün bu kültürel ve edebiyat ürünlerine sinmiş biçimi, yaratıcı yeteneği olan gençlerin yeteneklerinin canlandırılmasında etkili olabilir. (İnam, 1994).

Görsel sanatlar eğitiminde mizahtan yararlanmak demek, yalnızca çeşitli disiplinlere ve türlerine ait eserlerden yararlanmak anlamına gelmez. Mizah, derslerde dikkat ve ilgi çekme amacıyla da kullanılabilecek en değerli araçtır.

"Mizah içeren bir yaklaşım, öğrenci motivasyonunun sağlanmasında en önemli etkendir. Yeri ve zamanı geldiğinde espri yapabilen bir öğretmen, öğrencinin derse karşı ilgisini artırır. Derslere mizah katmak için de yeni yollar keşfedilmelidir. Şakadan anlayan, olayların gülünç yönünü görme yeteneğine sahip öğretmenler, öğrencileri kolay motive ederler. Ancak

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

öğrenciyi rencide edecek "alay" türü şakalardan uzak durulmalıdır" (Yılmaz, 2010a:203).

"Mizah eğitimi diri tutar. Eğitime can katar. Mizah duyusu olan eğitimciler kendi özür ve eksikliklerini belirler. Araştırmanın, bilgilenmenin, yaratıcı olmanın gülümsemeden, gülmeden geçtiğini anlamışlardır. Hiçbir bilgi, ne denli karmaşık, soyut olursa olsun mizahtan uzak değildir. Zorluk, bu mizah öğesini yakalayabilmektedir. Yakalandığında, en çetin bir bilgi sorunu bize yakınlaşır. Bir parçamız olur (Internet I).

En önemli motivasyon kaynağı, dersin eğlenceli hale getirilmesidir. Eğlenceli hale getirilmiş bir ders, eğitimin tüm kademesinde yüksek motivasyon sağlar (Yılmaz, 2010a:203).

"Ayrıca, mizahın etkili kullanımı, öğrenmeyi pekiştirir ve uzun süreli kalıcılığı sağlar" (Özdemir, Yalın, Sezgin, 2008: 95).

Eğitimde mizah, duyuşsal, bilişsel ya da devinişsel bir kazanımın gerçekleştirilmesinde, buna bağlı olarak içeriği çok farklı olabilecek konuların kavratılmasında kullanılabilecek, eğlenceli bir araçtır. Dolayısıyla, güldürmenin yanı sıra, öğretme, kavratma, olaylara ve konulara farklı bakış açılarıyla yaklaşımı sağlama, bir olayı ya da durumu değişik boyutlarıyla ortaya koyabilme amaçlı da kullanılabilir.

Mizahın derslerde sık sık araç olarak kullanılması**,** öğrencileri nitelikli bir mizah kültürüne sahip kılacaktır. Bu durum, yalnızca görsel sanatlar dersi için değil, tüm dersler için geçerlidir. Araç, konu ya da yöntem olarak mizahtan yararlanılan ders, motivasyonu yüksek, dolayısıyla verimli bir ders, bunu kullanan öğretmen ise hiç kuşkusuz vazgeçilmez bir öğretmen olacaktır. Çünkü mizah, öğrenirken eğlendirir ve mutluluk duygusu verir. Dolayısıyla motivasyonu artırır. Bu durumu anlamak için herkesin kendi öğrencilik yıllarını hatırlaması yeterli olacaktır. Bu tür yaklaşımlarla mizah duygusu geliştirilmiş çocuk ve gençler özgüveni yüksek, sosyal bireyler haline geleceklerdir. Mizah, hem değerlendirmede farklı bakış açıları, farklı yaklaşımlar sergileyebilme, hem de olayların farklı boyutlarını ortaya çıkarabilme özelliği kazandırır, katı kurallı olmamayı öğretir, hoşgörüyü geliştirir ve eleştirel düşünme yeteneği kazandırır. Mizah içerikli kaynaklardan yararlanılması, kuşkusuz ki çalışmalarda imge zenginliğine de yol açacaktır.

Elbette ki, söz konusu eğitim olduğunda mizahtan yararlanmanın da bir takım ilkeleri olmalıdır:

-Öğrenci seviyesine uygunluk başta gelen eğitim ilkelerinden biridir. Seçilen unsur, öğrenci seviyesine uygun olmadığı takdirde, ne kadar mizah etkisine sahip olursa olsun, asla amacına ulaşamayacaktır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

-Mizahtan yararlanmak adına, insanların hoşuna gitmeyecek, rencide edecek, sulu ve alay türü şakalardan uzak durulmalıdır.

-Mizah içerikli türkü sözleri, fıkralar, atasözleri vb. ürünlerin örneklerini seçerken öğrencilere kötü örnek oluşturacak küfürlü ya da argo sözlü, eğitim açısından sakınca taşıyan örneklerden elbette ki uzak durulmalıdır.

-Yine bu tür mizah kaynaklarının nitelikli olmasına, öğrencilerin espri yeteneğini ve mizah anlayışını da geliştirmeye hizmet edecek, mümkünse evrensel ya da ulusal düzeyde kabul görmüş kültür ürünlerinden seçilmesine özen gösterilmelidir.

-Özellikle, yaratıcılığı harekete geçirecek nitelikteki örneklerden yararlanılmalıdır.

-Eğitici ve öğretici özelliğe sahip mizahi ürünler tercih edilmelidir.

Her tür teknik ve malzemeyle mizah içerikli görsel sanat çalışmalarının ortaya çıkması sağlanabilir. Örneğin, kil, kâğıt hamuru, oyun hamuru gibi her çeşit yoğurma maddeleriyle ya da artık materyallerle yaptırılabilecek üç boyutlu çalışmalarla, baskı teknikleri, pastel boya, parmak boya, guaş boya vb. gibi her tür boyama teknikleriyle, kolaj çalışmalarıyla ya da kağıt, karton ve mukavva türleri gibi iki ve üç boyutlu çalışmaların ortaya çıkmasına imkan tanıyan her çeşit teknik ve malzemeyle (bkz. Yılmaz, 2010a:251–287, Yılmaz, 2010b) mizah içerikli çalışmalar gerçekleştirilebilir. Buradan hareketle, teknik ve yöntemin amaç değil, birer araç olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla bu araştırmada amaç, hangi görsel sanat tekniği, yöntemi ya da malzemesinin nasıl kullanılarak mizah içerikli çalışmaların ortaya çıkarılabileceğini değil; hangi teknik kullanılırsa kullanılsın, bu çalışmalarda mizahtan nasıl yararlanılabileceğini ortaya koymaktır. Bu anlamda mizah; hem etkili bir motivasyon yöntemi olabilmekte, hem de uygulamanın başlı başına içeriğini ya da konusunu oluşturabilmektedir. Bütün bunlar dikkate alındığında mizahtan ne şekilde yararlanılacağı, temeli kazanımlara dayandırılmak kaydıyla öğretmenin tercihine kalmıştır. Elbette ki başarılı öğretmen, farklı zamanlarda farklı açılardan yararlanmayı bilen öğretmendir.

3. SANAT EĞİTİMİNDE MİZAH'IN KAYNAKLARI

Çeşitli mizah kaynaklarından yararlanma, çağımız eğitim anlayışına uygun olarak, disiplinlerarası yaklaşımı da zorunlu kılar. Görsel sanatlar Eğitiminde, çeşitli disiplinlerin mizah içerikli olan çok farklı türlerinden yararlanılabilir.

Örneğin "Edebiyat" en zengin disiplinlerden biri olup, bu alanın geleneksel ya da çağdaş nitelikteki, şiir ya da düz yazı şeklinde olan çok sayıda türüne ait eserlerinden yararlanılabilir. Tekerlemeler, taşlamalar, maniler, şathiyeler, şarkı ve türkü sözleri, fabllar vb. mizah içerikli örnekleri de olan şiir türündeki edebiyat ürünleridir. Fıkralardan ve mizah içerikli olan hikâyelerden,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

anılardan, masallardan yararlanılabileceği gibi, yine deyimler, bazı atasözleri ve bilmeceler de görsel sanat çalışmalarına zevkli ve eğlenceli içerikler oluşturabilirler. Sahne sanatlarının da karagöz oyunu, meddah, ortaoyunu, tiyatro, parodi gibi geleneksel ya da çağdaş nitelikteki mizah içeren türlerinden görsel sanatlar derslerinde çeşitli şekillerde yararlanılabilir. Aynı şekilde sinema, film, video, fotoğraf gibi görsel sanat alanları ve bunların türlerinden, yine görsel sanat alanlarından olan karikatürden ve resim alanında da mizah içerikli eserlerden çok çeşitli şekillerde yararlanma yoluna gidilebilir.

Aşağıda, görsel sanatlar derslerinde mizahtan yararlanılabilecek alanlara ait örnekler ve açıklamalarına yer verilmeye çalışılmıştır.

Bu örneklere, özellikle küçük yaş grubu çocukların çok sevdiği "Tekerleme" lerle, başlanabilir.

3.1. Tekerleme: Masalların başında, masalı anlatan kişi tarafından;

Bir varmış, bir yokmuş,
Evvel zaman içinde
Kalbur saman içinde
Develer tellal iken,
Pireler berber iken,
Ben anamın beşiğini
Tıngır mıngır sallar iken…
(Bkz. Fot.No.1)

örneğinde olduğu gibi, tellallık yapan develeri, berber dükkanı çalıştıran pireleri ve beşikte kendi annesini sallayan kişiyi tasavvur etmeye yönlendirecek kadar, mantık dışı, şaşırtıcı ve ilgi çekici mizah içerikli sözlerin kullanıldığı türde olabileceği gibi, çocuk oyunlarının başında oyunu kurmak ya da oyunun gereğine uygun kişiyi (ebe, lider vb.) seçme amaçlı kullanılan "portakalı soydum, başucuma koydum" örneğindeki gibi tekerleme çeşitleri de mevcuttur. Bunun yanı sıra, söylenmesi zor, birbirine benzer kelimelerin çoğu kez mantık aranmaksızın ard arda sıralandığı " dal sarkar kartal kalkar, kartal kalkar dal sarkar" gibi bazı tekerlemelerden de yararlanılabilir. Çocukluğumuzda tatlı bir iz bırakan ve bugün dahi hatırladığımızda yüzümüzde bir tebessümün belirmesine yol açan bir tekerlemeyi de sanat derslerindeki iki ve üç boyutlu çalışmalarda kolaylıkla yararlanabileceğimizi düşünerek, "komşunun oğlunun kara kediye bile incik boncuk getirdiğini, kara kedinin çıktığı ağacı kesen baltanın düştüğü suyu ineğin içtiğini.." hatırlayalım:

-Komşu, komşu !
-Hu, hu!
-Oğlun geldi mi?
-Geldi
-Ne getirdi?
-İnci, boncuk.
-Kime, kime?
-Sana, bana.
-Başka kime?
-Kara kediye
-Kara kedi nerede?

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

-Ağaca çıktı
-Ağaç nerede?
-Balta kesti
-Balta nerede?
-Suya düştü.
-Su nerede?
-İnek içti.
-İnek nerede?
-Dağa kaçtı.
-Dağ nerede?
-Yandı, bitti kül oldu.

3.2. Fabl: Fabllarda, insana ait mizaç ve karakter özellikleriyle davranış biçimleri çoğunlukla hayvanlar aracılığıyla anlatılarak ibret verici sonuçlara ulaşılır. İnsanlara ait olumsuzlukları düzeltmek için hayvan sembollerinden yararlanılır (Şimşek, 2002: 90). Özellikle "La Fontaine kendi ülkesinin topraklarının ve insanlarının yasam denetimlerini gözlemleyerek, halkının espri ve mizah gücünü katarak bu masalları zenginleştirmiştir" (Gökmen, 2001:53). İşte güldürürken düşündüren La Fontaine'nden, çok bilindik bir fabl:

Karga ile Tilki :

Bir dala konmuştu karga cenapları;
Ağzında bir parça peynir vardı.
Sayın tilki kokuyu almış olmalı,
Ona nağme yapmaya başladı:
"-Ooo! Karga cenapları, merhaba!
Ne kadar güzelsiniz, ne kadar şirinsiniz!
Gözüm kör olsun yalanım varsa.
Tüyleriniz gibiyse sesiniz,
Sultanı sayılırsınız bütün bu ormanın."
Keyfinden aklı başından gitti bay karganın.
Göstermek için güzel sesini
Açınca ağzını, düşürdü nevalesini.
Tilki kapıp onu dedi ki: "Efendiciğim,
Size güzel bir ders vereceğim:
Her dalkavuk bir alığın sırtından geçinir,
Bu derse de fazla olmasa gerek bir peynir."
Karga şaşkın, mahcup, biraz da geç ama
Yemin etti gayrı faka basmayacağına.
(Bkz.Fot.No.2)

Fabllar, yalnızca görsel sanatlar dersleri açısından çocukların yaratıcılığını harekete geçirme ve eğlenceli bir çalışma konusu olmakla kalmaz, aynı zamanda da verdiği dersler açısından eğitsel değeri çok yüksek olan şiirlerdir. Özellikle fablların, drama ya da oyunlaştırma yöntemi ile canlandırılarak daha da eğlenceli ve eğitici hale getirildikten sonra görsel ifadeye dönüştürülmeleri sağlanabilir. Bunun yanı sıra gruplara ayrılan öğrencilere farklı fabl örnekleri verilerek, fabl kahramanlarının maskelerini yapmaları istenebilir, maskeler görsel sanat çalışması olarak gerçekleştirildikten sonra, canlandırmalar yapılabilir. Başka bir görsel sanat çalışması da, fabl kahramanlarının kuklalarının yapılması olabilir. Kuklalar yapıldıktan sonra da seslendirilerek oynatılması sağlanabilir.

3.3. Taşlama: Halk edebiyatı nazım türlerinden olan taşlama, toplumun aksayan yönlerini, kişilerin olumsuz hâl ve hareketlerini eleştiren, yeren şiirlerin genel adıdır. **(**Karataş, 2011) Taşlama ve Hiciv, En çok kullanılan ve hoşgörüye en fazla ihtiyacı olan mizah çeşididir (Öngören, 1998: 32). Deliktaşlı

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

Ruhsati'nin, arpasını eksik ölçen kişiyi taşlayan yergisi bu türe örnek olarak verilebilir:

Sana bir destan söyleyim
Yaşasın, Seyit Edendi.
İntizar etmeye kıymam
Şişesin, Seyit Efendi

Ölçtün özeni, özeni
Bana eyledin düzeni
Yerin katıran kazanı;
Düşesin, Seyit Efendi. (Güney, 1963'den akt. Özen, 1985:1).

Yine, Arif Nihat Asya (1967)'nın kaleme aldığı mizahi bir taşlama örneği görsel sanatlar dersinde yaratıcı ve komik görsellerin ortaya çıkmasına imkân tanıyabilecek niteliktedir.

Aynı şeyleri tekrarlamaktan
Dinleyicileri uyuttu;
Nihayet kendisinin de
Esneyeceği tuttu...
Ağzını bir açtı ki,
Mikrofonu yuttu… (Bkz. Fot. No. 3)

3.4. Şarkı ve Türkü Sözleri: Bazı şarkı ve türkü sözleri de mizahi yapılarıyla sanat eğitimi uygulamalarına kaynak oluştururlar. Genellikle mantık dışılığın hâkim olduğu bu tür bir mizahi yapıdaki şarkı ve türkü sözlerine şu örnekler verilebilir:

Bir aslan miyav dedi
Minik fare kükredi
Fareden korktu kedi
Kedi pırrrr uçuverdi...

Miyavlayan bir aslanın ve kükreyen fareden korkarak uçan bir kedinin söz konusu olduğu bu gerçeküstü ve mizah içerikli şarkı sözlerini, çocuk ve gençlerin hayal gücünü sonuna kadar zorlayabilecek benzer tarzdaki bir başka türkümüzün sözleri aratmamaktadır:

Manda yuva yapmış söğüt dalına
Yavrusunu sinek kapmış gördün mü?

Sabahleyin erken çifte giderken
Öküzüm torbadan düşmüş gördün mü?
(Bkz. Fot. No.4)

Yukarıdaki örnekler kadar gerçeküstü ifadenin ya da mantık dışılığın çok fazla söz konusu olmadığı, ancak komik kabul edilebilecek türkü sözlerimiz de mevcuttur:

Tellidir yandım anam tellidir
Denizli'nin horozları bellidir
Ötüver de çil horozum bir yol ötüver
Geniş olam gam zamanı değildir
Asmam çardaktan
Suyu bardaktan
Bir yol öpüverem çil horozum
İlimon yanaktan
Asmam yıkıldı
Suyu sıkıldı
Bugün çil horozu duymadım
Canım sıkıldı
Sabah olur aksam olur ötersin aman
Âlemi kendine hayran edersin
Ötme çil horozum ötme, bu kadar ötme
Ellerin de kem gözüne değersin

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

3.5. Maniler: Genellikle birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı olan ve daha çok hecenin yedili ölçüsüyle söylenen halk şiiridir (Türkçe Sözlük: 986). Hemen her konuda yazılabilen manilerin bir kısmı mizah içerikli olup, sanat derslerinde yaratıcı çalışmaların ortaya çıkmasında etkili birer araç olarak kullanılabilirler.

Altını bozdurayım,
Sıraya dizdireyim,
Elma armut değilsin,
Cebimde gezdireyim.

Bizim köyün kızları
Sürmelidir gözleri
Gözlerine bakarken
Kaçırdım öküzleri (Bkz.Fot.No.5)

3.6. Şathiye: Genel olarak dini ve tasavvufi halk şiirinde mizahi anlayışla yazılmış felsefi şiirlerdir. En güzel örneklerinden biri, Yunus Emre'ye ait, felsefi bir mizah anlayışıyla yazılmış, bilmece gibi olan "Şathiye"sidir. Kuşkusuz ki öğrenciler, bu şathiye ile mizahın yalnızca güldürmekten ibaret olmadığını, aynı zamanda eleştirel bir bakış açısına, ders verici, düşündürücü, derin anlamlar içeren bir yapıya da sahip olduğunu anlayacaklardır. Disiplinler arası yaklaşımla ele alınması gereken ve öğrenci seviyesi bakımından üst düzey kalabilecek bu tür eserlerin anlamlarının çözümlenmesi, elbette ki öncelikle Türkçe ve edebiyat dersleri kapsamında olacaktır. Ancak burada, görsel sanatlar dersi açısından ele alındığında, bizi asıl ilgilendiren, şiirin hazine değerindeki yaratıcı dizeleridir. Bu sürreel-gerçeküstü yaklaşım, sanat derslerinde çocukları üstün nitelikte yaratıcı çalışmalar ortaya çıkarması yolunda, deyim yerinde ise birer "fünye" niteliğindedir. Yunus, "Erik" dalında "üzüm" yemekte, bostan sahibi ise "ceviz"imi neden yersin? Diye sormakta, bir serçenin kanadının yükünü seksen kağnı dahi çekmemekte, bir sinek kartalı sallayıp yere vurmakta, bir balık ise kavakta zift turşusu yemektedir. Felsefi ve edebi anlamda üstün nitelikleri olan bu şathiyenin yaratıcılık eğitimini temel alan "Görsel sanatlar Eğitimi" açısından önemi ve değeri ise, işte bu "sürreel" yaklaşımında yatmaktadır.

Çıktım erik dalına onda yedim üzümü
Bostan ısı kakıyıp der ne yersin kozumu
(bostan sahibi "kozumu" yani "cevizimi neden yersin" diye sormuş)

Kerpiç koydum kazana poyraz ile kaynattım
Nedir deyip sorana bandım verdim özünü

Bir serçenin kanadın kırk kağnıya yüklettim
Çifti dahi çekmedi şöyle kaldı kazını
(serçe kanadı o kadar ağırdır ki, çifti yani seksen kağnı dahi bu yükü çekememiş, öylece kalakalmıştır)

Bir sinek bir kartalı salladı vurdu yere
Yalan değil gerçektir ben de gördüm tozunu

Kaf dağından bir taşı şöyle attılar bana

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

Öylelik yola düştü bozayazdı yüzümü

Balık kavağa çıkmış zift turşusun yemeğe
Leylek koduk doğurmuş bak a şunun sözünü

Yunus bir söz söylemiş hiçbir söze benzemez
Erenler meclisinde bürür mana yüzünü
(Bu şiirin açıklaması için bkz. Elmas, 2010, ayrıca bkz. Elmas, 2012).

3.7. Deyimler: Deyimler, özellikle karikatürel çalışmalarda kullanılabilecek ve mecaz anlamlarını bir yana bırakıp, gerçek anlamlarıyla ele alındıklarında sanatsal uygulamalardaki sonuçları bakımından son derece komik görsellerin ortaya çıkmasına imkân sağlayan sözel edebiyat ürünleridir. İlköğretim müfredatında da etkinlik örnekleri arasına yerleştirilmiş olan deyimler, eğitimin her kademesinde rahatlıkla yararlanılabilecek zengin kaynaklardır.

"Göz boyamak" (bkz.Fot.No.6a), "kafa karıştırmak" (bkz.Fot.No.6b), "küplere binmek" (bkz.Fot.No.6c), "havalara uçmak" (bkz.Fot.No.6c), "göz gezdirmek", "göze girmek", "gözden düşmek", "göz dikmek", "gözleri yuvasından fırlamak", "gözü bir yerden ısırmak" "saçını süpürge etmek", "kafası patlamak", "etekleri tutuşmak", "etekleri zil çalmak", "bir kulağından girip öbür kulağından çıkmak", "dillere düşmek", "dilinde tüy bitmek", "işi yokuşa sürmek", "dili dişi kilitlenmek", "iki ayağı bir pabuca girmek", "başı sıkışmak", "burnunu sokmak", "paçaları tutuşmak", "kurtları dökmek", "yoluna baş koymak", "boğazına durmak", "başının üstünde yeri olmak", "yüreği ağzına gelmek", "aklı başından gitmek", "üstüne titremek", "aklına yatmak", "tüyleri diken diken olmak" vb. deyimler, çocukların çalışmalarına son derece eğlenerek yapacakları zengin birer içerik oluştururlar.

3.8. Atasözleri: Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş söz (Türkçe Sözlük:100) lerdir. Ne zaman ve kim tarafından söylendikleri bilinmez. "Anonim Türk halk edebiyatının en önemli ürünlerindendir. Türk halkının yaşam biçimini, dünyayı algılayış biçimini, düşünüş tarzını göstermesi bakımından önemlidir. Atasözleri bir yargı bildirir ve atalarımızın geçmişteki tecrübelerini bize taşır. Hemen hepsinde bir öğüt söz konusudur. Genellikle mecaz anlamlıdırlar. Az da olsa gerçek anlamlı atasözleri de vardır" (Internet II). Atasözleri, ele aldığımız tüm diğer disiplinler ve türleri gibi, sanat dersleri açısından ister gerçek isterse mecaz anlamda ifade edilmiş olsun her şekliyle görselleştirilebilme özelliğine sahiptirler. Ancak, konumuzla doğrudan ilgili olanlar, mecaz anlamlı kullanılmış ve mizahi bir ifade tarzına sahip olan atasözleridir ve neşeli bir görsel sanatlar dersi için oldukça zengin kaynaklardır. Atasözlerinin anlamları çalışma öncesi mutlaka tartışılmalı, ancak görselleştirme konusunda öğrenciye ister gerçek, isterse

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

de mecazi anlamıyla ele alabilecekleri konusunda serbestlik tanınmalıdır. Çünkü mecazla ifade edilmiş bir atasözü, çok eğlenceli ve yaratıcı görsel sanat çalışmaların ortaya çıkmasına olanak sağlayabilir:

"Karga gül dalına konmakla bülbül olmaz", "deveye 'kalk oyna' demişler, bir çam bir çardak devirmiş", "horoz çok olan köyde sabah geç olur", "dünyayı sel bassa ördeğe vız gelir", "armut piş ağzıma düş"(Bkz.Fot.No.7), "düt demeye dudak gerek kaşınmaya tırnak gerek", "boşboğazı cehenneme atmışlar 'odunum yaş' demiş", "keçiye can kaygısı kasaba yağ kaygısı", "anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az", "bir kere insanın ters gitmesin işi, muhallebi yerken kırılır dişi", "gümbürtüden korkan kazancı dükkânına girmez", "hak yoluna vermeyiz bir mangır şeytan yoluna gider tangır tangır". "it itle dalaşırken koyunu kurt kapar", "köpeğe gem vurma kendini at sanır", "lâfla pilâv pişse deniz kadar yağ benden", "nefesine güvenen borazancı başı olur", "pazardaki ete soğan doğranmaz", "sakal ile kâmil olsaydı kişi, keçiye danışırlardı her işi", "sakalda feyz olsaydı keçi imam olurdu", "tavuğum yumurtladı deme kümese hırsız dadanır","yazın araması kışın taraması olmasa herkes manda besler", "kurt eşek yediği dereye dokuz kere gidermiş", "kedinin kanadı olsaydı serçenin kökü kesilirdi", kargaların kurduğu dernek; "kışşşş" deyince dağılır", "horozla yoldaş olanın menzili çöplüğe kadardır", "her aferine koşan tazının bacağı çabuk kırılır", "elin öldürüverdiği yılan; kafasını kaldırır bakar", "ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur", "ata nal çakıldığını görmüş kurbağa da ayağını uzatmış", "adam sandık eşeği çifte serdik döşeği", "keçinin olmadığı yerde koyuna Abdurrahman Çelebi derler", "ağzı büyük olana kepçe kaşık gibi gelir" vb. atasözleri görsel sanat çalışmalarında konu olarak kullanılabilirler.

3.9. Bilmeceler: "Merak uyandırma" motivasyonun olmazsa olmazlarındandır. Sanat eğitimcileri mutlaka öğrencilerin merak duygularını harekete geçirmelidir (Yılmaz, 2010a: 204). Özellikle bilmeceler, komik özellikleri, yaratıcı ve şaşırtıcı cevaplarıyla öğrenci motivasyonunu yüksek tutan, esprili düşünmeyi ve bu eksende cevap bulmayı gerektiren, yaratıcılığı harekete geçiren, son derece eğlenceli motivasyon kaynaklarındandır. Bunun yanı sıra, başlı başına bir ders konusu olarak da ele alınabilir.

İnsanın gizemi sevmesi ve onu çözmekle merak duygusunu tatmin etmesi, böylece hem eğlenip hem de bir şeyler öğrenmesi, bilmecenin oluşumunu hazırlayan etkenlerin başında gelir. Eğlenmede, saklılık olgusu ve saklama eyleminin önemi, açıktır. İşte varlıkların türlü örtüler altına saklandığı halk bilmeceleri de bir tür saklambaçtır. Halk bilmecelerinde, eğlendirme işlevi, saçma ve heyecan verici fantastik kurguların iç içe geçtiği olağandışı, esrarengiz manzaralarla gerçekleşir (Karademir, 2008:2).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

Özellikle karikatürel çalışmalarda, kukla oyunlarında komik bilmecelerden rahatlıkla yararlanılabilir. Merak uyandırma, yaratıcı düşünmeyi sağlama, hayal gücünü harekete geçirme, mizah içeren bir yaklaşım, dersin eğlenceli hale getirilmesi, dikkat çekme gibi motivasyonu sağlayan bütün bu özelliklerin tamamını bünyesinde barındıran bilmecelerden görsel sanat derslerinde sıklıkla yararlanılmalıdır. Öğretmenler, öğrencilerin kendilerini de bilmece üretmeye yönlendirmelidirler:

Anne kırkayağın en çok yorulduğu gün hangisidir? *(Çocuklarının ayaklarını yıkadığı gün)* (Bkz.Fot.No.8)
Bir elmayı yerken kurt bulmaktan daha kötü olan nedir? *(Yarım kurt çıkması)*
Sürahi bardağa ne demiş? *(Sen olmasan içimi kime boşaltırdım?)*
10 tilki 8 kedi 20 tavuk ne yapar *(Gürültü)*
Haşlanırsa aş olur, haşlanmazsa kuş olur *(Yumurta)*
Bir ağaçtan bir zencinin koluna düşen böcek ne diye feryat eder? *(Eyvah, karakola düştük)*
Patlıcan harakiri yaparsa ne olur? *(Karnıyarık olur)*

3.10. Fıkralar: Mizah dendiğinde ilk akla gelen unsurlardan biri, fıkralardır. Özellikle, kendi kültürümüzün mizah anlayışını ortaya koyan yerel ve ulusal özellikteki fıkralar, sanat eğitimi alanında kullanıldığında etkili görsel sanat çalışmalarına imkân sağlamaktadır. İşte Nasreddin Hoca'dan görselleştirileniki fıkra:

Nasreddin Hoca evinin damında biriken diz boyu karları sabah namazı sonrası kürümeye başlamış. Bir ara dengesini kaybederek damdan düşüp bayılmış. Komşuları koşuşmuşlar.
- Çabuk bir doktor çağıralım.
- Aman bir kırıkçı bulalım.
- Sırtlanıp doktora götürelim, derken kargaşada ayılan Hoca, acıyan belini tutarak;
- Bırakın münakaşayı, çabuk bana daha önce damdan düşmüş birini bulun, demiş. (Bkz.Fot.No.9a)

Bir gün, Nasreddin Hoca ve arkadaşları iddiaya tutuşmuşlar. Eğer Hoca kış günü karanlık bir gecede, sabaha kadar köy meydanında bekleyebilirse arkadaşları ona güzel bir ziyafet çekecek, bunu beceremediği taktirde ise, Hoca arkadaşlarına ziyafet çekecekmiş. Kararlaştırılan gün Hoca köy meydanında sabaha kadar soğuktan titreyerek beklemiş. Sabah yanına gelenlere :
- Tamam demiş. İddiayı kazandım.
- Hayır demişler. Sen uzaktaki bir mum ışığı ile ısınmışsın. İddiayı kaybettin, ziyafetimizi hazırla.! Hoca çaresiz kabul etmiş. Ziyafet vakti kocaman bir kazanın altına minicik bir mum koymuş. Ziyafeti sabırsızlıkla bekleyen arkadaşları
- Ne yapıyorsun? Diye sormuşlar. Hoca gülerek cevap vermiş :
- Bu mum sıcağıyla size yemek pişireceğim arkadaşlar, uzaktaki bir mum ışığıyla ben nasıl ısındıysam, bu

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

kazandaki yemek de öyle pişecek!... (Bkz.Fot.No.9b)

3.11. Anılar: İçeriğin, çocuğun çevresi ve yaşantısıyla, günlük hayatla bağlantılar kurularak sunulması, içselleştirilmesini sağlar. İçselleştirme, özellikle sanatsal çalışmalarda en önemli motivasyon kaynaklarındandır. İçselleştirme ve mizah bağlamında denilebilir ki; görsel sanat çalışmalarında öğrencilerin kendi komik anılarından yararlanma yoluna gidilmelidir. Elbette ki öğretmenler çeşitli yazarların nitelikli anı kitaplarından komik ve eğlenceli anıları seçerek öğrencilerin resimlemelerini sağlayabilirler, ancak bundan daha önemlisi, öğrencilerin kendi anılarından yola çıkarak görsel çalışmalar yapmalarına imkân tanınmalıdır. Bu duruma, öğretmen ya da ebeveynler de kendi eğlenceli anılarını anlatarak katkıda bulunabilirler. Öğrenciler hem eğlenecek, hem de büyük bir zevkle resimleyeceklerdir.

3.12. Komik Hikâyeler: Öğrencilerin seviyesine uygun, özellikle edebiyatımızda yer tutan önemli mizah yazarlarının hikâyelerinden yola çıkarak öğrencilerin diledikleri bir sahneyi tasvir etmeleri, komik hikâye kahramanlarını iki ya da üç boyutlu tekniklerle biçimlendirmeleri sağlanabilir. Bu konuda Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleriyle istişare edilerek, zümre işbirliğiyle ve disiplinlerarası bir yaklaşımla etkili çalışmaların ortaya çıkması sağlanabilir.

3.13. Masallar: Özellikle komik masallar, eğlenceli ve gerçeküstü özellikleriyle çocukların hayal gücünü harekete geçirmekte son derece etkili türlerdir. Sanat derslerindeki kullanımı çocukların imge zenginliğine dayalı ve yaratıcı ürünler ortaya çıkarmalarına olanak sağlayacaktır. Komik masallar içerisinde en iyi bilinen ve eğitimde kullanılabilecek örnekler, Keloğlan masallarıdır. Özellikle küçük yaş grupları seviyesine uygun olan Keloğlan masallarındaki kahramanlar sınıf içerisinde drama yöntemiyle canlandırılabilir, masaldan istedikleri komik bir kesitin resmedilmesi sağlanabilir (Bkz.Fot.No.10c), çeşitli malzeme ve tekniklerle Keloğlanın ve masaldaki kahramanların maskeleri (Bkz.Fot.No10a,10b) ya da kuklaları, kâğıt hamuru, oyun hamuru ya da kil gibi yoğurma malzemeleriyle üç boyutlu çalışmalar ya da oyuncaklar yaptırılabilir. Kendini mesleğine adamış başarılı öğretmenler, mizahtan yararlanarak eğlenceli, zevkli, motivasyonu yüksek ders ortamları yaratarak çok farklı teknik ve yöntemlerle etkili sanat çalışmalarının ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

3.14. Efsaneler: Başlı başına efsaneler, pek çok açıdan görsel sanat çalışmalarına zengin içerikler oluşturmakla birlikte, mizah konusuyla asıl bağlantı efsanelerden çok, efsanelere konu olan mitolojik yaratıklardan yararlanmak suretiyle gerçekleştirilebilir. Öğrenciler, İlginç ve komik kahramanlar yaratmaları yönünde teşvik edilerek, iki ve üç boyutlu sürrealist çalışmalar ortaya çıkarabilirler.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

Bilindik mitolojik kahramanların (Bkz.Fot.No.11a) yanı sıra, "altı kulaklı üç ağızlı insan", "at kafalı kırkayak", "beş kanatlı üç ayaklı leylek", "balık kafalı insan gövdeli ya da balık gövdeli eşek başlı yaratık", vb. aslında mevcut efsanelerde olmayan, öğrencilerin kendi yaratıcılığını kullanarak ortaya çıkarabilecekleri komik gerçeküstü yaratıklar üretmeleri sağlanabilir (Bkz.Fot.No.11b).

3.15. Günlük espriler, şakalar: Yaşantımızda, son derece hazırcevap ve esprili insanlar yakın çevremiz içerisinde olabildiği gibi, farklı ortamlarda sıklıkla karşımıza da çıkabilmektedir. Bireyin kendisinin de bu özelliklere sahip olması muhtemeldir. Günlük hayat içerisinde doğaçlama gerçekleşen bu espriler ya da şakaların görsel sanatlar dersinde uygulama çalışmaları öncesi hatırlanmasının sağlanmasıyla eğlenceli, zengin içerikli görsel ifadelerin ortaya çıkması sağlanabilir.

3.16. Karikatür: Görsel mizah türleri içinde mizahın olmazsa olmaz bir koşul olarak içinde barındırdığı en önemli türlerden biri karikatürdür. Karikatür mizahın çizgiyle yapılan biçimidir(Yardımcı, 2010:28). "İnsan ve toplumla ilgili her tür olayı konu alarak abartılı bir biçimde belirten, düşündürücü ve güldürücü resim" (Türkçe Sözlük:802) olarak tanımlanan karikatürle ilgili olarak öğrencilere nitelikli ve seviyelerine uygun karikatür dergileri önerilebilir. Ülkemizin az da olsa çeşitli illerinde bulunan karikatür müzelerine mümkünse geziler düzenlenebilir. Sanat derslerinde karikatür sevgisi aşılamak ve öğrencilerin öncelikle temel seviyede bir karikatür kültürüne sahip olmalarını, espri yeteneklerinin gelişmesini ve bu anlamda duygu ve düşüncelerini görsel olarak ifade edebilmelerini sağlamak amaçlanmalıdır (MEB, 2006:123). Dolayısıyla öğrencilere yaptırılan çalışmalarda, onlardan karikatürel çizgi özelliklerini yansıtan profesyonel düzeyde çalışmalar beklenmez. Önemli olan, yukarıda ifade edilen söz konusu kazanımlara ulaşılmasıdır.

3.17. Fotoğraf: Görsel sanat dallarından biri olan fotoğraf, sanat eğitiminde mizahın etkili kullanımına çok çeşitli açılardan olanak sağlayan alanlardan biridir. Günlük yaşantılarımız içerisinde, bizi gülümsetecek hatta kahkahalara boğabilecek fotoğraflar fazlasıyla mevcuttur. Bu noktada eğitim açısından sakıncası olmayan gündelik yaşamın mizahi yönlerini belgeleyen fotoğraflardan yararlanılabileceği gibi, öğrencilerden komik düzenlemeler yaparak fotoğraflamaları da istenebilir. Ayrıca çeşitli fotoğraf tekniklerinden yararlanarak, kaydırma, döndürme, abartma gibi yöntemlerle komik görseller oluşturulabilir. Bu yöntem yalnızca fotoğraf teknikleriyle değil, mevcut fotoğrafları elle keserek, döndürerek, ekleme-çıkarma, kesme- kaydırma, yer değiştirme, döndürme vb. yöntemlerle optik yanılsama çalışmaları yaparak da

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

grafiksel çalışmalar kapsamında yaratıcı komik görseller oluşturulabilir.

3.18. Sinema filmi: Nitelikli komedi filmlerden ya da nitelikli bir filmin komik bir sahnesinden hareketle görsel sanat çalışmaları yaptırılabilir. Eğitim açısından sakınca taşımayan filmlerin mizah yüklü farklı sahneleri öğrenciler tarafından gündeme getirilip tartışıldıktan ve tercihen sınıf içerisinde oyunlaştırma yöntemiyle canlandırıldıktan sonra görsel sanat çalışmalarına dönüştürülebilir (Bkz.Fot.No.12).

3.19. Animasyon ve çizgi filmler: Animasyon ve çizgi filmlerden de aynı şekilde yararlanılabilir. Ancak bunların diğer filmlere kıyasla dikkat edilmesi gereken bir özelliği, taklit ve kopya eğilimli çocukların zaten sıklıkla çizgi film karakterlerini tekrarlıyor olmalarıdır. Bu açıdan bakıldığında mizah içeren sahnelerin canlandırılmasında karakterlerin başka ne şekilde canlandırabilecekleri yönünde rehberlik yapılarak taklit ve kopyadan uzak tasvirlerin gerçekleştirilmesi sağlanabilir. Örneğin "Tenten" ya da "red-kid" karakterinin bilinen biçimsel özellikleri dışında başka ne şekilde canlandırılabileceği tartışılarak herkesin kendi karakterini yaratması ve mizah içerikli sahneleri kendi yarattıkları karakterleri kullanarak tasvir etmeleri sağlanabilir.

3.20. Komik Videolar: Günlük yaşantılarımızın anı olarak belgelendiği video çekimleri esnasında üzücü, şaşırtıcı, mutluluk verici durumların yanı sıra pek çok komik durum da yaşanmaktadır. İzledikçe güldüğümüz bu videolar, birçok kullanıcı tarafından sanal ortamlarda paylaşılmaktadır. Eğitim açısından sakıncası olmayan komik videolar, öğretmenler tarafından dikkatle seçildiği, eğitim süzgecinden geçirildiği takdirde sanat eğitiminin mizah içerikli kaynakları arasında rahatlıkla kullanılabilirler.

3.21. Resim: Bilindiği gibi Resim, "görsel sanatlar" dendiğinde ilk akla gelen alanlardan biri, hatta ilk akla gelenidir. Mizah içerikli bir ders için çok çeşitli disiplinlerden yararlanarak başta resim çalışmaları da dahil olmak üzere, çeşitli görsel sanat uygulamaları yaptırılabileceği gibi, kuşkusuz, resim sanatının bizzat kendisinin de kaynak olarak kullanılacağı çalışmalar da gerçekleştirilebilir. Resim sanatı eserlerinden "eser eleştirisi yöntemi" yle analiz yaptırılması, görsel sanatlar derslerinde sık başvurulan yöntemlerdendir. Derslerde zaman zaman Türk ve Dünya sanatından mizahi yapıya sahip resimler seçilerek, analizler yaptırılabilir.

Örn. Bruegel'in 1567 tarihli Tembellik ve keyif ülkesi(The Land of the Cockaigne) isimli eseri, bir Ortaçağ efsanesine göre kimsenin açlık, fakirlik çekmediği, çalışmadığı, herkesin bolluk ve sefa içinde yaşadığı mitik bir diyar olan Cockaigne'den hayali bir sahne sunar. Bruegel, böylesi bir diyarı yüceltmek yerine, kendi incelikli üslubuyla yedi ölümcül günahtan ikisine, oburluk ve

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

tembelliğe, gönderme yaparak bu ülkeyi mizahi bir anlayışla kendi resim üslubunda görselleştirmiştir(InternetIII).
(Bkz.Fot.No.13)

3.22. Geleneksel sahne sanatları, Ortaoyunu: Orta oyunu, çevresi izleyicilerle çevrili bir alan içinde oynanan, yazılı metne dayanmayan, içinde müzik, raks ve şarkının da bulunduğu doğaçlama bir oyundur. Genel olarak açık yerlerde ortada oynanır. Orta oyununda gülmece öğesi, Karagöz oyunundaki gibi, yanlış anlamalara, nüktelere ve gülünç hareketlere dayanır. Oyunda çeşitli mesleklerden, yörelerden, uluslardan insanların, meslekî ve yöresel özellikleri, ağızları taklit edilir. Orta oyununda kadın rolünü oynayan kadın kılığına girmiş erkeğe Zenne denir. Orta oyunu yüzyıllar süren bir gelenektir. Toplumumuzun mizah anlayışının birçok renkliliği ve çeşitliğiyle yansıtan orta oyunu eleştirel bir misyon yüklenerek yıllarca kendi insanını eğlendirirken, aynı zamanda toplumun aksayan yönlerine ayna tutmuştur.(Internet IV). En bilinen karakterleri Pişekar ve Kavukludur.

Bugün, öğrencilerimizin büyük bir kısmının orta oyunu ve onun temel karakterleri olan Kavuklu ve Pişekâr hakkında fazla bilgisi olmadığını üzülerek söylemek gerekmektedir. Bunun böyle olduğu, bu araştırma esnasında daha net görülmüştür. Küçük yaş grupları, önünde uzun bir eğitim süreci olması bakımından belki hoş karşılanabilir ancak resim bölümü öğrencileri içerisinde de durumun farklı olmadığı ortaya çıkmıştır. Orta oyunu günümüzde artık sahnelenmiyor olsa dahi kültür değerlerimizin unutulmaması adına pek ala bir dersin konusu olarak ele alınabilir ve özellikle küçük yaş gruplarının sanatsal çalışmalarında büyük zevkle yararlanabileceği bir kaynağa dönüştürülebilir (Bkz.Fot.No.14).

3.23. Meddah: Methedici (övücü), taklitler yapıp hoş öyküler anlatarak halkı eğlendiren sanatçıya meddah denir. Türk halk zekâsının ve halkın, olayları karikatürize etme gücünün büyük sanatlarından biri olan meddahlık, yüzyıllar boyu yaşamış, Türk halkı arasında çok ilgi görmüştür. Meddahlık için tek adamlı tiyatro diyebiliriz. Meddah, tiyatronun bütün kişilerini varlığında birleştiren bir aktördür. Yüksekçe bir yerde oturarak bir öyküyü başından sonuna kadar, canlandırdığı kişileri ağız özelliklerine göre konuşturarak anlatır. Perdesi, sahnesi, elbiseleri, dekoru, kişileri bulunmayan bu tiyatronun her şeyi meddah denilen o tek adamın zekâsına, bilgisine, söz söylemedeki başarısına bağlıdır. iki aracı vardır; biri boynuna doladığı mendili, öteki de elinde uttuğu sopasıdır. Mendille çeşitli başlıklar yapar, terini siler. Sopayı da oyunu başlatmak, seyirciyi suskunluğa çağırmak, kapıyı vurmak için ya da saz, süpürge, tüfek, at yerine kullanır (Internet V). Meddah için günümüzün Stand-Up sanatçısı diyebiliriz.

3.24. Geleneksel Gölge Oyunumuz ve Kuklalar: 16.yy.dan bu yana halkın en

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

sevdiği eğlencelerden biri olan Karagöz oyunu, Türk toplumunun mizah ve sanat anlayışına uygun şekillenen bir kültür mirasıdır. Geleneksel gölge oyunumuz olan Karagöz ve Hacivat'ın sunumu, kuklaları yapılarak oynatılan Karagöz Kukla Tiyatrosu ve günümüzde tiyatro sanatçılarının oynadığı Canlı Karagöz Tiyatrosu olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilir

Kukla tiyatrosunda yetenekli bir sanatçının bir-iki yardımcıyla sergilediği karagöz oyunu, 16.yy.dan bu yana saraydan sünnet düğünlerine, ramazan gecelerine ve bayramlara kadar yaşamın değişik anlarında, küçük büyük pek çok kişinin zevkle izlediği bir gösteri, pek çok ünlü sanatçının yetiştiği bir halk tiyatrosu olmuştur (Eczacıbaşı San. c.2:948).

Karagöz, halkın ve onun kültürünün temsilcisi iken Hacivat lonca eğitiminden geçmiş usul, nizam, edebiyat bilen bir münevver portresi çizmektedir (Avcı, 2003).Karagözün ise, hiciv gücü sınırsız olmasına karşın aile kurumuna ve ahlâk değerlerine saygı gösterdiği ortadadır (Fenoglio- Georgeon, 2000: 14).

Karagöz ve Hacivat'ı çocuklar nezdinde en eğlenceli ve komik kılan, karşılıklı konuşmalarında Hacivat'ın düzgün ve mantıklı sözlerine Karagöz'ün komik cevaplar yetiştirmesi ve Hacivat'ın sözlerini Karagöz'ün yanlış anlamasıdır:

Hacivat: Merhaba Karagöz'üm, uğurlar olsun!
Karagöz: İftar kokuları burnuna dolsun!
Hacivat: Karagöz'üm bakıyorum da yüzünde güller açıyor.
Karagöz: Haklısın, yüzümde güller açıyor, kulaklarım karanfil saçıyor, burnumda menekşeler uçuyor…
Hacivat: Hah hah hah! Eksik olma, beni yine güldürdün! Aman!
Karagöz: Ne oldu Hacı Cavcav, kel kafanı bit mi ısırdı
Hacivat: Değil efendim! Sen göbeklenmişsin?
Karagöz: Pataklarım ha, ağzını bozma!
Hacivat: Canım fena bir şeyi mi söyledim?
Karagöz: Köftehor, "Sen köpek yemişsin!" dedin ya!
Hacivat: Efendim hiç öyle söyler miyim? Yani göbek yapmışsın diyorum.
Karagöz: Ne zaman börek yapmışsın?
Hacivat: Allah iyiliğini versin, hemen saçmalamaya başladın! Kilo almışsın...
Karagöz: Bizde terazi yok ki, kilo alıp ne yapayım?
Hacivat: Nasıl anlatmalı? Şişmanlamışsın!
Karagöz: Öyle söylesene! Hay hay!(Internet VI).

Geleneksel gölge oyunumuz olan Hacivat-karagöz ve ilgili karakterlerin yer aldığı gölge oyunu izlettirilerek ya da bizzat sınıf içerisinde canlandırılarak içerikle ilgili çeşitli görsel sanat çalışmaları yaptırılabileceği gibi çeşitli malzemelerle gölge oyunu kuklalarının yapımının gerçekleştirilmesi de sağlanabilir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

Geleneksel gölge oyunumuzun yanı sıra, özellikle okul öncesi ve ilkokul düzeyinde komik karakterler yaratılarak ve bu karakterleri çocukların birer kuklaya dönüştürmesi sağlanarak, mizah içerikli bir metne bağlı ya da doğaçlama bir şekilde kukla oyunları gerçekleştirilebilir. Eğlenceli hale getirme konusunda kuklalar en etkili materyallerdendir. Herhangi bir metinden yola çıkılarak, kukla karakterlerini öğrencilerin kendilerinin oluşturması sağlanabileceği gibi, öğrencilerin yarattığı karakterlere uygun metinler oluşturmaları da sağlanabilir. Bu noktada yüzük kukla, parmak kukla (Bkz.Fot.No.15b), el kuklası, çomak kukla, ip kuklası, kaşık kukla (Bkz.Fot.No.15a) gibi kukla çeşitleri oluşturmaları kolaylıkla sağlanabilir (bkz.Yılmaz, 2010b:396–408).

3.25. Parodi: "Ciddi sayılan bir eserin bir bölümünü veya bütününü alaya alarak, biçimini bozmadan ona bambaşka bir öz vererek biçimle öz arasındaki bu ayrılıktan gülünç etki çıkaran tür". (TDK Türkçe Sözlük: 1164) olarak tanımlanmaktadır. Parodiden bir sahnenin resimlenmesi, çeşitli teknik ve malzemelerle çok farklı iki ve üç boyutlu uygulamaların gerçekleştirilmesi sağlanabileceği gibi, parodideki karakterlerden hareketle kukla (Bkz.Fot.No15a,15b), maske, oyuncak ya da küçük heykelcikler gibi, üç boyutlu görsel sanat çalışmaları da yaptırılabilir. Elbette bütün bunlar, yukarıda ifade edilen pek çok disiplinin ürünlerinden yararlanma açısından da geçerlidir.

4. SONUÇ

Bu araştırmada ele alınmış olan farklı disiplinlere ait türlerin mizah içerikli örnekleri, alana katkı sağlamak amacıyla ortaya konmaya çalışılmış eser ve ürünlerdir. Kuşkusuz ki araştırmacı kişiliğe sahip başarılı öğretmenler, eğitim ilkelerine bağlı kalmak kaydıyla hemen her disiplinin mizah anlayışına sahip örneklerinden çok farklı yaklaşımlarla yararlanma yoluna gidebilirler. Sanat eğitiminde mizah; hem etkili bir motivasyon yöntemi olabilmekte, hem de uygulamanın başlı başına içeriğini ya da konusunu oluşturabilmektedir. Öğretmenler mizahtan gerek öğretim yöntemlerini kullanırken, gerekse içerik olarak yararlanmak suretiyle, çok farklı disiplinlere ait ürünlerden, çeşitli malzeme ve teknikleri kullandırarak görsel sanatların hemen her alanında yaratıcı çalışmalar ortaya çıkmasını sağlayabilirler. Mizahla sanat eğitimindeki pek çok sorun çözümlenebilir, sanat derslerine karşı ilgi ve sevginin artması sağlanabilir. Seviyeli bir mizah kültürüne sahip, hoşgörülü ve yaratıcı bireylerin yetişmesinde, sanat eğitimcilerinin derslerde mizahtan nasıl ve ne kadar yararlanma yoluna gittiğinin katkısı büyük olacaktır.

5. KAYNAKÇA

Artun, A. (2003). Toplumsal Eleştiri Söylemi Olarak Mizah ve Gülmece, *Birikim Dergisi,* sayı:166 (80–96).

Asya, A. N. (1967). *Dualar ve Âminler,* İstanbul: Yağmur Yayınevi.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21
http://www.akademikbakis.org

Bergson, H. (1997). *Gülme,* Çev. Mustafa Ş. Tunç, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı yayınları.

Dupré A. (1998). *Humor And The Healing Arts: A Multimethod Analysis of Humor Use In Health Care,* Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (1997). c.2, İstanbul: YEM Yayın.

Elmas, E. (2010). *Şiire Bakış Ötesi,* (Birinci basım), İstanbul: KaNeS Yayınları.

Elmas, E. (2012). "Yunus"tan Bilmece Gibi Bir Şiir (1)" http://www.hikayeler.net/yazilar/173395/yunus-tan-bilmece-gibi-bir-siir-1-/

Erdal, K.- Gökmen, A. (2010). Çocuklara Verdiği Dersler Açısından La Fontaine Fablları, La Fontaine Fables In Terms Of Its Giving Moral Lessons To Children, *Uluslararası Sosyal Arastırmalar Dergisi The Journal of International Social Research.*

Fenoglio, İ.-Georgeon, F. (2000). *Doğu'da Mizah,* çev. Ali Berktay, İstanbul: YKY.

Gökmen, A. (2001). *Précis De La Nouvelle Bréve,* Ankara: Nobel Yayınları.

Güney, E.C. (1963). Âşık Ruhsati Hayatı ve Şiirleri, İstanbul: Maarif Kitaphanesi.

İnam, A. (1994). Mizahın Eğitimdeki Yeri, *Çağdaş Eğitimde Sanat,* 29–33. İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği yay.

Karademir, F. (2008). Halk Bilmecelerinin Oluşum ve Biçimlenmesindeki Etkenler Üzerine, *Akademik Bakış,* sayı:14, 1–18. (http://www.akademikbakis.org).

Karataş, T. (2011). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü,* İstanbul: Sütun Yayınları.

Karikatürlerle Deyimler ve Atasözleri.(2010). Yüksel Sarıkaya İlköğretim Okulu, Haz. Mustafa Öğünmez.

Mierop, J. (1999. *Satisfaction,* Unpublished Master Dissertation, California State University, UMI Dissertation Information Service.

Öngören, F. (1998). *Türk Mizahı,* İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Özdemir,S.,Yalın, H.İ. ve Sezgin, F. (2008). *Eğitim Bilimine Giriş*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

(Ekonomik baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özen, K. (1985). "Halk Şiirinde Taşlama, Yergi ve Beddua", *XV. Mut Karacaoğlan Kültür ve Sanat Senlikleri*, 28–30 Haziran 1985, Mut.(http://www.kutluozen.com/default.asp)

Provine, R. (1996). *Laughter,* American scientist 84. 1(Jan-Feb),The Scientific Research Society.

Susa, A. (2002). *Humor Type, Orgnizational Climate And Outcomes; The Shortest Distance Between An Organizations Environment And The BottomLine is Laughter,* Unpublished Doctoral Dissertation**,** University of Nebraska, UMI Dissertation Information Service.

Şimşek, T. (2002). *Çocuk Edebiyatı,* Ankara: Rengârenk Yayınları.

T.C.M.E.B.(2006). *Görsel Sanatlar Dersi (1-8.Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu,* Ankara: M.E.B.

Türkçe Sözlük(1988), c.1, TDK Yayınları:549, Ankara: TTK Basımevi Volume 3 (10), (259–271), Winter, 2010.

Yardımcı, İ. (2010). Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 3/2, 1–41.

Yılmaz, M. (2010b). *Görsel sanatlar Eğitiminde Uygulamalar***,** (Beşinci baskı), Ankara: Gündüz Eğitim ve Yay.

Yılmaz, M. (2010a). *Güzel Sanatlar Eğitiminde Özel Öğretim Yöntemleri.*

İnternet I: İnam, A. *Mizah kaynağı olarak Eğitim Sorunlarına Genel Bir Bakış,* http://phil.metu.edu.tr/ahmet-inam/mizahkaynagi.htm'den 02.01.2014 tarihinde indirilmiştir.

Internet II: http://www.edebiyatögretmeni.net/atasozleri.htm, 22 Aralık 2012'den 14.12.2013 tarihinde indirilmiştir.

Internet III: Melankoli'nin Esin Kaynakları, http://www.sanatblog.com/melankolinin-esin-kaynaklari/ 28.10.2012' den, 19.12.2013 tarihinde indirilmiştir.

Internet IV: http://www.bulusmanoktasi.com.tr/hizmetler/geleneksel-sahne-sanatlari/orta-oyunu/'dan 02.01.2014 tarihinde indirilmiştir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

Internet V:
http://www.edebiyatögretmeni.net/ meddah.htm'den, 27.12.2013 tarihinde indirilmiştir.

Internet VI:
http://www.dostyakasi.com/cocuk-dunyasi/26616-karagoz-ve-Hacivat-konusmalari.html, 31.07.2011'den, 09.12.2013 tarihinde indirilmiştir.

EKLER (Öğrenci Çalışmaları)

(Fot. No. 1)

(Fot. No. 2)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I20 *** ID:144 K:21*
http://www.akademikbakis.org

(Fot.No.3)

(Fot.No.4)

(Fot.No.5)

(Fot.No.6a)

(Fot.No.6b)(Karikatürlerle Deyimler ve Atasözleri, 2010:50)

(Fot.No.6c))(Karikatürlerle Deyimler ve Atasözleri, 2010:66)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z1 *** ID:30 K:44*
http://www.akademikbakis.org

KENDİLİK, KENDİLİK ALGISI VE KENDİLİK ALGISINA BAĞLI PSİKOSOMATİK BOZUKLUKLARA SOSYAL PSİKOLOJİK BİR BAKIŞ

Yener ÖZEN

Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik A.B.D

Özet: "Kendilik Psikolojisi" Kohut'un öncülüğünde gelişen çağdaş psikanalitik kuramlardan biridir. Kohut, (kuramı ilk ortaya koyduğunda kendiliği (self), benlik (ego) içinde yer alan bir kendilik tasarımı (self representation)-kişinin kendini algılayış biçimi ve kendisiyle ilgili imgeler bütünü- şeklinde düşünmüştür. İkinci kuramında ise kendilik, bir üst örgütlenme, "kişiliğin çekirdeği, algıların ve girişimlerin merkezi" şeklinde nitelendirilir ve tüm psikopatoloji alanına açıklama getirmeyi hedefler (Kohut 1977). Kendilik nesneleri (self objects), kendiliğin bir parçası, bir uzantısı olarak algılanan nesnelerdir. Kendilik nesneleri; anne-baba, daha geniş anlamıyla da çocuğun yaşamında önem taşıyan, çevresinde bulunan kişilerdir. Psikanalizin bütün dallarının ana maddelerinden birisi yetişkinlerin psikolojik sorunlarının çocukluktan beri biriken çıkmazlar ve eksiklikleri yansıtmalarıdır. Bunlar çocukluğun ne kadar erken dönemlerinde yaşanırsa, yetişkinlere hasar veren ve nüfuz eden etkileri de o denli artar. En iyi koşullar altında dahi özdeğer, özsaygı ve kendi hakkımızdaki ideallerimizle ilgili sorunlar bir hayat boyu sürer. Hepimiz özdeğer duygumuzda diğerlerinin bizi onaylamasına bağlıyız. Kendilik Psikolojisi hakkındaki alan yazınının anlaşılması biraz güçtür, ama dayandığı fikirler çok basittir. Hepimiz yaşamımızın ilk yıllarında, bizi yatıştıran, kendimizi iyi hissettiren ilişkiler sayesinde bütünlük duygumuzu kazanmaya başlarız. Eğer bunu beceremezsek, yaşamımız boyunca önemli zorluklar ortaya çıkabilir.

Anahtar Kelimeler: Kendilik, Kendilik Algısı, Psikosomatik, Sosyal Psikoloji

SELF, SELF-PERCEPTION AND SELF-PERCEPTION OF PSYCHOSOMATIC DISORDERS AN OVERVIEW OF SOCIAL PSYCHOLOGICAL

Abstract: Us to confirm our feelings of self-other of all of us are connected. The Psychology of Self Understanding a bit about the type field is difficult, but the ideas are based is very simple. All of us in the first years of our lives, we can soothe ourselves feel better relations with the integrity of our emotions begin to win. If you can not manage, major difficulties may arise during our life. "Self Psychology" Kohut'un contemporary psychoanalytic theory is one of the pioneers in the

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z1 *** ID:30 K:44*
http://www.akademikbakis.org

development. Kohut, (theory first put forth in the self (self), self (ego) in a self-contained design (self representation)-a person's perceived self-sorting format, and about their own images-all in the form of thought. The second theory is the self, a parent organization, “core of personality, perceptions and initiatives of the center "is characterized as psychopathology and all description field goals to bring (Kohut 1977). One of the main substances of all branches of psychoanalysis of adults accumulated since childhood psychological problems and shortcomings reflect impasse. These early childhoods, how you experienced, adults and influence the effects of damage that such increases. Even under the best conditions, eigenvalues, self-esteem and our own rights-related issues with our ideal lasts a lifetime.

Keywords: Psychology of Self, Self Perception, Psychosomatic, Social Psychology

1. GİRİŞ

Psikanalizin bütün dallarının ana maddelerinden birisi yetişkinlerin psikolojik sorunlarının çocukluktan beri biriken çıkmazlar ve eksiklikleri yansıtmalarıdır. Bunlar çocukluğun ne kadar erken dönemlerinde yaşanırsa, yetişkinlere hasar veren ve nüfuz eden etkileri de o denli artar. En iyi koşullar altında dahi özdeğer, özsaygı ve kendi hakkımızdaki ideallerimizle ilgili sorunlar bir hayat boyu sürer. Hepimiz özdeğer duygumuzda diğerlerinin bizi onaylamasına bağlıyız. Kendilik Psikolojisi hakkındaki alan yazınının anlaşılması biraz güçtür, ama dayandığı fikirler çok basittir. Hepimiz yaşamımızın ilk yıllarında, bizi yatıştıran, kendimizi iyi hissettiren ilişkiler sayesinde bütünlük duygumuzu kazanmaya başlarız. Eğer bunu beceremezsek, yaşamımız boyunca önemli zorluklar ortaya çıkabilir (Özen, 2011).

“Kendilik Psikolojisi” Kohut'un öncülüğünde gelişen çağdaş psikanalitik kuramlardan biridir. Kohut, (kuramı ilk ortaya koyduğunda kendiliği (self), benlik (ego) içinde yer alan bir kendilik tasarımı (self-representation) -kişinin kendini algılayış biçimi ve kendisiyle ilgili imgeler bütünü- şeklinde düşünmüştür. İkinci kuramında ise kendilik, bir üst örgütlenme, “kişiliğin çekirdeği, algıların ve girişimlerin merkezi” şeklinde nitelendirilir ve tüm psikopatoloji alanına açıklama getirmeyi hedefler (Kohut 1977). Kendilik nesneleri (self-objects), kendiliğin bir parçası, bir uzantısı olarak algılanan nesnelerdir. Kendilik nesneleri; anne-baba, daha geniş anlamıyla da çocuğun yaşamında önem taşıyan, çevresinde bulunan kişilerdir (akt., Özen, 2011).

Kendilik**,** basitçe tekil şahıs “ben”e karşılık gelmektedir (Cooley, 1968). Franzoi’ye göre *kendilik*, sosyalleşme ve olgunlaşma yoluyla edinilen, sembolik iletişim kurma ve benlik farkındalığın da bulunma gibi nitelikleri olan sosyal bir varlıktır. İnsan toplumdan kopuk olarak gelişemediği, ancak ve ancak sosyal bir bağlamda var olabildiği için, benliğin de sosyal bir varlık olduğu kabul edilmektedir (Sümer, 1999).

Kendilik kavramı, kendi yaşam deneyimlerimizin algısı ve organizasyonu için bir çerçeve çizmektedir. Aynı

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z1 *** ID:30 K:44*
http://www.akademikbakis.org

zamanda kendilik kavramı, diğerlerinin duygu, düşünce ve davranışlarını anlamada kullandığımız geniş ve sistematik bir yapıdır (Markus ve Nurius, 1986).

Kendilik algısı, çok eskiden beri filozofları ve sosyal bilimcileri ilgilendiren bir konudur. Çağdaş psikologlara göre iki farklı baskın görüş vardır. Bir görüşe göre; kendilik algısı sosyal olarak paylaşılan gerçeğe dayanır, diğerlerini algılamayla aynı süreçlerden ortaya çıkar ve davranış ve deneyimin kesin yansımaları olarak düşünülür. Diğer görüşe göre ise; temelde kendilik algısı çarpıtılmıştır, kendine hizmet eder ve sürekli olarak diğerlerinin algıları tarafından savunulandan daha olumludur (Jones, 1990).

Kendilik yapısı ise; duyguların yaşanması, ifade edilmesi ve düzenlenmesinde önemli bir rol oynadığı düşünülür. Markus ve Kitayama'ya göre öfke, gurur ve hayal kırıklığı gibi bireyin içsel atıflarına dayanan ego odaklı duygular, bağımsız kendilik yapısına sahip kişiler tarafından daha sık yaşanır ve ifade edilir. Kişilerarası ilişkiler; birçok yaşamsal zevk ve mutluluk, diğer insanlarla kuracağımız ilişkilere bağımlıdır ve ne kadar iyi bir iletişim kurduğumuza göre değişmektedir (Matthews. 1993). İnsanın içindeki en eski içgüdü, onu diğer insanlarla ilişki kurmaya iten içgüdüdür. İnsanların, diğer insanlara bir paylaşma duygusuyla yaklaşmaları sonucunda insanlık ileriye gitmiştir (Adler, 1985). Bolton'a, göre iki kişi birbirleriyle iletişim kurduğunda, doğada başka hiç bir yerde bulunmayan çok özel bir durum gerçekleşir. Çünkü kişilerarası ilişkiler tüm anlamsız şeyleri anlamlı hale getirebilmektedir (Bolton, 1979).

1.1. Kendilik Kavramı

Kendilik kavramı, kendi yaşam deneyimlerimizin algısı ve organizasyonu için bir çerçeve çizmektedir. Aynı zamanda kendilik kavramı, diğerlerinin duygu, düşünce ve davranışlarını anlamada kullandığımız geniş ve sistematik bir yapıdır (Markus, Moreland ve Smith, 1985).

Franzoi'ye göre kendilik; sosyalleşme ve olgunlaşma yoluyla edinilen, sembolik iletişim kurma ve benlik farkındalığında bulunma gibi nitelikleri olan sosyal bir varlık olarak tanımlanabilir. İnsan toplumdan kopuk olarak gelişemediği, ancak ve yalnızca sosyal bir bağlamda var olabildiği için benlik de sosyal bir varlıktır (akt, Sümer, 1999).

Markus (1977); kendilik kavramını daha iyi tanımlayabilmek için kendilik şemasından söz etmektedir. Kendilik şeması, bireyin geçmiş yaşantılarından gelen ve sosyal yaşantısında kendisiyle ilgili bilgiyi işlemesine rehberlik eden bilişsel bir yapıdır. Kendilik şemaları, kendilikle ilgili bilgi üzerinde sistematik bir etkiye sahiptir. Bireyin belirli bir alandaki davranışlarını organize etmek, özetlemek ya da açıklamak için yapılan girişimler, kendilikle ilgili bilişsel yapılarla sonuçlanacaktır. Kendilik şeması, bireyle ilgili özel durumlardan gelen bilişsel temsilleri içerdiği kadar, bireyin kendisi ve çevresindeki diğerleri tarafından yapılan davranışlarının değerlendirmesi ve tekrar eden sınıflamalardan gelen daha genel

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z1 *** ID:30 K:44*
http://www.akademikbakis.org

temsilleri de içerir. Belirli bir alanda kendilik şemasına sahip olan bireyler, o alanda çok çabuk, emin ve tutarlı bir şekilde kendileriyle ilgili yargılarda bulunabilirler. Bireyin hem geçmişteki duygu, düşünce ve davranışları hem de gelecekle ilgili tahminleri, kendilikle ilgili bilişsel yapılardan etkilenmektedir.

Kuiper ve Rogers (1979) çalışmalarında kişisel bilginin işlenmesinde kendiliğin önemli bir etmen olduğunu ileri sürmekle birlikte kendilik şeması gibi bilişsel bir yapının diğerleri hakkındaki bilgiyi işlemeyle de ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Kuiper (1981), Kuiper ve Derry (1981), Rogers, Kuiper, Kirker'e (1977) göre'de kendilik şeması aynı zamanda, birey için diğer insanlar hakkında bir referans noktasıdır (akt.,Lewicki, 1984). Lewicki' nin (1984) çalışması da, önceki araştırmalarla aynı doğrultudadır ve kendilik şemasının diğerleri hakkındaki bilgiyi işlemede etkili olduğunu göstermektedir.

1.2. Kendilik Algısına Yönelik Kuramsal Bakış Açıları

'Kendimizi nasıl tanırız?' sorusuna verilen cevap, insan doğasının ve kişilerarası ilişkilerin anlamını şekillendirir. Kendilik bilgisiyle ilgili sorunun cevaplanmasında iki etkili yol vardır: bu yollardan biri, bireyin kendilik algısı sürecidir; diğeri ise içsel bilişlere ulaşma ve onları kavramadır (Robak, Ward, Ostolaza, 2006).

Kendilik algısı, çok eskiden beri filozofları ve sosyal bilimcileri ilgilendiren bir konudur. Çağdaş psikologlara göre iki farklı baskın görüş vardır. Bir görüşe göre; kendilik algısı sosyal olarak paylaşılan gerçeğe dayanır, diğerlerini algılamayla aynı süreçlerden ortaya çıkar ve davranış ve deneyimin kesin yansımaları olarak düşünülür. Diğer görüşe göre ise; temelde kendilik algısı çarpıtılmıştır, kendine hizmet eder ve sürekli olarak diğerlerinin algıları tarafından savunulandan daha olumludur (John ve Robins, 1994).

Kendilik kavramının sosyal kökenine vurgu yapan ilk araştırmacılarından biri Mead'dir. Mead'e (1934) göre; birey kendisini, dolaylı olarak, ait olduğu sosyal grubun genel görüş noktasından bir bütün olarak görür (akt., John ve Robins, 1994).

Kendilik algısıyla ilgili en çok tartışılan kuram Bem'in (1972) "kendilik algısı kuramı"dır. Bu kuram, Patten'a (2003) göre, kişilerarası ilişkilerle ilgili bir diğer kuram olan Festinger'ın "bilişsel çelişki kuramına" alternatif olarak geliştirilmiştir. Festinger'a göre, kişiler tutumlarına ters düşen bir davranışta bulunduklarında, bu davranışlarını kendi dışlarındaki bir takım zorluklar ve ödüllerle açıklamaya çalışacaklar, bunu yapamıyorlarsa, nedenini kendi içlerinde arayarak davranışları ile uyumlu olmadıklarına inandıkları düşüncelerini değiştireceklerdir. Bilişsel çelişki kuramı, kişilerin başkalarını olumsuz değerlendirmelerini de aynı yolla açıklamaktadır.

Adil dünya görüşüne göre, adil bir dünyada iyiler cezalanamaz, bu mantıkla eğer bir insan acı çekiyorsa, bunu hak etmiştir (Hortaçsu, 1997).

Bem'in kendilik algısı kuramına göre ise;

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z1 *** ID:30 K:44*
http://www.akademikbakis.org

insanlar nasıl diğerlerine ait bilgiyi onların davranışlarını gözlemleyerek ediniyorlarsa; kendi duyguları, tutumları, inançları ve diğer içsel durumlarıyla ilgili bilgiyi de kendi davranışlarını gözlemleyerek edinmektedirler (Bem ve McConnell, 1970; Haemmerlie ve Montgomery, 1982). İçsel ipuçları zayıf, belirsiz ve yorumlanamaz olduğunda, birey içsel durumunu anlamak için dışsal ipuçlarına güvenir ve yine aynı şekilde bir dış gözlemci gibi kendi davranışlarını gözlemler (Bem ve McConnell, 1970). Birey kendi davranışlarını dışardan bir gözlemci gibi izleyerek, kendi tutumları hakkında bilgi sahibi olmaya çalışmaktadır (Sakallı, 2001).

Kwan, Kenny, John, Bond ve Robins (2004) benliği güçlendirmeye yönelik ortaya koydukları yaklaşımlarının temelinde, kendilik algısının kişilerarası bir görüngü olduğu yatmaktadır. Kendilik algısı, kişilerarası algı gerçeğinden ayrı tutularak çalışılamaz. Birey her zaman hem bir sosyal algılayıcı hem de sosyal algının bir hedefi gibi davranır. İnsanların kendilerini nasıl algıladıkları ile diğerleri tarafından nasıl algılandıkları iç içe geçmiş durumlardır ve karşılıklı olarak birbirlerini etkilerler.

Pek çok teorist kendilik, dünya ve gelecekle ilgili doğru algıların zihinsel sağlık için gerekli olduğunu öne sürmektedir. Benliği güçlendirme ihtiyaçlarını tatmin etmeye yönelik olarak bireyler, hatalı bir şekilde olumlu kendilik algısına sahiptirler. Taylor ve Brown (1988), bu abartılmış olumlu kendilik algılarını olumlu çarpıtmalar olarak nitelendirirler ve üç türü olduğunu öne sürerler. Bir türü; insanlar kendilerini gerçekte olduklarından daha olumlu olarak gördüklerinde ortaya çıkar. İkincisi, insanlar olaylar üzerinde gerçekte olduğundan daha fazla kontrol sağladıklarına inandıklarında ortaya çıkar. Üçüncü tür ise; insanlar gelecekle ilgili gerçekçi olmayan bir şekilde iyimser olduklarında ortaya çıkar (akt.,Bromgard, Trafimov & Bromgard, 2006).

Kohut'un ciddi narsistik bozukluklar gösteren hastaların psikanalitik tedavisi sırasında edindiği izlenimler sonucu geliştirdiği kendilik psikolojisi, insanın kendine verdiği değeri ve bütünlüğünü koruyabilmesinde diğer insanlarla olan ilişkisinin önemini vurgular. Bu yaklaşıma göre, tedaviye gelen kişi, kendini iyi hissedebilmek için diğer insanlardan gelecek olumlu tepkilere aşırı bir ihtiyaç duyar (Geçtan, 2000). Robbins ve Dupont (1992) uyumsuz kişilerarası tepkilerin türü ne olursa olsun, bunların hassas bir kendiliğin sonucu olduğunu ileri sürmektedirler. Kötü kişilerarası tepkilerin bozuk kişilerarası ilişkilerle sonuçlanması ve beraberinde kırılgan kendilik hissini cesaretlendirmek için aynı hatalı kişilerarası stratejilerin pekiştirilmesiyle bir kısır döngü oluşur. Bu doğrultuda; Mead (1934) de bireyin önemli diğerleriyle olan kişilerarası süreçlerinin kendilik algısını ve kendisiyle ilgili değerlendirmelerini etkilediğini ileri sürmektedir. Kişilerarası süreçler, kişinin kendi içindeki (intrapersonal) süreçlerden önce gelmektedir ve onları belirlemektedir (akt.,Malloy, Albright, Kenny, Agatstein, Winquist, 1997).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z1 *** ID:30 K:44*
http://www.akademikbakis.org

Gelişimin ilk aşamalarından itibaren; her insan, kendilik algısı ve dış dünya algısı gibi iki ayrı, ancak eş zamanlı boyutu ayrıştırarak bütünleştirmeye çalışmaktadır. Bu durumda dış dünyayla ilgili herhangi bir bilgi, her zaman ve kaçınılmaz bir şekilde kendilikle ilgili bilgiyle uyum içinde olmalıdır. Kişinin kendilik bilgisi daima gerçeklik kavramıyla ilişkilidir. Bilginin ilişkilendirilmesi birimsel bir süreçtir ve dünya ile kendilik arasında dinamik bir etkileşimle gerçekleşmektedir (Guidano & Liotti, 1986).

Kendilik algısının gelişiminde çocukluk çağı yaşantılarının önemli bir yeri vardır. Hopkins ve Klein (1993), kendilik algısının ortaya çıkmasında ebeveynin önemli bir rolü olduğuna dikkat çekmişler ve kendilik algısının anne-baba bakımıyla ilişkisini inceledikleri çalışmalarında; kendilik algısını genel olarak, yetenekler ve sosyal ilişkiler boyutlarına ayırarak ele almışlardır. Kızlar, yakın ilişkiler ve mizahla ilgili kendilik algısının gelişiminde annenin verdiği bakımı daha önemli görürken; erkekler görünüm, ahlak ve yaratıcılıkla ilgili kendilik algısının gelişiminde babanın verdiği bakımı daha önemli görmektedirler. Genel olarak araştırma sonucu; hem kızların hem de erkeklerin annelerini babalarından daha fazla bakım veren kişi olarak gördüklerini ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Singer ve Weinstein (2000) çocuklarına farklı şekilde muamele eden ebeveynlerin, ileri ergenlerde kendilik algısı ve başarıyı yordadığını öne sürmüşlerdir. Anne ve babalar çocuklarına ne kadar çok farklı davranırlarsa, kendilik algıları o kadar çok olumsuz olmakta ve başarıları o kadar düşmektedir. Yine; Yılmaz'ın eşler arasındaki uyum, anne-baba tutumu ve kendilik algısı arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada; eşler arasındaki uyum yüksek ve ebeveyn-çocuk etkileşimi olumlu ise çocukların kendilerine ilişkin algılarının da yüksek olduğunu ve kendilerini çeşitli alanlarda daha olumlu değerlendirdiklerini ileri sürmüştür (Yılmaz, 2001).

Bağlanma stilleriyle kendilik arasındaki ilişkiye bakıldığında, farklı bağlanma stillerinin yakın ilişkilerde kendilik algısını etkilediği görülmüştür. Broemer ve Blümle'in (2003) çalışmalarında; yakın ilişkilerde kendilik algısındaki değişimlerin, ya bağlanma stillerindeki bireysel farklılıkların ya da geçici olarak harekete geçen bağlanma yaşantılarının ve bunların bir eş olarak bireyin kendi davranışları üzerindeki belirgin etkisinin sonucu olduğu gözlenmiştir. Güvenli bağlanmış bireylerin, güvensiz bağlananlara göre kendilik yapılarının daha dengeli olduğu başka bir deyişle, benliğin hem olumlu hem de olumsuz yönlerinin daha kolay harekete geçtiği; bunun yanında kaçıngan bağlananların ise ilişkinin gereklerini inkâr etme ve ilişkiyle ilgili olumsuz anıları gizleme eğiliminde oldukları ileri sürülmüştür.

Kendilik ve kendilik algısını etkileyen önemli bir faktör de kültürdür. Kağıtçıbaşı'na (1999) göre; kültürlerarası psikoloji çalışmalarında esas olarak iki tür kendilikten (benlikten) söz edilmektedir. Birçok batı kültüründe yaygın olarak ayrışık, başkalarından ayrışmış bir varlık olarak bireyci benlik ve batı dışındaki toplulukçu kültürlerde görülen başkalarıyla

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z1 *** ID:30 K:44*
http://www.akademikbakis.org

iç içe girmiş, sosyal bağlamdan koparılamayan, ilişkili bir benlik dikkati çekmektedir. Kişisel yeteneklerin, zekanın, kişilik özelliklerinin, bireysel amaç ve tercihlerin dikkate alındığı bireyci kültürlerde bu özelliklere sahip olmayan insanların o kültürle barışık yaşaması zordur. Bireyci kültürlerde benlik, başkalarından açıkça ayrılmıştır. Benlikle diğer kişilerin benlikleri arasında bir örtüşme yoktur. İlişkili benlik yapısında ise; sınırlar katı çizgilerle başka benliklerden ayrılmaz, başka benliklerle örtüşme görülür. Duygu, düşünce ve davranışları öncelikle etkileyen bireyin kişisel özellikleri değil, kişilerarası ilişkileridir. Farklı benlik yapıları, farklı benlik algısına yol açtıkları gibi; başkalarının algılanmasında da farklılıklar ortaya çıkarmaktadırlar. İlişkili benlik yapısı, başkalarını da kişilerarası ilişkiler çerçevesinde ve daha somut olarak algılamayı beraberinde getirmiştir.

Kendilik yapısının; duyguların yaşanması, ifade edilmesi ve düzenlenmesinde önemli bir rol oynadığı düşünülür (Kim & Zane, 2004). Markus ve Kitayama'ya (1991) göre öfke, gurur ve hayal kırıklığı gibi bireyin içsel atıflarına dayanan ego odaklı duygular, bağımsız kendilik yapısına sahip kişiler tarafından daha sık yaşanır ve ifade edilir (akt. Kim & Zane, 2004).

1.3. Kendilik Algısı ve Psikosomatik Bozukluklar

Kendilik yapısının gelişim ve psikopatolojiyle nasıl ilişkili olduğunu araştıran az sayıda araştırma vardır. Evans, Brody ve Noam (2001) yaptıkları çalışmalarında; kendilik algısının birçok alanını farklı ego gelişim düzeylerinde iki grup bayan psikiyatrik hastada karşılaştırmışlardır. Ego düzeylerine göre yapılan gruplamada düşük ego düzeyindeki ilk grup; dürtüsel, daha agresif ve daha fazla dışsallaştırılmış davranış göstermektedir. Tersine, yüksek ego düzeyindekiler ise daha fazla dürtü kontrolüne sahip, daha soyut düşünen ve daha fazla bilişsel karmaşıklık gösteren kişilerdir. Araştırmada kendilik algısının tüm alanlarında (örn.; okul-iş yeteneği, fiziksel görünüş, sosyal ilişkiler gibi) yüksek ego düzeyine sahip olan grubun diğer gruba göre daha olumlu kendilik algısına sahip olduğu görülmüştür.

Pek çok yazar belirli bozukluklarda kendilik algısıyla ilgili çarpıtmaların, genellenmiş psikopatoloji ve uyum sorunlarıyla ilgili olabileceğini öne sürmüşlerdir. Bulgular; kendisiyle ilgili bilgiyi oldukça yanlış yorumlayan bireylerin, daha fazla psikopatoloji sergilediklerini ve kişilerarası ilişkilerinde ve uyumlarında daha fazla problem yaşayacaklarının yordanabileceğini göstermiştir. Donovan ve O'leary (1976); depresif bireylerle ve alkoliklerle yaptıkları araştırmalarında, bu bireylerin kendilik algılarında bir takım çarpıtmalar olduğunu gözlemişlerdir. Ancak bununla birlikte; Linville (1987); daha karmaşık bir kendilik kavramının çeşitli psikolojik belirtilere karşı koruyucu olarak çalışabileceğini öne sürmüştür. Kişilikleri çok yönlü olarak nitelendirilen bireylerde depresyon ve stresle ilişkili hastalıkların daha az görüldüğü belirtilmiştir (akt., Evans, Brody ve Noam, 2001).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z1 *** ID:30 K:44*
http://www.akademikbakis.org

Algısal doğruluk, kendine odaklı dikkat ile psikopatoloji arasında önemli bir köprüdür. Bir takım olaylar meydana geldikten sonra yüksek kendilik odağı olayın sonuçlarına dair bireyin farkındalığını artırır. Kendilik odağının bu etkileri, daha sonra geribildirim sağlar ya da problemlerin ortaya çıkmasına neden olan diğer süreçlerle (katastrofik düşünce ya da yükleme tarzı) birbirini etkiler. Bazı kuramlar, kendine odaklı dikkatin, panik atak ya da çeşitli fobilerin temelinde bulunan fiziksel semptomların farkındalığını arttırdığını ileri sürmektedir (Silvia ve Gendolla, 2001).

Gençlerde yeterliğe ilişkin kendilik algısı yanlılıklarının uyum problemleriyle ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada, kendilik algısının hem olumlu hem olumsuz yöndeki yanlılığının oldukça zayıf duygusal ve davranışsal işlevselliğe işaret ettiği görülmüştür (DuBois ve Silverthorn, 2004).

Kadınlarda kendilik algısının incelendiği bir araştırmada, 'Sen kimsin?, Kendini nasıl tanımlarsın?, Başkası seni nasıl tanımlar?' gibi sorulara verilen cevapların roller etrafında toplandığı görülmüştür. Kendilik algısı; kişilik özellikleri, fiziksel özellikler, değerler, amaçlar ve ev dışındaki iş rolünü tanımlayacak veriden ortaya çıkmaktadır (Mendias, Clark, Guevara, 2001).

Kendilik kavramı, kronik hastalığı olan bazı hastalar için özellikle anlamlıdır. Fiziksel bir sıkıntının varlığı, yaşam kalitesi üzerinde etkisi olan sosyal ilişkileri değiştirebilir ve sıklıkla düşük benlik saygısıyla ilişkilidir. Özellikle fiziksel bir zayıflığa sebep olan bir hastalığın, çocukların kendilik algısına yansıması muhtemeldir. Doğuştan kalp hastalığı olan çocukların, sağlıklı çocuklarla karşılaştırıldıkları bir çalışmada, hastaların kendilerini daha zayıf, daha korkmuş ve daha hasta algıladıkları görülmüştür (Wray & Sensky, 1998).

Armentrout'un (1979) kendilik algısı üzerinde kronik ağrının etkisini incelediği çalışmasında, kronik ağrısı olan hastaların kendilik kavramlarının belirgin bir şekilde farklılık gösterdiğini saptamıştır. Kronik ağrısı olan hastalar, diğer tıbbi hastalardan belirgin bir şekilde farklılık gösterir ve kendilik kavramları anlamlı bir şekilde düşüktür. Bu durum, uzun süreli bir ağrı yaşantısının bireyin olumsuz kendilik algısıyla güçlü bir şekilde ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Fiziksel aktiviteler, aile örüntüleri ve işteki değişiklikler büyük olasılıkla kendilik algısındaki düşüşe katkıda bulunmaktadır.

2. SONUÇ

Kendilik algısının bakış açısından analitik ilişkinin kendiliknesnesi boyutu çok önemli ise de, acaba ilişkinin ve kendilik deneyiminin analize dâhil edilmesi gereken başka boyutları var mı? Kohut narsistik ve nesnel ilişkisel meseleler arasında yarattığı ikiliği hiçbir zaman tam olarak çözmeyerek, kafa karıştıracak biçimde, nesne ilişkisel aktarımların, yani nesne ilişkisel çatışmalarla ilişkili aktarımların da (sanki bunlar kendiliknesnesi boyutunu içermeyen, bambaşka şeylermiş gibi) analiz gerektirdiğini belirtti. Kohut'a göre nesne ilişkisel aktarımlar sıklıkla, kendiliknesnesi gereksinimlerinin ortaya

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z1 *** ID:30 K:44*
http://www.akademikbakis.org

çıkmasına ve kendiliknesnesi aktarımlarının yerleşmesine karşı, analiz edilmesi gereken engellerdir. Kohut'a göre yapı oluşturucu başlıca süreç, kendiliknesnesi aktarımlarının yerleşmesi ve analizi sayesinde ortaya çıkardı (Fosshage, 2005). Kendilik psikolojisi, psikolojinin ayrı ya da yeni bir biçimi değil, geleneksel psikanalitik uygulamanın daha çok bir uzantısıdır ve bu uygulama için düzelticidir. Freud ve Kohut'un çalışmasını sanki temelde farklı durumları temsil ederlermiş gibi karşılaştırmayı düşünmek yanlışlık olur. Kohut, Freud'un klinik keşiflerinin mantıklı sonuçlarını benimseyebiliyordu ve psikanalizde eşduyum ve içebakışın üstünlüğüne yaptığı vurguyla, Freud'un çalışmasını daha önce mümkün olmamış yönlere ilerletebiliyordu. Kohut'un bu katkıları psikanalitik bulguların yararlı ama yeni bir şey olmadığını açıklamak için ondokuzuncu yüzyıl biyolojisini Freud'un içgüdü kuramı şeklinde kullanmanın uygunsuzluğunun altını çizmiştir - çünkü içgüdü kuramı ve buna dayandırılan açıklamaların yıllardır hiçbir bilimsel temeli olmadığı bilinmektedir. Daha fazla sayıda analist Kohut'un aktarımının boyutlarını ilkin kendi analizlerinde, daha sonra da hastalarının analizinde anladıkça, psikanalitik düşüncede varolan ikilik kaybolacaktır (Özen, 2011).

Zihin-beden ilişkisi son yıllarda özellikle büyük ilgi gören ve üzerinde çalışılan bir konudur. Psikosomatik hastalıklar söz konusu olduğunda da zihin-beden ilişkisinin önemi kaçınılamaz. Bireyin kendini nasıl algıladığı, aynı zamanda diğer insanları nasıl algıladığı ve onlarla nasıl ilişki kurduğu muhtemelen sahip olduğu fizyolojik sistemleri etkileyebilmekte ve bunun ötesinde bir takım hastalıkların ortaya çıkmasında ve ilerlemesinde etkili olabilmektedir (Karslı, 2008). Ego psikolojisinin id psikolojisini izlemesi gibi, kendilik psikolojisi ego psikolojisinin evrimsel varisi olarak görülecektir. Ve Kohut kesinlikle her zaman olduğunu düşündüğü gibi Freud psikanalizine katkıda bulunmuş olarak bilinecek ve onurlandırılacaktır (Basch, 1975).

3. KAYNAKÇA

Adler, A. (1985). Yaşamın anlamı ve amacı. (Sipal, K.,Çev.). İstanbul: Say Yayınlar

Armentrout, D. P. (1979). The impact of chronic pain on the self-concept. Journal of Clinical Psychology, 35 (3), 517-521

Basch, M.F. (1975). Toward a theory that encompasses depression: A revision of existing causal hypotheses in psychoanalysis. In: Depression and Human Existence, ed. E.J. Anthony & T. Benedek. Boston: Little, Brown, pp. 485-534

Bem, D. J. & McConnell, H. K. (1972). Testing the self-perception explanation of dissonance phenomena. Journal of Personality and Social Psychology,14(1), 23-31

Bolton, R. (1979). People skills. New York: Prentice Hall

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z1 *** ID:30 K:44*
http://www.akademikbakis.org

Broemer, P. & Blümle, M. (2003). Self-views in close relationships: the influence of attachment styles. British Journal of Social Psychology,42, 445-460

Bromgard, G.D., Trafimov, D. & Bromgard, I.K. (2006). Valence of self-cognitions: The positivity of individual self-statements. The Journal of Social Psychology, 146(1),85-94

Cooley, C. H. (1968). "The social self: on the meanings of "I". C. Gordon ve K. J. Gergen (Editör). The Self in Social Interaction. USA: John Wiley & Sons, Inc. s. 87-91

DuBois, D. L. & Silverthorn, N. (2004). Bias in self-perception and internalizing and externalizing problems in adjustment during early adolescence: A prospective investigation. Journal of clinical child and adolescent psychology, 33(2), 373-381

Evans, D. W., Brody, L., & Noam, G. G. (2001). Ego development, self-perception, and self complexity in adolescence: a study of female psychiatric inpatients. American Journal of Orthopschiatry, 71(1), 79-86

Fosshage, J. (2005). A Self-psychological/relational view of Robert Grosmark's "The case of Peter." Contemporary Psychoanalysis, 41: 1, 105-116

Geçtan, E. (2000). Psikanaliz ve Sonrası. (9. baskı). Ankara: Remzi Kitabevi

Guidano, V.F. & Liotti, G. (1986). Cognitive Processes and Emotional Disorders. (3. baskı). USA: The Guildford Press

Haemmerlie, F. M. & Montgomery, R. L. (1982). Self perception theory and unobtrusively biased interactions: a treament of heterosocial anxiety. Journal of Counseling Psychology, 29(4), 362-370

Hopkins, H. R. & Klein, H. A. (1993). Multidimensional self perception: linkages to parental nurturance. The Journal of Genetic Psychology, 154(4), 465-473.

Hortaçsu, N. (1997). İnsan ilişkileri. (2.baskı). Ankara: İmge Kitabevi

John, O. P. & Robins, R. W. (1994). Accuracy and bias in self-perception: Individual differences in self-enhancement and the role of narcissism. Journal of Personality and Social Psychology, 66(1), 206-219

Jones, E. E. (1990). Interpersonal perception. New York: W.H. Freeman and Company

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999) . Yeni İnsan ve

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z1 *** ID:30 K:44*
http://www.akademikbakis.org

İnsanlar. (10. baskı). İstanbul: Evrim

Kim, I. J. & Zane, N.W.S. (2004). Ethnic and cultural variations in anger regulation and attachment patterns among Korean American and European American male batterers. Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology, 10(2), 151-168

Kohut, H. (1959), Introspection, empathy and psychoanalysis. J. Amer. Psychoanal. Assn., 7: 459-483

_____(1971), The Analysis of the Self. New York: International Universities Press.

_____(1977), The Restoration of the Self. New York: International Universities Press

Kuiper, N. A. & Rogers, T. B. (1979). Encoding of personal information: self-other differences. Journal of Personality and Social Psychology, 37(4),499-514

Kwan, V. S. Y., Kenny, D. A., John, O. P., Bond, M. H. & Robins, R. W. (2004). Reconceptualizing individual differences in self-enhancement bias: an interpersonal approach. Psychologica l Review, 111(1), 94-110

Lewicki, P. (1984). Self-schema and social information processing. Journal of Personality and Social Psychology,47(6), 1177-1190.

Malloy, T. E., Albright, L., Kenny, D. A., Agatstein, F. & Winquist, L. (1997). Interpersonal perception and metaperception in nonoverlapping social groups. . Journal of Personality and Social Psychology, 72(2), 390-398

Markus, H. & Nurius, P. (1986). Possible selves. American Psychologist, 41. 954-969

Markus, H. (1977). Self-schemata and processing information about the self. Journal of Personality and Social Psychology, 35(2), 63-78

Markus, H., Moreland, R.L. & Smith, J. (1985). Role of the self-concept in the perception of others. Journal of Personality and Social Psychology, 49(6), 1494-1512

Matthews, D. W. (1993). Relationship basics. North Carolina: North Carolina Cooperative Extension Service

Mendias, E.P., Clark, M. C. & Guevara, E.B. (2001). Women's self-perception and sef-care practice: implications for health care delivery. Health Care for Women International, 22, 299-312

Özen, Y. (2011). "kendilik Psikolojisine Bir Yapıbozumsal Girişim"

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z1 *** ID:30 K:44*
http://www.akademikbakis.org

Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 4, Sayı:1, s:201-216, Erzincan

Robak, R. W., Ward, A. & Ostolaza, K. (2006). Development of a general measure of individuals' recognition of self perception processes. North American Journal of Psychology, 8(1), 337-344

Robbins, S. B. & Dupont, P. (1992). Narcissistic needs of the self perceptions of interpersonal behaviour. Journal of Counseling Psychology, 39(4), 462-467

Sakallı, N. (2001). Sosyal Etkiler Kim Kimi Nasıl Etkiler? Ankara: İmge Kitabevi

Silvia, P. J. & Gendolla, G. H. E. (2001). On introspection and self perception: Dose self-focused attention enable accurate self-knowledge? Review of General Psychology, 5(3), 241-269

Singer, A. T. B. & Weinstein, R. S. (2000). Differential paretal treatment predicts achievement and self-perceptions in two cultural contexts. Journal of Fa mily Psycholog, 14(3), 491-509

Sümer, N. (1999). Benlik farkındalığı ve kendini düzenleme: kişilik ve sosyal psikoloji kuram ve araştırmaları üzerine bir tarama. Türk Psikoloji Yazıları, 3 (1), 151-164

Wray, J. & Sensky, T. (1998). How does the intervention of cardiac surgery affect the self perception of children with congenital heart disease? Child: Care, Health and Development, 24(1), 57-72

Yılmaz, A. (2001). Eşler arasındaki uyum, anne-baba tutumu ve benlik algısı arasındaki ilişkilerin gelişimsel olarak incelenmesi. Türk Psikoloji Dergisi, 16(47), 1-20

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

KREDİ DERECELENDİRME NOTLARININ ULUSLARARASI STANDARDİZASYONU VE TÜRKİYE ANALİZİ (1992-2013) : Karşılaştırmalı Ülke Derecelendirme İndeksi *

Ömer AKÇAYIR**, Zafer YILDIZ***
***** Süleyman Demirel Üniversitesi, Keçiborlu MYO, omerakcayir@sdu.edu.tr***
******Süleyman Demirel Üniversitesi, İ.İ.B.F. İktisat Bölümü, zaferyildiz@sdu.edu.tr***

Özet : Özellikle para ve sermaye piyasalarında asimetrik bilgi sorununun yaşandığı 21'inci yüzyılda, kredi derecelendirme kuruluşları (KDK) borçlanmak isteyen şirketleri, kamu kurumlarını, belediyeleri ve ülkeleri derecelendirerek, risk değerlendirmesi yapmakta ve borçların geri ödenip öden(e)meme durumunu takip etmektedirler. KDK'lar bu risk değerlendirmesini kendi derecelendirme metodolojileri ve kendilerine has alfanümerik notlarla ifade etmektedirler. KDK'lara göre değişen bu notlar ve not tanımları yatırımcılarda kafa karışıklığına neden olmakta, verilen diğer notlar ile kıyaslama zorluğu oluşturmaktadır. Daha önce "karşılaştırmalı ülke derecelendirme indeksi" adı ile birkaç farklı derecelendirme skalası geliştirilmesine rağmen, ihtiyaçlara tam anlamıyla cevap verememektedir. Bu sebeple çalışmanın amacı, yüz puan üzerinden oluşturulan yeni bir indeks oluşturarak, bütün KDK'lar için kolayca dönüştürülebilen uluslararası anlamda bir not tanımı sağlamak ve derecelendirilen varlık, şirket ya da ülkenin not gelişiminin daha net görerek kendi içinde karşılaştırma yapılabilmesine imkân sağlamaktır. Çalışmada, küresel piyasanın %95'ni derecelendiren Moody's, Standard&Poor's ve Fitch'in kredi notu ölçekleri örneklem alınarak, kredi notları 100 üzerinden KÜDİ indeksine dönüştürülmüştür. İndeksin işlevselliğinin test edilmesi amacıyla, Türkiye'nin 1992 yılında ilk aldığı kredi notundan 2013 yılına kadar, ayrıntılı bir not analizi yapılmıştır.

Anahtar Kelimler: Kredi Derecelendirme Kuruluşları, Kredi Notları, KÜDİ (Karşılaştırmalı Ülke Derecelendirme İndeksi), Türkiye

INTERNATIONAL STANDARDIZATION OF CREDIT RATINGS AND ANALYSIS OF TURKEY (1992-2013) : Comparative Rating Index For Sovereigns

Abstract : Especially in 21th Century, experiencing the problem of asymmetric information at money and capital markets, credit rating agencies (CRAs) has been doing risk assessments wanting to borrow companies, public institutions, municipalities and countries by rating, and track whether the status of debt (could) paying or not. CRAs express this risk assessments with alphanumeric marks and with their own rating methodology. These notes and definitions changed according to every CRAS causes confusing at investors and given notes make challenge for compare with other notes. Although previously several diffent index was improved with name "Comparative Rating Index For Sovereigns", they can't exactly answer to necessity. For this reason, purpose of this work is provide internationally rating definition by a new index created on 100 points convertable simply for every CRAs and provide capable comparable with each other by watching more clearly devolopment of rated assets, corporation or country. In this article, Moody's, Standard&Poor's and Fitch which is rating 95% of global markets sampled and their credit rating converted to CRSI on 100 points. For the purpose of testing functionality of index, from firstly given to Turkey credit rating in 1992 to 2013 analyzed with detailed.

Key Words: Credit Rating Agencies (CRAs), Credit Rating, Comparative Rating Index For Sovereigns (CRIS), Turkey

****Bu çalışmanın ana çatısı yazarın Şubat 2013'de onaylanan tez çalışmasına dayanmaktadır.***

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

1. GİRİŞ

21'inci yüzyılda, küreselleşme ve asimetrik bilgi problemi sebebiyle kredi derecelendirme işlemi önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir. Özellikle "Basel Kriterleri" olarak bilinen "Sermaye Ölçümü Ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması" gibi yasal düzenlemeler, belli ölçeğin üzerindeki şirketlerin veya piyasaya borçlanmak isteyen ülke ve şirketlerin derecelendirme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Geçmişleri 19.yy'a dayanan Kredi Derecelendirme Kuruluşları (KDK) önceleri çok rağbet görmese de, bugün verdikleri kredi notları ile piyasaların yönünü ciddi anlamda etkilemektedirler. Ayrıca her ne kadar kredi derecelendirme denilince akla gelen ilk gelen kuruluşlar "üç büyükler" olarak bilinen Moody's, Standard&Poor's ve Fitch olsa da, mevcut durumda uluslararası piyasada seksene yakın KDK bulunmaktadır ve sayıları her geçen gün artmaktadır. "Üç Büyükler" algısının bu şekilde olması haksız da değildir. Zira ABD derecelendirme piyasasının %97'si, küresel derecelendirme piyasasının %95'i bu üç kuruluşun hâkimiyetindedir.

KDK'lar ile ilgili birçok eleştiri bulunmaktadır. Bu eleştirilerden bir tanesi de KDK'ların kendilerine has olan derecelendirme metodolojileri ve puanlama sistemleridir. Her KDK kendine has alfanümerik (rakam ve sayılardan oluşan) bir puanlama sistemi geliştirmeyi tercih etmiştir. Bu durum, KDK'ların en başta derecelendirme metodolojilerinin şeffaf olmadığı ve piyasa aktörlerinde kafa karışıklığı oluşturdukları sebepleriyle eleştirilere neden olmuştur. Örneğin, üç büyükler tarafından derecelendirilen bir ülkenin kredi notu birbirinden farklı olabilmekte ve bu sebeple kendi içinde kıyaslama yapabilmek oldukça güçleşmektedir. Kredi notuna ilaveten not görünümü de eklendiğinde hangi şirket tarafından verilen notun hangi başka bir şirket tarafından verilen nottan daha kaliteli olduğu ciddi bir karışıklığa neden olmaktadır.

Çalışmada, KDK'ların kendi derecelendirme metodolojilerinden vazgeçmeyeceği düşüncesiyle, notların birbirlerine dönüştürülebildiği uluslararası boyutta ortak bir puanlama indeksi geliştirerek küresel bir standardizasyon oluşturmak istenmiştir. Daha önce benzer çalışmalar yapılmış olsa da, tam anlamıyla karışıklığı gidereememiştir. Bu açıdan herkesçe algılanması çok daha kolay olan yüzlük bir puanlama indeksi oluşturulmuştur. Örneklem olarak üç büyüklerin alındığı çalışmada, oluşturulan indeks sayesinde bu zamana kadar verilmiş bütün notların 100 puan üzerinden değerlendirilen indekste bir karşılığı bulunacaktır. Kredi notlarının böylesi bir standardizasyonu, ülkelerin gelişimlerini çok daha rahat izlemelerine hatta oluşturulabilecek bir dünya sıralaması ile diğer ülkelerle kendilerini kıyaslayabilme imkânı sağlayabilecektir.

Çalışmanın daha anlaşılabilir olması için, öncelikle derecelendirmenin tam olarak ne olduğuna ve türlerine değinilecektir. Sonrasında örneklem olarak aldığımız üç büyüklerin –Moody's, Standard&Poor's ve Fitch– kredi notu skalaları ve not tanımlarına değinilecektir. Sonrasında ise çalışmamızın esas konusu olan indeks yani karşılaştırmalı ülke derecelendirme indeksi tanımlanacak ve geliştirilen indeksin ayrıntıları açıklanacaktır. İndeksinin kullanışlılığının test edilmesi amacıyla Türkiye'nin kredi notu aldığı ilk yıl olan 1992'den 2013 yılına kadar elde ettikleri kredi notları incelenecektir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

2. KREDİ DERECELENDİRME İŞLEMİ

Derecelendirme işlemi, ilk olarak 1829'da "Baring Brothers & Company" şirketinin kredi riskini araştırmak amacıyla, Boston'lu Thomas Wren Ward adında emekli bir tüccarı gezici muhabir olarak işe almasıyla başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde borç talebinde bulunanlar ile bu kişilere fon sağlayanlar arasındaki ilişkilerin resmi olarak gelişmesini sağlamak amacıyla ortaya konulan bir enstruman olan derecelendirme, ulusal piyasaların gelişmesine ve zamanla uluslararası alanda da sermaye piyasalarının hızlı bir büyüme trendine girmesine imkân tanımıştır.(Küçükkocaoğlu,t.y.:2) Sermaye piyasaları araçlarının giderek çeşitlenmesiyle birlikte, derecelendirme işleminden sıklıkla faydalanılmaya başlanmıştır. (Şirvan,2004:3)

SPK tarafından yayımlanan "*Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği*"nin 5. Maddesinde (Resmi Gazete, Seri: VIII, No: 51) kredi derecelendirmesi; "*İşletmelerin risk durumları ve ödeyebilirliklerinin veya borçluluğu temsil eden sermaye piyasası araçlarının anapara, faiz ve benzeri yükümlülüklerinin vadelerinde karşılanabilirliğinin derecelendirme kuruluşları tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyeti*" olarak tanımlanmıştır.

Kredi derecelendirmesi; işletmelerin risk durumları ve ödeyebilirliklerinin veya borçluluğu temsil eden sermaye piyasası araçlarının anapara, faiz ve benzeri yükümlülüklerinin vadelerinde karşılanabilirliğinin derecelendirme kuruluşları tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyetidir. (T.C.Başbakanlık Sermaye Piyasası Kurulu, 10.10.2012) Derecelendirme işlemi harf, sayı ya da bunların karışımlarından oluşan (alfanümerik) simgelerle ifade edilmektedir.

Derecelendirme işlemini vadesine, döviz cinsine, derecelendirilen kuruma ve derecelendirmeyi yapan kuruma göre tasnif edebiliriz. Vadesine göre derecelendirme notları ileriye dönük kanaatlerin ve risklerin süresine göre uzun vadeli derecelendirme notu, kısa vadeli derecelendirme notu olmak üzere ikiye ayrılır. (Şirvan,2004:9-10) Derecelendirme işlemini para cinsine göre ise ayırdığımızda ise uluslararası döviz cinsinden derecelendirme, uluslararası yerel para cinsinden derecelendirme, ulusal yerel para cinsinden derecelendirme olarak üç farklı derecelendirme söz konusudur. (Şirvan,2004:4-5) Ulusal/yerel ve yabancı para cinsinden yapılan derecelerde genel kural, yabancı para derecelerin, yabancı para cinsinden riskler için kullanılması, yerel para cinsinden derecelendirmelerde ise sadece yerel para cinsinden olan alacakların risk ağırlığının tespitinde kullanılmasıdır. (BDDK,2007: 34-37)

Ayrıca derecelendirmeyi yapan kurum açısından sınıflandırıldığında derecelendirme işlemini; bankaların kendisinden borç talebinde bulunan müşterilerine, kendilerine ait içsel değerlendirme kriterleri uyarınca verdikleri kredi notlar için içsel derecelendirme ve KDK'lar tarafından yapılan derecelendirme işlemine olan dışsal derecelendirme olarak kategorilendirilebilir.(Yazıcı,2009:4)

Derecelendirme, derecelendirmenin yapıldığı kuruma göre tasnif edilmek istenir ise

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

de, "Ülke Notu", "Banka Notu", "Sigorta Şirketi Notu", "Şirket Notu" ve "Belediyelere Verilen Notlar" gibi kategorilerde incelenebilir.

DERECELENDİRME TÜRLERİ	
VADESİNE GÖRE	**PARA CİNSİNE GÖRE**
*Uzun Vadeli	*Uluslararası Döviz Cinsinden
*Kısa Vadeli	*Uluslar arası Yerel Para Cinsinden
	*Ulusal Yerel Para Cinsinden
DERECELENDİRİLEN KURUMA GÖRE	**DERECELENDİRMEYİ YAPAN KURUMA GÖRE**
*ÜLKE DERECELENDİRME	*İçsel Derecelendirme
(Sovereign Rating)	
*KURUMSAL DERECELENDİRME	
(Sigorta Şirketleri, Bankalar, Finans Kurumları, Kamu Kurumları, Sinai ve Ticari Şirketler, Belediyeler)	*Dışsal Derecelendirme
*İHRAÇ DERECELENDİRMESİ	
(Tahvil, Yapılandırılmış Finansman)	
*PROJE DERECELENDİRMESİ	

Şekil 1. Derecelendirme Türleri

3. KREDİ DERECELENDİRME KURULUŞLARI (KDK)

Derecelendirme kuruluşları, faaliyete başladığı ülkede ya da ülke dışında derecelendirme faaliyetleri yürütmek üzere faaliyette bulunacağı ilgili ülkenin sermaye piyasası kurulu tarafından yetkilendirilen, faaliyet alanına göre yerel ya da uluslararası kuruluşlardır. Örneğin; derecelendirme kuruluşlarının faaliyet kapsamı, tabi oldukları düzenlemeler ve diğer özellikleri ABD'de SEC (Securities and Exchange Commission), Türkiye'de SPK (Sermaye Piyasası Kurulu), diğer ülkelerde de ülkenin kendi sermaye piyasası denetim ve gözetim kurumları tarafından belirlenmektedir.

ABD 'nin sermaye piyasası kurulu SEC tarafından 1975 yılından beri yapılan NRSRO (Nationally Recognised Statistical Rating Organisation) uygulaması ile yetkilendirilen Fitch, Standard & Poor's ve Moody's uluslararası derecelendirme piyasasında kendini kabul ettirmiş, hem ABD'de hem de tüm dünyada derecelendirme piyasasında adeta oligopol piyasası oluşturmuşlardır. Öyle ki kendilerine has metodolojiler kullanarak derecelendirme yapan bu üçlü, uluslararası anlamda "üç büyükler" olarak anılmaktadır. Bu kuruluşların sektördeki ağırlığını anlamak için yaptıkları toplam kredi derecelendirmesi ve elde ettikleri yıllık hasılatlara bakmak gerekir. ABD kökenli NRSRO bünyesindeki KDK'lar 2010 yılında toplam 2.816.599 adet kredi derecelendirmesi yapmış ve bunların 2.734.711 adedi "üç büyükler" olan Moddy's, Standard & Poor's ve Fitch tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu da yaklaşık olarak %97'lik bir orana karşılık gelmektedir. Ayrıca "üç büyükler"in 2010 yılı toplam cirosu da NRSRO bünyesindeki tüm KDK'ların ciro toplamının yaklaşık %97'si olan 3.5 milyar $ civarındadır. Bu rakamlar "üç büyükler"in kredi derecelendirme sektöründeki gücünü ve nüfuzunu anlamak için yeterlidir. (SEC,2012:9-10)

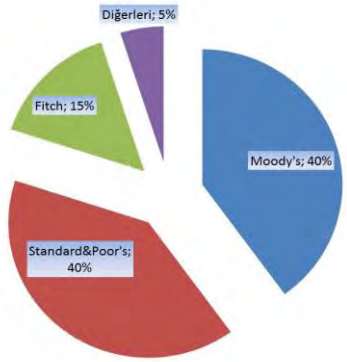

Kaynak: Infrangilis (2012), s.12
Şekil 2. Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Piyasa Dağılımları

KDK'ların, hem ülkelerin hem de şirketlerin risklerini analiz etme ve kredi değerliliği ölçme konusundaki rolü giderek artmaktadır. Özellikle Basel II

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

uzlaşısı gibi, uluslararası düzenlemeler, KDK'ların varlıklarını adeta zorunlu kılmıştır. (Elkhoury, 2008:1) Örneğin; fona ihtiyaç duyan bir şirket, Basel II çerçevesinde derecelendirme yaptırmak zorundadır. (Bkz. Şekil 3) Yaşanan gelişmeler sonrası KDK'ların dünya genelinde sayıları her geçen gün artmaktadır. Ekim 2011'de güncellenen listeye göre KDK'ların sayısı yetmişaltıya ulaşmıştır. (Credit Rating Agencies, Globally:11.10.2013) Bugün için, küresel sermaye piyasalarında vazgeçilemez bir konumda bulunan KDK'lar 176 yıllık bir geçmişe sahiptir.

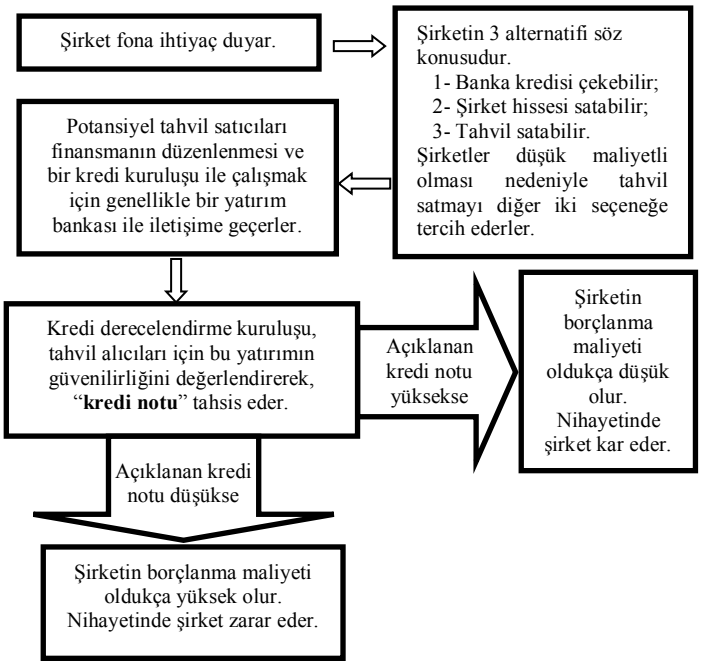

Kaynak: Karaca,2005, s.6
Şekil 3. Şirketlerin Kredi Derecelendirme Sisteminin İşleyişi

Her ne kadar mevcut durumda dünya genelinde yetmişaltı adet KDK faaliyette bulunsa da, rating (derecelendirme) piyasasında oldukça baskın olan ve dünya piyasasının yaklaşık %95'ine, ABD derecelendirme piyasalarının ise %97'sine hâkim olan üç büyük uluslararası KDK vardır. Bunlar; Moody's Investors Service (ABD), Standard & Poor's Ratings Services (ABD) and Fitch Ratings (İngiltere/ABD)'dir. (Şekil 2)

Tablo 1. SEC tarafından Yetkilendirilen (NRSRO) Bazı Önemli Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Genel Profili

Kredi Derecelendirme Kuruluşu	Merkezi	Piyasa Payı	Toplam Çalışan Sayısı	Toplam Derecelendirme Sayısı	Yıllık Hasılatı
Moody's Investors Service	ABD	~% 40	6,126	**1.039.187**	2.3 Milyar $
Standard & Poor's Ratings Service (S&P)	ABD	~% 40	6,3	**1.190.500**	1.8 Milyar $
Fitch Ratings	İngiltere/ABD	~%15	2	**505.024**	668.4 milyon $
Dominion Bond Rating Service (DBRS)	Kanada	<% 5	-	**42.584**	-
Kroll Bond Rating Agency, Inc. (KBRA)	ABD	<%5	-	**17.624**	-
A.M. Best Company, Inc. (A.M. Best)	ABD	<%5	-	**7.159**	-
Ratings & Investment Information (R&I)	Japonya	<%5	-	**4.418**	55 milyon$
Egan-Jones Ratings Co. (EJR)	ABD	<%5	-	**1.045**	-
Japanese Credit Rating Agency (JCR)	Japonya	<%5	90	**736**	-

Kaynak: Infrangilis, 2012,s.13- SEC, 2012 s.9

Seçilmiş bazı Avrupa ülkeleri ve ABD'nin ülke derecelendirmesi yapmak amacıyla, hangi derecelendirme kuruluşlarının hangi ülkeler tarafından yetkilendirildiğine bakıldığında, yine üç büyük KDK'nın baskın etkisi görülmektedir. (Tablo 2.) Kredi derecelendirme kuruluşları ile ilgili literatürler tarandığında hukuktan işletmeye, borsadan ekonomiye birçok farklı alanda yapılan araştırmalarda bahsi geçen üç büyük KDK ayrıntılı olarak incelenmiştir. Zaten "üç büyükler"in ofis

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

sayıları, istihdam ettikleri çalışan sayıları, piyasa hâkimiyeti ve yıllık hâsılatları göz önüne alındığında durum daha da netleşmektedir. (Tablo 1.)

Tablo 2. Ülke Derecelendirmesi (Sovereign Rating) Yapan Bazı Önemli Derecelendirme Kuruluşları

ÜLKELER	KREDİ DERELENDİRME KURULUŞLARI													
	Fitch Ratings	Moody's	Standard & Poor's	Dominion Bond Rating Services	Japan Credit Rating Agency Ltd	Creditreform Rating AG	ICAP SA	COFACE	Lince	A.M. Best Company Inc.	Egan-Jones Rating Company	Kroll Bond Rating Agency Inc	Realpoint LLC	Rating and Investment Information Inc.
Avusturya	*	*	*	*										
Belçika	*	*	*		*									
Almanya	*	*	*		*	*								
İspanya	*	*	*											
Fransa	*	*	*	*	*			*						
Macaristan	*	*	*	*	*			*						
İrelanda	*	*	*	*	*									
İtalya	*	*	*						*					
Lüksemburg	*	*	*		*									
Hollanda	*	*	*	*										
Portekiz	*	*	*				*	*						
İsveç	*	*	*	*										
Türkiye	*	*	*		*									
İngiltere (U.K.)	*	*	*											
ABD	*	*	*	*	*					*	*	*	*	*

Kaynak: DESTRAZ ve LAHAYE (2012), s.4

4. KREDİ DERECELENDİRME NOT TANIMLARI

KDK'lar derecelendirmede belirli kategoriler kullanmakta ve bu kategoriler harf, sayı ya da bunların karışımlarından oluşan simgelerle (alfanümerik) ifade edilmektedir. "AAA" ve "AA" derecesi anapara ve faiz ödemelerinde "çok güçlü" bir kapasiteyi işaret eder ve alınabilecek en yüksek kredi notudur. Şayet derecelendirilen kurum şirket ise bu not yüksek kaliteli tahvillere verilir. "A" ve "BBB" derecesi "orta" derece notu olup, olumsuz ekonomik değişikliklere karşı teyakkuzda olunması gerektiğini ifade eder. "BB" ve "B" derecesi, ülke veya şirket için "spekülatif/vurgunsal" hareketlere açık olunduğunu ve ödeme gücünün zayıflığını ifade eder. "CCC", "CC", "C" ve "D" notları ise ülkenin veya şirketin "çok yüksek risk" taşıdığını, ödeme gücünün tamamen zayıf olduğunu, ödeme yapılamama ihtimalinin oldukça yüksek olduğunu ifade eder ve alınabilecek en kötü kredi notudur. (Akbulak,2009:173)

KDK'ların not tanımları ve derecelendirme skalaları (gösterge çizelgeleri) birbirinden farklıdırlar. Farklı KDK tarafından verilen kredi derecelendirme notlarının ve bu notlar üzerine yapılan yorumların daha anlamlı olabilmesi için aşağıda üç büyük KDK'nın derecelendirme skalasında bir-birlerine karşılık gelen uzun ve kısa dönem not tanımları tablolaştırılmıştır. (Bkz. Tablo 3.) S&P ve Fitch'in derece-lendirme not tanımları birbirlerine çok yakın iken, Moody's'in derece-lendirme notları farklılık göstermektedir.

5. KARŞILAŞTIRMALI ÜLKE DERECELENDİRME İNDEKSİ (KÜDİ)

Kredi derecelendirme notlarını sayısal puanlama sistemine çevirmek suretiyle ülkeler arasında karşılaştırmalar yapabilmek amacıyla, Dadush-Dasgupta (2001) ve Gaillard (2009) tarafından literatürde ilk kez bir puanlama indeksi oluşturulmuş, daha sonra indeks Basu *et al.*(2012) tarafından "**Comparative Rating Index For Sovereigns**" (CRIS) yani Karşılaştırmalı Ülke Derecelendirme İndeksi (KÜDİ) adı altında geliştirilmiştir. İndekste, Moody's'in derecelendirme skalasındaki not tanımları temel alınmıştır. İlk oluşturulan indekste "AAA"den "C"ye kadar bütün notlar 1'den 20'ye kadar puanlanırken, daha

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

sonra oluşturulan KÜDİ'de buna ek olarak "Pozitif", "Durağan" ve "Negatif" derecelendirme görünümlerini de puanlamaya dâhil edilerek 1'den 60'a kadar puanlama sistemi geliştirilmiştir.

Tablo 3. Üç Büyük Kredi Derecelendirme Kuruluşunun Not Tanımları

Moody's		S&P		Fitch		DERECE	SEVİYE
Uzun vadeli	Kısa vadeli	Uzun vadeli	Kısa vadeli	Uzun vadeli	Kısa vadeli		
Aaa	P1	AAA	A1+	AAA	F1+	En Yüksek Dereceli	Yatırım Yapılabilir Seviye
Aa1		AA+		AA+		Yüksek Dereceli	
Aa2		AA		AA			
Aa3		AA-		AA-			
A1		A+	A1	A+	F1	Üst Orta Sınıf	
A2		A		A			
A3	P2	A-	A2	A-	F2		
Baa1		BBB+		BBB+		Alt Orta Sınıf	
Baa2	P3	BBB	A3	BBB	F3		
Baa3		BBB-		BBB-			
Ba1		BB+	B	BB+	B	Yatırım yapılamaz	Spekülatif Seviye
Ba2		BB		BB		Spekülatif	
Ba3		BB-		BB-			
B1		B+		B+		Son Derece Spekülatif	
B2		B		B			
B3		B-		B-			
Caa1		CCC+	C	CCC	C	Önemli riskler	
Caa2		CCC		CC		Büyük Ölçüde Spekülatif	
Caa3		CCC-		C		Kurtarılması Beklenen, İflasa Yakın	
Ca		CC					
		C					
D		D		DDD DD D		İflas	ÇÖP

Kaynak: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kredi_derecelendirmesi>, <www.moodys.com.tr> , <www.standardandpoors.com >, <www.fitchratings.com>

Üç büyüklerin piyasa hâkimiyetleri düşünüldüğünde indekse diğer iki büyük KDK'nın da eklenmesi faydalı olacaktır. Ayrıca puanlamanın 60 puan üzerinde yapılması yatırımcılardaki kafa karışıklığını tam anlamıyla gidermeye yetmeyecektir. Bu açıdan basit bir düzeltme işlemi ile 60 üzerinden puanlama sistemi 100'lük sisteme çevrilebilmektedir. 100'lük sistem uluslar arası anlamda daha anlaşırlık olması ve gelişimlerin daha net algılanabilmesi için kullanışlı olacaktır. Böylelikle ülkelelerin farklı şirketlerden aldıkları notları ya da farklı ülkelerin aynı ya da farklı şirketlerden aldıkları notları kıyaslayabilme imkânı elde edilecektir. (Bkz: Tablo 4.)

Eski indeksin yeni indekse dönüşümü aşağıda formülüze edilmiştir.

$$K_2 = (100/X).\ K_1 + \varepsilon$$

$$K_2 / K_1 \approx 1{,}66$$

$$\varepsilon \approx 0{,}4$$

K_1: Kredi Notu ve Not Görümününe karşılık gelen KÜDİ Puanı

K_2: Yüzlük İndeksteki Yeni KÜDİ Puanı

X: Not Görünüme İle Birlikte Toplam Basamak Sayısı

ε: Düzeltme Oranı

Basit bir örnekle; eski indekste 57'e karşılık gelen puan yeni indekste 95,02'dir.

$$K_2 = [100/60]*57+0{,}4 = 95{,}02$$

Örneğin, Türkiye'nin Aralık 2013 itibariyle mevcut durumda yabancı para cinsinden uzun vadeli kredi notu S&P'ye göre BB+ (durağan), Fitch'e göre BBB- (durağan), Moody's'e göre ise Baa3(durağan) olarak görünmektedir. Derecelendirme metodolojilerini çok iyi bilmeyen bir piyasa aktörünün hangi notun daha kaliteli olduğunu kestirmesi neredeyse imkânsızdır. Kredi notunun ne anlama geldiğini bilen bir kişi, bu durumda ancak notun artırılıp artırılmadığı ile ilgilenmektedir. Çünkü hakikaten puanlama sistemleri karmaşıktır ve birbirleri içinde ciddi derecede tutarsızdır. Oysa yeni indekse göre değerlendirildiğinde

Türkiye'nin kredi notu 100 üzerinden;
S&P'a göre →50,2
Moody's'e göre→55,18
Fitch'e göre →55,18 olarak karşılık bulmaktadır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

Tablo 4. "Karşılaştırmalı Ülke Derecelendirme İndeksi"ne Esas Teşkil Eden Puanlama Sistemi

Fitch/S&P Not Skalası	Moody's Not Skalası	Not Görünümü	Orijinal KÜDİ Puanı	KÜDİ *1.66	[KÜDİ *1,66]+0,4
AAA	Aaa	(+) Pozitif	-	-	-
		(0) Durağan	60	99,6	**100**
		(-) Negatif	59	97,94	**98,34**
AA+	Aa1	(+) Pozitif	58	96,28	**96,68**
		(0) Durağan	57	94,62	**95,02**
		(-) Negatif	56	92,96	**93,36**
AA	Aa2	(+) Pozitif	55	91,3	**91,7**
		(0) Durağan	54	89,64	**90,04**
		(-) Negatif	53	87,98	**88,38**
AA-	Aa3	(+) Pozitif	52	86,32	**86,72**
		(0) Durağan	51	84,66	**85,06**
		(-) Negatif	50	83	**83,4**
A+	A1	(+) Pozitif	49	81,34	**81,74**
		(0) Durağan	48	79,68	**80,08**
		(-) Negatif	47	78,02	**78,42**
A	A2	(+) Pozitif	46	76,36	**76,76**
		(0) Durağan	45	74,7	**75,1**
		(-) Negatif	44	73,04	**73,44**
A-	A3	(+) Pozitif	43	71,38	**71,78**
		(0) Durağan	42	69,72	**70,12**
		(-) Negatif	41	68,06	**68,46**
BBB+	Baa1	(+) Pozitif	40	66,4	**66,8**
		(0) Durağan	39	64,74	**65,14**
		(-) Negatif	38	63,08	**63,48**
BBB	Baa2	(+) Pozitif	37	61,42	**61,82**
		(0) Durağan	36	59,76	**60,16**
		(-) Negatif	35	58,1	**58,5**
BBB-	Baa3	(+) Pozitif	34	56,44	**56,84**
		(0) Durağan	33	54,78	**55,18**
		(-) Negatif	32	53,12	**53,52**
BB+	Ba1	(+) Pozitif	31	51,46	**51,86**
		(0) Durağan	30	49,8	**50,2**
		(-) Negatif	29	48,14	**48,54**
BB	Ba2	(+) Pozitif	28	46,48	**46,88**
		(0) Durağan	27	44,82	**45,22**
		(-) Negatif	26	43,16	**43,56**
BB-	Ba3	(+) Pozitif	25	41,5	**41,9**
		(0) Durağan	24	39,84	**40,24**
		(-) Negatif	23	38,18	**38,58**
B+	B1	(+) Pozitif	22	36,52	**36,92**
		(0) Durağan	21	34,86	**35,26**
		(-) Negatif	20	33,2	**33,6**
B	B2	(+) Pozitif	19	31,54	**31,94**
		(0) Durağan	18	29,88	**30,28**
		(-) Negatif	17	28,22	**28,62**
B-	B3	(+) Pozitif	16	26,56	**26,96**
		(0) Durağan	15	24,9	**25,3**
		(-) Negatif	14	23,24	**23,64**
CCC+	Caal	(+) Pozitif	13	21,58	**21,98**
		(0) Durağan	12	19,92	**20,32**
		(-) Negatif	11	18,26	**18,66**
CCC	Caa2	(+) Pozitif	10	16,6	**17**
		(0) Durağan	9	14,94	**15,34**
		(-) Negatif	8	13,28	**13,68**
CCC-	Caa3	(+) Pozitif	7	11,62	**12,02**
		(0) Durağan	6	9,96	**10,36**
		(-) Negatif	5	8,3	**8,7**
CC	Ca	(+) Pozitif	4	6,64	**7,04**
		(0) Durağan	3	4,98	**5,38**
		(-) Negatif	2	3,32	**3,72**
C	C	----------	1	1,66	**2,06**

Kaynak: Basu, (et.al., 2012, s.8-9) yararlanılarak yazar tarafından yeniden tasarlanmıştır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

6. TÜRKİYE'NİN KREDİ NOTU ANALİZİ

Türkiye, derecelendirme (rating) işlemi ile 1991 yılında tanışmış ve ilk notu 04.05.1992 tarihinde Standard & Poor's şirketi tarafından "BBB", not görünümü ise "durağan" olarak açıklanmıştır. Finans kesimininin yanısıra firma ve belediyeler de rating alarak yurt dışı piyasalardan yararlanma imkânı bulmuştur. Türkiye'de Ofisi bulunan tek rating şirketi Fitch'dir. Dünyanın en büyük üç KDK'sından ikisi olan S&P ve Moody's ise yurt dışından derecelendirme yapmaktadır. Türkiye'ye üç büyük KDK tarafından verilen notlar, Tablo 5.'de verilen KÜDİ puanlama sisteminde karşılık gelen puanlar ile eşleştirilmiş ve karşılık gelen puanlar yıllar itibariyle tabloya aktarılmıştır.

Tablo 5. KÜDİ Puanlama Sistemine Göre Türkiye'nin Üç Büyük Kredi Derecelendirme Kuruluşu Tarafından Verilen Notların Değişim Durumu

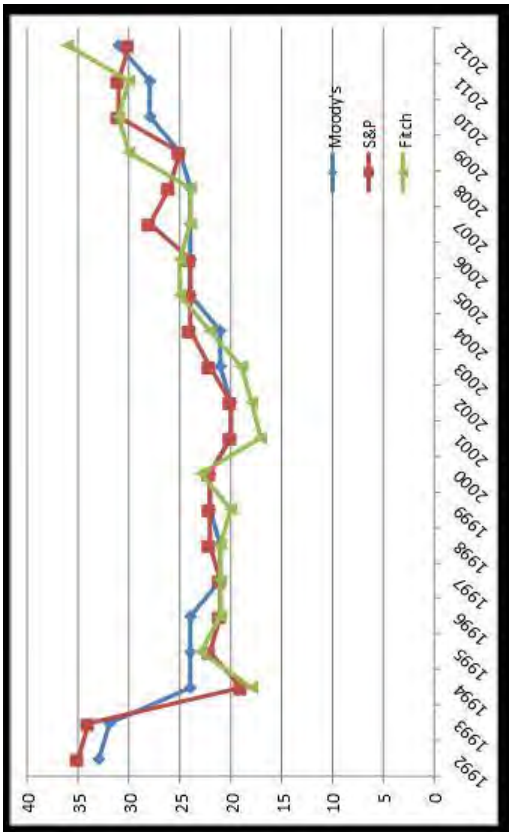

Tablo 6'daki not değişimleri incelendiğinde, ülkenin yıllar itibariyle yakaladığı derecelendirme performansları daha net gözlenmektedir. Yirmi yıllık kredi derecelendirme geçmişimizde, en yüksek derecelendirme notlarımızın başlangıç yılı olan 1992 yılında ve cari dönemimizi ifade 2013 yıllarındadır. Siyasi belirsizliklerin negatif etkisi uzun yıllar kendisini hissettirmiştir. Ayrıca üç büyük KDK'nın uzun dönem not trendleri benzerlik gösterse de bazı dönemlerde kısmi tutarsızlıklar görülmektedir. Özellikle kriz dönemlerinde (1994-2001) sert düşüşler yaşanmış, bazı KDK'lar diğerlerine göre daha sert tepkiler vermişlerdir. Bu durumun KDK'ların belirlediği ülke derecelendirme metodolojilerinin farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Örneğin, bir KDK bütçe açığına odaklanırken, diğer bir KDK siyasi risklere, bir diğeri ise cari denge durumuna daha fazla odaklanmaktadır.

6.1. Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Dönemlerine Göre Türkiye'nin Ülke Notu Geçmişi

Kredi derecelendirme notlarını etkileyen olayların neler olabileceği konusunda daha geniş bir bakış açısı kazanabilmek amacıyla, 20 yıllık kredi derecelendirme geçmişimizi ülkenin hükümetler dönemlerine ayırarak incelemekte fayda görülmektedir. Ülke derecelendirme kriterlerinin en mühim kalemlerimden birisi de siyasi istikrardır. Bu açıdan 49. ile 61. hükümet dönemleri arasında Türkiye'nin kredi derecelendirme notları incelenecektir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

Tablo 6. Türkiye'nin Kredi Notu Geçmişi ve Karşılık Gelen KÜDİ Puanları

Yıllar	S&P		Moody's		Fitch	
	Kredi Notu ve (Görünümü)	Nota Karşılık 100'lük KÜDİ Puanı	Kredi Notu ve (Görünümü)	Nota Karşılık 100'lük KÜDİ Puanı	Kredi Notu ve (Görünümü)	Nota Karşılık 100'lük KÜDİ Puanı
1992	BBB (0)	**60,16**	Baa3 (-)	**53,52**	**Bu yıllarda derecelendirme yapılmamıştır.**	
1993	BBB (-)	**58,5**	Baa3 (-)	**53,52**		
1994	B+ (0)	**35,26**	Ba3 (0)	**40,24**	B (0)	**30,28**
1995	B+ (0)	**35,26**	Ba3 (0)	**40,24**	BB- (0)	**40,24**
1996	B (0)	**30,28**	Ba3 (0)	**40,24**	B+ (0)	**35,26**
1997	B (0)	**30,28**	B1 (0)	**35,26**	B+ (0)	**35,26**
1998	B+ (0)	**31,54**	B1 (0)	**35,26**	B+ (0)	**35,26**
1999	B+ (0)	**31,54**	B1 (+)	**36,62**	B+ (0)	**35,26**
2000	B+ (0)	**35,26**	B1 (+)	**36,92**	BB- (0)	**40,24**
2001	B- (0)	**25,3**	B1 (-)	**33,6**	B (-)	**28,62**
2002	B- (0)	**25,3**	B1 (-)	**33,6**	B (0)	**30,28**
2003	B+ (0)	**35,26**	B1 (0)	**35,26**	B (+)	**31,94**
2004	BB- (0)	**40,24**	B1 (0)	**35,26**	B+ (+)	**36,92**
2005	BB- (0)	**40,24**	Ba3 (0)	**40,24**	BB- (+)	**41,9**
2006	BB- (0)	**40,24**	Ba3 (0)	**40,24**	BB- (0)	**40,24**
2007	BB (0)	**45,22**	Ba3 (0)	**40,24**	BB- (0)	**40,24**
2008	BB- (-)	**38,58**	Ba3 (0)	**40,24**	BB- (0)	**40,24**
2009	BB- (0)	**40,24**	Ba3 (+)	**41,9**	BB+ (0)	**50,2**
2010	BB (+)	**46,88**	Ba2 (+)	**46,88**	BB+ (+)	**51,86**
2011	BB (+)	**46,88**	Ba2 (+)	**46,88**	BB+ (0)	**50,2**
2012	BB (0)	**45,22**	Ba1 (+)	**51,86**	BBB- (0)	**55,18**
2013	BB+ (0)	**50,2**	Baa3 (0)	**55,18**	BBB- (0)	**55,18**

(-)=Görünüm Negatif (0)=Görünüm Durağan (+)= Görünüm Pozitif

Kaynak: <www.hazine.gov.tr> ,<http://www.fitchratings.com>, <http://www.moodys.com>, <www.standardandpoors.com>,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

Tablo 7. T.C. Hükümet Dönemlerine Göre Türkiye'nin Ülke Notu Değişimi

T.C.Hükümet Dönemi / Görevde Bulunduğu Tarihler	Hükümeti Kuran Siyasi Parti	Ortalama KÜDİ Puanı	Moody's	S&P	Fitch
49. Hükümet Dönemi (21 Kasım 1991 -25 Haziran 1993)	**DYP-SHP Koalisyonu**	**57,3933**	***Baa3 (negatif)**	***BBB (durağan) *BBB (negatif)**	-
50.Hükümet Dönemi (25 Haziran 1993- 5 Ekim 1995)	**DYP-SHP Koalisyonu**	**48,3900**	*Baa3 (negatif) Ba1 Ba1 (negatif) Ba3	*BBB (negatif) *BBB- (negatif) BB (negatif) B+ (negatif) B+ (pozitif) B+ (durağan)	B
51. Hükümet Dönemi (5 Ekim 1995–30 Ekim 1995),	**DYP**	**36,0300**	Ba3	B+ (negatif) B (durağan)	BB-
52. Hükümet Dönemi (30 Ekim 1995–6 Mart 1996)	**DYP-CHP Koalisyonu**				
53. Hükümet Dönemi (6 Mart 1996 – 28 Haziran 1996)	**ANAP-DYP Koalisyonu**				
54. Hükümet Dönemi (28 Haziran 1996- 30Haziran 1997)	**RP-DYP Koalisyonu**	**35,2525**	Ba3 B1	B (durağan)	B+
55. Hükümet Dönemi (30 Haziran 1997–11 Ocak 1999)	**ANAP-DSP-DTP Koalisyonu**	**33,6000**	B1(pozitif)	B (durağan) B (pozitif)	B+
56. Hükümet Dönemi (11 Ocak 1999-28 Mayıs 1999)	**DSP Azınlık Hükümeti**	**34,1866**	B1(pozitif)	B (durağan)	B+
57. Hükümet Dönemi (28 Mayıs 1999 - 18 Kasım 2002)	**DSP-MHP-ANAP Koalisyonu**	**30,1970**	B1 (pozitif) B1 (durağan) B1 (negatif) B1 (durağan) B1 (negatif)	B+ (negatif) B (negatif) B- (negatif) B- (durağan) B- (negatif) B- (durağan) B- (pozitif) B- (durağan) B- (negatif) B- (durağan)	B+ (pozitif) BB- (negatif) B+ (negatif) B (negatif) B (durağan)
58. Hükümet Dönemi (18 Kasım 2002 – 14 Mart 2003)	**AKP**	**29,7266**	B1 (negatif)	B- (durağan)	B (durağan)
59. Hükümet Dönemi (14 Mart 2003 - 29 Ağustos 2007)	**AKP**	**38,5818**	B1 (pozitif) Ba3 (durağan)	B (durağan) B+ (durağan) B+ (pozitif) BB- (durağan) BB- (pozitif) BB- (durağan)	BB- (durağan) BB- (pozitif) BB- (durağan)
60. Hükümet Dönemi (29 Ağustos 2007-14Haziran 2011)	**AKP**	**44,3916**	Ba3 (pozitif) Ba2 (durağan) Ba2 (pozitif)	BB- (negatif) BB- (durağan) BB- (negatif) BB- (durağan) BB (pozitif)	BB- (durağan) BB+ (durağan) BB+ (pozitif) BB+ (durağan)
61. Hükümet Dönemi (5 Temmuz 2011- …)	**AKP**	**50,5557**	Ba2 (pozitif) Baa3 (durağan)	BB (pozitif) BB (durağan) BB+ (durağan)	***BB+ (durağan) *BBB- (durağan)**

* Koyu renkli ve işaretli olan kredi notları, yatırım yapılabilir seviyesinden yapılan derecelendirmelerdir.

Kaynak: Erkan ve Demircioğlu, 2011:225-231; Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Listesi, 20.11.2012; Türkiye'nin Kredi Derecelendirme Görünüm Ve Not Tarihçesi, 05.11.2012

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

20 yıllık bir derecelendirme geçmişine sahip olan Türkiye'ye üç büyük KDK tarafından sadece iki yıl kadar bir süre yatırım yapılabilir seviyeden kredi notu tahsis edilmiştir. Hükümet dönemlerine göre de yapılan analizlerde, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik bunalımlar nedeniyle Türkiye'nin uzun süre spekülatif seviyeden derecelendirildiği görülmektedir. 1994 ile 2003 yılları arasında yaşanan siyasi ve sosyal problemler, ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar ve Türkiye'nin içinde bulunduğu kısır ekonomik döngüler düşünüldüğünde not düşüşlerinin ya da yükselmeyen kredi notlarının normal olduğu ve risk değerlerinin ise kredi notlarına doğru yansıtıldığı düşünülmektedir. Fakat birçok ekonomist ve siyasiler tarafından, özellikle son on yılda Türkiye'nin yakalamış olduğu siyasi istikrarla birlikte gelişen ekonomik göstergeler ve 2008 küresel krizine ve cari dönemdeki Avro Bölgesindeki ekonomik krize rağmen kırılganlığı daha düşük dirayetli ekonomisi düşünüldüğünde not artışları konusunda çok geç kalındığı düşünülmektedir. Zira, Türkiye mevcut durumda Avrupa'nın altıncı, dünyanın ise onaltıncı büyük ekonomisi olmayı başarabilmiştir. Geleceğe yönelik beklentiler ise bu sıralamanın daha üst noktalarda olacağı yönündedir. Çalışmanın sonuç bölümünde bu konuya tekrar değinilecektir.

6.2. Kredi Notunda Türkiye'nin Uluslararası Konumu

Geliştirilen (Basu, *et al.*, 2012) "Comparative Rating Index for Sovereigns" (CRIS) yani Karşılaştırmalı Ülke Derecelendirme İndeksi (KÜDİ) sayesinde, 2007 ile 2012 yılları arasında Moody's tarafından derecelendirilen 101 ülkenin puan sıralaması yapılmıştır. Tabloda aynı KÜDİ puanına sahip ülkelere aynı sıra numarası verilmiş ve ülke adları İngilizce dilindeki alfabetik sıraya göre sıralanmıştır. (EK 1)

Tablo 8. T.C.Hükümet Dönemlerine Göre Türkiye'nin Kredi Notu Değişim Durumu

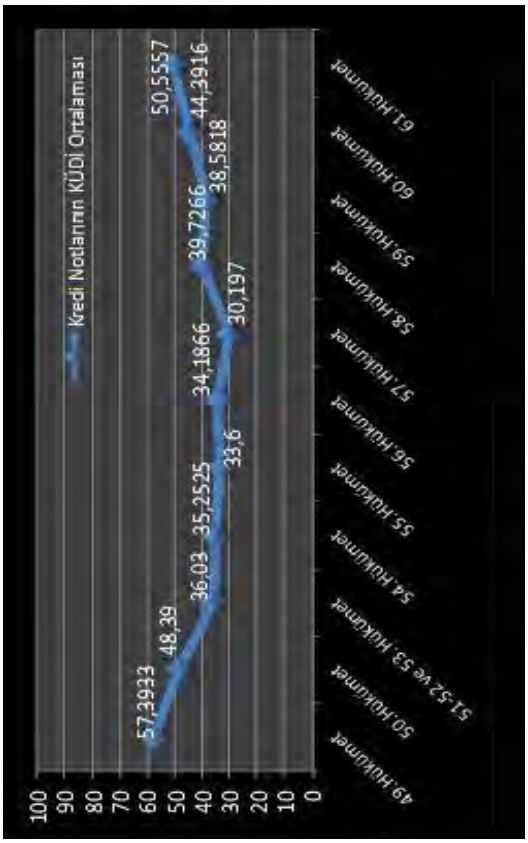

Tablo incelendiğinde, birçok ayrıntı ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin kredi notu gelişimi açısından değerlendirme yapıldığında, Türkiye'nin 77. sıradan 71. sıraya yükselmesi güzel bir gelişme olmasına rağmen tatmin edici düzeyde olmadığı görülmektedir. Son yıllarda yaşanan küresel küçülmeye rağmen büyüme rakamlarındaki artış, dış ticaret dengesinde yaşanan olumlu gelişmeler ve herşeyden öte çok az ülkenin sağlayabildiği siyasi istikrar konuları irdelendiğinde kredi notumuzun çok daha iyi durumda olması gerektiği konusunda ciddi eleştiriler bulunmaktadır. Dikkat çeken bir diğer önemli konu, derecelendirme notlarında yaşanan ani

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

düşüşlerdir. Örneğin; Yunanistan, Portekiz, İrlanda, İzlanda, Mısır ve Macaristan gibi ülkelerin kredi notlarındaki ani ve birden fazla kademedeki düşüşler zaten zor durumda olan ülke ekonomilerini hepten çıkmaza sürüklemektedirler. Düşen kredi notu sebebiyle, borçlanma imkânları ya tamamen kaybedilmekte ya da borçlanma maliyeti aşırı derecede artmaktadır. Ülkelerin IMF ve AB gibi kuruluşlardan kurtarma planları beklemekten başka çaresi kalmamaktadır. Özellikle bugün Yunanistan'da yaşanan ekonomik krizin boyutu ve bunu yansımaları durumu çok iyi izah etmektedir.

Yorumların daha anlamlı olması için EK 2'de KÜDİ indeksine göre 2007-2012 yılları arasında (6 yıl) yaşanan kredi notu değişimleri açısından ülke sıralaması yapılmıştır. Ek 1 ve Ek 2'nin birlikte incelenmesi daha spesifik yorumlar yapabilmemize imkan sağlamaktadır. Değişim yüzdeleri pozitif olan ülkelerin, 6 yıllık süre zarfında not artırımı (upgrade) konusunda yol kat ettiğinin, değişim yüzdeleri negatif olan ülkeler not düşürülmesi (downgrade) açısından kötüye gittiğinin göstergesidir.

Türkiye'nin derecelendirme performansı incelendiğinde, dünya genelinde 77.sıradan 71.sıraya yükselmiş ve 6 yıllık not değişim performansı açısından dünyada 13.sırada yer almıştır. Türkiye'nin mevcut not durumu açısından bakıldığında Portekiz, Yunanistan ve Ukrayna gibi birçok ülkeyi geride bırakmasına rağmen, ekonomik durumumuzun çok daha iyi olduğunu düşündüğümüz İzlanda, Macaristan ve İrlanda gibi ülkelerin hala gerisinde kalmaktadır. Kredi notunu artırmak konusunda başarılı performans sergileyen ülkelerin başında %36,23 'lük artışla, 2007 yılındaki 98. sırasını, 2012 yılında 78. sıraya taşıyan Paraguay gelmektedir. Lübnan, Uruguay, Bolivya, Endonezya, Filipinler, Peru ve Brezilya 'da 6 yıllık süreçte notu artıran diğer ülkeler arasındadır. Diğer taraftan, Yunanistan 2007 yılında 30.sırada iken 2012 yılında 101. yani son sıraya gerileyerek %74,52'lik düşüş yaşamıştır. Bu dönemde yaşanan Avrupa borç krizinde adını sıkça duymaya alıştığımız Portekiz, İrlanda, İzlanda, Macaristan, Kıbrıs Rum Kesimi ve İspanya'da ciddi not düşüşleri yaşayan diğer ülkeler arasındadır.

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

KDK'ların varlığı çağımızın değişen ve gelişen şartlarında oldukça önemlidir. Çok derin bir geçmişe sahip olmayan KDK'lar yasal evrimlerini tam anlamıyla tamamlayamamışlardır. Ayrıca kuruluş amaçları gereği "bağımsızlık" sıfatı ile faaliyet gösteren KDK'lar, uluslararası bir standardizasyonu yakalayamamışlardır. Bu kuruluşların üzerinde küresel anlamda bir güç olmadığı için ortak bir standard ya da politikaları bulunmamakta ve bu sebeple tahsis edilen kredi notlarında tutarsızlıklar bulunmaktır. Farklı KDK'lar tarafından derecelendirilen aynı ülke ya da şirketin kredi notları, bazen birbiri ile ciddi çelişkiler oluşturmaktadır. Bu çelişkinin temel nedeni uluslararası standardizasyonlarının olmayışıdır. Ortaya çıkan bu tutarsızlıklar en başta yatırımcılar olmak üzere, bütün piyasa aktörlerinde kafa karışıklığına neden olmaktadır. Örneğin, Fitch'e ve Moody'e göre Türkiye yatırım yapılabilir bir ülke konumunda iken, S&P'a göre ise hala spekülatif seviyededir. Bu tarz uyumsuzluklar KDK'ların güvenirliklerine ciddi derecede gölge düşürmektedir. Güvenirlik konusu, başlı başlına bir araştırma konusu olduğu için bu

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

çalışmada değinilmemiştir. (Bkz. *Akçayır, Ö. (2013), "Uluslararası Kredi Derecelendirme Kuruluşları ve Güvenilirliklerinin Sorgulanması: Türkiye'nin Kredi Derecelendirme Geçmişi ve Bugünü (1992-2012)*)

Yıllardır kendi metodolojileri ve kendi derecelendirme skalaları ile derecelendirme yapan KDK'ların en azından ortak bir not sistemi açısından standartlaştırılması birçok açıdan bize fayda sağlayacaktır. Bir ülkenin farklı KDK'lar tarafından derecelendirmesi ya da aynı KDK tarafından derecelendirilen farklı ülkelerin birbirleriyle karşılaştırma yapılması güç olmayacaktır. Özellikle yüz puan üzerinden yapılan ölçek, aşina olduğumuz bir puanlama sistemi olduğundan, yatırımcılar açısından daha anlamlı olacak ve derecelendirilen varlığın risk yüzdesini de ifade edebilecektir. Örneğin Türkiye'nin yatırımcılar açısından güvenirlik yüzdesi, **S&P'a göre % 50,2, Moody's'e ve Fitch'e göre %** 55,18 'dir denilebilir.

Not analizleri Türkiye açısından değerlendirildiğinde bazı problemler daha net gözlenebilmektedir. Son yıllarda özellikle siyasiler ve ekonomistler Türkiye'nin kredi notunun hakettiği seviyeden çok düşük olduğunu iddia etmektedirler. Bu iddianın oldukça haklı olduğu ekonomik verilerden anlaşılabilmektedir. Zira son 10 yılda (2003-2013) 2008 küresel krizi ve mevcut dönemdeki Avrupa borç krizine rağmen Türkiye;

- Dünyanın en hızlı büyüyen (son 10 yıl ortalaması %5.3) ülkelerinden birisi olarak Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) temel alındığında 1.1 trilyon dolarlık değeriyle, Dünyanın 16'ncı ve Avrupa'nın 6'ncı büyük ekonomisidir.
- Cumhuriyet tarihinin en büyük ihracat rekorlarını kırarak ve toplam dış ticaret hacminde yaklaşık %65'lik bir artış sağlamıştır.
- Kişi başına düşen milli gelir (KBMG) yaklaşık %70 artarak 10000 USD ($) seviyesini aşmıştır.
- Komşu ülkelerinde yaşanan siyasi krizlere rağmen, birçok Avrupa ülkesinde dahi bulunmayan siyasi istikrarı yakalayabilmiştir.
- Özelleştirme sürecinden sosyal güvenliğe, enerjiden tarım sektörüne ve kamu maliyesine kadar ekonomide ciddi yapısal reformlar gerçekleştirebilmiştir.

(Türk Ekonomisinin Genel Görünümü,01.01.2013)

Türkiye'nin ekonomik olarak gelişimini daha net vurgulamak açısından aşağıdaki veriler incelendiğinde, kredi notumuzun olması gerektiğinden çok düşük olduğu daha net anlaşılacaktır. (ŞİMŞEK, Kredi Derecelendirme Kuruluşları: Alternatif Arayışlar,12.12.2012)

- Türkiye ile diğer ülkelerin KBMG kıyaslandığında, 2000 yılında **$KBMG_{Türkiye}$ / $KBMG_{ABD}$** oranı %26.9 ve **$KBMG_{Türkiye}$ / $KBMG_{AB_ortalaması}$** %38.4 dir. 2012 yılında ise **$KBMG_{Türkiye}$ / $KBMG_{ABD}$** oranı %35,8 ve **$KBMG_{Türkiye}$ / $KBMG_{AB_ortalaması}$** %51.1 olmuştur.
- Bütçe Dengesi / GSYH oranı 2002'de %-10.8 iken, 2011'de %-1.4'dür. Bu oran kredi notu "AAA" olan ülkelerle aynı değerdedir.
- Borç Stoku / GSYH oranı, 2002'de %74 iken, 2012'de %38.4'dür. Bu oran kredi notu "A" olan ülkelerle eşdeğer bir orandır.
- 10'ar yıllık enflasyon ortalaması incelendiğinde, 1973-1982 yılları

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

arasında %37, 1983-1992 yılları arasında %54, 1993-2002 yılları arasında %73, 2002-2012 yılları arasında %9,6'dır.

- Son 60 yılın en büyük ekonomik krizi olan 2008 küresel krizine rağmen kriz öncesi seviyeler yakalanmıştır. Euro Bölgesi 13 çeyrekte, ABD 10 çeyrekte kriz öncesi seviyelere ulaşamazken, Türkiye 5 çeyrekte kriz öncesi seviyeleri yakalamış ve 11 çeyrektir kriz öncesi seviyesinin üstündedir.
- Küresel kriz öncesine oranla Türkiye'de işsizlikte %20'lik azalma yaşanırken, ABD'de %60'lık, Avrupa'da ise %40'lık bir artış yaşanmıştır.
- Türkiye rekabet gücü indeksi sıralamasında dünyada 40. sıradadır. Fakat rekabet gücü Türkiye'den çok düşük olan ülkelerin notları, Türkiye'den daha yüksektir.
- Türkiye'nin bugün en büyük sorunu olarak cari açık kabul edilebilir. Şayet kredi notunun düşük olmasına geçerli bir sebep bulunacaksa, şüphesiz bu cari açıktır. Fakat Macaristan'ın AB'ye girmeden önce bütçe açığı ve cari açığı, Türkiye kıyasla oldukça yüksek olmasına rağmen çok kısa sürede yatırım yapılabilir seviyeden derecelendirilmiştir.
- Türkiye'nin düşük kredi notuna rağmen 1980-2003 arasında 15 Milyar $ yabancı yatırım gelirken, 2003-2013 arasında 120 milyar $ yatırım gelmiştir. Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı şirket sayısı ise 5600'den 30000'e yükselmiştir.

Kasım 2012'de Fitch'in Türkiye'nin uzun dönem yabancı para cinsinden kredi notunu "BB+"den "BBB-"ye yani, "spekülatif seviye"den "yatırım yapılabilir" seviyeye yükseltmesinin Türkiye'ye yaklaşık 32 milyar USD bir kazanç sağlayacağı tahmin edilmektedir. ("32 Milyar Dolar Gelir", Sabah, 07.11.2012) Şayet Türkiye en azından son beş yılda yatırım yapılabilir seviyeden derecelendirilmiş olsaydı, kaba bir hesapla 160 milyar USD (~288 milyar TL) bir kazanç sağlayabilirdi. Türkiye'ye 2011 yılı itibariyle bir yıl içinde ülkeye giren doğrudan yabancı yatırımın 16 milyar USD olduğu düşünüldüğünde, telaffuz edilen rakamın büyüklüğü daha net anlaşılacaktır.

8. KAYNAKÇA

Akbulak, Y. (2012), "*Kredi Derece-lendirmesi Veya Rating: Kavram Ve Ölçütler*" Mali Çözüm Dergisi (sayı111) Mayıs-Haziran,

Basu, K. (2012), *"Comparative Rating Index for Sovereigns (CRIS): A Report Based on "The Relativity of Sovereigns: A New Index of Sovereign Credit Ratings and an Analysis of How Nations Fared over the Last Six Years",* Ministry of Finance, India on eSS

"Credit Rating Agencies, Globally" <http://www.defaultrisk.com/rating_agencies.htm> (ET:11.10.2012)

BDDK (2007), "Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslar arası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)" Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Uluslararası Ödemeler Bankası, Temmuz, s.34-37

Dadush, U. and D. Dasgupta, (2001) "The benefits and risks of capital account opening in developing countries", in D. Dasgupta, M. Uzan and D. Wilson (eds.), *Capital Flows Without Crisis? Reconciling capital mobility and economic stability*, Routledge: New York and London.

Destraz, S. ve Lahaye, R. (2012), "*Are Credit Ratings Trustworthy?"*

Empirical study on the dependence of corporate defaults to market risk within investment grade and speculative grade range.

Elkhoury, M. (2008), "*Credit Rating Agencies And Their Potential Impact On Developing Countries*", United Nations Conference On Trade And Devoloptment, No. 186, January 2008

Erkan, M. ve Demircioğlu M. (2011) "*Türkiye'ye Verilen Derecelendirme Notlarının Doğrudan Yabancı Yatırım Girişine Etkisinin Yıllar İtibariyle İncelenmesi*" İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt:2 Sayı:1

Infrangilis, (2012), "*Rating Sovereign Raters, Credit Rating Agencies - Political Scapegoats or Misguided Messengers*?" Resilience In Practice

"Fitch Ratings, Definitions of Ratings and Other Forms of Opinion Aug 2012" <http://www.fitchratings.com/web_content/ratings/fitch_ratings_definitions_and_scales.pdf> (E.T:08.07.2012)

Gaillard, N., (2009) "The Determinants of Moody"s Sub-Sovereign Ratings", *International Research Journal of Finance and Economics*. Issue 31, pp. 194-209.

Karaca, N. (2005) "*Kredi Derecelendirme Kuruluşları*", T.C. MALİYE BAKANLIĞI Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 15 Mart 2005 Rapor No: 2

Küçükkocaoğlu, G. (t.y.) "*Derecelendirme Kurumları, Enformasyon Servisleri*", Ders Notları, Baskent Üniversitesi İşletme Bölümü, Ankara, <www.baskent.edu.tr/~gurayk/> , (16.05.2012)

Moody's Investor Services <www.moodys.com.tr> ,

"***Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti Ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği***" 12/7/2007 tarih ve 26580 sayılı Resmi Gazete (Seri: VIII, No: 51)

Standard And Poor's Rating Services <www.standardandpoors.com >

*"**Türkiye'nin Kredi Derecelendirme Görünümü ve Not Tarihçesi**"* 05.11.2012 <http://www.dailymarkets.info/turkiyenin-derecelendirme-gorunum-ve-not-tarihcesi>(ET:27.11.2012)

SEC (2012), "*Annual Report on Nationally Recognized Statistical Rating Organizations*" As Required by Section 6 of the Credit Rating Agency Reform Act of 2006, U.S. Securities and Exchange Commission, March

Şimşek, M. "*Kredi Derecelendirme Kuruluşları: Alternatif Arayışlar*" <http://www.youtube.com/watch?v=Tfgh2NV85Fc>(ET :12.12.2012)

Şirvan, N. (2004), "*Kredi Derecelendirmesi ve Türkiye Ekonomisi*", <http://gunaycaymaz.googlepages.com/krediderecelendirme.pdf>, (E.T:10.09.2012).

T.C. Dış İşleri Bakanlığı *"Türk Ekonomisinin Genel Görünümü"* <http://www.mfa.gov.tr/turk-ekonomisindeki-son-gelismeler.tr.mfa> (ET:01.01.2013)

T.C. Başbakanlık Sermaye Piyasası Kurulu "*Derecelendirme Faaliyeti*" <http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&showmenu=yes&menuid=6&pid=10&subid

= 2&submenuheader=10> (E.T.: 10.10.2012)

Wikipedia, *"Kredi derecelendirmesi"* <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kredi_derecelendirmesi>, (E.T.:25.08.2012)

Wikipedia, *"Moody's Investors Service"* <http://en.wikipedia.org/wiki/Moody's_Investors_Service> (E.T.:01.07.2012)

Wikipedia, *"Standard & Poor's"* <http://tr.wikipedia.org/wiki/Standard_%26_Poor%27s> (E.T.:10.11.2012)

Wikipedia, *"Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Listesi"* <http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_Cumhuriyeti_h%C3%BCk%C3%BBmetleri_listesi> (ET:20.11.2012)

Yazıcı, M. (2009) "*Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Önemi ve Denetimi"* Maliye ve Finans Yazıları Hakemli Dergisi

"**32 Milyar Dolar Gelir**" <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2012/11/07/32-milyar-dolar-gelir> (ET:07.11.2012)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

EK 1. "Karşılaştırmalı Ülke Derecelendirme İndeksi"ne (KÜDİ) Göre 2007-2012 Yılları Arasındaki Ülke Sıralamaları*

Sıra	2007	Sıra	2008	Sıra	2009	Sıra	2010	Sıra	2011	Sıra	2012
1	Avustralya	1	Avustralya	1	Avustralya	1	Avustralya	1	Avustralya	1	Avustralya
1	Avusturya	1	Avusturya	1	Avusturya	1	Avusturya	1	Avusturya	1	Kanada
1	Kanada	1	Kanada	1	Kanada	1	Kanada	1	Kanada	1	Danimarka
1	Danimarka	1	Danimarka	1	Danimarka	1	Danimarka	1	Danimarka	1	Finlandiya
1	Finlandiya	1	Finlandiya	1	Finlandiya	1	Finlandiya	1	Finlandiya	1	Almanya
1	Fransa	1	Fransa	1	Fransa	1	Fransa	1	Fransa	1	Lüksemburg
1	Almanya	1	Almanya	1	Almanya	1	Almanya	1	Almanya	1	Hollanda
1	İzlanda	1	İrlanda	1	Lüksemburg	1	Lüksemburg	1	Lüksemburg	1	Yeni Zellanda
1	İrlanda	1	Japonya	1	Hollanda	1	Hollanda	1	Hollanda	1	Norveç
1	Japonya	1	Lüksemburg	1	Yeni Zellanda	1	Yeni Zellanda	1	Yeni Zellanda	1	Singapur
1	Lüksemburg	1	Hollanda	1	Norveç	1	Norveç	1	Norveç	1	İsveç
1	Hollanda	1	Yeni Zellanda	1	Singapur	1	Singapur	1	Singapur	1	İsviçre
1	Yeni Zellanda	1	Norveç	1	İspanya	1	İsveç	1	İsveç	13	Avusturya
1	Norveç	1	Singapur	1	İsveç	1	İsviçre	1	İsviçre	13	Fransa
1	Singapur	1	İspanya	1	İsviçre	1	İngiltere	1	İngiltere	13	İngiltere
1	İspanya	1	İsveç	1	İngiltere	1	ABD	16	ABD	13	ABD
1	İsveç	1	İsviçre	1	ABD	17	Belçika	17	Hong Kong	17	Hong Kong
1	İsviçre	1	İngiltere	18	Belçika	17	İspanya	18	Belçika	18	Kuveyt
1	İngiltere	1	ABD	19	İrlanda	19	Hong Kong	19	Kuveyt	18	Katar
1	ABD	20	Belçika	20	Hong Kong	19	İtalya	19	Katar	18	B.A.E
21	Belçika	21	Slovenya	21	İtalya	19	Japonya	19	B.A.E	21	Çin
22	Slovenya	22	Hong Kong	21	Japonya	19	Kuveyt	22	Çin	22	Şili
23	Hong Kong	22	İtalya	21	Katar	19	Katar	23	Şili	22	Japonya
23	İtalya	22	Kuveyt	21	Slovenya	19	Slovenya	23	Japonya	22	Suudi Arab.
23	Kuveyt	22	Portekiz	21	B.A.E	19	B.A.E	23	Suudi Arab.	22	Tayvan
23	Portekiz	22	Katar	26	Kuveyt	26	Çin	23	Slovenya	26	Belçika
23	Katar	22	B.A.E	26	Portekiz	27	Şili	23	Tayvan	27	Çek Cumh.
23	B.A.E.	28	Kıbrıs	28	Kıbrıs	27	Kıbrıs	28	Çek Cumh.	27	Estonya
29	Tayvan	28	Tayvan	28	Tayvan	27	Suudi Arab.	28	Estonya	27	İsrail
30	Kıbrıs	30	Yunanistan	30	Şili	27	Tayvan	28	İsrail	27	Kore
30	Çek Cumh.	30	Suudi Arab.	30	Çin	31	Çek Cumh.	28	Kore	27	Umman
30	Yunanistan	30	Slovakya	30	Suudi Arab.	31	Estonya	28	Umman	32	Botswana
30	Suudi Arab.	33	Çin	33	Çek Cumh.	31	İsrail	28	Slovakya	32	Polonya
34	Çin	33	Çek Cumh.	33	İsrail	31	Kore	34	İspanya	34	Slovakya
34	Estonya	33	İsrail	33	Malta	31	Malta	35	Botswana	34	Slovenya
34	Slovakya	33	Malta	33	Slovakya	31	Umman	35	Polonya	36	Malezya
37	Botswana	37	Estonya	37	Estonya	31	Portekiz	37	İtalya	37	Bahamalar
37	İsrail	38	Botswana	38	Botswana	31	Slovakya	37	Malta	37	İtalya
37	Malta	39	Bahreyn	38	Kore	39	Polonya	39	Malezya	37	Malta
40	Bahreyn	39	Şili	38	Umman	40	Botswana	40	Bahamalar	37	G. Afrika
40	Şili	39	Kore	38	Polonya	41	Bahamalar	40	G. Afrika	37	İspanya
40	Macaristan	39	Umman	42	Bahreyn	41	Bahreyn	42	Litvanya	42	Litvanya
40	Kore	39	Polonya	42	Yunanistan	41	Malezya	42	Mexico	42	Mexico
40	Letonya	44	Litvanya	44	Bahamalar	41	G. Afrika	42	Rusya	42	Rusya
40	Litvanya	45	Bahamalar	44	Malezya	45	Macaristan	42	Tayland	42	Tayland
40	Umman	45	Malezya	44	G. Afrika	45	Litvanya	42	Trinidad&Tobago	42	Trinidad&Tobago
40	Polonya	47	Macaristan	47	Mexico	45	Mexico	47	Bahreyn	47	Bahreyn
48	Bahamalar	47	Letonya	47	Rusya	45	Rusya	48	Brazil	48	Brazil
48	Malezya	49	G. Afrika	47	Trinidad&Tobago	45	Tayland	49	Bulgaristan	49	Bulgaristan
50	G. Afrika	50	Mexico	50	Macaristan	50	İrlanda	49	Kazakistan	49	Kazakistan
51	Mexico	50	Rusya	50	Litvanya	51	Kazakistan	49	Mauritius	49	Mauritius
51	Tayland	50	Trinidad&Tobago	50	Tayland	51	Mauritius	52	Letonya	52	Letonya
51	Trinidad&Tobago	53	İzlanda	53	Mauritius	51	Trinidad&Tobago	52	Panama	52	Panama
54	Kazakistan	53	Tayland	53	Tunus	51	Tunus	52	Peru	52	Peru
54	Mauritius	55	Kazakistan	55	Kazakistan	55	Brazil	55	Kolombiya	55	Kolombiya
54	Rusya	55	Mauritius	56	Brazil	55	Bulgaristan	55	Kosta Rika	55	Kosta Rika
54	Tunus	55	Tunus	56	Hindistan	55	Hindistan	55	Hırvatistan	55	Hırvatistan
58	Barbados	58	Barbados	58	Barbados	58	Barbados	55	Kıbrıs	55	Kıbrıs

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

59	Bulgaristan	59	Bulgaristan	58	Bulgaristan	58	Kosta Rika	55	Hindistan	55	Hindistan
59	Hırvatistan	59	Hırvatistan	58	Hırvatistan	58	Hırvatistan	55	Romanya	55	Endonezya
61	El Salvador	59	El Salvador	58	İzlanda	58	Letonya	61	Barbados	55	Romanya
61	Hindistan	59	Hindistan	58	Peru	58	Panama	61	Macaristan	62	Barbados
61	Romanya	59	Romanya	58	Romanya	58	Peru	61	İzlanda	62	İzlanda
64	Azerbaycan	64	Azerbaycan	64	Letonya	58	Romanya	61	Tunus	62	Tunus
64	Brazil	64	Kosta Rika	65	Kosta Rika	65	İzlanda	65	Azerbaycan	65	Azerbaycan
64	Kosta Rika	66	Brazil	66	Azerbaycan	66	Kolombiya	66	Guatemala	65	Uruguay
64	Fas	66	Kolombiya	66	Kolombiya	67	Azerbaycan	66	Endonezya	67	Guatemala
64	Panama	66	Fas	66	Mısır	67	Mısır	66	Fas	67	Fas
69	Mısır	66	Panama	66	Fas	67	Yunanistan	66	Uruguay	69	Macaristan
70	Kolombiya	66	Peru	66	Panama	67	Guatemala	70	İrlanda	69	İrlanda
70	Guatemala	71	Mısır	71	El Salvador	67	Fas	71	**Türkiye**	71	**Türkiye**
72	Ermenistan	72	Ermenistan	72	Ermenistan	72	**Türkiye**	72	El Salvador	72	El Salvador
72	Ürdün	72	Guatemala	72	Guatemala	73	Ermenistan	72	Filipinler	72	Filipinler
72	Peru	72	Ürdün	72	Endonezya	73	Endonezya	74	Ermenistan	74	Ermenistan
75	Fiji Adaları	75	Fiji Adaları	72	Ürdün	73	Ürdün	74	Ürdün	74	Ürdün
76	Vietnam	76	Endonezya	76	**Türkiye**	76	El Salvador	74	Portekiz	76	Portekiz
77	Endonezya	76	**Türkiye**	77	Filipinler	77	Filipinler	77	Bolivya	77	Bolivya
77	**Türkiye**	78	Vietnam	77	Uruguay	77	Uruguay	78	Arnavutluk	78	Arnavutluk
79	Ukrayna	79	Filipinler	79	Vietnam	79	Bolivya	78	Dominik Cumh.	78	Dominik Cumh.
80	Arnavutluk	79	Ukrayna	80	Arnavutluk	80	Arnavutluk	78	Lübnan	78	Lübnan
80	Belarus	81	Arnavutluk	80	Belarus	80	Belarus	78	Moğolistan	78	Moğolistan
80	Jamaika	81	Belarus	80	Moğolistan	80	Dominik Cumh.	78	Papua Yeni Gine	78	Papua Yeni Gine
80	Moğolistan	81	Jamaika	80	Papua Yeni Gine	80	Lübnan	78	Paraguay	78	Paraguay
80	Papua Yeni Gine	81	Moğolistan	80	St. Vincent & the Grenadines	80	Moğolistan	78	St. Vincent & the Grenadines	78	St. Vincent & the Grenadines
80	Filipinler	81	Papua Yeni Gine	80	Surinam	80	Papua Yeni Gine	78	Surinam	78	Surinam
80	St.Vincent &the Grenadines	81	St. Vincent & the Grenadines	86	Fiji Adaları	80	Paraguay	86	Mısır	86	Fiji Adaları
80	Surinam	81	Surinam	87	Lübnan	80	St. Vincent & the Grenadines	86	Fiji Adaları	86	Vietnam
80	Uruguay	81	Uruguay	88	Bolivya	80	Surinam	86	Vietnam	88	Kamboçya
89	Pakistan	89	Bosna Hersek	88	Bosna Hersek	89	Fiji Adaları	89	Kamboçya	88	Mısır
90	Bosna Hersek	89	Kamboçya	88	Kamboçya	89	Vietnam	89	Honduras	88	Honduras
90	Kamboçya	89	Dominik Cumh.	88	Dominik Cumh.	91	Bosna Hersek	89	Ukrayna	88	Venezuella
90	DominikCumh	89	Honduras	88	Honduras	91	Kamboçya	89	Venezuella	92	Bosna Hersek
90	Honduras	89	Venezuella	88	Venezuella	91	Honduras	93	B. Hersek	92	Ukrayna
90	Venezuella	94	Lübnan	94	Ukrayna	91	Ukrayna	94	Arjantin	94	Arjantin
95	Arjantin	95	Arjantin	95	Arjantin	91	Venezuella	94	Beliz	94	Beliz
96	Bolivya	95	Bolivya	95	Beliz	96	Arjantin	94	Jamaica	94	Jamaica
97	Lübnan	95	Paraguay	95	Pakistan	96	Beliz	94	Nikaragua	94	Nikaragua
98	Beliz	98	Pakistan	95	Paraguay	96	Jamaica	94	Pakistan	94	Pakistan
98	Nikaragua	99	Beliz	99	Nikaragua	96	Nikaragua	99	Belarus	99	Belarus
98	Paraguay	99	Nikaragua	100	Jamaica	96	Pakistan	100	Ekvador	100	Ekvador
101	Ekvador	101	Ekvador	101	Ekvador	101	Ekvador	101	Yunanistan	101	Yunanistan

Kaynak: BASU et al., 2012, s.15-17

*Aynı derece notuna sahip ülkeler alfabetik (İngilizce) sıraya göre sıralanmış, aynı sıra numarası verilmiştir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

EK 2 : KÜDİ İndeksine Göre 2007-2012 Yılları Arasında Yaşanan Kredi Notu Değişimleri Açısından Ülke Sıralaması

Ülke	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Değişim (%)	Sıralama
Paraguay	14,36	16,13	16,16	19,19	19,48	19,56	36,23	**1**
Lübnan	15,51	16,66	18,19	19,19	19,48	19,56	26,12	**2**
Uruguay	18,99	19,09	20,44	20,52	23,29	23,77	25,12	**3**
Bolivya	16,05	16,13	17,7	19,65	19,94	20,02	24,72	**4**
Endonezya	20,31	20,4	21,68	21,76	23,29	24,52	20,75	**5**
Filipinler	18,99	19,54	20,44	20,52	22,09	22,18	16,77	**6**
Peru	21,54	22,81	23,97	24,06	24,79	24,89	15,56	**7**
Beliz	14,36	14,43	16,16	16,22	16,47	16,53	15,14	**8**
Nikaragua	14,36	14,43	14,45	16,22	16,47	16,53	15,14	**9**
Brezilya	22,7	22,81	24,33	24,42	25,86	25,96	14,37	**10**
Kolombia	21,93	22,81	22,85	23,32	24,43	24,52	11,8	**11**
Dominik Cumhuriyeti	17,59	17,67	17,7	19,19	19,48	19,56	11,23	**12**
*****Türkiye*****	**20,31**	**20,4**	**20,86**	**22,16**	**22,5**	**22,59**	**11,23**	**13**
Şili	27,8	27,94	29,21	29,91	30,36	30,48	9,63	**14**
Panama	22,7	22,81	22,85	24,06	24,79	24,89	9,63	**15**
Ekvador	11,72	5,89	10,22	10,26	12,76	12,81	9,23	**16**
Kosta Rika	22,7	23,19	23,23	24,06	24,43	24,52	8,01	**17**
Çin	28,72	28,86	29,21	30,2	30,66	30,78	7,19	**18**
Rusya	24,87	26,01	26,06	26,16	26,55	26,66	7,19	**19**
Hong Kong	30,46	30,61	30,95	30,78	32,38	32,51	6,73	**20**
Guatemala	21,93	21,64	21,68	22,94	23,29	23,38	6,59	**21**
Kore	27,8	27,94	27,99	29,02	29,46	29,57	6,36	**22**
Umman	27,8	27,94	27,99	29,02	29,46	29,57	6,36	**23**
Bulgaristan	24,17	23,93	23,97	24,42	25,51	25,61	5,97	**24**
İsrail	28,11	28,86	28,91	29,02	29,46	29,57	5,19	**25**
Suudi Arabistan	29,01	29,15	29,21	29,91	30,36	30,48	5,06	**26**
Azerbaycan	22,7	23,19	22,85	22,94	23,67	23,77	4,68	**27**
Güney Afrika	26,21	26,34	27,04	27,14	27,23	27,33	4,26	**28**
Arnavutluk	18,99	19,09	19,12	19,19	19,48	19,56	2,98	**29**
Avustralya	32,11	32,26	32,32	32,44	32,93	33,06	2,98	**30**
Kamboçya	17,59	17,67	17,7	17,77	18,04	18,11	2,98	**31**
Kanada	32,11	32,26	32,32	32,44	32,93	33,06	2,98	**32**
Danimarka	32,11	32,26	32,32	32,44	32,93	33,06	2,98	**33**
Estonya	28,72	28,55	28,61	29,02	29,46	29,57	2,98	**34**
Finlandiya	32,11	32,26	32,32	32,44	32,93	33,06	2,98	**35**
Almanya	32,11	32,26	32,32	32,44	32,93	33,06	2,98	**36**
Honduras	17,59	17,67	17,7	17,77	18,04	18,11	2,98	**37**
Hindistan	23,81	23,93	24,33	24,42	24,43	24,52	2,98	**38**
Kazakistan	24,87	24,99	24,69	25,13	25,51	25,61	2,98	**39**
Kuveyt	30,46	30,61	30,38	30,78	31,24	31,37	2,98	**40**
Lüksemburg	32,11	32,26	32,32	32,44	32,93	33,06	2,98	**41**
Malazya	26,86	26,99	27,04	27,14	27,56	27,66	2,98	**42**
Mauritius	24,87	24,99	25,04	25,13	25,51	25,61	2,98	**43**
Meksika	25,88	26,01	26,06	26,16	26,55	26,66	2,98	**44**
Moğolistan	18,99	19,09	19,12	19,19	19,48	19,56	2,98	**45**
Macaristan	22,7	22,81	22,85	22,94	23,29	23,38	2,98	**46**
Hollanda	32,11	32,26	32,32	32,44	32,93	33,06	2,98	**47**
Yeni Zellanda	32,11	32,26	32,32	32,44	32,93	33,06	2,98	**48**
Norveç	32,11	32,26	32,32	32,44	32,93	33,06	2,98	**49**
Papua Yeni Gine	18,99	19,09	19,12	19,19	19,48	19,56	2,98	**50**
Polonya	27,8	27,94	27,99	28,1	28,52	28,63	2,98	**51**
Katar	30,46	30,61	30,66	30,78	31,24	31,37	2,98	**52**

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
http://www.akademikbakis.org

Romanya	23,81	23,93	23,97	24,06	24,43	24,52	2,98	**53**
Singapur	32,11	32,26	32,32	32,44	32,93	33,06	2,98	**54**
St. Vincent & the Grenadines	18,99	19,09	19,12	19,19	19,48	19,56	2,98	**55**
Surinam	18,99	19,09	19,12	19,19	19,48	19,56	2,98	**56**
İsveç	32,11	32,26	32,32	32,44	32,93	33,06	2,98	**57**
İsviçre	32,11	32,26	32,32	32,44	32,93	33,06	2,98	**58**
Tayvan	29,6	29,74	29,8	29,91	30,36	30,48	2,98	**59**
Tayland	25,88	25,67	25,72	26,16	26,55	26,66	2,98	**60**
Trinidad and Tobago	25,88	26,01	26,06	25,13	26,55	26,66	2,98	**61**
Birleşik Arap Emirlikleri	30,46	30,61	30,66	30,78	31,24	31,37	2,98	**62**
Venezuella	17,59	17,67	17,7	17,77	18,04	18,11	2,98	**63**
Avusturya	32,11	32,26	32,32	32,44	32,93	32,79	2,12	**64**
Fransa	32,11	32,26	32,32	32,44	32,93	32,79	2,12	**65**
İngiltere	32,11	32,26	32,32	32,44	32,93	32,79	2,12	**66**
Amerik Birleşik Devletleri	32,11	32,26	32,32	32,44	32,66	32,79	2,12	**67**
Çek Cumhuriyeti	29,01	28,86	28,91	29,02	29,46	29,57	1,92	**68**
Botswana	28,11	28,25	27,99	27,78	28,52	28,63	1,85	**69**
Bahama Adaları	26,86	26,99	27,04	27,14	27,23	27,33	1,75	**70**
Hırvatistan	24,17	23,93	23,97	24,06	24,43	24,52	1,45	**71**
Ermenistan	21,54	21,64	21,68	21,76	21,68	21,76	1,06	**72**
Ürdün	21,54	21,64	21,68	21,76	21,68	21,76	1,06	**73**
Bosna Hersek	17,59	17,67	17,7	17,77	17,53	17,6	0,08	**74**
Arjantin	16,58	16,13	16,16	16,22	16,47	16,53	-0,29	**75**
Slovakya	28,72	29,15	28,91	29,02	29,46	28,31	-1,4	**76**
Barbados	24,52	24,64	23,97	24,06	24,05	24,15	-1,53	**77**
Malta	28,11	28,86	28,91	29,02	28,2	27,33	-2,78	**78**
Tunus	24,87	24,99	25,04	25,13	24,05	24,15	-2,91	**79**
Litvanya	27,8	27,63	25,72	26,16	26,55	26,66	-4,13	**80**
Belçika	31,57	31,72	31,5	31,62	32,1	30,18	-4,39	**81**
Japonya	32,11	32,26	30,66	30,78	30,36	30,48	-5,06	**82**
Bahreyn	27,8	27,94	27,68	27,14	26,21	26,31	-5,37	**83**
El Salvador	23,81	23,93	22,47	21,36	22,09	22,18	-6,85	**84**
Slovenya	30,74	30,89	30,66	30,78	30,36	28,31	-7,89	**85**
Vietnam	20,72	19,97	20,01	18,73	19,02	19,09	-7,89	**86**
Ukrayna	19,44	19,54	17,2	17,77	18,04	17,6	-9,48	**87**
Fiji Adaları	21,13	21,24	18,66	18,73	19,02	19,09	-9,68	**88**
İtalya	30,46	30,61	30,66	30,78	28,2	27,33	-10,27	**89**
Letonya	27,8	26,67	23,6	24,06	24,79	24,89	-10,49	**90**
Pakistan	18,54	15,58	16,16	16,22	16,47	16,53	-10,82	**91**
Jamaika	18,99	19,09	13,84	16,22	16,47	16,53	-12,97	**92**
İspanya	32,11	32,26	32,32	31,62	29,15	27,33	-14,87	**93**
Kıbrıs Rum Kesimi	29,01	29,74	29,8	29,91	24,43	24,52	-15,49	**94**
Belarus (Beyaz Rusya)	18,99	19,09	19,12	19,19	15,91	15,97	-15,92	**95**
Macaristan	27,8	26,67	25,72	26,16	24,05	22,99	-17,33	**96**
Mısır	22,32	22,43	22,85	22,94	19,02	18,11	-18,87	**97**
İzlanda	32,11	25,67	23,97	23,69	24,05	24,15	-24,79	**98**
İrlanda	32,11	32,26	31,23	25,82	22,9	22,99	-28,41	**99**
Portekiz	30,46	30,61	30,38	29,02	21,68	20,47	-32,79	**100**
Yunanistan	29,01	29,15	27,68	22,94	7,36	7,39	-74,52	**101**

Kaynak: BASU et al. ,2012, s.18-20

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:L82 *** ID:94 K:123*
http://www.akademikbakis.org

MEDYA ETİĞİ KAPSAMINDA ÖZEL HAYATIN İHLALİ KONUSU*

Lokman ZOR
Niğde Üniversitesi, Niğde Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu

Özet: Toplumlar, sahip oldukları değerler doğrultusunda sosyal yaşamın tüm alanlarını kapsayacak nitelikte kurallar oluşturmuşlardır. Hitap ettiği alana göre yazılı ya da sözlü olabilen bu kurallar, hem toplumsal yapıyı hem de toplumsal kurumları şekillendirme bağlamında büyük önem taşır. Sosyal hayatın her alanında olduğu gibi iş ve meslek yaşamına ait uygulamalar da belirli kurallar doğrultusunda gerçekleştirilir. Çoğunluğu yazılı olmayan bu kurallar, mesleğin, meslek mensupları tarafından belirli bir iç disiplin içerisinde gerçekleştirmesini düzenler. Bu bağlamda, medyanın da kendine ait toplumsal ve evrensel bir takım uygulama kuralları söz konusudur. Gelişen elektronik ve görsel iletişim teknolojileri sayesinde medya, insanlar üzerindeki etkisini son derece artırmıştır. Medyanın sahip olduğu bu güç, beraberinde bir takım etik ve denetim sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma, medya etiği kavramı ve medya mensuplarının mesleki uygulama yaparken dikkate almaları gereken genel etik kurallardan bekli de en önemlisi olan, özel yaşam ihlali konusunu ele alarak bu doğrultudaki düzenlemeleri ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Etik, Medya, Medya Etiği, Özel Hayat

VIOLATION OF PRIVATE LIFE WITHIN THE SCOPE OF MEDIA ETHICS

Abstract: Communities, created rules in accordance with their values which are qualified to cover all areas of social life. These rules which may be written or verbal according to the area that they cater to, is of great importance in the context of shaping both the social structure and social institutions. As in all areas of social life, the applications of business and professional life is carried out in accordance with certain rules, too. These rules,majority of them are unwritten, organise performing of the occupation by professionals in a particular internal discipline. In this regard, media has also ıts own ,social and universal application rules.Thanks to the developing electronic and visual communication technologies, media has increased ıts impact on the people, immensely. This power of the media has revealed a number of concomitant ethical and audit issues. This study reveals the concept of media ethics and regulations in this direction, by addressing the issue of violation of private life which may be the most important one among the general ethical rules that members of the media should consider while doing professional practice.

Key Words: Ethics, Media, Media Ethics, Private Life

** Niğde Üniversitesi tarafından 28-30 Mayıs 2012 tarihleri arasında gerçekleştirilen Multidisipliner Etik Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:L82 *** ID:94 K:123*
http://www.akademikbakis.org

1. GİRİŞ

Toplumsal yaşamı kaotik bir yapıdan uzak tutma adına girişilen düzen arayışının sonucunda her toplum, kendi kültürel değerleri doğrultusunda yaşamın tüm alanlarını kapsayacak kurallar oluşturmuştur. Anayasal kurallar, adli ve hukuki kurallar, iktisadi ve ticari kurallar, dini ve ahlaki kurallar, gelenek ve görenek kuralları, mesleki özelliklere göre belirlenen mesleki uygulama ilke ve kuralları sosyal yaşama belirli bir düzen sağlar. Hitap ettiği alana göre yazılı ya da sözlü olabilen bu kurallar, hem toplumsal yapıyı hem de toplumsal kurumları şekillendirme bağlamında büyük önem taşır. Bu doğrultuda, toplumlara ait çeşitli kültürel unsurların dikkate alınmasıyla ortaya çıkan ve genellikle yazılı olmayan ahlaki kurallar, sosyal yaşamın her alanına nüfuz eder. İş ve meslek uygulamaları da belirli ahlaki kurallar doğrultusunda gerçekleştirilir. Her meslek alanının olduğu gibi medyanın da kendine ait toplumsal ve evrensel bir takım uygulama kuralları söz konusudur. Bu çalışma kapsamında, "medya etiği" kavramı ve medya mensuplarının mesleki uygulama yaparken dikkate almaları gereken genel etik kurallardan bekli de en önemlisi olan, "özel yaşam ihlali" ele alınarak bu doğrultudaki kanuni ve ilkesel düzenlemeler ortaya koyulmaktadır.

1.1. Etik Kavramı ve Medya Etiği

Yunanca, "ethos" yani "töre" sözcüğünden türemiş olan etik kavramı, Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük'te, "töre bilimi, ahlak bilimi, ahlaki, ahlakla ilgili" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK Yayınları, 1998). Genel ve en kısa ifadeyle "ahlak üzerine düşünmeyle ilgili bir davranış bilimi" diyebileceğimiz etik (Evers 2010, 47), yanlışı doğrudan ayırabilmek amacıyla ahlâk kavramının doğasını anlamaya çalışır. Sosyal yaşam içerisinde bireysel davranışları düzenleyen, uygun olanla olmayan, doğru olanla olmayan ve normal olanla olmayan arasındaki değerlendirmeden hareketle ortaya çıkan bir ilke ve kurallar bütünüdür. İnsan eylemlerini konu alan etik, insanların arasındaki ilişkileri etkileyen değerleri, davranışların nitelik ve dayanaklarını ahlaki açıdan araştıran felsefi bir disiplindir (Çabuk 2006, 62). Etik, ahlaki açıdan kabul edilebilir bireysel, kurumsal ve toplumsal değerlerin tanımlanması ve bu değerlerin, insan davranışlarını değerlendirmenin temel ölçütü olarak kullanılmasını sağlar (İrvan 2005, 61 - Seib ve Fitzpatrick'ten aktararak-).

Bu bağlamda, meslek etiğini de, etik disiplininin bir alt dalı olarak kabul etmek mümkündür. Meslek etiği; herhangi bir mesleğin icra edilmesi sürecinde uygun davranışları yönlendiren, iyi-kötü, doğru-yanlış, olumlu-olumsuz, normal-anormal olarak değerlendirerek rehberlik eden prensip, standart ve kurallar bütünü olarak ifade edilebilir. Bu kurallara uymak ya da uymamak, meslek türünün taşıdığı toplumsal öneme bağlı olarak meslek mensubu, bağlı bulunduğu kuruluş ve toplum açısından olmak üzere üç yönlü

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:L82 *** ID:94 K:123*
http://www.akademikbakis.org

sonuçlar doğurur. Etik değerlere uymayan davranışlar sergilemek meslek mensubu için; işini, saygınlığını ve güvenirliğini kaybetme, kişisel benliğin ve imajın zarar görmesi, mesleki ve örgütsel bağlılığın zayıflaması ve toplumdan soyutlanma gibi sonuçlar doğurur. Aynı durum, kurum açısından da saygınlık ve müşteri kaybetme, imaj zedelenmesi, iş birliği ve grup çalışmalarının etkililiğini yitirmesi, kurum içi iletişimin zarar görmesi ve örgütsel bağlılığın zayıflaması sonuçlarına sebep olur. Toplumsal boyutta söz konusu olan olumsuz durumların arasında da yozlaşmanın kurumsallaştırılması, etik değerlerin önemini yitirmesi ve anemik davranışların yaygınlaşması sayılabilir (MEGEP Meslek Etiği 2006, 14).

İletişim ve teknoloji çağı olarak adlandırılan çağımızda, kitle iletişim araçlarının hızlı gelişimi ve sürekli artış gösteren çeşitliliği, medya çalışanlarının da mesleklerini yaparken belirli kurallar çerçevesinde hareket etmesini zorunlu kılmıştır. Medyanın, bir meslek alanı olarak taşıdığı önem, sahip olduğu toplumsal etki dolayısıyla bir mesleğin uygulamasından ziyade toplumsal yaşamı yönlendirme gücünü elinde bulunduran bir unsur niteliği taşımaktadır.

Medya etiği kavramının gerek akademik ve popüler eleştirilerde, gerekse iletişim alanındaki düzenlemelerde başat bir konuma taşınması 1980'lerden sonra gerçekleşmiştir (Taş 2010, 3). Temel amaç, medya kuruluşlarının, üst meslek organlarının ve çalışanlarının izleyici nezdinde saygınlığını ve güvenilirliğini arttırmak, bunları korumak ve geliştirmektir. Bunun dışında basın ve konuşma özgürlüğünü korumak, medyanın kamuya yönelik hizmetini geliştirmek, demokrasinin yayılmasını sağlamak ve insanoğlunun geleceğinin daha iyileştirilmesi doğrultusunda üstlenilen sorumluluğun yerine getirilmesi de medya etiği anlayışının amaçları arasında sayılabilir. Medya etiği kavramından kastedilen şey en genel şekliyle, medya çalışanlarının mesleklerini icra ederken bağlı kalmak zorunda oldukları ilkeler ve değerler bütünüdür. İçerik olarak medya etiği, toplumun ve bireylerin yaşamsal önem taşıyan kural dizgeleri ve bireylerin kişisel varlıklarıyla kitle iletişim araçlarının karşılıklı konumlarını ve ilişkilerini kapsar.

"Medya etiği, medyanın tüm kesimlere olmasa da birçoğuna daha iyi hizmet sunmasını sağlamak üzere tercihen medya kullanıcılarıyla işbirliği içerisinde meslek üyeleri tarafından belirlenmiş bir dizi ilke ve kuralları içerir. Medya etiği, kelimenin dar anlamıyla, yasal mevzuat, hatta ve hatta ahlakla ilgili değildir. Bu, dürüst ya da saygılı olma meselesinden ziyade önemli bir sosyal işlevi üzerine alma meselesidir" (Bertrand 2004, 10).

Gazetecilik mesleğinin önem kazanıp gelişmesiyle birlikte; başta kurumsallaşma olmak üzere, tekelleşme, medya sahiplerinin medya dışı işlere girmesi, ekonomik ve siyasi çıkar alanlarına yönelmesi gibi bir takım genel sorunların

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:L82 *** ID:94 K:123*
http://www.akademikbakis.org

yanı sıra, yalan haber, manipülasyon amaçlı haber, özel hayatın gizliliğinin ihlâl edilmesi, kişisel çıkarlar, kamu yararının göz ardı edilmesi gibi mesleğe yönelik bir dizi özel sorun baş göstermiştir. Bu sorunların çözümü için öncelikle hukukî düzenleme yoluna gidilmiş ancak bunların yetersiz kalması ve bir takım sakıncalarla karşılaşılması dolayısıyla özellikle "basın özgürlüğü" kavramı etrafında bazı "etik kodlar" geliştirme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Medya kuruluşlarının, okurun güvenini kazanmak ve korumak amacıyla ortaya koyduğu bu etik kodlar, temelde gazetecilik mesleğinin korunması çabalarından doğmuştur (Alemdar 1999, 253). Medyanın, her geçen gün kendisini hissettiren olağanüstü etkileme gücü ve bu güce sahip olanlardan ya da yararlanmak isteyenlerden kaynaklanan sorunlar, basın özgürlüğü kavramı etrafında bir meslek etiğinin gelişmesinin yolunu açmıştır.

Genel olarak, medya etiği kapsamında ihlaline en çok karşılaşılan ve üzerinde tartışılan sorunlar, habere konu olan kişilere, haber kaynaklarıyla ilişkilere ve ulusal ya da toplumsal çıkarlara yaklaşımla ilgilidir. Bu sorunların ele alınması, çözüme kavuşturulmaları açısından önem taşıdığı gibi basında sorumluluk ve medya etiği ölçütlerinin belirgin bir şekilde ortaya konulmasında da etkili olacaktır. Habere konu olan kişilere yönelik yaklaşımın fazlaca tartışılan alanlarının başında özel yaşamın ihlali gelmektedir. Bazen telafisi mümkün olmayan bir takım olayların yaşanmasına sebep olması bakımından "özel yaşam" konusu üzerinde hassasiyetle durulması gereken özel bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2. Medyada Özel Yaşama Müdahale ve Bu Doğrultudaki Etik İlkeler

Gerek dünyada gerekse ülkemizde medya etiğinin en fazla tartışılan ve çokça ihlal edildiği öne sürülen konularının başında, medyanın, kişilerin özel yaşamına müdahale etmesi gelmektedir. Bu durumun sebebi, iletişim teknolojisindeki gelişmelerle özel bir aciliyet kazanan "özel yaşam" kavramının karmaşıklığı ve sınırlarının belirsizliğidir. Koruma altındaki "özel yaşam" alanı nerede başlar, nerede biter? (Şahin 2010, 179). Bir kişinin izinsiz girilmeyecek özel yaşam alanında neler vardır? Özel yaşam alanı tam olarak neresidir? Bu soruların cevabının tam olarak verilmemiş olması özel yaşam kavramı üzerinde bir belirsizlik ve karmaşıklığa sebep olmaktadır.

Belirsizliğin ortadan kaldırılması adına yaşam alanı sınırlarının ortaya koyulması büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, her insanın yaşantı çevresi üç alana bölünebilir. "Gizli alan" diyebileceğimiz çevre, herkesin sadece saklı kalmasını istediği olayları içerir. "Özel alan" olarak adlandırılan yaşantı çevresi ise şahsın, birlikte konuşma biçiminde yürütülen ve kendisine yakın olan kişilerle ortak nitelikte bulunan, sadece bunlarla paylaşmak istediği yaşantısını kapsar. Bir de "ortak alan" vardır ki, bu kişinin herkes gibi umuma açık yerlere, genel toplantılara, törenlere katılması veya bir

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:L82 *** ID:94 K:123*
http://www.akademikbakis.org

sanatkâr, bir sporcu ya da bir politika adamı olarak kendisini umuma sunması ile birlikte giriştiği faaliyetleri kapsamına alır. İşte, medyaya açık olan bu üçüncü yaşantı alanıdır. Ancak, medyanın bu alanı ele alırken, kişinin haysiyetine ve şerefine dokunacak yayınlarda bulunmamaya da özen göstermesi gerekir. Buna karşılık, kişilerin "özel alan"ı medyaya bir takım sınırlamalarla açıktır. Şöyle ki, özel alana giren davranışlar, kural olarak herkesin bunları gördüğü ve duyduğu biçimde, herhangi bir kimsenin hareketi gibi, şahsın tanınmasına olanak verecek hususları belirtmeksizin medyada yer alabilir. "Gizli alan" ise medyaya tam olarak kapalıdır (İçel ve Ünver 2007, 302-303). Buna göre kişilerin yaşam alanını; gizli yaşam, özel yaşam ve ortak yaşam (bir başka deyişle) kamuya açık (kamusal) yaşam olarak üç farklı alanı kapsayacak şekilde ele alabiliriz.

Ankara Barosu Dergisi'nin 4. Sayısında yer alan "Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar" başlıklı makalede Prof. Dr. Zeki Hafızoğlu ve Doç. Dr. Muharrem Özen, özel yaşamı, "kişinin, başkalarının gözü önünde olmayan, kamuya kapalı olan, herkesten gizlediği hayatıdır" şeklinde tarif etmektedirler (2009, 17).

Richard Sennett de, "Kamusal İnsanın Çöküşü" adlı eserinde, kamusal alan ve özel yaşam alanının sınırlarını belirgin şekilde çizmektedir. "Kamusal" sözcüğünün herkesin denetimine açık olan anlamına geldiğini belirten Sennett, "özel"in ise kişinin ailesi ve arkadaşlarıyla sınırlanan mahfuz yaşam bölgesi anlamında olduğunu ifade etmektedir (1996, 31). Özel yaşamı bu yönüyle ele aldığımızda, kişinin yaşamının içine giren aile/arkadaş/iş ilişkileri, bu ilişkilerin yaşandığı mekânlar, bu mekânlarda yaşanılanlarla ilgili bilgiler, konuşmaları, sağlık bilgileri, özel notları, görüntüleri, beğeni ve tercihleri gibi birçok konu, başkalarının müdahalesine kapalı "özel yaşam" kavramı kapsamında yer alır.

Ne şekilde olursa olsun, bir kişinin gizlisine girilmesi, özel yaşamın gizliliğinin ihlalidir. Öyle ki; anahtar deliğinden yahut başka yollarla evin bir sakinini, misafiri ya da hizmetçiyi seyretmek, pencereden başkasına ait evin içini gözetlemek, kimin girip çıktığını öğrenmek maksadıyla komşunun kapısını izlemek, içinde ne olduğunu merak ederek başkasının çekmecesine bakmak, bir yakına ait olsa bile başkasının çantasını karıştırmak ya da posta kutusuna bakmak, otel/pansiyon/misafirhane gibi yerlerde müşterinin odasındaki eşyayı karıştırmak, kimin kimle beraber olduğunu araştırmak gibi birçok şey özel yaşamın gizliliğinin ihlalidir (Hafızoğlu 2009, 17).

Bahsi geçen bütün bu alanlarla ilgili olarak yapılan haber ve yayınlar kişilerin özel yaşamına müdahale niteliği taşımaktadır. Medya mensupları çoğu zaman, kamuoyunun bilgilenme hakkı ve ifade özgürlüğü kavramına sığınarak kişilerin özel yaşamını ihlal edebilmektedir. Bu yönüyle, özel yaşam konusu ile medya

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:L82 *** ID:94 K:123*
http://www.akademikbakis.org

mensuplarının görevlerini yapma ve sorumluluklarını yerine getirmeleri bir takım çelişkileri ortaya çıkarmaktadır. Medya mensuplarının "kamu yararı" ve "kamunun bilgilendirilmesi" bağlamında ileri sürdükleri gerekçeler çoğu zaman özel yaşam ihlallerine meşruiyet kazandırma gayreti taşımaktadır.

Yapılan ihlallerle ilgili eleştiriler karşısında, sıradan kişilerle popüler kimliği bakımından kamuya mal olmuş ünlü kişiler arasında özel yaşam alanı itibariyle bir ayrım yapılması gerektiğini savunan medya mensupları tanınan ünlü kişilerin özel yaşamını ifşa etmeyi çoğu zaman etik ilkelere aykırı görmemektedirler. Genel temayüle göre; işinden ya da toplumsal konumundan kaynaklanan bir gerekçeyle özel yaşamının herhangi bir kısmını medyaya (dolayısıyla kamuya) açan ve bu durumdan çıkar sağlayan birinin özel yaşam alanı tamamen yok sayılmaktadır.

Özel yaşama müdahale bağlamında ele alınan kişiler arasında toplumsal statüsü bakımından bir ayrım yapılması olağandır. Kanunlar önünde herkes eşittir ancak gizlilik bakımından farklılıklar söz konusudur. Sanatçıların, siyasetçilerin, kamu görevlilerinin, kamu hizmeti yapanların, başkalarına mal ve hizmet sunanların ve sıradan insanların özel hayatlarının gizliliğinin kapsamı ve sınırları birbirinden farklıdır. Sıradan insanlar bakımından hayatın gizli alanı çok daha genişken, kamu görevlisi, sporcu, siyasetçi ve sanatçı bakımından bu alan çok daha dardır. Bunların her birinin kamuya açıklığı birbirinden farklıdır. Kimin yüzü kamuya daha fazla açıksa onun özel hayatının gizli yönü o kadar azdır (Hafızoğlu 2009, 17). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de, özel yaşamın kapsam ve sınırlarının kamuoyuna mal olmuş kişiler söz konusu olduğunda, daha geniş tutulması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Kamuoyuna mal olmuş kişilerin, kendilerine yönelen alkışlar kadar gerçeği yansıtan eleştirilere de katlanmak zorunda olduğu ifade edilmektedir (Hafızoğlu 2009, 17).

Ne var ki, zaman içerisinde bu bakış açısından kaynaklanan çok ciddi olumsuz örneklerle karşılaşılmış, bunların sonucunda kamuya mal olmuş ünlü kişilerin de özel yaşamını haber ya da yayın konusu yaparken bir sınırlama getirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Basın Meslek İlkeleri'nin 24. Maddesinde konuyla ilgili olarak "Kişilerin özel yaşamlarını gizli tutma hakkına saygı gösterilmelidir. Devlet ile ilgili işlerde görevli insanlar, özel yaşamlarını devlet işlerini etkilemediği sürece gizli tutma hakkına sahiptirler. Bu gibi işlerde görevli insanlar sırf bu yüzden özel yaşamlarını gizli tutma hakkından mahrum kalamazlar" demektedir (Demir 2006, 64).

Özel yaşamın gizliliği ve korunması hakkının en fazla ihlal edilmesi gizli kamera kullanımıyla söz konusu olmaktadır. Televizyon haberciliği tarihinin en başarılı örneklerinin birçoğunda gizli kamera kullanılmıştır. Ne

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:L82 *** ID:94 K:123*
http://www.akademikbakis.org

yazık ki, televizyon haberciliğinin en kara sayfalarından bazıları da gizli kameranın kötü kullanımından ortaya çıkmıştır. Gizli kamera, masum insanların özel yaşam alanına girerek onarımı mümkün olmayacak zararlar verebileceği için tehlikelidir (Şahin 2010, 192). Aynı durum gizli dinleme ve dudak okuma için de geçerlidir. Kişilerin bilgileri dışında konuşmalarının dinlenmesi, seslerinin kaydedilmesi ya da dudak okuma yöntemiyle konuşmalarının deşifre edilmesi de özel yaşam ihlali kapsamında yer almaktadır. Söz konusu yöntemlerin her ikisi de medya çalışanları tarafından etik bulunmamakla birlikte ihlaline sıkça rastlanan uygulamalardır. Özellikle kamuyu ilgilendiren bir olayın ortaya çıkarılmasında gizli kamera kullanımına ya da dinleme/gizli ses kaydının yapılmasına "kamu yararı" ve "kamunun bilgilendirilmesi" gerekçeleri öne sürülerek meşruiyet kazandırılmaktadır.

ABD'de gazetecilere mesleki eğitim veren bir sivil toplum kuruluşu olan Poynter Enstitüsü'nden Bob Steele, "Gizli Kamera: Büyük Güç ve Büyük Risk" adlı makalesinde gizli kamerayı, habercilik açısından çok güçlü ve çok riskli bir silah olarak nitelendirmektedir. Gizli kamera kullanımını haklı kılacak bazı durumlarda bile habercilerin, bu silahı çok kötü şekilde kullandığını belirten Steele, bazen önemli bir sorunu ortaya çıkarmanın tek yolunun gizli kamera olabileceğini ifade ederek yine de bu silahın habercinin cephaneliğinde bulunması gerektiğini söylemektedir (http://www.poynter.org/uncategorized/2133/hidden-cameras-high-powered-and-high-risk/ - Erişim Tarihi: 30 Nisan 2012).

Etik açıdan tartışmalı bir sorun ortaya çıkarmasına karşın, gizli kameranın kullanılabileceği bazı özel durumlar olabilir. ABD kökenli Poynter Enstitüsü tarafından belirlenen bir takım ölçütler bulunmaktadır. Buna göre şu hallerde gizli kamera kullanılabilir:

- Elde edilecek enformasyon çok büyük bir öneme sahipse. Yaşamsal bir kamu çıkarı söz konusuysa veya halkı önemli bir zarardan koruyacaksa,
- Bu enformasyonu elde edebilmek için diğer tüm haber araştırma yöntemleri kullanılmışsa ve başarısızlığa uğranılmışsa,
- Enformasyonun açığa çıkarılmasıyla önüne geçilecek olan zarar, bu yöntemin uygulanması sonucunda ortaya çıkacak zarardan daha büyükse (2005, 88).

Gizli kamera kullanımı ya da dinleme/ses kaydı yapılması, bir aldatma içerdiği için diğer tüm yöntemlerin (görüşme, gözlem, bilgi ve belge araştırması) uygulanmasından sonra son çare olmalıdır. Böyle bir durumda da becerikli, konuyu derinlemesine araştırmış, yetkin kişiler tarafından uygulanmalıdır.

Gizli kamera, araştırmacı gazetecilik ödülü kazanmak, rekabette öne geçmek ve büyük reyting yapmak haberi zamandan ve paradan tasarruf sağlayarak elde etmek için kullanılmamalıdır. Habere konu olan

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:L82 *** ID:94 K:123*
http://www.akademikbakis.org

kişilerin yaptıklarının ahlaki olmaması, gazetecilerin ahlaki olmayan bir yöntemi kullanmasını haklı çıkarmaz (İrvan 2005, 88).

Pek çok ülkede, özel hayatın gizliliği kanunlarla teminat altına alınmış, bazı ülkelerde de medya etiğinin kodları belirlenirken, özel hayat gizliliğinin korunması prensibine öncelik verilmiştir. Örneğin; İngiltere Basın Şikâyet Komisyonu, bireyin izni olmaksızın özel yaşamına dil uzatmak ve bu konuda sorgulamak, özel mekânlarından görüntü almak gibi uygulamaların yakışıksız olduğunu, bu tür davranışların ancak kamu çıkarları söz konusu olduğunda haklı görülebileceğini (Demir 2006, 64) ortaya koyarak medya mensuplarının özel yaşama yönelik bakış açılarının nasıl olması gerektiğini netleştirmiştir. Aynı şekilde ABD Profesyonel Gazeteciler Derneği Basın Ahlak İlkeleri de bir kişinin özel yaşamına müdahalenin, sadece çok önemli bir kamusal çıkar söz konusu olduğunda haklı görülebileceğini ortaya koymaktadır.

Ülkemizde de, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 9. bölümü, özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı işlenen suçları ele almaktadır. Kanun; haberleşmenin gizliliğinin ihlal edilmesini, kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınmasını, özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesini, kişisel verilerin kaydedilmesini ve verilerin hukuka aykırı olarak ele geçirilmesini cezaya bağlamaktadır.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nin Gazetecinin Temel Görev ve İlkeleri bölümünde yer alan 7. maddede, "Gazeteci; kamuya mal olmuş bir şahsiyet bile olsa, halkın haber alma, bilgilenme hakkıyla doğrudan bağlantılı olmayan hiçbir amaç için, izin verilmedikçe, özel yaşamın gizliliği ilkesini ihlal edemez" ifadesi yer almaktadır. Yine, Basın Konseyi tarafından hazırlanan Basın Meslek İlkeleri'nin 5. maddesi "Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında yayın konusu olamaz" ibaresiyle özel yaşama ait konuların yayınlanmasının istisnai durumu ortaya koyulmuştur. Söz konusu istisnai durum, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nin Gazetecinin Doğru Davranış Kuralları bölümünde Özel Hayat başlığıyla şu şekilde ifade edilmiştir:
"Asıl olan kamu yararıdır. Özel hayatın gizliliğinin geçersiz sayılabileceği başlıca durumlar şöyle sıralanabilir:

a) Büyük bir suç yahut yolsuzluk üstüne araştırma ve yayın
b) Toplumu kötü etkileyici bir tutumla ilgili araştırma ve yayın
c) Toplumun güvenliğinin veya sağlığının korunması
d) İlgili kişinin sözleri yahut eylemleri sonucu halkın yanılmasının, yanıltılmasının veya yanlış yapmasının engellenmesi

Bu durumlarda dahi, özel hayatın kamuya açılan kesiti mutlaka konuyla doğrudan ilgili olmalı veya ilgili kişinin özel

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:L82 *** ID:94 K:123*
http://www.akademikbakis.org

hayatının onun kamusal faaliyetini de etkileyip etkilemediği gözetilmelidir".

Bildirgede, bu durumlarda dahi, özel hayatın kamuya açılan kesitinin mutlaka konuyla doğrudan ilgili olması veya ilgili kişinin özel hayatının onun kamusal faaliyetini de etkileyip etkilemediğinin gözetilmesi gerektiği belirtilmiştir (Uzun 2007,103).

Hukuki ya da mesleki kural ve ilkelere rağmen gerek dünyada gerekse ülkemizde medya mensuplarının sık sık özel hayatı ihlal ettiği gözlenmektedir. Belirlenen ilke ve prensiplerin çeşitli gerekçelerle bir kenara bırakılıp özel hayatın ihlal edilmesi, bazen telafisi olmayan sonuçlar doğurabilmektedir. Bu doğrultuda birkaç örnek vermek mümkündür:

1.2.1. Şerafettin Yardımedici'nin İntiharı

"Arena" isimli haber programının 1 Kasım 1996 tarihli yayınında "Büyücü Hoca" diye tanıtılan 69 yaşındaki Şerafettin Yardımedici, gizli kamerayla çekilen görüntülerde kendisine daha önce de gelen bir kadın akademisyeni taciz ediyordu. Büyücülük yaptığı iddiasıyla gözaltına alınan ve sonradan mahkeme tarafından serbest bırakılan Şerafettin Yardımedici, evde kimsenin olmadığı bir sırada ruhsatlı silahıyla intihar etti.

1.2.2. Oyuncu A.A'nın Tecavüze Uğraması

Star Televizyonu'nun 18 Kasım 2008'deki haber bültenlerinde, dizi oyuncusu A.A.'nın Büyükada'da tecavüze uğradığı haberi yayınlandı. Haber metninde ismi kodlanan oyuncunun rol aldığı dizilerden görüntüler yayınlandı. Yüzü buzlanmasına rağmen oynadığı diziler gösterilerek kimliği ifşa edilen oyuncu, canlı yayına bağlanıp ifşa edilmekten duyduğu rahatsızlığı belirtti.

1.2.3. Kemal Unakıtan'ın Sağlık Durumu

Star Televizyonu 05 Şubat 2009'daki haber bülteninde, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde tedavi gören Maliye Bakanı Kemal Unakıtan'a ait sağlık raporunu yayınlayarak bakanın durumunun söylenenin aksine ciddi olduğunu iddia etti. 1998 yılında yürürlüğe giren Hasta Hakları Yönetmeliği'ne göre hastaya ait kişisel bilgilerin gizli kalmasını emredilmesine rağmen yayınlanan sağlık raporunda Unakıtan'a ait kan şeker düzeyi ile nöroloji bilgileri açıklandı.

1.2.4. Karamanlı Mahide Doğay'ın Öldürülmesi

Karaman'da sokakta bulduğu çantanın içindeki çok miktarda altın ve parayı polise teslim eden işsiz gencin örnek davranışı 5 Şubat 2012 tarihli yerel, bölgesel ve ulusal medyada geniş yer buldu. Çantanın sahibi 80 yaşındaki emekli öğretmen Mahide Doğay ve kendisiyle görüştürülen işsiz genç bir anda tüm Türkiye'de tanındı. Haber metinlerinde yer alan bilgilerde, çantanın içindekiler detaylarıyla aktarılarak

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:L82 *** ID:94 K:123*
http://www.akademikbakis.org

80 yaşındaki emekli öğretmen Mahide Doğay'ın yalnız yaşadığı belirtiliyordu. Bu olaydan 19 gün sonra Mahide Doğay, yalnız yaşadığı evinde elleri ve ayakları bağlı halde öldürülmüş olarak bulundu. Olay yerinde inceleme yapan polis, cinayeti işleyenlerin para ve altınları bulmak üzere evin her tarafını dağıttıklarını ifade etti.

2. SONUÇ

Hangi coğrafyada olursa olsun, toplumun her kesimine bilgi aktaran, yaşananlardan ve olup bitenlerden haberdar eden, sorunları aktarıp eleştiren, bu sorunlara çözüm üretmeye çalışan, eğiten ve eğlendiren medya, topluma karşı sorumluluğunu ve asli görevini yerine getirmek durumundadır. Kamuoyunu ulusal çıkarlar ve bunlarla ilgili konularda bilgilendirerek farkındalık yaratıp bilinçli, eğitimli, ayakları yere basan bir kamuoyu yaratmak, toplumsal yaşama yönelik her konuda kitlelerin gözü kulağı olmak, doğru habere ilkesel yaklaşımlarla ulaşıp olduğu gibi ve yorum yapmadan aktarmak medyanın en temel görevleri arasında yer almaktadır. Medya, söz konusu görevlerini yerine getirirken kamu yararını gözeterek ancak kamuyu var eden bireylerin durumunu, değerini ve taşıdıkları önemi göz ardı etmemeye özen göstermelidir.
Toplumsal değerleri en fazla medyanın etkilediği dikkate alındığında genel olarak, görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci, halka hizmet bilinci, hizmet standartlarına uyma, amaç ve misyona bağlılık, dürüstlük ve tarafsızlık, saygınlık ve güven, nezaket ve saygı, yetkili makamlara bildirim, çıkar çatışmasından kaçınma gibi etik ilke ve değerlerin göz ardı edilmediği bir yayıncılık modeli ortaya koyulmalıdır (Biçer 2009, 316). Bahsi geçen ölçütlere uygun yayıncılık modeli, öncelikli olarak medya mensupları ve kuruluşları ile toplumsal organ ve bireylerin ilişkilerine yönelik bazı ilke ve değerlere uymakla mümkün olabilir. Bu ilke ve değerler bütünü genellikle yazılı kurallar şeklinde olmadığı ya da cezai müeyyide içermediği için medya etiğinde yaptırım daha çok vicdanidir. Zira ülkemizde basın kanunları daha çok basın işletmelerinin ve orada çalışanların işletme ya da şirketle ilişkilerini düzenlemeye yöneliktir.

Genel olarak, özel yaşamın ihlal edilmesine yönelik düzenlemelerin tüm dünyada ve ülkemizde aynı ölçütleri taşıdığı söylenebilir. Kamuya mal olmuş kişilerin özel yaşamlarının kamuoyu tarafından merak edilmesi son derece doğaldır. Ancak bu noktada, medyanın kamuoyunu bilgilendirme sorumluluğu ve özgürlüğü dikkate alındığında özel yaşama müdahale konusunda ciddi bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Medya mensupları, yayınlarına konu olan kişilerin özel yaşamına müdahale etmemeye özen göstermeli ancak kamu yararı taşıyorsa ve zorunluysa kişilerin özel yaşam alanını, kişilere zarar vermemeye dikkat ederek ihlal edebilmelidir.

İster sıradan, ister tanınmış olsun kişilerin özel yaşamı kendine özgü bir mahremiyet

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:L82 *** ID:94 K:123*
http://www.akademikbakis.org

taşımaktadır. Bu mahremiyet, kamu yararı kavramından hareketle önemli ölçüde zedelenebilir. Öyle ki, kötü niyetli bir yaklaşımla, "kamu yararı" kavramının istismar edilmesi söz konusu olabilir. Bu durumda ortaya çıkan en önemli bağlayıcı unsur etik kavramıyla birebir alakalı olan "vicdan"dır. Medya mensupları, kanuni yaptırımlardan ziyade vicdani yaptırımlar doğrultusunda hareket ederlerse gerek özel yaşam gerekse diğer konularla ilgili olumsuz ve etik dışı davranışların ortaya çıkması söz konusu olmayacaktır.

3. KAYNAKÇA

Alemdar, K. (1999). Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar. İstanbul: Afa Yayınları

Bertrand, C. J. (2004). Medya Etiği. Ankara: BYEGM Yayınları.

Bicer, İ. (2009). Medyanın Kamuoyu Üzerindeki Etkileri ve Etik. Medya ve Etik Sempozyumu Bildirileri, Elazığ: Karınca Yayınları

Çabuk, A. & İşgüden, B. (2006). "Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri". Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:9, Sayı:16, s:62, Balıkesir

Demir, V. (2006). Medya Etiği. İstanbul: Beta Yayınları

Evers, H. (2010). "Medya Etiği". Televizyon Haberciliğinde Etik. Ankara: IPS İletişim Vakfı Yayınları

Hafızoğlu, Z. & Özen, M. (2009). "Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar". Ankara Barosu Dergisi, Yıl:67, Sayı:4, s:17, Ankara

İçel, K. & Ünver, Y. (2007). Kitle Haberleşme Hukuku. İstanbul: Beta Yayın Dağıtım

İrvan, S. (2005). "Medya ve Etik". Medya Etik ve Hukuk. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları

Sennett, R. (1996). Kamusal İnsanın Çöküşü. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Steele, B. (2012). "Hidden Cameras: High-Powered and High-Risk," http://www.poynter.org/uncategorized/2133/hidden-cameras-high-powered-and-high-risk/ - Erişim Tarihi: 30.04.2012

Şahin, H. (2010). "Özel Yaşam". Televizyon Haberciliğinde Etik. Ankara: IPS İletişim Vakfı Yayınları

Şahin, H. (2010). "Gizli Kamera". Televizyon Haberciliğinde Etik. Ankara: IPS İletişim Vakfı Yayınları

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:L82 *** ID:94 K:123*
http://www.akademikbakis.org

Taş, O. (2010). "Medya Etiğinin Tarihsel Temelleri ve Gelişimi". Televizyon Haberciliğinde Etik. Ankara: IPS İletişim Vakfı Yayınları

Uzun, R. (2007). İletişim Etiği Sorunlar ve Sorumluluklar. Ankara: Kırkıncı Yıl Kitaplığı

MEGEP Meslek Etiği Ders Notları (2006). Ankara: MEB Yayınları

Büyük Türkçe Sözlük. (1998). Ankara: TDK Yayınları

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

MİLLİYETÇİ TARİHTEN MİLLİ TARİHE, ÇATIŞMACI EĞİTİMDEN BARIŞÇI EĞİTİME DOĞRU TÜRKİYE'DE TARİH DERS KİTAPLARI

Ahmet ŞİMŞEK[1], Funda ALASLAN[2]

[1]Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi A.B.D.
[2]Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tarih Eğitimi A.B.D.

Özet: Bu çalışmada Türk tarihçiliğinde kökenleri 19. yüzyıla dayanan millilik kaygılarının son yüzyılda tarih eğitimine yansımaları tartışılmış, süreç içinde ders kitaplarında yaşanan değişim/dönüşüm ele alınmıştır. Bu çerçevede özellikle 20. yüzyılın başlarında tarih yazımında etkili olan millilik ve bilimsellik tartışmalarına değinilmiş, romantik tarzda biçimlenen Türk "milli"liğinin, tarih eğitimine yansımaları kritik edilmiştir. İkinci Dünya savaşından sonra romantik milliyetçiliğin dünyadaki kışkırtıcılığa sebep olduğunun kabulüyle tarih ders kitapları üzerine yapılan uluslararası reform çalışmalarına değinilmiştir. Romantik milliyetçi tarih algısının yerine, gerçekçi milli (ulusal) tarih anlayışının ikame edilmesiyle çatışmacı içerikten barışçı bir tarih eğitimine geçilmesinin imkânları tartışılmıştır. Ülkemizin son 60 yıldır UNESCO koordinatörlüğünde yürüttüğü barışçı tarih çalışmalarındaki son 20 yıllık serüveni, literatür ve ders kitapları üzerinden değerlendirilmiştir. Bu amaçla 1993 ile 2006 lise tarih öğretim programlarının ders kitapları incelenmiştir. İncelemede doküman analizi ve söylem analizi teknikleri kullanılmıştır. Sonuç olarak Türkiye'deki tarih ders kitaplarında barışçı tarih adına yıllara göre tedrici olarak çok ciddi bir iyileşmenin olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Milliyetçi Tarih, Milli Tarih, Tarih Eğitimi, Tarih Yazımı, Tarih Ders Kitapları

THE HISTORY BOOKS IN TURKEY FROM NATIONALIST HISTORY TO NATIONAL HISTORY, FROM CONFLICTING EDUCATION TO PEACEFUL EDUCATION

Abstract: In this study, it has discussed the reflections of national concerns which go back to history education of last decade to the 19.th century in Turkish historiography. In this process change / transition in history textbooks were handled. At the beginning of the decade it was referred to the following issues being national and scientificity in historiography. The reflections of romantically formed Turkish nationalism to history education were also criticized. After the 2nd World War it was accepted that romantic nationalism reform studies on history text books. Instead of the perception of romantic nationality history which led to conflictions, possibilities of peaceful perception of history education were discussed by realistic national history conception. The last

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

twenty years adventure of peaceful history studies run with the coordination of UNESCO was evaluated on literature and text books. With this aim high school history education programs and history text books of 1993 and 2006 were closely examined. In the process of examination document and speech analysis techniques were used. Finally there have been serious progressive enhancements in history textbooks on behalf of peaceful history in Turkey.

Keywords: Nationality History, National History, History Education, Historiography, History Textbook

1.GİRİŞ

Dünya üzerinde yaşayan halkların "biz" bilincine sahip olmalarının geçmişi çok eski olmasına rağmen modern milletleri inşa eden modern milliyetçiliğin kökenlerinin, 1789 Fransız İhtilali'ne dayandığı bilinir. Malum olduğu üzere Fransız İhtilaliyle, "hürriyet", "eşitlik", "kardeşlik" gibi önemli kavramlar yanında milliyetçiliğe de vurgu yapılmış olması, başta Fransa olmak üzere diğer Avrupa devletlerinin milli monarşiler sonrası "uluslaşma" sürecine girmesine neden olmuştur. Bu süreç özellikle 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın ilk yarısında tüm dünya toplumlarını da etkilemiştir.

Dünya'da modern milletlerin inşa süreçlerinin nasıl yaşandığına ilişkin farklı anlatılar ve teoriler olmasına[1] rağmen bu süreci destekleyen en önemli aracın, bir tür eğitim için üretilen "tarih" olduğu bilinir. Tarih, elbette ki 19. yüzyılda icat edilmiş bir bilgi alanı değildir. Ancak uluslaşma çabalarına ve modern bilim disiplinlerinin oluşmasına paralel olarak yeniden biçimlenmiş, bir anlamda "rüştünü ispat etme" gayretine girmiştir. Bu çerçevede ulusal kimliği inşa etmek ve bunu pekiştirmek için topluluğun kendine has özelliklerini öne çıkarmak, "biz" ve "diğerleri" arasındaki kesin ve keskin farklara vurgu yapmak önem kazanmıştır. Başta Avrupa devletleri olmak üzere, modernleşme sürecini milli bir kimlik edinme öncelikli olarak yaşayan tüm toplumlarda, bir dönem neredeyse sadece "öteki" tanımlaması üzerinden yeni bir "biz" inşasının yaşandığı görülmüştür. Bu yönelimin hem en önemli enstrümanı hem de en çok etkileneni olarak Tarih alanına hâkim olan "öteki"leştirici bir "romantik

[1] Bu konuda iki temel tezin olduğu bilinir. Bunlar, ulusların oluşumunda etnik "çekirdek"ten hareketle olgunun tarihselliği ile modernliğini sentezleyen Antony Giddens'ın yaklaşımı ile ulusların birer "hayali cemaat" olarak sonradan tasarımlanan bir süreçle şekillendirildiğini iddia eden Benedick Anderson'un yaklaşımıdır. Konuya ilişkin vazıh, karşılaştırmalı bir okuma için bakınız: Ersal, A. (2011). Türkiye'de ulus-devlet ve Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan, Erol Güngör. İstanbul: Ötüken Yayınları

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

milliyetçi tarih" anlayışının İkinci Dünya Savaşı'na kadar çok yaygın olduğu bilinir.

"Tarih yüzyılı" şeklinde adlandırılan 19. yüzyılın, aynı zamanda millet ve milliyetçiliklerin zamanı olması sebebiyle bir yandan tarih yazımı ve milliyetçilik arasındaki ilişkiyi göstermesi, diğer yandan bilimsel tarih ile millî tarih arasındaki gerilime işaret etmesi manidardır (Çalen, 2013: 98). Almanya başta olmak üzere diğer Avrupa devletlerinin milli kimlik oluşturma sürecinde, kendi milli devletlerini inşa etmek için inşa/kurgu ettikleri "tarih" ile devletlerine uygun bir toplum yaratma bağlamında çalışmışlardır. Bu dönemde teknoloji gibi toplumu bir anlamda hipnotize eden bir çalışma alanının arka planı olarak tartışmasız kabul gören "bilim" pozitivizm, milli kimliklerin "aşırı inşası"nda etkili olan felsefe ise romantizm olmuştur. Hatta toplum mühendisliği bağlamında milli, modern, homojen ve seküler toplumlarını inşa eden kurucu iradelerin, milletle ilgili düşüncelerini romantizm çerçevesinde yorumladıkları, bu çerçevede birer milli romantizm kültürü yarattıkları ya da bunun oluşmasına çalıştıkları da bilinir. Özellikle Almanya'da Schiller, Goethe, Grimm Kardeşler, Wagner gibi sanat ustalarının nezdinde milli romantizm zirve yapmıştır. Aynı dönemde yaşamış ve modern tarihçiliğin kurucusu olarak kabul gören Leopold von Ranke, her ne kadar Schiller'i gerçeküstü değerlendirse de modern bilimlerin paralelinde bir modern tarihçiliğin oluşması bağlamında öncü olması yanında milli tarihlerin çok daha "gerçekçi" inşasının da yolunu açmıştır.

Ranke ile diğer bilim alanlarında olduğu gibi bir disiplin haline getirilmeye çalışan tarihe biçilen rol, toplulukların milletleşmelerine katkı sağlayıcı geçmişe ait "seçkin" ve "önemli" bir takım olguları bulup çıkarması olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla tarih, uluslaşmanın önemli bir aracı olarak algılanmıştır. Her ne kadar Ranke "*sadece olmuş olanı yazma*"yı salık verse de dönem, romantik (aşırı) bir milliyetçilik anlayışını öngördüğü için inşa edilen tarih anlayışı da kaçınılmaz olarak bir "romantik milliyetçi tarih" olmuştur.

Bu dönem tabiri yerindeyse ulusların bebeklik (emekleme) devresi olduğu için eski şanlı ve başarılı geçmiş çerçevesine, yazıdan önceki dönemlerin de dâhil edildiği görülmüştür. Bu çerçevede ulusun çekirdek kadrosunu oluşturan topluluğun ya da toplulukların sözlü kültür ürünleri olan mit, destan ve efsanelere de ayrıca yer verilmiştir. Böylelikle "ulusun nasıl şanlı ve eski (köklü) bir geçmişe sahip olduğu"nun vurgulanması yanında "geçmişte büyük zorluklara nasıl göğüs gerdikleri", "nasıl destansı başarılar kazandıkları" ele alınmıştır. Böylelikle romantizm, tarihe de farklı bir bakış açısını entegre etmiştir (Şimşek ve Satan, 2011: 18-19). Romantik milliyetçi anlayışa göre Tarih, topluluğun ya da yeni adlandırılması ile "millet"in geçmişinin ne kadar, "eski-köklü" ve ne kadar "şanlı" olduğunu araştırmak, halka da bu bilinci kazandırmakla görevlidir. Bu yüzden her zaman tarihsel "gerçekleri" ele almak

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

durumunda da değildir. Bu görüşe göre zaman zaman yapılan "kurgu"lar, yaratılan mitoslarla da Tarih yazılabilir. Önemli olan ulusu bir arada tutmak ve ortak bir geleceğe yönelterek yek-vücut olarak yaşamasının amaçlanmasıdır. Bu yüzden önemsenen "eski" ve "şanlı tarihe" yapılacak katkı ve vurgu ile aşırı olması çok da dert edilmeyen bir "ulusal bilinç" yaratılmıştır.

19. yüzyılın son çeyreği ile 20. yüzyılın ilk çeyreğinde çok etkili olan bu aşırı yaklaşımların zaman içinde devletler ve milletler arasında "biz" ve "öteki" ayrımını keskinleştirdiği, uluslar arası arenada bir çatışma kültürünü desteklediği, dolayısıyla iki devlet arası savaşlardan ziyade dünya savaşlarını ortaya çıkaran sebeplerden sayıldığı tespit edilmiş ve eleştirilmiştir.

1.1.Türkiye'de Milli(yetçi) Tarih

Dünyada yaşananlara paralel olarak 17. yüzyıldan itibaren Batı karşısında gerileyen Türkiye'de de modernleşme ve milletleşme sürecinde bağlı olarak benzer gelişmeler olmuştur. 18. yüzyıla kadar kendi oluşturduğu özgün bir imparatorluk kültürü ve sistemiyle yaklaşık 400 yıl başarılı bir biçimde hâkimiyet süren Osmanlı Devleti'nin, Lale Devri ile artık yeni bir dünyanın kapısını araladığı tarihçilerin genel kabulüdür. Zira Osmanlı klasik döneminde; sıbyan mekteplerinde dinin ve ahlakın öğretilmesi esas tutulduğu için medreselerde ise Gazali çizgisinin devamıyla Kur'an ve sünnetin zahiri anlamıyla meşgul olunduğu için programda tarih derslerine yer verilmemişti. Ordu ve sarayda görev alacakları yetiştirmekle yükümlü Enderun Mektebi'nde ise medrese programlarından farklı olarak "Muharebe Sanatı" ve "Türk Tarihi" dersleri okutulmuştur. Tarihin eğitimi ve öğretiminin önemine ilk dikkat çeken kişinin Lale Devri'nin simge isimlerinden İbrahim Müteferrika olduğu görülür. "Usulu'l Hikem Fi- Nizamü'l-Ümem" adlı eserinde Osmanlıların yenileşme yoluna girmelerinin ve dünyayı tanımalarının şart olduğu ısrarla ileri sürmüş, bunun için Tarih ve Coğrafyanın önemine değinmiştir. Tarih dersi bu süreç içinde 1773'de kurulan Mühendishane-i Bahr-i Hümayun'da "Deniz Savaşları" ve "Harp Tarihi", 1793'de açılan Mühendishane-i Berri Hümayun'da da benzer isimlerle yer bulmuştur. Tanzimat döneminde ise Mekteb-i Maarif- i Adliye, Mekteb-i Mülkiye gibi okullarda Tarih öğretilmesi söz konusu olmuştur. Tarih dersinin tam manasıyla her seviyedeki ders programına konularak, imparatorluğun her yerinde uygulanmak üzere kurumsallaşmasıysa 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'yle gerçekleşmiştir (Türk, 2011: 352-354).

Yaklaşık iki yüzyılı bulan bahsi geçen büyük arayış ve değişim (yenileşme) döneminde tarihçilik anlamında vakanüvistliğin resmi olarak ihdasından son resmi vakanüvist Abdurrahman Şeref Bey'e kadar olan süreçte modern tarihçiliğin ülkemizdeki öncüleri Ahmet Cevdet Paşa'nın eserlerini ve Şanizade Ataullah Mehmet'in görüşlerini en azından

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

anmak gerekecektir. Ahmet Cevdet Paşa'nın aynı zamanda eğitimci olması, çalışmamız bağlamında tarihe yaklaşımını daha da önemli kılmıştır. Ona göre her şeyi tecrübe etmeye insan ömrünün ya da yalnız bir asrın olaylarının kâfi gelmeyeceğinden dolayı başta devletin ileri gelenleri olmak üzere başkalarının deneyimlerinden ve tarih ilminden hem şahıslar hem de devlet işleri için faydalanılmalıdır (Ahmet Cevdet Paşa, 2011: 36). Burada Ahmet Cevdet Paşa'nın tarihe oldukça pragmatik yaklaştığı görülür ki bu durum Batı karşısında gerilemeye yaşamın tüm cephelerinde karşı koymaya ve çözüm bulmaya çalışan aydın-bürokratların ruh halleriyle ilgili sayılabilir.

20. yüzyıla doğru Ahmet Refik ve Necip Asım gibi değerli tarihçileri görmek mümkün olur. Artık Tarih, sadece geçmişin olaylarının kronolojik olarak sıralanmadığı, modern bir metodoloji ve milli bir perspektif kazanmaya başlayan bir alan olmuştur. Ahmet Refik modern tarih usulleri konusunda Fransız ve Alman metotçuları benimseyerek okuyucuda milli hislerin oluşmasına yönelik eserler verirken, Necip Asım'ın 1900 yılında basılan *Türk Tarihi* eseri, ismiyle Türklüğe atıf yapan milli bir tarih arayışını göstermesi bakımından bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir (Şimşek ve Satan, 2011: 20).

II. Meşrutiyet'in ilanı ile başlayan süreçte millileşme çalışmalarının tarihyazımında ve eğitiminde de sürdüğü görülür. Adı önceleri *Türk Derneği* olan ve daha sonra *Türk Ocakları* olarak tanınan dernek çerçevesinde *Türk Yurdu* Dergisi tarihe ilişkin milli bir bakış açısının geliştirilmesi ve kurumsallaşmasında bir okul görevi yapmıştır. "Başta Ziya Gökalp olmak üzere Hamdullah Suphi, Yahya Kemal, Celal Sahir, Fuat Köprülü, Ahmet Ağaoğlu, Yusuf Akçura gibi pek çok Türkçünün yazılarıyla katkı sağladığı *Türk Yurdu* dergisi; Orta Asya'dan başlatılan bir *milliyetçi tarih anlayışını* ortaya koymuş ve geliştirilmesi için yapılan çalışmaları desteklemiştir." Bu, rasyonel olandan ziyade romantik bir bağlamda gerçekleşen milli tarih anlayışının döneme damgasını vurmasını sağlamıştır (Şimşek ve Satan, 2011: 21).

II. Meşrutiyetle birlikte bir ivme kazanan milliyetçi tarihçiliğin eğitime yansıması İslam-Türk formülasyonu ile açıklanmıştır (Alkan, 2011: 170). Zira zaman içinde yönetime hâkim olan İttihat ve Terakki Partisi, II. Abdülhamid'in İslamcılık yaklaşımıyla devletin benimsemiş olduğu İslamcı ideolojiden bütünüyle vazgeçmek yerine onun Osmanlı toplumsalını ayakta ve birlik içinde tutacak yönünden istifade etmekten geri durmamıştır. Kaybedilen vatan topraklarını geri almak için öğrencilerin dinsel ve milli duygularını coşturacak nitelikte metinler ve çizimler, ders kitaplarında yer bulmaya başlamıştır (Alkan, 2011: 156). Artık savaş kaybetmenin "milli his" eksikliğinden kaynaklandığından bahisle, derslerde milli hissi kuvvetlendirecek askerliğin sevdirilmesi, beden talimi yanında askeri talim yapılması da gündeme gelmiştir. Tarih derslerinde bir anlamda "militer

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

milliyetçiliğin" bir gereği olarak Maarif-i Umumiye Nezaretince "ihtar" başlığında öğretmenlere "münasip düştükçe eski Osmanlı zaferlerinden, Yeniçeri hayatından, gerileme nedenlerinden söz edilmesi ve civardaki Osmanlı medeniyetinin ve ordusunun eserlerine geziler düzenlenmesi, kız ibtidailerinde okutulan tarih derslerinde ise kadın dini, milli kahramanların öne çıkarılması" istenmiştir (Alkan, 2011: 164-165). Okuma kitaplarıyla da "biz" ve "öteki" ayrımı derinleştirilmiştir. Dönemin travmatik haleti ruhiyesinden kaynaklı olarak bir ders kitabında "*düşmanlarımız çoktur ama en haini Bulgar ve Yunanlılardır.*" ifadelerine yer verilmesi de bunu göstermektedir (Alkan, 2011: 176).

Türkiye'de II. Meşrutiyet döneminde başlayan romantik milliyetçi tarihçilik çalışmalarının kurumsallaşmasının Cumhuriyet döneminde de bazı yeni önceliklere göre dönüştürülerek sürdürüldüğü görülmüştür. Bu durumu 1930'lu yılların Avrupa'sındaki siyasal gelişimler ve nihayetinde dünyadaki konjonktürel seyirle birlikte değerlendirmek gerekecektir. Çünkü malum olduğu üzere o süreçte Avrupa uluslarının her birinin benzer sancılar içinde olması, son yüzyıldır yüzünü batıya dönmüş, ayakta kalmak için batılılaşma çabasında olan Türkiye'nin aydın kesimi için de bu gidişat etkileyici olmuştur. Bir de buna alınan yenilgilerle Kırım ve Kafkasya bölgelerinin Osmanlı elinden çıkmasıyla İstanbul'a göç eden bilim ve fikir adamlarının katkıları eklenmiştir. Bunlardan Bakü'lü Ahmet Ağaoğlu, Kırımlı Yusuf Akçura, Başkurtistanlı Zeki Velidi Togan'ın Türk tarihinin araştırılmasına ve milli bir bakış açısına kavuşmasına katkıları büyük olmuştur (Şimşek ve Satan, 2011: 22). Bu öncü şahıslar Türk tarihçiliğini modern anlamda bir biçime kavuşturmanın mücadelesini vermişler, millî tarih konusundaki kavrayışlarını gittikçe açığa kavuşturarak bilhassa Balkan Savaşları'ndan sonra artmaya başlayan millî tarih taleplerini bilimsel tarihçilik ile harmanlayarak senteze ulaştırmaya çalışmışlardır (Çalen, 2013: 99). "II. Meşrutiyet Dönemi Tarih Düşüncesi"ni doktora tezi olarak çalışmış olan Çalen'in değerlendirmesine göre bu dönemde millî tarih konusunda yaklaşımları iki grupta sınıflamak mümkündür. Bunlardan ilki, millî tarihi bilimsel tarih içinde eritmeye çalışarak bu zeminde kurmak isteyenler, ikincisi bilimsel tarih ile millî tarih arasında bir anlamda görev dağılımı yaparak bu iki yaklaşımın sınırlarını belirlemeye çalışanlardır. Bunlardan ikine örnek Ahmet Refik'tir. O, her zaman evrensel bir tarih düşüncesine sahip olarak millî tarihten ziyade umumî (genel) tarihe taraftardır. Ahmet Refik bununla birlikte okullarda okutulacak tarihin, Almanlarda olduğu gibi milleti yüceltici biçimde verilebileceğini, ancak Tarih biliminin yeni gelişmelere belge ve kaynakların tenkit ve tetkikindeki bilimsel yaklaşımlara göre yazılması gerektiği konusunda ısrarlı bir tavır ortaya koymuştur. Ona göre tarihsel "*gerçekleri tahrif eden bir millî tarih yazımı, bu ihtiyacı karşılayamayacağı için yalnızca*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

felâketlere yol açar". Oysaki tarihçi, bilimin dışına çıkmamak kaydıyla milletin terbiyesine hizmet edecek bazı tarihi olayları parlak bir üslupla sunarak bunların sorgulamasını okuyuculara bırakmakla görevlidir. Dönemin tarihçilerinden Ahmet Selahattin Bey ve Efdalettin Bey'de benzer düşüncelere sahiptirler. İkinci görüşe örnek ise Celal Nuri'dir. Ona göre millî tarih, millî terbiye unsurunu ön plâna çıkarmaktadır. Millî tarihlerde, sosyal bir amaç ve çıkar takip edilmektedir. Bu normaldir. Ancak ona göre de bir millet için sadece millî tarih yeterli değildir. Eğer bilimsel tarih ihmal edilirse fen, ilerleme ve medeniyet durur, dolayısıyla vatan ve millet de yerinde sayar (Çalen, 2013: 99-102). Görüldüğü üzere tarihe bilimsel mi yoksa milli mi yaklaşılması gerektiği konusu her iki gereklilik de göz önünde bulundurularak çözülmeye çalışılmıştır. Ancak bunlardan Ahmet Refik'in dile getirdiği "*bilimin dışına çıkmamak kaydıyla milletin terbiyesine hizmet edecek bazı tarihi olayları parlak bir üslupla sunarak bunların sorgulamasını okuyuculara bırakmak*" yaklaşımı bugün tarih öğretiminde önemini hala koruduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye Cumhuriyetinin İmparatorluk bakiyesi olarak devraldığı toplum, yaşanan Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında Anadolu dışından gelen Türk ağırlıklı unsurlarla büyük ölçüde Müslümanlık çerçevesinde kısmen homojenize olmaya başlamıştı. Milli Mücadele süreci bu hemhal oluşu daha da hızlandırmış, toplumda Türk unsurları büyük ölçüde hâkim kılmıştır (Şimşek ve Satan, 2011: 23). Ancak yeni devletin kurucu iradesinin modernleşmek ve millileşmek hedefleri çerçevesinde gerçekleştirdiği inkılâpların Türk millileşme hareketini daha seküler/laik bir düzleme oturtmaya çalışmasıyla Osmanlı geleneği ile bağları koparmaya yönelik adımları beraberinde getirmiştir. Türkiye'de "Umumi Tarih" ders kitabı olarak okutulan Avrupalıların yazdıkları tarih kitaplarında Türkleri barbar ve medeniyet yaratmaktan uzak ikinci sınıf bir halk olarak tanımlama tahrikleri yanında Avrupamerkezci bakış açısı geçerli olmuştur (Çapa, 2002). Buna bir tepki olarak ise Osmanlı ile kültürel olduğu kadar tarihsel bağları da kopartan, milli kökeni Ortaasya Türklüğüne bağlama girişimlerini içeren "Türk Tarih Tezi" ortaya çıkarılmıştır. Malum olduğu üzere "*Türklerin Ortaasyadan başlayarak dünyaya yayılmaları ile her coğrafyada medeniyetin asıl başlatıcısı olduklarını*" işleyen bu reflektif tez ve bu teze uygun yazılan kitaplar/ders kitapları medeniyet kaynağı, profan bir "ulus" kurgusu sunmuştur (Şimşek, 2012: 90). Daha çok "Türklerin kaynağını oluşturduğu eski kadim medeniyetler"i (Hitit/Eti, Sümer, Yunan, Mısır vd.) ele alan bu tarihyazımına uygun bu amaçla oluşturulan Tarih I-II-III-IV ders kitaplarında Türklerin "göçebe" ama "yüksek kültür yaratıcısı ve taşıyıcısı" olarak askeri başarılarına, toplumsal üstünlüklerine yer

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

verildiği görülür[2]. Örneğin Türk Tarih Tezi'nin büyük savunucularından Şükrü Akkaya'nın "*Tarih İlmi ve Tezimiz*" başlıklı makalesinde geçen şu cümleler bile durumu anlamamız için fırsatlar sunar: "*Beşerin hakiki tarihini yaratan Türkler olduğu gibi ilk ilmi tarihini yazan da Türkler olmuştur. Ortaasyadan her tarafa yayılan büyük Türk kolları insanlığın belli başlı mamurelerini kurduktan sonra Anadolu Eti hakanları hadisatı muntazaman kaydetmek suretiyle tam manasıyla tarih vasfını haiz olan, ilk tarihi yazmışlardır."* (Akkaya, 1937: 3). Bu ifadeler ve içerikde açıkça ortaya koyduğu gibi tarihsel gerçeği bariz biçimde Türklük adına *aşırılaştırma* söz konusudur. 1930'lu yılların Türkiye'sinde yaşanan bu gelişmelerin 1930'ların Batı dünyasındaki gelişmelere paralel olduğunu yinelemekte yarar vardır.

1.2. Barış İçin Tarih Eğitimi

Dünya'da tarih eğitiminin "ezeli düşmanlıklar" yaratmasının engellenmesi ve barışı destekleyici bir mahiyet kazanması için 1919'da Milletler Cemiyetine bağlı olarak "Cooperation Intellectuelle" adlı komisyon kurulmuş, bu görevi 1945'te Birleşmiş Milletlere bağlı olarak UNESCO'ya devretmiştir.

Türkiye'de ise barışçı tarihin öğretimi ilk kez II. Maarif Şurası'nda gündeme getirilmiş, özellikle devrin maarif vekili Hasan Ali Yücel, Enver Ziya Karal ve Muzaffer Göker tarafından eleştirilere maruz kalmıştır (MEB, 1991: 224). Yine de 1946'da konuyla ilişkili olan UNESCO Sözleşmesi Türkiye tarafından imzalanmıştır. Türkiye'den de delegelerin katıldığı bu toplantılarda barışçı tarih öğretimi ele alınmış, "Nationalizm"den (milliyetçilikten) kaçınılması, bunun yerine konuların "Patriotism"e (vatanseverliğe) odağında ele alınması tavsiye edilmiştir.

1950 yılında UNESCO'nun konuya ilişkin olarak Brüksel'de yapılan toplantısına Türkiye'yi temsilen Prof. Dr. Osman Turan katılmıştır. Turan, bu girişimin önemini "*Bugünkü dünya şartları devletler üstünde kuvvetli bir siyasî teşekküle ihtiyaç hissettirdi ve realite olarak mevcut bulunan milliyet ideali üstünde yaratıcı ve birleştirici bir insanlık idealinin kuvvetleşmesi zaruretini meydana koydu."* biçiminde açıklamıştır (Turan, 1952: 209). Bu çerçevede UNESCO'nun faaliyetlerini milletler üstü bir kuruluşun "toplumlararası barışa" hizmet olarak anlamak gerekir. Turan'ın ifadesiyle bu kuruluşa biçilen rol "*Birleşmiş Milletler idealinin tarih öğretimindeki in'ikâsı, dar ve müfrit bir millî tarih görüş ve tedrisi yerine, milletlerin siyasî, medenî ve iktisadî bağlarla birbirlerine günden güne daha fazla bağlı ve muhtaç oldukları vakıasına dayanarak daha geniş bir dünya tarihi görüşü ve öğretimine imkân vermek ve bu suretle dünya sulhünü ve insanlık sevgisini takviye edip milletler arasındaki ziddiyet ve münaferetlerin doğmasına mâni olmak veya mevcut düşmanlıkların ortadan*

[2] Türk Tarih Tezi üzerine vazıh ve şümullü bir tartışma için bakınız: Şimşek, A. (2012). Türk tarih tezi üzerine bir değerlendirme. Türkiye Günlüğü, 111, 85-99

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

kalkmasına zemin hazırlamak gibi esasları meydana koymak"tır (1952: 210). Zira milliyetten vazgeçilmeksizin ortak bir "insaniyet" düşüncesinin yaratılması bu görüşün ana amacı olarak görülmüştür. Bununla Osman Turan'ın deyişiyle *"yalnız milletler arasındaki münaferetleri ortadan kaldırmağa çalışmak kâfi"* görülmemiş, *"tarihten, milletleri birbirlerine bağlıyacak müşterek bir insanlık idealinin yaratılması bakımından faydalanılması*" gerektiği fikri öne plana çıkarılmıştır (Turan, 1952: 213-216). Bunun bir yolu olarak sosyal ve ekonomik olaylara ağırlık veren bir tarih içeriğinin düzenlenmesi gerektiği, siyasi-askeri tarih içeriğinin bir denge içinde "*doğurduğu tarihî neticelerin ehemmiyeti nisbetinde*" yer bulması teklif edilmiştir (Turan, 1952: 223). Diğer yolunun ise ders kitaplarında diğerlerini tahkir edici ifadelere son verilmesi olarak belirtilmiştir. Bu konuda ise "*İnsanlık ideali bakımından olduğu kadar ilmî bir tarafsızlığa riayet maksadiyle de milletler arasında vuku bulmuş olan mücadelelerin karşılıklı olarak meydana çıkardığı birtakım hakaret-âmîz ve tahkir edici tabirlere de dikkati çekmek ve artık mânası kalmıyan bu gibi tâbirleri ortadan kaldırmak lâzımdır*" (Turan, 1952: 222). Bu çerçevede bir düzenlemenin Türkler açısından çok önemli hatta takdire şayan olduğu vurgulanmıştır (Turan, 1952: 211).

UNESCO tarafından bu yıllardan 1965 yıllarına kadar tarih ders kitaplarının revizyonu ile ilgili pek çok konferans yapılmıştır. Bundan başka yaşanan iki dünya savaşında da karşı karşıya gelmiş olan İngiltere ile Almanya 1950'de, Fransa ile Almanya ise 1954'te ikili kültür anlaşmaları imzalamıştır (Safran ve Ata, 1996). 1975'te ders kitaplarını araştırmak için Almanya'da kurulan George Eckert Enstitüsü ile başta Avrupa olmak üzere pek çok dünya ülkesindeki ders kitaplarında yer alan toplumlararası çatışmaya yol açacak içerikler incelenmiştir (Web 1).[3] Bu girişimler devletler ve temsilcileri nezdinde devam etse de 1995'te yerli ve yabancı tarihçilerin katıldığı Tarih Vakfı ile Boğaziçi Üniversitesi'nin düzenlediği 2. Uluslararası Tarih Kongresi'ne kadar Türkiye gündeminden düşmüştür. 1995'teki toplantıda ise ders kitapları ve tarih yazımında "öteki" kavramı tartışılmış, tarih eğitiminde bu sorunun yol açtığı sorunlara da dikkat çekilmiştir.

Dünya'da yaşanan Soğuk Savaşın 1990'lara kadar ağırlığını hissettirmesi yanında Türkiye'nin dâhil olduğu Kapitalist Batı savunma ve işbirliği bloğunun "yeşil hat" projesi çerçevesinde toplumda romantik milliyetçi ve muhafazakâr öğeleri ön plana çıkaracak yapılanmaları teşvik etmesi kadar, tarih eğitiminin akademik anlamda geç kurumsallaşması, bu konuların bilimsel zeminde tartışılmasını bir anlamda ötelemiştir. 1990'ların başında Prof. Dr. Salih Özbaran'ın tarih eğitimi ve ders kitapları üzerine yazdığı makale ve

[3] Bu enstitü 2000'li yıllarda Türkiye'de de Tarih Vakfı aracılığı ile ders kitaplarında insan hakları konulu bir araştırma da yapmıştır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

kitaplarda lise ders kitaplarının pedagojik olmaktan çok ideolojik kurgulandığına ilişkin eleştirileri yanında Prof. Dr. Mustafa Safran'ın öncülüğünde Gazi Üniversitesi merkezli kurumsallaşan tarih eğitimi alanında yapılan çalışmalar konuyu yeniden gündeme taşımıştır. Bu bağlamda çalışmamız çerçevesinde 1991'de Dokuz Eylül Üniversitesi'nde Yücel Kabapınar'ın, İzmir'de tarih öğretmenleri ve lise son sınıf öğrencileriyle yaptığı yüksek lisans tezi dikkate değerdir. Bu teze göre Türkiye'de tarih ders kitaplarında, "bazı ülkelere karsı olumsuz düşünce ve düşmanlıkların gelişmesine yol açacak ifadelerin varlığı" önermesine öğretmenlerin % 58.4 oranında bir katılımının olduğu görülmüştür (Kabapınar, 1991: 103). Bu bulgu Türkiye'deki tarih ders kitaplarının "barışçı bir tarih eğitimi" için gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır.

1996 yılında Mustafa Safran'ın Bahri Ata ile yaptığı *"Barışçı Tarih Öğretimi Üzerine Çalışmalar; Türkiye'de Tarih Ders Kitaplarında Yunanlılara İlişkin Kullanılan Dil ve Yunanlılara İlişkin Öğrenci Görüşleri"* başlıklı çalışma doğrudan konuya vurgu yapması yönüyle önemlidir. Çalışmada, tarih öğretiminin toplumlar arası sorunları artırıcı olmaması gerektiği dile getirildi. Çalışmada Türkiye'de lise tarih ders kitaplarında "ötekileştirici" ifadelerin 1920'lerden 1990'lı yıllara göre giderek azaldığı, barışçı bir tarih eğitimi için eskisine göre çok daha iyi durumda olduğu belirtilmiştir (Safran ve Ata, 1996: 9). Bu çalışmadan bugüne kadar 17 yıllık bir sürenin geçtiği görülür.

1996'da konuşulan "öteki" sorununa bugün ders kitapları merkezinde yeniden değinmek, geçen bu 17 yıllık süre zarfında nelerin değiştiğini ya da değişmediğini anlamamızı sağlayacaktır. Bunu ders kitaplarındaki içerik kadar, içeriğin bir ifade biçimi olan üslup ve anlatımı etkileyen faktörleri analiz etmek bakımından önemli buluyoruz. Malum olduğu üzere yazıya konu olan Safran ve Ata'nın çalışması 1990'lı yılların ortalarına rast geliyordu. Bilindiği gibi 1990'lar, tüm dünya'da demokrasinin, özgürlüğün ve insan haklarının önem kazanmaya başladığı zaman dilimidir. 1990'larda Sovyetler Birliğinin çökmesi, Doğu Bloku'nun ayrışması, Ortaasya'da Türk halklarının yeniden bağımsızlıklarını kazanarak bağımsız cumhuriyetlerini kurmasından sonra Türkiye'de 1993'te Tarih Öğretim Programları yenilenmiş, bunlara uygun *Tarih 1-2* adlı ders kitapları yazılmıştı. Ancak buna rağmen 45 yıl boyunca tüm Dünya siyasetini biçimlendirmiş olan Soğuk Savaş'ın etkilerinin tam olarak ortadan kalkmamış olduğunun dikkate alınması gerekir. Zira bu durum her alanda olduğu gibi Türkiye'de tarih eğitimini ve dolayısıyla ders kitaplarını da biçimlendirdiği malumdur. Diğer bir deyişle Safran ve Ata'nın incelemesi, 1980'lerin tarih ders kitaplarındaki düşmanlık yaratıcı bilgi ve ifadelerin hala devam edebileceği bir dönemde yapılmıştı. Buna rağmen incelemede, konuya tarihsel bir

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

perspektiften baktığı için 1923'ten 1996'ya kadar Türkiye'de liselerde okutulan tarih ders kitaplarında ötekileştirme vurgusunun oldukça azaldığını, düşman belirleyici tavrın yerini duygusal içerikten arınmış nesnel bir anlatıma bıraktığını belirtilmişti.

Bu çalışmada Safran ve Ata'nın araştırmasının verilerinden hareketle o günden bugüne yaşanan süreçte 2006 ve 2012'de liselerde okutulan MEB tarafından yazdırılmış tarih ders kitapları incelenmiştir. Burada ötekileştirme/ kışkırtma/ aşağılama unsurlarını tespit ederek Türkiye'deki tarih ders kitaplarının barışçı tarih eğitimi açısından evrimini gözler önüne sermek amaçlanmıştır. Konuya ilişkin veri sağlaması açısından seçtiğimiz iki ayrı programın tarih ders kitaplarını üslup ve ifadeleri bakımından doküman ve söylem analizi teknikleri ile inceledik. Bunlar 2006'da ve bugün 2012'de Türkiye'deki lise 1. ve 2. sınıflarda okutulan tarih ders kitaplarıdır. 2006 ve 2012'de okutulan ders kitaplarını seçme gerekçemiz, 2006'dakilerin, 1993 tarih programının en son revize edilmiş haliyle yazılmış tarih ders kitapları olması, 2012'de okutulanların ise 2008'de uygulanmaya konan yeni tarih öğretim programlarının bugün okutulan ders kitapları olmasıdır.

1.2.Lise Tarih Ders Kitaplarında Barış ve Çatışma: Dünkü ve Bugünkü Durum

Avrupa ülkelerinde milli (ulusal) tarihlerin öğretimi müfredatın hala merkezinde yer almaktadır (Pingel, 2003: 35). Ancak başta Avrupa Konseyi olmak üzere pek çok AB kökenli kuruluşun –bu çerçevede EUROCLIO- Avrupa ülkelerinde var olan tarih eğitiminde ulusçu tarih söylemlerinden vazgeçilerek ortak bir Avrupa tarihine sık sık vurgu yaptığı da bilinmektedir (Şimşek, 2007). Bu durum siyasal ve yönetimsel yapılara göre biçimlenmiş tarih eğitiminin bir gereği olarak kendini hissettirmektedir. Çünkü romantik milliyetçi tarih anlayışı her şeyden önce "biz"i ortaya çıkarabilmek için "öteki"ler yaratma eğilimini sürdürmüştür. Oysa milli (ulusal) bir tarih eğitimi anlayışı ile ülkenin geçmişi, yine millet merkezinde, ama bu kez abartıdan, kurgudan, düşmanlıklar yaratmaktan uzak bir biçimde ele alınabilir (Safran, 2008: 19-20).

2006'de bu ders kitaplarının adı *Genel Türk Tarihi ve Tarih 2* iken bugün 2012'de *Tarih 9* ve *Tarih 10* olmuştur. Bu kitapları eleştirel bir gözle incelediğimizde romantik milliyetçi bakış çerçevesinde anlamlı, ama çağdaş tarih eğitiminin amaçlarıyla uyuşmayan 6 farklı konuda sorun tespit ettik. Bunların kitaplarda ele alınış ve vurgu yoğunluğu farklı olmakta birlikte başlıklar halinde şöyle sıralanabilir:

1. "Şanlı tarih" ve "şanlı millet" vurgusuna ilişkin "özcü" yaklaşımlar,

2. İçerikte yer alan savaşların yoğunluğundan dolayı Türk tarihinde "militarizm"e yapılan vurgu,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

3. Erken Türk tarihini destansı bir hava içinde ele alarak "mitoslaştırma" eğilimi,

4. Türk tarihinde bazı olguları sonsuz iyileştirerek "ideal tarih" yaratma çabaları,

5. Milliyetçi tarihin önemine doğrudan yapılan vurgu,

6. "Öteki"leştirme.

Bunlardan ilki olan "özcü" yaklaşımların yürürlükte olan ders kitaplarında önceki yıllara göre oldukça azalmış olduğunu söylemek mümkündür. Var olanların ise tarihsel bir olayı anlatırken "abartma", "aşırı yüceltme" şeklinde ortaya çıktığı görülmüştür. 2006 yılındaki tarih ders kitaplarından Genel Türk Tarihi'nde "*Bozkırın zor koşulları Türklerin karakterini etkilemiştir. Bu zor koşulların getirdiği kendine güven, güçlü bir irade, dayanıklılık ve kanaatkarlık Türk milletinin başlıca özellikleri olmuştur.* (s. 3)" denmiştir. Burada bugünkü anlamda bir Türklük söz konusu olmasa da tarihsel bağlamından kopuk biçimde ele alış söz konusudur. Özellikle "*kendine güven, güçlü bir irade, dayanıklılık ve kanaatkarlık Türk milletinin başlıca özellikleri olmuştur"* denilerek özcü yaklaşım sergilenmiştir. Konuyla ilgili bir diğer örnekte de "*Atın ehlileştirilmesi, Türklerin hayatını çok kolaylaştırmıştır. Atın dışında sığır, deve ve ren geyiği de ilk dönemde Türklerin evcilleştirdikleri hayvanlardır* (s.3)" denmiştir. Atın Türk toplulukları tarafından ehlileştirildiği Türk tarihçilerinin yaygın kabulü gibi olsa da sığır, deve, ren geyiği konularında bir iddia Türk Tarih Tezindeki "*her medeniyetin kaynağı Türkler*"i çağrıştırmaktadır. 2012'deki ders kitaplarında bu özcü yaklaşımlara rastlanmamıştır.

2006 yılına ait ders kitaplarında ağırlıklı olarak askeri zaferlerden, az da olsa mağlubiyetlerden bahsedilmiş, zaman zaman "Türk toplum yapısının tarih boyunca olduğu gibi şimdi de hiyerarşik olduğu"na ilişkin imalar yer almıştır. Bu durum, Türk tarihinin neredeyse sadece savaşlardan oluştuğu, dolayısıyla eski Türklerin sadece savaşarak yaşamlarını sürdürdükleri, uygarlığa önemli bir katkıda bulunamadıkları izlenimini vermektedir. Tarihin savaşlardan tamamen arındırılarak sadece sosyal ve kültürel boyutunun öğretilmesi tarih kavramının geniş ve zengin anlamına uygun düşmeyeceği için elbette ki doğru değildir. Çünkü tarihte yaşanan önemli savaşlar toplumlararası etkileşimi arttırdığı gibi pek çok sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeleri de etkilemiştir. Bu sebeple okul tarih programında ve ders kitaplarında savaşlar da öğretilmelidir. Ancak Türkiye'deki tarih ders kitaplarında olduğu gibi askeri başarıların merkezde yer aldığı, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelerin sadece bunu tamamlayıcı bir unsur olarak ele alındığı bir tarih öğretiminin çocuk ve gençlerde militarist düşüncenin oluşmasına katkıdan başka bir yarar getirmeyeceği söylenebilir. Örneğin 2006 tarih ders kitaplarından *Genel Türk Tarihi*'nde "*Türklerde ordunun tümü yirmi dört tümenden meydana geliyordu. Her bir*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

tümen de 10.000 kişi bulunuyordu (s.40).” denmiştir. Burada ciddi bir abartının olduğu küçük bir matematiksel hesap ile ortaya çıkacaktır. Hemen ardından “hangi devlette 240.000 kişilik bir ordu olabilirdi?” sorusu akla gelecektir. Kaldı ki bu bilgi münferit olarak bazı zamanlarda gerçek olsa bile bunu tüm Türklere genellemek nasıl doğru olabilirdi? Sorun da tam bu noktada ortaya çıkmaktadır. Zamandan ve mekandan bağımsız bir kalabalık ve güçlü ordu imgesi yaratmak. Aynı kitapta bir diğer ifade de ise yukarıda önceden dile getirilenlere ek olarak “*Bozkırların zor yaşam koşulları, Türkleri dayanıklı ve mücadeleci bir ulus haline getirmiştir. Göçebe yaşam hareketli ve güçlü olmayı gerektiriyordu. Bu nedenle onların hayatı bir çeşit savaş eğitimi gibiydi* (s. 39)” denmiştir. “*Onların hayatı bir çeşit savaş eğitimi gibiydi*” sözleri burada açık bir militarizm vurgusunu içermektedir.

Ders kitaplarında bu kadar yoğun bir savaş konusu yer almasına rağmen, savaşların kötülüğü ve insanlığa zararlarına ilişkin neredeyse tek kelime edilmemiş olması da ayrı bir eksikliktir. Buna ek olarak, savaşların anlatımında yer yer askerî bir söylemin benimsenmiş olması da önemli bir sorundur. Çünkü tarih ders kitaplarında bilimsel bir üsluptan hiçbir zaman vazgeçilmemesi gerekir. Yalnız bir yerde Tarih 9’da “*Alp Arslan’ın savaş taktiği, Türk askerinin cesaret ve kahramanlığı sayesinde Türk ordusu Bizans ordusunu birkaç saat içinde kesin bir yenilgiye uğrattı ve savaşı kazandı* (s.152)” ifadesinde de benzer bir biçimde militarizme atıf vardır. Buna karşın 2013 yılında (mevcutta) okutulan 2012 tarih ders kitaplarındaki bu sorunun 2006’daki kitaplara göre çok büyük ölçüde çözüldüğü görülmüştür.

2006 yılındaki tarih ders kitaplarında bir diğer sorun erken Türk tarihini destansı bir hava içinde ele alarak *mitoslaştırma* çabasıdır. Bu romantik milliyetçi tarih anlayışının bir sonucu olmakla birlikte Türk tarihinin gerçekçi biçimde anlaşılmasını, algılanmasını zorlaştırmaktadır. Kitapta Türk tarihini olabildiğince eski bir geçmişe bağlama çabasına karşın Türklerin eski çağlardaki durumuyla ilgili kanıtların yetersiz olması, o zamanların toplumsal yapı-yaşayış-inanış vs. konusunda destanlara müracaat edilmesini beraberinde getirmiş görünmektedir. Örneğin, *Genel Türk Tarihi* kitabında erken dönem Türk tarihinin işlendiği bölümde “Göç Destanı” kısa bir metin olarak verilmiştir. Bu durum 2012 *Tarih 9* ders kitabında ise *Ergenekon Destanı* ile sunulmuştur. Türk destanlarına, yer verilmesi elbette mümkündür. Ancak okuyucuya bunların destan olduklarını vurgulamak kaydıyla bu yapılabilir. Örneğin 2012 *Tarih 9* kitabında destan anlatıldıktan sonra Ergenekon Bayramı’na bağlantı kurulmuş ama bu bağlantı anlatılanın bir destan olduğuna dikkat çekilmeden yapılmıştır (s.83). Burada destan anlatıldıktan sonra Ergenekon Bayramı’na konu bağlanırken “*İşte bu destanda anlatılana göre*” diye başlayarak *“Ergenekon’dan çıkış günü, Türklerin*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

bayramı (Nevruz Bayramı) olur ve her yıl büyük törenlerle kutlanır." denseydi destansı bilgi ile tarihsel bilginin ayrımı yapılmış olurdu. Zira bir metinde sunulan "gerçekliğin" değerini onun *bağlamı* ortaya koyar.

Destanlardan bir öğretim materyali olarak elbette yararlanmak mümkündür. Ama bu şekilde kitapta anlatılan tarihsel gerçeğin devamıymış gibi yer verilmesi öğrenci ya da okuyucu tarafından destanın bütünüyle tarihsel bir belge/bilgi olarak algılanmasını, metinde geçenlerin de tarihsel birer gerçek olarak anlaşılması riskini taşımaktadır. Bu durum tarih eğitimi açısından büyük sorunlara yol açma potansiyeline sahiptir. Türk destanları içeriklerinde barındırdıkları önemli kültürel, sosyal ve ekonomik öğeler açısından değerli birer araştırma ve öğretim materyali olmasına rağmen kitapta hiçbir eleştirel bakış açısına, hiçbir analize tabi tutulmaması yanlıştır. Hâlbuki ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programında olduğu gibi, eleştirel bir bakış açısı ile öğrencilerin bir takım eğitimsel kazanımlar elde edebilmesine imkân tanıyacak biçimde düzenlenmesi gerekir. Lise ders kitaplarında eski Türkler bahsinde destanları çeşitli yaratıcı sorularla analize tabi tutmak, öğrencilerin eski Türklerin yaşamlarına, kültürlerine, ekonomik ve sosyal yapılarına ilişkin bazı kazanımlar elde edilmesini sağlayabilecektir. Aksi takdirde destanları tarihsel bir vesika olarak algılayan öğrenci, eski Türk tarihini Türk mitolojisi ile karıştıracak, hayalle-gerçeğin birbirine girdiği bir "kaotik geçmiş" algısına sahip olacaktır. Bu durum öğrencinin zamanla "gerçeği" öğrenmesi ile tarihe yönelik topyekûn bir güvensizlik duymasını beraberinde getirecektir.

Romantik milliyetçi tarih anlayışının tarih ders kitaplarına yansıyan bir başka unsuru ise milletin geçmişe dönük bir özelliğinin çağdaş değerler açısından ele alınıp "iyileştirilmesi" (idealleştirme) sorunudur. Bu yapılırken günümüzde evrensel geçerliliği olan değerler ya da değer sistemleri dikkate alınarak, milletin geçmişinde sahip olmadığı bir takım özelliklere sahipmiş gibi kurgulama yapılır. Bu bağlamda Türkiye'de 2006 tarih ders kitaplarında lise 2. sınıfta okutulan *Tarih 2* ders kitabında Cumhuriyetten önceki kadının toplumsal statüsü ve haklarına ilişkin yanlış bilgi kümesinin bulunduğu görülmüştür. *Tarih 2* ders kitabında "*Osmanlılarda ailenin çekirdek aile olduğu, tek eşliliğin devlet tarafından desteklendiği ve yaygın olduğu, kadınların gerektiğinde haklarını alabilmek için mahkemeye başvurabilir ve şahitlik yapabilir oldukları*" belirtilmiştir. Burada bugünkü modern toplum açısından "eşitlikçi" olarak algılanabilecek ifadelerle sanki günümüzdeki eşit haklar klasik Osmanlı toplumunda da varmış gibi belirgin bir "iyileştirme"ye (idealleştirmeye) yer verilmiştir. Bu durumun öğrencilerde kafa karışıklığına sebep olacağı açıktır. Benzer durumu 2012 *Tarih 10* ders kitabında da görmek mümkündür. "*Çoğunlukla toprak işleriyle uğraşan Hristiyan halk, o devirde*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87
http://www.akademikbakis.org

Avrupa'nın diğer Hristiyan hükümdarlarının tebaalarına oranla daha geniş bir özgürlüğe sahipti ve çalışmalarının karşılığını fazlasıyla alabiliyordu (s.25). Burada vurgulanan Hristiyan halkın o devirde Avrupanın diğer tebalarına göre daha refah içinde olduğu pekâlâ söylenebilir. Ancak "*çalışmalarının karşılığını fazlasıyla alabilirlerdi"* demek gerçekçi bir yaklaşım sunmamaktadır. "Fazlasıyla ne kadarki de onu alabilirlerdi?" sorusunu düşündürtme yanında tarihi açıkça bir iyileştirme (idealleştirme) olduğu sezilmektedir. Aynı kitapta diğer bir cümlede ise "*Padişah beratıyla askerî zümreden bir kişi reayaya geçebilirken reayadan bir kimse de askerî sınıfa geçebilirdi. Öyle ki toplumun her kesimi tabi bulundukları kanun ve nizama göre hareket etmek durumunda olup Müslüman olsun, gayrimüslim olsun her bir fert eşit hak ve hukuka sahip olmuştur* (s.65)" şeklindedir. Burada da padişahın beratının olağanüstü gücüne atıf haklı olmakla birlikte son kertede "*Müslüman olsun, gayrimüslim olsun her bir fert eşit hak ve hukuka sahip olmuştur*" demek günümüzdeki modern bir eşitliğe atıf yapar gibidir. Oysa ne Osmanlı'da ne de onun yaşadığı dönemde diğer dünya devletlerinde böyle bir "eşitlik" söz konusu bile değildir. Bu gereksiz iyileştirmelerin sadece Türk tarihine ilişkin değil Avrupa tarihiyle ilgili de yapıldığı görülmüştür. Örneğin "*Günümüz Avrupa'sının siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal temelleri, XV. yüzyıldan başlayarak atılmaya başlanmıştır. İnsan hakları ve demokratikleşme çabaları, (aynı zamanda fazlaca anakronik) özellikle İngiltere ve Fransa'nın başını çektiği devletlerarasında* ***adeta bir yarış başlatmıştır*** (s.102)." Bu söylem fazlaca Avrupamerkezci ve içerdiği anakronizme rağmen abartarak idealleştirme içermektedir. Yani neresinden okusanız görebileceğiniz bariz bir hatayı barındırmaktadır. Bu anakronik durum 2006'deki Tarih 2 kitabında "*Ekolojik tarımın yapıldığı Osmanlı devleti..* (s.157)" ifadesinde de yer alır.

2006 tarih ders kitaplarında milliyetçi tarih anlayışının varlığını gösteren başka bir unsur ise milliyetçi tarihin önemine doğrudan yapılan vurgudur. *Genel Türk Tarihi* adlı kitapta "Göktürklerde *devlet ve millet olma bilinci* en yüksek noktaya ulaşmıştır. (s.18)" ve "Göktürklerde *milliyetçi bir devlet anlayışı olduğu söylenebilir* (s.28)" ifadelerini bu bağlamda almak mümkündür. İncelemelerimiz sonucunda 2012 tarih ders kitaplarında bu tarz ifadelere rastlanmamıştır.

Lise tarih ders kitaplarında romantik milliyetçi tarihin bir unsuru olarak varlığını sürdüren en önemli sorun "ötekileştirme"dir. Tarih ders kitaplarında ötekileştirmeye ilişkin üç farklı boyutun varlığının bulgulandığı söylenebilir. Bunları; zamansal anlamda genelleme, mekansal anlamda genelleme ve kötülük vurgusu ile olumsuzlama şeklinde ele alınmak mümkündür. Bunlardan en baskını geçmişte sorun yaşanmış toplumu zamansal bağlamından koparark genelleştirme yoluyla ötekileştirmedir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87
http://www.akademikbakis.org

2006 tarih ders kitaplarında zamansal bağlamından koparark ötekileştirmeye ilişkin, üç boyutta örneğe de rastlamak mümkündür. Örneğin *Tarih 2* ders kitabında *genelleme* bağlamında "*Fransa ise çoğu zaman Osmanlı devletine karşı ikiyüzlü bir siyaset izleyerek dost görünmeye çalışmış* ancak *gerçek yüzünü Mısır'ı işgale kalkışmasıyla göstermişti* (s.60)" biçimindedir. Bir diğeri düşmanı ontolojik olarak kötü saymadır. Örneğin *Genel Türk Tarihi* ders kitabında "*Moğollar 1258'de Bağdat'ı ele geçirerek binlerce kişiyi öldürdüler. Kütüphaneleri, camileri yakıp yıkarak Abbasi devletine son verdiler* (s. 110)" denmiştir. Burada tüm Moğolların vahşi ve vandal oldukları anlamı çıkmaktadır. Oysa tarihsel olan gerçek, bahsedilen olayın Cengiz'in ordularınca gerçekleştirilmiş olmasıdır. Diğer bir ötekileştirme ise yaşanmış gerçek tarihsel olayların karşı tarafını olaya ilişkin özelleştirmeden zaman ve mekândan bağımsız bir tanımlama ile kötülemedir. Bu durum tarih ders kitaplarında en çok rastlanan ötekileştirme biçimidir. Lise tarih kitaplarında geçmişte olumsuz olaylar yaşanan toplumu, olayın meydana geldiği zamanından koparark genelleme yapıldığı, bunun da düşmanlıkları güncellediği görülmüştür. Öyle ki, başta Çinliler olmak üzere, Katolikler, Ruslar, Almanlar, İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar, Rumlar, Yunanlar, Bulgarlar, Sırplar ve Ermeniler bu şekilde tanımlanarak zamandan bağımsız ötekiler yaratılmıştır. Burada sorun, tekrar vurgularsak, geçmişte yaşanmış olayların taraflarını zamansal bağlamından koparark tanımlamaktan kaynaklanmaktadır. Geçmişte bu bahsedilen toplumlarla ilgili sorunların yaşanmış olması, bu sorunların bugün de devam edeceği anlamını taşımadığı gibi, dün sorunsuz yaşayan toplumların yarın sorun yaşamaları da mümkündür. Zamansal bağlamdan koparılarak vurgulanan "düşman toplumlarla" ezeli bir düşmanlık algısının yaratıldığını, bunun çağdaş tarih eğitiminin amaçları başta olmak üzere çağdaş insan tipiyle de bağdaşmadığını söylemek mümkündür. Bunun yerine sorunun yaşandığı dönemdeki toplumun tanımlanması ya da sorun yaşanmış olan topluluğun belirgin bir biçimde tanımlanması gerekir. Örneğin, Çinli tüccarlar yerine *bazı Çinli tüccarlar*, Katolikler yerine *İspanya Katolik Krallığı*, Ruslar yerine *Çarlık Rusyası*, Ermeniler yerine *Ermeni Çeteleri* ya da *Ayrılıkçı Ermeniler*, Rumlar yerine *Ayrılıkçı Rumlar*, Araplar yerine *Şerif Hüseyin Cephesi* ya da *Ayrılıkçı Araplar*, Yunanlılar yerine *İsyancı Yunanlılar*, *İşgalci Yunanlılar* gibi. Böylelikle tüm toplum ötekileştirilmeden hatalı ya da sorunlu topluluklar dile getirilmiş olur. Bu durum 2012 tarih ders kitaplarında çok azalmakla birlikte kısmen varlığını devam ettirmektedir. Örneğin *Tarih 10*'daki şu vereceğimiz cümledeki bütünüyle ötekileştirici anlamın bizim parantez içindeki önerilerimizle nasıl barışçı bir içeriğe kavuşturulabileceğini görmek mümkündür: *"93 Harbi sırasında hem Kafkaslardaki Rus* ***(ordusu)****, ve Ermenilerin* ***(çetelerin)*** *zulümleri hem de Balkanlardaki Bulgar* ***(çetelerin)*** *ve Rus askerlerinin saldırıları bu bölgelerden*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

Anadolu'ya bir milyon Türk'ün göç etmesine yol açtı (s.186)." Bu noktada 2012 tarih ders kitaplarında bu tarz toptan ötekileştirici bir üslup çok büyük ölçüde terk edilmiş olsa da özellikle Ermeni olaylarını ele alan konulardaki anlatımda sorunların yer yer sürdüğü tespit edilmiştir. Zira *Tarih 10* ders kitabında Ermenileri tümden kast yerine o dönemde asıl sorunu çıkaranların, zulmü ve katliamları yapanların "ayrılıkçı", "çete", "isyancı" gibi olması gereken sıfatlarla nitelenmeden tüm Ermenileri kastedecek biçimde ifadelendirilmesi büyük bir eksiklik olarak varlığını sürdürmektedir.

2. SONUÇ

Tarihyazımı gibi tarih öğretimi de yaşanan devrin siyasal, sosyal, ekonomik havasından etkilenmektedir. Bilimde olduğu gibi tarihte ve eğitimde de dün evrensel kabul edilenler bugün kabul edilmeyebilmektedir. 20. yüzyılın başında tüm dünya ülkeleri açısından revaçta olan romantik milliyetçilik, ulus inşasında romantik bir bakış açısı bugün yerini "gerçekçiliğe" bırakmıştır. Tarihyazımı ve öğretiminde Birinci Dünya Savaşı sonrasında zararları fark edilmesine rağmen Soğuk Savaş dönemi dinamiklerinin destekleriyle 1990'lara kadar vazgeçilemeyen "romantik milliyetçi tarih" anlayışı bugün için yerini "milli tarih anlayışı"na bırakmak durumundadır. Bugünün dünyası duygusal aşırılıkları değil, akıl ve gerçekçiliği önemsemektedir. Bu yüzden Türkiye'de tarih eğitiminin romantik milliyetçi bir bakış açısından çok daha gerçekçi, dünya ile bağlantıları iyi organize edilmiş milli bir bakış açısına kayması gerekir. Bu bakış, öğretmen eğitiminde tarih içeriğinin biçimlendirilmesinde olması gerektiği kadar ortaokul ve lise tarih derslerinde hala merkezi bir konuma sahip olan ders kitaplarında da sağlanmalıdır.

Yaptığımız incelemeler sonunda 1996'daki Safran ve Ata'nın elde ettiği barış dışı unsurları içeren bulgulara, 2006 tarihli *Genel Türk Tarihi* ve *Tarih 2* ders kitapları incelendiğinde romantik milliyetçi tarih anlayışının bazı unsurlarının varlığına büyük ölçüde ulaşılmış olsa da bugün liselerde okutulmakta olan 2012 *Tarih 9* ve *Tarih 10* ders kitaplarında bu durumun büyük ölçüde azalmış olduğuna, ancak özellikle bazı ötekileştirme içeren ifadelere hala rastlanmaktadır. Bugün Türkiye'de okutulan lise *Tarih 9* ve *Tarih 10* ders kitaplarında dil ve üslubun büyük bir mesafe kaydetmiş olduğunu söylemek gerekir. Bu büyük bir başarı olarak değerlendirilebilir. Zira bu gelişme çağdaş tarih eğitiminin amaçları açısından olumludur. Buna rağmen yukarıda çok az yoğunlukta rastlanan olumsuz ifadelere ilişkin verdiğimiz örneklerin de ortadan kaldırılması gereklidir. Liselerin zorunlu olması ile en son lisede okunan tarihin sıradan insanların tarih bilinç ve bilgi dağarcığını belirleyeceği gerçeğinden hareket edildiği takdirde ders kitabı yazanların kullandıkları dil, tercih ettikleri örnekler ve üslup konusunda çok daha dikkatli olunması gerektiği düşünülmektedir. Bu noktada tarih ders kitabı yazarlarının özellikle yoğun olarak

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

karşılaşılan "ötekileştirme" vurgusu ile abartıdan uzak bir üslubu benimsemiş olmaları çağdaş bir eğitim için olmazsa olmazlardandır. Bu bağlamda, lise ders kitaplarının barışçı bir bakış açısıyla sadece gerçeklerden söz eden bilimsel bir üslupla yazılması gerekir. Çünkü tarihsel gerçek her zaman yeterince etkileyicidir.

Sonuç olarak 1996'da önceki yıllara göre, 2006'da 1996'ya göre, 2012 ders kitaplarında ise 2006'dakilere göre karşı tarafı aşağılayıcı, rencide edici, ötekileştirici ifadelerden gitgide uzaklaşıldığı, çağdaş tarih eğitimine uygun bir dil ve anlatım ile çok daha pedagojik bir yaklaşımın benimsendiği görülmüştür. Bu durumun 1990'lı yıllarda akademik çalışmalarla kurumsallaşan tarih eğitimi alanının dünyadaki öğretimsel yaklaşımlara uygun davranılmasının tarih programlarının düzenlenmesi ve ders kitabı yazma faaliyetlerine yansımasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu bağlamda 1950'li yıllarda devletlerarası anlaşmalarla hayat bulmaya çalışan barışçı tarih eğitiminin artık anlaşmalar çerçevesinde değil de çağdaş anlayış içinde olması gerekenin dikkat alınarak yapılması ve sürdürülmesinin söz konusu olduğu görülmektedir. Bu durum sevindirici bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Türkiye'de tarih ders kitaplarındaki yazımı iyileştirmenin Türklerin konu edildiği başta Yunanistan, Ermenistan, Bulgaristan, Rusya, İran, Irak, Suriye ve diğer Arap ülkeleri olmak üzere tüm dünya devletlerinin ders kitaplarında da sürdürülmesi temenni edilmektedir. Zira bu tür düzenlemelerin iç dinamikler açısından eğitim kalitesi ve insan kaynağı ile ilişkisi kadar dış dinamikleri açısından da mütekabiliyet esasına çok sıkı bağlı olduğu malumdur.

3. KAYNAKÇA

Ahmet Cevdet Paşa. Osmanlı İmparatorluğu tarihi. C.1, (Gencer, M. ve diğerleri, Yay. haz.). İstanbul: İlgi Kültür Sanat

Akkaya, Ş. (1937). Tarih ilmi ve tezimiz. İkinci Türk Tarih Kongresi, İstanbul: Devlet Basımevi

Berktay, A. & Tuncer, H. C. (2007). Tarih eğitimi ve tarihte öteki sorunu. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Cazgır, V., Genç, İ., Çelik, M., Genç, C. & Türedi, Ş. (2012). Ortaöğretim tarih 10. (4. Baskı). İstanbul: MEB Yayınları

Cazgır, V., Yavuz, S. & Ceyhun, N. (2006). Lise tarih 2. Ankara: Devlet Kitapları

Çalen, M. K. (2013). II. meşrutiyet döneminde tarih düşüncesi. (Yayınlanmamış doktora tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çetin, N., Kutluay, M. & Avlar, M. (2006). Liseler için genel Türk tarihi. Ankara: Devlet Kitapları

Çapa, M. (2002). Cumhuriyet'in ilk yıllarında tarih öğretimi. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I21 *** ID:126 K:87*
http://www.akademikbakis.org

Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 29(30), 39-55

Ersal, A. (2011). Türkiye'de ulus-devlet ve Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan, Erol Güngör. İstanbul: Ötüken Yayınları

Kabapınar, Y. (1991). Müfredat programı ve ders kitapları açısından orta öğretimde (lise) tarih öğretimi. (Basılmamış yüksek lisans tezi). İzmir: 9 Eylül Üniversitesi

MEB. (1991). II. maarif şûrası. (15-21 Şubat 1943). İstanbul: MEB Yayınları

Okur, Y., Genç, İ., Özcan, T., Yurtbay, M. & Sever, A. (2012). Ortaöğretim tarih 9. (5. Baskı). İstanbul: MEB Yayınları

Pingel, F. (2003). Avrupa evi, ders kitaplarında 20. yüzyıl Avrupa'sı. (Elhüseyni, N., Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları

Safran, M. & Ata, B. (1996). Barışçı tarih öğretimi üzerine çalışmalar; Türkiye'de tarih ders kitaplarında Yunanlılara ilişkin kullanılan dil ve Yunanlılara ilişkin öğrenci görüşleri. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1, 11-26

Safran, M. (2008). Türkiye'de tarih ve tarih eğitimi. 21. Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi, İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi

Şimşek, A. (2007). Türkiye'de tarih öğretimin ulusallığı ve Avrupa merkezcilik. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(1), 9-38

_____ **(2012).** Türk tarih tezi üzerine bir değerlendirme. Türkiye Günlüğü, 111, 85-99

Şimşek, A. & Satan, A. (2011). Milli tarihin inşası. Makaleler, İstanbul: Tarihçi Kitabevi

Turan, O. (1952). Millîyet ve insanlık mefkurelerinin tarih tedrisatında ahenkleştirilmesi. AÜDTCFD, X/3-4, 209-225

Türk, İ. C. (2011). Osmanlı son dönem tarihçi - eğitimcisi Ahmed Refik (Altınay) ve tarih eğitimi. History Studies, 3(3), 351-362

Web 1: History, Georg Eckert Institute. Online: http://www.gei.de/index.php, 22.02.2013 tarihinde alınmıştır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: F59 *** ID:122 K:107*
http://www.akademikbakis.org

DAS PHÄNOMEN DER ISLAMOPHOBIE IN ZENTRALEUROPA

Hakan ÖZKAN

Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Zusammenfassung: Die Angst vor dem Islam in Europa hat sich besonders in den letzten dreißig Jahren gesteigert. Dieses Thema wurde im Zusammenhang mit der Orientalismus-Debatte des öfteren diskutiert und teilweise auch durch die Historie Europas beziehungsweise die türkischen Invasionen erläutert. In der jüngeren Geschichte wird hinzugefügt, dass die Islamophobie wegen der Auswanderung der muslimischen Minderheiten durch die christliche Bevölkerung in Europa als ein zunehmendes Problem wahrgenommen wird.Diese Probleme sind natürlich auf folgende Ursachen zurückzuführen: Durch die einseitige Medienberichterstattung wird der Islam immer wieder im Kontext mit Gewaltproblemen sowie Bedrohungen für die westlichen Gesellschaften als veraltete, rückschrittliche Kultur, die den Freiheitsidealen des Westen nicht entspricht, dargestellt. Infolge dieser einseitigen Darstellung wird eine Reihe von Stereotypen als das Bild des Islam in den Köpfen der Europäer verankert, wobei die außerordentliche Vielfalt der Muslime als klare Realität und Faktor zur Bereicherung der Gesellschaft der Sicht entzogen wird. Der zunehmende Einfluss der österreichischen Rechtsparteien wie BZÖ und FPÖ durch hetzerische Wahlkampagnen seit den 1990er Jahren (mit Argumenten wie Uneinigkeiten im Prozess der Annäherung der Kulturen) leistete einen wichtigen Beitrag zur Verstärkung des verzerrten Bildes des Islam und zur Etablierung der Feindschaft gegen diese Glaubensgemeinschaft. Die Lösung liegt im Zusammenspiel von Politik, Interessengruppen und engagierter Gesellschaft, das eine *Europäisierung des Islam* im Gegensatz zur gefürchteten *Islamisierung Europas* unterstützt.

Schlüsselwörter: Islam, Europa, Islamophobie, Orientalismus

ORTA AVRUPADA İSLAMOFOBİA FENOMENİ

Özet: Avrupa'da İslam korkusu özellikle son otuz yıldır artarak yaygınlaşmaktadır. Bu konu Oryantalizm teorisinde tartışılmış ve ayrıca Avrupa ve Türk işgalleri konulu tarihi metinlerde de anlatılmıştır. Diğer konuların ele alındığı yeni tarihi metinlerde, İslam fobisinin Hristiyan toplumu için ve de İslami azınlığın hissedilen göç hareketleri bakımından giderek artan bir sorun olduğuna da yer verilmiştir.Bu sorunların nedenleri: Taraflı medyanın,Batı toplumuna yönelik tehditleri işlemesi ve İslam kültürünün modası geçmiş, gerici ve Batı dünyasının taşıdığı özgürlük ideallerine uymayan bir unsur olarak taraflı şekilde sunumu. Bu taraflı sunumdan Avrupalıların zihninde İslam imajını şekillendiren bir kalıplaşma dizisi doğmakta ve buna bağlı olarak da toplum için önemli bir zenginlik olan Müslümanların aydınlık gerçeğinin olağanüstü çeşitliliği göz ardı edilmektedir. Avusturya'daki BZÖ ve FPÖ gibi Avrupa'nın sağcı partilerinin kışkırtıcı kampanyalarla (kültürlerin uzlaşamaması süreci) oluşturdukları etkilerin, İslam'ın bozulmuş imajına ve 1990'lardan beri bu kültüre duyulan düşmanlığa katkısı büyüktür. Çözüm, *Avrupa'nın İslamlaştırılması* yerine, korku duyulan İslam'ın *Avrupalılaştırılmasını* destekleyecek siyasi etkileşim, destek gurupları ve duyarlı toplumda yatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Islam, Avrupa, Islamofobi, Oryantalizm

THE PHENOMENON OF ISLAMOPHOBIA IN MIDDLE EUROPE

Abstract: There has been an ever increasing spread of fear of Islam in Europe especially the last three decades. This is discussed in the theory of Orientalism and also partly explained in the history of Europe and Turkish invasions. The recent history of other aspects adds that, Islam phobia is increasingly a problem for the Christian population as well as for the perceived course of migration movements of Islamic minority.Reasons for these problems are: A one-sided media coverage that mainly shows Islam and the problems of violence and threat to Western society, and a one-sided presentation of the culture of Islam as outdated, backward-reactionary, and incompatible with the ideals of freedom the Western world holds. From this one-sided representation results in a series of stereotypes that shape the image of Islam in the minds of Europeans hence displacing incredible diversity of bright reality of Muslims as an important enrichment of society. A significant contribution to the distorted image of Islam and the growing hostility towards this culture since the 1990's is the increasing influence of the right-wing parties in Europe, like the BZÖ and FPÖ influence in Austria through rabble-rousing campaigns - the process of negative rapprochement of cultures . The solution lies in the interplay of politics, advocacy groups and a dedicated public who must seek to promote the feared *Europeanisation* of Islam instead of the *Islamisation of Europe*.

Keywords: Islam, Europe, Islamophobia, Orientalism

1.EINLEITUNG

Nach dem Zerfall der Sowjetunion und dem so genannten „Zerfall der Ideologien" mehren sich die Zeichen, dass der Westen im Islam ein neues Feindbild gefunden hat. Stereotypes Bild ist dabei der terrorostische Islam, wobei nicht beachtet wird, dass dieses Bild in der Realität in dieser Weise nicht existiert. Die Vorurteile und Ängste werden vor allem durch eine einseitige Berichterstattung geschürt. (Allan et al. S. 109) Diese Einschätzung deckt sich weitgehend mit der Auffassung anderer Forscher, die sich mit dem Phänomen des Islams in Europa befassen.

Derzeit leben etwa 15 Millionen Muslime in den Ländern der europäischen Union, insgesamt beträgt das 3% der Gesamtbevölkerung. Diese Angaben stützen sich auf die Zahl der Bürger aus muslimischen Ländern und Mehrheitskulturen. Von der Staatszugehörigkeit wird auf die Religionszugehörigkeit geschlossen. Der daraus resultierende Minderheitenstatus hat dazu geführt, dass die Muslime in Europa nicht über die gleichen Rechte verfügen wie die christlichen Gemeinschaften, obwohl die muslimische Kultur traditionell stärker repräsentiert ist und die europäische Geschichte entscheidend mitgeprägt hat, denkt man etwa an die Blütezeit der des Islam in Andalusien vom 7. Bis zum 13. Jahrhundert. (Reetz 2010, S. 10)

Aufgrund dieses ungerechtfertigten Minderheitenstatus und mangelnden Dialoges, hat sich das Thema Islam in Europa zu einem beherrschenden Thema in Politik und Gesellschaft entwickelt. Das alternde Europa sieht in Zuwanderung, Kinderreichtum und der muslimischen Kultur mehr eine Gefahr als eine Chance. Auf der anderen Seite klagen Vertreter der muslimischen Gemeinschaft über Chancenungleichheit und Diskriminierung im öffentlichen Leben und am Arbeitsmarkt. Die Reaktionen erfolgen oft in Rückzug und Abgrenzung, wodurch die Probleme weiter geschürt werden. Auch politische Versäumnisse scheinen für die geringen Fortschritte im Dialog der beiden Kulturen mit verantwortlich zu sein. (Glagow 2005, S. 11)

Entgegnen der bisherigen Darstellung sind die meisten Muslime in Europa sehr gut integriert und leisten einen wertvollen Beitrag für die Gesellschaft. Nicht nur durch ihre wirtschaftlichen Leistungen, ihren Beitrag zur Stärkung der Institution Familie, ihr kollektivistisches Gesellschaftsbild und das damit verbundenen Gegengewicht zu den auswüchsen eines immer egoistischeren Kapitalismus der westlichen Länder – sondern insgesamt auch im Sinne einer ausgewogenen Pluralität in der Europäischen Kultur.

So liegt es wohl an der Erneuerung der Berichterstattung dieser Kultur, die vielen positiven Facetten des Islam und der islamischen Gesellschaften aufzuzeigen, das Miteinander und das Gemeinsame zu betonen, anstatt immer nur die Gegensätze und die negativen Extreme vor dem Hintergrund der europäischen Überlegenheit in undifferenzierter Weise wiederzugeben.

Eine wesentliche Rolle für die Ängste der europäischen Bevölkerung spielt die genannte Vermischung von Islam mit dem Phänomen des Islamismus. Objektiv ist diese Grenzziehung klar. Bei Islamisten handelt es sich lediglich um eine sehr kleine Minderheit, die jedoch durch die hohe Gewaltbereitschaft und das daraus resultierende mediale Bild in der Öffentlich einen starken Einfluss ausübt, obwohl im Islam die friedlichen Kräfte seit jeher

überwiegen. Der Begriff des viel zitierten „Dschihad“ kommt im Koran insgesamt nur viermal vor. Für Mohammed bedeutete wahre Gläubigkeit auch die „kämpferische Tat für den Triumph des Islam“, was allerdings heute im historischen Kontext zu betrachteten ist. Mit der eigentlichen Religion hat jedoch die islamistische Interpretation nichts zu tun, denn „Islam“ bedeutet „Friede“. (Nagel 2005, S. 28ff)

Die hier erwähnten Aspekte zeigen die wesentlichen Problemfelder des Islam in Europa auf. Zum tieferen Verständnis sollen infolge die theoretischen Grundlagen zum Orientalismus dargestellt werden.

2. FEINDBILD ISLAM

Edward W. Said befasst sich in seinem Werk „Orientalismus“ mit einer Reihe von Vorurteilen und Ressentiments der Europäer gegenüber ihrem Bild des Orients. Zusätzlich zeigt er die wichtigen Funktionen des Einflusses des Orients für die europäische Kulturgeschichte auf und diskutiert die gegenwärtigen Auswirkungen und Bedeutungen. Er wurde 1935 in Jerusalem als Kind palästinensischer Christen geboren und wuchs in Kairo auf, wo er eine europäisch geprägte Erziehung erhielt. Später studierte in Princeton und Harvard Literatur und lehrte später als Professor vergleichende Literaturwissenschaften. Said setzte sich für die Rechte der Palästinenser ein und war Mitglied des palästinensischen Exil-Nationalrates. (Hänel 2007, S. 3)

Das Feindbild des Islam in Europa geht unter anderen auf Martin Luther zurück. Dieser verwendet es, um seine religiösen Erneuerungen des Christentums zu unterstützen. Der dabei eingesetzte Begriff der „Türkennot“ funktionierte sowohl auf katholischer als auch protestantischer Seite zur Schuldzuweisung, als Quelle aller türkischen Gräuel nennt Luther den Koran und formuliert überdies Zweifel an der göttlichen Herkunft des Korans und er äußert sich abfällig zum islamischen Eheverständnis. (Akbulut 1993, S. 14f)

Auf Basis der Diskursanalyse von Foucault vertritt Said die These, dass diese bewussten Überzeichnungen und Fehldeutungen des Islam eine wesentliche Triebkraft für die Etablierung des Feindbildes des Islams darstellen. Genährt wurden diese Stereotypen durch eine mangelnde Auseinandersetzung mit den Inhalten des Islams und durch immer wieder dargestellte Gräueltaten und Vorwürfe der Unkeuschheit, vor allem in der Zeit vom 11. bis zum 15. Jahrhundert. (Said 1981, S. 338)

Diese historischen Feindbilder sind noch heute eine wesentliche Grundlage für das Bild des Islam und eine heute damit verbundenen „Imaginären Invasion“. Dieses Bild schürt die Angst und belastet bis heute die Beziehungen von Orient und Okzident. Daraus resultieren die „orientalistischen Vorurteile“, dass grundsätzlich Islam und Muslime irrational und rückständig sind und Politik, Recht und Religion vermischen. Das Bild des Orients in nach Said solcherart konstruiert, um sich davon abzugrenzen, wobei die Abgrenzung nicht von Gleichberechtigung, sondern von Dominanz der westlichen Kultur geprägt ist. Mit dieser Dominanz und der „Überlegenheit“ gegenüber dem Orient sollte auch die Kolonialisierung gerechtfertigt werden. Dabei geht das individuelle Bild der islamischen Kultur verloren bzw. wird bewusst ausgeblendet. (Said 1981, S. 109f)

„Schuld“ an der weiteren Aufrechterhaltung dieses Bildes sind nach Said auch die Orientalisten, Wissenschaftler, Journalisten und Publizisten, die weiterhin auf Basis von Stereotypen ihre Berichte veröffentlichen und alte Vorurteile am Leben erhalten. Neue Erfahrungen, die in Europa gesammelt werden können, werden als Ausnahmen abgeschüttelt. Eine Intention ist es auch, dass viele Texte sich nach den Bedürfnissen ihres Publikums richten und nicht der Objektivität entsprechen. Dieses Publikum verlangt das Bild des Exotischen und Fremden und sucht weiterhin die Abgrenzung der islamischen Prinzipien von den westlichen.(Said 1981, S. 102 bzw. 52f)

Dieser theoretische Ansatz erklärt zum Teil auch die heutige Darstellung des Islam in den Medien, die aufgrund des geringen Kontaktes der kulturellen Gruppen zueinander eine besonders wichtige Rolle spielen. Es wird davon ausgegangen, dass das heutige Wissen in Europa über die Welt überwiegend auf dem beruht, was über die Medien konsumiert wurde. Die Zustimmungsquote und Einschätzung der Glaubwürdigkeit der Massenmedien ist dabei sehr hoch. In eine Reihe von Untersuchungen wurde in diesem Zusammenhang festgestellt, dass die Darstellung des Islam in den letzten Jahrzehnten sehr einseitig stattgefunden hat, wobei eine leichte Tendenz hin zu mehr Objektivität festgestellt werden kann. (Namin 2009, S. 271)

Zusammenfassend kann gesagt werden, dass aufgrund der „Islamisierung“ von politischen Ereignissen und der „Politisierung“ des Islam in der Berichterstattung z.B. die größten beiden Sender

Deutschlands als islamophob bezeichnet werden können. Die Berichterstattung dreht sich überwiegend um Konfliktthemen, gewalttätige Übergriffe und erzeugt eine deutliche Schieflage des Islambildes. Die Religion wird als Gefahrenpotenzial kommuniziert und wird im Kontext mit gesellschaftlichen und politischen Ereignissen überwiegend mit Problemthemen verknüpft. Die Sichtweise der islamischen Welt bleibt dabei überwiegend unberücksichtigt. (Namin 2009, S. 274)

Ein wesentlicher Grund für die Berichterstattung ist auch die starke Unterrepräsentation von Journalisten mit islamischem Migrationshintergrund in den Medien. Seitens der Medien wird häufig mit mangelnder, vor allem sprachlicher Qualifikation argumentiert, wenn auch belegt wurde, dass es ausreichend Bewerber bei den großen Medienhäusern gibt, die über die einschlägigen universitären Abschlüsse verfügen. (Oulios 2009, S. 127ff)

Zusammenfassend kann festgestellt werden, dass es viele Ansatzpunkte gibt, diese stereotypen Bilder in der Bevölkerung zu revidieren. Ein Ansatz liegt bei der Politik, diese ist gefragt, mittels geeigneter Rahmenbedingungen mehr objektive Medien-Präsenz des Islam zu ermöglichen, muslimischen Minderheiten die Chance zu geben, ihren Blickwinkel und ihre Lebenswelten gegenüber der Mehrheitsbevölkerung aufzuzeigen. Die sichtbaren Zeichen des Islam in der Öffentlichkeit zu verbieten, ist ein weiteres Signal politischer Fehlentwicklungen der letzten Jahre.

Die zuletzt in Österreich diskutierten offen islamfeindlichen Wahlplakate (z.B. „Daham statt Islam“ der FPÖ, Anm.) sollten ebenso mit Gesetzen reglementiert werden. Mittels einer Gesetzgebung im Sinne der Förderung des Dialoges soll dieses Bild der Entstehung von Parallelgesellschaften, die den Rechtsstaat nach europäischem Sinn unterwandern, revidiert werden. Damit kann auch die Angst vor islamistischem Terror eingedämmt werden. Die bisherige ausschließliche Darstellung der Bilder von Anschlägen und religiösen Fanatikern musste den Blick verengen. Vielmehr sollen die friedlichen Aspekte des Islam hervorgehoben werden, denn bloße Schlagwörter von Terrorismus, Gewalt und Islamismus verdecken die vielfältige Wirklichkeit des Islam. Chancen liegen dabei auch in der Bildung, die vielen positiven Facetten der islamischen Kultur aufzeigen sollte.

3. STEREOTYPE DES ISLAM IN EUROPA

Dass der Islam in der Berichterstattung einseitig kommuniziert wird, wurde bereits im Kapitel 2 beschrieben. Im Sinne dieser Einseitigkeit werden immer wieder die gleichen Stereotypen verwendet, die den Islam auf einige wenige Eigenschaften reduzieren, die heterogenen, religiösen und kulturellen Charakteristika auf einige, scheinbar genuine Merkmale beschränken, die in diesem Abschnitt genauer beschrieben werden. Grundsätzlich wirkt dabei die Auslandsberichterstattung auf die Inlandsberichterstattung ein, d.h. z.B. Bilder aus Konfliktherden im Nahen Osten werden auf die in Europa lebenden Muslime übertragen. (Wunn/Mohaghegh 2007, S. 229f)

Die Stereotype der Gewaltbereitschaft und der Bedrohung der westlichen Gesellschaft durch den Islam wurzeln in der einseitigen Darstellung der Muslime als fanatisch, extremistisch und kriegerisch. Muslime werden vorwiegend als Menschen dargestellt, die in von Gewalt beherrschten Ländern leben, im Zusammenhang mit Krieg und Konflikten wie bspw. der häufigen Berichterstattung über Selbstmordattentäter im nahen Osten. In Summe entsteht durch diese Berichterstattung der Eindruck, dass es ein weltumspannendes Netz von Islamisten gibt, das den Islam verbreiten will und dabei vor keinen Mitteln zurückschreckt. Die eingesetzten Begriffe wie Fundamentalismus, Islamismus, Terrorismus verschmelzen in der Wahrnehmung der Menschen, sodass schließlich alles islamische als fundamentalistisch oder terroristisch erscheint. (Schenk 2009, S. 49)

Das Stereotyp der Rückständigkeit vermittelt den Islam über sein gesamtes Verbreitungsgebiet als mittelalterlich, völlig unzeitgemäß und rückschrittlich, als eine Art Gegenkonzept zur westlichen Gesellschaft. Der mangelnde Fortschritt in technischer Hinsicht oder die teilweise fehlende Säkularität auf politischer Ebene werden medial als Grundlage für die Resistenz des Stereotyps angeführt.

Dichotome Betrachtungen durchziehen die mediale Landschaft, wie das „freie, demokratische, egalitäre moderne Europa“ auf der einen Seite und die „rückständigen, unzivilisierten, unterentwickelten oder sogar barbarischen Muslime“ auf der anderen Seite, mit einem Islam, der entweder stehen geblieben ist oder sich Richtung Mittelalter zurückentwickelt, zu einem dunklen Zustand, in dem Steinigung und Auspeitschen an der Tagesordnung sind. (Schenk 2009, S. 50)

Das Stereotyp der Unterdrückung der Frau hat eine besonders lange Tradition in der medialen Präsenz des Islam in Europa. Es zeigt die muslimische Frau als Opfer ihrer Religion, die Medienberichte beschränken sich auf Ehrenmorde oder Vergewaltigungen und stützen damit das Stereotyp. Der Islam wird als eine Religion dargestellt, die eine Rangordnung der Geschlechter vorsieht und den Männern privilegierte Rechte einräumt.

Die über 500 Millionen Muslima, die in vielfältigen soziodemografischen Verhältnissen leben werden zu einer einzigen Gruppe unterdrückter Frauen homogenisiert, als Opferfiguren ihrer kulturellen Herkunft. Sie bilden in den Medien den Gegenpol zur emanzipierten, aufgeklärten westlichen Frau.(Schenk 2009, S. 51f)

Die oben genannten Stereotype werden durch visuelle Elemente verstärkt, indem die vielen Zeichen der islamischen Kultur immer wieder in den Massenmedien eingesetzt werden, um die „Fremdheit" zu markieren. Diese „Fremdzeichen" dienen dazu, das „Andere" zu identifizieren, der Islam wird über verschleierte Frauen, Halbmond und Stern sowie bewaffnete, gewaltbereite Muslime symbolhaft dargestellt.

Ein Beispiel ist die Berichterstattung über die Wahlen in der Türkei 2002, die wissenschaftlich analysiert wurde. Unabhängig vom Thema und oft völlig unpassend wurden in den europäischen Massenmedien immer wieder Bilder von Moscheen, betenden Muslimen oder verschleierten Frauen gezeigt. Generell überwiegen in diesen Bilderwelten Menschenmengen, Zerstörung und Gewalt in der Medienberichterstattung. (vgl. Christensen 2006, zit. n. Schenk 2009, S. 53ff)

Die Ausführungen zeigen, dass diese Stereotype und die daraus abgeleiteten Probleme vor allem aus der einseitigen medialen Berichterstattung resultieren. Wenn Nichtmuslime den Islam und Muslime kennen und verstehen lernen, kann eine gute Basis geschaffen werden, den "Konflikt" einzudämmen. Um das zu erreichen, könnte es eine stärkere Förderung der islamischen Erziehung in Europa geben, die das ganze Spektrum des Islam, die Botschaften des Friedens und der Verständigung aufzeigt. Dies ist auch für die Identitätsprozesse junger Musliminnen und Muslime in Europa wichtig. Um einen geeigneten Rahmen dafür zu schaffen, sollte die Ausbildung von Imams in Europa für europäische Muslime stattfinden. Diese Imans, die selbst mit beiden Kulturen konfrontiert wurden, können ein guter Garant für einen modernen, toleranten und offenen Islam sein.

Für den Dialog sind auch transnationale muslimische Organisationen und Netzwerke wichtig, für denen es vor allem in Deutschland viele Beispiele gibt wie:

- Die Union der Türkisch-islamischen Kulturvereine
- Der Verband islamischer Kulturzentren
- Die Nurculuk-Bewegung Jama`at un-Nur
- Die Alevitische Gemeinschaft in Deutschland

Zu diesen Dachorganisationen gehören tausende regionale Unterorganisationen. (Wunn/Mohaghegh 2007, S.6) Sie sind vielfach Träger verschiedener offizieller Initiativen zur Förderung von Integration, um multikulturelle Gesellschaft und Partizipation zu schaffen und Islamfeindlichkeit zu unterbinden und zu bekämpfen. (Wunn/Mohaghegh 2007, S. 37, 52 bzw. 112)

Im Kern können die religiösen Unterschiede gewahrt bleiben, die jede Glaubensgruppe für sich und ohne die andere zu diskreditieren leben kann und soll. Für diesen Prozess haben die transnationalen muslimischen Organisationen und Netzwerke wichtige Rollen. Sie können durch gezieltes Networking, durch Öffentlichkeitsarbeit auf lokaler Ebene der Gemeinden und Städte integrierte, gesamteuropäische Netzwerke bilden, deren Ziel es sein muss, Toleranz und harmonisches Miteinander der Kulturen zu fördern.

4. EUROPÄISCHE ISLAMOPHOBIE IM 21. JAHRHUNDERT

Seit nunmehr über zwanzig Jahren werden viele Demokratien in Europa maßgeblich durch rechtspopulistische Parteien mitgestaltet. Im Mittelpunkt der politischen Bestrebungen stehen immer wieder die Themen unterschiedlicher Identitäten, Werte und Lebensstile, die immer in einem Wir/Sie Gegensatz diskutiert werden. Die Forderungen richten sich gegen die Vermischung der Kulturen und den Erhalt der christlich-abendländischen Kultur. Diesen Haltungen liegt eine ausgeprägte Islamophobie zugrunde. (Hafez 2009, S. 17)

Für den Begriff der Islamophobie existieren unterschiedliche Definitionen. Er reicht von einer „an Wahn grenzenden Angst vor dem Islam", über Vergleiche mit dem allgemeinen Begriff der Xenopho-

bie bis hin zum Antiislamismus und Vergleichen mit dem Antisemitismus. (Schneiders 2009, S. 9f)

Allgemein formuliert beschreibt Islamophobie die Angst (Phobie) und daraus resultierende Feindschaft gegenüber dem Islam als Religion und den Muslimen als deren Repräsentanten. Auf dieser Grundlage kann Islamophobie als eine Variante von neuartigen, nicht biologischen sondern kulturalistischen Rassismen gelten, die zuletzt auf die Entwicklungen der 1980 und 1990er Jahre zurückgehen.(Müller2010,http://www.bpb.de/politik/extremismus/Antisemitismus/37969/antisemitismus-und-islamophobie?p=all)

Der Historiker Skenderovics (zit. n. Hafes 2009, S. 17) findet eine Erklärung in der Islamophobie bei den rechten Parteien, dass diese über die Abgrenzung vom Islam ihre eigene Identität konstruieren und damit ihre Identitätspolitik, die eine besonders wichtige Funktion hat, erfolgreich betreiben können. In den Diskursen rechtspopulistischer Akteure finden sich vor allem folgende Ideologeme:

- Die Klage über die verlorene eigenen Identität
- Das Denken in absoluten Feindschaften
- Verschwörungsglaube
- Eine Neuverteilung historischer Täter/Opferrollen (vgl. Widmann 2008, zit. n. Hafes 2009, S. 18)

In Österreich kann im gesamteuropäischen Vergleich von einer Verzögerung des Einsatzes antiislamischer Parolen in der Politik der Rechtsparteien gesprochen werden. Bei der FPÖ trat erstmals im Wahlkampf 1999 der Islam in den Vordergrund. Die Wurzeln finden sich bereits 1993 in Jörg Haiders Buch „Die Freiheit, die ich meine“, in dem Haider davon spricht, dass die islamische Gesellschaftsordnung den westlichen Werten von Menschenrechten und Demokratie entgegen gesetzt sei. Im Rahmen des EU-Wahlkampfes 2004 und im Wiener Wahlkampf 2005 bekam das Diskursfeld Islam erstmals eine dauerhafte Präsenz, vor allem nach Beendigung der Regierungsbeteiligung der FPÖ (von 2000 bis 2005) positionierte sich die Partei wieder stärker als Oppositionspartei mit ausgeprägt antiislamischen Botschaften und erhielt damit vor allem in Wien deutliche Stimmenzuwächse. Im Zuge des Zusammenschlusses europäischer Rechtsparteien (FPÖ, Vlaams Belang Niederlande, Front National Frankreich, Ataka Bulgarien) war eine zentrales Ziel die Rettung des Abendlandes vor der fortschreitenden Islamisierung. (Hafez 2009, S. 19)

Die Annahme um die Themen Islam, MuslimInnen wurde daraufhin von der FPÖ weiter verstärkt, während das 2005 gegründete BZÖ sich vorerst noch allgemeiner dem Thema AusländerInnen zuwandte, es wurden z.B. plakatiert, 300.000 AusländerInnen abschieben zu wollen. Bereits 2007 war es jedoch das Minarett, dass vom BZÖ im Sinne eines Moscheen- und Minarettbauverbotes thematisiert wurde. (Hafez 2009, S. 19f) In dieser Hinsicht sind populistische und anti-islamische Parolen wie sie vom rechten Spektrum genutzt werden kontra-produktiv und schüren lediglich neue Ängste in der autochthonen Gesellschaft, welche zunehmend verunsichert werden.

Die Werte der Europäischen Union stehen klar für eine kulturell-religiöse Pluralität Europa und damit auch in Österreich und den anderen EU-Staaten. Diese Werte bedingen auch einen zunehmend sensibleren Umgang mit dem Thema Islam, vor allem aufgrund der dargestellten einseitigen Berichterstattung und der hetzerischen Politik der Rechtsparteien. Diesem einseitigen medialen Druck gilt es, Botschaften der Toleranz und des harmonischen Miteinanders entgegen zu setzen.

Ein von den Parteien stark forcierter Begriff ist jener der Überfremdung, der immer wieder im Zusammenhang mit einem auf die Missionierung abzielenden Islam in Europa genannt wird. Die daraus abgeleiteten politischen Themen sind neben dem Minarettbauverbot die Verhinderung der rechtlichen Gleichstellung des Islam mit der christlichen Kirche und eines islamischen Religionsunterricht in den Schulen sowie das vieldiskutierte Kopftuchverbot. (Antes 2007, S. 84)

Folgen dieser islamophoben Politik sowie der beschriebenen medialen Berichterstattung sind auch zunehmende Akte der Gewalt gegen Muslime in Frankreich und vermehrt auch in Deutschland, die sich in Übergriffen und Brandlegung äußern.(Migazin.dehttp://www.migazin.de/2011/03/17/willkurliche-auserungen-zum-islam-verstarken-gewalt-gegen-muslime/)

Diese zunehmenden Vorkommnisse werden auch im Europarat diskutiert, der sich gegen die latente Islamfeindlichkeit ausspricht und in diesen Gewalttaten dessen gefährlichste Form sieht. In manchen Gebieten hätten Angehörige der muslimischen

Glaubensgemeinschaft regelrecht Angst, sich in der Öffentlichkeit zu zeigen.(Islam.de http://islam.de/1182.php)

5. RESÜMEE

Durch Europäische Projekte und Initiativen können vor allem für junge, in Europa geborene und "zwischen den Kulturen" aufgewachsene Muslime eine bessere

Perspektive geschaffen werden. Sie sollen nicht Konflikte erleiden müssen, sich nicht wahlweise der einen oder der anderen Kultur zugehörig fühlen müssen. Ihnen muss gezeigt werden, dass sie einen wichtigen Platz in der Gesellschaft einnehmen, dass die religiösen Traditionen ihrer Vorfahren mit den Werten der modernen, technisierten Welt um sie herum, in der sie aufgewachsen sind, vollkommen vereinbar sind.

Dazu bedarf es qualifizierter Menschen, am besten mit bikulturellem Hintergrund und einem daraus resultierenden tiefen Verständnis für beide Gesellschaften, die stärker in wichtigen Positionen des öffentlichen Lebens, der Medien und der Politik stehen müssen und zeigen, dass der Islam sehr wohl in einer modernen dialogfähigen und zukunftsorientierten Weise zu einer prosperierenden Gesellschaft beitragen kann.

So kann es zu einer, soziologisch gesehen fortschreitenden Europäisierung des Islams im Gegensatz zur gefürchteten Islamisierung Europas kommen, die in vielen kleinen Beispielen des Alltages in ganz Europa längst Realität ist, deren öffentliche Wahrnehmung aber noch deutlich gestärkt werden muss.

6. LITERATURVERZEICHNIS

Akbulut, N. (1993). Das Türkenbild in der neueren deutschen Literatur. Berlin: Köster

Antes, P. (2007). Religionen im Brennpunkt: Religionswissenschaftliche Beiträge 1976-2007. Stuttgart: Kohlhammer

Allan, P., Bucherer, P., Klay, D., Stahel, A., Stüssi-Lautenburg, J. (1995). Sowjetische Dokumente im Afghanistankrieg. Zürich: Hochschulverlag ETH

Glagow, R. (2005). Einführung. In: Zehetmair, H. (2005/Hrsg.): Der Islam: Im Spannungsfeld von Konflikt und Dialog. Wiesbaden: VS Verlag, s. 11-18

Hafez, F. (2009). Islamischer Populismus. Moschee- und Minarettbauverbote österreichischer Parlamentsparteien. Wiesbaden: VS Verlag

Hänel, N. (2007). Orientalismusbegriff. Edvard Saids Buch „Orientalismus". Norderstedt: Books on Demand

Islamofobi Hakkında Bilgi http://islam.de/1182.php. (Erişim: 20.1.2013)

Islamofobi Hakkında Bilgi Migazin.de http://www.migazin.de/2011/03/17/will kurliche-auserungen-zum-islam-verstarken-gewalt-gegen-muslime/. (Erişim: 20.1.2013)

Müller, J. (2010). Die Islamophobie und was sie vom Antisemitismus unterscheidet. , http://www.bpb.de/politik/extremismus/antisemitismus/37969/antisemitismus-und-islamophobie?p=all (Erişim: 21.1.2012)

Nagel, T. (2005). Islam oder Islamismus? Versuch einer Grenzziehung. In: Zehetmair, H. (2005/Hrsg.): Der Islam: Im Spannungsfeld von Konflikt und Dialog. Wiesbaden: VS Verlag, s. 19-35

Namin, P. (2009). Die Darstellung des Islam in den deutschen Medien. In: Geißler, R; Pöttker, H. (2009/Hrsg.): Massenmedien und die Integration ethnischer Minderheiten in Deutschland. Bielefend: Transskript, s. 271-298

Oulios, M. (2009). Journalisten mit Einwanderungshintergrund in deutschen Massenmedien. In: Geißler, R; Pöttker, H. (2009/Hrsg.): Massenmedien und die Integration ethnischer Minderheiten in

Deutschland. Bielefeld: Transskript, s. 119-144

Reetz, S. (2010). Islam in Europa: religiöses Leben heute. Ein Portrait ausgewählter islamischer Gruppen und Institutionen

Said, E. (1981). Orientalismus. Frankfurt/Berlin/Wien: Ullstein

Schenk, S. (2009). Das Islambild im internationalen Fernsehen. Ein Vergleich der Nachrichtensender Al Jazeera English, BBC World und CNN International. Berlin: Frank und Timme

Schneiders, T. (2009). Islamfeindlichkeit. Wenn die Grenzen der Kritik verschwimmen. Wiesbaden: VS Verlag

Wunn, I. & Mohaghegh, H. (2007). Muslimische Gruppierungen in Deutschland. Stuttgart: Kohlhammer

Zehetmair, H. (2005/Hrsg.). Der Islam: Im Spannungsfeld von Konflikt und Dialog. Wiesbaden: VS Verlag

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

SA 8000 SOSYAL SORUMLULUK STANDARDI: TÜRKİYE'DE ÇOCUK İŞÇİ İSTİHDAMI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Derya DİNÇER[1] Agah Sinan ÜNSAR[2]

[1]Trakya Üniversitesi Sos.Bil.Enstitüsü
[2]Trakya Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü

Özet: SA 8000 Sosyal Sorumluk Standardı işletmenin daha etkin çalışmasının sağlarken aynı zamanda müşterilerin işletme hakkındaki imajını güçlendirir. Çalışanın örgütsel bağlılığını artırır. Bu standart her ne kadar kanunen zorunlu olmasa da işletmenin bu standardı kazanması kendi lehine olumlu bir durum olarak görülebilir. Bu çalışmada SA 8000 sosyal sorumluluk standardının kapsamı açıklanmıştır. Ardından çocuk işçi kavramı irdelenmiş ve konuyla ilgili olarak literatür bilgisi verilmiştir. En son olarak Türkiye istatistik kurumunca yayınlanan çocuk iş gücü istatistikleri yıllara göre analiz edilmiş ve tablolar kullanılarak yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: SA 8000 Sosyal Sorumluk Standardı, Çocuk İşçi, Etkin.

SA 8000 SOCIAL RESPONSIBILITY STANDARD: AN INVESTIGATION OF CHILD LABOUR EMPLOYMENT IN TURKEY

Abstract: Standard SA 8000 Social Responsibility at the same time providing enterprise customers to work more effectively enhances the image of the company. İncreases the employee's organizational commitment. Although not legally required, although this is standard business can be seen as a positive situation in their favor to win this standard. The scope of this study, described in the SA 8000 social accountability standard. Then, the concept of child labor are examined and literature on the subject. Turkey as the most recent statistics published by the institution of child labor statistics over the years have been analyzed and interpreted using tables

Key Words: Standard SA 8000 Social Responsibility, Child Labor, Effectively.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

1. GİRİŞ

İş hayatında geliştirilmiş birçok standart mevcuttur. Bunlardan birisi SA 8000 Sosyal Sorumluk Standardıdır. Söz konusu standart insana değer ve önem veren bir standarttır. Standart ile çocuk iş gören çalıştırılmasının önüne geçilmekte, çalışma saatleri kanunlara göre düzenlenmekte ve iş güvenliğine yönelik önlemler alınabilmektedir. Bu makalede SA 8000 sosyal sorumluluk standardı hakkında literatür bilgisi verilmiştir. Son olarak Türkiye istatistik kurumu web sitesinde yayınlanan çocuk işgücü istatistikleri yıllara göre çeşitli yönlerden analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

2. SA 8000 KAVRAMIYLA İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Avrupa'daki mevcut ülkelerde ve Amerika'da çocuklar, ev ekonomisine katkı sağlaması gereken aile bireyleri arasında yer almazken, bazı kültürlerde çocukların aile ekonomisine katkı sağlaması gerektiği düşünülmektedir. (Tütüncü, 2008: 175-176).

Mal üretilip hizmet sunulurken çalışma sürecinde ahlaki yapıyı garanti altına almak SA 8000 sosyal sorumluluk standardının ulaşmak istediği amaç olarak söylenebilir (Seçer, 2010:111).

8000 Sosyal Sorumluluk Standardı şu konuları kapsamakta ve düzenlemeler getirmektedir; ücretler ve özlük hakları, çalışanların sağlığı ve güvenliği (*güvenlik eğitimi, personel hijyeni vb.*), çalışma saatleri, ayırımcılık, çocuk işçiler, disiplinle ilgili uygulamalar, toplu pazarlık hakkı, vb. (Pelit ve Arslantürk, 2011: 166).

ILO şartlarına göre 15 yaşından küçük çocuklar, çocuk işçi sayılabilecek yaş aralığını kapsamaktadır. Avrupa Birliği'nde İşçilerin Sosyal Hakları Topluluk Şartı'nda en az çalışma yaşı 15 yaşın altında olmayacak şekilde düzenlenmiştir (Yalçınkaya ve Çakır, 2004:2).

SA 8000, amaç ve kapsamı belirten birinci, yerine getirilmek zorunda olunan yerel yasaları açıklayan ikinci, standartla ilgili çeşitli kavramları tanımlayan üçüncü ve son olarak belge alırken yerine getirilmesi gereken genel koşulları belirten dördüncü olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır. (Aydemir, 2007: 100).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

Bir işletme SA 8000 Standardı'na sahip olmak istiyorsa zorla ve çocuk işgören çalıştırmama, çalışma saatlerini mevcut yasalara göre ayarlama, iş görenler arasında ayrım yapmama, iş sağlığı ve güvenliğine yönelik önlemler alma, maaşları ekonomik yapıya göre düzenleme gibi gerekleri yerine getirmek zorundadır. Söz konusu gerekler değerlendirildiğinde standarda uymanın ön koşulunun çocuk işçi istihdam etmemek olduğu söylenebilir (Kavi, 2006: 284).

Çevre ülkelerin çocuk emeğinin sınırlandırılması ve düzenlenmesini belirten, sosyal etiketlemeyi, küresel emek standartlarını ve Sosyal Sorumluluk Standardını (SA 8000) destekleyenlerin savundukları görüşleri ve temel iddiaları şu şekilde sıralanabilir (Özdemir ve Özdemir, 2005: 13):

- *Küreselleşme işçiler üzerinde olumsuz sonuçlar yaratmıştır ve bu olumsuzluklar ortadan kaldırılmalıdır.*
- *Çalışanlara yönelik düzenlemeler uluslararası organizasyonlar ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmelidir.*

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS)'nin 1. maddesinde, 18 yaşın altında olan herkes cinsiyet gözetmeksizin çocuk olarak kabul edilir. (Gökalp, 2012: 127).

Çocuk işçi kavramı Türk İş mevzuatında 4857 sayılı İş K. M. 71 uyarınca 06.04.2004 tarihinde çıkarılan, Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'te tanımlanmıştır. Bu yönetmeliğe göre, *genç işçi, "15 yaşını tamamlamış ancak 18 yaşını tamamlamamış kişiyi", çocuk işçi, "14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi"yi* ifade eder. Görüldüğü gibi hemen hemen tüm Dünya'da çocuk işçiler ile ilgili tanımların benzer olduğu söylenebilir (ÇSGB, 2004).

ILO'nun yayınladığı bilgilere göre; "*10-14 yaş grubu içinde Asya'da 44,6 milyon, Afrika'da 23,6 milyon, Latin Amerika'da da 5,1 milyon çocuğun ekonomik olarak aktif olduğu*" belirtilmektedir. "*Türkiye'de bu oran % 24, Hindistan'da % 14,37, Endonezya'da % 9,55, Pakistan'da % 17,67, Brezilya'da % 16,1, Meksika'da ise % 6,7'dir.* Oranları değerlendirdiğimizde özellikle az gelişmiş ülkelerde çocuk işçi çalıştırmanın yaygın olduğu söylenebilir (Akyar, 2008: 39).

Bazı ülkelerde eğitim süreçleri ve genel sağlık yapıları olumsuz etkilenmemesi şartıyla çocuklar hafif görevlerde çalıştırılabilmektedir (Çakır, 2006: 32-33).

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Makalenin bu kısmında Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanan çocuk iş görenlere ait veriler analiz edilmiş ve elde edilen bulgular tablolar vasıtasıyla

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

yorumlanmış ve açıklanmıştır. Tablolarda çocuk iş görenler 6-14 ve 15-17 yaş aralıklarında gösterilmiştir. Tablolarda 1994-1999 ve 2006 yıllarına ait veriler mevcut olup, diğer yıllara ait verilere ulaşılamadığı için tabloda yer verilmemiştir. Analiz kapsamında istihdam edilen, ev işinde çalışan ve çalışmayan, okula devem eden, tarım, sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinde çalışan çocuklar kırsal ve kentsel açıdan analize tabi tutulmuştur. Elde edilen bulgular analiz edilerek yorumlanmıştır. (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007.

3.1. Bulgular

Verilerin analizi neticesinde elde edilen bulgular tablolar halinde aşağıda gösterilmiştir. Ayrıca tablolar analiz edilmiş, yorumlanarak açıklanmıştır.

Tablo 1. Yaş Grubu, Cinsiyet Ve Çalışma Durumuna Göre Çocuklar

Yaş grubu ve cinsiyet	Çocuk sayısı			İstihdam edilen			Ev işlerinde çalışan			Çalışmayan		
	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim - Kasım- Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim - Kasım- Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim - Kasım- Aralık)
TÜRKİYE												
Toplam-	**14 968**	**15 821**	**16 264**	**2 270**	**1 630**	**958**	**-**	**4 470**	**7.004**	**-**	**9 722**	**8.305**
6-14	10 945	11 938	12 477	958	608	320	2679	3 086	4 883	7.308	8 244	7 274
15-17	4 023	3 883	3 786	1 311	1 021	638	-	1 384	2 120	-	1 478	1 028
Erkek Toplam	**7 628**	**8 021**	**8 192**	**1 372**	**954**	**632**	**-**	**1 208**	**2 714**	**-**	**5 859**	**4 846**

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

6-14	5 584	6 054	6 286	567	339	207	883	934	1 979	4 134	4 780	4 100
15-17	2 044	1 968	1 906	805	615	425	-	274	735	-	1 079	746
Kadın Toplam	**7 340**	**7 800**	**8 071**	**898**	**676**	**326**	**-**	**3 261**	**4 289**	**-**	**3 863**	**3 456**
6-14	5 361	5 885	6 191	390	269	113	1 796	2 151	2 904	3 174	3 464	3 174
15-17	1 979	1 915	1 880	506	407	213	-	1 110	1 385	-	398	282

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Tablo 1'de, 1994, 1999 ve 2006 yıllarındaki anket çalışmalarına ait istatistikî verilere dayanılarak Türkiye genelindeki çocukların yaş grubu, cinsiyet ve çalışma durumlarına göre ayrımı yer almaktadır. Tabloda toplam çocuk sayısının 1994 yılından 2006 yılına doğru artmış olduğu, kadın ve erkek sayılarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Erkek ve kız çocuklarda çoğunluğun 6-14 yaş arası olduğu, 15-17 yaş grubunda sayının az olduğu dikkat çekmektedir. Bir işte istihdam edilen çocuklara bakıldığında, istihdam edilen erkek çocuk sayısının kızlardan daha fazla olduğu ve toplam istihdam edilen çocuk sayısının 1994 yılından 2006 yılına doğru azalma gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca istihdam edilen çocukların çoğunluğunu 15-17 yaş grubu oluşturmaktadır. Ev işlerinde çalışan çocuk sayıları incelendiğinde toplam sayıda 2006 yılına doğru artış olduğu ve ev işlerinde büyük ölçüde kız çocukların çalıştığı görülmektedir. Ev işlerinde çalışan çocukların ise çoğunluğu 6-14 yaş grubundadır. Çalışmayan çocuk sayılarına bakıldığında 2006 yılına doğru toplamda bu sayıda az miktarda bir azalma olduğu ve çalışmayan erkek çocuk sayısının kızlardan fazla olduğu dikkati çekmektedir. Ayrıca çalışmayan çocukların büyük çoğunluğu 6-14 yaş grubu içerisindedir.

Tablo 2. Yaş Grubu, Cinsiyet Ve Çalışma Durumuna Göre Çocuklar

Yaş grubu ve cinsiyet	**Çocuk sayısı**			**İstihdam edilen**			**Ev işlerinde çalışan**			**Çalışmayan**		
	Ekim 1994	**Ekim 1999**	**2006** (Ekim-Kasım-Aralık)	**Ekim 1994**	**Ekim 1999**	**2006** (Ekim-Kasım-Aralık)	**Ekim 1994**	**Ekim 1999**	**2006** (Ekim-Kasım-Aralık)	**Ekim 1994**	**Ekim 1999**	**2006** (Ekim-Kasım-Aralık)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

KENT												
Toplam-	**7 858**	**9 010**	**9 902**	**610**	**478**	**456**	**-**	**2 846**	**4 524**	**-**	**5 686**	**4 922**
6-14	5 761	6 729	7 500	185	109	115	1 507	1 923	3 160	4 068	4 698	4 225
15-17	2 097	2 280	2 402	424	369	341	-	923	1 364	-	988	697
Erkek Toplam	**4 021**	**4 585**	**5 100**	**479**	**361**	**336**	**-**	**869**	**1 887**	**-**	**3 353**	**2 877**
6-14	2 917	3 386	3 830	141	81	84	496	663	1 361	2 280	2 642	2 385
15-17	1 104	1 200	1 270	338	281	252	-	207	526	-	712	492
Kadın Toplam	**3 837**	**4 425**	**4 802**	**132**	**116**	**120**	**-**	**1 976**	**2 637**	**-**	**2 332**	**2 045**
6-14	2 844	3 344	3 670	44	28	31	1 011	1 259	1 799	1 789	2 056	1 840
15-17	993	1 081	1 132	88	88	89	-	717	838	-	277	205

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Yukarıdaki tabloda kent kesiminde ki toplam çocuk sayısının, istihdam edilen, ev işlerinde çalışan ve çalışmayan çocuklar şeklinde ayrımı yer almaktadır. Kent kesiminde ki çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru artış göstermiştir ve erkeklerin sayısı kızlara göre daha fazladır. Ayrıca çoğunluk 6-14 yaş grubu içerisindedir. Kent kesiminde istihdam edilen toplam çocuk sayısının 1994 yılından 2006 yılına doğru azalma gösterdiği, istihdam edilen erkek çocuk ayısının kızlardan fazla olduğu ve çoğunluğun 15-17 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Ev işlerinde çalışan çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru artış göstermiştir ve bu sayı içinde kız çocukları daha fazladır, ayrıca çoğunluk 6-14 yaş grubunu oluşturmaktadır. Kent kesiminde bulunan ve çalışmayan çocuk sayılarına bakıldığında ise, bu sayının 2006 yılına doğru azalma gösterdiği, çalışmayan erkek çocuk sayısının kızlardan fazla olduğu ve büyük çoğunluğun 6-14 yaş grubunda bulunduğu dikkati çekmektedir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

Tablo 3. Yaş Grubu, Cinsiyet Ve Çalışma Durumuna Göre Çocuklar

Yaş grubu ve cinsiyet	Çocuk sayısı			İstihdam edilen			Ev işlerinde çalışan			Çalışmayan		
	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim - Kasım- Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim - Kasım- Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim - Kasım- Aralık)
KIR												
Toplam-	**7 110**	**6 812**	**6 364**	**1 659**	**1 151**	**501**	**-**	**1 624**	**2.480**	**-**	**4 036**	**3.383**
6-14	5 184	5 209	4 976	772	499	204	1 171	1 163	1 722	3 240	3 547	3 050
15-17	1 926	1 602	1 388	887	652	297	-	461	758	-	489	333
Erkek Toplam	**3 607**	**3 436**	**3 095**	**893**	**592**	**296**	**-**	**338**	**828**	**-**	**2 506**	**1 971**
6-14	2 667	2 668	2 457	426	259	123	387	272	618	1 854	2 139	1 716
15-17	940	768	638	467	333	173	-	67	210	-	367	255
Kadın Toplam	**3 503**	**3 375**	**3 269**	**765**	**559**	**205**	**-**	**1 286**	**1 652**	**-**	**1 530**	**1 412**
6-14	2 517	2 541	2 519	346	240	81	785	891	1 104	1 385	1 409	1 334
15-17	986	834	750	420	319	124	-	393	548	-	122	78

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Tablo 3'te kır kesimindeki toplam çocuk sayısının, istihdam edilen, ev işlerinde çalışan ve çalışmayan çocuklar şeklinde ayrımı yer almaktadır. Kır kesiminde ki çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalma göstermiştir. Ayrıca çoğunluk 6-14 yaş grubu içerisindedir. Kır kesiminde istihdam edilen toplam çocuk sayısının 1994 yılından 2006 yılına doğru azalma gösterdiği, istihdam edilen erkek çocuk ayısının kızlardan fazla olduğu ve 15-17 yaş grubundakilerin sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. Ev işlerinde çalışan çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru artış göstermiştir ve bu sayı içinde kız çocukları daha fazladır, ayrıca çoğunluk 6-14 yaş grubunu oluşturmaktadır. Kır kesiminde bulunan ve çalışmayan çocuk sayılarına bakıldığında, bu sayının 2006 yılına doğru azalma gösterdiği, çalışmayan erkek çocuk sayısının kızlardan fazla olduğu ve büyük çoğunluğun 6-14 yaş grubunda bulunduğu görülmektedir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

Tablo 4. Yaş Grubu, Cinsiyet Ve Çalışma Durumuna Göre OKULA DEVAM EDEN Çocuklar

Yaş grubu ve cinsiyet	Okula devam eden çocuk sayısı			İstihdam edilen			Ev işlerinde çalışan			Çalışmayan		
	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)
TÜRKİYE												
Toplam-	**11279**	**12526**	**13772**	**477**	**389**	**302**	**2197**	**3391**	**5896**	**-**	**8746**	**7574**
6-14	9478	10493	11532	374	276	196	2197	2650	4561	6908	7567	6775
15-17	1801	2032	2240	103	112	106	-	741	1335	-	1179	799
Erkek Toplam	**6120**	**6686**	**7166**	**309**	**244**	**220**	**844**	**1135**	**2529**	**-**	**5307**	**4417**
6-14	5011	5509	5917	237	167	138	844	892	1939	3930	4450	3840
15-17	1109	1177	1249	72	77	82	-	243	590	-	857	577
Kadın Toplam	**5159**	**5839**	**6606**	**168**	**145**	**82**	**1353**	**2255**	**3367**	**-**	**3439**	**3157**
6-14	4468	4983	5615	136	109	58	1353	1757	2622	2978	3117	2935
15-17	692	855	991	31	36	24	-	498	745	-	321	222

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Tablo 4'te, Türkiye genelinde okula devam eden çocukların yaş grubu, cinsiyet ve çalışma durumlarına göre ayrımı yer almaktadır. Okula devam eden çocuk sayısına bakıldığında 1994 yılından 2006 yılına doğru bu sayıda artış olduğu, erkek çocuk sayısının kızlara göre daha fazla olduğu ve çoğunluğun 6-14 yaş grubunda bulunduğu görülmektedir. Okula devam edip bir işte istihdam edilen çocuk sayıları incelendiğinde, 1994 yılından 2006 yılına doğru istihdam edilen çocuk sayısının azalma gösterdiği, erkek çocuk sayısının kızlardan fazla olduğu ve çoğunluğun 6-14 yaş grubunu oluşturduğu anlaşılmaktadır. Okuyup ev işlerinde çalışan çocuk sayısının 1994 yılından 2006 yılına doğru artış gösterdiği, kız çocukların sayısının daha fazla olduğu ve büyük çoğunluğun 6-14 yaş grubunda bulunduğu dikkati çekmektedir. Okula devam edip çalışmayan çocuk sayısı 2006 yılına doğru azalma göstermiştir, çalışmayan erkek çocuk sayısı kız çocuklardan fazladır ve çocuklar büyük ölçüde 6-14 yaş grubundadır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

Tablo 5. Yaş Grubu, Cinsiyet Ve Çalışma Durumuna Göre OKULA DEVAM EDEN Çocuklar

Yaş grubu ve cinsiyet	Okula devam eden çocuk sayısı			İstihdam edilen			Ev işlerinde çalışan			Çalışmayan		
	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)
KENT												
Toplam-	**6400**	**7438**	**8636**	**66**	**49**	**129**	**1296**	**2236**	**3997**	**-**	**5153**	**4510**
6-14	5226	6036	7041	40	16	62	1296	1692	3033	3889	4328	3946
15-17	1174	1402	1595	25	33	67	-	544	964	-	825	564
Erkek Toplam	**3392**	**3906**	**4504**	**57**	**38**	**103**	**480**	**822**	**1772**	**-**	**3046**	**2629**
6-14	2700	3117	3621	34	14	52	480	638	1338	2186	2465	2231
15-17	692	790	883	23	24	51	-	185	434	-	581	398
Kadın Toplam	**3008**	**3531**	**4132**	**9**	**11**	**26**	**816**	**1414**	**2225**	**-**	**2106**	**1881**
6-14	2526	2919	3420	6	2	10	816	1054	1695	1703	1863	1715
15-17	482	613	712	3	9	16	-	360	530	-	244	166

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Tablo 5'te kent kesiminde ki okula devam eden çocukların sayısı ve bunların istihdam edilen, ev işlerinde çalışan ve çalışmayan çocuklar şeklinde ayrımı yer almaktadır. Kent kesiminde okula devam eden çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru artış göstermiştir, okula devam eden erkek çocuk sayısı kızlardan daha fazladır ve 6-14 yaş grubu büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Kent kesiminde okula devam edip bir işte istihdam edilen çocukların sayısı 2006 yılında diğer yıllara göre artış göstermiştir, erkek çocuk sayısı daha fazladır. Okula devam edip ev işlerinde çalışan çocukların sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru artmıştır, çoğunluğu kız çocukları oluşturmaktadır ve ev işlerinde çalışan çocukların büyük kısmı6-14 yaş grubu içerisindedir. Okula devam eden ancak çalışmayan çocukların sayısı ise 2006 yılına doğru azalma göstermiştir, erkekler çoğunluktadır ve çocukların büyük kısmı 6-14 yaş grubundadır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

Tablo 6. Yaş Grubu, Cinsiyet Ve Çalışma Durumuna Göre OKULA DEVAM EDEN Çocuklar

Yaş grubu ve cinsiyet	Okula devam eden çocuk sayısı			İstihdam edilen			Ev işlerinde çalışan			Çalışmayan		
	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)
KIR												
Toplam-	**4879**	**5087**	**5137**	**411**	**339**	**173**	**900**	**1155**	**1900**	**-**	**3593**	**3064**
6-14	4253	4457	4491	333	260	134	900	958	1528	3019	3239	2829
15-17	626	630	646	78	79	39	-	197	372	-	354	235
Erkek Toplam	**2728**	**2779**	**2662**	**252**	**205**	**117**	**364**	**313**	**757**	**-**	**2261**	**1788**
6-14	2311	2393	2296	203	153	86	364	255	601	1744	1985	1609
15-17	417	386	366	49	52	31	-	58	156	-	276	179
Kadın Toplam	**2152**	**2308**	**2475**	**158**	**134**	**56**	**537**	**842**	**1143**	**-**	**1332**	**1276**
6-14	1942	2062	2195	130	104	48	537	703	927	1275	1255	1220
15-17	210	243	280	29	27	8	-	138	216	-	78	56

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Tablo 6'da tabloda kır kesiminde ki okula devam eden çocukların sayısı ve bunların istihdam edilen, ev işlerinde çalışan ve çalışmayan çocuklar şeklinde ayrımı yer almaktadır. Kır kesiminde okula devam eden çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru artış göstermiştir, okula devam eden erkek çocuk sayısı fark az da olsa kızlardan daha fazladır ve 6-14 yaş grubu büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Kır kesiminde okula devam edip bir işte istihdam edilen çocukların sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalma göstermiştir, istihdam edilen erkek çocuk sayısı daha fazladır ve çoğunluk 6-14 yaş grubundadır. Okula devam edip ev işlerinde çalışan çocukların sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru artmıştır, çoğunluğu kız çocukları oluşturmaktadır ve ev işlerinde çalışan çocukların büyük kısmı 6-14 yaş grubu içerisindedir. Okula devam eden ancak çalışmayan çocukların sayısı ise 2006 yılına doğru azalma göstermiştir, çalışmayan erkek çocuklar çoğunluktadır ve çocukların büyük kısmı 6-14 yaş grubundadır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

Tablo 7. Yaş Grubu, Cinsiyet Ve Çalışma Durumuna Göre OKULA DEVAM ETMEYEN Çocuklar ('000)

Yaş grubu ve cinsiyet	Okula devam etmeyen çocuk sayısı			İstihdam edilen			Ev işlerinde			Çalışmayan		
	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)
TÜRKİYE												
Toplam-	**3689**	**3296**	**2491**	**1793**	**1241**	**656**	**-**	**1079**	**1107**	**-**	**976**	**728**
6-14	1467	1445	945	584	332	124	482	436	322	400	677	499
15-17	2222	1851	1546	1208	909	532	-	643	785	-	299	229
Erkek Toplam	**1509**	**1335**	**1026**	**1063**	**710**	**412**	**-**	**73**	**185**	**-**	**552**	**429**
6-14	573	544	369	330	172	69	39	42	40	204	330	260
15-17	935	791	657	733	538	343	-	31	145	-	222	169
Kadın Toplam	**2181**	**1961**	**1465**	**730**	**531**	**244**	**-**	**1006**	**922**	**-**	**424**	**299**
6-14	894	901	576	254	160	55	443	394	282	196	347	239
15-17	1287	1060	889	475	371	189	-	612	640	-	77	60

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Tablo 7'de, Türkiye genelinde okula devam etmeyen çocukların yaş grubu, cinsiyet ve çalışma durumlarına göre ayrımı yer almaktadır. Okula devam etmeyen çocuk sayısına bakıldığında 1994 yılından 2006 yılına doğru bu sayıda azalma olduğu, kız çocuk sayısının erkeklere göre daha fazla olduğu ve çoğunluğun 15-17 yaş grubunda bulunduğu görülmektedir. Okula devam etmeyip bir işte istihdam edilen çocuk sayıları incelendiğinde, 1994 yılından 2006 yılına doğru istihdam edilen çocuk sayısının azalma gösterdiği, erkek çocuk sayısının kızlardan fazla olduğu ve çoğunluğun 15-17 yaş grubunu oluşturduğu anlaşılmaktadır. Okula devam etmeyip ev işlerinde çalışan çocuk sayısının 1994 yılından 2006 yılına doğru az da olsa artış gösterdiği, kız çocukların sayısının daha fazla olduğu ve büyük çoğunluğun 15-17 yaş grubunda

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

bulunduğu dikkati çekmektedir. Okula devam etmeyen ve çalışmayan çocuk sayısı 2006 yılına doğru azalma göstermiştir, çalışmayan erkek çocuk sayısı kız çocuklardan fazladır ve çocuklar büyük ölçüde 6-14 yaş grubundadır.

Tablo 8. Yaş Grubu, Cinsiyet Ve Çalışma Durumuna Göre OKULA DEVAM ETMEYEN Çocuklar

('000)

Yaş grubu ve cinsiyet	Okula devam etmeyen çocuk sayısı			İstihdam edilen			Ev işlerinde			Çalışmayan		
	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)
KENT												
Toplam-	**1458**	**1572**	**1266**	**544**	**429**	**327**	**-**	**610**	**527**	**-**	**533**	**412**
6-14	536	694	459	145	93	53	211	231	127	179	370	279
15-17	922	878	807	399	336	274	-	379	400	-	163	133
Erkek Toplam	**629**	**677**	**596**	**422**	**323**	**233**	**-**	**47**	**115**	**-**	**307**	**248**
6-14	218	269	209	107	67	32	16	25	23	94	177	154
15-17	412	410	387	315	257	201	-	22	92	-	131	94
Kadın Toplam	**829**	**893**	**670**	**123**	**105**	**94**	**-**	**562**	**412**	**-**	**226**	**164**
6-14	318	424	250	38	26	21	195	205	104	86	193	125
15-17	511	469	420	85	79	73	-	357	308	-	33	39

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Tablo 8'de kent kesiminde ki okula devam etmeyen çocukların sayısı ve bunların istihdam edilen, ev işlerinde çalışan ve çalışmayan çocuklar şeklinde ayrımı yer almaktadır. Kent kesiminde okula devam etmeyen çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalma göstermiştir, okula devam etmeyen kız çocuk sayısı erkeklerden daha fazladır ve 15-17 yaş grubu çoğunluğu oluşturmaktadır. Kent kesiminde okula devam etmeyip bir işte istihdam edilen çocukların sayısı 1994

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

yılından 2006 yılına doğru azalma göstermiştir, erkek çocuk sayısı daha fazladır ve çoğunluk 15-17 yaş grubundadır. Okula devam etmeyip ev işlerinde çalışan çocukların sayısı 2006 yılına doğru azalmıştır, çoğunluğu erkek çocukları oluşturmaktadır ve ev işlerinde çalışan çocukların büyük kısmı 15-17 yaş grubu içerisindedir. Okula devam etmeyen ve çalışmayan çocukların sayısı 2006 yılına doğru azalma göstermiştir, erkekler çoğunluktadır ve çocukların büyük kısmı 6-14 yaş grubundadır.

Tablo 9. Yaş Grubu, Cinsiyet Ve Çalışma Durumuna Göre OKULA DEVAM ETMEYEN Çocuklar

('000)

Yaş grubu ve cinsiyet	Okula devam etmeyen çocuk sayısı			İstihdam edilen			Ev işlerinde			Çalışmayan		
	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)
KIR												
Toplam-	**2231**	**1724**	**1227**	**1248**	**812**	**328**	**-**	**469**	**580**	**-**	**443**	**319**
6-14	931	752	485	439	239	70	271	205	194	221	308	221
15-17	1300	972	742	809	573	258	-	264	386	-	135	98
Erkek Toplam	**879**	**657**	**433**	**641**	**387**	**179**	**-**	**25**	**71**	**-**	**245**	**183**
6-14	356	277	161	223	106	37	23	17	17	110	154	107
15-17	524	381	272	418	281	142	-	9	54	-	91	76
Kadın Toplam	**1351**	**1067**	**794**	**607**	**425**	**149**	**-**	**444**	**509**	**-**	**198**	**136**
6-14	575	475	324	216	133	33	248	188	177	110	154	114
15-17	776	591	470	391	292	116	-	255	332	-	44	22

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

Tablo 9'da kır kesiminde ki okula devam etmeyen çocukların sayısı ve bunların istihdam edilen, ev işlerinde çalışan ve çalışmayan çocuklar şeklinde ayrımı yer almaktadır. Kır kesiminde okula devam etmeyen çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalma göstermiştir, okula devam etmeyen kız çocuk sayısı erkeklerden daha fazladır ve 15-17 yaş grubu çoğunluğu oluşturmaktadır. Kır kesiminde okula devam etmeyip bir işte istihdam edilen çocukların sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalma göstermiştir, erkek çocuk sayısı az da olsa kızlardan daha fazladır ve çoğunluk 15-17 yaş grubundadır. Kır kesiminde okula devam etmeyip ev işlerinde çalışan çocukların sayısı 2006 yılına doğru artmıştır, çoğunluğu kız çocukları oluşturmaktadır ve ev işlerinde çalışan çocukların büyük kısmı 15-17 yaş grubu içerisindedir. Okula devam etmeyen ve çalışmayan çocukların sayısı 2006 yılına doğru azalma göstermiştir, erkekler çoğunluktadır ve çocukların büyük kısmı 6-14 yaş grubundadır.

Tablo10. Yaş Grubu, Cinsiyet Ve İşteki Duruma Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuklar ('000)

Yaş grubu ve cinsiyet	Toplam			İşteki durum								
				Ücretli veya yevmiyeli			Kendi hesabına veya işveren			Ücretsiz aile işçisi		
	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim - Kasım -	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim - Kasım -	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim- Kasım- Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim - Kasım -

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

			Aralık)			Aralık)					Aralık)
TÜRKİYE											
Toplam-	**2270**	**1630**	**959**	**648**	**617**	**513**	**52**	**28**	**26**	**1570**	**985**	**420**
6-14	959	609	320	192	157	109	13	17	7	754	435	204
15-17	1311	1021	638	456	460	404	39	11	19	816	550	215
Erkek Toplam	**1372**	**953**	**632**	**502**	**429**	**350**	**40**	**27**	**20**	**830**	**497**	**262**
6-14	567	339	207	142	102	70	13	17	5	412	220	132
15-17	806	614	425	360	328	280	27	9	15	419	277	130
Kadın Toplam	**897**	**675**	**326**	**145**	**186**	**163**	**12**	**2**	**6**	**740**	**487**	**157**
6-14	390	269	113	48	54	39	0	0	2	342	215	72
15-17	507	407	213	97	132	124	12	2	4	398	273	85

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Tablo 10'da, Türkiye genelinde ekonomik faaliyetlerde çalışan çocukların yaş grubu, cinsiyet ve işteki durumlarına göre ayrımı yer almaktadır. Ekonomik faaliyetlerde çalışan toplam çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, erkek çocuk sayısı kızlardan fazladır ve 15-17 yaş grubu çoğunluktadır. Ücretli veya yevmiyeli olarak çalışan çocukların sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, ücretli veya yevmiyeli olarak çalışan erkek çocukların sayısı kızlara göre daha fazladır ve çoğunluk 15-17 yaş grubundadır. Kendi hesabına çalışan veya işveren konumunda bulunan çocukların sayısına bakıldığında, bu sayının 2006 yılına doğru azalma gösterdiği, bu konumdaki erkek çocukların sayısının daha fazla olduğu ve genellikle bu çocukların 15-17 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Ücretsiz aile işçisi konumundaki çocukların sayısı incelendiğinde ise bu sayının 1994 yılından 2006 yılına doğru giderek azaldığı, erkek çocuk sayısının daha fazla olduğu ve fark az da olsa çoğunluğun 15-17 yaş grubunda bulunduğu görülmektedir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

Tablo11. Yaş Grubu, Cinsiyet Ve İşteki Duruma Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuklar

('000)

Yaş grubu ve cinsiyet	Toplam			İşteki durum								
				Ücretli veya yevmiyeli			Kendi hesabına veya işveren			Ücretsiz aile işçisi		
	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim - Kasım - Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim - Kasım - Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim - Kasım - Aralık)
KENT												
Toplam-	**611**	**479**	**457**	**442**	**410**	**355**	**34**	**21**	**16**	**135**	**48**	**86**
6-14	186	109	116	128	87	67	12	12	5	46	10	44
15-17	425	368	341	314	321	288	22	9	11	89	38	42
Erkek Toplam	**478**	**361**	**337**	**346**	**300**	**251**	**27**	**19**	**13**	**105**	**42**	**73**
6-14	141	81	85	95	62	47	12	12	3	34	7	35
15-17	338	280	252	251	239	204	16	7	10	71	34	38
Kadın Toplam	**131**	**116**	**120**	**95**	**107**	**104**	**6**	**2**	**3**	**30**	**7**	**13**
6-14	44	28	31	33	25	20	0	0	2	11	3	9
15-17	87	88	88	63	82	83	6	2	1	18	4	4

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Tablo 11'de, kent kesiminde ekonomik faaliyetlerde çalışan çocukların yaş grubu, cinsiyet ve işteki durumlarına göre ayrımı yer almaktadır. Kent kesiminde ekonomik faaliyetlerde çalışan toplam çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, erkek çocuk sayısı kızlardan daha fazladır ve 15-17 yaş grubu çoğunluktadır. Kent kesiminde ücretli veya yevmiyeli olarak çalışan çocukların sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, ücretli veya yevmiyeli olarak çalışan erkek çocukların sayısı kızlara göre fazladır ve çoğunluk 15-17 yaş grubundadır. Kent kesiminde ki kendi hesabına çalışan veya işveren konumunda bulunan çocukların sayısına bakıldığında, bu sayının 2006 yılına doğru azalma gösterdiği, bu konumdaki erkek

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

çocukların sayısının daha fazla olduğu ve genellikle bu çocukların 15-17 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Kent kesiminde ücretsiz aile işçisi konumundaki çocukların sayısı ise 1994 yılından 2006 yılına doğru giderek azalmıştır, erkek çocuk sayısının daha fazladır ve fark az da olsa çoğunluğun 15-17 yaş grubunda bulunduğu söylenebilir.

Tablo12. Yaş Grubu, Cinsiyet Ve İşteki Duruma Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuklar

('000)

Yaş grubu ve cinsiyet	Toplam			İşteki durum								
				Ücretli veya yevmiyeli			Kendi hesabına veya işveren			Ücretsiz aile işçisi		
	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim - Kasım - Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim - Kasım - Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim- Kasım- Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim - Kasım - Aralık)
KIR												
Toplam-	**1660**	**1151**	**502**	**206**	**207**	**158**	**18**	**8**	**10**	**1436**	**936**	**334**
6-14	772	500	204	63	70	42	1	6	2	708	424	160
15-17	886	653	297	142	139	116	17	2	8	727	512	173
Erkek Toplam	**894**	**593**	**295**	**156**	**129**	**99**	**13**	**8**	**7**	**725**	**456**	**189**
6-14	425	259	123	47	40	23	1	6	2	377	213	98
15-17	467	334	172	108	89	75	11	2	5	348	243	92
Kadın Toplam	**765**	**560**	**206**	**50**	**79**	**59**	**5**	**0**	**3**	**710**	**481**	**144**
6-14	346	241	82	15	29	19	0	0	0	331	212	63
15-17	419	318	125	35	49	41	5	0	3	379	269	81

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

Tablo 12'de, kır kesiminde ekonomik faaliyetlerde çalışan çocukların yaş grubu, cinsiyet ve işteki durumlarına göre ayrımı yer almaktadır. Kır kesiminde ekonomik faaliyetlerde çalışan toplam çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, erkek çocuk sayısı kızlardan daha fazladır ve 15-17 yaş grubu çoğunluktadır. Kır kesiminde ücretli veya yevmiyeli olarak çalışan çocukların sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, ücretli veya yevmiyeli olarak çalışan erkek çocukların sayısı kızlara göre fazladır ve çoğunluk 15-17 yaş grubundadır. Kır kesiminde ki kendi hesabına çalışan veya işveren konumunda bulunan çocukların sayısına bakıldığında, bu sayının 2006 yılına doğru azalma gösterdiği, bu konumdaki erkek çocukların sayısının daha fazla olduğu ve genellikle bu çocukların 15-17 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Kır kesiminde ücretsiz aile işçisi konumundaki çocukların sayısı ise 1994 yılından 2006 yılına doğru giderek azalmıştır, erkek çocuk sayısının daha fazladır ve fark az da olsa çoğunluğun 15-17 yaş grubunda bulunduğu söylenebilir.

Tablo 13. Yaş Grubu, Cinsiyet Ve Sektöre Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuklar

('000)

Yaş grubu ve cinsiyet	Toplam			Ekonomik faaliyet kolu											
				Tarım			Sanayi			Ticaret			Hizmet		
	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)
TÜRKİYE															
Toplam-	**2269**	**1630**	**958**	**1510**	**990**	**392**	**385**	**322**	**271**	**180**	**159**	**205**	**195**	**159**	**89**
6-14	958	609	318	730	461	182	106	70	50	50	31	65	71	47	21
15-17	1311	1021	639	779	529	210	279	252	221	130	128	140	123	112	68
Erkek Toplam	**1372**	**954**	**631**	**762**	**460**	**203**	**276**	**239**	**186**	**168**	**125**	**175**	**166**	**130**	**67**

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

6-14	567	340	206	388	226	102	70	50	31	46	27	55	65	37	18
15-17	805	615	425	374	235	101	206	189	155	123	98	120	101	93	49
Kadın Toplam	**897**	**675**	**326**	**748**	**529**	**189**	**109**	**83**	**85**	**11**	**34**	**30**	**29**	**29**	**22**
6-14	391	269	112	343	235	80	37	20	19	4	4	10	7	10	3
15-17	507	406	214	405	294	109	73	63	66	7	30	20	22	19	19

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Tablo 13'te, Türkiye genelinde sektöre göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocukların yaş grubu ve cinsiyet ayrımı yer almaktadır. Ekonomik faaliyetlerde çalışan toplam çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, erkek çocuk sayısı kızlardan fazladır ve 15-17 yaş grubu çoğunluktadır. Tarım sektöründe çalışan çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, tarımda çalışan erkek çocuk sayısı fark az da olsa çoğunluktadır ve tarımda ki çocuklar 15-17 yaş grubunda daha fazladır. Sanayi sektöründe çalışan çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, sanayi sektöründe çalışan erkek çocuk sayısı çoğunluktadır ve sanayi sektöründe ki çocuklar 15-17 yaş grubunda toplanmaktadır. Ticaret sektöründe çalışan çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru artmıştır, ticaret sektöründe çalışan erkek çocuk sayısı kızlardan fazladır ve 15-17 yaş grubundaki çocuklar çoğunluğu oluşturmaktadır. Hizmet sektöründe çalışan çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, hizmet sektöründe çalışan erkek çocuk sayısı çoğunluktadır ve hizmet sektöründe ki çocuklar 15-17 yaş grubunda daha fazladır.

Tablo 14. Yaş Grubu, Cinsiyet Ve Sektöre Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuklar

('000)

Yaş grubu ve cinsiyet	Toplam			Ekonomik faaliyet kolu											
				Tarım			Sanayi			Ticaret			Hizmet		
	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)
KENT															
Toplam-	**610**	**478**	**456**	**54**	**23**	**32**	**275**	**226**	**212**	**147**	**117**	**151**	**134**	**112**	**61**

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

6-14	186	110	116	22	9	18	74	51	42	41	21	43	48	29	13
15-17	425	369	340	32	14	14	201	175	170	106	97	108	86	83	48
Erkek Toplam	**478**	**362**	**336**	**28**	**13**	**14**	**199**	**166**	**146**	**137**	**92**	**129**	**114**	**91**	**47**
6-14	141	81	85	12	5	11	49	35	27	38	19	36	43	22	11
15-17	337	281	251	17	8	3	150	131	119	99	73	93	71	69	36
Kadın Toplam	**132**	**117**	**122**	**25**	**10**	**18**	**76**	**60**	**67**	**10**	**25**	**22**	**21**	**22**	**15**
6-14	44	29	31	10	5	7	26	15	15	3	2	7	5	7	2
15-17	87	88	91	15	5	11	50	44	52	7	24	15	15	15	13

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Tablo 14'te, kent kesiminde sektöre göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocukların yaş grubu ve cinsiyet ayrımı yer almaktadır. Kent kesiminde ekonomik faaliyetlerde çalışan toplam çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, ekonomik faaliyetlerde çalışan erkek çocuk sayısı kızlardan fazladır ve 15-17 yaş grubu çoğunluktadır. Kent kesiminde tarım sektöründe çalışan çocuk sayısı 2006 yılına doğru azalma göstermiştir, cinsiyet ve yaş grupları birbirlerine yakın düzeydedir. Kent kesiminde sanayi sektöründe çalışan çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, erkek çocuk sayısı çoğunluktadır ve çocukların büyük çoğunluğu 15-17 yaş grubundadır. Kent kesiminde ticaret sektöründe çalışan çocuk sayısı 2006 yılında artış göstermiştir, çalışan çocukların büyük kısmı erkeklerden oluşmaktadır ve çoğunluk 15-17 yaş grubundadır. Kent kesiminde hizmet sektöründe çalışan çocukların sayısı 2006 yılına doğru azalma eğilimindedir, hizmet sektöründe çalışan erkek çocuk sayısı kızlardan daha fazladır ve 15-17 yaş grubu çoğunluğu oluşturmaktadır.

Tablo 15. Yaş Grubu, Cinsiyet Ve Sektöre Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuklar

('000)

Yaş grubu	Toplam	Ekonomik faaliyet kolu			
		Tarım	Sanayi	Ticaret	Hizmet

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

ve cinsiyet	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)
KIR															
Toplam-	**1659**	**1152**	**500**	**1456**	**967**	**361**	**110**	**96**	**60**	**32**	**42**	**54**	**60**	**47**	**25**
6-14	772	499	203	708	452	165	32	19	8	9	10	23	23	18	7
15-17	887	651	297	748	515	196	78	77	52	23	31	31	37	28	18
Erkek Toplam	**894**	**592**	**295**	**733**	**448**	**189**	**77**	**73**	**41**	**31**	**32**	**46**	**52**	**39**	**19**
6-14	426	258	120	376	221	91	21	15	4	8	7	19	22	15	6
15-17	467	334	175	358	227	98	56	58	37	23	25	27	31	24	13
Kadın Toplam	**766**	**559**	**206**	**723**	**519**	**172**	**34**	**24**	**19**	**1**	**9**	**9**	**8**	**7**	**6**
6-14	346	241	82	333	231	74	11	4	4	1	3	3	1	3	1
15-17	419	318	124	390	289	98	23	19	15	0	6	6	6	4	5

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Tablo 15'te, kır kesiminde sektöre göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocukların yaş grubu ve cinsiyet ayrımı yer almaktadır. Kır kesiminde ekonomik faaliyetlerde çalışan toplam çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru büyük ölçüde azalmıştır, ekonomik faaliyetlerde çalışan erkek çocuk sayısı kızlardan fazladır ve 15-17 yaş grubu çoğunluktadır. Kır kesiminde tarım sektöründe çalışan çocuk sayısı 2006 yılına doğru önemli derecede azalma göstermiştir, cinsiyet ve yaş grupları birbirlerine yakın düzeydedir ancak yine de erkeler çoğunluktadır. Kır kesiminde sanayi sektöründe çalışan çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, erkek çocuk sayısı çoğunluktadır ve çocukların büyük çoğunluğu 15-17 yaş grubundadır. Kır kesiminde ticaret sektöründe çalışan çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru artış göstermiştir, çalışan çocukların büyük kısmı erkeklerden oluşmaktadır ve çoğunluk 15-17 yaş grubundadır. Kır kesiminde hizmet sektöründe çalışan çocukların sayısı 2006 yılına doğru azalma eğilimindedir, hizmet sektöründe çalışan erkek çocuk sayısı kızlardan daha fazladır ve 15-17 yaş grubu çoğunluğu oluşturmaktadır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

Tablo 16. Yaş Grubu Ve Cinsiyete Göre Kurumsal Olmayan Çocuk Nüfus Ve İstihdam

('000)

Yaş grubu ve cinsiyet	Kurumsal olmayan çocuk nüfus			İstihdam			İstihdam oranı		
	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994(*)	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)
TÜRKİYE									
Toplam-	**14968**	**15822**	**16264**	**2270**	**1630**	**958**	**15**	**10**	**6**
6-14	10945	11939	12478	958	609	320	9	5	3
15-17	4023	3883	3786	1312	1021	638	33	26	17
Erkek Toplam	**7628**	**8022**	**8192**	**1372**	**955**	**632**	**18**	**12**	**8**
6-14	5584	6054	6286	567	340	207	10	6	3
15-17	2044	1968	1906	805	615	425	39	31	22
Kadın Toplam	**7340**	**7800**	**8072**	**898**	**675**	**326**	**12**	**9**	**4**
6-14	5361	5885	6192	391	269	113	7	5	2
15-17	1979	1915	1880	507	406	213	26	21	11

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Tablo 16'da, Türkiye genelinde kurumsal olmayan çocuk nüfus ve istihdamın yaş grubu ve cinsiyet ayrımı yer almaktadır. Kurumsal olmayan çocuk nüfusu 2006 yılına doğru artış göstermiştir, erkek ve kız çocuk sayıları birbirine yakındır ve 6-14 yaş grubu çoğunluktadır. Bu nüfustan istihdam edilen çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, çoğunluk erkek çocuklardan oluşmaktadır ve büyük kısmı 15-17 yaş grubu içerisindedir. Bu sonucu istihdam edilme oranı da desteklemektedir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

Tablo 17. Yaş Grubu Ve Cinsiyete Göre Kurumsal Olmayan Çocuk Nüfus Ve İstihdam

('000)

Yaş grubu ve cinsiyet	Kurumsal olmayan nüfus			İstihdam			İstihdam oranı		
	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)
KENT									
Toplam-	**7858**	**9011**	**9901**	**609**	**478**	**457**	**8**	**5**	**5**
6-14	5761	6730	7502	185	109	116	3	2	2
15-17	2097	2281	2399	424	369	341	20	16	14
Erkek Toplam	**4021**	**4586**	**5099**	**478**	**362**	**337**	**12**	**8**	**7**
6-14	2917	3386	3831	141	81	85	5	2	2
15-17	1104	1200	1268	337	281	252	31	23	20
Kadın Toplam	**3837**	**4425**	**4802**	**131**	**116**	**120**	**3**	**3**	**2**
6-14	2844	3344	3671	44	28	31	2	1	1
15-17	993	1081	1131	87	88	89	9	8	8

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Tablo 17'de, kent kesiminde ki kurumsal olmayan çocuk nüfus ve istihdamın yaş grubu ve cinsiyet ayrımı yer almaktadır. Kent kesiminde kurumsal olmayan çocuk nüfusu 1994 yılından 2006 yılına doğru artış göstermiştir, erkek ve kız çocuk sayıları birbirine yakındır ancak yine de erkek çocukların sayısı fazladır ve 6-14 yaş grubu çoğunluktadır. Kentlerde ki kurumsal olmayan çocuk nüfustan istihdam edilen çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, çoğunluk erkek çocuklardan oluşmaktadır ve büyük kısmı 15-17 yaş grubu içerisindedir. Bu sonucu istihdam edilme oranları da desteklemektedir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

Tablo 18. Yaş Grubu Ve Cinsiyete Göre Kurumsal Olmayan Çocuk Nüfus Ve İstihdam

('000)

Yaş grubu ve cinsiyet	Kurumsal olmayan çocuk nüfus			İstihdam			İstihdam oranı		
	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)	Ekim 1994	Ekim 1999	2006 (Ekim-Kasım-Aralık)
KIR									
Toplam-	**7 110**	**6 811**	**6 363**	**1 658**	**1 152**	**502**	**23**	**17**	**8**
6-14	5 184	5 209	4 976	772	500	205	15	10	4
15-17	1 926	1 602	1 387	886	652	297	46	41	21
Erkek Toplam	**3 607**	**3 436**	**3 094**	**893**	**593**	**296**	**25**	**17**	**10**
6-14	2 667	2 668	2 456	426	259	123	16	10	5
15-17	940	768	638	467	334	173	50	44	27
Kadın Toplam	**3 503**	**3 375**	**3 269**	**765**	**559**	**206**	**22**	**17**	**6**
6-14	2 517	2 541	2 520	346	241	82	14	10	3
15-17	986	834	749	419	318	124	43	38	17

Kaynak: (TUİK), Çocuk İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007

Tablo 18'de, kır kesiminde ki kurumsal olmayan çocuk nüfus ve istihdamın yaş grubu ve cinsiyet ayrımı yer almaktadır. Kır kesiminde kurumsal olmayan çocuk nüfusu 1994 yılından 2006 yılına doğru azalma göstermiştir, erkek ve kız çocuk sayıları birbirine yakındır ancak yine de kız çocukların sayısı fazladır ve 6-14 yaş grubu çoğunluktadır. Kır kesiminde ki kurumsal olmayan çocuk nüfustan istihdam edilen çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, çoğunluk erkek çocuklardan oluşmaktadır ve 15-17 yaş grubu çoğunluktadır. Bu sonucu istihdam edilme oranları da desteklemektedir.

4. SONUÇ

SA 8000 sosyal sorumluk ve Türkiye'deki çocuk çalışanların üzerine yapılan analiz sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır: Türkiye'de istihdam edilen çocukların çoğunluğunu 15-17 yaş grubu oluşturmaktadır. Çalışmayan çocukların büyük çoğunluğu 6-14 yaş grubu içerisindedir. Kent kesiminde bulunan ve çalışmayan çocuk sayılarına bakıldığında ise, çalışmayan erkek çocuk sayısının

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

kızlardan fazla olduğu ve büyük çoğunluğun 6-14 yaş grubunda bulunmaktadır. Okula devam eden çocuk sayısına bakıldığında 1994 yılından 2006 yılına doğru bu sayıda artış olduğu, erkek çocuk sayısının kızlara göre daha fazla olduğu ve çoğunluğun 6-14 yaş grubunda bulunmaktadır. Kent kesiminde okula devam edip bir işte istihdam edilen çocukların sayısı 2006 yılında diğer yıllara göre artış göstermiştir. Okula devam eden ancak çalışmayan çocukların sayısı ise 2006 yılına doğru azalma göstermiştir, çalışmayan erkek çocuklar çoğunluktadır ve çocukların büyük kısmı 6-14 yaş grubundadır. Okula devam etmeyip bir işte istihdam edilen çocuk sayıları incelendiğinde, 1994 yılından 2006 yılına doğru istihdam edilen çocuk sayısının azalma gösterdiği, erkek çocuk sayısının kızlardan fazla olduğu ve çoğunluğun 15-17 yaş grubunu oluşturmaktadır. Ekonomik faaliyetlerde çalışan toplam çocuk sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, erkek çocuk sayısı kızlardan fazladır ve 15-17 yaş grubu çoğunluktadır.

Ücretli veya yevmiyeli olarak çalışan çocukların sayısı 1994 yılından 2006 yılına doğru azalmıştır, ücretli veya yevmiyeli olarak çalışan erkek çocukların sayısı kızlara göre daha fazladır ve çoğunluk 15-17 yaş grubundadır. Kent kesiminde ücretsiz aile işçisi konumundaki çocukların sayısı ise 1994 yılından 2006 yılına doğru giderek azalmıştır, erkek çocuk sayısının daha fazladır ve fark az da olsa çoğunluğun 15-17 yaş grubunda bulunduğu söylenebilir. Kent kesiminde hizmet sektöründe çalışan çocukların sayısı 2006 yılına doğru azalma eğilimindedir, hizmet sektöründe çalışan erkek çocuk sayısı kızlardan daha fazladır ve 15-17 yaş grubu çoğunluğu oluşturmaktadır. Kent kesiminde kurumsal olmayan çocuk nüfusu 1994 yılından 2006 yılına doğru artış göstermiştir, erkek ve kız çocuk sayıları birbirine yakındır ancak yine de erkek çocukların sayısı fazladır ve 6-14 yaş grubu çoğunluktadır.

5. KAYNAKÇA

Akyar, H. (2008). "İşletmelerde Sosyal Sorumluluk Üzerine Bir Alan Çalışması", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş

Aydemir, M. (2007). İşletmelerin İşgörenlere Karşı Sosyal Sorumlulukları ve SA 8000 Standardı, Editör: Coşkun Can Aktan, Kurumsal Sosyal Sorumluluk, AGİAD Yayınları: 4, İstanbul

Çakır, B. (2006). "SA 8000 Sosyal Sorumluluk Standardının Örgütsel Bağlılık ve İş Doyumuna Olan Etkileri", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M1-12 *** ID:88 K:65*
http://www.akademikbakis.org

Gökalp, Ö. T. (2012). "Türk İş Hukukunda Çocuk İşçi Çalıştırma", Electronic Journal of Vocational Colleges, 2 (1), 125-135

Kavi, E. (2006). "Çocuk İstihdamı Açısından Sosyal Sorumluluk", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 51 (1), 271-286

Özdemir, A. M. & Özdemir, G. Y. (2005). "Küresel Kapitalizmde Çocuk Emeğinin Ekonomi Politiği Çocuk İşçilerin "Oyun" Hakkı Var Mıdır?", Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, 23, 8-15

Pelit, E. & Arslantürk, Y. (2011). "Turizm İşletmelerinin İş Etiğine Yönelik Uygulamalarının Çalışma Yeri Tercihindeki Önemi: Turizm Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16 (1), 163-184

Seçer, B. (2010). "İşçilerin Haklarını Kullanmaktan Kaçınmaları: Nedenleri ve Çözüm Yaklaşımları", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12 (1), 99-115

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2004). "Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik", Resmi Gazete Tarihi: 06.04.2004 Resmi Gazete Sayısı: 25425

Türkiye İstatistik Kurumu (2013). Çocuk İşgücü İstatistikleri, Konularına Göre İstatistikler, İstihdam, İşsizlik ve Ücret, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007 (Erişim Tarihi: 15.02.2013)

Tütüncü, Ö. (2008). "SA 8000 Sosyal Sorumluluk Standardı ile İş Yaşamı Kalitesi Arasındaki İlişki", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10 (2), 169-199

Yalçınkaya, T. & Çakır, A. (2004). "Küresel Rekabet Ekseninde İhracatçı Firmalar İçin Bir Risk Faktörü: Sosyal Ve Ekolojik Damping", İş, Güç; Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 6 (1)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

SPORDA KRİZ YÖNETİMİ: 3 TEMMUZ ÖRNEĞİ

Ali Serdar YÜCEL

Fırat Üniversitesi BESYO

Özet: Türkiye'de 3 Temmuz 2011 tarihi itibarı ile başta Fenerbahçe kulübü Aziz Yıldırım olmak üzere, Beşiktaş ve Trabzonspor'dan idareciler, profesyoneller ve sporcuların gözaltına alınması ile başlayan ve kamuoyunda "3 Temmuz Süreci" olarak nitelendirilen şike ve teşvik primi iddialarının üzerinde yükselen süreç, bugüne kadar spor ve futbol tarihimizden görülen en kapsamlı kriz olma özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Spor kulüpleri, birer organizasyon olarak tıpkı başka amaçlara sahip diğer organizasyonlar gibi belirli planlara sahiptirler. Bu planlar içerisinde dışsal ya da içsel tehditler de değerlendirilmekte ve organizasyon açısından senaryonun her zaman en mükemmel şekilde işlemeyeceği kabulü ile donatılmaktadırlar. Özellikle, futbolun endüstriyelleşmesi süreci ile birlikte spor organizasyonları dışsal ve içsel tehditler karşısında çok duyarlı ve kendilerini bu doğrultuda revize eden yapılara dönüşmüşlerdir. Başta Fenerbahçe olmak üzere, sürecin diğer aktörlerinin 3 Temmuz sürecindeki strateji ve uygulamaları da bu doğrultuda kriz yönetiminin unsurları olarak değerlendirilmelidir. Fenerbahçe kulübü, bu süreçte büyük idari, ekonomik, itibari sorunlar yaşamakla birlikte sportif ve ekonomik iddiasını sürdürmüş ve taraftarları ve kamuoyunun bir kısmı ile birlikte 3 Temmuz süreci olarak adlandırılan süreci rasyonel bir şekilde yönetmeye çalışmıştır. Bu etkileri ve hacmi büysük krizin yönetimi süreci bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada Fenerbahçe ile birlikte diğer kulüplerin ve sporcuların da kriz içerisindeki konumları ele alınacak ve hangi uygulamalar ile itibar yönetimi gerçekleştirdikleri yazılı ve görsel medya verileri üzerinden değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kriz Yönetimi, 3 Temmuz, Şike süreci, Fenerbahçe, Kurumsal İletişim, Spor Pazarlaması

CRISIS MANAGEMENT IN SPORTS: 3RD JULY PROCESS

Abstract: The process that grounded on arguements on match-fixing and encourgament who was called "3rd July" which starts with arrestment of club presidents- mainly Aziz Yildirim, managers, professionals and sporters seen most comprehensive crisis of out football and sport's histories in Turkey at 3rd July, 2011. Sports clubs, as an organization, have specific plans for purposes like others. These plans are also being evaluted in external or internal threat scenarios in terms of organization and always will be processes in the most perfect manner are equiped with the adoption. In particular, the process of industralization of football with sports organization and themselves very sensitive to external and internal threats revised in this direction have been transformed into that structure. At Fenerbahce, including other actors of the process 3rd July, in the process of crisis managaments strategies and practices in this direction should be considered as elements. Fenerbahce, in this process, continue its larger managerial, economic and sportive claims resourced by fans, thus, it worked to rationally-manage this process called 3rd July. This effect and the large volume of the crisis management process are the subject of this study. Working together with other clubs Fenerbahce and sporters will be adressed in the position of the crisis and reputation management which they perform with applications will be evaluated through written and visual media data.

Keywords: Crisis Management, 3rd July, Match-fixing Process, Fenerbahçe, Corporate Communication, Sports Marketing

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

1.GİRİŞ

3 Temmuz süreci, Türkiye spor / futbol tarihinde görülmemiş kapsamda ve yine Fenerbahçe başta olmak üzere birçok kulüp için orta-uzun vadeli sonuçlar üreten bir kriz dönemidir. Süreç, 3 Temmuz sabahı çok sayıda yönetici, kulüp profesyoneli, futbolcu, menejerin içerisinde olduğu gözaltılarla başlamış ve kurumsal, bireysel sonuçları günümüzde dek varan bir sürece dönüşmüştür. Hukuki ve sportif soruşturmanın merkezinde Türkiye'de 2010-2011 sezonunda oynanan ve sayısı 19'a kadar varan maçta şike ya da teşvik yapılması bulunmaktadır. 3 Temmuz süreci, başta Fenerbahçe taraftarı olmak üzere bahsi geçen kulüp taraftarları arasında büyük tepkilere neden olmuş ve sürecin aslında siyasi bir süreç olduğu ve sadece sportif motiflerle açıklanamayacağı iddia edilmiştir. Buna karşılık direkt ya da dolaylı olarak 3 Temmuz Süreci'ni destekleyenler ise özellikle "tape" adı verilen ses kayıtlarının tutanaklarından hareketle süreci desteklemiştir. Bugün, Türkiye'de futbol ortamı 3 Temmuz Süreci'nin direkt ve dolaylı etkilerinden arınabilmiş değildir. Günümüzde oynana müsabakalarda adı geçen sezondan kaynaklı taraftar grupları arasında tartışmalar yaşanmaktadır. Çünkü süreç travmatik bir süreçtir ve henüz 2010-2011 sezonu ile ilgili nihai karara dair özellikle Trabzonspor cephesinden çeşitli beklentiler söz konusudur. Bununla birlikte Fenerbahçe ve Beşiktaş'ın bazı yöneticileri, futbolcular, menajerler yargı sürecinde çeşitli cezalar alırken, UEFA Disiplin Kurulu, 2011'de bir yıl Avrupa Kupaları'na almadığı Fenerbahçe'yi 2013'te bu kez 2 + 1 yıl daha müsabakalara katılamama cezasıyla cezalandırmıştır. Bu süreçte CAS'ta UEFA aleyhine dava açılmış ve bu davadan yöneticiler "namusumuz" olarak söz ederken bu dava geri çekilmiştir. Yine 2 yıllık cezayı takiben Fenerbahçe ve Beşiktaş süreci CAS'a taşımış ve mahkemelerin hızlandırılması sonucunda cezalar Fenerbahçe için 2 yıl, Beşiktaş içinse 1 yıl olarak onaylanmıştır. Dolayısıyla 3 Temmuz'u krizin, "çevresel ya da örgütsel faktörlerin örgütün işleyişine tehdidi" olduğundan hareketle başta Fenerbahçe olmak üzere Türk futbolu için bir "kriz" olarak nitelemek mümkündür.

Bu bağlamda, TFF, Fenerbahçe, Trabzonspor, Beşiktaş, UEFA, yayıncı kuruluş, siyaset, yargı vb. paydaşların dahil olduğu ve günümüze kadar etkileri sürmüş bu süreç üzerine geliştirilen literatür oldukça yeni ve kısıtlıdır. Çünkü sürecin etkileri özellikle hukuki yargının devam etmesi nedeniyle henüz sonuçlanmamıştır.

Çalışmada, bu sürecin özellikle Fenerbahçe yönetimi'nin başta taraftarı olmak üzere tüm paydaşlarla kurumsal iletişim, imaj yönetimi, kriz yönetimi ve spor pazarlaması unsurları açısından ürettiği çözümler ve bu çözümlerin başarısı analiz edilecektir. Bu dönemde Fenerbahçe taraftarı ideal bir tüketici-taraftar profili ortaya koyup stadyum gelirleri, markalı ürünler, Fenerium, sadakat kartlar vb. aracılığıyla kulübe ekonomik destek sağlamış, buna karşılık yönetim de krizi çözmek için çeşitli

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

başarılı-başarısız stratejiler üretmiştir. Bugün bu süreç henüz yargı aşamasında sona ermemiş olmakla birlikte sportif anlamda sonuçlanmıştır Dolayısıyla sonuçlarını okuyabilmek açısından bir atmosfer oluşmuştur.

Çalışma, bir spor kulübünün karşı karşıya kaldığı bir kriz durumunda hangi kurumsal refleksleri verebildiği, hangi kurumsal iletişim tekniklerinden istifade ettiği, taraftar-tüketici ilişkisinde hangi unsura ağırlık verdiği ve hangi çözümlere yöneldiğini, bu çözümlerin getirdiği sonuçların analizini spor yönetimi ve spor pazarlaması bağlamlarında ele almaktadır. Spor kulüpleri, pazarlama, iletişim ve imaj yönetimi noktasında profesyonel çözümler üreten ve "kurumsallaşmış" organizasyonlara doğru çevrilmelidirler. Bu bağlamda, Fenerbahçe örneği Türkiye'de futbol kulüplerinin bu hedefe tam anlamıyla ulaşmakta çeşitli sıkıntılar yaşadığını göstermektedir. 3 Temmuz süreci bir kriz olarak "yönetimi" noktasında kurumsallaşma eksikliklerini gündeme getirmektedir.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Kriz Kavramı ve Aşamaları

Kernisky (1997)'ye göre kriz kavramı, "bir örgütün beklentileri ile çevresinde gerçekleşenler arasındaki büyük uyumsuzluk" anlamına gelmektedir (akt: Akdağ, 2005).

Tağraf ve Arslan (2003) ise krizi; "önceden beklenilmeyen ve sezilmeyen, örgüt tarafından çabuk ve acele cevap verilmesi gereken, örgütün önleme ve uyum mekanizmalarını yetersiz hale getirerek, mevcut değerlerini, amaçlarını ve varsayımlarını tehdit eden gerilim durumu" olarak ifade etmiştir.

2.2.Krize Yol Açan Faktörler

Krize yol açan faktörler çevresel ve örgütsel faktörler olarak ayrılmaktadır. Buna göre (Devecioğlu, 2003);

- *Çevresel faktörler;* Ekonomik, toplumsal, teknolojik, kültürel, politik, hukuki, doğal, ekolojik, pazar ve rekabetsel, uluslararası ilişkiler, sendikalar, finansal kurumlar ve yaptırımlar olarak ifade edilirken,

- *Örgütsel faktörler;* Yönetim tarzı ve özellikleri, örgütün büyüklüğü, departmanlaşma, merkeziliği, bilgi akışı, geçmiş olay ve deneyimler, gruplar, inanç tutum ve demografik özellikler, kurum ve örgütlerin evresel yaşam seyridir.

Bu bağlamda örgütler en çok çevresel nedenlerden ötürü kriz ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Devecioğlu, 2003). Çünkü örgütün çevresi dinamiktir ve sürekli bir değişimle yüz yüzedir. Bu nedenle örgüt krize hemen karşılık veremediği takdirde kriz daha kolay derinleşmekte ve şiddetlenmektedir. Bu bağlamda, kriz sürecinde yaşanan aşamalar önem kazanmaktadır.

2.3.Krizin Aşamaları

Kriz şu aşamalardan geçerek oluşmaktadır (Tağraf ve Arslan, 2003);

- *Körlük:* Literatürde insan unsuruna bağlı krizlerin tamamında oluşum sürecinde çeşitli sinyallerden bahsedilebilmektedir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

Ancak bu sinyallerin yeterince iyi okunamaması ve gelmekte olan bir krizin parçası olarak değerlendirilememesi yönündeki "körlük" sonucunda kriz ortaya çıkmaktadır. Nitekim, çalışmanın bağlamı olan 3 Temmuz 2011 sürecinden günümüze kadar sürecin aktörleri başta Fenerbahçe olmak üzere bu körlüğü önemli ölçüde yaşamışlardır.

- *Atalet:* Bu aşamada çevresel değişim ve gelişmelerin örgüt üzerindeki etki ve sonuçlarını iyi değerlendiremeyen yönetim kriz karşısında gereken tedbirleri oluşturamamaktadır.
- *Yanlış Karar ve Faaliyetler:* Bu noktada krizin varlığı kendini kabul ettiyse dahi, yönetim kendi içerisinde hangi faaliyetleri yürürlüğe koyacağına dair belirsizlik yaşamaktadır. Bu nedenle hakim bir görüş ortaya çıkamaz ve kişisel sezgiler ile süreç yönetilmeye çalışılır. Özellikle, 3 Temmuz sürecinde Fenerbahçe SK'da başkanın sürecin başında olmaması yönetimin tek bir karar oluşturması ve onu hayata geçirmesi noktasında atıl kalmasına sebebiyet vermiştir. Bununla birlikte Abdullah Kiğılı gibi yöneticiler ise sorumlu oldukları Fenerium'ların bir pazarlama stratejisi olarak daha ağırlıkla devreye sokulmasını sağlamışlar ve literatürde "herkesin kendi en iyi bildiği işe yönelmesi" nosyonu ile bir tutarlılık sağlanmıştır.
- *Kriz:* Krize dair belirtiler iyi okunmayıp, sağlıklı ve akılcı tepkiler verilmemişse örgütün kriz ile karşı karşıya kalması kaçınılmazdır. Bu bağlamda, krize giren örgütlerde çatışma ve panik hakim unsurlara dönüşürken, yöneticiler ise günlük çözümlere yönelerek orta-uzun vadeli amaç ve planları bir tarafa bırakır (Devecioğlu, 2003). Son tahlilde, kriz karşısında iki seçenek kalmaktadır. Bunlar;
- İşletmenin hayatının sona ermesi,
- Doğru kararlar alınarak bir çözüm geliştirilmesi ve krizin avantaja dönüştürülmesi. Bu bağlamda, kriz karşısında içsel ve dışsal çevrede oluşan olumsuzlukların giderilmesi noktasında plan hazırlama ve örgütsel yapının uyum içerisinde çalışılmasını sağlamak anlamında karar almak bizi "kriz yönetimi" kavramına götürmektedir.

2.4.Kriz Yönetimi Kavramı

Kriz yönetimi, krizin önlenmesi ya da sonuçlarının sınırlanmasını değil, kriz ortaya çıktığında gösterilecek tepkilerin yönetimi olarak adlandırılmaktadır (Akdağ, 2005).

Kriz örgütler açısından büyük çaplı örgütsel sorunların beraberinde çeşitli fırsatları da getirebilmektedir. Bu anlamda kriz yönetimi örgütlerin değişime uyum sağlamalarını da mümkün kılan bir enstrüman özelliğini taşımaktadır. Çünkü kriz yönetilebilir bir kavramdır ve olumsuz havanın önüne geçilerek engellenmesi ise kriz planı ve kriz ekibi olan yöneticilerin krizi başarıyla yönetmesi ile mümkün olabilmektedir.

2.5.Spor ve Futbol Sektörü

Modern toplumlarda boş zamanların değerlendirildiği ve sağlıklı kalmak amacı taşıyan bir faaliyet olmaktan sıyrılıp, eğlence endüstrisini bir alt dalına dönüşen spor; başta futbol, basketbol, otomobil yarışları, tenis olmak üzere ekonomik

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

anlamda oldukça büyük pazara hitap etmektedir. Özellikle teknolojide yaşanan büyük dönüşümün tüketim kalıpları üzerindeki etkisi ile birlikte spor ürünlerinden müsabakaların yayın haklarına, sponsorluk hizmetlerinden spor ürünlerinin reklamlarına dek geniş bir ağda spor endüstrisinin faaliyetlerine rastlanabilmektedir (Ekmekçi ve Ekmekçi, 2010). Bugün spor sektörü dünyada 22'inci sektörü oluştururken, spor sektöründen elde edilen cirolar ise dünyada birinci sıradadır. 2007'de sadece ABD'de spor sektöründe 5,5 milyon kişi istihdam edilirken, sportif ürünlere rağbet ise oldukça büyüktür (Ekmekçi, 2007) .

Bu bağlamda spor amatör içeriğinden sıyrılan, taraftar-takım ilişkilerinden çok üretici-tüketici ilişkilerinin geçerli olduğu ve yeni tüketici davranışlarının egemen olduğu bir yapıya çevrilmiştir. Bu anlamda, tüketici davranışlarının dönüşümüne tanıklık edebileceğimiz spor endüstrisinin dünya üzerinde en önemli alt dallarından birini "futbol endüstrisi" oluşturmaktadır. Futbol bugün dünyada milyarlarca eve konuk olan ve kendi kültürünü yerleşik kılmış bir endüstridir.

Küreselleşen dünyada futbol endüstrisine karşı yaklaşımlar iki kategori altında ele alınmaktadır. İlk kategoride futbolun endüstriyelleşmesine dönük olumlu bir bakış söz konusudur. Buna göre oluşan ekonomik hareket ile birlikte seyircilere en kaliteli spor alanlarında, en kaliteli futbolcuları izlemek imkanı tanınmış, bu sayede alt yapıya yatırım imkânı doğarken, seyir zevki yükselmiştir Bu bağlamda karşıt görüş ise futboldaki endüstriyelleşmenin spordaki amatör ruhu ve idealleri öldürmekle kalmayıp, beraberinde taraftardan tüketiciye dönüşüm esnasında ortaya çıkan holiganizm tehdidini, spor çevresinde örgütlenmiş ulusal heyecan motifinin bitişini, doping, şike, bahis gibi unsurları spor sahnesine davet ettiğini belirtmektedir. Bu görüşe göre futbol endüstrisi artık bir gösteri alanıdır ve bu gösteride en iyi olmak için uygulanabilecek olan her türlü strateji mübahtır. Bu anlamda her iki görüşte haklılık payına sahiptir. Çünkü endüstriyelleşen bir futbol bahis, doping ve şike gibi unsurlar için açık bir kapı oluştururken, bugünkü gelişmişliğinden geriye düşmüş bir futbol ise milyarları oluşturan küresel futbol izleyicisi ve futbol pazarı için cazibesini yitirecektir.

Tüm bu kavramsal çerçeve sonucunda futbol endüstrisinde taraftar-tüketici profilinin imaj yönetimi, spor pazarlaması ve kurumsal iletişim süreçlerinin muhatabı olduğu görülmektedir. Çalışma bağlamında da dile getirilebileceği üzere, Fenerbahçe SK başta olmak üzere 3 Temmuz sürecinden etkilenen tüm kulüplerin (örgütlerin) karşı karşıya kaldığı kriz yönetimi bir örgütsel sürece referans verirken, örgütün sorumlu olduğu unsurlar ise başta taraftar-tüketici olmak üzere, hisse sahipleri, kamuoyu, sponsorlar vb'dir.

2.6.Spor Pazarlaması, İmaj Yönetimi, Kurumsal İletişim

Endüstriyelleşen futbolda taraftarlar tüketiciye dönüşürken, spor kulüpleri de birer şirkete dönüşmektedir. Ülkemizde de 1990'lı yıllardan itibaren kulüplerin borsaya

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

açılarak şirketleşmeleri sıklıkla karşılaşılan bir uygulama olmuştur ve Türkiye'de Fenerbahçe SK'nın da dahil olduğu dört büyük kulübün hisseleri İMKB'de işlem görmektedir. Bu bağlamda, tıpkı diğer şirket organizasyonlarında olduğu gibi kulüplerin de çeşitli örgütsel aşamaları söz konusudur. Bunlar; ürün ya da hizmet üretimi, tanıtım, dağıtım gibi unsurlarla beraber çalışma açısından önem arz eden pazarlama, imaj yönetimi ve kurumsal iletişimdir.

Spor pazarlaması kavramı ile referans verilen unsur, endüstriyel ürünleri ve tüketici faaliyetleri ile oldukça önemli bir ekonomik hacme sahip spor sektöründeki pazarlama faaliyetleridir (Mullin, 2000). Shank'a göre (2005) ise spor pazarlaması, pazarlama ilkelerinin spor ürünlerine uygulanmasına referans vermektedir.

Spor sektöründe imaj yönetimi ise kuşkusuz pazarlama sürecinin bir parçası niteliğindedir. Çalışmada bir spor kulübünün imaj yönetimine yer verildiğinden burada imaj denildiğinde, kurum imajına referans verilmektedir. Kurum imajı, kurum kimliğinin aksine bir kurumun zihinlerde nasıl kavrandığına ilişkin bir kavramdır. Buna göre bir spor kurumu hakkında oluşan izlenimler, önceki deneyimler, halkla ilişkiler faaliyetleri zihinlerdeki spor kurumu imajını oluşturmaktadır. Kurum imajının temel işlevi paydaşların üzerinden inandırıcılık ve güven yaratmaktadır. Bu nedenle imaj gerçekle uyum içinde ya da gerçeğe yakın olmalıdır.

Çok iyi yönetilen bir işletmenin bir kaza ya da dikkatsizlik sonucu yaptığı etik dışı bir davranış, kurumu toplumla karşı karşıya getirdiği gibi, spor kurumları da bu tip süreçlerle ve süreçlerin doğurduğu krizlerle karşı karşıya gelebilir. Dolayısıyla, imaj yönetimi kriz şartlarında dahi inandırıcılık ve güven ortamını sağlamak olarak adlandırılmaktadır (Özdemirci, 2004).

Bu noktada altının çizilmesi gereken bir diğer kavram ise kurumsal iletişimdir. Kurumsal iletişim, kurumun tüm iletişimlerinin tutarlı bir şekilde yönetilmesini, kurum kimliğinin geliştirilmesini, ilgili çevrelere etkili şekilde ulaştırılmasını, ulaşılmak istenen kurum imajı ve kurum itibarını elde edilmesine referans vermektedir (Uztuğ vd., 2012). Kurumsal iletişim, kurumun karşı karşıya kaldığı kriz durumlarında da oldukça kullanışlı bir enstrümandır. Bu anlamda kurumsal iletişimi sürdüren unsurlar (kulüp başkanı, asbaşkan, basın sözcüsü, teknik direktör vb.) gerçeklik ya da gerçeğe yakınlık nosyonlarından vazgeçmeyerek şeffaf ve tutarlı olmalı, böylece kurumsal itibar kaybına neden olmama noktasında dikkatli davranmalılardır.

Tüm bu bilgiler ışığında, tıpkı diğer örgütlerin yaşadığı gibi spor sektöründe faaliyet gösteren kulüplerin de süreç içerisinde krizlerle karşı karşıya kalması mümkündür. Nitekim, 3 Temmuz süreci ülkemiz futbolu için olduğu kadar bu krizden en geniş çaplı etkileri gören Fenerbahçe SK için de bir krizdir. Çünkü Fenerbahçe bir spor kulübü olarak örgüt kimliğine sahip olduğu gibi, aynı zamanda kağıt üstünde de bir şirkettir ve şirketin ekonomik faaliyetleri de bu süreçten yoğun

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

olarak etkilenmektedir. Dolayısıyla, her krizde olduğu gibi 3 Temmuz'da da bir kriz yönetimine ihtiyaç doğmuştur. Bu kriz yönetiminin alt başlıklarını ise pazarlama, imaj yönetimi ve kurumsal iletişim oluşturmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde 3 Temmuz sürecinde oluşan krizde Fenerbahçe'nin hem bir futbol kulübü hem de bir şirket olarak hangi kurumsal iletişim, pazarlama ve imaj yönetimi stratejilerini uygulayıp hangi sonuçları elde ettiği tartışılacaktır.

2.7.Sporda Kriz Yönetimi

Spor organizasyonları 20. yüzyıl itibarı ile toplumsal değişme ile paralel olarak bünyesinde çeşitli özellikleri barındırmaya başlamıştır. Bunlar; "kitleselleşme, örgütlenme, farklılaşma, globalleşme, çeşitlenme, siyasallaşma, sekülerleşme, profesyonelleşme, endüstrileşme, ticarileşme, bilimselleşme, cinsiyetsizleşme, estetikleşme ve erotikleşme"dir.

Bir spor organizasyonu için hazırlanmış yönetim teknikleri veri seti ve planlama, bir başka organizasyon için geçerli olmayabilmektedir. Aynı zamanda insan faktöründen kaynaklı, doğru hazırlanmış bir planın da yerine tam olarak getirilmemesi, çevresel koşulların değişmesi, teknik zorlukların eklenmesi de spor organizasyonu yönetimini sürekli kılmaktadır (Devecioğlu, 2003).

Dolayısıyla, spor organizasyonları planlanırken, gelişmesi muhtemel senaryonun yanında oluşabilecek potansiyel tehditlere karşı da donatılmalı ve bu doğrultuda spor organizasyonlarının ne tür eksiklerle karşılaşacağı ve bu eksikliklerin yaratacağı sorunların çözülmesi için nelerin yapılması gerektiği önceden öngörülebilmelidir.

Doping, bahis ve şike olayları ise özellikle spordaki endüstrileşme düzeyinin artması ile birlikte 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren bir ivme kazanmaktadır (Akşar, 2013).

Giresunlu'ya göre de (2011), şike, bahis ve doping vakalarının birbirleriyle ilişkisi oldukça yüksektir. Bu bağlamda, şike ve teşvik olaylarının ilk adımı yasa ya da yasa dışı bahis organizasyonları ile başlamakta, bu sürece spor kulüpleri, idareciler ve sporcular katılmaktadır. Şike ve teşvik primleri bu mekanizma içerisinde doğmakta ve gerek rakibinin rakibini gerekse de kendi rakibini bir sonuç doğrultusunda hareket etme noktasında ödüllendirme olarak gündeme gelmektedir.

Bir başka bakış açısına göre ise olayların ve olguların merkezinde endüstriyel spor/ futbol kavramı yatmaktadır. Sporun/futbolun endüstriyelleşmesi, taraftar açısından sosyal hayatın bir parçası olan kulüplerin mülkiyetlerinin Arap şeyhleri ve çokuluslu iletişim ve pazarlama ile uğraşan sermaye gruplarına geçmesi sonucunu doğururken, küreselleşme ile birlikte fiziki, zihinsel ve ahlaki sınırlar ortadan kalkmış ve kulüpler piyasaya arz edilmeye, metalaşmaya, taraftarlar ise tüketici olmaya itilmiştir (Authier, 2002).

Çünkü bir şeyin endüstriyelleşmesi onun kâr getiren bir mekanizmaya dönüşmesi, dolayısıyla kâr üretmek için her yöntemin mübah olduğu bir düzleme geçilmesi söz

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

konusudur. Buna göre bahis sektörü, spor sektörünün bir yan sanayiine dönüşmüştür ve bu şartlar altında şike kaçınılmaz olmaktadır (Koray, 2010).

21. yüzyılda ise sporda kriz örneklerine, son yıllarda ise sosyal medya üzerinden sporcuların kulüpleri ile olan ilişkilerini teşhir etmeleri eklenmektedir. Örneğin; 2012-2013 sezonunun başında Fenerbahçeli futbolcu Alex'in teknik direktörü Aykut Kocaman ile ilgili paylaştığı ifadeler bu tip bir krize örnek olarak gösterilmektedir. Bununla birlikte, küresel örneklerde de görüldüğü üzere bazı transferlerin tarafların bilgisi dışında söylenti ve dedikodu yolu ile sosyal medya ortamında gündeme gelmesi de bir başka kriz olarak ön plana çıkmaktadır. Tüm bu etmenler sporda kriz kavramını oluşturan sorunlardır ve her birinden hareketle bir spor organizasyonunun kriz yaşaması söz konusu olabilmektedir.

Şike, doping, bahis vakalarının ve diğer krizlerin sadece spor dışı unsurları ve sporcuları ilgilendiren bireysel sonuçları olabildiği gibi bizatihi spor organizasyonlarını ilgilendiren ve çok daha büyük çaplı sonuçları olabilmektedir. Spor organizasyonları gerek arkalarındaki taraftar desteği gerekse de bünyelerindeki büyük hacimli ekonomi ile bireylerin karşı karşıya kaldığı sonuçlara oranla çok daha büyük krizlerle karşılaşmaktadırlar. Nitekim, çalışmamızda ele aldığımız 3 Temmuz süreci örneğinin merkezinde yer alan kriz faktörü şike ve teşvik kavramları iken sadece idareciler, sporcular ya da spor dışı unsurlarla sınırlı kalmamış, başta 20 milyonu aşkın taraftarı olan Fenerbahçe olmak üzere, Beşiktaş, Trabzonspor gibi büyük kulüpleri ve yine diğer önemli kulüpleri ve dolayısıyla taraftarlarını da etkilemiştir (Zelyurt, 2013).

Bununla birlikte, spor organizasyonlarının yönetiminin kriz kavramını da içerebilecek şekilde donatılması gerektiğinden, krize karşı verdiği tepkiler aynı zamanda kurumsal imajın ve itibarın korunmasına yönelik tepkiler olarak kayda geçecektir. Nitekim, gerek merkezinde şike ve teşvik olan 3 Temmuz sürecinin karşıtları gerekse de taraftarlarının vurguladığı üzere Fenerbahçe kulübü, 100 yılı aşkın tarihi ile Türkiye'de gerek sosyal tarih gerekse spor tarihi açısından özel bir yere sahiptir (Başaran, 2013). Dolayısıyla, spor organizasyonunun kurumsal sürekliliği ve imaj yönetimi açısından krizi analiz etmek ön plana çıktığı gibi, krizden nasıl aşılacağına dair yönetim stratejileri geliştirmek de önem kazanmaktadır. Bu da kriz yönetiminin temel faktörlerinin nasıl uygulamaya geçirildiği ile yakından ilişkilidir.

Spor kulüplerinin tam anlamıyla kurumsallaşmasının önünde çeşitli engeller bulunmaktadır. Bu engellerin başında yöneticilerin spor kökenli olmaması ve çoğu zaman başka sektörlerden gelen ve sporu bu sektörlerdeki faaliyetlerin halkla ilişkiler ve imaj yönetimi olarak tasarlamaları gelmektedir.

Nitekim, bugün 3 Temmuz Süreci olarak tarif edilen ve merkezinde şike ve teşvik iddialarının bulunduğu süreç de bu gelişmelerden bağımsız olarak

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

değerlendirilemez. 3 Temmuz süreci Türkiye'de kulüpleri idari statüsünden, idarecilerin spor kökenli olmamasına, spor alanının politik etkiye açık olmasından Bu bağlamda, doping, şike, teşvik ve bahis iddiaları Türkiye futbol endüstrisinde kısıtlı bir zaman dilimindeki bir sürecin sonucu olmayıp, genel durumun semptomu konumundadırlar. Bu genel durum, idareci-kulüp ilişkisi, kurumsallaşma düzeyi, politika-spor ilişkisinden bağımsız düşünülememektedir.

Sürecin aktörleri (futbolcular, idareciler, kulüpler, taraftarlar, federasyon, yayıncı kuruluş) krizi yönetmek noktasında çeşitli uygulamalara yönelmişler, bunlardan bir kısmı başarılı olurken, bir kısmı ise krizin daha da derinleşmesi sonucunu üretmiştir. Krizin merkezinde Fenerbahçe SK olmakla birlikte, aslında Türkiye futbol endüstrisinin tüm aktörleri (Örn; iddianamede adı geçmeyen Galatasaray vb. gibi) dahil olduğu bir kriz ortamı söz konusudur.

3.BİR KRİZ ÖRNEĞİ OLARAK 3 TEMMUZ SÜRECİ

3 Temmuz Süreci'nin merkezinde yer alan bir çok spor kulübüne, idareciye, görevlilere ve futbolculara yöneltilen bir suçlama olarak şike kavramı, Türk Dil Kurumu'na göre; "bir spor karşılaşmasının sonucunu değiştirmek için maddi ve manevi bir çıkar karşılığı varılan anlaşma" olarak tanımlanırken, bir diğer suçlama olan teşvik primi kavramı ise, "belirli bir iktisadi veya sosyal amaca ulaşabilmek için maddi destek ve hukuki kolaylıklar biçiminde verilen ödül" olarak açıklanmaktadır (Hanbay, 2012). Bu bağlamda, teşvik primi de bir şike türü olarak ön plana çıkmaktadır (Albay, 2004). Erdoğan'a göre (2008), "futbolda, kural dışı olan fakat egemenliğin bir parçası olan, mafyalaşma, şantaj, futbolcu ve takım satın alarak maçta şike, hakem satın alma gibi kirli ilişkiler örgütlü hayatın önemli bir parçasıdır".

3 Temmuz 2011 gününün sabahında Türkiye'nin 15 şehrinde eş zamanlı olarak gerçekleştirilen operasyonlar sonucunda başta Fenerbahçe başkanı Aziz Yıldırım olmak üzere, yöneticiler İlhan Ekşioğlu ve Şekip Mosturoğlu, Beşiktaşlı idareci Serdar Adalı ve eski teknik direktör Tayfur Havutçu, Sivasspor başkanı Mecnun Odyakmaz, Trabzonspor başkanı Sadri Şener, farklı kulüplerden idareciler, teknik sorumlular; Bülent Uygun futbolcular Emenike, İbrahim Akın, Ümit Karan, Korcan Çelikay gibi isimler gözaltına alınmıştır. Türk spor tarihinin en büyük krizlerinden biri olarak kabul edilen süreçte tutuklu ve tutuksuz sanık sayısı 93'ü bulmuş ve mahkeme 16. Ağır Ceza'da görülmeye başlanmıştır.

3.1.Sürecin Aktörleri

3 Temmuz sürecinin gerek tüzel kişilikler gerekse de bireyler özelinde çeşitli aktörleri bulunmaktadır. Toplamda 93 sanıklı bir dava söz konusu olsa da, bunlardan bazıları sadece örgüt suçu ve dolayısıyla ceza hukuku boyutu ile ilgilidir (Örn; Olgun Peker vb.). Bir diğer bölümü ise sportif haklarından mağdur bırakmalarla ilgilidir. Örneğin, spor hukukuna göre yargılama sonucunda ceza hukukunda suçu sabit görülen Aziz Yıldırım, ceza almamıştır. Bu

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

uzun süre bir çelişki olarak kabul edilmiş olup, bugün de tartışmaların düğümlendiği bir alan olarak ön plana çıkmaktadır. Öte yandan ceza hukuku bağlamında yargılanmaları söz konusu olmayan tüzel kişilikler yani kulüpler ise spor hukukunun alanına girmektedir ve Fenerbahçe ve Beşiktaş, ulusal spor hukukunun merciisi olan UEFA tarafından cezalandırılırken, uluslararası tahkim özelliğini taşıyan CAS'tan da cezalarının onaylanması sonucu çıkmıştır. Yine TFF, iddianamede ismi geçmeyen Galatasaray'ın da dahil olduğu bir dizi kulübü (Beşiktaş, Bucaspor, Bursaspor, Eskişehirspor, Fenerbahçe, Galatasaray, Gençlerbirliği, Giresunspor, İstanbul Büyükşehir Belediyespor, Kardemir Karabükspor, Kasımpaşa, Kayserispor, Konyaspor, Manisaspor, Ankaragücü, Sivasspor ve Trabzonspor) PFDK'ya sevk etmiş ancak "Müsabaka Sonucunu Etkileme" nedeniyle gerçekleştirilen bu sevk sonucunda hiçbir kulübe ceza verilmemiştir.

Bu bağlamda, örneğin; Aziz Yıldırım şike ve teşvik suçlarını işlemek suçundan hapis cezasına çarptırılırken, TFF (Türkiye Futbol Federasyonu) Aziz Yıldırım'a ceza verilmesine gerek duymamış, buna karşın Mosturoğlu 1, Ekşioğlu ise 3 yılla cezalandırılmıştır. Öte yandan Fenerbahçe SK, UEFA'dan gönderilen bir yazı üzerine tedbiren TFF tarafından 2011-2012 sezonunda Şampiyonlar Ligi'ne gönderilmemiş ve sonrasında 2+1 yıl ceza daha almış, buna karşın TFF tarafından yürütülen soruşturmada Fenerbahçe'ye herhangi bir ceza (eksi puan ya da ligden düşürme) söz konusu olmamıştır. Beşiktaş'ta ise Adalı ve Havutçu, 1 yıl süreyle tutuklu kalırken, kulüp UEFA tarafından o yıl katılmaya hak kazandığı Avrupa Ligi'ne çağrılmış ancak daha sonrasında 1 yıl ceza almıştır. Yine Beşiktaşlı idarecilerin transfer şikesi suçlaması ile karşılaşmalarına neden olan görüşmelerin merkezindeki Korcan Çelikay, İbrahim Akın ve İskender Alın da 1'er yıl süreyle tutuklu kalmışlar ancak hapisten çıktıktan sonra çeşitli kulüpler tarafından transfer edilmişlerdir. Bu bağlamda, uluslararası otoriteler tarafından cezalandırılan Türk futbolunun paydaşları, TFF tarafından kısmen cezalandırılmış ancak "şikenin teşebbüs noktasında kaldığı ancak sahaya yansımadığı" gibi UEFA'nın "sıfır tolerans ilkesi" ile çelişen bir karar alınmıştır.

Görüldüğü üzere 3 Temmuz süreci çok bilinmeyenli bir denklem olma özelliği sergilemiştir ve bugün de bu denklem Yargıtay tarafından başta Aziz Yıldırım'ınki olmak üzere çeşitli kararlar onaylanması ve kesinleştirilmesi ile birlikte çözüme kavuşturulamamış gözükmektedir.

3.2.Sürecin Sonuçları

Süreç, 2011-2012 ve 2012-2013 futbol sezonlarında da tartışılmaya devam etmiş, 2013-2014 sezonunun başında UEFA tarafından kişiler hakkındaki cezaları sonraya bırakmak kaydıyla Fenerbahçe'ye verilen 2+1 (CAS tarafından 1 yılı indirilmiştir) ve Beşiktaş'a verilen tedbirli 1 yıl ve TFF tarafından kişilere verilen hak mahrumiyeti cezaları ile sportif alanda sonuçlanmıştır. Türkiye bağlamında ise TFF'nin kurulları PFDK'ya sevk ettiği 17 kulübün herhangi birisinin şike ya da teşvik

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

primi faaliyetlerine katılmadığını belirtmiştir. Ceza hukuku alanında ise aralarında yönetici, teknik sorumlu, futbolcu, tercüman ve menajerlerin de bulunduğu 19 kişiye 6 yıldan 7 aya kadar çeşitli cezalar verilmiştir.

Bununla birlikte, 3 Temmuz süreci 17 Ocak 2014'te Yargıtay kararlarından sonra tamamlanmış gibi gözükse de, Türkiye'nin siyasi konjonktüründeki gelişmelerle paralel olarak "yeniden yargılama" tartışmalarının beraberinde düşünülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, Aziz Yıldırım yeniden yargılanma için Yargıtay'a başvurusunu gerçekleştirmiştir (http://www.fotomac.com.tr). Dolayısıyla, 3 Temmuz sürecine bitmiş bir süreç olarak bakılamaz. Çünkü sırasıyla;

- Fenerbahçe Başkanı ve yöneticileri ile Beşiktaş yöneticisi ve teknik sorumluları hakkında UEFA'dan beklenen ceza henüz açıklanmamıştır,
- Fenerbahçe cephesinde başkan Aziz Yıldırım'ın yeniden yargılanma talebi yürürlüktedir ve davanın akıbetinin ne olacağı bilinmemektedir,
- Beşiktaşlı yöneticilerin ve diğer kulüplerden yöneticilerin ceza miktarları ile ilgili Yargıtay'ın yeniden görüşme kararı söz konusudur,
- Sportif anlamda CAS, Beşiktaş'ın tedbirini kaldırmamıştır. Bu sürecin devam ettiği yönünde yorumlanmaktadır,
- Sportif anlamda UEFA tarafından verilen cezalar yalnızca Avrupa'da mücadeleye etmeye hak kazanmış kulüpler için geçerlidir. Oysa ki, Fenerbahçe ve Beşiktaş dışında birçok kulübün ismi iddianamede yer almaktadır,
- Trabzonspor'un UEFA ve FIFA nezdinde 2010-2011 sezonunun şampiyonluk kupasının kendilerine iade edilmesi yönündeki talepleri yürürlüktedir ve bütün bu olgular 3 Temmuz sürecinin yeni gelişmeleri bünyesinde potansiyel olarak taşıdığını göstermektedir.

Bu bağlamda, 3 Temmuz sürecinin en kritik aktörü olarak Fenerbahçe'nin ve diğer kulüplerinin, idarecilerin, sporcuların, TFF'nin sporda kriz yönetimi anlamında hangi stratejilere (imaj yönetimi ve kurumsal iletişim, kriz yönetimi, yenileme çalışmaları) başvurduğu ve hangi sonuçları elde ettiği, Bulgular ve Tartışma bölümünde ele alınacaktır. Bunlardan özellikle, 3 Temmuz sürecinin odağında olduğu tezi savunulan Fenerbahçe'nin idareci ve sporcularına daha çok yer ayrılmış ve Fenerbahçe'nin yenileme çalışması olarak pazarlama stratejilerine yer verilmiştir.

4.GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışma, literatür taraması ve medyadaki haberler (döküman incelemesi) üzerinden söylem analizi yöntemlerinin kullanımı ile gerçekleştirilmiştir ve toplam iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kavramsal çerçeve başlığı altında kriz, kriz yönetimi kavramı ve aşamaları ile spor kulüplerinde kriz yönetimi sunulmuş, ikinci bölümde ise Fenerbahçe SK'da ve süreçte yer alan diğer aktörler tarafından 3 Temmuz'da uygulanan kriz yönetimi (pazarlama, imaj yönetimi, kurumsal iletişim vb.) stratejisi ele alınmıştır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

4.1.Sınırlılıklar

Çalışma 3 Temmuz 2011'den günümüze kadar olan medya verilerinin (gazeteler, web siteleri vb) kullanımı ile ve sürecin bir aktörü olarak yalnızca Fenerbahçe kulübünün kurumsal iletişim, pazarlama, imaj yönetimi faaliyetleri ile sınırlıdır. Sportif ve ceza yargısında kullanılan veriler (tapeler vb.) gerek hukuki süreç sürdüğünden gerekse de sportif süreçle değil ceza yargısıyla ilgili olduğundan çalışmanın sınırları dışarısında kalmaktadır.

4.2.Araştırma Grubu

Fenerbahçe, Beşiktaş, Trabzonspor, sporcular, taraftar grupları vb. aktörlerin 3 Temmuz sürecinde medyada izlenebilen kurumsal yönetim çalışmalarıdır.

4.3.Veri Toplama Araçları

Çalışmada elde edilen veriler kriz yönetimi, spor yönetimi, sporda kriz yönetimi konularına ilişkin literatür taraması (makale-kitap vb.), 3 Temmuz 2011'den günümüze kadar olan süreçte günlük gazete ve web-siteleri, Fenerbahçe SK, Beşiktaş JK, Trabzonspor, TFF'nin internet sitesi, resmi dergisi ile sosyal medya hesaplarından edinilmiştir.

4.4.Verilerin Toplanması

Veriler literatür taraması döküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır.

4.5.Verilerin Değerlendirilmesi

Günlük gazete ve web sitelerinden elden edilen veriler söylem analizine tabi tutulacak ve literatür taraması yöntemiyle elde edilen veriler ile mukayese edilerek teori ile pratiğin tutarlılığı değerlendirilecektir.

5.BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmanın bulgular ve tartışma bölümünde 3 Temmuz sürecinin aktörleri olarak ifade edilen kulüpler; Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor ve idarecileri, şike zanlısı sporcular İbrahim Akın, İskender Alın, Serdar Kulbilge, Korcan Çelikay, Emmanuel Emenike, teknik direktörler; Bülent Uygun, Tayfur Havutçu ve TFF'nin kriz yönetmek adına ürettikleri stratejiler medyadan elde edilen veriler (basın bültenleri, açıklamalar, TV programları, röportajlar, gazete ve internet sitesi haberleri) ile analiz edilecek ve kriz yönetme başarıları tartışılacaktır.

5.1.Fenerbahçe SK'nın 3 Temmuz Sürecinde Uyguladığı Stratejiler

5.1.1.İmaj Yönetimi ve Kurumsal İletişim

İmaj yönetimi kavramı, kurumsal iletişim ile birlikte düşünülmelidir. Çünkü, kurumsal iletişim alanında gerçekleştirilen tüm hamleler organizasyonun imajı üzerinde etkilidir. Fenerbahçe SK, gerek 3 Temmuz'un Türk futbolunun temizlenmesi için bir fırsat olduğunu savunanlar (Başaran, 2013) gerekse bu temizliğin Fenerbahçe üzerinden gerçekleştirilmesinin eleştirisini yapanlar (Gökerman, 2013) açısından bu sürecin merkezindedir ve dolayısıyla imajı en çok yıpranan ve imaj çalışması yapmaya en çok ihtiyaç duyan kurumdur. Çünkü; Fenerbahçe'nin her ne kadar 100 yılı aşkın tarihi olan bir kulüp olduğu tezi üzerinden kurumsal süreklilik durumu savunulsa da, Fenerbahçe'nin kurumsal iletişim

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

mekanizmalarını devreye sokmadığı durumda, suçu kabul edeceği algısı uyanmaktadır. Yani Fenerbahçe'nin şike ve teşvik fiillerine karışan idarecilerinden soyutlanmasını isteyen algı aslında kulübün kurumsal sürekliliğine leke getirdiği düşünülen bir algıdır. Aziz Yıldırım ve tezlerini destekleyenler açısından da, istifa etmek ve cezai hukuk mücadelesini Fenerbahçe başkanı olmadan sürdürmek bu anlama gelecektir. Dolayısıyla, Aziz Yıldırım'ın da ifade ettiği gibi, "şike yapmışsa, Fenerbahçe için yapmıştır". Bu nedenle kişiler ve şahısların ayrı ayrı yargılanması (Başbakan Erdoğan'ın UEFA'nın toplantısında bahsettiği gibi) mümkün değildir. Bu bağlamda, Fenerbahçe'nin imaj yönetimi ve kurumsal iletişiminin merkezinde idarecileri üzerinden kulübün ve hatta cumhuriyetin temel ideolojisinin tehdit altında olduğu belirtilmektedir.

Bu açıdan, Fenerbahçe'nin cezai hukuk süreci bir yana, özellikle spor hukuku alanında kendi web sitesi, çeşitli medya organlarına yaptığı açıklamalar, FBTV platformu üzerinden gerçekleştirdiği kurumsal iletişim etkinlikleri, toplantılar, yürüyüşlerin merkezinde de bu bütünleşme haline dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla, Fenerbahçe'nin 3 Temmuz süreci olarak ifade edilen dönemde herhangi bir idarecisinin ya da sporcusunun gerçekleştirdiği fiilin kulübü bağlayacağı düşünülmektedir.

Bu bağlamda, Fenerbahçe'de kurumsal iletişim ve imaj yönetiminin iki kritik figür üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir. Bunlardan ilki; başkan Aziz Yıldırım, diğeri ise "genç ve yetenekli başkan adayı" olarak lanse edilen iş dünyasının tanınmış ismi yönetici Ali Koç'tur. Aziz Yıldırım, kulübün başında son 2.5 senesi 3 Temmuz sürecine tekabül edecek şekilde 16. yılını kutlarken, Ali Koç ise 3 Temmuz'u takip eden ikinci yönetim seçiminde yönetimde yer almamıştır. Ancak kulislerde 2015'te başkanlığa aday olacağı konuşulmaktadır.

Bu süreçte başkan Aziz Yıldırım kulübün imajını özellikle Atatürkçü, cumhuriyetçi, laik bir çizgide tasvir edip en başta şike ve teşvikle ilgili olduğu söylenen 19 maçtan neden daha maça indirildiğini sorup, 3 Temmuz'un siyasi bir operasyon olduğunun altını çizerken, Koç ise taraftar arasında "geleceğin başkanı" olarak özellikle 3 Temmuz sürecinde kulübü savunan açıklamaları, (Örn; "Bizi ligden düşürün (http://spor.milliyet.com.tr)", "CAS Davası Namusumuzdur" (www.youtube.com) ile hatırlanmaktadır. Süreçte, Fenerbahçe adına rol alan diğer figürler ise sıklıkla değişmiştir. Bazen diğer idareciler Abdullah Kiğılı, Murat Özaydınlı, Mahmut Uslu, bazen teknik direktör Aykut Kocaman, bazense futbol takımı kaptanları Emre Belözoğlu ve Volkan Demirel çeşitli beyanları ile ön plana çıkmışlardır. Ancak ağırlıklı olarak Aziz Yıldırım ismi ve takiben Ali Koç görülmektedir.

Aziz Yıldırım, sürecin en başından beri Fenerbahçe'nin bir operasyona kurban gittiğini ve kendisinin Türk futbolunu aklamak için günah keçisi ilan edildiğini belirtmiş ve "darağacında olsam bile son sözüm Fenerbahçe" gibi söylemlerle

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

kulübüm gerekirse kapısında bekçilik yapacağının dramatik bir üslupla altını çizmiştir. Bir köşe yazarına göre bu tavır, idamdan önce "Tek Yol Devrim" diye bağıran politik öğrenci hareketi lideri Deniz Gezmiş'in tavrı ile konjonktürel olarak benzeşmektedir (www.hurriyet.com.tr).

Bu bakış açısına göre Fenerbahçe en büyük sivil toplum örgütü ve cumhuriyet ideolojisinin son kalesi olarak ele geçirilmek istenmektedir. Zelyurt'un (2013) anketinin belirttiği üzere bu taraftarın önemli bir bölümünde karşılık bulan bir tavırdır. Taraftar da, Aziz Yıldırım üzerinden Fenerbahçe'nin hedef alındığını düşünmekte olup, özellikle siyasi iktidar ve Gülen hareketini sorumlu bulmaktadır. Aziz Yıldırım'ın bu süreçte kullandığı diğer temalar ise "Fenerbahçe'nin bir cumhuriyet olduğu", "Türkiye cumhuriyeti'nin son kalesi olduğu", "Fenerbahçe'nin bir puanının bile silinmesine razı gelinmeyeceği", şeklindedir. Özellikle bu son kale polis ve yargı içerisindeki bir yapılanma tarafından sahte deliller (telefon tapeleri), keyfi uygulamalar ve tehdit ile ele geçirilmek istenmektedir. Dolayısıyla, Aziz Yıldırım kulübün ele geçirilmesine karşı çıkan bir figür konumundadır. Bu da Aziz Yıldırım'ın başkanlığı altında Fenerbahçelilerin birleşmesi çözümünü gündeme getirmektedir. Bu tip söylemlerinden ötürü çeşitli zaman dilimlerinde Aziz Yıldırım, eski Fenerbahçe yöneticisi ve köşe yazarı Ömer Çavuşoğlu tarafından "Türk futbolunun Atatürk'ü" ilan edilmiştir (Hanbay, 2012).

Bu süreçte Fenerbahçe camiasında öne çıkan diğer isimler ise paralel sözler söylemektedirler. Örneğin, eski futbolcu ve camianın sembol isimlerinden Ogün Altıparmak;" Fenerbahçe her zaman Cumhuriyet'ten yanadır. Fenerbahçe hiçbir zaman cemaatlere boyun eğmemiştir. Yasa değişikliği yapanlara teşekkür ederim. Kimin biat ettiğini gördük" derken, eski futbolcu, teknik direktör ve yorumcu Rıdvan Dilmen ise "Yıllardır bu etiket altında yaşamımıza devam ediyoruz. Aslında 3 Temmuz'dan sonra ne gol atan Rıdvan Dilmen ne teknik direktör Rıdvan Fenerbahçe'yi bu kadar sevdiğini bilmiyordu" demiş, gazeteci Lube Ayar ise 3 Temmuz sabahı başkanlarının içeriye alındığını, gün öğleye varmadan küme düşürülmelerine karar verildiğini. Ancak ölmediklerini ve düzene boyun eğmedikleri için ödedikleri bedellere şahit olduklarını" belirtmektedir (Hanbay, 2012).

Aziz Yıldırım'ın bu süreçteki en temel vurgularından olan siyasi bağlantı aynı zamanda 25 milyon taraftarı olan bir kulübün, bir sivil toplum kuruluşunun siyasi etki alanını da kapsamaktadır. Buna göre Fenerbahçelilik tek başına bir ideolojidir ve diğer siyasi ideolojilerin üzerindedir (Gökerman, 2013). Dolayısıyla, sadece iktidar partisinin "yeniden yargılama" taleplerinde netleşen konsensusta değil, aynı zamanda muhalefet partileri ile de ilişkilerde bu tonlama belirleyici olmaktadır. Aziz Yıldırım'ın CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu'na üzerinde memleketi Tunceli'nin plaka numarasının bulunduğu formayı takdim ederken kurduğu cümleler

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

bu anlamda önem arz etmektedir; "Biz Atatürk'ün kulübüyüz. Onun ilkeleri doğrultusunda ilerliyoruz. Yargı sürecinde bana ve arkadaşlarıma destek veren CHP ve Sayın Kılıçdaroğlu'na teşekkür ediyoruz" (www.radikal.com.tr, 25.09.2012).

Kılıçdaroğlu da buna karşılık; "Demokrasilerde siyasal iktidar, dernekler ve kulüpler üzerine baskı kurmamalı ve kuramaz da. Bu bağlamda, Aziz Başkan'ın yaşadığı tablo, bizim içimize sinmedi. Sadece bizim değil, tüm Fenerbahçe camiasının içine sinmedi. Aziz Başkan yargılanırken, Fenerbahçeli taraftarların, kulüplerine ve demokrasiye bağlılıklarını izledik. Zaman zaman da eleştiri aldık; "CHP'liler, Fenerbahçeliler gibi daha dişli değiller" diye. Sayın başkanın davası ile ilgili parlamentoya bir yasa teklifi geldi. Kuşkusuz, hemen her türlü desteği vereceğimizi söyledik. Yasa veto ile geri döndü, ama aynen parlamentodan geçti" demektedir (www.radikal.com.tr).

Buradan da anlaşılacağı üzere, Fenerbahçeliliğin diğer ideolojilerin üzerinde bir ideoloji olduğu ve "Türkiye'nin en büyük STK'sı olduğu söylemi" siyaset kanadında da tıpkı toplumun bir kesiminde olduğu gibi karşılık bulmaktadır. Kılıçdaroğlu aynı ziyaret esnasında 3 Temmuz'u sindiremediğini belirtirken, Fenerbahçe gibi 25 milyonu aşkın taraftarı (dolayısıyla kamuoyu) olan bir kulübün üzerinde gerçekleştirilen bu operasyonun getirdiği tahribata dikkat çekmektedir.

Aziz Yıldırım, bilindiği üzere 1 yıl süre ile Metris Cezaevi'nde tutuklu kalmıştır. Bu süreçte, Yıldırım, kamuoyu ile ilişkilerini avukatları aracılığı ile ve kulübün resmi yayın organları ile yürütmüştür. Bu dönemin en dikkat çekici uygulamalarından birinde başkan Yıldırım, Taraftar Kart sahibi Fenerbahçelilerin telefonuna başkanlığının 14. yılı sebebiyle sesli bir mesaj göndermiş ve mesajda, "böyle bir kulübün başkanlığını yapmış olmaktan gurur duyuyorum. Bu gururu bana verenlere de teşekkür ediyorum" demiştir (Hanbay, 2012).

Ali Koç ise özellikle 2011-2012 sezonunun son maçında polis müdahalesine karşı taraftarın güvenliğini sağladığı görüntülerle medyada anılmış, özellikle sosyal medyada dolaşıma giren fotoğrafları üzerinden bir görsel kompozisyon oluşturulmuştur. 17 Ocak 2014 Yargıtay kararlarının açıklanmasından sonra da kulüpte Ali Koç'un ismi başkanlık için sıklıkla geçmektedir. Kulübü daha yakın tanıyan kaynaklar ise Ali Koç'un 2015'te başkan adayı olacağını belirtmektedirler. Ali Koç'un bu süreçte gerçekleştirdiği kurumsal iletişimin temel sorunları ise CAS Davasının namus olduğunun açıklanmasına karşın çekilmesi, Fenerbahçe'nin düşürülmesi istenmesine karşın 58. madde değişikliği ile düşmenin kaldırılması Ancak yine de süreç boyunca yaptığı kurumsal iletişim hamleleri ile imaj ve itibar yönetimi anlamında Ali Koç, Aziz Yıldırım'a nazaran daha çok ön plana çıkan bir figürdür. Bu bağlamda, Aziz Yıldırım'ın kulübü zorlu bir sürece soktuğu ancak 3 Temmuz süreci sonuçlanıncaya kadar desteklenmesi gerektiği, aksi takdirde şike iddialarının kabul edileceği anlamına geldiği ve sonrasında ise başkanlığın Ali Koç'un hakkı olduğu yaygın bir kanaattir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

Öte yandan Ali Koç'un basınla ilişkileri yürüttüğü dönemde ortaya atılan, 1. Lige düşürülme görüşü ise özellikle Fenerbahçe camiasında çeşitli düzeylerde tepki gören bir görüştür. Buna göre Fenerbahçe Kulübü Yüksek Divan Kurulu Üyesi Lütfü Tomuş, "mevcut kulüp yönetiminin 3 Temmuz'da başlayan krizi iyi yönetemediğini savunmuş ve bir an önce olağanüstü genel kurula gidilmesini ve yol haritasının genel kurul üyeleri tarafından belirlenmesini" önermiştir. Yazılı açıklamada durmuş çalışmanın merkezi kavramı olan kriz yönetimi kavramıyla da paralel düşünülebilecek şekilde;

"Fenerbahçe Spor Kulübü yönetimi, 104 yıllık şanlı, şerefli tarihinde yaşanmamış ve bir daha yaşanmayacak duruma kulübü nasıl düşürdüklerinin hesabını verme yerine, başkalarını suçlama ve tribünlere oynama davranışı neticesi bu şanlı kulübümüzü bu çıkmaza sokmuştur. Fenerbahçe Spor Kulübü kimsenin babasının çiftliği değildir. Fenerbahçe çok acele olağanüstü toplantıya çağrılmalı ve bundan sonraki yol haritası ancak Fenerbahçe Spor Kulübü Genel Kurulu'nca karara bağlanmalıdır. Futbolcularla ve sorumsuz taraftarlarla, etrafa çamur atarak karar alınamaz ve bu düşünceler kulübü bağlamaz. TFF, acz içinde kıvranan ve ne yaptığının, ne konuştuğunun farkında olmayan, acze düşmüş bu yönetimi muhatap almamalıdır. Şayet kendilerinden eminseler bu taleplerini acz içinde oldukları yönetim kurulunda alıp ifade etmelidirler, kalbi Fenerbahçe sevgisi ve aşkı ile dolu bazı taraftarların ve geçimlerini sağladığımız çalışanlarımız olan futbolcuların sözleriyle değil. Biz bu çıkmazdan, etrafı tehdit ederek, Fenerbahçe aşkı ile yanan güzide taraftarımızın hislerinden istifade ederek, onlara sokağa dökerek değil, soğukkanlı, hisleriyle hareket etmeyen tehdidi çıkar yol olarak görmeyen, değerli hukukçularımızla ve Fenerbahçe'nin saygın kongre üyeleriyle dayanışma halinde gerçekçi davranışlarımızla çıkabiliriz. Tribünlere oynayarak değil." cümlelerini kullanmıştır (www.sabah.com.tr).

Ancak geniş kitleler bu isteği sahiplenmiş ve 1 puanın bile silinemeyeceğini ve gerekirse kulübün küme düşürülmesi gerektiği tezini savunmuşlardır. Bu durum, başkan ile kulübün iki ayrı düzlemde değerlendirilmesi gerektiğini ve bu yüzden Aziz Yıldırım'ın kulüp başkanlığını bırakması gerektiğini belirten yaklaşımda da görülmektedir.

Bu argümanların kulübün paydaşları tarafından karşılık bulması ise 2013 yılının Kasım ayında gerçekleştirilen kongrede Aydınlar'ın adaylığına karşın ezici bir üstünlükle Aziz Yıldırım'ın başkan seçilmesinde görülmektedir. Yıldırım, imaj yönetimi ve kurumsal iletişim alanında gerçekleştirdiği strateji doğrultusunda seçimi 3 Temmuz'un kabulü ya da reddi şeklinde lanse etmiş ve sonuçları itibarı ile de bunda başarılı olmuştur. Çünkü Aydınlar'ın seçilmesi, o dönemde Fenerbahçe'yi zor duruma düşüren ve durumun vahim olduğunu ifade eden birinin seçilmesi anlamına gelecektir. Bu da Fenerbahçe'nin 3 Temmuz'u bir bütün olarak kabul etmediği ve başkansız yola devam edeceği sonucunu gündeme getirecektir. Ancak yöneticiler gösterdikleri tavır ile

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

Yıldırım'ın argümanlarına destek vermişlerdir. Nitekim, bugün de bu tavır Fenerbahçe camiasında çoğunluklu olarak gözlemlenebilen bir tavrı temsil etmektedir. Buna göre Aziz Yıldırım ve Fenerbahçe ayrılmaz bir bütün olarak algılanmaktadır ve her ikisi arasında bir ayrım yapılamaz.

Öte yandan, Fenerbahçe kulübünde 3 Temmuz sürecinde başkanın Metris cezaevinde olduğu dönemde kulübe neredeyse liderlik eden Aykut Kocaman ise çeşitli kurumsal iletişim hatalarının altına imzasını atmıştır. Örneğin; Aykut Kocaman'ın gerçekleştirmiş olduğu "tüm takımların hız sınırını aştığı ancak sadece Fenerbahçe'nin radara yakalandığı" söylemi (http://spor.milliyet.com.tr), sadece rakip taraftarlar tarafından bir itiraf olarak değerlendirilmemiş, Fenerbahçeliler tarafından da bir iletişim kazası olarak tasvir edilmiştir.

Gazeteci Ahmet Hakan Coşkun'un hazırladığı "Tarafsız Bölge" programında Trabzonspor Başkanı İbrahim Hacıosmanoğlu, Kocaman'ın bu ifadelerini bir itiraf olarak nitelendirmiş, yayına bağlanan Kocaman burada "radara yakalandık" ifadesini değil, "radar bize tutuldu" ifadesini kullandığını belirtmiştir (http://spor.haber7.com).

5.1.2.Kriz Yönetimi

O'Beirne ve Ries'ın kriz yönetiminin aşamaları Fenerbahçe kulübüne uyarlandığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır.

- *Önleme:* 3 Temmuz süreci bir sabah ansızın Türkiye'nin gündemine oturmuştur ve bu yönüyle Türkiye'nin ve elbette Fenerbahçe spor kulübünün yöneticileri, teknik kadrosu, sporcuları ve taraftarlarının beklemedikleri bir kriz olma özelliği taşımaktadır. Bu bağlamda, doping, finansal krizler vb. hesaplanabilirken, savunucularına göre şike ve teşvik primi fiili, karşı çıkanlara göre ise bir siyasi operasyon olan süreç önceden üzerinden araştırma ve planlamanın mevcut olmadığı bir süreçtir. Kuşkusuz, bir spor organizasyonu karşı karşıya kalacağı sorunları önceden takip etmeli ve buna göre donatılmalıdır. Bu bağlamda, Fenerbahçe'de Aziz Yıldırım süreci Metris Cezaevi'nden bile olsa yönetmiş ve yönetimin önemli oranda paylaşılmamış olmasından ötürü dönem dönem çeşitli söylem farklılıkları gündeme gelmiştir. CAS sürecinde Metris'teki Aziz Yıldırım'a göre kendisi davanın çekilmesine karşı çıkmış ama o dönemki yöneticiler bunu kabul etmişlerdir. Bu anlamda, Fenerbahçe'nin 17 Ocak 2014 kararlarından sonra bile karşı karşıya kalabileceği bir yönetsel krizin nasıl aşılacağına dair Aziz Yıldırım sonrasına ait bir planının o dönemde tatbik edilmediği görülmektedir.

- *Önleme ve Tepki:* Spor organizasyonu medya stratejileri geliştirdiği ve doğabilecek krizi önceden haber verdiği bu dönemde, ağırlıklı olarak kamuoyuna yönelik reaktif davranılmış ve özellikle TFF'nin sorunun UEFA boyutunun çözüldüğü ve bir daha Fenerbahçe'nin mağdur edilmeyeceğine yönelik beyanlarına ağırlık verilmiştir. Oysa ki, 2013-2014 sezonu başlarken Fenerbahçe

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

2+1 yıl daha Avrupa kupalarına gidememe cezası ile karşı karşıya kalmıştır.

- *Tepki Aktiviteleri:* Fenerbahçe'de 3 Temmuz sürecinde kulüpten de isimlerin katılımıyla Kadıköy mitingi düzenlenmiş, Silivri'deki yargılamanın ilk ayağına dev konvoylarla gidilmiş, Avrasya Halk Maratonu'nda Fenerbahçe formaları ile protesto gerçekleştirilmiş ve son olarak ise başkan Aziz Yıldırım'a binlerce kişi tarafından Metris Cezaevi'nden çıkartılmasında refakat edilmiştir (Hanbay, 2012).

Bununla birlikte Aziz Yıldırım 3 Temmuz'u yargı kararlarından ötürü çok net bir biçimde anlatmadığı iki ayrı TV programına konuk olmuş, çeşitli basın toplantıları düzenlemiş, Fenerbahçeli futbolcular Şampiyonlar Ligi'ne alınmadıkları ve - puan cezasına çarptırılmalarının gündeme geldiği dönemde küme düşürülmelerini istemişlerdir.

Güvener'e göre (www.cumhuriyet.com.tr), Fenerbahçe kulübü başkanı Aziz Yıldırım gerçekleştirdiği iki taktiksel hataya rağmen, 3 Temmuz'da kriz yönetiminin stratejisini ve uygulamasını kriz yönetimi derslerinde örnek vaka olacak şekilde yönetmiştir. Bu bağlamda, Aziz Yıldırım, 3 Temmuz sürecinde iki temel stratejiye sahiptir. Bunlar;

- Fenerbahçe'nin gücü ile kendisi arasında bir sinerji yaratmak,
- Hiçbir şekilde kulüp için bir cezayı pazarlık unsuru olarak kabul etmemek.

Buna göre Fenerbahçe başkanlığından istifa etmesi ya da kulübün birkaç puanının silinmesine razı olunması mantıklı çözümler gibi gözükse de, kulübün gücünü ve genel kurul üyelerinin politik yapısını iyi bilen Yıldırım, bu iki yolu da uygulamamış ve stratejisine kamuoyunu inandırmayı başarmıştır.

Bununla birlikte Aziz Yıldırım, itibar yönetimini sadece kulübün içerisinde uygulamış ve 3 Temmuz sürecinin diğer paydaşlarına karşı hasmane bir tutum takınarak dostu ve düşmanı kesin bir şekilde tanımlamıştır. Güvener, rakiplerin yanlış yönetim stratejileri ile bu dönemi kendi lehine bir kazanca dönüştüremediğini belirtmektedir (www.cumhuriyet.com.tr).

Aziz Yıldırım'ın bu süreçte gerçekleştirdiği taktiksel hatalar ise;

- Ülkenin âli menfaatleri gibi belirsiz bir nedenle CAS'tan davayı çekmesi,
- Şampiyonlar Ligi'nde ilk turları oynamak için UEFA'dan CAS'ta hızlı yargılanmasını kabul etmesini istemesidir.

Bu eylemlerden ilkinde davayı kazanmak ihtimali neredeyse hiç olmasa da, camiada soru işaretleri oluşmuş ve kenetlenme zayıflamıştır. Güvener, burada davanın çekildiği dönemde Yıldırım'ın tutuklu olduğuna dikkat çekmektedir. Nitekim, bu referans, Koç'a yapılan kurumsal iletişim hatası referansı ile örtüşmektedir. İkinci olarak ise hızlı yargılanma ile olumlu sonucun beklenmesinin getirdiği aşırı iyimserliğin maliyetidir (www.cumhuriyet.com.tr). Bunun dışında Yıldırım'ın sergilediği kriz yönetimi oldukça başarılı gözükmektedir.

Nitekim, 17 Aralık 2013 sonrası Aziz Yıldırım'ın cezası beklenmedik bir şekilde Yargıtay tarafından onaylanmış ancak

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

Yıldırım konjonktür anlamında yeni bir mevzii kazanmıştır. Bu bağlamda, Aziz Yıldırım'a göre 17 Aralık bir operasyondur, çünkü çok uzun süredir söyledikleri gibi 3 Temmuz'u yapanlar ile 17 Aralık'ı yapanlar aynı kişilerdir (www.aksam.com.tr). Yıldırım'ın şu sözleri "yeniden yargılanma" tartışmaları ışığında izlenen önleme ve tepki stratejilerine bir örnek teşkil etmektedir;

"Türkiye'de adam vursanız 3-5 senede çıkarsınız. Ama eski kanuna göre 150-160 seneyle yargılanacaktım. O dönemde Sayın Başbakan bize çok destek oldu. Meclis'te yeni bir yasa çıktı. Buradan Sayın Başbakan'a katkısı olan herkese teşekkür ediyorum. En azından bu 1.5 senede hür olmamı, şu an hürriyetin nimetlerinden faydalanmayı bu yasadaki değişikliklere bağlıyorum. Hem şahsım adına hem de ortadaki yargılanan arkadaşlarım adına Sayın Başbakan'a, herkese teşekkür ediyorum. Biz çıktıktan sonra Sayın Başbakan'a anlatılanlar.. Kimler gitti ne anlattırsa 19 maç şike diye. Ancak 17 Aralık'taki operasyondan sonra Sayın Başbakan bizim düştüğümüz durumu, yaşadıklarımızı daha iyi anlıyordur" (www.aksam.com.tr).

Özellikle yeniden yargılama tartışmalarının gündeme geldiği 17 Aralık operasyonu sonrası Türkiye konjonktüründe Fenerbahçe başkanı Aziz Yıldırım'ın mahkumiyet kararının apar topar açıklanması, Başbakan Erdoğan tarafından bu kararın manidar bir zamanlama ile alındığı şeklinde yorumlanmıştır (www.fanatik.com.tr, 24.01.2014). Bununla birlikte, 17 Aralık sonrası oluşan iklimde Aziz Yıldırım, başbakanın yargı içerisindeki yapılanmadan muzdarip olduğunu, aynı kadroların Fenerbahçe davasına da baktıklarını belirterek yeniden yargılanmanın bir insan hakkı olduğunun altını çizmiştir. Bu tarihten sonra Aziz Yıldırım üzerinden yürütülen kriz yönetiminde tepki aktivitelerinin dört boyutta ele alınması gerekmektedir. Bunlar;

- *Aziz Yıldırım'ın Sabiha Gökçen Havalimanına dönüşü;* Aziz Yıldırım hakkında Yargıtay tarafından açıklanan onama kararından sonra o esnada Fransa'da bulunan başkanın Türkiye'ye dönmeyeceği söylentileri dolaşmaya başlamış ancak Yıldırım avukatları ve kulübün yayın organları aracılığı ile bu iddiayı kesin bir dille reddetmiştir. 20 Ocak 2014 tarihinde İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı'na inen Aziz Yıldırım burada kendisini karşılamaya gelen taraftarlara hitaben; "Hakkımızda ferman buyrulmuş. Fermana uyduk geldik. Kalemimizi kırmışlar; ama Fenerbahçe son kaledir, teslim olmaz" demiştir (www.dha.com.tr).

Bu aynı zamanda Aziz Yıldırım'ın 3 Temmuz'un ilk günlerinden itibaren yürüttüğü stratejinin kamuoyu tarafından tescili konumundadır. Dolayısıyla, Güvener'in işaret ettiği gibi kriz yönetiminin başarılı bir örneğidir.

- *"Atatürkçü olduğu için cezalandırıldığı" tezini savunduğu röportaj;* Bu röportaj ile Aziz Yıldırım, 3 Temmuz'un ilk günlerinde ima ettiği, sonra politik vurgu ile gündeme getirdiği tezleri, daha yüksek sesle dile getirmiştir. Bu aynı zamanda Fenerbahçe'nin gücü ile kendisi arasında kurduğu sinerjinin de doruk noktası olarak ön plana

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

çıkmaktadır. Bu röportajla birlikte Aziz Yıldırım, Fenerbahçe'nin neden ve kimler tarafından hedef tahtasına yerleştirildiğini de açık etmektedir.

- *Ahmet Hakan'ın CNN Türk'te yayınlanan "Tarafsız Bölge" programına kulübün yöneticisi ve avukatı Deniz Tolga Aytöre ile birlikte katılması;* Aziz Yıldırım, FB TV ve NTVspor dışında ilk kez görsel basında Ahmet Hakan'ın 12 Şubat tarihindeki "Tarafsız Bölge" programı ile yer almıştır. Bu programda Aziz Yıldırım uzun süredir öne sürdüğü tezleri daha da derinleştirmiş ve kriz yönetimi stratejisini sürdürmüştür. Aziz Yıldırım bu programda suçsuz olduğunu belirtmiş ve, "suçsuz olduğum için ben rahatım. Şahsımla ilgili bana ceza versinler. Ömür boyu stada gitme, ömür boyu hapiste yat desinler. Ama Fenerbahçe'ye zarar vermesinler. Bu 107 yıllık çınarın bu şekilde lekelenmesini kabul etmiyorum. Bunu ben yapmış gibi gösterilmem beni çok üzüyor" diye konuşarak, yine 17 Aralık'ın tıpkı 3 Temmuz gibi bir operasyon olduğunu, talep ettiklerinin yeniden yargılanma değil, adil yargılanma olduğunu belirtmiştir (www.cnnturk.com). Bu durum Aziz Yıldırım'ı bir kahraman yapmıştır ve kahramanlığın merkezinde ise "yargı mağduru" olması yatmaktadır (www.radikal.com.tr, 27.01.2014).

- *16 Şubat 2014 günü Bağdat Caddesi üzerinde kimi kaynaklara göre 400-500.000 kişilik bir kalabalık ile gerçekleştirilen "Türkiye İçin Adalet, Fenerbahçe İçin Adalet" yürüyüşü;* "Fenerbahçe Direniştir, Fenerbahçe için adalet, Adil Yargılanmak istiyoruz" gibi sloganların atıldığı yürüyüşe başkan Aziz Yıldırım ve idareciler de katılmış, kalabalığın içerisinde farklı takımların taraftarları da yer almıştır (www.zaman.com.tr). Bu 3 Temmuz sürecinin hala sonuçlanmadığı bugünlerde Fenerbahçeli bir grup avukatın düzenlediği yürüyüş aynı zamanda Fenerbahçe yönetiminin katılımı ile bir "tepki" davranışına dönüşmüştür. Bilindiği üzere, tepki kriz yönetiminde "yenileme" evresinden önceki evreyi oluşturmaktadır.

- *Yenileme:* 3 Temmuz sürecinin seyri inişli ve çıkışlı bir tabloya referans vermektedir. 2010-2011 sezonunu takip eden sezon en sancılı dönem iken, 2012-2013 sezonunda kulüp UEFA Avrupa Ligi'nde yarı final oynamış, başkanı hapisten tahliye edilmiştir. Üstelik, 2011-2012 ve 2012-2013 sezonlarında Fenerbahçe şampiyonluk yarışının en iddialı ekiplerinden olmuştur. Bununla birlikte, puan silme ve küme düşürülme iddiaları süresince taraftarların finansal olarak katılımını içeren geniş çaplı bir Fenerbahçe logolu ürün alma teşviki gündeme getirilmiştir. O'Beirne ve Ries'ın yenileme olarak nitelendirdikleri bu aşamada Fenerbahçe, krizin aşılabileceği bir finansal program uygulamıştır ve bu programın merkezinde ürün pazarlaması bulunmaktadır. Fenerium isimli merchandising zincirinin sorumlusu Abdullah Kiğılı, bazı günler iğnenin bile satılmadığı bu mağazalarda 3 Temmuz süreci ile birlikte bir ciro patlaması yaşandığını belirtmektedir (www.hurriyet.com.tr). Bu bağlamda, Fenerium'lar üzerinden gerçekleştirilen pazarlama faaliyetleri 3 Temmuz süreci

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

krizinin hafifletilmesinde Fenerbahçe için bir yenileme faaliyeti olarak ön plana çıkmaktadır.

5.1.3.Bir Yenileme Örneği Olarak Pazarlama

Fenerbahçe SK, 1998 yılının Haziran ayında, "1907 Fenerbahçe Sportif Hizmetler Sanayi ve Ticaret A.Ş" ünvanı ile ticari faaliyetlerine başlamıştır. 2002'de şirketleşme süreci tamamlanan Sportif A.Ş, Şubat 2004'te borsaya açılmıştır. Bu tarihte şirketin sermayesi 250,000 TL'dir ve bunun %15'i halka arz edilmiştir.2013 yılının kapanışı itibarı ile 3 büyüklerin hepsi değer kaybetmekle birlikte, Fenerbahçe 29,8 oranında değer kaybı ile en az değer kaybeden büyük kulüp olma özelliğine sahiptir (www.aa.com.tr). Sportif A.Ş içerisinde en önemli kalemi oluşturan Fenerium mağazalarında, Fenerbahçe markalı taraftar ürünleri, spor malzemeler, spor giysiler, reklam ve eşantiyon ürünlerinin satış ve pazarlaması yapılmaktadır (İkiz, 2010). Özellikle, sahip olduğu taraftar desteği ile Fenerbahçe açısından merchandising pazarı diğer rakiplerine nazaran çok önde olduğu bir pazarı oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Sportif A.Ş'de gelirler arasında gişe geliri bulunmamakta ancak şu gelir kalemleri ön plana çıkmaktadır (İkiz, 2010);

- UEFA'dan alınan katılım ve performans gelirleri.
- Yayın Gelirleri,
- Sponsorluk Gelirleri,
- Markalı ürünlerden lisans gelirleri (Fenerium- Merchandising).

Fenerbahçe Sportif A.Ş'nin diğer gelir kalemler ise şu şekilde sıralanmaktadır (http://tr.wikipedia.org);

- *Fenerium:* Pazarlama çalışmasının merkezinde yer alan Fenerium'larda, erkek, kadın, çocuk, bebek giyimi, ev/ofis, aksesuar, outlet kategorileri altında Fenerbahçe logolu her türlü ürün satılmaktadır. Fenerium'larda Türk Hava Yolları, Fenerbahçe Bonus Card ve Fenercell ile birlikte çeşitli paralel kampanyalar da düzenlenmektedir. 2011, 3 Temmuz'dan sonra Fenerium'lar gözle görülebilir bir finansal hareketliliğin merkezi konumunda olup, 1.720.000 ürün satılmış ve 19 milyon $ kâr elde edilmiştir.

Fenerium'lardan sorumlu olan yönetici Abdullah Kiğılı ise 2009'da göreve geldiğinde 34 milyon lira olan cironun, 80 milyon liraya ulaştığını, 2012'de 15 milyon liraya yakın karlılık oluştuğunu ve her yıl 10-15 milyon lira arası kulübe gelir getiren bir yapıdan bahsedilebileceğini belirtmektedir. Kiğılı'ya göre Fenerium'un 2013'ün ilk altı ayı itibarı ile değeri 312 milyon lira olup, doğru pazarlama stratejileri uygulandığı müddetçe diğer üç büyük takımın hepsinin toplamının Fenerium'un değerlerine ulaşamadığı görülmektedir (www.fanatik.com.tr, 24.05.2013).

- *Fenercell (Avea 1907 Fenerbahçe Tarifesi):* Fenerbahçe kulübü GSM operatörü AVEA ile anlaşma yapmış ve buna uygun makul tarifeler ile süreci bir taraftar-kart uygulaması olarak yürütmektedir.
- *Fenerbahçe Bonus Card:* Fenerbahçe Sportif A.Ş. bünyesinde Fenerkart sahibi

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

olanlar ve olmayanlara Garanti ve Denizbank ile yapılan anlaşma sonucunda Fenerbahçe Bonus Card hizmeti verilmektedir. Bu kart sayesinde Feneriuöm mağazalarında ve diğer ürünlerin temininde "Fenerbahçeli" olmaktan kaynaklanan çeşitli avantajlar gündeme gelmektedir. Bununla birlikte;

- Fenerbahçe TV,
- Fenerbahçe Dergisi,
- Resmi internet sağlayıcısı (FB Net),
- Resmi bahis sitesi (FB Bilyoner),
- Arama motoru ortaklığı (FBYandex) diğer ürünler olarak ön plana çıkmaktadır.

Fenerbahçe şirketleşme modeli ile oldukça önemli performans sağlamıştır. Özellikle 3 Temmuz'dan sonra kulübün içerisinde bulunduğu zor dönemde, taraftarların Fenerium'lar ve diğer merchandising hizmetleri üzerinden gerçekleştirdiği destek önem arz etmektedir. Bu anlamda Türkiye'de merchandising gelirlerinde en önde Fenerbahçe gelmektedir.3 Temmuz sürecinden sonra Fenerbahçe özellikle Şampiyonlar Ligi'ne alınmama kararı sonrası gelir elde etmek amacıyla oyuncularını (Niang, Lugano, Andre Santos, Emenike vb.) başka kulüplere satmak zorunda kalmış, küme düşürme iddialarının gündeme gelmesi ile birlikte ise taraftarlarından destek istemiştir. Modern bir spor organizasyonu olarak Fenerbahçe Sportif A.Ş'ye destek vermek ise, onun ürettiği ürünleri satın alan taraftar-müşteri profilinin yaratılmasından geçmektedir. Bu bağlamda, taraftarlar kulübün özellikle Fenerium'da satılan ürünlerine geniş çaplı bir destek göstermişlerdir. Bu satın alma davranışı aynı zamanda, 3 Temmuz sürecinde Aziz Yıldırım üzerinden Fenerbahçe kulübünü ele geçirme iddialarına karşı bir motivasyondan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, taraftar nezdinde hak ettiği bir şampiyonluk ve sonrasında Avrupa kupalarına katılma hakkı elinden alınan Fenerbahçe'ye destek olmak gerekmektedir.

İlk başta bir reaksiyon olarak nitelendirilebilecek olan bu süreç, 3 Temmuz sürecini takip eden tüm 3 Temmuz'larda Fenerium'un bir kampanyasına dönüşmüş ve Fenerbahçe SK'nın lisanslı ürünlerine %20 indirim uygulandığı bir satış sistemi gündeme getirilmiştir(www.fenerbahce.org.tr).

Görüldüğü üzere Fenerium ve diğer ürünler merkezli bir pazarlama anlayışı ile Fenerbahçe, 3 Temmuz'un yarattığı kriz ortamını özellikle finansal anlamda aşmış gözükmektedir. Bu aynı zamanda 3 Temmuz sürecinde Fenerbahçe'nin çeşitli sorunlar yaşansa da, kurumsal iletişim ve imaj yönetimini kurma biçimiyle ilişkilidir.

6.SONUÇ VE ÖNERİLER

3 Temmuz 2011 sabahı Türkiye'de çok sayıda ilde eş zamanlı olarak başlatılan operasyonlar o güne kadar Türk futbol ve spor tarihinde eşi benzeri olmayan bir krizin başlangıcına referans vermektedir. Sonradan gerek karşıtları gerekse savunanlar tarafından 3 Temmuz süreci olarak nitelendirilecek olan bu süreçte, başta Fenerbahçe başkanı Aziz Yıldırım ve yöneticiler, Beşiktaş yöneticileri, çeşitli sporcular, idareciler ve teknik adamlar olmak üzere geniş bir listede insan gözaltına

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

alınmış, bazıları tutuklanmış bazıları ise tutuksuz olarak yargılanmıştır.3 Temmuz 2011'de başlayan süreç, sportif anlamda TFF'nin verdiği "şike ve teşvik iddiaları teşebbüs düzeyinde kalmış ve sahaya yansımamıştır" kararı, UEFA'nın Fenerbahçe'ye ve Beşiktaş'a verdiği ihraç cezaları ve hukuk alanında ise Yargıtay'ın onadığı cezalar ile sonuçlanmıştır. Ancak "de facto" olarak süreç devam etmektedir. Çünkü, 17 Aralık 2013'ten sonra ülke çapında konjonktürel olarak "yeniden yargılama" tartışmaları başlamış ve bu da Fenerbahçe başkanı Aziz Yıldırım'ın Yargıtay tarafından onaylanan cezasına itiraz etmesi sonucunu gündeme getirmiştir.

Bu bağlamda, 3 Temmuz'a bakış, iki ana hat üzerinde şekillenmektedir. İlk görüşe göre; Fenerbahçe 3 Temmuz'da son kalesi olduğu cumhuriyete gerçekleştirilen bir operasyonun mağdurudur. Kulüp başkanı Aziz Yıldırım, 2013'ün son aylarında beyan ettiği üzere bu nedenle cezalandırılmıştır. Önderliğini Trabzonspor'un yaptığı diğer cephede ise 3 Temmuz'un "temiz futbol" arayışının bir sonucu olduğu ve bu nedenle suçluların (emek hırsızlarının) cezalandırılmasının bu temizlenme için kritik öneme sahip olduğu belirtilmektedir.

Buradan da anlaşılacağı üzere; 3 Temmuz bugüne kadar Türk spor tarihinde benzeri yaşanmamış bir kriz dönemidir ve sürecin aktörleri açısından bu krizi yönetmek kurumsal süreklilik açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, organizasyon literatüründeki "kriz yönetimi" kavramından istifade edilerek, 3 Temmuz sürecinin aktörlerinin kriz yönetimini ne oranda gerçekleştirebildikleri değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, kriz yönetiminin aktörleri Fenerbahçe, Beşiktaş, Trabzonspor, TFF, suçlanan sporcular, yöneticiler ve profesyoneller ile yayıncı kuruluştur. Bunlar arasında en merkezi konumda olanı Fenerbahçe'dir.

Organizasyon literatüründe O'Beirne ve Ries tarafından açıklanmış olan kriz yönetiminin aşamaları bu çalışmada kullanılmış ve kulüplerin ve kişilerin imaj yönetimi, kurumsal iletişim ve kriz yönetimini bu aşamalar doğrultusunda nasıl gerçekleştirildikleri ele alınmıştır. Bu aşamalar; önleme, önleme ve tepki, tepki aktiviteleri ve yenileme aşamalarıdır.

Önleme aşamasında sürecin tüm aktörleri arasında önemli oranda benzerlikler tespit edilmiştir. Buna göre 3 Temmuz'da TFF Başkanı olan Aydınlar'ın da söylediği gibi sürecin tüm aktörleri kucakları bir bomba bulmuş ve dolayısıyla 3 Temmuz'a hazırlıksız yakalanmışlardır. Önleme ve tepki, tepki aktiviteleri aşamasında ise düzeyleri ve kitlesellikleri değişmekle birlikte Trabzonspor ve Fenerbahçe'nin siyasetle, kamuoyu ile, mitingler ve yürüyüşler aracılığı ile gerçekleştirdikleri iletişim benzerlik göstermektedir. Beşiktaş, bu bağlamda, önleme ve tepki, tepki aktiviteleri aşamalarını en stabil geçiren kulüp konumundadır.

Yenileme aşamasında ise Fenerbahçe'ye pazarlama enstrümanını kullanma biçimi itibarı ile geniş yer ayrılmış, Beşiktaş'ın 3 Temmuz'un çatışmalarından uzakta özellikle mali tablo ve yeni stat girişimi ile yürüttüğü kriz yönetiminin Trabzonspor kanalında ise

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

bir travma ile sonuçlandığı görülmüştür. Bu bağlamda, diğer aktörlere nazaran Fenerbahçe'nin kriz yönetiminde çeşitli hatalar olmakla birlikte başarılı olduğu gözükmektedir. Dolayısıyla, Aziz Yıldırım'ın 3 Temmuz'un ilk günlerinden itibaren savunduğu tezlerin Fenerbahçe kamuoyunda karşılık bulduğu, bu süreçte hapisten tahliye edilmesi, seçim kazanması ve yeniden yargılama tartışmalarını kitleselleştirebilmesi ile doğru bir strateji yürüttüğü gözlemlenmektedir. Bu stratejinin merkezinde Aziz Yıldırım'ın kendi kişiliğini, Fenerbahçe'nin kurumsal gücü ile birleştirmesi (Güvener'in ifadesi ile "sinerji yaratması") gelmektedir. Öte yandan ceza hukuku ve spor hukuku bakımından ise Fenerbahçe yıpranmış gözükmektedir. Bu yıpranma; Şampiyonlar Ligi'ne alınmama, birçok oyuncusunu beklenmedik şekilde satma, 2 yıl Şampiyonluk yarışında geriye düşme noktalarında yaşanmış ancak yenileme stratejisi olarak özellikle Fenerium'lar üzerinden gerçekleştirilen pazarlama çalışmaları etkinlik kazanmıştır.

Bugün, 3 Temmuz süreci "yeniden yargılanma" tartışmaları arasında henüz sonuçlanmamış gözükmektedir. Ancak özellikle, futbol kulüplerimizin kurumsallaşma düzeyi ile bu tip krizler yeniden gündeme geldiğinde nasıl baş edileceğine dair strateji oluşturma düzeyleri arasındaki korelasyon teşhis edilebilmektedir. Kulüplerimizin birçoğu hala dernek statüsünde oldukları için, yönetimlerinde kurumsallaşma tam anlamıyla başarılı olamamaktadırlar. Bu bağlamda, Fenerbahçe örneği her ne kadar 3 Temmuz krizini iyi yönetmiş olarak nitelendirilse de, aslında kulübün buna benzer sıkıntıları bir daha yaşamayacağı (doping, bahis vb.) noktasında herhangi bir planlama gerçekleştirilememektedir. Nitekim, kulüplerin kriz yönetiminde "önleme" aşamasındaki yetersizlikleri de bu kanıyı desteklemektedir.

Son tahlilde, Fenerbahçe'nin gerçekleştirdiği kriz yönetimi 25 milyon taraftar, ideolojik vurgu gibi sinerjik öğeler çıkartıldığı zaman herhangi bir kulübe uygulanabilir bir örnek olmaktan çıkmaktadır. Dolayısıyla, Türk futbolunda yer alan unsurların kriz yönetimini kalıcı bir çözüm haline getirmeleri ve "proaktif kriz yönetimi" çalışmalarına ağırlık vermeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akdağ, M. (2005). "Halkla İlişkiler ve Kriz Yönetimi", Selçuk Üniversitesi S.B.F Dergisi, S.14, s.1-20.

Akşar, T. (2013). Krizdeki Futbol, Literatür Yayınları, İstanbul.

Albay, F. (2004). Türkiye Futbol Liglerindeki Şike Olgusunun İncelenmesi ve Türk Futboluna Yansımalarının Değerlendirilmesi, Y.Y.D.T, T.C. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor A.B.D, Samsun.

Authier, C. (2002). Futbol A.Ş, Çev: Ali Berktay, Kitap Yayınları, İstanbul.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

Başaran, K. (2013). Arkadan Müdahale - 3 Temmuz Şike Davası Süreci, İletişim Yayınları, İstanbul.

Devecioğlu, S. (2003). "Spor Organizasyonlarında Kriz Yönetimi", Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi.

Erdoğan, İ. (2008). "Futbolu İnceleme Üzerine", İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, S.26, Kış-Bahar, s.1-58.

Ekmekçi, Dağlı, A. (2007). Spor Pazarlamasında İnternetin Kullanımı: Türkiye Futbol Süper Ligi Takımlarının Ağ Ortamında Pazarlama Açısından İncelenmesi, Y.Y.L.T, Gazi Üniversitesi S.B. Enstitüsü, Ankara.

Ekmekçi, R. & Ekmekçi, Dağlı, A. (2010). "Spor Pazarlaması", Pamukkale Journal of Sport Sciences, 1(1):.23-29.

Giresunlu, G. (2011). Şike Şike Futbol, Bir Şike Belgeseli, Destek Yayınevi, İstanbul.

Gökerman, U. (2013). 3 Temmuz ve Fenerbahçe İdeolojisi, Cinius Yayınları, İstanbul.

Hanbay, E. (2012). Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin Güven Oluşturmadaki Rolü; 2010-2011 Süper Liginde Yaşanan Şike Krizi ve Güven Kaybı, Y.Y.L.T, T.C. İstanbul Üniversitesi S.B.E Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD.

İkiz, M. (2010). "Türkiye'de Spor Kulüplerinin Şirketleşmesi ve Halka Arzları",(Erişim): http://www.futbolekonomi.com/Raporlar/yonetsel/Turk%20_Spor_%20Kuluplerinin_%20Sirketlesmeleri_Mete%20ikiz_KHU_13%20Subat%2010.pdf

Kernisky, D. A. (1997). Proactive crisis management and ethical discourse, Dow chemical's issues management bulletins, 1979-1990. Journal of Business Ethics, 16(8): 843-853.

Koray, S. (2010). "Futbol, Bahis, Şike ve Kapitalizm", Marksist Tutum Dergisi, S.62, s.18-22.

Mullin, B.J., Hardy, S. & Sutton, W. A. (2000). Sport Marketing, Second Edition, Human Kinetics.

Özdemirci, A. (2004). Popüler Kültür, Tüketim Psikolojisi ve İmaj Yönetimi: Türkiye (1950-1980), Y.Y.L.T, Marmara Üniversitesi S.B. Enstitüsü, İstanbul.

Uztuğ, F. & Şener, G. (2012). Kurumsal İletişim, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2594, Eskişehir.

Shank, M. D. (2005). Sports Marketing, Third Edition, Pearson Edication.

Tağraf, H. & Arslan, N. T. (2003). "Kriz Oluşum Süreci ve Kriz Yönetiminde Proaktif Yaklaşım", C.Ü. İ.İ.B. Dergisi, 4(1): 149-160.

Zelyurt, M. K. (2013). "Türkiye'de Şike Tartışmaları Üzerine Bir İnceleme", Akademik Bakış Dergisi, S.37, Temmuz-Ağustos, s.1-17.

http://www.fotomac.com.tr/fenerbahce/2014/02/07/yildirim-yeniden-yargilama-istedi (07.05.2014).

http://spor.milliyet.com.tr/ali-koc-tan-onemli-aciklamalar/spor/spordetay/27.08.2011/1432050/default.htm(27.08.2011).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M10 *** ID:411 K:385*
http://www.akademikbakis.org

http://www.youtube.com/watch?v=Py7pQIykuxA (12.09.2011).
http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/19978679.asp (25.02.2012).
http://www.radikal.com.tr/spor/3_temmuzu_sindiremedik-1100730(25.09.2012).
http://www.sabah.com.tr/Spor/Futbol/2011/08/26/fb-yonetimi-acze-dusmustur (03.09.2011).
http://spor.milliyet.com.tr/kocaman-patladi-/spor/spordetay/13.02.2012/1501563/default.htm (21.02.2012).
http://spor.haber7.com/fenerbahce/haber/1128858-kocamandan-haciosmanoglunajet-yanit (21.02.2014).
http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/17271/Kriz_Yonetimi.html (18.12.2013).
http://www.aksam.com.tr/spor/aziz-yildirim-cemaat-fbahceyi-ele-gecirmeye-calisti/haber-284331 (19.02.2014)
http://www.fanatik.com.tr/erdogan-yargitayin-sike-kararinin-zamanlamasi-anlamli_3_Detail_34_352207.htm (24.01.2014).
http://www.dha.com.tr/aziz-yildirim-hakkimizda-ferman-buyrulmus_583374.html (28.01.2014).
http://www.cnnturk.com/haber/spor/futbol/aziz-yildirim-ahmet-hakanla-tarafsiz-bolgenin-konugu-oldu (17.02.2014).
http://www.radikal.com.tr/yazarlar/erkan_gologlu/bir_kahraman_olarak_aziz_yildirim-1172313 (27.01.2014).
http://www.zaman.com.tr/spor_fener-adalet-icin-yurudu_2200119.html (21.02.2014).
http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/18229505.asp (26.07.2011).
https://www.aa.com.tr/tr/spor/270106--borsada-dort-buyukler-2013te-de-kaybettirdi (21.10.2013).
http://tr.wikipedia.org/wiki/Fenerbah%C3%A7e_SK (04.01.2014)
http://www.fanatik.com.tr/3-takim-anca-bir-fenerium-ediyor_3_detail_34_310860.htm (24.05.2013).
http://www.fenerbahce.org.tr/detay.asp?ContentID=35321 (23.07.2013).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z *** ID:33 K:53*
http://www.akademikbakis.org

TÜRK HALK MÜZİĞİ KAYNAKLARINDAN ÇAĞDAŞ PİYANO MÜZİĞİNE: AHMED ADNAN SAYGUN

Gökçe ALTAY

Bilkent Üniversitesi, Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi, Teori – Kompozisyon A.S.D.

Özet: İnsanlığın farklı şartlanmalarını, değer yargılarını, inanç ve kültürel değerlerini akıl süzgecinden geçirebilmek, kavrayabilmek ve tüm bunları bir arada tutabilmek, evrenselliğe dayalı bir algı ve anlayışa sahip olmayı gerektirir. Saygun'a göre sanatsal açıdan bakıldığında, bir yapıtın yüksek sanat seviyesine çıkartılabilmesi için, sanatçının kendi kültürünü özümsemesi ve onu yozlaştırılmadan evrensele, yani insanlığın ortak mirasına doğru taşıması önemlidir. Bunun için her şeyden önce, sanatçının öz varlıklarını iyi tanıması ve onlara sahip çıkması gerekmektedir. İşte bu makalede, ulusal Türk bestecilerinden Ahmed Adnan Saygun'un, Türk Halk Müziği kaynaklarının bilimsel olarak araştırılmasından yola çıkarak, ulusallıktan evrenselliğe doğru bir köprü olarak nitelendirilen çağdaş piyano yapıtlarının esasları ele alınmaktadır. Dönemin anlayışına göre müzikte ulusalcılık, evrensellik, Klasik Batı müziği ve Türk Halk müziği prensiplerinin sentezlenmesi yoluyla ortaya çıkartılması hedeflenen bir yüksek sanat müziğinin oluşum ilkeleri, bazı temel bulgulara dayanarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Adnan Saygun, Piyano Müziği, Halk Müziği, Poli/Modalite, Pentatonizm

FROM THE FOLK MUSIC RESOURCES TOWARDS THE CONTEMPORARY PIANO MUSCIC: AHMED ADNAN SAYGUN

Abstract: Passing different conditionings, beliefs, judgmental and cultural values of the humanity through the filter of the mind, comprehending and keeping them attached to each other, require a universal understanding and perception. According to Saygun, from the artistic point of view, determining a work of art as a high art form, the artist needs to have a good grasp of the essence of his/her own culture and carry it further towards the universality thus; obtaining

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z *** ID:33 K:53*
http://www.akademikbakis.org

a place in the common heritage of mankind is necessity. Related with this issue, this article investigates the contemporary piano works of Turkish national composer Ahmed Adnan Saygun, whom carried out his works from nationality towards universality thorough his scientific researches upon the Turkish Folk Music resources. In accordance with the apprehension of his epoch, issues such as nationalism in music, meaning of universality and creation of a high art music through the synthesis of the Classical Western music and Turkish Folk Music principles, are to be evaluated with some essential evidences.

Keywords: Ahmed Adnan Saygun, Piano Music, Folk Music, Poly/Modality, Pentatonism

1. GİRİŞ

Ahmed Adnan Saygun (1907 – 1991), "az zamanda çok ve büyük işlerin başarıldığı" bir dönemin, müzikteki devrimci ruhu. Ulu önder Atatürk'ün kurmakta olduğu yeni Türkiye Cumhuriyet'inin canlı tanığı olmuş, 10. yılın kıvancını ve coşkusunu yaşamış ve bunu gelecek nesillere aktarmak için çaba göstermiş, büyük bir müzik ve bilim adamı, besteci, düşünür, öğretmen. Saygun tüm bunların yanı sıra yürekli bir Anadolu aydınıdır da. Bazı aydın görünümlü kişilerin aksine, halk kültürünü yakından tanıma yoluna gitmiş, halk ruhunu özümseyebilmiş, halkın acı, umut ve beklentilerine kulak verebilmiştir. Bunu 1945 yılında yayınladığı "Yalan" adlı 'Sanat Konuşmaları'nda da şöyle dile getirir: "Köy yolunun toprakları üstüne uzanmış bir köylü kızını hatırlıyorum. Yanında anası. Dağ başının iki insanı meçhul bir kaynağın hasretini çekiyor; çünkü doktora ulaşmak lazım. Ufak bir yardımın şükranı, hasta kızın gözlerinden yaş ve dudaklarından ağıt halinde döküldü. O zaman kollarında fonograflarla köyleri dolaşan ve ayranını içtiği köylüyü türküye zorlayanları düşündüm. Anladım ki, musikiciye, fonografın yazdığı türküden önce, o türkünün sahibini duymak gerekir" (Saygun, 1945).

Saygun'un bu insani duyarlılığı, ulusallık ve evrensellik kavramlarını da birbirlerinden ayrılmaz bir bütün olarak kavrayışında yatar. Saygun'a göre "bir sanat, toprağına bağlı kalmadıkça ve insancıl değerler taşımadıkça, evrensel olamaz. Ama bunu gerçekleştirmek, mahalli renklerin bezirgânlığını yapmakla olmaz. Halk türkülerimizi alalım da eserlerimize koyalım, serpiştirelim, bu yoldan bir renk kazanalım, buna ulusallık denmez. Bu bezirganlıktan başka bir şey değildir..." (akt. Altay, 2007).

Saygun için önemli olan "içe nüfuz etmek" ve samimiyetle "kendini, özünü kavramaktır". Onun, gerek bilimsel çalışmalarında, gerekse sanat yapıtlarında, "asıl mesele" olarak tanımladığı "ikilik"

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z *** ID:33 K:53*
http://www.akademikbakis.org

yaratılmasından kaçınarak, halk müziği ile çok sesli müziği "doğru bir şekilde sentezleme" yoluna gittiği gözlemlenir. Halk müziği ruhunu, gerçek anlamda, yüksek sanat müziğiyle sentezleyebilmek, ebetteki başarılması güç, hatta kimileri tarafından da "kabul edilemez" bir olgudur. Kimileri için ise, böyle bir çabaya girişmek bile başlı başına bir sorundur. İşte Saygun da, meslektaşı ve dostu, büyük müzik adamı Béla Bartók gibi, o kendine özgü sanatsal ifadesiyle, böylesine zorlu bir yolu seçer.

Peki bu iki bestecinin üsluplarındaki tüm farklılıklara rağmen ortak bir arayış noktası haline gelen bu "doğru sentezleme" ifadesi ne anlama gelmektedir? Bu konuda öncelikle dikkate alınması gereken husus, söz ve rivayetlere göre değil, halk müziğinin gerçek kökenlerine doğru çalışmalara bir yön verilmesidir. Bu elbette ki yalnızca ciddi anlamda ele alınacak bilimsel bir yaklaşım ve çabayla mümkündür.

1.1. Özün Kavranması

Adnan Saygun'a göre geleneksel müziğimizin özünü oluşturan kavramların bilimsel olarak tespiti esastır. Saygun gerek Bartók ile gerçekleştirdiği araştırma gezisinde gerekse, Türk Tarih Kurumu'na sunduğu çalışmalarda önemli tespitlerde bulunur ve yaptığı çalışmaların bir bölümünü *Türk Halk Musikisinde Pentatonizm* (1936a) başlığı altında yayınlar. Bu yazıda kaynağı Antik Yunan'da Aristoxenos'a kadar uzanan (M.Ö. 4. yy.), perde sistemi, eksik perdeli diziler gibi konulardan yola çıkarak tüm dünya coğrafyasını kapsayan pentatonizmin izlerini süren bir değerlendirmede bulunur. Bu çalışma teknik anlamda analitik olduğu kadar, isin tarihsel ve sosyokültürel boyutlarını da ele alan bir içeriğe sahiptir. Bu anlamda Saygun'a göre, ünlü Alman teorisyen Hugo Riemann, 1916 tarihli *Volkloristische Tonalitätsstudien* (Folkloristtik Tonalite Çalışmaları) kitabında, meselenin bu boyutlarını göz ardı ederek, ciddi bir yanılgıya düşmüştür. Saygun meseleye hem besteci hem de bilim adamı kimliğiyle çok yönlü olarak yaklaşır ve şöyle belirtir: "Pentatonizm, kompozitörü alakadar ettiği kadar nazariyeciyi; nazariyeciyi uğraştırdığı kadar tarihçiyi de düşündürecek bir mevzudur" (Saygun, 1936a).

Pentatonizm konusunun Saygun'u ve çevresindekileri, Cumhuriyet'in ilk yıllarında oldukça meşgul ettiğini görmekteyiz. Bu durum bir bakıma, Cumhuriyet dönemine kadar süre gelen ümmetçilik anlayışının, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yerini, bir ulus kimliğine kavuşma ilkesine bırakmasının, müzikteki yönelimiyle de ilişkilendirilebilir. Zira Saygun'un sözleri, o dönemin anlayışına vurgu yapmaktadır: "Muhtelif pentatonik karakterler arasında yapılacak

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z *** ID:33 K:53*
http://www.akademikbakis.org

karşılaştırmalar bize tarihi bakımdan çok önemli sonuçlar verecektir. Bu karşılaştırmalar, anayurttan çok uzaklarda bulunan Türklerin köklerini ortaya koymak imkanlarını bize verecektir" (Saygun, 1936a).

Konuyla ilişkili olarak Saygun'un üzerinde hassasiyetle durduğu meselelerden biri de Türk halk müziğinin, o güne değin ikinci plana itilmesidir. Bununla birlikte, Benedict Szabolsci gibi müzik teorisyenlerinin ciddi bir yanılgıya düşerek, Türk müziğini Arap ve İran makamları başlığında değerlendirmesi de, Saygun'u ayrıca meşgul eden önemli konulardan biri olmuştur. Öyle ki, Saygun ve Mahmud R. Gazmihal çeşitli türkü analiz örnekleri vererek, halk müziğimizdeki pentatonik yapıyı belgeleme yoluyla, Szabolsci'nin bahsi geçen bu tezini çürütme yoluna gittikleri görülmektedir.

1.2. Bir Prototip Olarak *İnci'nin Kitabı*

Bestecilik anlamında pentatonizm ve modalite meselelerine Saygun'un yaklaşımına iyi bir örnek, onun ikinci piyano yapıtı olan, 1934 tarihli *İnci'nin Kitabı* (op.10a) adlı albümüdür. Bu eser Saygun'un Paris'teki piyano öğretmeni Madame Eugène Borrel'e ithaf edilmiştir. Yedi kısa parçadan oluşan bu eser, bestecinin bir dostu olan Prof. Veli Saltık'ın kızı İnci için yazılmıştır. Bölümler keyifli ve aynı zamanda didaktik bir çocuk albümü niteliğindedir. Bu esere piyano literatüründen iki paralel örnekleme daha gösterilebilir. Bunlardan biri, karakter bakımından benzerlik oluşturabilecek, Debussy'nin *Children's Corner* (Çocukların Köşesi) adlı piyano albümüdür. Bu paralelde Saygun'un da bir çocuğun hayatındaki kesitleri, yine bir çocuğun bakış, açısı ve imgelemiyle aktarmaya çalıştığı izlenir. Literatürden diğer bir paralel örnek ise bilhassa didaktik yaklaşımları açısından, Bartók'un *For Children* ve de altı ciltlik, *Mikrokosmo*s adlı solo piyano yapıtları gösterilebilir.

Saygun'un erken dönem eserlerinden olan bu çalışma oldukça yalın ve klasik bir üslupla kaleme alınmıştır. Eserde halk müziği etkileri tüm yönleriyle belirgin olmamakla birlikte, içerdiği pentatonik ve modal yapılanmalarla, halk müziği etkilerinin çeşitli boyutlarda yansıtıldığı söylenebilir. Bu yapılanmaya bir örnek olarak *İnci* başlıklı bölüm gösterilebilir.

Saygun'un bu eserdeki, bir başka yaklaşımına örnek ise onun Rönesans ve Barok müziği referanslarını değerlendirdiği ikinci bölümdür. Bu referanslara örnek belli başlı ögeler, *taklitleme* ve beraberinde *inversus* (ters çevirme), *augmentatio* (arttırma) gibi, bazı yatay çok seslendirme tekniklerini kullanılmasıdır. Bu aynı zamanda Saygun'un hem Klasik Batı Müziği sanatına hem de halk müziği sanatına çok yönlü ve sentezci yaklaşımının bir göstergesi

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z *** ID:33 K:53*
http://www.akademikbakis.org

olarak değerlendirilebilir.

Halk müziğine ezgisel karakter açısından yaklaşıma bir örnek ise *Masal* adlı bölümdür. Bu bölüm ayrıca halk müziğindeki 'dem' [*drone*] olgusu ile ilişkilendirilebilecek pedal kullanımı, bu kullanımın melodiyle olan ilişkisi ve metrik yapıdaki genel durum açısından da bazı farklılıklar göstermektedir. Buradaki modal yapı, eserin de başlığıyla ilintili olarak değişkendir ve belirgin bir moda sahip değildir. Bununla birlikte, yer yer pentatonik, *eol* ve aktarımlı *dor* modlarında seyirler de söz konusudur. Makamsal açından bakıldığında ise, albümün son bölümü olan *Rüya* adlı parçada, Saygun'un bazı ileriki yapıtlarında da sıklıkla kullandığı Karcığar makamı yankılanır.

Saygun'un yaratıcılığının temel esaslarını barındıran bu "prototip" nitelikli minyatür albüm, ileriki dönemlerde, daha geniş kitlelere duyurulabilmesi bakımından, önce Op. 10b kataloglamasıyla orkestra için ve yıllar sonra, 1977'de, iki gitar için uyarlanmıştır. Orkestra düzenlemesi 1944 yılında gerçekleştirilmiş, ve gördüğü ilgi üzerine 16 Aralık 1948 tarihinde, İngiltere'de 'Birmingham Şehir Senfoni Orkestrası' (City of Birmingham Symphony Orchestra) tarafında da seslendirilmiştir. Bununla da kalmayarak 1952 yılında, bale olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nde 'Southern Music Yayınevi' tarafından da basılmış ve bu ülkedeki piyano öğretmenleri tarafından da ilgiyle karşılanmıştır. Ayrıca yayımlanışından bir yıl sonra, 'Piano Quarterly Newsletter'da genç piyanistler için yayımlanan en iyi parçalar arasında yer alması, bu eserin başarısına bir başarı daha katmıştır (Aracı, 2001).

Daha ileriki dönemlere baktığımızda, Saygun'un genel olarak makam kavramı üzerine daha yenilikçi ve esnek bir yaklaşım sergilediğini gözlemlemek mümkündür. Zira besteci bu konudaki görüşüne şu söylemiyle de açıklık getirmektedir: " [...] Çok seslilikte makamları ben birer renk olarak düşünüyorum ve makamı da, usulü de çok sesliliği veya tek sesliliği de ben sadece bir ifade vasıtası olarak görüyorum" (Saygun, 1936a).

1.3. Makamsallık ve Polimodalite Bağlamında *Anadoludan* ve *1. Piyano Konçertosu*

Bu anlamda, bestecinin yaratıcılığında bir dönüm noktası niteliğinde görülen *Yunus Emre Oratoryosu*'nun da etkili olduğu söylenebilir. Zira Saygun'un 1945'te bestelediği, op. 25, *Anadoludan* adlı piyano yapıtında makamsallık meselesinin "aşamalı olarak" tekrar ele alındığı görülür.

Yine bir albüm şeklinde kaleme alınan bu eserin ilk bölümü olan *Meşeli*'de temel olarak gözlemlenen, halk müziği

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z *** ID:33 K:53*
http://www.akademikbakis.org

materyallerinin ham olarak değerlendirilmesi durumudur. Burada halk ezgilerinin yapısıyla da ilintili olarak, bazı makamsal oluşumlar söz konusudur. *Meşeli*'de, Saygun'un yine halk müziği kaynaklarından biri olan dem oluşumuna bir gönderme yaptığı da görülmektedir.

Anadoludan albümündeki armonik yapıya bakıldığında, genel olarak halk müziğinin özgünlüğüne uygun bir yapı oluşturmanın arayışı da gözlemlenmektedir. Zira Saygun da bu durumu şöyle açıklamaktadır: "Garplıların kendi duyuşlarına uyan bu çok ses tarzını alıp bizim türkülerimize tatbik etmek imkansızdır. [...] Türkülerimiz ancak kendi bünyelerinden çıkacak bir armoni ile hususiyetlerini kaybetmezler" (Saygun, 1936b).

Armonizasyon konusundaki bu yaklaşım aynı zamanda Bartók ve Kodaly'ın görüşüne de koşut bir niteliktedir. Bu saptamaya birer örnek olarak eserin 3. Bölümü olan, *Halay* gösterilebilir. Burada karakteristik olarak yatay ve dikey boyutlarda, tritonal, tam dörtlü ve tam beşli aralıklar sıkça duyulmaktadır. Bu durum halk müziğinin modal yapısının esasını oluşturan dörtlü (tetrakord) ve beşli (pentakord) oluşumlarıyla da ilgilidir.

Halay bölümünde, yine Bartók'un görüşüne yakınlık gösterebilecek bir diğer oluşum ise, *polimodalite* (çok modluluk) kavramıdır. Saygun bu anlamda iki modlu bir yapı oluşturur ve eser boyunca bu *polimodal* oluşum, bir açılım şeklinde devam eder.

Daha geniş, ölçekli eserlerine baktığımızda ise, Saygun'un makamsallık konusundaki bu "renksel" ifade biçiminin çeşitli şekillerde devam ettiği görülür. Buna bir örnekte, bestecinin 1958'de tamamladığı, *1. Piyano Konçertosu*'dur. Bu eserdeki modal yapının yanı sıra, bir "tonal merkez" oluşumu da söz konusudur. La sesi üzerine kurulu bu oluşum, eserin bitiminde La majör eksen akorunda karar kılar. Bir bakıma bu tür bir karar noktasının meydana gelmesi tesadüfi değildir. Zira, La üzerinde beliren giriş motifinin ilk aktarımı da Do diyez üzerinde (prova no. 3) ve takibi Mi üzerinde (*Deciso* – prova no. 30) belirir ve böylelikle aşamalı olarak La majör eksen akoru önceden tamamlanmış olur. Piyanonun girişiyle duyulan birinci temada ise daha önce bahsi geçen Karcığar makamının izleri duyulur.

1.4. Ritmik ve Metrik Unsurlar

Saygun'un üzerinde durduğu meseleler elbette ki salt makam konusu ile sınırlı kalmamıştır. Besteci için ritmik ve metrik unsurlar da üzerinde ciddiyetle durulması gereken konular arasında yer alır. Bu anlamda Saygun, Bartók'un öngördüğü ve dünya literatüründe yer alan değerlendirmeleri eleştirmekten de kaçınmaz. Zira Bartók'un Klasik Batı

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z *** ID:33 K:53*
http://www.akademikbakis.org

Müziği literatürüne "Bulgar Ritimleri" olarak aktardığı oluşumun yerinde olmadığına dair bir tespit, yine Saygun tarafından çeşitli ortamlarda dile getirilmiştir. Bunların arasında *Musiki Nazariyatı* (Saygun, 1966) adlı pedagojik çalışmasındaki bazı maddeler sayılabilir

Saygun bununla da yetinmeyerek, salt "aksak tartılar" konu başlığı altında çeşitli müzik yapıtları ortaya çıkarır. Bunların arasında onun piyano için yazdığı *Aksak Tartılar Üzerine 10 Parça* (Op. 38, 1964), *Aksak Tartılar Üzerine 12 Prelüd* (Op.45, 1967), *Aksak Tartılar Üzerine 15 Etüt* (Op.47, 1971), *Aksak Tartılar Üzerine 10 Taslak* (Op.58, 1976) yer alır. Bu albümlerin arasında *Prelüdler* ve *Etütler*, aksak ritim gruplarını belirli bir mantık dizinine göre sergiler. Bu dizinde Saygun aksak tartı bölünmelerini, birim 8'lik ya da 16'lık birim değerlerine bakılmaksızın (Örn. 5/8'lik ya da 7/16'lık), ikili (2+3; 3+2), üçlü (3+2+3; 3+3+2; 3+2+2) ve dörtlü (2+2+2+3; 3+2+2+3; 3+3+3+2;2+2+2+3) gruplar halinde düzenler.

2. SONUÇ

Gerek Saygun'un sözlü ifadelerinde, gerekse bestecinin eserlerinde, onun estetik anlayışı bağlamında "avangart" bir müzikal ifade arayışı olmadığını görmekteyiz. Bununla beraber, bestecinin geleneklere sırtını dönmeyerek, araştırmacı ve yenilikçi bir tutum izlemesi bakımından kendisinin oldukça eklektik bir yaklaşım sergilediği de söylenebilir. Öyle ki, Saygun'un salt geleneksel Türk müziği kaynaklarına yönelmekle yetinmediğini, Türk müziği kaynaklarına ek olarak, Fin ve Arap müziği gibi diğer coğrafyaların müzikleriyle de ilgilendiğini belirtmek gerekir. Bu bağlamda Saygun, bağnaz bir "milliyetçilik" anlayışından da çok uzaktadır: "Bin bir ad verilen müziğin kendi malımız olup olmaması bir kompozitörü ilgilendirmeli mi? "İfade" amaç olduktan sonra, değil bilmem kaç yüz yıldan beri içimizde olan müziklerden, amaca gitmeye yarayanları ayırt etmeksizin cinsine, mezhebine bakmaksızın tümünden yararlanmak doğal değil midir?" Saygun'a göre sanatçı ancak, toplumun bir ferdi, olarak bir aidiyet duygusuna sahipse ve bunu ifade ederken dünyevî değerleri de yansıtabiliyorsa, yapıtının gerçek anlamda bir değeri olabileceğini ifade eder. Saygun'un ifadesiyle "sanat eseri, kökü toprakta olan bir ağacın meyvesidir. Yağmur yağar, güneş açar, ve kendini rüzgâra veren yaprakların arasından günün birinde renk renk bir meyve belirir. Bu meyve ne ağaç, ne topraktır. Fakat hayatını, kendi için nefes alan yapraklara, kendi için toprağa dalan köklere ve ona usareyi eriştiren gövdeye borçludur" (Saygun, 1945).

Saygun, sanatın kökünden ayrılmadan gelişebileceği inancıyla, Atatürk'ün

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-Z *** ID:33 K:53*
http://www.akademikbakis.org

evrenselliğe ulaşabilecek nitelikte, ulusal bir Türk müziği yazılması arzusunu, kendine ilke edinmiştir. Saygun'un evrensellik anlayışı ve ifadesi de burada yatmaktadır. O kendi insancıl yaklaşımında, yüksek düşünsel ve manevi bir öngörüyle, Anadolu müziğinin izlerini sürer ve bu kadim kültürün mevcudiyetiyle, insanlık tarihinin kültürel mirasının ortak paydalarını bir arada tutacak, onu zenginleştirecek bir ideal tasavvur eder. Burada evrensel olan Klasik Batı Müziği değildir. Zira evrensel müzik diye bir müzik türü de yoktur. Ancak, bütünleyici sentezlere açık olma potansiyeline sahip bir "ifade vasıtası", bir çok seslilik oluşumu söz konusudur ve bu oluşumda Türk müziğinin yeri ve önemi bir kez daha ciddiyet ve samimiyetle ele alınmalıdır.

3. KAYNAKÇA:

Altay, G. (9-10 Mart, 2007). *Doğumunun 100. Yılında Ahmed Adnan Saygun Sempozyumu Bildirisi*. Nilüfer/Bursa

Aracı, E. (2001). *Ahmed Adnan Saygun: Doğu – Batı Arası Müzik Köprüsü*. Yapı Kredi Yayınları

Atalay, A. (1987, Ocak 7-8). *Saygun'un Eserleri (Besteleri, Kitapları, Makaleleri)*. Kültür ve Turizm Bakanlığı / İzmir Merkez İlçe Belediye Başkanlığı / İzmir Devlet Senfoni Orkestrası Müdürlüğü Ahmed Adnan Saygun Semineri, , İzmir. 09.01.2014 tarihinde, http://www.adnanatalay.com/saygun.htm adlı web sitesinden alınmıştır.

Aydın, Y. (2003). *Türk Beşleri*. Müzik Ansiklopedisi Yayınları

İlyasoğlu, E. (2007). *Çağdaş Türk Bestecileri.* İstanbul: Pan Yayıncılık

Saygun, A.A. (1936a). *Türk Halk Musikisinde Pentatonizm Broşürü*. Türk Tarih Kurumu, s.4, 12, 120

Saygun, A. A. (Ağustos, 1936b). *Türk Musikisinde İnkişaf Yolu.* Ülkü Millî Kültür Dergisi, s.42

Saygun, A.A. (1945). *Yalan... Sanat Konuşmaları.* Ankara: Doğuş Matbaası, s.24, 50 – 51

Saygun, A.A. (1966). *Musiki Nazariyatı*. Cilt IV. Ankara Devlet Konservatuvarı Yayını

Saygun, A.A. (1981). *Atatürk ve Musiki*. Ankara: Sevda Cenap And Müzik Vakfı Yayınları

Saygun, A.A. (1985). *Atatürk'ün Sanat ve Müzik Anlayışı ve Günümüzdeki*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: I-Z *** ID:33 K:53
http://www.akademikbakis.org

Tefsiri. Orkestra A.M. Dergisi,
Sayı:143

Oransay, G. (1965). *Batı Tekniğiyle Yazan 60 Türk Bağdar*. Küğ Yayını

Yıldız, D. (2007). *Doğumunun 100. Yılında Ahmed Adnan Saygun*, Sun Yayınevi

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: Z0 *** ID:111 K:129
http://www.akademikbakis.org

TÜRKİYE HENTBOL SÜPER LİGİ SPORCULARININ RİSK DEĞERLENDİRME DÜZEYLERİNİN BAZI DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERLE KARŞILAŞTIRILMASI

Özgür KARATAŞ

İnönü Üniversitesi Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlığı

Özet: Bu araştırma Türkiye Hentbol Süper Ligi kulüplerindeki sporcuların risk değerlendirme düzeylerinin bazı demografik değişkenlerle karşılaştırılması amacıyla yapılmıştır. Araştırmada betimsel tarama yöntemlerinden biri olan "genel tarama modeli" kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, Türkiye Hentbol Süper Ligi takımlarında aktif olarak görev yapan 435 sporcu oluştururken, örneklemini ise; rastgele ve tesadüfî yöntemle seçilmiş farklı kulüplerde oynayan 376 sporcu oluşturmaktadır. Araştırmada veri aracı olarak Gök (2006) ve Çobanoğlu (2008)'nun sporda risk değerlendirme ölçeği kullanılmıştır. Araştırmaya katılan sporcuların risk değerlendirme düzeyleri cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu ve oynadığı takım değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>0,05).

Anahtar Kelimeler: Spor,Risk, Risk Değerlendirme,Risk Yönetimi, Hentbol

COMPARISON OF RISK ASSESSMENT LEVELS OF HANDBALL SPORTERS IN TURKISH SUPER LEAGUE WITH CERTAIN DEMOGRAPHICAL VARIABLES

Abstract: This study is performed with the aim to compare risk assessment levels of handball sporters in Turkish Super League with certain demographical variables. "General survey method" is utilized in the study as one of the descriptive survey method. 435 sporters carrying out duty actively in the Turkish Handball Super League teams constitute the population of the research; and sample of the research is 376 sporters playing in different clubs selected randomly. Risk assessment scale of Gök (2006) and Çobanoğlu (2008) is used as data tool in the study. There was not found a statistically significant difference in the levels of risk assessment of the athletes participating in the study with regard to the variables of gender, age, marital status, education level and teams that they play in (p> 0,05).

Keywords: Sports, Risk, Risk Assessment, Risk Management, Handball

1.GİRİŞ

Günlük yaşantının yanı sıra dünyadaki çeşitli alanlarda meydana gelen değişimlerle birlikte rekabet de artmakta ve bu hızlı değişim ise geleceğe yönelik alınacak kararlardaki belirsizliği, buna bağlı olarak riskleri de artırmaktadır (Gülen, 2006).

Risk, "sonucu önceden tahmin edilemeyen ve insana bazı değerlerinin tehlikede olduğunu düşündüren uyarı olarak gelişen olay ya da durum" biçiminde

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: Z0 *** ID:111 K:129
http://www.akademikbakis.org

tanımlamaktadır (Rosa, 2003). Risk istenmeyen bir olay ve tehlikeyi temsil etmenin yanında fırsatları da içerebilmektedir (Finucane et al., 2000). Risk farklı durumlar için farklı sonuçlar ortaya koyabilir. Bireysel bir kaybın sonucu bir başkası için kazanç olabilir ki, bu da kayıpların esasında göreceli ve bireyden bireye farklılık gösteren, içinde riski barındırsa da bir o kadar da yarar içeren nesnel bir olgu olduğunu ifade eden bir durumdur (Yıldırım, 2007).

Bütün spor branşları ya da rekreasyonel aktiviteler uygun önlemler alınsa bile bir takım riskleri içermektedir ve bunun içinde olan sporcular, antrenörler veya taraftarlar malzeme, zemin, ışıklandırma gibi birçok tehlike ile karşılaşabilir (Nohr,2009). Sporda riskler, her spor etkinliğinde aynı değildir. Riski, sporun türü, sporcunun, ortamın, kullanılan araç ve gerecin özellikleri yanında, kötü iklim şartları, amaca uygun yeterli düzeyde tesis ve malzemelerin olmaması gibi birçok değişken sporcu sağlığını riske sokmaktadır (Bağrıaçık ve Açak, 2005; Ergen, 2004; Sezgin,1999). Spor hizmetlerinin verimli olması için spor ortamında var olan riskler değerlendirilmelidir. Sporda risk değerlendirme süreci, risklerin olasılık ve sonuç kavramlarıyla belirlendiği ve analiz edildiği risklerin tanımlanması aşamasıdır. Bu aşama risk yönetiminin en zor ve en zaman alan aşamasıdır (Küçük, 2003). Risk değerlendirmesinin alışılagelmiş güvenlik çalışmalarına göre avantajları vardır. Derinlemesine ve sistemli bir değerlendirme, risklerin daha iyi anlaşılmasını sağlayarak, tehlikelerin azaltılmasına destek olur. Risk değerlendirmesinin genel amacı; sistemin olduğu gibi kabul edilebilir olup olmadığının, değişiklik gerekip gerekmediğinin tespiti için temel oluşturmaktır. İlave bir amaç da önemli ve daha önemsiz riskler arasında ayrım yapmaktır (Boyle,2002:Detels et al., 2002).

Bu çalışmada Türkiye Hentbol Süper Ligi kulüplerindeki sporcuların algıladıkları risklerin değerlendirilmesi ve sporcuların risk değerlendirme düzeylerinin bazı demografik değişkenlerle karşılaştırması amaçlanmıştır.

2.GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmada betimsel tarama yöntemlerinden biri olan "genel tarama modeli" kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, Türkiye Hentbol Süper Ligi takımlarında oynayan 435 sporcu oluştururken, örneklemini ise; rastgele ve tesadüfî yöntemle seçilmiş Türkiye Hentbol Süper Ligi kulüplerde oynayan 376 sporcu oluşturmaktadır.

Araştırmada veri aracı olarak Gök (2006) ve Çobanoğlu (2008)'nun sporda risk değerlendirme ölçeği kullanılmıştır. Risk değerlendirme ölçeği madde havuzunda yer alan (1,11,12,14,15,16,17,18,19,20,21,22,25,26, 28,29,30,31) maddeler Gök (2006)'ün geliştirdiği ölçme aracından, madde havuzunda yer alan (2,3,4,5,6,7,8,9,10,13,23,24,27) maddeler ise Çobanoğlu (2008)'nun geliştirdiği ölçme aracından alınmıştır. Elde edilen veriler üzerinde yapılan faktör analizi sonucunda düşük faktör yükü olan ya da birden fazla faktörden yüksek yük değeri

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: Z0 *** ID:111 K:129
http://www.akademikbakis.org

alan (8,9,10,12,18,23,26,27) maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Tekrarlanan faktör analizi sonucunda ölçekte yer alan 23 maddenin toplam varyansın % 51,64'ünü açıkladığı görülmüştür. Bu değer ölçeğin bu haliyle yapı geçerliliğini sağladığını göstermektedir. Ölçeğin güvenirliliğine ilişkin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .921 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar ölçekten elde edilen puanların güvenilir olduğunu kanıtlamaktadır. Veriler istatistik paket programı yardımıyla analiz edilmiştir. Elde edilen sayısal değerler p.05 anlamlılık düzeyine göre değerlendirilmiştir.

Sporcuların risk değerlendirme ölçeğine verdikleri cevaplar risk derecelendirme matrisine yerleştirilerek riskler derecelendirilmiştir. Risk derecelendirme matrisi; bir program için en kritik olan risklerin tanımlanması, önceliklendirilmesi ve etkilerinin yönetilmesine imkân sağlar (Gök, 2006). Verilerin sağlıklı yorumlanabilmesi için ölçeğin beşli derecelendirme aralıkları; çok az düzeyde riskli (1.00-1.80), az riskli (1.81-2.60), orta düzeyde riskli (2.61-3.40), çok riskli (3.41-4.20), çok fazla riskli (4.21-5.00) şeklinde belirlenmiştir.

3.BULGULAR

Tablo 1: Sporcuların Demografik Değişkenleri İle İlgili Dağılımı

Değişkenler	Alt Değişkenler	f	%
Cinsiyet	Erkek	219	58,2
	Kadın	157	41,8
	Toplam	376	100,0
Yaş	16-17	80	21,3
	18-21	82	21,8
	22-25	101	26,9
	26-29	55	14,6
	30 ve üstü	58	15,4
	Toplam	376	100,0
Medeni Durum	Evli	72	19,1
	Bekâr	304	80,9
	Toplam	376	100,0
Eğitim Durumu	Lise	124	33,0
	Üniversite	229	60,9
	Lisansüstü	23	6,1
	Toplam	376	100,0
Hentbol Oynama Yılı	1-5	43	11,4
	6-10	165	43,9
	11-15	105	27,9
	16-20	50	13,3
	21 ve üstü	13	3,5
	Toplam	376	100,0

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: Z0 *** ID:111 K:129
http://www.akademikbakis.org

Tablo 1'de araştırmaya katılan sporcuların cinsiyet değişkeni dağılımına bakıldığında %58,2'sinin erkek, % 41,8'inin de kadın sporculardan oluştuğu; yaş değişkeni dağılımına bakıldığında % 21,3'ünün 16-17 yaşları arasında, % 21,8'inin 18-21 yaşları arasında, % 26,9'unun 22-25 yaşları arasında, % 14,6'sının 26-29 yaşları arasında, % 15,4'ünün de 30 ve üstü yaş arasında olduğu; medeni durum değişkeni dağılımına bakıldığında % 19,1'inin evli, % 80,9'ununda bekâr olduğu; eğitim durumu değişkeni dağılımına bakıldığında % 33,0'ünün lise, % 60,9'unun üniversite, % 6,1'inin de lisansüstü düzeyde eğitim aldıkları; hentbol oynama yılı değişkeni dağılımına bakıldığında % 11,4'ünün 1-5 yıl arasında % 43,9'unun 6-10 yıl arasında, % 27,9'unun 11-15 yıl arasında, % 13,3'ünün 16-20 yıl arasında, % 3,5'inin de 21 yıl ve üstü hentbol oynadığı görülmektedir.

Tablo 2: Sporcuların Risk Değerlendirme Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\overline{X}$	SS	Sd	t	p
Erkek	219	3,24	,64	374	-1,209	,228
Kadın	157	3,30	,78			

Tablo 2'de görüldüğü üzere araştırma grubunu oluşturan sporcuların risk değerlendirme ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p>0,05). Sporcuların cinsiyet değişkenine göre risk değerlendirme ölçeği aritmetik ortalama sonucu risk derecelendirme matrisine yerleştirildiğinde etki derecesi orta düzeyde riskli olduğu ve kadın sporcuların risk ortalamaları ($\bar{x}$ =3,30) erkek sporcuların risk ortalamalarından ($\bar{x}$=3,24) daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak bu farklılığın anlamlı düzeyde olmadığı saptanmıştır.

Tablo 3: Sporcuların Risk Değerlendirme Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Yaş	N	$\bar{x}$	SS	VK	KT	Sd	KO	F	p
16-17	80	3,43	,78	Grupları arası	3,669	4	,917		
18-21	82	3,16	,70						

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: Z0 *** ID:111 K:129
http://www.akademikbakis.org

22-25	101	3,29	,61	Grup içi	184,112	371	,496	1,848	,119
26-29	55	3,29	,65						
30 ve üstü	58	3,19	,77	Toplam	187,781	375			
Toplam	376	3,38	,70						

Tablo 3'de görüldüğü üzere araştırma grubunu oluşturan sporcuların risk değerlendirme ölçeği puanlarının yaş değişkenine göre grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p>0,05). Sporcuların yaş değişkenine göre risk değerlendirme ölçeği

aritmetik ortalama sonucu risk derecelendirme matrisine yerleştirildiğinde etki derecesi 16-17 yaş arasındaki sporculara ($\bar{x}$=3,43) çok riskli düzeyde, 18-21 yaş ($\bar{x}$=3,16) , 22-25 yaş ($\bar{x}$=3,29), 26-29 yaş ($\bar{x}$=3,29) 30 ve üstü yaşta ($\bar{x}$=3,19) olan sporculara da orta düzeyde riskli olduğu görülmektedir. 16-17 yaş arasındaki sporcuların risk ortalamaları ($\bar{x}$=3,43) diğer yaş gruplarının risk ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir. Ancak bu farklılığın anlamlı düzeyde olmadığı saptanmıştır.

Tablo 4: Sporcuların Risk Değerlendirme Ölçeği Puanlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t testi Sonuçları

Medeni Durum	N	$\overline{X}$	SS	Sd	t	p
Evli	72	3,21	,68	374	-,892	,373
Bekâr	304	3,29	,71			

Tablo 4'de görüldüğü üzere araştırma grubunu oluşturan sporcuların risk değerlendirme ölçeği puanlarının medeni durum değişkenine göre grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p>0,05). Sporcuların medeni durum değişkenine göre risk değerlendirme ölçeği aritmetik ortalama sonucu risk derecelendirme matrisine yerleştirildiğinde etki derecesi orta düzeyde riskli olduğu ve bekâr sporcuların risk ortalamaları ($\bar{x}$=3,29) evli sporcuların risk ortalamalarından ($\bar{x}$=3,21) yüksek olduğu görülmektedir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: Z0 *** ID:111 K:129
http://www.akademikbakis.org

Tablo 5: Sporcuların Risk Değerlendirme Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	SS	VK	KT	Sd	KO	F	p
Lise	124	3,33	,75	Gruplar arası	1,271	2	,636	1,271	,282
Üniversite	229	3,23	,69	Grup içi	186,509	373	,500		
Lisansüstü	23	3,42	,57	Toplam	187,781	375			
Toplam	376	3,28	,70						

Tablo 5'de görüldüğü üzere araştırma grubunu oluşturan sporcuların risk değerlendirme ölçeği puanlarının eğitim durumu değişkenine göre grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p>0,05). Sporcuların eğitim durumu değişkenine göre risk değerlendirme ölçeği aritmetik ortalama sonucu risk derecelendirme matrisine yerleştirildiğinde lise ($\bar{x}$=3,33) ve üniversite eğitimine sahip olan sporculara etki derecesi ($\bar{x}$=3,23) orta düzeyde riskli, lisansüstü eğitime sahip olan sporculara etki derecesi ise ($\bar{x}$=3,42) çok riskli düzeyde olduğu ve lisansüstü eğitime sahip olan sporcuların risk ortalamaları lise ve üniversite düzeyinde eğitime sahip olan sporcuların risk ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Sporcuların Risk Değerlendirme Ölçeği Puanlarının Hentbol Oynama Yılı Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Hentbol oynama yılı	N	$\bar{X}$	SS	VK	KT	Sd	KO	F	p
1-5	43	3,24	,82	Gruplar arası	1,943	4	,486	,970	,424
6-10	165	3,34	,67						
11-15	105	3,27	,68	Grup içi	185,837	371	,501		
16-20	50	3,13	,75	Toplam	187,781	375			
21 ve üstü	13	3,23	,66						
Toplam	376	3,28	,70						

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: Z0 *** ID:111 K:129
http://www.akademikbakis.org

Tablo 6'da görüldüğü üzere araştırma grubunu oluşturan sporcuların risk değerlendirme ölçeği puanlarının hentbol oynama yılı değişkenine göre grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p>0,05). Sporcuların hentbol oynama yılı değişkenine göre risk değerlendirme ölçeği aritmetik ortalama sonucu risk derecelendirme matrisine yerleştirildiğinde bütün yıllar için sporculara etki derecesi orta düzeyde riskli olduğu görülmektedir.

Tablo 7: Sporcuların Risk Değerlendirme Ölçeği Puanlarının Oynadığı Takım Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Oynadığı Takım	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	SS	VK	KT	Sd	KO	F	P
Beşiktaş		20	2,99	1,00						
Trabzonspor		18	3,17	,62						
B.Belediye Ankaraspor		21	3,18	,59						
İzmir Büyükşehir Belediye		19	3,10	,77						
Kıbrıs Beşparmak	Erkek	20	3,39	,52						
Mersin Yenişehir Belediye		17	3,24	,51						
Bursa Nilüfer Belediye		19	3,31	,59						
Akdeniz Üniversitesi		16	3,20	,53						
Milli Piyango		18	3,42	,56	Gruplar Arası	9,958	20	,498	,994	,469
Ankara il Özel idare		18	3,33	,39						
Çankaya Belediye Anka		18	3,40	,75						
Çukobirlik		15	3,13	,63	Gruplar içi	177,822	355	,501		
Anadolu Üniversitesi		20	3,09	,91						
İstanbul Emniyetgücü		19	3,46	1,01						
Yeni Mahalle		18	3,41	,63	Toplam	187,781	375			
Üsküdar Belediye		16	3,02	,74						
İzmir Büyükşehir Belediye	Kadın	18	3,60	,41						
Gazi Üniversitesi		18	3,31	,97						
Muratpaşa Belediye		17	3,17	,78						
Çankaya Belediyesi Anka		16	3,48	,50						
Milli Piyango		15	3,44	,75						
Toplam		376	3,28	,707						

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: Z0 *** ID:111 K:129
http://www.akademikbakis.org

Tablo 7'de görüldüğü üzere araştırma grubunu oluşturan sporcuların risk değerlendirme ölçeği puanlarının oynadığı takım değişkenine göre grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p>0,05). Sporcuların oynadığı takım değişkenine göre risk değerlendirme ölçeği aritmetik ortalama sonucu risk derecelendirme matrisine yerleştirildiğinde Milli Piyango (erkek) ($\bar{x}$ =3,42),İstanbul Emniyetgücü (kadın) ($\bar{x}$ =3,46), Yeni Mahalle ($\bar{x}$ =3,41), İzmir Büyükşehir Belediye (kadın) ($\bar{x}$ =3,60), Çankaya Belediyesi Anka (kadın) ($\bar{x}$ =3,48), Milli Piyango (kadın) ($\bar{x}$ =3,44) takımlarında oynayan sporculara etki derecesi çok riskli düzeyde, diğer takımlarında oynayan sporculara etki derecesi orta düzeyde riskli olduğu görülmektedir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Tablo 2'ye bakıldığında araştırma grubunu oluşturan sporcuların risk değerlendirme ölçeği puanları cinsiyet değişkenine göre anlamlı bulunmamıştır (p>0,05). Kadın sporcuların risk ortalamaları ($\bar{x}$ =3,30) erkek sporcuların risk ortalamalarından ($\bar{x}$ =3,24) daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak bu farklılığın anlamlı düzeyde olmadığı saptanmıştır. Liebarman ve Stashevsk (2002), Koruç ve Bayar (1992), Larkin ve Pines (2003), araştırmalarında kadınların erkeklere oranla riski daha yüksek düzeyde algıladıkları sonucuna ulaşmışlardır. Demirhan (2003) doğa sporlarına ilişkin risklerin algılanması ile ilgili çalışmasında cinsiyet ve risk seçimleri arasında önemli bir fark olmadığını kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre risklerden daha fazla çekindiğini bulmuştur. Martin (1987), Keer, Cecillia ve Lindner (2004) yaptıkları çalışmada kadın ve erkek sporcuların farklı risk düzeylerine sahip olmadığını ortaya koymuşlardır. Sporcuların risk değerlendirmeleri ile ilgili olarak kadın sporcuların yapı gereği erkeklerden daha duygusal olmaları, erkek sporculardan daha fazla endişeli olmalarından kadın sporcuların risk ortalamaları erkek sporcuların risk ortalamalarından daha yüksek çıkmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Araştırmamızda sporcuların risk değerlendirme ölçeği puanları yaş değişkenine göre anlamlı bulunmamıştır (p>0,05). 16-17 yaş arasındaki sporcuların risk değerlendirme ölçeği puanları ($\bar{x}$ =3,43) risk ortalamaları diğer yaş grupları risk ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 3). Ancak bu farklılığın anlamlı düzeyde olmadığı saptanmıştır. Gök, Şahin ve Balcı (2011) yöneticiler ve uzmanların risk faktörleri değerlendirme düzeylerinin yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini tespit etmiştir. Gök (2006) voleybolcuların risk değerlendirmeleri ile ilgili çalışmasında yaş grupları bakımından voleybol sporcularının risk değerlendirme düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığını tespit etmiştir. Bu bulgular çalışmamızla aynı doğrultudadır. Genç sporcuların yetişkin sporcular kadar spor tecrübelerinin olmaması ve risk almaktan

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: Z0 *** ID:111 K:129
http://www.akademikbakis.org

çekinmediklerinden algıladıkları risk düzeylerinin yetişkinlere göre daha yüksek çıkmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Sporcuların risk değerlendirme ölçeği puanları medeni durum değişkenine göre anlamlı bulunmamıştır (p>0,05). Bekâr sporcuların risk ortalamaları ($\bar{x}$ =3,29) evli sporcuların risk ortalamalarından ($\bar{x}$ =3,21) daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 4). Ancak bu farklılığın anlamlı düzeyde olmadığı saptanmıştır. Saraç ve Kahyaoğlu (2011) çalışmasında evli ve bekâr gruplar açısından risk alma eğilimine göre anlamlı bir fark bulamamıştır. Çobanoğlu (2008) futbolcuların risk değerlendirmeleri ile ilgili çalışmasında medeni durum değişkenine göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulamamıştır. Bu bulgular çalışmamız sonucunu destekler niteliktedir. Sporcunun evli ya da bekâr olması riskleri belirlemede etken olmadığı düşünülmektedir.

Araştırma grubunu oluşturan sporcuların risk değerlendirme ölçeği puanları eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bulunmamıştır (p>0,05). Lisansüstü eğitime sahip olan sporcuların risk ortalamaları ($\bar{x}$ =3,42) lise ($\bar{x}$ =3,33) ve üniversite düzeyinde eğitime sahip olan sporcuların risk ortalamalarından ($\bar{x}$=3,23) yüksek olduğu görülmektedir. Ancak bu farklılığın anlamlı düzeyde olmadığı saptanmıştır (Tablo 5). Öktem (2011) sporcunun eğitim düzeyi onun yaptığı işi kavrama oranını, kendisinin yaptığı işten beklentilerinin ne olacağını, çevresi ve takımının neler beklediğinin farkına varma oranını etkilediğini, Gök, Şahin ve Balcı (2011) beden eğitimi ve spor yüksek okulu alan mezunu olan yönetici ve uzmanlar ile alan dışı mezun olan yönetici ve uzmanların risk faktörlerini değerlendirme düzeylerinin mezun oldukları alana göre anlamlı bir farklılık göstermediğini; Küçüksille (2004), Grable ve Lytton (1998), Bajtelsmith (1999) eğitim düzeyi ile risk algısı arasında negatif ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Hentbol sporcularının eğitim seviyelerinin yüksek olması risk faktörlerinin farkına varılmasında etkili olabileceği ve algıladıkları risk düzeylerinin benzerliği düşünüldüğünde bu farkın anlamsız çıkmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Araştırma grubunu oluşturan sporcuların risk değerlendirme ölçeği puanları hentbol oynama yılı değişkenine göre anlamlı bulunmamıştır (p>0,05). Sporcuların hentbol oynama yılı değişkenine göre risk değerlendirme ölçeği aritmetik ortalama sonucu risk derecelendirme matrisine yerleştirildiğinde bütün yıllar için sporculara etki derecesi orta düzeyde riskli olduğu görülmektedir (Tablo 6). Gök (2006) voleybol sporcularının risk değerlendirme düzeylerini görev süreleri değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığını belirlemiştir. Çalışmamızda sporcuların hentbol oynama yılları değişse de yaptıkları iş ve bağlı bulundukları kulüplerde benzer çalışma koşullarının olmasından hentbol oynama yılı değişkenine göre risk değerlendirme ölçeği puanlarının anlamsız çıkmasına neden olabileceği düşünülmektedir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: Z0 *** ID:111 K:129
http://www.akademikbakis.org

Araştırma grubunu oluşturan sporcuların risk değerlendirme ölçeği puanları oynadığı takım değişkenine göre anlamlı bulunmamıştır (p>0,05). (Tablo 7). Hentbol kulüplerindeki sporcuların süper ligde oynamaları nedeniyle oluşabilecek riskleri değerlendirirken daha bilinçli olacakları, belirledikleri ve değerlendirdikleri risk faktörlerine karşı kendilerini önceden hazırlayacakları ve koruyacakları ayrıca; kulüplerin sporculara sağladığı olanakların birbirine yakın olması, farklı kulüplerde oynamalarına rağmen karşılaşacakları tehditlerin çoğunun da benzer olacağı düşünülürse bu farkın anlamsız çıkmasına neden olduğu düşünülmektedir.

5. KAYNAKLAR

Bağrıaçık, A. & Açak M. (2005). Spor Yaralanmaları ve Rehabilitasyon. İstanbul: Yaylacık Matbaası

Bajtelsmith, V.L. (1999). Evidence of Risk Aversion in the Health and Retirement Study. March 1, 1-18.

Boyle, T. (2002). Risk Assesment, "Health and Safety: Risk Management", Londra: IOSH Services Limited, 77-93

Çobanoğlu, H.O.(2008). Sporda Risk Yönetimi: Turkcell Süper Ligindeki Sporcuların Risk Değerlendirmeleri Üzerine Bir Araştırma. Anadolu Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir

Demirhan, G. (2003). Doğa Sporlarına İlişkin Risklerin Algılanması. Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi. 14 (1),1-13

Detels, R., McEwen, J., Beaglehole, R. & Tanaka H. (2002). (Editors) Oxford Textbook of Public Health. Oman GS, Faustman EM. Risk Assesment And Risk Management. 4th Edition. Newyork: Oxford Unıversty Press, 1083-84

Ergen, E. (2004). Spor Bilimleri ve Hekimliği Yazıları. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Finucane, M.L., Alhakami, A.S., Slovic, P. & Johnson, S.M. (2000). The Affect Heuristic in Judgments of Risk and Benefits. Journal of Behavioral Decision Making, 13; 1-17

Gök, Y. (2006). Türkiye Voleybol Birinci Liginde Yer Alan Spor Kulüplerinin Risk Yönetimi Açısından Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Gök, Y., Şahin, H. & Balcı, V. (2011). Spor Organizasyonlarının Maliyet Boyutunun Risk Yönetimi Açısından Değerlendirilmesi. İzmir: I. Uluslararası Spor Ekonomisi ve Yönetimi Kongresi.

Grable, J,E. & Lytton RH. (1998). Investor Risk Tolerance: Testing the Efficacy of Demographics as Differentiating and Classifying Factors. Financial Counseling and Planning. 9 (1), 61-73

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: Z0 *** ID:111 K:129
http://www.akademikbakis.org

Gülen, M. (2006). İnsansız hava aracı kazalarının önlenmesinde örnek bir risk yönetimi uygulaması. Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi. Ankara

Keer, J.H., Cecillia, K.F. & Lindner, K.J. (2004). Motivation and level of risk in male and famele recreational sport participation.Personality and İndividual Differences

Koruç, Z. & Bayar, P. (1992). Hentbolcu, Voleybolcu, Atlet ve Taekwondocuların Kişilik Örüntüleri Üzerine Bir Araştırma, Ankara: Hacettepe Spor Bilimleri II. Ulusal Kongre Bildirisi

Küçük, A.Y. (2003). Havacılıkta Emniyet Açısından Risk Yönetimi ve Havacılık Örgütlerinden Uygulama Örnekleri. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir

Küçüksille, E. (2004). Optimal Portföy Oluşturmaya Davranışsal Bir Yaklaşım. Süleyman Demirel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Isparta

Larkin, J. & Pines H. (2003). Gender and risk in public performance. Sex Roles, 49, 197-210

Lieberman, Y. & Stashevsky, S. (2002). Perceived Risks as Barriers to Internet and e-commerce Usage, Qualitive Market Research: An International Journal. 5(4):291-300

Martin, C.L. (1987). A Ratio Measure of Sex Stereotyping. Journal of Personality and Social Psychology, 52(3); 489–499

Nohr, K.M. (2009). Managing Risk in Sport and Recreation. IL: Human Kinetics

Öktem, Ç. (2011). Türkiye'de Okçuluk Sporunun Risk Yönetimi Açısından İncelenmesi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Antalya

Rosa, E. (2003). The Logical Structure of the Social Amplification of Risk Framework(SARF):Metatheoretical Foundations and Policy Implications, In: The Social Amplification of Risk. Pidgeon N. K., Kasperson, R.E. and P., Slovic (eds), Cambridge: Cambridge University Pres. pp. 47-79

Saraç, M. & Kahyaoğlu, M.B. (2011). Bireysel Yatırımcıların Finansal Risk Algılamalarını Etkileyen Demografik ve Sosyo-ekonomik Faktörler. BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar. Cilt:5, Sayı:2.s.141

Sezgin, İ. (1999). Spor Ergonomisinin Spor Yaralanmalarında ve Spor Sakatlanmalarındaki Yeri ve Önemi. Gazi Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Yıldırım, F. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Yaşamdaki Riskleri Algılamaları Üzerinde Toplumsal Cinsiyet Etkisinin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Ankara

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I *** ID:54 K:109*
http://www.akademikbakis.org

TÜRKİYE'DE KADIN EĞİTİMİN BUGÜNKÜ DURUMU*

Yücel Gelişli
Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Fakültesi

Özet: Toplumların gelişmesinde kadının önemli rolleri ve sorumlulukları vardır. Bu bağlamda bakıldığında, geçmişten bugüne değişen kadın rolleri, kadının toplumun her alanında istihdamının artması kadın eğitimini daha da önemli kılmaktadır. Bu çalışmada, Türkiye'de kadın eğitiminin tarihsel gelişim süreci ele alınarak, bugünkü durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma betimsel nitelikte doküman incelemesine dayanan nitel bir çalışmadır. Araştırmanın verileri; ilgili alan yazını ve Türkiye İstatistik Kurumu ve Milli Eğitim Bakanlığı istatistik verilerinden elde edilmiştir. Bu araştırmada; Türkiye'de kadın nüfusun, Cumhuriyetin ilanından sonra sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitimsel kazanımlara sahip olduğu haklar elde ettiği, ancak bu gelişmelerin yeterli olmadığı, okuryazarlık oranı oldukça düşük iken, eğitime yapılan yatırımlar ve kanuni düzenlemelerle devam sağlanarak bu oranın günümüzde büyük bir artış gösterdiği, okuryazar oranlarının dünya ve batılı gelişmiş ülkeler sıralamasından daha geride olduğu belirlenmiştir.
Anahtar Kelimeler: Eğitim, Kadın eğitimi, Eğitimde eşitlik

THE CURRENT STATE OF WOMEN'S EDUCATION IN TURKEY

Abstract:Women have important roles and responsibilities in the development of societies. In this respect the traditional and changing women roles, the increase in women employment in all areas of the society put women's education in an important position. In this study, by examining the historical development process of women's education in Turkey the current situation was tried to be determined. The study is a qualitative one with descriptive quality that depends on document analysis. The data of the study was obtained via the related literature and statistical data of Turkish Statistical Institute and Ministry of National Education. In the study it was found that; female population in Turkey has gained social, economic, cultural and educational attainment rights after the announcement of the Republic, but these improvements are not sufficient as the literacy rate is quite low, whereas with the investments in education and government regulations now the ratio showed a large increase, it was determined that the literacy rates fall behind the western developed countries and world rankings.
Key words: Education, Women Education, Equality in education

---

* ***Bu çalışma 1.Uluslararası Kadına Yönelik Şiddette Multidisipliner Yaklaşımlar Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.***

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I *** ID:54 K:109*
http://www.akademikbakis.org

1.GİRİŞ

1.1. Osmanlı Döneminde Kadın Eğitiminde Yaşanan Gelişmeler

Toplumların gelişmesinde kadının önemli rolleri ve sorumlulukları vardır. Bu bağlamda bakıldığında, geçmişten bugüne değişen kadın rolleri, kadının toplumun her alanında istihdamının artması kadın eğitimini daha da önemli kılmaktadır.

Türklere ait bilgiler milattan önce dört bin yıl gerilere kadar ulaşır. Eski Türklerde kadın; Ata biner, silah kullanabilir, savaşabilirdi, Elçilerin kabulünde Hakan ve Hatun beraber bulunurlardı, Savaş kuruluna Hatun da üyeydi. Kadının toplumsal durumu oldukça iyiydi, erkek ancak tek kadınla evlenirdi, Çocuk üzerindeki velilik hakkı baba kadar anneye de aitti(Aydoğan,2013).Kadının toplumsal statüsü her zaman önemli görülmüştür. Kadınlar devlet işlerinde, ailede önemli kararların alınmasında ve uygulanmasında eşi ile birlikte hareket ederdi. Göçebe hayat tarzı aynı zamanda kadın eğitimini de biçimlendirmekteydi. İslam öncesi dönemde yaygın eğitim yoluyla genellikle savaş ve ev işlerine dayalı bir eğitim veriliyordu(Akyüz, 2013). Üretilenin ürünlerin ve yetiştirilen hayvanların korunması, göçebe hayatı Türk toplumlarında kadınlarının aynı zamanda savaşçı özellikler taşımalarını gerektiriyordu.

İslam dinin kabulü ile birlikte, İslam şeriatının erkek egemen tefsirleri ve daha önce İslam'ı kabul etmiş toplumlardaki kadınla ilgili geleneklerin bir kısmı dinde olmamasına rağmen din referansı ile kadın eğitimini uzun yıllar Türk- İslam devletlerinde geri bırakmıştır. Bu süreçte genellikle kadınlar ev işleri ile ilgili bilgileri ebeveynlerden ya da maddi durumun yeterliğine göre evdeki bacı kalfalardan eğitim almışlardır(Koçer, 1991).

1839 yılında Tanzimat fermanının ilan edilmesinden sonra eğitimde de ortaya çıkan batılılaşma hareketleri ile birlikte yenileşen eğitim sisteminde kadınların eğitimine yönelik çabalarda ortaya çıkmış, bu anlamda yasal düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır. Bu değişim düşüncesine rağmen erkeğin birden çok kadınla evlenmesi, dilediği zaman tek taraflı olarak kadınları boşaması, çoğunlukla kız çocuklarının eğitim hakkından yoksun bırakılması, ancak bir avuç ayrıcalıklı kadının özel öğretmenlerle eğitim görebilmesi, kadınların iş hayatından uzak tutulması gibi eşitsizlikler 20. yüzyıla kadar devam edip gelmiştir(Koçer, 1991, Akyüz, 2013, Gelişli, 2005b).

Tanzimat dönemi ile başlayan batılılaşma sürecinde iyi niyetli çabaların sonucu olarak 1859 yılında kızlar için İstanbul'da Cevri Kalfa Kız Rüşdiyesi açılmıştır. Ayrıca, sayıları giderek artan kız rüşdiyelerinden mezun olan kızların lise ve üniversiteye gitme istekleri, Maarif Nezaretini yeni okullar açılması için zorlayan etmenlerden biri olmuştur. Kız rüştiyelerine öğretmen yetiştirmek amacıyla 1870 yılında Darülmuallimat (Kız Öğretmen Okulu) açılmıştır. Maarif Nezareti'nin Dârülmuallimât'a öğrenci alımı için açtığı ilk sınava katılan 32 öğrencinin hepsi de başarılı bulunmuş ve bunlardan 20'si 1872-73 ders yılında

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

mezun olmuştur. Böylece 1873 yılında ilk defa kız rüştiyelerinde nakış dışındaki derslere hanım öğretmenler girmeye başlamış, bu hanımlar, Türk eğitim tarihinde resmi okuldan yetişerek görev alan ilk öğretmenler ve devletin ilk kadın memurları olmuşlardır(Akyüz,1999, Gelişli, 2005a, Gelişli, 2005b).

II.Meşrutiyet döneminde Maarif Nezaretini giriştiği önemli yeniliklerden birisi, kızlar için rüşdiyelerin üstünde lise düzeyinde bir Kız İdadîsi açma düşüncesidir. Balkan savaşlarından hemen önce toplumda "taassubun azalması" ile 1911 yılında Kız İdadîsi(Ergün, 1996; Akyüz,1999; Gelişli, 2005b; Gelişli, 2000), yine Eylül 1914'te de İstanbul'da İnas Darülfünûnu adını taşıyan, kızlar için bir Üniversite açılmıştır. Buranın ilk öğrencileri İstanbul Darülmuallimatı ve Kız İdadîsi mezunları ile giriş sınavını kazanan bütün bayanlardı. Kurumun çetin sınavlarına bayanları hazırlamak için özel dershaneler bile açılmıştı. İnas Darülfünû'nun Eylül 1914 tarihli Talimatnamesine göre, evli ya da dul kadınlar okula alınmayacaklardı. Kızlara, güzel sanatlar alanında da yüksek öğrenim vermek için Kasım 1914'te İstanbul'da *İnas Sanayi-i* Nefise Mektebi'nin kurulması da, kızların eğitimi için atılan önemli bir adımlardan biridir. Eylül 1917'de kadınların da Tıp, Dişçilik, Eczacılık öğrenimi görmelerine izin verildi. Kızlar için açılan bu okulların sayıları çağ nüfusunu kapsayacak nicelik ve nitelikte olamamış, İstanbul dışında yaygınlaşamamıştır (Ergün, 1996; Akyüz,1999; Gelişli, 1999; Gelişli, 2004a; Gelişli, 2005b).

Kızlar için giderek her düzeyde öğretim kurumlarının açılmaya başlaması; okuyan, okumak isteyen kızların çoğalması, erkekler ve kızlar için ayrı ayrı okullar açılmasında yaşanan çeşitli güçlükler, imkânsızlıklar ve toplumda bağnazlığın giderek azalması gibi nedenlerle, II.Meşrutiyet dönemi sonlarında kız-erkek karışık yani "karma eğitim" sorunu gündeme gelmiş ve basında tartışılmaya başlamıştır. Bu gelişmelerin sonucu olarak diyebileceğimiz bir gelişmede İnas Darülfünû'nun yapısında meydana gelmiştir. İnas Darülfünûnu 1920'de Darülmuallimat-ı Âliyeden ayrılıp Darülfünûna bağlanmıştır. Uygulamanın başlarında kız öğrenciler derslerini yine erkeklerden ayrı olarak başka saatlerde yapacaklardı, fakat Fen ve Edebiyat şubelerindeki kız öğrenciler kendi sınıflarını boykot edip erkek öğrencilerin sınıflarına gitmişler ve böylece Türk Eğitim Sisteminin ilk karma eğitim uygulamasını fiili olarak gerçekleştirmişlerdir. Böylece İnas Darülfünûnu kendiliğinden Eylül 1921'de kapanma sürecine girerek tarihe karışmıştır (Akyüz,1999; Ergün, 1996; Gelişli, 1999). Kız öğrenciler 1921-1922 öğretim yılında Hukuk Fakültesine, 1922-1923 öğretim yılından itibaren de Tıp Fakültesine alınmıştır(Akyüz,1999).

1.2. Cumhuriyet Döneminde Kadın Eğitiminde Yaşanan Gelişmeler

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu ile birlikte her alanda olduğu gibi birçok alanda yenileşme hareketini başlamış, Atatürk'ün önderliğinde gerçekleşen inkılâplar, medeni kanunun kabulü ile kadına birçok sosyal haklar getirilmiştir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

Altı yüz yıllık kültürde birçok alanda ikinci sınıf vatandaş olarak görülen ve buna uygun yaşayan Türk kadınlarının, toplumsal eşitliğinin sağlanması devletin ve toplumsal hayatın bütününde top yekün yapılacak reformlara ve kadının eğitilmesine bağlıydı. Cumhuriyet Türkiye'sinin Osmanlı İmparatorluğundan devir aldığı toplum mirası, ekonomik ve sosyal hayatın dışına itilmiş Türk kadınının, erkeğiyle eşit haklardan yoksun oluşuydu. Türk milletinin en kısa zamanda çağdaş yaşama şartlarına ve uygarlık düzeyine yükselmesini amaç edinen bir lider olarak, Atatürk'ün yaptığı tüm inkılâplarda özellikle öncelik verdiği konu, millî eğitim en ücra köşelere kadar yaygınlaştırılması olmuştur. Çünkü o, millî eğitimi toplumsal gelişmenin, ekonomik ve siyasi hakların kazanımı için temel hareket noktası olarak sayıyordu(Gözütok, 1972. Gedil,1998, Gelişli, 2005b).

Osmanlı'da İslami örüntülerle çerçevelenerek çok sınırlı kalan batılılaşma projesi Kemalist eğitimin öğretim birliği ilkesi ve öteki yasal inkılâplarla pekiştirilerek sistemle bütünleştirilmeye çalışılmıştır. Bu yapısal değişim projesinin toplumsal değişmeye önemli katkıları olmuştur. Eğitim alanında sağlanan gelişmeler, kadının medeni ve siyasal haklara sahip erkeğin eşiti bir yurttaş olarak kabulünü sağlamıştır. Cumhuriyetin eğitim reformu, kadınların insan olma saygısını kazanabilmeleri için erkeklere sağlanan eğitimden yararlanmasını öngörmüştür(Tan,1994).

1.3. Karma Eğitim

Osmanlı Devletinde, kızlar sadece sıbyan mekteplerine devam ettikleri, bu okullarda da erkelerden ayrı oturmak kaydıyla bir arada kız erkek eğitim gördükleri; medreselere de kız öğrenciler devam edemedikleri için karma eğitim bir sorun olarak görülmemiştir(Gelişli, 2002). Tanzimat dönemiyle başlayan süreçte birkaç özel rüştiye ve iptidai mektep dışında karma eğitim uygulaması gerçekleşmemiştir.

1924 yılında Tekirdağ'da kız lisesi olmadığından kızlar erkek lisesine kayıt olmak istemiş, bakanlık da bunu olumlu karşılamıştı, aynı sene ilkokullarda karma eğitim başlatılmıştır. 1926 yılında Medeni Kanunun kabulü ile harp okulları dışındaki tüm eğitim kurumlarında kız çocuklarına hizmet verecek şekilde düzenlemeler yapılmıştır. 22 Mart 1926 tarih ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun ile 10 Haziran 1933 tarih ve 2287 Sayılı Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vakfeleri Hakkında yasalarla eğitim hizmetlerinin modern bir şekilde yürütülmesi yasalaştırılmıştır. 1926-1927 öğretim yılından itibaren ücretsiz hale getirilen orta öğretimde kız ve erkek öğrencilerin bir arada öğrenim görmeleri fiili olarak başlatılmıştır (Ergün,1997).

Türkiye'de temel eğitimin Osmanlı döneminden beri yasa ve yönetmeliklerle destekleniyor olmasına karşılık, nüfusun eğitilmişlik durumu ve özellikle de kadınların eğitiminin düşük düzeyde olması, ülke kalkınmasının önündeki en büyük engellerden birini oluşturmuştur. Zorunlu eğitimin yaygınlaştırma çabalarına rağmen özellikle kız öğrencilerin aleyhine bir durum ortaya çıkmıştır. Mevcut

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

istatistikler, okur-yazar olamayan nüfusun hala düşük olmadığını, özellikle orta ve yüksek öğretimde düşük okullulaşma oranları sorun olduğunu göstermektedir. (UNICEF, 2003).

Hızlı şehirleşme kadın nüfusunda eğitimden yararlanma isteğini ve okullaşma oranlarını artırmıştır. Ancak, kırsal kesimlerde kadının halen tarımsal işgücü olarak görülmesi, erken evlendirilmesi, ev işlerinde temel yardımcı görülmeleri ve kız çocuklarının erken evlenmelerinden dolayı eğitim imkânlarından yeterince yararlanamamalarına neden olmaktadır. Ayrıca doğu ve güney doğu Anadolu bölgesindeki feodal yapı ile cemaatlerin toplum üzerindeki etkisi kadın eğitimin önündeki en büyük engel olarak önemini korumaktadır(Gelişli, 2004b).

Kısıtlı imkana sahip olan ailelerde erkek çocuğun eğitimine öncelik tanınmaktadır. Birçok köyde ilk beş yıllık eğitim sonrası devam edilebilecek ortaöğretim kurumu bulunmamaktadır. Bu durum, sistem dışında kalan çocuk sayısını arttırmaktadır. Bazı bölgelerde, hava koşullarının ulaşıma elverişli olmaması, yatılı okulların olmaması, ailelerin yatılı okulları kız çocukları için uygun görmemesi vb. nedenler eğitimde kesintilere ve devamsızlığa sebep olmaktadır. İlköğretimde görev yapmakta olan öğretmenlerin yalnızca üçte biri kadındır ve büyük çoğunluğu kentler ile kasabalarda görev yapmaktadırlar. Köylerde kadın rol modellerin az oluşu da kız çocuklarının eğitime yönlendirilmesini olumsuz yönde etkilemektedir (BÜKÇAM, 2013).

UNİCEF hazırladığı raporda, Türkiye'deki kız çocuklarının eğitiminin önündeki engeller şu şekilde sıralamıştır; okul ve derslik yetersizliği; okulların genellikle yerleşim yerlerinden uzak olması ve birçok ailenin özellikle kız çocuklarının bu kadar yol gitmesini istememeleri; ailelerin, çocuklarını fiziksel koşulları elverişsiz, örneğin tuvaletsiz, su şebekesi olmayan okullara göndermek istememeleri; birçok ailenin ekonomik güçlük içinde olması; ailelerin yetişkin erkekleri ve erkek çocukları kadınlara ve kızlara göre önde tutan geleneksel önyargıları; çocukları evde çalıştırarak aile gelirine ek katkı sağlama eğilimi; birçok ailenin kızlarının bir an önce evlenmesini eğitimden daha önemli sayması; kırsal bölgelerde kadın rol modellerinin nadiren görülmesi ya da hiç olmaması; orta öğrenim imkânlarının sınırlı olmasının ilköğretime yönelik ilgiyi azaltması olarak sıralanmıştır(UNICEF, 2010).

Türkiye genelinde kızların eğitimine ilişkin tutumları ve okula gitmeme nedenlerini belirlemek amacıyla yapılan araştırmalarda, düşük gelir, kadının düşük statüsü, ailelerin eğitim konusundaki ilgisizliği ve yakın çevrelerinde eğitimli insan sayısının azlığı nedenler olarak belirlenmiştir. Kırsal bölgelerde ise bunlara ek olarak yerleşim yerlerine yakın okul bulunmaması ile taşımalı ve yatılı eğitim uygulamalarındaki sorunlar eğitimi engelleyici etkenlerdir(Tunç, 2009). Türkiye'de zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması kadınların eğitim niteliğinin artışını sağlayacağı muhakkaktır. Ancak çocukların okula devamlarının alınacak tedbirle sağlanması bu durumun belirleyicisi olacaktır. Bu çalışmada,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

Türkiye'de kadın eğitiminin tarihsel gelişim süreci ele alınarak, bugünkü durumu belirlenmeye çalışılmıştır.

2.YÖNTEM

Araştırma betimsel nitelikte doküman incelemesine dayanan nitel bir çalışmadır. Araştırmanın verileri; ilgili alan yazını ve Türkiye İstatistik Kurumu ve Milli Eğitim Bakanlığı istatistik verilerinden elde edilmiştir.

3.BULGULAR

3.1.Kadın Eğitiminde Gelişmeler

Cumhuriyetin ilanı ile kurulan yeni Türk devleti oluşturmak istediği yeni insan modelini cinsiyet eşitliği üzerine kurmuştur. Atatürk'ünde değişik dönemlerde yaptığı toplantılarda kadın erkek eşitliği, kadınların hakları ve eğitimi konusundaki görüşleri bu durumun teyit etmektedir. 1 Mart 1922 Türkiye Büyük Millet Meclisini açış konuşmasında, "Bir taraftan bilgisizliği ortadan kaldırmaya bir taraftan da memleket evlâdını sosyal ve ekonomik hayatta fiilen etkili ve verimli kılabilmek için gerekli olan ilkel malûmatı pratik bir tarzda vermek, millî eğitim usulümüzün esasını teşkil etmelidir. Ortaöğretimde de eğitim ve öğretim usulünün pratik ve uygulamalı olması esasına uymak şarttır. Kadınlarımızın da aynı tahsil derecesinden geçerek yetişmelerine önem verilecektir" (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1961).

Atatürk, 21 Mart 1923'de yaptığı konuşmada;

"… Asıl mücadele sahası, kadınlarımız için biçimde ve kılıkta başarıdan çok, asıl zafer kazanılması gereken alan ışıkla bilgi ve kültürle gerçek faziletle süslenip donanmaktır. Ben muhterem hanımlarımızın Avrupa kadınlarının aşağısında kalmayacak, aksine pek çok yönlerde onların üstüne çıkacak nur ve irfanla donanacaklarına asla şüphe etmeyen ve buna kesinlikle emin olanlardanım"(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1961).

Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu 1923 yılını izleyen ilk 10 yılda Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen reformlar, bir yandan kadının yurttaşlık haklarını kazanmasını, diğer yandan Türk toplumunun yeniden yapılanmasını sağlamış, böylece büyük bir toplumsal değişim gerçekleştirilmiştir. Laik hukukun benimsenmesi ile kadınların eğitim, çalışma yaşamı, siyaset gibi kamu alanlarına açılması mümkün kılınmış ve eşitlikçi kamu politikaları ile devlet bu katılımı özendirmiş ve desteklemiştir (ASPB, 2012).

Atatürk'ün belirlediği hedefler doğrultusunda ilerleyen Türkiye Cumhuriyeti yaptığı düzenlemelerde kadınların toplumsal yaşam ve çalışma hayatında önemli gelişmeler sağlanmıştır. Kemalizm, yeni kuşaklara yeni değerler ve siyasi bilinç kazandırmanın tek yolunu, tüm eğitim ve öğretim kurumlarının birleştirilmesinde bulmuştur(Tan,1994). 1924 yılında kabul edilen, eğitimi tek sistem altında toplayarak kadınlara

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD:I *** ID:54 K:109*
http://www.akademikbakis.org

erkeklerle eşit eğitim imkânları sağlayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu; 1925 yılında kabul edilen Kıyafet Kanunu; 1926 yılında kabul edilen kadınların yasal statüsünü bütünüyle değiştirerek gerek aile içinde gerekse birey olarak eşit haklar sağlayan Türk Medeni Kanunu, Türk kadının toplumsal rol ve statüsünün tanımlayan ve ufkunu belirleyen kanunlar olmuştur. Bunların yanı sıra kadınların yasal statülerinin eşitlenmesinde diğer önemli aşama ise siyasi hakların kazanılması olmuştur. Türk kadınlarına 1930'da yerel, 1934'te de genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı birçok batı ülkesinden önce tanınmıştır (ASPB, 2012).

Tablo 1'de 1935-2011 yılları arasında yıllara göre okuryazar nüfus ve genel nüfus içindeki oranları verilmiştir.

Tablo 1: Genel Okuryazarlık Oranları, 1935- 2011,(TÜİK, 2012a).

(6 ve daha yukarı yaştaki nüfus - Population 6 years of age & over)

Sayım yılı Census year	Toplam Total[4]			Okur-yazar olmayan oranı Illiteracy rate					
	Toplam Total	Kadın Female	Erkek Male	Toplam Total	%	Kadın Female	%	Erkek Male	%
1935	12 862 754	6 649 478	6 213 276	10 387 105	80,8	5 997 138	90,2	4 389 967	70,7
1940 [1]	14 900 126	7 459 731	7 440 395	11 242 759	75,5	6 495 796	87,1	4 746 963	63,8
1945 [2]	15 166 911	7 601 594	7 565 317	10 583 606	69,8	6 321 796	83,2	4 261 810	56,3
1950 [3]	17 856 865	8 912 793	8 944 072	11 997 046	67,5	7 144 008	80,6	4 853 038	54,5
1955	19 366 996	9 547 428	9 819 568	11 392 958	59,0	7 078 529	74,4	4 314 429	44,1
1960	22 542 016	11 050 832	11 491 184	13 625 086	60,5	8 300 718	75,2	5 324 368	46,4
1965	25 664 797	12 591 279	13 073 518	13 138 956	51,2	8 450 391	67,2	4 688 565	35,9
1970	29 273 361	14 475 325	14 798 036	12 817 836	43,8	8 424 341	58,2	4 393 495	29,7
1975	33 530 605	16 274 192	17 256 413	12 144 188	36,3	8 048 078	49,5	4 096 110	23,8
1980	37 523 623	18 524 522	18 999 101	12 197 323	32,5	8 394 868	45,3	3 802 455	20,0
1985	43 112 337	21 311 483	21 800 854	9 703 662	22,6	6 770 698	31,8	2 932 964	13,5
1990	49 163 110	24 306 582	24 856 528	9 587 981	19,5	6 808 809	28,0	2 779 172	11,2
2000	59 859 243	29 613 798	30 245 445	7 589 657	12,7	5 732 525	19,4	1 857 132	6,1
2007 [5]	63 609 441	31 820 721	31 788 720	5 183 861	8,1	4 111 311	12,9	1 072 550	3,4
2008 [5]	64 241 226	32 070 477	32 170 749	4 930 012	7,7	3 943 222	12,3	986 790	3,1
2009 [5]	65 049 093	32 436 786	32 612 307	4 640 948	7,1	3 730 553	11,5	910 395	2,8
2010 [5]	66 133 461	32 978 881	33 154 580	3 987 543	6,0	3 254 623	9,9	732 920	2,2
2011 [5]	67 045 635	33 602 627	33 443 008	3 171 270	4,7	2 617 566	7,8	553 704	1,7

1935 yılı eğitim istatistikleri incelendiğinde, 5997138 olan kadın nüfusun % 90.2'sinin; 4389967 olan erkek nüfusun % 70.7'sinin, toplam nüfusun % 80'ninin okuma yazma bilmediği anlaşılmaktadır. 2011 yılı verilerine göre kadınların % 7.8'inin, erkeklerin % 1.7'sinin; toplam nüfusa bakıldığında nüfusunun % 4.7'sinin okuma yazma bilmediği görülmektedir. Cumhuriyet döneminde eğitime yapılan yatırımlarla, her ne kadar kadın nüfus aleyhine bir durum varsa da Türkiye'de okuryazar nüfusta önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu sonuç önemli bir Cumhuriyet kazanımıdır. Grafik 1'de 1935-2011 yılları arasında cinsiyete göre okuryazar oranları verilmiştir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

Grafik 1: Cinsiyete göre okuryazar olmayan nüfus oranı, 1935-2011(TÜİK, 2012a).

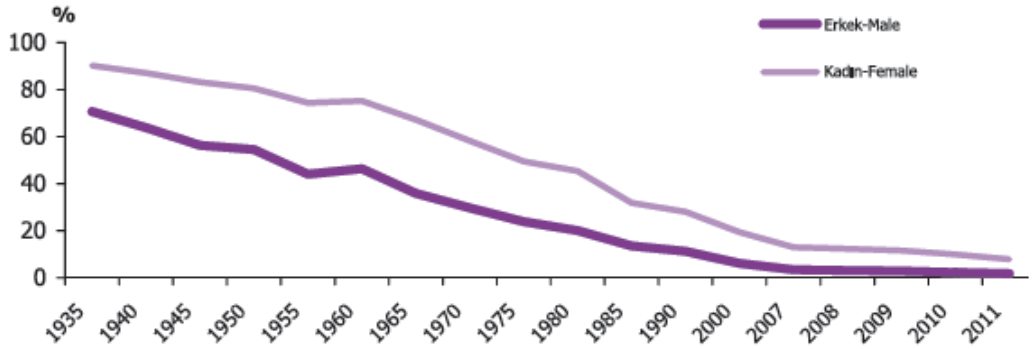

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımları, 1927-2000, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2007-2011

Source: TurkStat, Population Census, 1927-2000, The Results Of Address Based Population Registration System, 2007-2011

Grafikte, 1935 yılı nüfus verilerine göre kadın nüfusunun büyük bölümünün okuma yazma bilmediği ancak geçen 86 yıllık süreçte kadın nüfusun okuma yazma bilmeyenlerin azaldığı kadınların büyük bölümünün okuma yazma bilir hale geldiği görülmektedir.

Türkiye taraf olduğu Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (1979), Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989) ve Pekin Deklarasyonu (1995) gibi birçok sözleşme ile de tüm çocukların, cinsiyet farkı gözetmeden, temel eğitim hakkını uluslar arası düzeyde devlet güvencesi altına almıştır.

Türkiye, kadınların ve çocukların haklarının korunmasına, eğitimlerine yönelik uluslar arası sözleşmelere imza atmıştır(TÜSİAD, 2008). Türkiye, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslar arası Sözleşmesi (1976), Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesini (1985); Çocuk Hakları Sözleşmesini (1990), Pekin Deklarasyonunu(1995) yılında imzalanmıştır. Türkiye'nin onayladığı uluslar arası sözleşmelerle eğitim hususunda politikalar geliştirmeyi, yasal düzenlemeler yapmayı, tüm çocukların, cinsiyet farkı gözetmeden, temel eğitim hakkını uluslar arası düzeyde devlet güvencesi altına almış, bu yasaları uygulamaya geçirmeyi taahhüt etmiştir. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, eşit erişim ve eşit fırsat açısından en önemli uluslar arası insan hakları belgelerinden biridir. "Eğitim Hakkı" başlığını taşıyan 10. madde taraf devletlere, eğitimde erkeklerle eşit haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımı önleyen bütün uygun önlemleri alma yükümlülüğü getirmektedir (T.C. BKSGM, 2008) .

Türkiye, CEDAW'a (md. 10) taraf bir ülke olarak, eğitim alanında kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmalarını güvenceye bağlamak üzere, kadına karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi için gerekli tüm önlemleri alıp almadığı konusunda hesap vermek yükümlülüğü

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

altındadır. Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesine sunulan 4. ve 5. Birleştirilmiş Periyodik Türkiye Raporu, kaydedilen ilerlemelere rağmen kadınların tüm eğitim düzeylerinde erkeklerin 'gerisinde' olduğunu kabul etmektedir. 20.01.2005'te Türkiye Raporu'nu görüşen Komite, kadın okumaz yazmazlık oranlarının yüksekliğine, eğitimin tüm düzeylerinde kadınların katılım ve sistemde kalma oranlarının erkeklerin gerisinde oluşuna ve bu eşitsizliklerin kır-kent, bölge ve etnik farklara göre şiddetlenmesine karşı endişelerini belirtmiştir. Eğitimin kadınların eşitliğini ve ekonomik fırsatlarını geliştirmek ve kalıp yargısal tavırların üstesinden gelmek konusundaki önemini vurgulayan komite, hükümetin kız çocukların ve kadınların eğitsel yoksunluklarını gidermek üzere geçici özel önlemleri kapsayan politikalar geliştirmesini önermektedir(TÜSİAD, 2008).

Tablo 2: Okuma-Yazma Durumu ve Cinsiyete Göre Nüfus (6+ Yaş), 2011 Türkiye, (ASPB, 2012).

Okuma-Yazma Durumu	Kadın	Erkek	Toplam
Okuma-Yazma Bilmeyen	2.617.566	553.704	3.171.270
Okuma-Yazma Bilen	29.876.706	32.013.033	61.889.739
Bilinmeyen	948.736	1.035.890	1.984.626
Toplam	**33.443.008**	**33.602.627**	**67.045.635**

Tablo 2'ye göre, okuma-yazma bilmeyen her 10 kişiden 8'ini kadınlar oluşturmaktadır. On beş yaş üzerinde yetişkin nüfus içinde kadın okumaz-yazmazlık oranı ise % 9,8'dir. Genele bakıldığında, okuma yazma bilmeme oranı her iki cinsiyet içinde "genç yaş gruplarından ileri yaş gruplarına", "kentsel nüfustan kırsal nüfusa" ve "batı bölgelerden doğu bölgelerine" gidildiğinde, artış sergilemektedir. Ancak, bu değişkenlerin her koşulda kadınlar üzerindeki etkisi erkekler üzerindeki etkisinden daha büyük olmaktadır (ASPB,2012).

Kadınların öğretim kademelerine göre okullaşma oranlarında da yıllara göre önemli ilerlemeler olmuştur. Ancak Uluslar arası veriler incelendiğinde Türkiye'nin kadın okuryazarlıkla ilgili durumu iyi değildir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ölçmekte kullanılan temel uluslararası ölçülerden olan, Toplumsal Cinsiyet İlişkili Kalkınma Endeksinin (Gender-Related Development Index-GDI)yaşam beklentisi ve fert başına gayrisafi yurtiçi hâsıla ile birlikte üç temel göstergesinden biri eğitimdir. BM Kalkınma Programının (UNDP) 2000 yılı İnsani Gelişme Raporu'nun Toplumsal Cinsiyet İlişkili Kalkınma Endeksinde 174 ülke arasında 69. sırada olan Türkiye, 2007-2008 Raporu'nda 177 ülke arasında 79'uncudur. Türkiye, yetişkin okuryazarlık oranlarındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğine göre, aynı endekste 152 ülke içinde 111'inci sıradadır. Türkiye'nin insani gelişmişlik sıralamasındaki (Human Development Index/HDI) yeri ise 177 ülke içinde 84. Sırada, Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'ya (GSYİH) göre 174 ülke içinde

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

66. Sıradadır. Eğitimin çok büyük ağırlık taşıdığı İnsani Gelişmişlik Endeksi değerlerinde Türkiye'yi aşağı çeken etkenlerden birinin cinsiyet eşitsizliği olduğu görülmektedir(TÜSİAD, 2008).

Tablo 3: Kadın Okullaşma oranı, 1994-1995, 2011-2012, (TÜİK, 2012a).

YILLAR	OK.ÖNC.EĞT	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRET.	YÜK. ÖĞRET.
1994-95		87.28		30.89	7.35
1995-96		86.79		33.21	8.07
1997-98		-	78.97	34.16	9.17
1999-20		88.45		36.52	10.52
2005-06		87.16		51.95	17.41
2009-10	37.91	97.84		62.21	29.55
2012-13	38.33	98.92	92.98	69.31	38.61

Tablo 3'de yaklaşık son yirmi yıla göre kadın nüfusun okul öncesi eğitim, ilköğretim, orta ve yükseköğretim okullaşma oranları verilmiştir. 1994-95 öğretim yılında ilkokullarda % 87 olan okullaşma oranı, 2012-2013 öğretim yılında % 99' a çıkmıştır. Zorunlu eğitimin 12 yıla çıkması ile birlikte nerdeyse çağ nüfusunun tamamına yakını ilkokul düzeyinde okullaşma oranına sahip olmuştur. İlköğretim düzeyi incelendiğinde zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarıldığı 1997-98 öğretim yılında % 79 olan okullaşma oranı, 2012-2013 öğretim yılında % 93'e ulaşmıştır. Ortaöğretim düzeyinde bakıldığında 1994-95 öğretim yılında % 31 olan okullaşma oranı, 2012-2013 öğretim yılında % 69 a ulaşmıştır. Yükseköğretim de okullaşma oranları incelendiğinde 1994-95 öğretim yılında % 7 olan okullaşma oranı, 2012-2013 öğretim yılında % 38.6 a ulaşmıştır. Son on sekiz yılda görüldüğü üzere kadın nüfusun okullaşma oranlarında oldukça üst düzeyde artışlar sağlanmıştır.

Türkiye'nin birçok yöresinde çocukların okullaşma oranı çok düşüktür ve bu durum özellikle kızlar için geçerlidir. Nüfusun cinsiyete göre dağılımında eşitlik olmasına karşın, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, geleneksel olarak, gerek kamusal yaşamda gerekse aile içinde hala görülebilmektedir. Ataerkil aile yapılarında yetişkin erkeklerin ve erkek çocukların gereksinimlerine kadınlara ve kızlara göre öncelik tanınmakta, hatta kadınlar ve kız çocuklar arasında bile ayrım yapıldığı görülmektedir (Adıgüzel, 2013). Kadın okumaz-yazmazlığının bölgesel dağılımı da dikkatle üzerinde durulması gereken diğer bir önemli noktadır. Okumaz-yazmazlık, güneydoğu'dan kuzeybatı'ya doğru gidildikçe azalmaktadır. En çarpıcı okumaz-yazmazlık oranı % 39 ile Güneydoğu'da görülmekte, bunu % 35 ve % 21 ile Doğu ve Karadeniz Bölgeleri izlemektedir (UNICEF, 2003).

Cinsiyete bağlı eşitsizlikler, kırsal alanlarda kentsel alanlara göre daha belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. Okuma yazma oranlarına bakıldığında; okur yazar olmayan kadınların oranının kentsel alanlarda % 16.6 olmasına karşılık, bu oranın kırsal alanlarda % 30.8 oranına

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

çıktığı görülmektedir. Erkekler için aynı oranlar kentsel alanlarda % 3.9, kırsal alanlarda ise % 9 düzeyindedir. Hala devam etmekte olan kırdan kente ve doğudan batıya göç nedeniyle okuryazar olmama ve düşük eğitim düzeyi sorunu kentlere taşınmıştır. Göç alan kentlerde ve metropoliten alanlarında, özellikle de gecekondu alanlarında kadınların okuryazar olmaması ve eğitime erişim olanaklarına sahip olamamaları ciddi sorunlar oluşturmaktadır (UNICEF, 2003). Okuma yazma bilmeyen kadınların 2 milyonu 50 ve üzeri yaş grubundadır. 6-24 yaş grubunda ise okuma yazma bilmeyen 72 bin kadın bulunmaktadır(ASPB, 2012).

Grafik 2'de 2011-2012 yılı istatistiklerine göre kadın ve erkek nüfusun okullaşma oranları karşılaştırılmalı olarak verilmiştir.

Grafik 2: Okullaşma oranı, 2011-2012, Schooling ratio, 2011-2012, (TÜİK, 2012a).

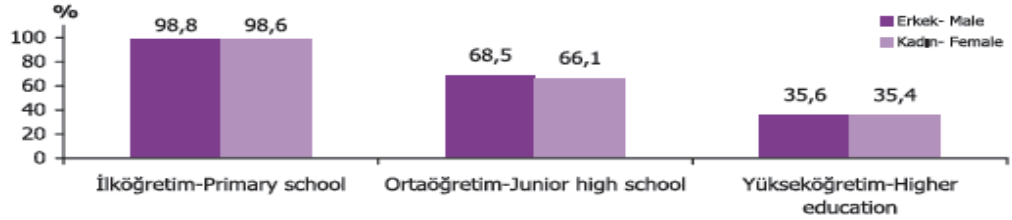

Kaynak: TÜİK, Milli Eğitim İstatistikleri Source: TurkStat, National Education Statistics

2011-2012 öğretim yılında eğitim seviyelerine göre okullaşma oranlarında kadın ve erkek arasında fark gözlenmemektedir. Yükseköğrenimde okullaşma oranı 2011-2012 döneminde kadınlarda % 35.4, erkeklerde % 35.6'dır. 2011-2012 öğretim yılı verilerine göre kız ve erkek nüfusun ilk, orta ve yükseköğretimdeki okullaşma oranının denk olduğu görülmektedir. Türkiye genelinde yükseköğretimdeki kadın net okullaşma oranına bakıldığında, kadınların 2001/02 yılında % 12.1 iken, 2010/11 öğretim yılında % 32.65'e yükselmiştir. 2011/12 yılı itibariyle üniversitede eğitimini sürdüren 4.315.836 öğrencinin % 45'ini (1.973.303) kadınlar oluşturmaktadır (ASPB, 2012).

Grafik 3: Bitirilen son öğrenim kurumuna göre cinsiyet oranı, 2011 (TÜİK, 2012a).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

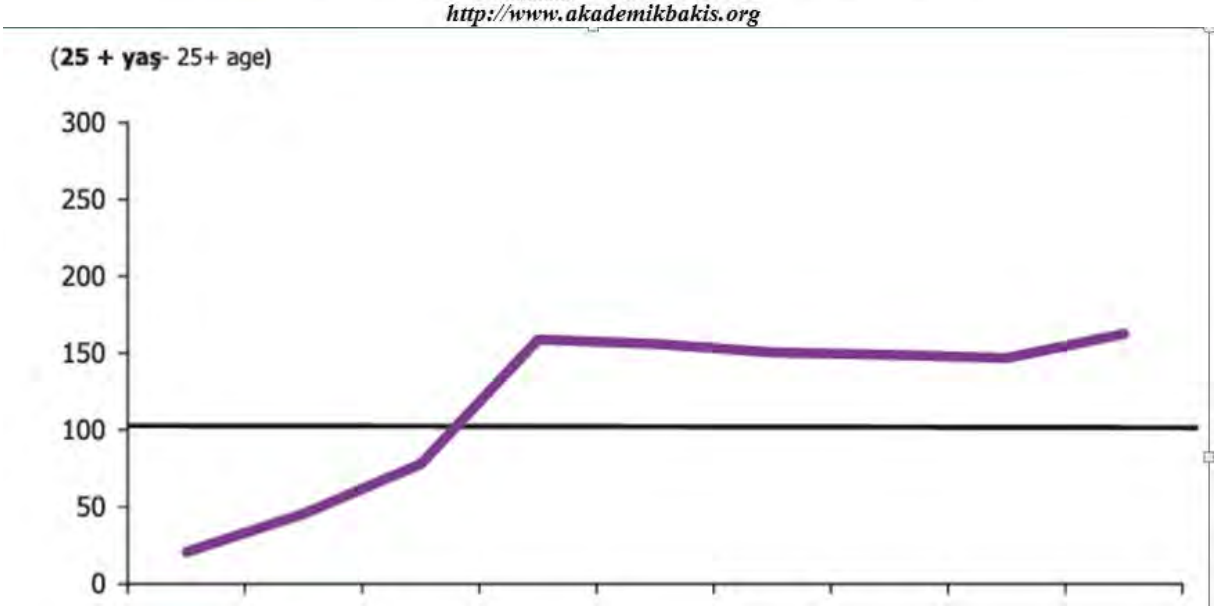

2011 yılında 25 yaş ve üst grup okuryazar olmayan her 100 kadına karşılık 21 erkek okuryazar değildir. İlköğretim mezunu her 100 kadına karşılık 179 erkek ilköğretim mezunu, lise ve dengi okul mezunu her 100 kadına karşılık 151 erkek lise ve dengi okul mezunu, yüksekokul mezunu her 100 kadına karşılık 149 erkek yüksekokul mezunudur. Bu verilere göre erkek ve kadın eğitim durumları arasında erkeklerin lehine bir durum olduğu görülmektedir.

BM Kalkınma Programı (UNDP)'nın 2000 yılı İnsani Gelişme Raporu, eğitime erişim kategorisinde, kadınlarla erkekler arasındaki farkı, ilk, orta ve yükseköğretimdeki kadın/erkek oranlarıyla belirlemektedir. Herhangi bir ülkenin uzun vadede kadınlarla erkeklere eşit olarak eğitim verme yeteneği ise kadın ve erkek okuryazarlığının orantılandırılmasıyla hesaplanmaktadır. 2006'da, dünya nüfusunun % 90'ını oluşturan 115 ülkeyi kapsayan Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Endeksi'nin genel sıralamasında 105. sırada yer alan Türkiye, eğitime erişimde 92. sıradaydı. Türkiye 2007'de ise sayısı 128'e ulaşan ülkelerin genel sıralamasında 16 sıra daha düşerek 121., eğitime erişimde ise 111. sırada kalmıştır(TÜSİAD, 2008).

Grafik 4: Cinsiyete göre yükseköğretim alanları, 2011-2012 (TÜİK, 2012a).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

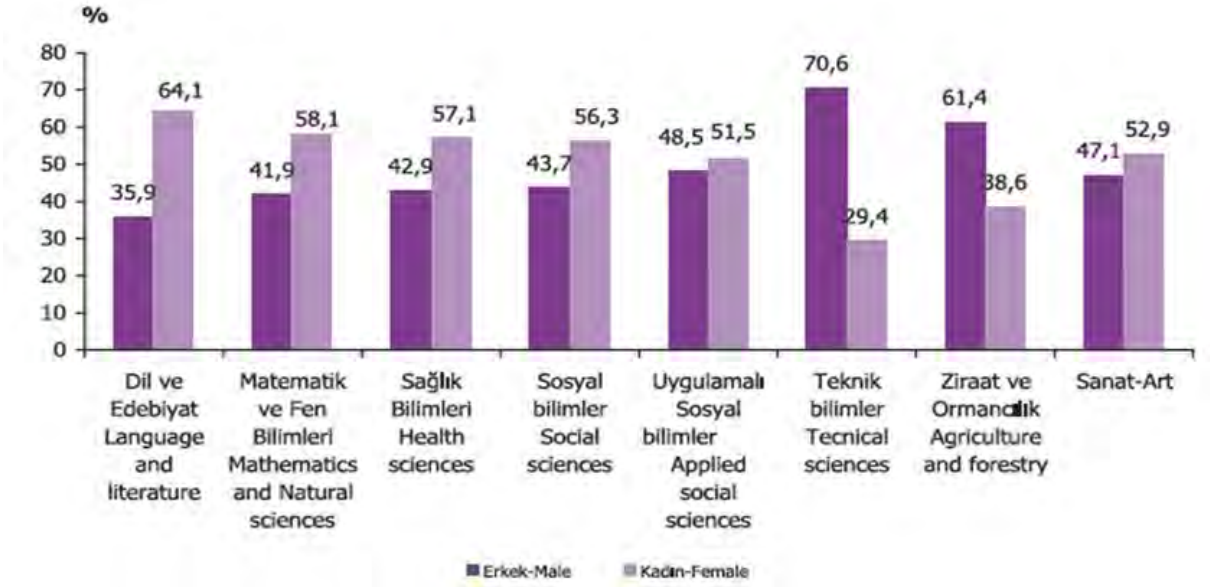

Grafik 4'de Cinsiyete göre yüksek öğretim alanlarındaki öğrenci dağılım oranları verilmiştir. Grafiğe göre 2011-2012 akademik yılında yüksek öğrenim alan seçiminde erkek öğrenciler tarafından teknik bilimler daha çok tercih edilirken, kız öğrenciler ağırlıklı olarak dil, edebiyat, sanat, sağlık bilimleri, matematik ve fen bilimleri, sosyal ve uygulamalı sosyal bilimler alanlarını tercih ettikleri görülmektedir. Teknik bilimlerde öğrenim gören erkek öğrenciler, kız öğrencilerin yaklaşık 2.4 katına sahiptir.

Tablo 4: Yaygın eğitim kurumuna göre kadın kursiyer sayısı, (TÜİK, 2012c).

Kurslar	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Pratik Kız Sanat Okulları	2417	28964	733
Olgunlaşma Enstitüsü	2	1219	39
Halk Eğitim Merkezi	1348989	2202893	1555793
Mesleki Eğitim Merkezi	243839	51914	233597
Özel Dershaneler	600903	610526	613968
Özel Eğitim	9180	7542	14279
Kuran Kursları	13550	187288	14826

Tablo 4'te yaygın eğitime devam etmiş kadın sayılarının dağlımı verilmiştir. Yıllara göre bakıldığında en yüksek oranda devam edilen kursların, Halk Eğitim Merkezlerinde düzenlenen kurslar olduğu, ikinci sırada merkezi geçiş sınavlarına hazırlanmak amacıyla özel dershanelerin, üçüncü sırada ise mesleki eğitim merkezlerince açılan meslek edindirme kursları olduğu görülmektedir.

MEB 2010/2011 öğretim yılı verilerine göre yaygın eğitim kapsamında açılan kurslarda eğitim gören 8.524.527 kursiyerin 4.379.869'unu (% 51,3) kadınlar oluşturmaktadır. Halk Eğitim Merkezlerinde açılan kurslardan

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

faydalanan 3.588.355 kursiyerin % 61'ini; Mesleki Eğitim Merkezlerinde açılan kurslardan faydalanan 284.543 kursiyerin % 18'ini(TÜİK, 2009-2010); kız teknik öğretim okullarında açılan kurslardan faydalanan 52.549 kursiyerin ise % 90'ını kadınlar oluşturmaktadır(ASPB, 2012).

Yaygın eğitim, örgün eğitimin yanında ve dışında, bilgi, beceri, meslek kazandırmaya ve bireysel ve toplumsal gelişmeyi sağlamaya yönelen tüm programlanmış eğitim etkinliklerini kapsar. Türkiye'de kadınları kapsayan yaygın eğitim etkinliklerinin çokluğu ve çeşitliliği dikkat çekicidir. MEB'in halk eğitim merkezleri, mesleki ve teknik eğitim veren okul/kurumları aracılığıyla gerçekleştirdiği yaygın eğitim etkinliklerine ek olarak pek çok sivil toplum örgütü gönüllü olarak kadınlara yönelik okuma yazma, beceri ve meslek edindirme kursları vermekte, belediyeler ücretsiz benzer kurslar düzenlemekte, GAP İdaresi Başkanlığının Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) ve Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı Toplum Merkezleri yine benzer faaliyetlerde bulunmaktadır (ASPB, 2012).

Tablo 5: Lisansüstü eğitimine göre yükseköğretimde öğrenci sayısı (ÖSYM,2013)

Yıllar	Yüksek Lisans		Doktora	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2000-2001	42806	22270	14026	7763
2001-2002	47147	26386	14431	8134
2002-2003	49899	32585	14540	8688
2003-2004	52662	37671	15228	9663
2004-2005	53151	39711	16442	10951
2005-2006	62219	46870	19752	12823
2006-2007	62639	46359	19977	13857
2007-2008	57378	47095	20039	15031
2008-2009	57807	52038	19942	16004
2009-2010	75075	64968	25330	19438
2010-2011	67595	58773	24220	19185
2011-2012	95498	73513	29799	22160

Tablo 5'te lisansüstü eğitime devam eden kadın ve erkek sayıları verilmiştir. 2000-2001 öğretim yılında yüksek lisans eğitimi yapan kadın sayısı 22270 iken bu sayı 2011-2012 öğretim yılında 73513'e ulaşmıştır. Yine 2000-2001 öğretim yılında 7763 kadın doktora eğitimi yaparken bu sayı 2001-2012 öğretim yılında 22160 ulaşmıştır. Son on yılda lisansüstü eğitim yapan kadın sayısı yaklaşık üç kattan fazla artmıştır. Kadınların akademik çalışmalara da ilgi gösterdiklerini görüyoruz.

3.2.Kadın Eğitiminde Sorunlar

Türkiye'nin, kadın okuryazarlık oranının dünya ortalamasını ve gelişmekte olan ülkelerle karşılaştırıldığında, Türkiye; Güney Asya, Arap ülkeleri ve Sahra Güney Afrika ortalamalarını geçmiş olmasıyla

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

olumlu olarak değerlendirilebilecektir. Türkiye'deki kadın okuryazarlığı oranları İran (% 70), Irak (% 64), Suriye (% 74) gibi komşu İslam ülkelerindeki ortalamaların da üzerindedir. Buna karşılık Türkiye, Yunanistan (% 94), Bulgaristan (% 98), Azerbaycan (% 98) gibi sınır komşularından çok geridedir. Üstelik yukarıda da belirtildiği gibi kadınlarla erkekler arasındaki fark, belirgin bir biçimde sürmektedir. AB ülkelerinden yalnızca dördünde okumaz yazmazlık sorunu bulunduğu ve Türkiye'deki okumaz yazmazların sayısının bunların hepsinin toplamından fazla olduğu bildirilmektedir. 2015 yılında AB ülkelerinde 1 milyon dolayında okumaz yazmaz nüfus olacağı beklenirken bu sayının Türkiye'de çoğunluğu kadın olmak üzere, 4.9 milyona varacağı öngörülmektedir. Birleşmiş Milletler kestirimleri de, 2015'te Türkiye'deki yetişkin okur-yazarlık oranlarının erkekler için % 97'ye ulaşırken kadınlar için % 86'da kalacağını göstermektedir(TÜSİAD, 2008).

Türkiye'de kadın, kendi kişiliğini ortaya koyabilme ve birey olabilme uğraşında erkeğe oranla daha büyük sorunlar yaşamaktadır. Günümüzde hızla değişen dünya koşulları içerisinde kentleşme, eğitim, sağlık, göç, ulaşım ve teknolojideki gelişmelere karşın kadınların toplumsal rolleri, aile içi ve dışı ilişkileri, kararlara katılımları ve evlilik örüntüleri değişse de erkeklere oranla kalkınmanın getirdiği kazanımlardan daha az yararlanmaktadır (Ereş, 2006).

Ulusal bütçe, aile, sivil toplum kuruluşları ve diğer kurum ve kuruluşlar tarafından eğitime ayrılan kaynaklardan yararlanma konusunda kadın ve kız çocukları aleyhine eşitsizlikler söz konusudur. Özellikle eğitime katılım oranını ve öğrenci başarısını artırmaya yönelik destek mekanizmalarından objektif olarak yararlandırmayı sağlamak üzere öğrencilerin ailelerinin toplumsal ekonomik gereksinim düzeyinin saptanmasını sağlayacak toplumsal cinsiyet göstergeleri bulunmamaktadır(TÜSİAD, 2008).

Toplum içinde kadına yönelik olumsuz algının yaygın nedeni, kültür ve adetler çerçevesinde yerleşiklik kazanmış bazı önyargılardır. Pek çok toplum, kız çocuk söz konusu olduğunda, farklı ve ayrımcı bir değerler ve beklentiler kümesini devreye sokmaktadır. Geleneksel inanç ve uygulamaların halen güçlü olduğu yerlerde, kızlardan çok genç yaşlarda yalnızca ev kadınlığıyla ve çocuk bakımıyla ilgilenmeleri istenebilmekte kız çocuk yaygın bakış açısıyla, kendi başına bir birey olarak değil, önce kendi ailelerinin, ardından gelin gittiği ailenin mülkü olarak görülmektedir. Kısaca kız çocuk ve kadın, ileride nasıl gelişeceğine değil, şu an ailesi için neler yapabileceğine önem veren sistem içindedir(Bener, 2009). Okul çağı dışındaki kızların ve kadınların toplumsal yaşamın eşit bir birey olabilmeleri için özellikle yaygın eğitim ve mesleki eğitime önem verilmesi gereklidir. Kırsal kesimde ya da kentte iş gücüne katılmayan kadınların sektörel gelişmeler de dikkate alınarak iş bölümüne katılmalarını sağlayabilecek mesleki yaygın eğitime katılmalarını sağlayıcı

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

stratejiler geliştirilmelidir. Bu kapsamda bölgesel sektörel gelişim, kadınların çalışabilecekleri öncelikli alanlar açısından araştırmalara dayalı stratejiler izlenmeli ve uygun mesleki eğitim programları uygulanmalıdır(Taşpınar, 2013).

Kadınların, toplumun her katmanında erkelerle aynı oranda yer almadığı bir gerçektir. Bunun temel nedeni, kadın eğitimi alanındaki sorunlarda gizlidir. Tarih boyunca, kadının eğitimi ile ilgili sorunlar hemen hemen bütün ülkelerde ilk sıralarda yer almıştır. 21.yüzyıl Türkiye'sinde, kadınların eğitim alanında erkekleri geriden izlemeleri, sağlıklı bir toplum, dengeli ve tutarlı bir aile yapısını olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Türkiye'de, bütün olumlu çabalara rağmen, başta eğitim olmak üzere birçok alanda kadın ile ilgili eşitsizlikler söz konusudur (Seven, Engin, 2007).

Türkiye, ilk ve ortaöğretimde cinsiyet eşitliğinin sağlaması bakımından UNESCO'nun Herkes için Eğitim 2015 hedefini gerçekleştirmesi riskli görülen 24 ülkeden birisidir. İlköğretimde kızların okullulaşmasına önem verilmesi gerektiği vurgusunun yapıldığı Milli Eğitim Bakanlığı'nın stratejik planında, özellikle ortaöğretim seviyesinde eğitime erişimde kız-erkek brüt okullulaşma oranları arasındaki farkın 2014 yılı sonuna kadar % 2'nin altına düşürülmesi hedeflenmiştir (Demir, Çobanoğlu,2013).

Unesco 2010' a göre artan milli gelirine rağmen eğitimde fırsat eşitliği alanında istenilen düzeyde gelişme gösteremeyen Türkiye'de ülke çapında fakir ailelerden gelen kızların % 6'sı ortalama iki yıldan daha az eğitim görmekte ve bu oran Doğu illerinde yaşayan ve yerel dilde konuşan kızlar arasında %43'e kadar yükselmektedir (Demir, Çobanoğlu, 2013).

Araştırmalar, kadınların eğitiminin insan gelişimi üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. Eğitim almış bir kadın, kendi sağlığı ile çocuklarının beslenme, temizlik, hastalıklardan korunma, aşı, eğitim konularında daha bilinçli ve duyarlı davranarak hem kendisinin hem de çocuklarının hayatta kalma şanslarını artırmaktır. Böylece bebek/çocuk ve anne ölüm oranları düşmektir. Ayrıca eğitim almış bir kadın istediği zaman, bakabileceği kadar çocuk doğurma eğilimindedir. Bunlara ek olarak, kadının eğitimli olması, aile içi ilişkilerde daha çok söz sahibi olmasını sağlayacak ve diğer alanlarda da cinsiyetler arası eşitsizliğin azalmasına yol açacaktır(Adıgüzel, 2013)

3.3.Kızların Eğitimine Yönelik Projeler

Milli Eğitim Bakanlığı ile çeşitli sivil toplum kuruluşları kız çocuklarının eğitim düzeylerini artırmak, yurt ve burs imkanları sağlamak amaçlı kampanyalar düzenlemektedir. Bu kampanyalardan bazıları;

Baba Beni Okula Gönder; Baba Beni Okula Gönder Kampanyasının amacı Türkiye'de ekonomik yetersizlik ve aile baskısı gibi nedenlerle okulla bağlantısını koparmak zorunda kalmış kızlarımızın yeniden okula kazandırılmasıdır. Bu kızlarımızın önemli bir bölümü de aileleri okula göndermek istediği halde köylerinde okul bulunmadığı, okul bulunan en yakın yerleşkede ise yurt olmadığı için okula

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

devam edememektedir. Kampanya, okula devam edecek kızlarımız için kız yurtları yapımını ve burs sağlanmasını amaçlamaktadır. Böylece kızlarımızın okuyan, düşünen, karar veren bireylere dönüşmesi amaçlanmaktadır. Elbette en önemlisi, kadınlarımızın işgücüne ve karar mekanizmalarına katılımlarının sağlanmasıdır (http://www.bbog.org).

Haydin Kızlar Okula; Haydi Kızlar Okula! Kız Çocuklarının Okullulaşmasına Destek Kampanyası Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti-UNICEF 2001-2005 Ana Uygulama Planı kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı ile UNICEF arasında imzalanan protokol gereği 17 Haziran 2003 tarihinde Van ilinde**,** UNICEF Genel Direktörü Carol BELLAMY ve Milli Eğitim Bakanı Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK tarafından başlatılmıştır. Kampanya ilk yılında kız çocuklarının okullulaşma oranlarının en düşük olduğu 10 doğu ve güneydoğu ilinde başlatılmıştır. 2004 yılında 23 il daha eklenmiş,2005 yılında bu sayı 53 ile çıkarılmıştır. 2006 yılında ise kampanya 81 ile yaygınlaştırılmış ve faaliyetler yürütülmeye devam etmektedir (http:// haydikizlarokula.meb.gov.tr)

Kardelen Eğitim Kampanyası; 28 Ağustos 2000 tarihinde Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı, Turkcell ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği tarafından düzenlenen bir basın toplantısıyla kamuoyuna duyurulan proje, Türkiye genelinde, okuma azmi ve kararlılığı gösteren 5.000 kız öğrenciyi kapsamaktadır.

"Kardelenler" projesinde, ailelerinin maddi yetersizliği nedeniyle öğrenimlerine devam edemeyen kız çocuklara eğitimde fırsat eşitliği sağlanması ve kızlarımızın meslek sahibi, ufku açık "birey"ler haline gelmeleri amaçlanmaktadır. 2000 yılından itibaren proje dahilinde yaklaşık; 12.300 öğrenciye burs verildi. 6300 öğrenci liseden mezun oldu, 900 öğrenci üniversiteyi kazandı, 67 öğrenci üniversiteden mezun oldu(http://www. cydd. org.tr).

4. SONUÇ

Kadın eğitiminin bugünkü durumunu belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

1. Türkiye'de kadın nüfusun Cumhuriyetin ilanından sonra sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitimsel kazanımlara sahip olduğu, haklar elde ettiği ancak bu gelişmeler yeterli olmamıştır.

2. Cumhuriyetin başlangıç yıllarında kadınlarda okuryazarlık oranı oldukça düşük iken, eğitime yapılan yatırımlar ve kanuni düzenlemelerle eğitime devam sağlanarak bu oran günümüzde büyük bir artış göstererek % 92'lere ulaşmıştır.

3. Okullaşma oranları incelendiğinde, kadın okul çağı nüfusunun; okul öncesi eğitimde üçte birinin, ilköğretimde yaklaşık tamamının, ortaöğretimde çağ nüfusunun yarısından fazlasının, yüksek öğretimde ise yaklaşık üçte biri okullaşmıştır.

4. Yüksek öğretimde öğrenim gören kız öğrencilerin daha çok dil, edebiyat, sanat, sağlık bilimleri, matematik ve fen bilimleri, sosyal ve uygulamalı sosyal bilimler alanını tercih etmektedir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

5. Türkiye'deki kadın okuryazar oranlarının dünya ve batılı gelişmiş ülkeler sıralamasından daha geride olduğu belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, A. (2013). Kız Çocuklarının Okullulaşma Engelleri ve Çözüm Önerileri (Şanlıurfa Örneği), *Ekev Akademi Dergisi*, 17(56),325-343

Akyüz, Y. (1999). Osmanlı Son Döneminde Kızların Eğitimi ve Öğretmen Faika Ünlüer'in Yetişmesi ve Meslek Hayatı, *Milli Eğitim Dergisi,*143. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/143/icindekiler.htm. Erişim:11.07.2013

Akyüz, Y. (2013).Türk Eğitim Tarihi, Ankara: PegemA Yayıncılık

ASPB. (2012). Türkiye'de Kadının Durumu, Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri.(1961).Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Cilt,1-3, Ankara

Aydoğan, S. (2013). Kız Çocuklarının Eğitimi, http://paukardelenler.blogspot.com/2013.04.01 archive.html

Baba Beni Okula Gönder Kampanyası, http://www.bbog.org/sss_frame.html #01. Erişim: 18.09.2013

Bener, Ö. (2009). Annelerin Kız Çocukların Eğitimi Konusunda Görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6.2, 45-59.

Bükçam, (2013). 11 EKİM DÜNYA KIZ ÇOCUKLARI GÜNÜ, Başkent Üniversitesi Kadın-Çocuk Sağlığı Ve Aile Planlaması Araştırma Ve Uygulama Merkezi. http://www.baskent-ank.edu.tr/tibbibirimler/halk_sagligi/dunya_kiz_cocuklari_gunu.pdf.Erişim: 03.09.2013

CHP, (2012). Eğitim, Kültür ve Spor Veritabanı 2010 Sonuçları, http://chpkadin.chp.org.tr/2012/01/11/kadinin-egitim-sorunu-ve-bizim-gorevimiz/ Erişim: 11.05.2013

ÇYD, (2013). Kardelenler, http://www.cydd.org.tr/,egitimedestekkampanyalari.blogcu.com. Erişim: 10.08.2013

Ereş, F. (2006). Türkiye'de Kadının Statüsü Ve Yansımaları, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 19,40-52

Ergün, M. (1996). İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914), Ankara: Ocak Yayınları

Ergün, M. (1997). Atatürk Devri Dönemi Eğitimi, Ankara: Ocak Yayınları.

Gelişli, Y. (1999). "Darülfünun'un Kuruluşu ve Gelişimi**,** Ankara: *Milli Eğitim Dergisi,* 143, 129-131

Gelişli, Y. (2000). "Osmanlı Öğretim Kurumları'ndan İdadiler", Ankara: *Türk Kültürü Dergisi*, 444, 196-208

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

Gelişli, Y. (2002). "Osmanlı Devleti İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri (Kuruluşu, Gelişimi, Dönüşümü", *Türkler,* Yeni Türkiye Yayınları,15, 35-43

Gelişli, Y. (2004a). "Yüksek Öğretmen Okullarının Kuruluşu ve Gelişimi", *Mesleki Eğitim Dergisi,* 5(6),27-58

Gelişli, Y. (2004b). "Sınıf Yönetiminde Aile ile İşbirliği", Sınıf Yönetimi, (ed. Erçetin, Ş., Özdemir, Ç.), Ankara: Asil Yayıncılık

Gelişli, Y. (2005a). Osmanlı Devletinde Rüşdiye Açılması ve Bu Okullara Öğretmen Ataması ile İlgili Uygulamalar, *Mesleki Eğitim Dergisi*, 7(13), 1-19

Gelişli, Y. (2005b). "Education of Women from Ottoman Empire to Modern Turkey", *Bulgarian Historical Review*,1-2, 104-119

Gözütok, D. (1972). Kadın ve Eğitim, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(28), 43-47

Haydin Kızlar Okula Kampanyası: http://haydikizlarokula.meb.gov.tr/organizasyon.php. 16.11.2013

Koçer, H.A. (1991). Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

MEB. (1992). 2000'li Yıllar Öncesinde Türkiye'de Kadın Eğitimi, Ankara: MEB Yayınları

Demir, E. C., Çobanoğlu, R. (2013). Kızların Okullulaşmasının Önündeki Engeller Ve Çözüm Önerileri Alan Araştırması Raporu MEB.

ÖSYM. (2013). 2012 - 2013 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. http://www.osym.gov.tr/belge/1-19213/2012-2013-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri.html Erişim: 05.01.2013

Seven, M.A., A.O Engin. (2007). Türkiye'de Kadının Eğitimi Alanındaki Eşitsizlikler, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1),177-188

Tan, M. (1994). Toplumsal Değişim ve Eğitim: Kadın Bakış Açısından, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27(1),83-96

Taşpınar, M. (2013). Kadın İşgücünün Mesleki Eğitimi, http://kizlarinegitimi.meb.gov.tr/files/img/ mesleki_egitim_kadin.pdf

***T.C.* Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008).** Politika Dokümanı Kadın Ve Eğitim**,** Ankara

Tunç, A.İ. (2009). Kız Çocuklarının Okula Gitmeme Nedenleri Van İli Örneği**.** *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi.* Cilt:V1, Sayı:I, 237-269.

TÜİK.(2012b). Milli Eğitim İstatistikleri, 2012, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu, Matbaası

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD:I *** ID:54 K:109
http://www.akademikbakis.org

TÜİK. (2012a). İstatistiklerle Kadın, 2012, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu, Matbaası

TÜİK. (2012c). Milli Eğitim İstatistikleri (Yaygın Eğitim), 2012, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu, Matbaası

TÜİK. (2013a). İstatistiklerle Türkiye, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası

TÜİK. (2013b). İstatistik Göstergeler (1923-2011), Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu, Matbaası

TÜSİAD ve KAGİDER. (2008). "Cinsiyet Eşitsizliği Raporu; Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm önerileri", http://www.porttakal.com/haber. Erişim tarihi: 05.01.2013

UNICEF. (2003). Eğitimin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi, Türkiye 2003 http://www.unicef.org/turkey/gr/_ge21ja. html Erişim: 02.05.2013

UNICEF. (2010). Dünya Çocuklarının Durumu. http://www.unicef.org/turkey/dn/_ge29

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:117 K:02*
http://www.akademikbakis.org

TÜRKİYE'DE ÖZEL SEKTÖRÜN HALKLA İLETİŞİM ARACI OLARAK

SANAT SPONSORLUĞUNU KULLANIMI

Ş. Güzin ILICAK AYDINALP

İstanbul Kültür Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi

Özet: Sanat aşkı, iktidarı, prestiji, gücü, bağımlılığı, sevgiyi, nefreti, ölüm korkusunu, kısacası insanların tüm ruh hallerini temsil etmeye yardımcı bir araçtır. Yüzlerce cümlenin anlatmaya çalıştığı bir kavramı sadece bir resim, ya da heykel, bir ses ya da görüntü dile getirebilmektedir. İnsan ruhunun tüm tezatlıkları sanatla forma dönüşmektedir. Sanatın yüksek ideolojik potansiyelinin farkına varılması, kimi zaman olumsuz etkilere neden olsa da bu potansiyel, kurumsallaşmış gücün sanata olan doğrudan ilgisini yeterince açıklamaktadır. Çünkü değişen şartlar itibari ile artık sanatı apolitik olarak düşünme olanağı yoktur. Bütün sanat ürünlerinin ve sanat etkinliklerinin açık ya da gizli bir toplumsal mesajı olduğu birçok kişi tarafından kabul edilmektedir. Bu yüzden özel sektörün denetimine girmeye başlayan sanat, şirketlerin marka, imaj, tanıtım, iktidar, yayılma stratejilerine yardımcı olma misyonunu üstlenebilmektedir. Bu çalışma, literatür tarama yöntemiyle hazırlanmıştır. Çalışmanın amacı özel sektörün halkla iletişim aracı olarak sanat sponsorluğunu nasıl ve neden kullandığını mercek altına alarak, sanat ve özel sektörün günümüzde ortaya çıkan karşılıklı alış-verişine halkla ilişkiler bakış açısıyla ışık tutmaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Halkla İlişkiler, Sanat, Sponsorluk, Sanat Sponsorluğu, İletişim

USE OF ART SPONSORSHIP AS A COMMUNICATION TOOL OF PRIVATE SECTOR WITH PUBLIC IN TURKEY

Abstract: Art, in short, is a tool that helps to represent all different moods of people such as love, power, prestige, strength, addiction, love, hate and fear of death. Just one painting, sculpture, or a sound can express a concept that hundreds of sentences strive to explain. All the contrasts of the human spirit turn into a form through virtue of art. Much as recognizing the high-ideological potential of art sometimes may cause adverse effects,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:117 K:02*
http://www.akademikbakis.org

this potential describes the power of institutionalized power direct relation to the arts adequately. This is because it is not possible to consider art apolitically anymore due to changing circumstances. All art products and art activities are considered by many to be express or implied social messages. As such, art that has commenced to enter into the control of the private sector undertakes the mission to help a company's brand, image, promotion, power and spreading strategies. This study puts how and why the private sector employs art as a means of communication under the microscope and tries to bring light to the mutual relation of art and private sector in our day in terms of public relations.

Keywords: Public Relations, Art, Sponsorship, Art Sponsorship, Communication

1.GİRİŞ

"Bir duygunun, bir tasarının, bir güzelliğin ortaya konulmasında kullanılan yöntemin tümü ve yaratıcılık" (İslimyeli, 1976:710) olarak ifade edilen sanat, öznenin gerçeği sorgulayarak ürettiği bir eylem olarak kendine özgü bir gerçeklik alanı (Çağlayan, 2009:171) oluşturmaktadır. İnsanın iç dünyasının dışa vurum sürecini oluşturan sanat gücü, aşkı, korkuyu, saygınlığı, nefreti, özgürlüğü vb. temsil edebilmektedir.

Sanat bazen Çin'in ilk imparatoru Qin Shi Huangdi'nin 8000'den fazla pişmiş toprak figüründen oluşturduğu Pişmiş Toprak Ordusu'dur, ya da Nok Kültürü'nün seramik heykelleridir. Bazense Floransa'da Yeni Ahit'ten alınan yirmi sekiz sahne ile süslenmiş Doğu Kapıları ve ya Safavi usulü el yazması minyatürleridir. Dante'nin şiiri, Mozart'ın müziği, Shakespeare'in tiyatrosu, Velasquez'in Las Meninas tablosu, insan ruhundan kopan çeşitli duyguların farklı bir biçimde iz düşümüdür.

Nietzsche'ye göre hayatın bir tek anlamı vardır o da sanattır. Platon'a yakın filozoflar sanatın hayatı, bir gerçeklik idesini taklit ettiğini savunmaktadır; Kant taraftarları sanatın hayatı ve gerçekliği inşa ettiğini, avangardlar ise ikisini de parçalaması gerektiğini öne sürerler. Kimi çağdaşlar ise günümüzde piyasanın hayatla sanatı birleştirdiğine inanırlar (Artun, 13).

Tabiata baktığımızda karşılaştığımız varlıklar (toprak, ağaç, güneş vb.) ve olaylar bir sanat eseri sayılmaz. Doğal varlık ve olayların bir sanatçı tarafından işlenmesi, yorumlanması, çözümlenmesi ve düzenlenmesiyle bir sanat eseri ortaya çıkar. Bu meydana getirilişte her sanatçı, kendi tekniğini, ruhunu, benliğini ve yaratıcılığını işine nüfuz ettirir. Böylelikle sanat eserlerinde duygular, birçok farklı biçimde derin ve daha zengin olarak aydınlığa çıkar. Sanat eserleri kademeler halinde insan bilincinin içine sızmakta ve sanatın formları - motifleri, farklı medeniyetlerde değişiklik gösterebilmektedir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:117 K:02*
http://www.akademikbakis.org

Aristoteles, sanatçının tarihin formlarını ya da zamanın gerçeklerini değiştirerek yaratıcı, duyarlı, çağrışıma sahip olduğunu iddia eder ve sanat yapıtının imge ile çevre arasında bir bağ kurduğunu böylece estetik değer oluşturarak, evrensel ve halk değerlerini taşıyan temsili figürleriyle kitleyle iletişimini sağladığını ifade etmektedir (Aristoteles, 1995: 11-12). Bu süreçte zamanla doğayla bağlarını koparan, kendi özgürlüğünü ilan eden sanat, yaşamla bütünleşmiş ve olaylara yön verme misyonunu da üstlenmiştir. Durumlara yön verirken toplumsal kimlik kazanan sanat, özel sektöründe dikkatini çekmiştir.

Bu çalışma halkla ilişkiler, sponsorluk ve sanatla ilgili disiplinlerden kitap, dergi, gazete ve internet tabanlı çeşitli kaynaklara başvurularak, literatür tarama yöntemiyle hazırlanmıştır. Çalışmanın kapsamı Türkiye'deki özel sektörün sanat sponsorluğu faaliyetleri olarak kısıtlı tutulmuştur. Dünyadan örnekler verilmemiştir. Türkiye'deki örnekler, ülkemizdeki sanat piyasasının sponsorluğa destek vermesinin nedenlerine ışık tutmaya çalışırken, ayrıca özel sektöründe bunu halkla ilişkiler amacıyla nasıl kullandığını göstermektedir. Çalışmanın amacı ise özel sektörün halkla iletişim aracı olarak sanat sponsorluğunu nasıl ve neden kullandığını mercek altına almaktır. Çalışmanın varsayımı ise sanat ve özel sektörün Türkiye'de sponsorluk faaliyetinden karşılıklı olarak kazanç sağladığı savıdır. Bu yüzden çalışmada, ilk önce sanatın toplumları etkileme gücü ve bu gücün nasıl oluştuğu ve neleri kapsadığı irdelenmeye çalışılacak, daha sonra ise özel sektörde yer alan işletmelerin halkla iletişim kurmada sanat sponsorluğunu ne amaçla yapmaya çalıştığı ve sanatın bundan ne kazanç sağladığı tartışılacaktır.

2. SANATIN TOPLUMLARI ETKİLEME BOYUTU

Toplumsal yaşamın bir parçası olarak sanat, yaşamla iç içe bir işlev üstlenmektedir. Malraux'ya göre sanat, toplumsal gelenek ve alışkanlıkları, güncel yaşamın farklı sorunlarını, çoğu kez dünyanın karanlıkta kalan yönünü ortaya çıkartmak gibi bir işlevi yerine getiren toplumsal bir olgudur. Lukacs da, Malraux'dan bir aşama daha ileri giderek sanatı, toplum içerisindeki çelişkileri ve aksaklıkları aşmaya yarayan bir araç olarak görmüştür. Lukacs'a göre her türlü insan eyleminin başlangıç ve sonuç noktası insanın toplumsal yaşam içerisindeki davranışında yatar (Armağan, 1992 :57). Sanat aslında insanla sosyal çevresi arasında denge kurmasına yardımcı olan etkenlerden biridir. Sanat ile birlikte toplumsal değişmeleri kavrama çok daha kolaylaşır. Bireylerin her türlü duygusunu harekete geçiren sanat, evrensel bir dil olduğu için en kolay iletişim kurma aracıdır. İletişim kurarak bireyin toplumsal bütünle kaynaşmasına yarayan sanat, insanın değerlerini, düşüncelerini yansıtır ve toplumsallaşmaya bu şekilde yardım eder.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:117 K:02*
http://www.akademikbakis.org

Sanat her döneminde yeni eğilimler yeni bakış açıları oluşturmaktadır. F. Bacon'a göre sanat "Çeşitli düşüncelerin çarpıştığı arena" dır. Bacon'un ifade ettiği gibi sanat öznel ve nesnel oluşumun ürünüdür. Sanat toplumsal gelişim sürecinde yeni dönemlerde, farklı yönetimlerde nesnel ve öznel ifadesini farklı şekillerde yorumlayıp anlatmıştır. Kısacası sanat gelişimi içinde toplumların algılama ve bilinç düzeyinin gelişimine paralel olarak ilerler bu süreçte değişim gösteren temele dayanır (Ersoy, 1995:85). Sanat eserleri, dönemin aynası, düşüncenin çizgi ve renkle şekillenmesi ve yeniden anlamlandırılmasıdır (Ersoy, 1995). Bu yüzden sanat eseri, ulaştığı kitlenin düşüncelerini etkilemek ve sanatsal süreçlerine özgün çalışmalarına kendi formlarıyla mesajlar içermesini sağlayan biçimsel yapıtlardır (Kırıcıoğlu, 1981:1-11). Sanatın toplumu etkileme, düşündürme, birlik sağlama, provoke etme ve bilinçlendirme gibi işlevleri dikkat çekmiştir. Aslında sanatın topluma olan katkısı genelde temel iki noktada üzerinden tartışılmaktadır. Eğitsel anlamda ve eleştirel anlamda iki temel katkıdan söz edilebilir. İlk katkı eğitime olan katkısıdır. Sanatın toplumdaki bireyleri bilinçlendirmeye olan katkısına işaret etmektedir. Sanatla birlikte kişiler olayları çok daha farklı bir biçimde değerlendirebilmekte, düşünebilmekte ve yorumlayabilmektedir. İkinci katkısı ise eleştirme yönüdür. Burada sanatın eleştirel gücü devreye sokması açısından katkısı ifade edilmektedir. Sanat kişilere, olaylara eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Bu da toplumları manipüle edebileceğini gösterebilmektedir.

İtalyan Rönesans'ı ve onun Avrupa'ya yayılmasıyla birlikte sanat ''mekanikten'' ''Liberal''e, sanatçı da zanaatçıdan bir entelektüele dönüşmüş ve böylece yönetici sınıfın bir parçası durumuna gelmiştir (Hollingsworth, 2009: 16). Bu süreçte yönetici sınıf sanatı, kendi iktidarını pekiştirme amacıyla kullanmaya başlamıştır. İktidar çoğu zaman sanatı ve sanatçıyı devletin ideolojisi doğrultusunda sınırlandırmaya çalışmıştır. Devletin otorite olma olgusu buna neden olarak gösterilebilmektedir. Buna karşılık sanat ise zaman zaman kitleleri provoke etme eğilimi içinde olmuştur.

Günümüzde özel sektör, sanatın farklı politikalarının (toplumu etkileme, düşündürme, birlik sağlama, provoke etme ve bilinçlendirme) gücünü kitle iletişim araçlarıyla kavramıştır. Böylece işletmeler, bu gücü kullanma ihtiyacı duymaktadır. Sanatın toplumu etkileme gücünün derinliği, işletmelerin bu alanlara yatırım yapmasına neden olabilmektedir. Sanat sayesinde işletmeler, topluma kendisini çok daha kolay bir biçimde ifade edebilecek ve gerektiğinde kendi mesajlarını ulaştırabilecek bir aracı bulmuştur. Sponsorluk kanalı da bu noktada devreye girmiştir.

2.1. Sanat Sponsorluğuna Sanatçıların ve Özel Sektörün Yaklaşımı, Aralarında Kurdukları İlişki

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:117 K:02*
http://www.akademikbakis.org

XXI. yüzyılda artık işletmeler, değişen şartlar yüzünden ürettikleri ürün ya da sundukları hizmet ile değil de topluma sağladıkları değerlerle farklılaşmaktadır. İşletmelerin toplumla kurmaya çalıştıkları olumlu ilişkide önemli araçlardan birisi sponsorluktur. İşletmelerin olağan aktivitelere katkı sağlayarak, imajlarını geliştirmek, markalarını tanıtmak, doğrudan ürün ve hizmetlerin pazarlanmasını sağlamak amacıyla yaptıkları ticari bir yatırım olan sponsorluk şirketlerin adlarını duyurmalarına da yardımcı olmaktadır.

Sponsorluk, sponsorun mesajını bir etkinlik ya da kuruluşla birleştirerek, hedef kitleyi dolaylı bir şekilde ikna etmeye çalışma sürecidir. Sponsorluk tutumları şu şekilde etkileyebilir (Jalleh vd., 2002:38):

1. Sponsor olunan olaya maruz kalmak, tanınırlık duygusuna yol açabilir. Bu nedenle, mesaj ya da kuruma yönelik olumlu duygulara neden olur. Bu yolla, sponsorluk mesajın sosyal normunun algılanmasını pekiştirebilir. Böylece, farkındalık bireyleri o etkinliğe hassaslaştırarak diğer promosyon etkinliklerini kolaylaştırır.

2. Sponsorluk, etkinlikten sponsora olumlu duygu transfer ederek sonuçlanır. Olumlu imaj ya da olumlu duygular (eğlence, heyecan, zevk vb.) etkinlikle birleştirilir böylece olumlu mesaj kuruluşa transfer edilir.

3. Tutumların çok sayıda inanca dayanması nedeniyle bir organizasyona, marka ismine ya da sağlıkla ilgili bir mesaja yönelik ifade edilen tutumlar en göze çarpan inançlara dayanır. Sponsorluk, bir inancın göze çarpmasını arttırabileceğinden tutumları da etkileyebilir.

Sponsorluğun gücü hem özel sektördeki işletmelerin hem de Türkiye'deki sanat piyasasının dikkatini çekmektedir. Özel sektördeki işletmeler ve sanat piyasası kendilerine göre sponsorluktan farklı faydalar sağlamaktadır. Beklentileri ve sponsorluğu yaptırma amaçları birbirinden farklılık gözetmektedir.

Sanat, sanatçı ve para ilişkisi uzun zamandır çokça tartışılan konulardan biri olmuştur. Hatta sanatın metalaşma problemi bile uzun süredir insanları meşgul etmektedir. Özellikle sanat organizasyonlarına sponsor olmak ya da etkinliklerine sponsor olmak irdelenen başlıca konular arasında yer almaktadır. İlk önce sanat ve sponsorluk konusundaki para ilişkisine nasıl bakıldığını anlamak gerekir.

Sanatçıların kimi, sanatın para ile olan ilişkisini yargılamaktadır. Thompson, konuyla ilgi olarak şöyle bir yorum getirmiştir:

> ''Sanatçılar, aristokratların ve monarşinin sanat hamiliğinin başlıca simsarları olmaktan çıktığı XVIII. yy ortalarından beri sanat-piyasa ilişkisine olumsuz gözle bakarlar. Bugün sanat eserlerinin

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:117 K:02*
http://www.akademikbakis.org

> sırf üstünlükleri nedeniyle değil, sanatın bir statü haline gelmesinden dolayı ediniliyor olması ve piyasa ekonomisi sanatçılarda tepki yaratır'' (Thompson, 2008: 271).

Günümüzde sanat geliştikçe ticareti de beraberinde getirmiş, ticaret geliştikçe ticaret, sanatı ezip geçmiştir. Sanat eseri, piyasanın içinde araçsallaşmıştır. Öyle ki sanat, piyasa kelimesi ile anılır hale gelmiştir. Yazar Stallabrass, sanatın piyasa kelimesi ile anılır olması konusunda şu satıları yazmaktadır: ''Sanat artık bizim bildiğimiz anlamda sanat değil… En gelişmiş anlamda sanat nakit para demek'' (Stallabrass, 2010: 93).

Sanatçı Ayşe Erkmen de sanatçının para ile olan ilişkisini yadırgamakta ve sanatçının sponsorlukla hiçbir işi olmadığını iddia etmektedir. Ona göre bir sanatçının sergi açması için sponsora illa ihtiyacı yoktur. Düşünmek ve sanat eseri yapmak için sponsora hiç ihtiyaç olmadığını ifade eden Erkmen, paranın var olduğu sistemin sanatçıyı daha büyük işler üretmeye zorladığını belirtmektedir. Bu konuyla ilgili olumsuz bir bakış açısına sahip olduğunu açıklamıştır (Erkmen, 2012). Buradan da anlaşılacağı üzere sanat-para ve sponsorluk ilişkisi bazı sanatçıları rahatsız edebilmektedir. Paranın ya da sponsorluk adı altında yapılan yardımların, sanat projelerini ya da sanat yapıtlarını sınırlandırdığına dikkat çekilmektedir.

Kimileri de sanat ve özel sektör arasında yer alan parasal ilişkiyi desteklemektedir. Çünkü çoğu yetenekli sanatçının para işlerini anlamaktan yoksun olduğu, genellikle kabul görmüş bir savdır. Bu durumda özel sektörün sanatçılara ve sanat organizasyonlarına yardımcı olmasının gerekliliği sonucu ortaya çıkabilir.

İstanbul Modern eski direktörü David Elliot'a göre "Türk sanat endüstrisinin alt yapısı, dünyanın 30 sene gerisinde, kamunun sanata olan yaklaşımı ise en az 100 yıl geride"
(Forbes Türkiye, 2007: 70) olduğunu ifade etmektedir. Bu koşullar altında Türkiye'de çağdaş sanatın gelişmesi için ciddi biçimde sponsor desteğine ihtiyaç duyulmaktadır. Devletin iyi planlanmış ve organize olmuş bir kültür sanat politikasını yürütmemesi sanatçıları, sanat kurumları ve müzeleri mecburi olarak özel sponsor desteği ile iş birliği yapmak zorunda bırakmaktadır. Aslında sanat sponsorluğuna olumlu bir biçimde yaklaşmanın birçok farklı gerekçesi bulunmaktadır. Bu alandaki literatür sanat kurumlarının, sanat organizasyonlarının ve sanatçıların sanat sponsorluğu almak için aşağıdaki fırsatlarla ilgilendiğini belirtmektedir: 1) Sanat kurumlarının iş dünyası için önemini vurgulamak 2) iş dünyası ile işbirliğinin yeni bir karşılıklı bilgi alışverişi sağlaması 3) sanata ilgiyi teşvik etmek 4) yeni faaliyetleri mevcut bütçenin dışından finanse etmek 5) açığı azaltmak 6) sanat hakkında bilgiyi genişletmektedir. Kirchberg'e göre (1995), sanat kurumları ticari destek alarak yerel ekonomiye

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:117 K:02*
http://www.akademikbakis.org

doğrudan ve dolaylı yoldan katkı sağlar. Doğrudan katkısı kurumların yerel işletmelerin kullanımı için oluşturdukları parasal gelirdir. Dolaylı katkısı, sanat kurumlarının bölgenin gelecekteki altyapısı olan turizme etkisidir. Sanat, yerel sanayiye yatırımları çeker. Bu ise iş dünyasının sadece sanata katkıda bulunmadığı, aynı zamanda karşılığını çokça aldığı anlamına gelir (Khakee, 1994).

Sanat organizasyonlarının, sanat kurumlarının ya da sanatçıların sponsorluk almaları onları kendilerinin başa çıkamayacağı parasal ve teknik yüklerden kurtarmaktadır. Sergilerin yapılabilmesi, konserlerin düzenlenebilmesi, tiyatro gösterilerinin hazırlanabilmesi, sanat organizasyonlarının hayata geçebilmesi, sanatçıların ulaşım-otel gibi her türlü masraflarının ödenmesi, pek çok konuda (para, teknik ve hizmet vb.) sponsorluk almaları ile sağlanmaktadır. Böylece sanatçılar işlerine çok daha kolay bir biçimde konsantre olabilir, sanat etkinlikleri de çok daha rahat bir biçimde yürütülebilir. Sanat kurumları sponsor alarak parasal kaynakları arttırmak, yeni organizasyonlara yönelebilmek ve farklı projeleri hayata geçirme hedefini gerçekleştirir.

Özel sektörün sanata olan ilgisi ve bu ilginin nedenleri ise ayrıca irdelenecek başka bir konudur. Türkiye'deki özel sektörün ses getirmeye başlayan projelere destek vermeye başlaması, çok yakın bir dönemi kapsamaktadır. Türkiye'de özellikle 1980'lerde iktisadi alanda başlayan özelleştirme politikalarının siyasi, toplumsal ve kültürel alanda önemli etkileri olmuştur.

Sanat piyasasının oluşması ve gündeme gelmeye başlamasıyla birlikte yatırımcıların dikkati bu alana yoğunlaşmıştır. Bu süreçte devlet, sanattaki konumunu özel sektöre bırakmaya gönüllü olmuştur. Çünkü özel sektör imkanlarını her geçen gün daha da arttırmış ve çok daha kolay bir biçimde sanat ve sanatçılara destek verebilecek pozisyona ulaşmıştır.

3.ÖZEL SEKTÖRÜN SANAT SPONSORLUĞU YAPTIĞI ALANLAR, BU ALANLARLA KURULAN İLETİŞİMİN BOYUTU

Sanat yapıtları hem toplum nezdinde itibar ve güven kazanmanın prestijli bir yolu, hem de sermaye birikim sürecinin yeni aracı olarak artık gündeme gelmiştir. Siyasal, sosyal ve ekonomik anlamda yaşanan gelişmeler sonucunda sanata ve sanatçıya destek, popüler bir kavram olmuştur. Bu süreçte özel sektör Türkiye'deki sanat fuarlarına, sanat etkinliklerine, bienallere, konserlere, müzelere, sergilere, galerilere, filmlere, tiyatrolara sponsorluk yaparak destek olmaktadır.

İstanbul'da Bienaller 1987 yılından itibaren gerçekleşmeye başlamıştır. Bienaller iki yılda bir düzenlenerek sanatı,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:117 K:02*
http://www.akademikbakis.org

kısıtlı ortamından çıkarıp geniş kitlelere ulaşmasına yardımcı olan bir etkinliktir.

Bir bienale gitmek toplumsal ritüel halini almıştır (Baudrillard, 2010:65). İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV) tarafından düzenlenen "Anne, ben barbar mıyım?" konulu 13'üncü İstanbul Bienali'nin ziyaretçi sayısı 2 yıl öncesine göre 3 kat artmıştır. 14 Eylül'den 20 Ekim'e kadar süren etkinliği 337 bin 429 ziyaretçi gezmiştir. Böylece İstanbul Bienali, her yıl yakaladığı yükselişi sürdürmüştür. Koç Holding, 2007 yılından başlayarak Uluslararası İstanbul Bienali'nin 10 yıllık sponsorluğunu üstlenmiştir. Bienal'e Arçelik ses ve görüntü sistemleri yardımı yaparak, Ford mekanlar arası ulaşım hizmeti vererek, Yapı Kredi Yayınları bienal kataloğuna katkıda bulunarak, Bilkom ürün desteği vererek, Koç Enerji Grubu (Aygaz, Opet, Tüpras), Yapı Kredi Bankası ve Koçtaş da özel projeler sahiplenerek dahil olmaktadır.

Koç Holding Kurumsal İletişim Müdürü Oya Ünlü Kızıl'a göre İstanbul Bienali'nin ana sponsorluğunu üstlenmelerinin temel nedeni, İstanbul Bienali'nin yurt dışında yarattığı pozitif imaj olarak görülmektedir:

> "Koç Holding olarak sponsorluk projelerini seçerken sürdürülebilir olması, ülkenin gelişimine katkı sağlaması ve elbette Koç Holding'in marka değerleriyle paralellik arz ediyor gibi birçok kritere başvuruyoruz. Organizasyonun yenilikçi, çağdaş ve global olması bizim için en önemli etkenler. Ayrıca İstanbul'un ve Türkiye'nin marka değerine olan katkısı, şirketimizin Türkiye'yi yurtdışında tanıtma misyonuyla birebir örtüşüyor" (Marketing Türkiye, 2007: 56).

Türkiye'de yer alan sanat fuarlarına da özel sektör ilgi göstermektedir. Sanat fuarları, resim, heykel, seramik, minyatür, fotoğraf, kağıt baskıları tasarım gibi bir çok sanatsal ürünün sergilendiği, sanatçılarla birlikte galerilerinin de tanıtıldığı böylece sanat severlerin bir araya geldiği ortamlardır. Sanat fuarları sanat piyasasına hareketlilik katmaktadır. Artist Sanat Fuarı, Artistanbul, Artshow, Contemporary İstanbul Sanat Fuarı, Art Bosphorus Sanat Fuarı, Art Beat Sanat Fuarı bunlardan sadece birkaçıdır. Bu tür sanat fuarlarına özel sektör sponsorluk yaparak dahil olmaktadır. Bu fuarların ziyaretçi sayısının her geçen gün artması, fuarların tanınırlığa, saygınlığa destek vermesi, medyada görünürlüğe katkıda bulunması, yurt dışı medyasında genişçe yer alması özel sektörün bu fuarlara katılma gerekçeleri arasında sayılmaktadır.

Akbank Private Banking, Zorlu Centre, Eczacıbaşı, Türk Hava Yolları, Vadofone, Turkcell, İstanbul Büyükşehir Belediyesi vb. gibi farklı sektörlerden birçok kurum çeşitli biçimde sponsorluk yaparak sanata destek vermektedir.

2000'li yıllarla birlikte Türkiye'de özel müzeler, hızla açılmaya başlanmıştır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:117 K:02*
http://www.akademikbakis.org

Günümüz sanat ortamında çağdaş müzelerin kurulum sürecini Stallabrass şu şekilde özetlemektedir (Stallabrass, 2010:22):

‘‘Kentlerde yeni çağdaş sanat müzeleri kuruldu ya da daha önce kurulmuş olanlar genişletildi. Bu müzeler şirketlerin çalışma modellerini içselleştirdikçe etkinlikleri de giderek ticari bir veçhe kazandı. İş dünyası ile işbirliği yaptılar. Ürünleri ticari kültüre yaklaştırdılar ve kütüphanelerden ziyade mağazaları ve temalı parkları model alarak yapılandılar.’’

Müzeler de artık sanat piyasasının bir aktörü durumundadır. Bu yüzden buralardaki güncel sergilere olan ilgi her geçen gün artmaktadır. Müzelere gelen ziyaretçi sayısının artışı özel sektörü harekete geçirmiştir. Müzelerin hedef kitlesinden yararlanmak isteyen özel sektör işletmeleri, kurum ile müze ziyaretçisi arasında ilişkileri buradaki sergilerle pekiştirmeye çalışmaktadır. İşletmeler markalarını parlatmak, topluma ‘‘iyi şeyler yapıyoruz’’ mesajını vermek amacıyla da müzeleri kullanmaktadır. Marka stratejileri açısından da bu önemlidir. Özel sektörde yer alan birçok holding Koç Holding, Sabancı Holding, Eczacıbaşı Holding gibi bu müzelere sponsorluklar yapmaktadır. Böylece ‘‘farkındalık yaratıyoruz’’ iletisini dolaylı yoldan halka vermektedir.

İstanbul Kültür Sanat Vakfı’nın düzenlediği festivallerin en önemli gelir kaynağı da sponsorluktur. İstanbul’daki festivallerin bütçelerinin ortalama olarak yarısını sponsorluk gelirleri oluşturmaktadır. Avrupa festivallerinde ise bu oran %11 ile %28 arasında değişmektedir. Avrupa’daki festivallerin ortalama %30’u kamu desteği almaktadır. İstanbul’daki festivallere yapılan kamu desteğinin payı ise %3’lerdedir (htpp://www.e-skop.com/skopdergi/istanbulda-kultur-ve-sanat-icerikli-kent-politikalari/402).

Örneğin Rock’n Coke’a sponsor olan Coca Cola, genç ve dinamik bir hedef kitleye ulaşmak ve onların ilgisini çekmek amacıyla bu gençlik festivaline sponsor olmuştur. Hizmet sektöründe yer alan Garanti Bankası ise yüksek gelir grubunda yer alan elit müşterilerin dikkatini çekmek için Garanti Caz Yeşili konserlerine sponsor olmuştur. Kurumsal imajına olumlu yönde katkı sağlaması caz festivalinden beklenenler arasındadır. Böylece özel sektör festivallere sponsorluk yaparak tanıtım yapmakta, hedef kitleleri ile buluşmakta, radyo, televizyon, gazete ve sosyal medyada görünür olmaktadır. Kurduğu bu yakın iletişim sayesinde işletmeler ‘‘güvenilir’’ oldukları ve ‘‘toplumla ilgili’’ olduklarının mesajını da sürekli yaymaya çalışmaktadır.

Şirketlerin sanat sponsorluğunda bulunmasının ana nedeni ise prestij sağlayarak halk nezdinde itibarlarını arttırmaktır. Şirket imajını geliştirmek, halkın önünde bilinirliliği arttırmak gibi temel istekler göz önünde bulunularak organize edilen sanat faaliyetlerinde sponsorluğun rolü sanatın etkin bir şekilde

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:117 K:02*
http://www.akademikbakis.org

ifade edilmesinden çok araçsallaştırılarak faydalanılmasını içermektedir. Şirketlerin sponsorluk faaliyetlerini düzenleyen seçici kurullarda yer alan üyelerin %48'ini kıdemli müdürler oluştururken sadece % 17'lik küçük bir bölümünü sanatçı, proje koordinatörleri ve sanat danışmanları oluşturmaktadır. Sanat alanında yapılan sponsorluk faaliyetlerinin %17'si finansal bir yatırım amacı olarak görülebilir (Dervişoğlu, 2001:54).

Türkiye'de işletmelerin, halkla iletişim aracı olarak sanat sponsorluğunu birçok çeşitli gerekçe yüzünden yaptığı ortaya çıkmaktadır. Yukarıdaki örneklerden de gerekçeleri anlaşılmaktadır. Ayrıca özel sektör sponsorluğu, sponsor olan şirketin toplumdan aldığını topluma geri veren iyi bir kurumsal vatandaş olarak algılanmasını sağlamak amacıyla da kullanabilmektedir. Nitekim birçok işletmenin kurumsal web sayfasında bu tür yaklaşımlarla sponsorluklar yaptıklarının mesajı tüketiciye verilmektedir.

Sponsorluk, şirketlere pazarlama iletişimi aracı olarak da çekici gelebilir. Hem tüketiciler, hem de diğer stratejik ortakları etkilemek için düzenlenen pazarlama etkinlikleri ile sponsorluk ilişkilendirilebilmektedir. Birçok şirket, paydaşları ile olan ilişkisini pekiştirmek için de sanat sponsorluğunu kullanabilmektedir. Özel sektör sanat sponsorluğu faaliyetleri ile medyanın dikkati çeker. Sanat sponsorluğu medyada bilinirliği arttırmaktadır.

Yine sanat sponsorluğu ile sponsor olunan olayın olumlu algısı, sponsor yapan şirkete transfer edebilir. Bu da özel sektörün dikkatini çeken bir olaydır. İşletmeler, pozitif algının sponsorlukla yükselmesini beklemektedir.

Çağımızda özel sektördeki işletmelerin en büyük gayretleri marka olabilmektedir. Marka olmak uzun ve zorlu bir süreçtir. Bu süreçte toplumun pozitif algısı da önemli rol oynamaktadır. Marka olmak birçok vaadi barındırmaktadır. Kimi işletmeler hedef kitlenin manevi boyutunu, kimi duygusal boyutunu, kimi de rasyonel boyutunu yakalayarak marka konumlandırması yapmaktadır. Özel sektördeki işletmeler, marka farkındalığı yaratmak ve markaya yönelik olumlu tutum oluşmasında yine sponsorluğun vaad ettiklerine ihtiyaç duyabilmektedir. Markalar, günümüzde artık deneyim ve yaşam biçimleri sunmaktadır. Sanat sponsorluğu da farklı sanat dallarının (tiyatro, opera, bale, sinema, müzik vb.) deneyimlerine ortak olunmasını sağlayabilmektedir.

Sanat sponsorluğu zaman zaman işletmelerin kurum kimliğinin tanıtılmasını sağlamak, kurum kültürünü benimsenmesini pekiştirmek amacıyla da kullanılabilmektedir. Kurumsal kimliğin unsurları içinde ''kurum felsefesi, kurumsal davranış, kurumsal iletişim vb. gibi'' kavramlar bulunmaktadır. Kurum kimliği kavramı bireysel kimlikten farklıdır. Kurum kimliğinde kuruluşta çalışanların davranışları, kurum felsefesi,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:117 K:02*
http://www.akademikbakis.org

görsel unsurlar yer almaktadır. Kurum kimliği sayesinde birbirinden farklılaşan kurumları, hedef kitle daha kolay bir biçimde algılamaktadır. Kurumsal kimliği yönetmek ise kuruma en uygun imajı bulup, bu imaja ilişkin mesajları halka iletmek demektir. İşletmeler, her türlü kanaldan çift yönlü iletişime sanat sponsorluğu sayesinde geçebilmektedir. Bir şirketin paylaştığı değerler, inançlar ve davranışlar olan kurum kültürü, sanat sponsorluğu ile birlikte toplumsal kültürü etkileyebilecek bir konuma gelebilmektedir.

Günümüzde on yıl öncesinin koşulları köklü biçimde değişmiş bulunmaktadır; o dönemde şirketlerin sanat sponsorluğu görece iyi niyetli, zararsız ve tehlikesizdi. Sanatın iş dünyasının bir aracı olarak kullanılması bu kadar yaygın değildi. Şimdi kültürlere aktarılan fonlar gerek pek çok sermaye kuruluşunun reklam ve satış kampanyası etkinliklerinde gerekse ülkelerin tanıtım faaliyetlerinde önemli bir unsur haline gelmiş durumdadır. Ancak ulusal kültür festivalleri daha büyük çaplı ve çok yönlü olduklarından, şirket destekli kısa süreli dev sergilere göre çok daha ciddi boyutlarda ve çeşitli türlerde fon aktarımını gerektirmektedir (Artun, 2008:275). Böylece sanat ve özel şirketler arasındaki çıkar ilişkisi çok daha görünür hale gelmiştir.

4.TARTIŞMA

Türkiye'de, sanat sponsorluğu faaliyetlerinden özel sektörün ve sanat piyasasının nasıl bir kazanç sağladığı da bir tartışma konusudur. Aslında yukarıda verilen örneklerden Türkiye'de mal ve hizmet sağlayan birçok değerli işletmenin, sanat sponsorluğu konusunda faaliyetlerini arttırdığı gözlenmektedir. Özellikle örnekler, özel sektörün ve sanat piyasasının sponsorluk faaliyetini yürüterek birbirlerinden karşılıklı olarak kazanç sağladığını göstermektedir. Sanat piyasası var olan imkanlarını geliştirmek amacıyla sponsorluk faaliyetlerini yürütürken, özel sektör ise halkla ilişkiler amaçlı olarak sponsorluk faaliyetlerine her geçen gün daha da önem vermektedir. Maddi ve manevi anlamda destek bekleyen sanatçılar ve sanat kurumları, özel sektörün kendilerine sponsorluk kapsamında verdikleri her türlü olanağa ihtiyaç duymaktadır. Güvenlik, mekan, ikram, ulaşım, taşıma, tanıtım, organizasyon, nakit para gibi alanlarda alınan sponsorluklar, sanatçıları ve sanat organizasyonlarını rahatlatırken, işletmeler de sanatın halkla kurduğu ilişki boyutundan faydalanmaktadır.

Sponsorluğun nasıl çalıştığını açıklamaya yardım eden A-ERIC Modeli'ne göre, sponsorluk, bağlantı/çağrışım, maruz kalma, ilişki, bütünleşik iletişim yoluyla işlemektedir. Bu aşamalar şöyledir:

Bağlantı/çağrışım (Association): Desteklenen olay ile kuruluş/markanın bütünleşmesi ve bu bütünlüğün hedef kitleye yansıtılmasına karşılık gelir (Odabaşı ve Oyman, 2002:346).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:117 K:02*
http://www.akademikbakis.org

Desteklenen olayın markaya uyumu, sağladığı bütünlük, tüketicilerin mesajları almasını kolaylaştır.

Maruz Kalma (Exposure): Sponsor, sponsorluk yaptığı faaliyet/etkinlik sayesinde belli bir tanıtım yapma imkanı bulur. Sponsor firmanın logo, ürün veya mesajına çeşitli şekillerde maruz kalınır.

İlişki (Relationship): Sponsorluk etkinliği, sponsorluğun hedef kitlelerle ilişki kurması için bir fırsattır. Sponsorluğa konu olan etkinliğin hedef kitlelerinin tanımlanması ve bu hedef kitlelerin bu etkinliğe karşı özel bir ilgisinin olması gerekir.

Bütünleşik İletişim (Integrated Communication): Sponsorluk günümüzde birçok kuruluşun
iletişim karmasının öğelerinden biri haline gelmiştir. Son zamanlarda pazarlamanın bir elemanı ve firmalar için diğer iletişim yöntemi olarak kullanılmaya başlamıştır. Sponsorluk yapılmasının amaçları, imaj yaratma, farkındalığı artırma şeklinde ifade edilmektedir (Argan, 2004:86).

Bu modelden anlaşılacağı üzere Türkiye'de özel sektör, sanat alanında destekledikleri etkinlik ya da organizasyona kendi markalarının çağrışımını bütünleştirmektedir. Özel sektör halkla ilişkiler amaçlı olarak desteklediği sanat etkinliği sayesinde tanıtım ve reklam yapma imkanı da bulabilmektedir. Özel sektörün uyguladıkları sanat sponsorlukları, halkla ilişkiler amaçlı olarak kendi hedef kitleleri ile daha kolay bir biçimde ilişki kurmalarına yardımcı olabilmektedir. Böylece işletmelere olumlu imaj yaratma imkanı da doğabilir. İknaya yönelik iletişim olan halkla ilişkiler, sanatla insanları etkileme yoluna gidebilmektedir.

5.SONUÇ

Aşkı, iktidarı, prestiji, gücü, bağımlılığı, sevgiyi, nefreti, ölüm korkusunu, kısacası insanların tüm ruh hallerini temsil etmeye yardımcı olan sanat; topluma farklı ideolojileri sunabilmektedir. Özellikle son yıllarda sanatın toplumu etkileme, düşündürme, birlik sağlama, provoke etme ve bilinçlendirme gücü, özel sektörün daha fazla dikkatini çekmeye başlamıştır.

Günümüzde sanat, gösteri kültürünün en önemli parçalarından biri haline dönüşmeye başlamıştır. Yoğun bir biçimde piyasa oluşturan sanat, popüler kültürün de odağı haline gelmiştir. Müzayedeler, sergiler, konserler, filmler, fuarlar, tiyatro, opera ve çeşitli dans gösterimleri renkli etkinlikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bireylerin farklı duygularını harekete geçiren sanat, evrensel ortak bir dil olduğu için en kolay iletişim kurma aracıdır. İletişim kurarak bireyin toplumsal bütünle kaynaşmasına yarayan ve bu konuda destek misyonu içeren sanat, insanların değerlerini, düşüncelerini yansıtır ve toplumsallaşmaya yardım eder.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:117 K:02*
http://www.akademikbakis.org

Küreselleşme ile birlikte tüm sınırların kalktığı günümüzde artık işletmeler, değişen koşullar yüzünden ürettikleri ürün ya da sundukları hizmet ile değil de topluma sağladıkları değerlerle farklılaşabilmekte ve ayrıcalıklı olabilmektedir. İşletmelerin toplumla kurmaya çalıştıkları olumlu ilişkide en önemli aracılardan biri de sanat sponsorluğudur. Sanat organizasyonlarının, sanat kurumlarının ya da sanatçıların özel sektördeki işletmelerden sponsorluk almaları onları, kendilerinin başa çıkamayacağı parasal ve teknik yüklerden kurtarma açısından önemlidir. Sergilerin yapılabilmesi, konserlerin düzenlenebilmesi, tiyatro gösterilerinin hazırlanabilmesi, filmlerin-dizilerin çekilebilmesi, sanat organizasyonlarının hayata geçebilmesi, sanatçıların ulaşım-otel gibi masraflarının ödenmesi gibi pek çok konuda (para, teknik ve hizmet vb.) sponsorluk alınmaktadır.

Sanat yapıtları hem toplum nezdinde itibar ve güven kazanmanın prestijli bir yolu, hem de sermaye birikim sürecinin yeni aracı olarak artık gündeme gelmiştir. Siyasal, sosyal ve ekonomik anlamda yaşanan gelişmeler sonucunda sanata ve sanatçıya destek, popüler bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte özel sektör Türkiye'deki sanat fuarlarına, sanat etkinliklerine, bienallere, konserlere, müzelere, sergilere, galerilere, filmlere, dizilere, tiyatrolara, operalara, dans gösterilerine sponsorluk yaparak destek olmaktadır.

Şirketlerin sanat sponsorluğunda bulunmasının ana nedeni ise prestij sağlayarak halkın gözünde itibarlarını arttırmaktır. Şirketlerin imajlarını geliştirmek, halkın önünde bilinirliklerini pekiştirmek gibi beklentileri bulunmaktadır. Özel sektör sanat sponsorluğunu, sponsor olan şirketin toplumdan aldığını topluma geri veren iyi bir kurumsal vatandaş olarak algılanmasını sağlamak amacıyla kullanılabilir. Sanat sponsorluğu, şirketlere pazarlama iletişimi aracı olarak da çekici gelebilir. Yine sanat sponsorluğu ile sponsor olunan sanat etkinliğinin olumlu algısı, sponsor olan işletmeye transfer edilebilir.

Markalar günümüzde artık deneyim ve yaşam biçimleri sunmaktadır. Sanat sponsorluğu da farklı sanat dallarının (tiyatro, opera, bale, sinema, müzik vb.) deneyimlerine ortak olunmasına katkı sağlayabilmektedir. Sanat sponsorluğu zaman zaman işletmelerin kurum kimliğinin tanıtılmasını sağlamak, kurum kültürünün benimsenmesini pekiştirmek amacıyla da kullanılabilmektedir.

Sonuçta, özel sektör ve sanat piyasası karşılıklı olarak geliştirdikleri sanat sponsorluğu ilişkisinden fayda sağlamaktadır. Bu yüzden Türkiye'deki özel sektör, her geçen gün sanat organizasyonlarına ve etkinliklerine halkla iletişim kurmak adına yaklaşarak kazançlarını arttırmaktadır. Gelecekte karşılıklı ilişkinin çok daha gelişeceği artık yadsınamaz bir gerçektir. Ama bir yan dan da sanata destek için her şeyi özel

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:117 K:02*
http://www.akademikbakis.org

sektörden beklemekte yanlış bir tutumdur. Aksi taktirde ne yazık ki sanat, tamamen kar alanı olarak özel sektörün himayesine girecek ve onların istek ve çıkarları doğrultusunda şekillenecektir. İşletmelerin yaptırım güçlerini göz ardı etmeden konuya daha derinlemesine bakmak bu yüzden gereklidir. Sanatın maddi anlamda özgürleşmesi fikirlerin özgürlüğü açısından da değerlidir.

6.KAYNAKÇA

Adarno, T. (2005). Kültür Endüstrisi ve Kültür Yönetimi. İstanbul: İletişim Yayınları

Aaker, A. (2010). Güçlü Markalar Yaratmak. İstanbul: MediaCat Kitapları

Argan, M. (2004). Spor Sponsorluğu Yönetimi. Ankara: Detay Yayıncılık

Aristotales, (1995). Poetika. (Tunalı, İ., Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi

Armağan, İ. (1992). Sanat Toplum Bilimi – Demokrasi Kültürüne Giriş. İzmir: İleri Kitapevi

Artun, A. (2011). Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi. İstanbul: İletişim Yayınları

Artun, A. (2008). Sanat Siyaset Kültür Çağında Sanat ve Kültürel Politika. İstanbul: İletişim Yayınları

Artun, A. Sanat Hayat. İletişim Yayınları

Baraz, Y. (2010). Sanat Müzeleri. İstanbul: Galeri Baraz Yayınları

Baudrillard, J. (2010). Sanat Komplosu. (Gen, E., Ergüden, I., Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları

Çağlayan, F. (2009). "Resim ve Toplumsal Etkileşim-Nesneden Özneye Yolculuk", Sanatlar ve Toplumsal Etkileşim. (Aydın, M., Ed.). 1. B. E. Yayınları, 171-206

Dervişoğlu, G. (2001). Corporate Support On Art: A Viciousor Virtuous Cycle?. 11. Uluslararası İstanbul Bienali Metinler içinde. İstanbul: İKSV

Erkmen, A. (2012). http://www.sabah.com.tr/Pazar/2012/05/27/sanat-sponsorlugu-mercek-altina-alindi (Erişim 06.01.2014)

Ersoy, A. (1995). Sanat Kavramlarına Giriş. İstanbul: Yorum-Sanat Yayıncılık,85-100

Hoffmann, J. (2011). YKY ve İKSV. (Pedrosa, A. Ed.). İstanbul

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:117 K:02*
http://www.akademikbakis.org

Hollingsworth, M. (2009). Dünya Sanat Tarihi. İstanbul: İnkılap Yayınları

İslimyeli, N. (1976). Sanat Terimleri Ansiklopedisi. Ankara: Sanat Yayınları, Cilt 2

Khakee, A. (1994). ”Kulturens Roll I Regional Utveckling” Kultur I Norden: Forskning Och Praktik. Nr: 3, 23-31

Kösemen, B. (2010). ‘‘Sosyal Sermaye Kuramı Çerçevesinde Türkiye’de Özel Sektörün Kültür ve Sanat Yatırımları’’ Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Ünv. SBE

Kırcıoğlu, N. (1981). “Sanat Üzerine” Sanat Tartışmaları. Ankara: S.B.F. 1-11

Odabaşı, Y. ve M. Oyman (2002). Pazarlama İletişimi Yönetim. İstanbul: MediaCat Yayınları

Peltekoğlu, F. (2007). Halkla İlişkiler Nedir? İstanbul: Beta Basım

Sabuncuoğlu, Z. (2008). İşletmelerde Halkla İlişkiler. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları

Sağbaş, Ş. (2013). ‘‘2000 Sonrası İstanbul’da Sanat Piyasasını Etkileyen Faktörler’’ Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi, Sanat Yönetimi Anabilim Dalı, Sanat Yönetimi Programı

Seçkin, A. (2010). Contemprorary İstanbul. İzmir: Çağdaş Sanat Buluşmaları

Stallabrass, J. (2010). Sanat A.Ş. Çağdaş Sanat ve Bienaller. İstanbul: İletişim Yayınları

Taşın, Ç. Akat, Ö.(2008). Marka ve Marka Stratejileri. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları

Tezcan, M. (2011). Sanat Sosyolojisine Giriş. Ankara: Anı Yayıncılık

Thompson, D. (2008). 12 Milyon Dolarlık Köpekbalığı Çağdaş Sanatın ve Müzayede Evlerinin Tuhaf Ekonomisi: Sanat Meza. (Akman, R., Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları

Jalleh, G. (2002). Sponsorship: Impact on Brand Awareness and Brand Attitudes, SMQ. Vol.8, No:1. Spiring

Javalgi, R. Mark, B. Andrew, C. & Edward L. (1994). “Awareness of Sponsorship
and Corporate Image: An Empirical Investigation” Journal of Advertising. December,
V:XXIII, N:4

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: Y *** ID:117 K:02*
http://www.akademikbakis.org

Wu, C. (2005). Kültürün Özelleştirilmesi. İstanbul: İletişim Yayınları

Forbes Türkiye. (1.09.2007). 70

Sponsorluk Logo ve Para İşi Değil, (2007). Marketing Türkiye. 15.11.

htpp://www.e-skop.com/skopdergi/istanbulda-kultur-ve-sanat-icerikli-kent-politikalari/402.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

TÜRKİYE'NİN KENTLEŞME SÜRECİNDE KONUT POLİTİKALARININ EVRİMİ

Hakan ARSLAN

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Özet: Bu çalışma, Türkiye'nin kentleşme serüvenini konut politikalarıyla ilişkilendirmek amacındadır. Çalışmada kentleşme, kabaca ifade etmek gerekirse, öncelikle bir bölgede nüfusun yoğunlaşması, heterojenleşmesi daha sonra da kentsel mekanın değişiklik dinamiklerin etkisiyle yeniden organize edilmesi ve ona yeni işlevler yüklenmesi olarak ele alınmıştır. Konut politikaları ise yeni veya halihazırda varolan nüfusun kentsel alandaki yerleşimlerini ifade etmektedir. Öyle ki bu yerleşimler, politik iktidarın almış olduğu kararların sonucu olabildiği gibi bu kararlar alınmadan önce, başka sosyal dinamiklerin ve süreçlerin etkisiyle meydana çıkmış değişkenler de olabilirler. Bu ikinci duruma en iyi örnek Türkiye'nin tüm kentleşme sürecinin başat faktörü olmayı başarmış gecekondulaşma hareketidir. Bu çalışma, Türkiye'nin kentleşme sürecini, konut politikaları ve konutlaşma süreciyle de ilişkili olarak dört evre halinde incelemektedir. 1923-1950: "yeni Cumhuriyet'in kent ve kentliyi biçimlendirmesi"; 1950-1980: "Gecekondulaşmanın kentleşmenin temel dinamiği olması"; 1980-2000: bir yandan orta sınıfın konut ihtiyacını karşılayan kooperatiflerin öte yandan da neo-liberalizmin mekânsal etkilerini test etmeye olanak tanıyan kapalı/kapılı konut sitelerinin birlikte varolmaya başladığı "kooperatifleşme ve büyük sermayenin oyuna girişi." Son dönem (2000 sonrası) ise özellikle 1990'lı yıllarda İstanbul'da gözlenmeye başlayan ayrıştırıcı üst sınıf sitelerinin ülkenin diğer büyük kentlerine de yayılmasını açıklamaya çalışan "kentin sermayeleşmesi ve mekansal yarılmanın yaygınlaşması." Son dönemin önemli özelliklerinden biri de orta sınıfa konut üretmekle yükümlü bir devlet kuruluşu olan TOKİ'nin işlevlerini değiştirerek/çeşitlendirerek kentsel mekanın rantını dağıtan bir kuruluşa dönüşmesi ve dönemin konut üretimi kapsamını aşacak şekilde genel olarak kentlerin yapılandırılması konusunda tek aktör haline gelmesidir.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Konut Politikası, Gecekondu, TOKİ

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

EVOLUTION OF HOUSİNG POLICIES IN THE PROCESS OF URBANIZATION IN TURKEY

Abstract: This study aims to associate the urbanization process with the housing policies of Turkey. In that study, the urbanization is examined primarly as the concentration and diversification of the population in any given area. After that it is approached as the re-organiziation of the urban space under the effects of different dynamics and new functions. Housing policies are the settlements of the new or already existing population in the urban areas. On one hand, these settlements may be as the result of the decisions that was taken by the political power. On the other hand, before the decisions are taken, they may be the variables that have emerged with effects of the social dynamics and processes. The best example of this situation is the gecekondu (squatter) movement which achieved to become a dominant factor in the all of the urbanization process in Turkey. This study examines the urbanization process in Turkey in its relation to the housing policy and housing process as four periods: 1923-50: "the process of shaping the city and the citizens by new Republic."; 1950-80: "gecekondu becomes the dominant dynamic of the urbanization"; 1980-2000: "spread of the 'housing cooperatives'and the big capital shows up in the play"; After 2000: "Capitalization of the city and the spread of the spatial separation." TOKI has been the main actor in the last period. At the begining, TOKI's main objective was to provide the housing for the lower and middle classes but today its functions have changed. This organization has started to become the distributor of urban land rent and it is the only authority on the structure of the cities.

Key Words: Urbanization, Housing Policy, Gecekondu (Squatter), TOKI

1. GİRİŞ

En baştan söylemek gerekirse, bu çalışmanın amacı Türkiye'nin kentleşme serüvenini konut politikaları ile birlikte ele alarak bir dönemselleştirme teklif etmektir. Tespit edilen dönemlerde konut üretimi konusunda en etkin kurum ve süreçlerin belirlenmesi çabası da bu amaca eşlik edecektir.

Türkiye'de kentleşme konusunda en yaygın şekilde kabul gören anlayış Chicago ekolünün yaklaşımıdır (Tekeli, 2011: 27). Bu ekolün ikili bakış açısına göre kentleşme, ilk olarak belli bir bölgedeki nüfusun yoğunluğu, heterojen yapısı ve tarım dışı faaliyetlerle uğraşıyor olması gibi özellikleriyle tanımlanır. İkinci olarak ise kente ait değer, davranış ve tutumların benimsenmesine dayandırılarak açıklanır. Türkçe'de ise kentleşme kavramı birinci anlam içeriğini sahiplenirken, kent kültürüne vurgu yapan ikinci anlam "kentlileşme" kavramıyla ifade edilmiştir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

Tekeli, bu farklılaşmanın sebebini, Türkiye'de kentleşmenin iki boyutunun eş zamanlı olmamasıyla açıklamaktadır.

Bu çalışmada da kentleşme, öncelikle bir bölgede nüfusun yoğunlaşması, heterojenleşmesi daha sonra da kentsel mekanın değişiklik dinamiklerin etkisiyle yeniden organize edilmesi ve ona yeni işlevler yüklenmesi olarak ele alınmıştır. Konut politikası ise ailelerin konut gereksinimlerini karşılamak için devletlerce saptanan önceliklere göre yasal ve eylemsel önlemlerin tümü olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 2004: 471). Ancak bu çalışmada konut politikası, yeni veya halihazırda varolan nüfusun kentsel alandaki yerleşimlerini ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Öyle ki bu yerleşimler, politik iktidarın almış olduğu kararların sonucu olabildiği gibi bu kararlar alınmadan önce, başka sosyal dinamiklerin ve süreçlerin etkisiyle meydana çıkmış değişkenler de olabilirler. Bu ikinci duruma en iyi örnek Türkiye'nin tüm kentleşme sürecinin başat faktörü olmayı başarmış gecekondulaşma hareketidir.

Gecekondulaşma, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte başkent Ankara'da gözlenmeye başlamış, ancak çağdaş Türkiye'nin modern kalesi olması planlanan bu kentte, modern öncesi görüntüsü ve geleneksel özellikleri nedeniyle "olumsuz" bir algı oluşturması dışında çok fazla dikkate alınmamış, rahatsızlık yaratmamış ve büyük bir kentsel sorun olarak düşünülmemiştir. Bu dönemin kentleşmesi, Ankara'nın artan nüfusu (ortalama binde 61) ve "numune kent" olması adına belli ölçülerde imarı dışında ülkenin genelinde durgunluk içinde geçmiştir.

İkinci dönem (1950-1980) kırsal alanlardan kentlere yoğun göçlerle şekillenmiş bu çerçevede gecekondu bir yandan Türkiye'nin kentleşmesinde gözardı edilemez bir unsur haline gelirken aynı zamanda kente göçenlerin barınma ihtiyaçlarını karşılamalarının en etkin aracını oluşturmuştur. Buna rağmen devletin yetkili kurum ve makamlarının bu olguyu gerçekçi bir biçimde değerlendirmeleri, Türkiye'nin kapitalistleşme sürecindeki yerini anlamaları zaman almış, kent ve konutla ilgili politikalar geliştirme çabası minimal boyutlarda kalmıştır. Önlem olarak düşünülen pek çok yasal düzenleme hayata geçmemiştir.

Aynı plansızlık ve kalıcı bir kentleşme ve konut politikasının oluşturulamaması durumu 1980 sonrasında da sürer. 1980'lerle başlayan süreçte en önemli gelişme ithal ikameci politikaların terkedilmesi ve neoliberal politikaların devreye sokulmasıdır. Bu perspektif değişimine paralel olarak da kentsel alanlar ve kentlerin önemli parçası olan konutlar ve konut alanlarının değişim değeri perspektifi üzerinden tanımlanması hız kazanmıştır. Özellikle İstanbul, ortaya

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

çıkan yeni yapılaşma biçimleriyle bu değişimin gözle görünür mekânsal "model"ini oluşturmuştur. 80'ler ve daha çok 90'lar boyunca İstanbul'un konut piyasasında gözlenen büyük sermaye merkezli dönüşüm, o gün için olmasa da bir sonraki on yılda ülkenin diğer (büyük) kentlerine yayılmıştır. Bu dönemin kentleşme ve konut politikaları açısından bir başka önemli gelişmesi ise kooperatifleşme olmuştur. 80'lerin başında kurulan Toplu Konut İdaresi ve Toplu Konut Fonu ülkedeki konut ihtiyacının giderilmesi için kaynak sağlamış ve Türkiye'de kooperatifler kanalıyla üretilen konut oranı %30'lara yaklaşmıştır. Ancak 90'lı yıllarla birlikte bu kurum etkinliğini yitirmeye başlar.

Pekçok araştırmacı 1980 sonrası kentleşme süreçlerini tek bir dönem olarak ele almaktadır. Ancak bu çalışmada 2000 sonrasını ayrı bir dönem olarak ele almanın daha uygun olacağı düşünülmüştür. Yukarıda da ifade edildiği üzere neoliberal politikaların kent üzerinde etkisini göstermeye başlaması 1980'li yıllarda olmuştu. Ancak bu etkinin, özellikle büyük sermayenin gayrimenkul sektörüne yatırım yapması ve ortaya çıkan konut alanlarının kenti sosyal ve mekânsal olarak yarması şeklinde diğer büyük kentlerde de görülmesi 2000 sonrasında gerçekleşmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisinin 2002'de iktidara gelişiyle, 1980'lerdeki etkinliğini yitirmiş olan TOKİ'nin yeniden organize edilmesi ve yeni yetki ve işlevlerle donatılması, bu kurumu bir kez daha konut sektörünün ana karakterlerinden biri yapmış ama bu kez öncekinden çok daha güçlü bir şekilde hem konut üreten müteahhit hem de kentsel alanları pazarlayan arsa sahibi haline getirmiştir. Aynı zamanda TOKİ bu dönemde, kuruluş amacı alt gelir gruplarının konut ihtiyacını karşılamak olmasına rağmen vizyon projelerine yönelmiş ve büyük inşaat şirketleriyle yaptığı anlaşmalarla "yoksulları" kentlerin görünmez kısımlarına tahliye etmenin aracı olmuştur.

Giriş başlığı altında kısaca ele aldığımız bu dört evre aşağıda detaylandırılmaya çalışılmaktadır.

2. TÜRKİYE'NİN KENTLEŞME VE KONUTLAŞMA SÜRECİ

Türkiye'nin kentleşme deneyimi pek çok araştırmacı tarafından ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Bu ele alışlarda birbiriyle büyük benzerlikler göstermekle birlikte bazı farklılıklar da içerecek şekilde dönemselleştirme çabaları gözlenmiştir. Bu çabalardan bazılarına değinmek gerekli olabilir. Örneğin İlhan Tekeli (2011), Türkiye'nin kentleşme sürecini Osmanlı'dan itibaren ele almış ve Cumhuriyet dönemi kentleşmesini de demografik olarak kabaca 2. Dünya Savaşı öncesi ve sonrası olarak belirlemiştir. Hüseyin Özgür (1998) üç dönem şeklinde izini sürdüğü kentleşmeyi 1950 öncesi

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

(Ankara merkezli) kuruluş dönemi, 1950-60 arası Demokrat Parti dönemi ve 1960 sonrası planlı dönem isimleriyle anmıştır. Şevket Işık (2005) 1923-50, 1950-80 ve 1980 sonrası olarak üç dönemde ele alırken, Yılmaz ve Çitçi (2011) düşük kentleşme dönemi (1923-50), kırsal çözülme kaynaklı kentleşme dönemi (1950-60), kentsel gelişme dönemi (1960-80) ve kentsel dönüşüm dönemi (1980 sonrası) şeklinde dönemselleştirmişlerdir. Tarık Şengül'ün (2009) yaklaşımına göre Osmanlı deneyimi Cumhuriyet dönemi kentleşmesi üzerinde etkili olmuş ve sonraki süreç ulus-devletin kentleşmesi (1923-50); emek gücünün kentleşmesi (1950-80) ve sermayenin kentleşmesi (1980 sonrası) olarak belirmiştir.

Bu çalışmada ise Türkiye'nin kentleşme deneyimi; 1923-50 (Yeni Cumhuriyetin kent ve kentliyi biçimlendirmesi); 1950-80 (Gecekondulaşmanın, kentleşmenin temel belirleyicisi olması); 1980-2000 (Kooperatifleşme ve büyük sermayenin oyuna girişi) ve 2000 sonrası (kentin sermayeleşmesi ve yoksulların görünmez kılınması) olmak üzere dört dönem olarak ele alınmaktadır.

2. 1. Birinci Dönem (1923-1950): Yeni Cumhuriyetin Kent ve Kentliyi Biçimlendirmesi

Ülke bütününde güçlü bir kentleşme hareketinin gözlenmediği birinci dönemde kentte yaşayan nüfus, kentin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan sebeplerle artış gösterse bile kentli nüfus oranı neredeyse sabit kalmıştır. 1927 nüfus sayımına göre Türkiye'deki toplam nüfusun % 24,2'si kentsel alanda yaşıyorken, 1950'ye gelindiğinde bu oran ancak %25'e yükselebilmiştir. Kentsel alanlara göç yok denecek kadar azdır. Bunun tek istisnasını ise yeni başkent olan Ankara oluşturur. Önde gelen birçok büyük kentte nüfus artışı binde 20-30'u aşmazken, Ankara'da oran binde 61 olmuştur (Keleş, 2004: 58; Işık, 2005: 60-61).

Türkiye'nin kentleşmesi üzerine çalışan yazarların genellikle fikir birliği içinde olduğu üzere birinci dönem olarak ifade edilen 1923-50 aralığı ulus-devletin kentleşmesi olarak belirtilebilir ve bu dönemde Kemalist projenin oldukça etkili olduğu görülmektedir. Şengül'e göre (2009: 113) Kemalist yaklaşımın mekansal uzantıları ikili amaç etrafında düşünülebilir. Bu ikili amacın ilki, merkezileşmiş bir devlet yapısının oluşturulmasıyken ikincisi ulusal düzeyde düşlenmiş bir topluluğun tek kimlik etrafında bütünleştirilmesi olmuştur. Modern kentlerin yaratılmasıyla ilgili çabaları da bu amaçlar etrafında düşünmek mümkündür. Kemalist rejimin kentsel projesinde yer alan modern ve Batılı kentler yaratma fikri, oluşturulacak bu kentlerin ulus-devletin temel yapı taşları olarak anlaşılmasından kaynaklanmaktadır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

Ankara'dan Cumhuriyet kültürünün yaratılacağı ve diğer kentlere yayılacağı bir yer olması bekleniyordu. Mechin'in dediği gibi (aktaran Sarıoğlu, 2001: 31) Ankara, bir kentten öte bir inancın anıtı olmak durumundaydı.

Modern kentler, insanları mekana kodlamak ve etkili bir kontrol ve gözetleme gücüne sahip olmak isteyen ulus-devlet için büyük önem taşımaktadır. Kentlere atanan valiler, merkezin kentler üzerindeki hakimiyetini sağlamaya çalışırken Kemalist rejim bu sayede kentin siyasal anlamda bağımlı bir yapı olarak varolmasını öngörmüştür. 1930 yılında çıkartılan 1580 sayılı Belediye Yasasıyla nüfusu 2000'in üzerinde olan tüm yerleşimler için imar planları hazırlanması zorunlu kılınmış ve bu sayede kentsel mekanı düzenlemesinin yanında kent alanını sokak ve yollardan evlerin yeri ve numarasına kadar kodlayarak denetimi kurmanın koşulları da yaratılmak istenmiştir (Şengül, 2009: 118).

Bu dönemi konut politikaları açısından değerlendirmek gerekirse, yukarıda da ifade edildiği gibi bu mesele, "olmayan" bir kentleşmenin "olmayan" bir sorunu gibidir. Konut sorunu, bu dönemin nüfus ve işlev bakımından büyüyen, genişleyen kenti olan Ankara'ya özgü bir sorun olarak görülüyordu. Yeni rejimin model kenti olarak düşlenen Ankara, ilk yılların en önemli planlama deneyimini oluşturur. Bürokrasinin bu kente yerleşmiş olması geniş bir memur nüfusunun burada ikamet etmesine ve bununla birlikte kentin işlevlerinin de artmasına neden olmuştu.

Cumhuriyetin ilanından sonra Ankara'da ortaya çıkan ve giderek ciddi boyutlara ulaşan konut sorununu çözmek ve bu bağlamda sayıları hızlı bir şekilde artan memurları konut sahibi yapmak üzere, pek çok girişim gerçekleştirilmiştir. 1928 yılında yürürlüğe giren 1352 Sayılı yasayla Maliye Bakanlığı, memur apartmanları yaptırmak üzere (Ankara'da), Hazine olanaklarını kullanmaya yetkili kılınmıştır. 1929 yılında ise 1452 Sayılı yasayla memurlara, konut tazminatı verme yoluna gidilmiş, 1937 yılından sonra da Genel Bütçeden memur konutları yapımı için ödenek ayrılmaya başlanmıştır. 1939 yılında çıkartılan Milli Korunma Yasası ile de konut kiralarının sınırlandırılmasına karar verilmiş ve bu sınırlama 1963'e kadar sürmüştür. 1944 yılında ise Memur Konutları Yasası çıkarılmıştır. Bayındırlık Bakanlığının gerekli gördüğü yerlerde yapılacak konutlardan yalnızca Genel Bütçe içinde kalan dairelerin geçici olmayan kadrolarındaki memurlar ile subaylar ve askeri memurlar yararlanacaklardır. Ankara'daki Saraçoğlu (Namık Kemal) Mahallesi bu yasanın verdiği yetkiyle yaptırılmış 434 konuttan oluşmaktadır. Mimarı Alman Paul Bonatz olan ve Cumhuriyetin üst düzey bürokratlarının yerleşmesi için inşa edilen Mahalle'de Ebenezer Howard'ın Bahçe-Kent anlayışı bulunmakta olup (Eryıldız,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

2003: 46) geniş, bahçeli evler, yürüyüş yolları, tiyatro, kütüphane ve okuldan oluşmuştur.

Bu dönemde yerel yönetimlerin rollerine bakılacak olursa, 1930 tarihinde çıkarılan "Belediye Kanunu"nun belediyelere, "ucuz belediye meskenleri yapmak ve belediye namına inşaat yaparak icara vermek" (Mad. 15/68) görevini verdiği görülür. Ancak bu görev, belediyelerin isteğine bağlı bir görevdir ve zorunlu görevleri için bile kaynak ayırmakta zorlanan belediyeler, konut yapma görevini yerine getirmekte zorlanmışlardır.

Ankara'da konut stokundaki yetersizlik daha önceden, en azından bu şekil ve ölçüde rastlanmayan "gecekondu" sorununu ortaya çıkarmıştır. Ankara'da o zaman daha gecekondu ismi konmadığından üçüncü Ankara diye adlandırılan kesimin belirmesi bir yapısal sorun olarak algılanmıyor, zecri tedbirlerle çözülebileceği sanılıyordu (Tekeli,1982:65'den aktaran, Özgür, 1998: 2362). Aynı şekilde Sarıoğlu da (2001: 96), henüz büyük gecekondu mahallelerinin oluşmadığı Cumhuriyet'in ilk yıllarında siyasi çevrelerin, bu konutlarda yaşayanları imkanlar elverdiği ölçüde daha iyi konutlara geçirebileceklerini düşündüklerini belirmektedir. Onlara göre Ankara çağdaş yaşantının tüm ülkeye tanıtılacağı bir numune bir eğitici okul olmalıydı. Bu yüzden de bu şehir modelinde geleneksel yaşantısını koruyan ve modernleşmeye karşı duran bu kesimin yeri olamazdı.

2. 2. İkinci Dönem (1950-1980): Gecekondulaşmanın, Kentleşmenin Temel Dinamiği Olması

Şengül'ün "emek gücünün kentleşmesi" adını verdiği ikinci dönem, hızlı bir kentleşmeye sahne olmuştur. 1945'de 66 olan 10 binin üzerinde nüfusa sahip olan kent sayısı 1980'de 330'a ulaşır. Bu dönemin kentleşmesinde belirleyici unsur, kentlerin kendi iç dinamikleri dışında kırsal alanlardan aldıkları göçlerle büyümeleridir. Göç edenler ise ağırlıklı olarak sanayileşen bölgeleri seçmişler ve dönemin kentleşme modeli sanayileşme temelli olarak ortaya çıkmıştır (Işık, 2005: 64). Bu çerçevede konut sorununa çözümün ana teması gecekondular olarak belirmiştir. Yine Keleş ve Payne'nin rakamlarıyla Türkiye'deki gecekondu sayısı 1955'de 50 bin iken 1980'de 950 bine çıkmış ve gecekonduların diğer konutlara oranı da aynı dönem için % 4,76'dan % 21,11'e yükselmiştir (Keleş ve Payne, 1984'den aktaran Şengül, 2009: 123-124) Ancak Tekeli'nin de ifade ettiği üzere tüm bu hızlı artışa rağmen devletin bu alandaki minimalist politikalarında bir değişme sözkonusu olmamıştır. Devletin kentleşmeye müdahalesi sınırlı kalırken, süreç daha çok yerel toplulukların inisiyatifine bırakılmıştır (Şengül, 2009, 123). Tekeli (2011: 41-42) ilk yıllarda kentleşmeye, yüzeysel bir şekilde

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

engellenebilir bir yer değiştirme olarak bakma eğiliminin yaygın olduğunu belirtmektedir. Bu yüzeysel çözümleme kentleşme olgusunu doğuran dönüşümün arkasındaki toplumsal nedenleri ve göç edenlerin güdülerini anlayamamıştı. Daha sonra kentleşmeyi doğuran nedenler üzerine düşünülmeye başlandı ve "kentin çekiciliği", "köyün iticiliği" gibi değerlendirmeler yapılmaya başlandı. Ancak Tekeli, kente yığılan ucuz emeğin ülkenin kapitalistleşme sürecindeki işlev ve önemi kavranamadığı için bu yaklaşımın da yetersiz kaldığını belirtmektedir. Ucuz emek ve kapitalistleşme demese bile sanayileşme arasındaki bu ilişkiyi ilk farkeden Doğan Avcıoğlu olmuştur. 1961'de Ulus Gazetesine yaptığı bir değerlendirmede Avcıoğlu, Türkiye'nin sınırlı kaynaklarını endüstrileşmeye ayırması, bunun için de gecekondu gelişiminin emeğin yeniden üretimini sağlaması nedeniyle olumlu değerlendirilmesi gerektiğini, gecekondu gelişiminin neden olduğu sağlıksızlıkların ekonomik kalkınmadan sonra düzeltilebileceğini ifade etmiştir. Bu değerlendirme daha sonra DPT raporlarında da destek bulmuştur (Şengül, 2009: 129-130).

1963-67 arasını kapsayan 1. Beş Yıllık Kalkınma Planında konut sorunu ilk kez bir bütün olarak ele alınmış ve kalkınma ile ilişkisi kurulmuştur. Sosyal konut kavramı ortaya çıkartılarak ucuz ve küçük konut yapmanın yolları aranmıştır. Ancak yeterli sayıda konut üretimi gerçekleştirilememiştir (Keleş, 2004: 506). Bu dönemde kalkınma planlarına özel önem verildiği görülmekle birlikte, planlarda görülen, kaynakların sanayiye yönlendirilmesi ilkeleri, konut, altyapı gibi kentsel yatırımların geride kalmasına yol açmıştır. Bu dönemde konut yatırımlarının azaldığı ve yap-satçılığın desteklendiği görülmektedir. 1955'te çıkartılan Kat Mülkiyeti Kanunu, orta sınıfların konut ihtiyacını karşılamak üzere güç kazanacak olan yap-satçı zümrenin piyasaya girmesini sağlayan önemli bir faktör olmuştur.

Bu dönemin etki derecesi tartışılır olsa bile, konutla ilgili önemli bazı yasal düzenlemeleri şu şekilde belirlenebilir:

İlk bahsedilmesi gereken yasal düzenleme 1950 tarihli 5656 Sayılı Kanundur. Bu kanun ile belediyeler, gerekli gördükleri durumlarda konut yapmak ve bu konutları belde sakinlerine kiraya vermek veya satmak, bu amaçla döner sermaye kurmak ve kurulmuş veya kurulacak yapı ortaklıklarına katılmak, muhtaç asker aileleri gelirinin bu ailelerin yıllık ihtiyacı karşılandıktan sonra arta kalan kısmının dörtte üçünü konut işlerine harcamak ve konutla ilgili bu görevlerini, belediye meclisi kararıyla zorunlu görevleri arasına almışlardır. Bu kanun belediyelere, kentlerin gelişme alanlarında arsa satın alarak, ortaya çıkabilecek arazi spekülasyonlarını önleme yolunu açtıysa

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

da, çok az sayıda belediye bundan yararlanmıştır (Özgür, 1998: 2362).

1953 tarihli ve 6188 sayılı Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Yapılan Binalar Hakkındaki yasa, temelde belediyelerin elinde bulunan arsaları konut yapılması amacıyla gereksinim duyan ailelere temlik ya da tahsis ederek konut bunalımını çözmek yolunda atılmış önemli bir adım olmuştur. Sevgi (1988: 82) içerik olarak son derece kapsamlı olan bu yasanın 15 yıl yürürlükte kalmış olmasına rağmen ne konut açığının kapanmasına ne de gecekondulardaki artışa çözüm olabildiğini ifade etmektedir.

İmar İskan Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Emlak ve Kredi Bankası gibi kuruluşlar da bu dönemde kurulmuş ve konutu olmayan yurttaşları konut sahibi yapmak üzere yetkilendirilmişlerdir. Tam anlamıyla yeterli olduğu söylenememekle birlikte örneğin SSK, 1952-1984 arasında yılda ortalama 7000 kadar olmak üzere, 200 binden çok işçi konutunun yapılmasını sağlamıştır.

Ayrıca, 6785 sayılı İmar Kanunu ve ilk gecekondu afları da bu dönemin ürünüdür.

Konut kooperatiflerine yönelik özendirici politikalar da bu dönemde söz konusu olmuştur. Konut kooperatiflerine kredi ve arsa önceliği bu özendirici politikalar arasında yer alır (Devecigil, 2003: 108). 1969 tarihli ve 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu kooperatiflerin başarı şansını arttırabilecek bazı önlemler almıştır (Keleş, 2004: 457-458). Bunlardan biri kooperatiflerin üst örgütler kurabilmeleridir. KENT-KOOP, KONUT-BİRLİK, TÜRKKENT, bu üst birliklere örnek olarak gösterilebilir. İkinci önlem, kooperatifin süresinin ana sözleşmeye konulacak hükümler arasında sayılmasıdır. Üçüncü önlem, çalışma alanlarına göre kooperatiflerin yapacakları kredi istemlerinin, bankalarca, kurumlarca ya da ortaklarca öncelikle karşılanacağına ilişkin hükümdür. Dördüncü önlem ise belediyelere kooperatiflere girmek ya da kooperatifler kurmak yolunu açmak olmuştur.

1966 tarihli ve 775 Sayılı Gecekondu Kanunuyla ilk kez izinsiz yapılar yerine "gecekondu" ifadesi kullanılarak kentteki ikili yapı yasal sisteme yansıtılmıştır. Bu kanunla belediyelere dar gelirli kentlileri konut sahibi yaparak gecekondu yapımını önleyici bir dizi görevler yüklenmiştir. Bunlar ıslah, tasfiye ve önlemedir (Özgür, 1998: 2363).

1980 yılına gelindiğinde de 16980 Sayılı "Milli Konut Politikası" Kararnamesi ile vatandaşları mesken sahibi yapmayı hedef alan Milli Konut Politikasının uygulanmasına dair esaslar getirilmiştir. Bu genel bir amaç olup, kararname "bir amaçlar demeti"ne sahip bulunmaktaydı. Bu kararnamede, gecekondu bölgelerinin iyileştirilmesinden, özel kesimin konut

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

alanında "Türk İslam geleneklerine uygun konut tipi geliştirilmesine" değin birçok amaç yer alıyordu. Bunlar arasında, "maliyeti düşürmek amacıyla, toplu konut yapımına... öncelik vermek" de yer almıştı. Bu kararnamede, konut kooperatiflerinin adı geçmemektedir (Keleş, 2004: 468). Sadece 2 ve 3. maddelerde, toplu konut kuruluşlarına "kamuya ait arsaların tahsisinde, plan ve projelerinin tasdikinde, temel inşaat malzemeleri sağlanmasında öncelik" verileceğinden söz edilir. Bu dönemde mevzuattaki bütün gelişmeler... bireysel tasarrufların arttırılmasını öngörmekte ve toplu konut yapımcılığını teşvik etmektedir. Ancak kentsel gelişme ve konut alanındaki bütün arayışların sonuç verdiği söylenemez (Özgür, 1998: 2363).

Sonuç olarak Türkiye'nin ikinci kentleşme döneminin en büyük sorunu gecekondulaşma olmuş ve konut sorunu belli bir plan çerçevesinde çözülememiştir. Genel olarak konut ihtiyacının giderilmesine ve özel olarak da gecekondu probleminin çözümüne ilişkin pek çok yasal düzenleme yapılmış olmasına rağmen bu düzenlemeler, Sevgi'nin de belirttiği üzere (1988: 88) ne gecekondu sayısının artmasını önleyebilmiş ne de bu tip konutların belirli bölgelerde düzenli bir şekilde gelişmesini sağlayabilmiştir.

2. 3. Üçüncü Dönem (1980-2000): Kooperatifleşme ve Büyük Sermayenin Oyuna Girişi

Bu dönemin özellikle ilk on yılı kentsel nüfusun hızlı artış gösterdiği bir süreçtir. İstanbul, Ankara, İzmir gibi kentlerin 3030 sayılı yasa gereği Büyükşehir statüsü kazanmasının da katkısıyla 1980-90 arası artış hızı binde 54,5 düzeylerine yükselmiştir. Dönemin ikinci on yılında bu hız azalmış olsa bile 2000 yılında Türkiye'nin kentli nüfusu 44 milyonu aşmış ve toplam nüfus içerisindeki oranı da %65 olmuştur. Ancak bu dönemde kentsel nüfusu arttıran en önemli unsurlar arasına sanayileşmeye ek olarak turizm ve terör olayları eklenmiştir (Işık, 2005: 65). 1980 sonrası özellikle Akdeniz bölgesinin batı kesimlerinde görülen kentsel nüfus artışında turizmin etkisi büyük olmuştur. Bu dönemde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ortaya çıkan ve zaman zaman şiddetlenen terör olaylarının da kentsel nüfusun artışında belirleyici etkisi bulunmaktadır. Bölgenin kırsal kesimlerinde güvenliğin sağlanamaması, bu alanlarda yaşayanların önemli bir kısmının kent merkezlerine göç etmelerine neden olmuştur. Bunun yanı sıra zorunlu göç olarak ifade edilecek sürecin de oldukça etkili olduğu görülmektedir. TMMOB İnsan Hakları Komisyonu raporunun verilerine göre (2003: 568) 1990'ların başında yoğunlaşıp 1999 yılına kadar süren köy boşaltma ve zorla göç ettirme faaliyetleriyle 3700 yerleşim

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

alanından üç milyondan fazla kişi kendi irade ve denetimleri dışında yaşam alanlarını terk etmişlerdir.

Tarık Şengül (2009: 137) Türkiye'nin kentleşmesinin üçüncü dönemini (1980 sonrası) "sermayenin kentleşmesi" olarak isimlendirir. Konutun verimli bir yatırım alanı olarak öne çıktığı bu dönemde neo-liberal politikalar belirleyici etkiye sahiptir (Devecigil, 2003: 109). 24 Ocak kararları (ve 12 eylül darbesi) sermaye birikim süreçlerini ithal ikameci anlayıştan çıkararak sermayenin ikinci çevrimi lehine yeniden tanımlamıştır. Bu çerçevede sanayi yatırımlarından önemli ölçüde vazgeçilirken devlet teşvikiyle ikinci çevrime yönelik ilgi ve yatırım eğilimi güçlendirilmiştir. Bu değişimde büyük kentler devlet ve özel yatırımın ana hedefi haline gelmiştir. Daha önce ihmal edilmiş olan altyapı, ulaşım, konut gibi alanlar yatırımı çekerken orta ve büyük ölçekli sermaye grupları da kentsel alanda elde edilen rantlarının cazibesine kapılarak, 1990'lı yıllarda belirginleşen biçimde kentlere yönelmeye başlamışlardır (Şengül, 2009: 138). Özellikle İstanbul, büyük sermayenin en fazla ilgisini çeken kent olmuştur. 1980'ler boyunca İstanbul'un konut probleminin çözümü, merkezi iktidarın da desteğiyle, piyasanın işleyişine bırakıldığı görülmektedir. Ekonominin serbestleşmesi ve yatırımcıya yeni olanaklar (belki de olağanüstü imkanlar) tanınması, bir anda Türkiye'nin her yanında olduğundan çok daha fazla İstanbul'u şantiye alanına çevirdi. 2000'lerden itibaren Türkiye'nin tüm büyük şehirlerinde belli ölçeklerde gözlenebilecek olan bu yapılaşma etkinliklerinden küçük sermayenin de nemalandığı, ama bu sürecin asıl olarak büyük işletmelerin işine yaradığı görülmektedir. "1980 sonrası dönemdeki 'inşaatçılar' önceki dönemdeki küçük ölçekli rekabetçi müteahhit piyasasına kıyasla, bütünüyle farklı ölçekteydiler. Bilgin'e göre (1998: 267) 1980 sonrasını öncesinden ayırt eden asıl önemli özellik büyük sermaye gruplarının inşaat sektörüne ve gayrimenkule sistematik olarak yatırım yapmaya başlamasıdır. Petrol patlaması sırasında Orta Doğu ve Libya'da tecrübe kazanan yaklaşık bir düzine kadar büyük firma (ENKA, Maya ve Doğuş bunlara örnektir) vardı ve bu hızlı birikim sonucunda iş hacmi bakımından ithal ikameci dönemin dev holdinglerine rakip" oldular (Keyder, 1999: 87). Gayrimenkul bu dönemin en fazla kar getiren sektörü oldu. Bilgin'in ifadesiyle (1998: 266) neredeyse sadece apartman yapılan bir önceki dönemden (1950-80) sonra küresel sermaye döneminin inşaat faaliyetleri kıyas kabul etmez şekilde yüksek ölçekli yatırımlar gerektiriyordu.

İstanbul için kurulan "dünya kenti" hayali, dünyadaki konjonktürel değişim ve Türkiye'nin içinde bulunduğu öznel durumla birlikte düşünüldüğünde çok kapsayıcı bir görüntü sunmaktadır. Bu

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

kapsayıcılık, kentin fiziki mekanından çok kentin *hava*sıyla ilgilidir. Yeni dönem, İstanbul'un, küresel sermaye tarafından görünürlüğünü arttırmıştır. Sözkonusu görünürlüğün ilk etkisi de, daha önce imalata yönelen "büyük sermaye gruplarının inşaat sektörüne ve gayrimenkule sistematik olarak yatırım yapmaya başlamasıdır" (Bilgin, 1998: 267). Büyük sermayenin gayrimenkulle ilgilenmeye başlaması ve büyük inşaat şirketlerinin faaliyetleri, İstanbul'daki konut üretim biçimini de daha önce görülmemiş biçimlerde değiştirdi. Bu değişim yalnızca konut üretim biçimlerinin ve buna bağlı olarak kentsel mekanın değil, aynı zamanda İstanbul'un üst ve orta sınıflarının sosyal ve kültürel coğrafyasının da değişmesiydi. İstanbul'un üst ve orta sınıfları kentin merkezinden uzaklaşarak, kendileri için kurulan, daha homojen, daha steril mekanlara *göçmek* istediler. Bu durum yalnızca benzerleriyle bütünleşme değildi, daha yoğun olarak kendileri gibi olmayandan *ayrışma*, statü farkını aleni kılma girişimi sosyal ayrışmanın mekansal tezahürüydü. 1980'lerin hızlı zenginleri, yurtdışında gördükleri yaşam ve konut biçimlerini Türkiye'de de kendileri için olanaklı kılmak istiyorlardı. Hızlı ekonomik değişim, kendisini, kentsel mekanda ve özellikle başta konut olmak üzere yaşam alanlarında da göstermeliydi. İnşaat firmalarının ve konutları pazarlayan reklamcıların da müşterilere kişilere bu yönde şırınga ettikleri düzen, aynı ekonomik ve sosyal statüde olan kişilerin bir arada yaşamaları, komşuluk ilişkileri oluşturmaları yönünde oldu (Görgülü, 2003: 412).

Bu aşamada, "kapalı/kapılı yerleşimler"[1] olarak da isimlendirilebilecek konut siteleri İstanbul içinde ağırlıklı olarak Avrupa yakasında Kemerburgaz, Zekeriyaköy, Bahçeköy, Bahçeşehir, Büyük Çekmece, Sarıyer, Kilyos; Anadolu yakasında ise Beykoz, Kartal, Tuzla (Görgülü, 2003: 412) gibi alanlarda yoğunlaşmış, kent içinde yaşamayı seçenler için ise hem ev hem de otel gibi kullanılabilen "Residence"lar giderek yaygınlaşmıştır.

---

[1] Kapalı/Kapılı yerleşimleri tek bir şekilde betimlemek mümkün değildir. Hatice Kurtuluş (2005: 169-170) üç tip kapalı yerleşimden söz eder: 2-4 kapısı, özel güvenlik elemanları, içinde, çevredeki yerleşimlerden gelenlerin de yararlanabildiği kamusal ve sosyal işlevler bulunan, 10 bini aşkın nüfusuyla, giriş-çıkışın esnek olduğu ve yeni orta sınıfa hitap eden yerleşim birimleri (örnek olarak Bahçeşehir gösterilebilir), 1. tip kapalı konut yerleşimleridir.
Yeni zenginlere yönelik, lüks ve gösterişli apartman blok ve villalardan oluşan, mekansal aidiyetin olmadığı, sosyal ve kamusal hizmetleri dışarıdan alan, çok katı olmasa da siteye giriş-çıkışların kontrol edildiği yerleşim birimleri (örnek olarak Acarkent gösterilebilir) 2. tip kapalı konut yerleşmeleridir.
3. tip konut yerleşmeleri ise dışarıya radikal bir biçimde kapalıdır ve mülk sahiplerinde güçlü bir mekansal aidiyet vardır. Bu sitelerdeki konutlar yatırım aracı olmaktan çok prestij aracıdır. Sıkı güvenlik kontrolleri vardır. Örnek olarak Kemer Country ya da Beykoz Konakları gösterilebilir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

Bu dönem, toplu konut yapımıyla ilgili bazı yasal düzenleme ve kurumsallaşma çabalarına da sahne oldu. 2,5 yıl yürürlükte kalacak olan 1981 tarihli 2487 sayılı Birinci Toplu Konut Kanunu bu dönemde çıkarıldı. Devletin ayırdığı kaynaklar yanında dar ve orta gelirli ailelerin tasarrufları ve bankalar sisteminin kredi imkanlarını bir araya getirerek, bu aileleri toplu konut yerleşme alanlarında konut sahibi yapmak amacıyla hazırlanan bu kanunda, hükümetin her yıl gider bütçesinin yüzde beşini konut yapımı için ayırması gerekli görülmüştü. Tuncay'a göre (2012: 10) bu yasanın çıkarılmasıyla birlikte 1982 yılı konut kooperatifleri için bir umut yılı olmuşsa da umudun somutlaşması için 2. Toplu Konut Yasasını ve bütçe dışı kaynaklarla desteklenen yeni bir toplu konut fonunun kurulmasını beklemek gerekmiştir. Çünkü hükümet bütçesinden ayrılması beklenen meblağın bütçe imkanları içerisinde ayrılamaması ve kooperatiflerin örgütlenmesindeki gecikmeler kanunun uygulanmasını mümkün kılmamıştır (Özgür, 1998: 2363). Ruşen Keleş (2004: 529) bu nedenlere, özel konut kuruluşlarının hükümet üzerinde etkili olmaları ve inşaat piyasasındaki durgunluğun sürmesini de ekler.

Birinci Toplu Konut Kanunundan beklenen işlevlerin yerine getirilememesi ve kaldırılması, yerine 2985 Sayılı Toplu Konut Kanununun getirilmesine yol açmıştır. Yeni yasa 10 maddelik çerçeve yasa niteliğindedir ve eski yasanın ayrıntılı hükümleri yerine, sadece Toplu Konut Fonunun kuruluşu, kaynakları ve denetlenmesine ilişkin hükümler yer almaktadır. Bu kanunun amaçları arasında sayılan ülkenin koşullarına ve yapı gereçlerine uygun endüstriyel yapım tekniklerinin, araç ve gereçlerin geliştirilmesi ve devletin yapacağı desteklemeler için bir Toplu Konut Fonunun kurulması dikkate değerdir. Toplu Konut Fonunun yönetimi 1984 tarih ve 2983 sayılı yasayla kurulan Toplu Konut Yönetimine verilmiştir.

1984 yılında, Türkiye'nin yaşadığı hızlı nüfus artışı, hızlı kentleşme sebebiyle oluşan konut ve yerleşme sorunlarının çözülmesi ve üretimin arttırılarak işsizliğin azaltılması amacıyla Genel İdare dışında Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi kurulmuştur. Toplu Konut İdaresi Başkanlığının işlevi Türkiye'de konut üretim sektörünün teşvik edilerek hızlı artan konut talebinin planlı bir şekilde karşılanmasını sağlamak yönünde belirlenmiştir. 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu Toplu Konut İdaresi Başkanlığına özerk ve esnek hareket etme imkanı sağlamıştır. Aynı zamanda, Genel Bütçe dışındaki Toplu Konut Fonu ile de İdare konut uygulamaları için sürekli ve yeterli kaynağa sahip olmuştur.

Tuncay (2012: 10) Türkiye'de konut kooperatifçiliğinin temelleri 1930'larda atılmış olmasına rağmen konut

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

kooperatifçiliğinin gündelik hayatımıza yoğun olarak nüfuz etmesinin 1980'li yıllarda gerçekleştiğini belirtmektedir. Yukarıda belirtilen yasal düzenlemelerin de etkisiyle özellikle 1984'de kooperatiflerin ve kooperatif birliklerinin sayısında büyük artışlar yaşanmıştır. Örnek vermek gerekirse 1983'de 279 olan konut kooperatifi sayısı 1987'de 5201'e yükselmiştir. Bu süreçte neredeyse her mahallede bir kooperatif projesi uygulanmaya başlamış ve 1984-89 yılları arasında kooperatifler tarafından üretilen konutların oranı % 25-30'lar düzeyine yükselmiştir. Kavruk (2012: 23) 1980-90 dönemini konut kooperatifçiliğinin altın dönemi olarak ifade etmektedir. 1989'da Toplu Konut Fonunun darboğaza girmesiyle yaşanan kaynak sıkıntısı kooperatif sayılarındaki artışı yavaşlatmıştır. Aynı zamanda bu dönemde TOKİ'nin doğrudan konut üretimine başlaması da dikkat çekicidir. 1994'deki 5 Nisan kararları da kooperatifler için olumsuz bir gelişme olmuştur. Buna rağmen kooperatiflerin konut üretimi içindeki payı 2000 yılına kadar önemli olmaya devam etmiştir. TOKİ kredilerinin kesilmiş olmasına rağmen kooperatiflerin gücünü belli ölçüde korumaya devam etmesinin nedeni, birlik ve merkez birlik biçiminde örgütlenmelerinden kaynaklanmaktadır (Aydın ve Yarar, 2007: 39).

1980-2000 arasını kapsayan dönemde konut alanındaki gelişmeleri özetlemek gerekirse, daha çok 1980 öncesini tarif eden küçük ölçekçi müteahhitlerin sektör içerisinde yer almaya devam ettiği görülürken, dönemin asıl belirleyici unsurlarının ülkedeki konut üretiminin yükünü önemli ölçüde çeken kooperatifler ve bu alana yeni giren büyük sermaye olduğu söylenebilir. Dönemin ilk on yılı kooperatifçiliğin geliştiği, ikinci on yılı ise büyük sermayenin etkisinin arttığı dilimlerdir. İlk yıllardan itibaren neo-liberal politikaların hakim olduğu dönemde kentin hem kamusal hem de konut alanlarında sosyal ayrışma gözle görülür hale gelmiştir.

2. 4. Dördüncü Dönem (2000 Sonrası): Kentin Sermayeleşmesi ve Mekansal Yarılmanın Yaygınlaşması

Yukarıda da belirtildiği gibi Tarık Şengül Türkiye'nin kentleşme sürecini üç dönemde incelemiştir: ulus-devletin kentleşmesi, emeğin kentleşmesi ve sermayenin kentleşmesi. Şengül'ün bu dönemleştirme çabası oldukça açıklayıcı bir görünüm sunmakla birlikte, biz bu çalışmaya dördüncü bir dönem eklemeyi uygun görmekteyiz. 2000 sonrası dönemde sermayenin kent üzerindeki etkisinin daha da artması ve sermaye-devlet işbirliğinin sorgulandığı kanaatine varmamızı sağlayabilecek yeterli kanıta ulaşılamaması[2] yeni bir dönemsel

[2] İstanbul'da Galataport ve Gezi parkına inşa edilmesi planlanan Topçu Kışlası projelerine

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

tanımlamayı gerekli kılmaktadır. Bu varsayımdan hareketle yeni döneme "kentin sermayeleşmesi ve mekânsal yarılmanın yaygınlaşması" diyeceğiz.

Oğuz Işık (1996: 801), Türkiye'deki kentleşme sürecinin gösterdiği nicel farklılıklara karşın İstanbul özelindeki gelişmeye paralel olduğunu ifade etmektedir. Işık'ın yaptığı bir başka vurgu da bu sürecin "mekansal ayrışma" ile birlikte gelişiyor olmasıdır. Nalçaoğlu ise Işık'ın bu saptamasından yola çıkarak Ankara'nın kentsel gelişimini anlamaya çalışır. Nalçaoğlu'na göre (1999: 67) küreselleşme süreciyle modernleşen ve giderek uluslaraşırı sermayeyle bağlantılarını güçlendiren kentler belli nüfus gruplarını dışlamaktadır. İstanbul da böyle bir süreçte birbirine duyarsız kutuplardan oluşan sosyo-mekansal bir yapıya doğru evrilmiş ve böylece bütünsel bir kentsel kimlik idealini daha baştan yitirmiştir. Ancak Ankara'nın kentsel gelişimini İstanbul'a paralel olarak açıklamak zordur. Nalçaoğlu, Ankara'nın İstanbul'a nazaran daha tutucu ögeler içeren ve güven duygusuna dayalı bir kimliğe sahip olduğunu ifade etmekte ve mekansal ayrışmalardan bu derece etkilenmediğini düşünmekte ancak bir karara varabilmek için yeterli çalışmaların olmadığını belirtmektedir. Nalçaoğlu'nu Ankara'nın farklılığına ve yarıl(a)maması düşüncesine götüren unsurlardan biri Batıkent örneğidir. Büyük bir toplu konut örneği olarak Batıkent'in "kimliği" ile "Ankara kimliği" arasında bir çelişki görünmemektedir. Bu tür yargılardan yola çıkarak Ankara, "bir sonraki aşamaya geçmemiş" bir kenttir.

Nalçaoğlu'nun gözlemleri 1980'ler hatta 1990'lar için yerinde gözlemler olabilmekle birlikte 2000 sonrasını açıklamak açısından yeterli görünmez. Her ne kadar Ankara bürokrasinin, İstanbul sermayenin egemen ve ana yönlendirici olduğu kentsel alanlar ise de 2000 sonrası devreye giren ve 2010'lara gelindiğinde daha da etkili olarak uygulamaya sokulan konut projeleri sadece İstanbul'u değil, Ankara'yı ve diğer büyük kentleri de yarmaya başlamıştır. Özellikle son zamanlarda medya organlarında reklamları görülen İncek Life, İncek Prestij,

---

yönelik protestolar ve son günlerde (Ekim 2013) Ankara'da ODTÜ'nün ortasından geçirilen yolla ilgili olarak gözlenen gösteriler, belki de çok kısa bir zaman içerisinde yeni bir dönemselleştirme yapmayı gerekli kılabilir. Ancak, şu an itibariyle, sınırlı bir coğrafyada ve net olarak sonuca ulaşılmamış protestolar olarak görünmektedir. Galaport'un tamamen gündemden kalkmadığı, sadece hayata geçirilmesi için bir süreliğine rafa kaldırıldığı siyasal iktidar tarafından defalarca ifade edilmiştir. Topçu Kışlası için mahkeme süreci devam etmektedir. Konut açısından bakıldığında ise özellikle kentsel dönüşüm projeleri başlığı altında yer değişmeler yaşanmakta olup Sulukule ve Ayazma gibi alanlarda bu sürece bazı direnişler gösterilmiş ve sivil toplum örgütlerinden de destek alınmış olmasına rağmen bu süreçler bölge sakinlerinin başka bölgelere tahliye edilmesiyle sonuçlanmıştır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

Nmodern, The First Çankaya, Ametist Residences gibi konut projeleri İstanbul'un 90'lı yıllarda başlayan ve halen devam eden ayrıştırıcı projelerinin Ankara'daki örneklerini oluştururlar.

2000'li yıllar bir kez daha İstanbul'un öncülüğünde kent projelerinin nereye gidebileceğini göstermektedir. Dünya kenti, küresel kent, finans merkezi, marka kent gibi hedeflerle İstanbul'un konut piyasası bir önceki dönemden daha ayrıştırıcı ve dışlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

Bu dönemin baş aktörü TOKİ olmuştur. Daha önce de söz edildiği gibi 1981'de Toplu Konut Kanunu çıkarılmış ve 1984'de yeniden düzenlenerek Toplu Konut Fonu oluşturulmuştu. Bu sayede Türkiye'deki artan konut ihtiyacına çözüm bulunacağı düşünülmüştü. Bu kurum, Ankara'da Eryaman ve İstanbul'da Halkalı ile örneklendirilebilecek şekilde Arsa Ofisi tarafından kendisine sağlanan arsalar üzerinde konut üretti. Ayrıca, 20 yıl içerisinde, yaklaşık 1 milyon konuta kredi sağlayarak önemli bir işlev yerine getirse de 90'lı yıllarda değişik nedenlerle kendisinden beklenen verimliliği sağlamaktan uzaklaştı. Bunun yanısıra, kuruluş amaçlarında yer alan, alt gelir gruplarının konut sorununa çare üretmek hedefine de ulaşamamış, ürettiği ya da kredi sağladığı konutlar alt gelir gruplarına pahalı geldiği için, bu konutlardan orta ve üst sınıflar yararlanmıştı (Uzunçarşılıoğlu Baysal, 2010: 89-90). 2002'de Adalet ve Kalkınma Partisinin iktidara gelmesiyle TOKİ'nin konut ihtiyacının karşılanmasında daha aktif görev alması gerektiği düşünülerek bu kuruma yeni görevler verilmesi kararlaştırıldı. TOKİ'ye yeni görevler verilmesinin gerekçeleri arasında TOKİ'nin zaman içerisinde konut üretiminden uzaklaşması ve ülkede konut ihtiyacının giderek artmasının yanısıra gecekondu sorununun devam ettiği de bulunmaktadır. Bu saptamalar çerçevesinde TOKİ, kendisine sağlanan olağan dışı yetki genişliğiyle[3] kentlerin yapılaşması üzerinde söz ve karar sahibi haline getirilmiştir. Uzunçarşılıoğlu'nun belirttiği gibi (2010: 92) asıl amacı alt gelir gruplarına konut üretmek olan kurum yeni yasalar ve düzenlemelerle yeni bir kimliğe bürünmüş ve iktidarın tercihlerine paralel olarak kent mekanını neoliberal politikalarla tanzim ederek kentsel rantı

[3] Toplu Konut Yasası Ek 5. Madde ile Sayıştay denetiminin dışında tutulan TOKİ, KİT statüsüne alınarak Kamu İhale Kanununun denetiminden de çıkarılmıştır. Doğrudan Başbakanlığa bağlı olduğundan hesap verebilirliği de sorunludur. Bunların yanısıra TOKİ, bazı ayrıcalıklara da sahiptir. Örneğin, kamu arsalarından yararlanmakta olan kurum, bu arsalarda belediyeleri aşarak plan yapma yetkisine sahiptir ve inşaat yoğunluklarını (emsali) dilediğince arttırabilir. Tuncay'a göre (2012: 11-12) TOKİ'ye tanınan ayrıcalıklar özel kuruluşlar karşısındaki haksız rekabet üstünlüğü gözardı edilese bile kentsel planların delinmesi ve ilkelerin çiğnenmesi açısından eleştirilebilir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

yerli ve yabancı sermayeye aktaran bir araca dönüştürülmüştür.

Bunun en net örneklerini İstanbul'daki gecekondu dönüşüm projelerinde görmek mümkündür. Detaylarına girilmeyecek olmakla birlikte Tuna Kuyucu (2009) ve Cihan Baysal Uzunçarşılıoğlu'nun (2010) Ayazma'da kendi tezleri için yaptıkları araştırmalarında topladıkları veriler incelenebilir. Bu çalışmalar göstermektedir ki, daha önce kent içerisinde çok fazla itibar görmeyen ve gecekondu bölgeleri ya da yoksulların yaşadığı bölgeler olan kentsel alanlar, şehrin gelişim aksları içerisinde yer almaya başlayınca, kısaca değer kazanınca TOKİ aracılığıyla el değiştirtilmesinde bir mahsur görülmemektedir. Eşkinat'ın değerlendirmesine göre (2012: 171) TOKİ'nin kuruluş amaçlarından biri devletin boşalttığı alanların kontrollü bir şekilde özel mülkiyetin konusu haline getirilmesidir. Bölgenin daha önceki sakinleri, büyük sermayenin ayağına dolaşmayacak şekilde uzaklarda TOKİ tarafından inşa edilmiş konutlara tahliye edilmekte ve devlet eliyle "görünmez" kılınmaktadır.[4] Küresel sermaye aşamasında, artık emeklerine de çok fazla ihtiyaç kalmamış olan yoksul sınıflar bu şekilde ekonomik dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmanın yanısıra, yaşam alanlarından "sürülmek" suretiyle mekânsal dışlanmaya, ve dahası kendileri tarafından kurulmuş ve geliştirilmiş olan sosyal bağları zedelendiği için de sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar.

Bu dönemin en belirleyici ve yine etkisini en fazla yoksullar üzerinde göstererek dışlanmalar yaratan kentsel müdahale biçimlerinden biri de gentrification/soylulaştırma denilen süreçlerdir. Soylulaştırma, "en genel tanımıyla, gerilemiş olan eski kent içi alanlardaki yeni bir sınıfsal ve mekansal ayrışmayı ifade eder" (Şen, 2005: 128). Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında Batı toplumlarında refahın artması ve buna bağlı olarak banliyölere kayan yerleşimle birlikte, kent merkezi genellikle

---

[4] Ayazma, kısa zaman içerisinde çok daha fazla ekonomik değere sahip olması beklenen bir bölgedir. Bölgenin kuzeyinden TEM, güneyinden, E5 karayolu geçmektedir. İlçenin, Yeşilköy Havalimanı'na uzaklığı ortalama 2 km'dir. Ayrıca batı sınırında kuzey-güney aksında yer alan ve Prestij Hizmet Aksı ya da Basın Ekspres Yolu olarak bilinen aks bulunmaktadır. Tüm bu bağlantı aksları ile birlikte, Edirne–Sirkeci demiryolu ile olan direkt bağlantıları vardır ve Olimpiyat Stadı da burada bulunmaktadır. Nitekim, Ayazmalılar Bezirganbahçe TOKİ konutlarına yeniden iskan edilince bölgede, Ağaoğlu'nun 'My World Europe' prestij projesi yükselmeye başlamıştır.
Benzer şekilde Sulukule kentsel dönüşümünde de Sulukulelilere, evlerinden 42 km uzaklıktaki Taşoluk'ta inşa edilen TOKİ konutlarından ev verilmiş, Tarlabaşı dönüşümünde ise, yerinden edilen yoksullara, kentin 35 km dışında TOKİ tarafından yapılmış konutlardan öncelikli olarak satın alma hakkı verilmiştir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

çalışmayanların, göçmenlerin ya da yoksulların yaşadığı yerler haline gelmiştir. Bu dönemde sermaye de kentten uzaklaşmış, Smith'in kavramıyla "sermayenin banliyöleşmesi" (Smith'den aktaran Şen, 2005: 130) süreci yaşanmıştır. 1960'lar ve sonrası ise kent merkezinin tekrar cazip hale gelmeye başladığı bir süreci oluşturmaktadır.

Kent merkezindeki çöküntü bölgeleri ya da çöküntü bölgesi haline gelme olasılığı olan bölgelerin yüksek yaşam standardına sahip, ekonomik problemi olmayan sınıfların eline geçmesi, sözkonusu bölgelerdeki sınıfsal yapının da değişmesi anlamına gelmektedir. Bu durum, kent merkezindeki konut stokunun daha kullanılır bir hale gelmesi demektir ve buna bağlı olarak yeni yatırım alanları ortaya çıkmaktadır. Bu da, metropoliten kentlerin konut piyasasında etkili olabilecek bir unsur olarak tanımlanabilir.

İstanbul sözkonusu olduğunda, Cihangir, Ortaköy, Galata, Asmalı Mescit, Süleymaniye, Sulukule, Tarlabaşı gibi bölgelerde gerçekleştirilen soylulaştırma faaliyetlerinin giderek hızını arttırdığı görülmektedir. Kent merkezlerindeki bu tür hareketlenmeler yukarıda da ifade edildiği gibi çok boyutlu dışlamalara yol açmakta ve kültürel çeşitliliği tehlikeye atmaktadır. Ayrıca bu tür müdahalelerin kentin sosyal dokusuna zarar verdiği ve Sulukule örneğinde olduğu gibi, kenti neredeyse sadece bir dekora indirgediği yönünde ciddi kaygılar bulunmaktadır.

Bu son dönemle ilgili ifade edilmesi gereken önemli bir husus, aslında gecekondu alanlarındaki dönüşüm ya da soylulaştırma faaliyetlerinin 2000'lerle birlikte ortaya çıkmış olmadığıdır. Kent her zaman sermayenin ilgisini çekmiştir. Yeni olan bu ilginin *dozu* ve sermayenin *gözünü karartmış hali*dir.

Sema Erder (1999: 68-69), geleneksel toplumlarda konutun kullanım değerinin önde olduğunu, piyasa mekanizması ve özel mülkiyetin hakim olduğu toplumlardaysa konutun niteliğinin karmaşıklaştığını, barınak olmanın ötesinde spekülasyon, yatırım, birikim, güvence gibi niteliklere de sahip olduğunu ifade eder. Artık konutun kullanım değeri değil, piyasa değeri öne çıkmaktadır. Erder'i takip edersek, konutun değerini piyasanın belirlemesi toplumda yeni tür eşitsizlik ve kutuplaşmalar yaratır. Bu durumda bazı toplumlar konut piyasasına müdahale eder ve piyasa mekanizması tarafından dışlanmış grupları koruma refleksi ortaya çıkarır. Erder'e göre bu, konut piyasasını refah toplumu kurumlarıyla düzenlemeye çalışmaktır.

Ancak Türkiye'de süreç ters yönde işler görünmektedir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren devletin sosyal konut yönündeki müdahalesi koruyucu, kapsayıcı olmak bir yana, aksine dışlayıcı bir nitelik

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

sergilemektedir. TOKİ'nin büyük inşaat şirketleriyle ittifak halinde, değeri artan ya da artma potansiyeli olan kentsel alanlarda bilfiil nüfus değişimi yaratması, Türkiye'deki sürecin refah devleti kavramlarının perspektifinde işlemediğini göstermektedir.

3. SONUÇ YERİNE: "MADEM Kİ DÖNMÜYORSUNUZ, GÖRÜNMEZ OLUN!"

Türkiye'nin kentleşme sürecinin gerçekçi bir analizini yapmak zaman almıştır. Böyle olduğu için de sürecin kontrollü bir şekilde yönetimi sözkonusu olmamıştır. Erder de (1996: 68), Türkiye'de kentleşme sürecinin ne "piyasa" kurallarına ne de etkin kamu denetiminin olduğu "planlı" kurallara dayandığını ifade etmiş ve kentleşmenin süreç ve sonuçlar şeklinde gerçekleştiğini belirtmiştir. Gerçekten bu makalede de çerçevesi çizildiği şekliyle ilk dönemde ulus-devlet ideolojisinin belirleyici olmasına rağmen kalıcı bir kentleşme politikasının oluşturulamadığı, ardından kentlere yoğun göçle birlikte gecekondulaşmanın yaşandığı ve sürecin daha da karmaşıklaştığı, buna karşın etkili yasal düzenlemelerin oluşturulamadığı gözlenmiştir. Sermayenin etkisinin arttığı sonraki dönemlerde de uygulamaların kentin neredeyse ranttan ibaret olarak algılandığı, sosyal yönünün gözardı edildiği görülmektedir.

Türkiye'deki kentleşme süreci, dönemler açısından ele alındığında ilk dönemde resmi ideolojinin, ikinci dönemde gecekonduların, üçüncü dönemde ülke genelinde daha fazla yaygın etkiye sahip olduğu için kooperatifleşmenin ve son dönemde de sermaye-TOKİ işbirliğiyle kentleri ayrıştıran yapıların başrolde olduğu bir seyir izlemiştir.

Ancak daha çok ikinci dönemde kendisini gösterse de konut, kent, kentleşme ve hatta kentlileşme alanındaki konuların değişmez faktörü olan gecekondulaşma özellikle önem taşımıştır. Öyle ki kentleşme sürecinin tamamını gecekondu kavramı üzerinden okumak bile mümkündür. Kentlerin fiziksel olarak büyümesinin, işlevlerinin artması ve/veya değişmesinin yanısıra "kentlileşme" tartışmaları da hep bu olgu üzerinden tartışılmıştır. Bu noktada köylülük-kentlilik olarak kentlerdeki ikili kültürel yapı tartışmaların ana damarını beslerken yapısal süreçler, değerlendirmelerde yeterince yer almamıştır. Bu eksiklik nedeniyledir ki, değerlendirmeler genellikle "köylerinde kalsınlar", "kente gelmesinler", "gelenler geri dönsün" kolaycılığına kaymıştır. Bu yaklaşım, toplumun genelinde gecekonduculara yönelik olarak gelişen "kendilerinin olmayan kent topraklarını zapteden işgalciler", "bedavacılar", "rantiyeciler", "cahiller", "kültürsüzler" gibi algıların sonucuydu. Aynı şekilde gecekondu alanlarının da kentin görünümünü bozan, çirkin, düzensiz,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

kontrolü güç ve dahası suç üreten yerleşimler olarak tanımlanması da birbirini tamamlayacak şekilde dışlayıcı algıları katmerleştirdi. Ayrıca gecekondu alanlarının başta deprem olmak üzere doğal afetlere karşı dayanaksız olması da bu alanların yeniden bir inşa faaliyetine tabi tutulması için gereken toplumsal konsensüsü, bu bölgelerde fiilen yaşayanlar hariç, sağlamaya yetiyordu.

1980'lerle beraber hakim olmaya başlayan neoliberal yaklaşımın 2000'ler sonrası iktidarını açıkça ilan etmesiyle de kentlerin, potansiyel olarak çok değer kazanacak bu bölgelerinin nasıl bir işlemden geçirileceği netleşti. Kapitalizm her krize girdiğinde başvurulan kentsel arazi bir kez daha kurtarıcı olacak ama kapitalizmi ve sermayeyi kurtarırken, yüzeysel bakışa göre "kentlileşememiş" bile olsa aslında kentin bir parçası olan gecekonduluyu, daha da genişleterek söylenecek olursa yoksulu bu planlamaların içine yerleştirmeyecekti. Daha önceki "gelmesinler, köylerinde kalsınlar, geri dönsünler" gibi yaklaşımlar bu süreçte, "madem ki dönmüyorsunuz, görünmez olun!" şeklini aldı. Bu nedenle devlet eliyle, kentlerin "görünür" alanları, TOKİ tarafından büyük inşaat şirketleriyle yapılan anlaşmalar gereği parlatılır, üst ve üst-orta sosyo-ekonomik sınıfların kullanımına açılırken artık kendilerine ihtiyaç duyulmayan yoksul kitleler, kentle bağlantısı sorunlu "görünmez" alanlarda yerleşmeye zorlanmaktadırlar. Dolayısıyla yeni dönemin konut politikasını belirleyen temel etken de kentsel arazinin değişen rantı tarafından belirlenmektedir. Bu süreçte devletin rolü de neoliberal yaklaşıma uygun olarak sermayenin önünü açmak ve işini kolaylaştırmak olmaktadır.

Kentler birlikte yaşanınca anlam kazanan ve "canlı" mekanlardır. Paranın tek tipleştirici (Simmel, 1991) karakterinin yol göstericiliğinde değil, kişi ve grupların kendi sosyal, kültürel, inanca dair birikim ve hayalleri çerçevesinde tanımlanmalı ve inşa edilmelidir. Barınmak ve bu anlamda konut edinmek ise kente ait hissetmenin, kentli olmanın ve dahası kentteki insan haklarının ana noktasını oluşturduğu içindir ki, kentleşme ve konut politikaları asla ikincil bir konu olarak ele alınamaz.

4. KAYNAKÇA

Aydın, S. & Yarar, B. (2007). Kentleşme ve konut politikaları açısından neo-liberalizmin eleştirel bir değerlendirmesi ve sosyal adalet fikrinin yeniden inşası. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 10(1), 28-56.

Bali, R. N. (1999). Çılgın kalabalıktan uzak…. Birikim Dergisi, 123, 35- 46.

Bilgin, İ. (1998). Modernleşmenin ve toplumsal hareketliliğin yörüngesinde cumhuriyetin imarı. Y. Sey (Ed). *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık* (s. 255-272). İstanbul: T. İş Bankası Yayınları.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

Ceylan, Y. (2012). Zorunlu göç ve suç ilişkisi (Muş Örneği). Akademik Bakış Dergisi, 32.

Devecigil, P. T. (2003). Konut politikalarının geliştirilebilmesinde sürdürülebilirlik, yaşanabilirlik ve hakçalık. Konut Kurultayı: 22-24 Mayıs 2002- İstanbul: Konut Kurultayı (s. 107-118).

Erder, S. (1999). Göç, yerleşme ve "çok" kültürel tanışma. Birikim Dergisi, 123, 68- 75.

Eryıldız, S. (2003). Batıkent. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Eşkinat, R. (2012). Türk inşaat sektöründe (TOKİ'nin) yeri ve etkisi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(32), 159-172.

Görgülü, T. (2003). İstanbul'da 1980'den bugüne alternatif yaşam çevrelerinde değişen eğilimler. Konut Kurultayı: 22-24 Mayıs 2002- İstanbul: Konut Kurultayı (s. 412-418).

Güçlü, S. (2002). Kentleşme ve Göç Sürecinde Antalya'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Işık, O. (1996). 1980 Sonrası Türkiye'de kent ve kentleşme. M. Belge & M. Özüakın (Haz.) Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi (c. 3, s. 782-801). İstanbul: İletişim Yayınları.

Işık, Ş. (2005). Türkiye'de kentleşme ve kentleşme modelleri. Ege Coğrafya Dergisi. 14, 57-71.

Kavruk, H. (2012). Türkiye'de konut politikası ve konut kooperatifçiliğinin gelişimi. Karınca Dergisi, 903, 19- 26.

Keleş, R. & Payne, G. (1984). Urban development and housing in Turkey. M. Wynn (Ed.). *Planning and Urban Growth in Southern Europe* (s. 165-197). Londra: Mansell.

Keleş, R. (2004). Kentleşme Politikası. (8. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Keyder, Ç. (1999). Konut piyasası: informelden küresele. Defter Dergisi, 35, 73-93.

Kurtuluş, H. (2005). İstanbul'da kapalı yerleşmeler beykoz konakları örneği. H. Kurtuluş (Haz.). *İstanbul'da Kentsel Ayrışma* (s. 161-186). İstanbul: Bağlam Yayınları.

_____ **(2008)**. Kentsel dönüşümün politik ekonomisi. İktisat Dergisi, 499, 26-33.

Kuyucu, T. (2009). Poverty, Property and Power: Making Markets in Istanbul's Low Income Informal Settlements. Doktora tezi, University of Washington, Seattle.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: M-Y *** ID:55 K:08*
http://www.akademikbakis.org

Kuyucu, T. ve Ünsal, Ö., (2010). Urban transformation as state-led property transfer: an analysis of two cases of urban renewal in İstanbul. Urban Studies, June 2010 47, 1479-1499.

Nalçaoğlu, H. (1999). Yarılamayan kentin batısı: ankara ve batıkent üzerine. Birikim Dergisi, 123, 62- 67.

Özgür, H. (1998). Türkiye'de kentleşme ve konut politikalarının yirmibeş yılı. Yeni Türkiye Dergisi Cumhuriyet Özel Sayısı III: Sosyal Değerlendirme, 4(23-24), 2352-2365.

Sarıoğlu, M. (2001). "Ankara" Bir Modernleşme Öyküsü (1919-1945). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sevgi, C. (1988). Kentleşme Sürecinde İzmir ve Gecekondular. İzmir: İzmir (Merkez İlçe) Konak Belediyesi Kültür Hizmetleri Yayını.

Simmel, G. (1991). Metropol ve zihinsel yaşam. Defter Dergisi, 16, 119-148.

Şen, B. (2005). Soylulaştırma: kentsel mekanda yeni bir ayrışma biçimi. H. Kurtuluş (Haz.). *İstanbul'da Kentsel Ayrışma* (s. 127-159). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Şengül, H. T. (2009). Türkiye'de kentleşmenin izlediği yol üzerine: bir dönemleme girişimi. O. Bensoy (Haz.). Kentsel Çelişki ve Siyaset (s. 97-153). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Tekeli, İ. (2011). Kent, kentleşme ve Türkiye deneyimi. Ö. Taner (Haz.). Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm (s. 27- 48). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TMMOB insan Hakları Komisyonu Zorunlu Göç Raporu (2003). Erişim: 29 Ekim 2013, http://www.tmmob.org.tr/resimler/ekler/68e2298600ed16f_ek.pdf?tipi=6&sube=

Tuncay, O. (2012). Konut kooperatifçiliği üzerine düşünceler. Karınca Dergisi, 903, 9- 13.

Uzunçarşılıoğlu B., C. (2010). İstanbul'u küresel kent yapma aracı olarak kentsel dönüşüm ve ardındaki konut ihlalleri: ayazma(n)'dan bezirganbahçe'ye tutunamayanlar. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Uzunçarşılıoğlu, C. B. (2012). Kentsel dönüşüm söyleminin gizlediği gerçekler. Erişim: 30 Ağustos 2013, http://cihanuzuncarsilibaysal.blogspot.com/2012/08/kentsel-donusum-soyleminin-gizledigi.html

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AİLE İÇİ ŞİDDETE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ *

Fatma TEZEL ŞAHİN[1], Arzu ÖZYÜREK[2]

***Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, tsahin@gazi.edu.tr*

****Karabük Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Bölümü,*

Özet: Bu çalışmanın amacı, eğitim ve mühendislik fakültelerinde öğrenimlerine devam eden öğrencilerin aile içi şiddete bakış açılarını belirlemektir. Karabük Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi mühendislik ve eğitim fakültelerinde öğrenimine devam eden öğrenciler araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Bu evrenden 204'ü Mühendislik Fakültesi, 384'ü Eğitim Fakültesi üçüncü ve dördüncü sınıfına devam eden 308'i kız ve 280'i erkek olmak üzere 588 öğrenci örneklem olarak alınmıştır. Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilen "Aile İçi Şiddete Bakış Açısı" anketi kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPPS 16 programından yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin %66,5'i şiddetin nerede olursa olsun kabul edilemeyeceğini, %24,3'ü şiddetin en çok olmaması gereken yerin aile olduğunu, %6,5'i aile içinde bazen şiddet olabileceğini, %2,7'si ise aile içinde şiddetin gizli kalması gerektiğini belirtmişlerdir. Aile içi şiddetin kimden kaynaklandığı sorulduğunda öğrencilerin %49,8'i erkeklerden, %25,2'si aile büyüklerinden, bunu sırasıyla kadınlar, mahalle baskısı ve çocuklardan kaynaklandığını düşündükleri bulunmuştur. Çalışmada, öğrencilerin %60,7'si çevrelerinde aile içi şiddete tanık olduklarını ve tanık olunan şiddetin ilk sırada sözel şiddet, ikinci sırada ise fiziksel şiddet olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum ise erkeğin kadına uyguladığı şiddet ve babanın çocuğa uyguladığı şiddettir. Öğrenciler, aile içinde en fazla sözel şiddet uygulandığı, aile kurumuna en fazla zarar veren şiddet türünün fiziksel şiddet olduğu, aile içi şiddete neden olan en önemli nedenin ise bireylerin şiddet eğilimli olmasından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun, aile içi şiddetin önlenmesinde ilk sırada toplumun eğitimini, ikinci sırada ise evlilik öncesi bireylerin eğitiminin gerekli olduğu görüşünde oldukları bulunmuştur. Yapılan Kay-Kare sonucuna göre, öğrencilerin okudukları fakülte ve cinsiyetlerine göre aile içi şiddete bakış açıları arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Aile İçi Şiddet, Şiddete Bakış, Üniversite Öğrencileri.

THE VIEWS OF UNIVERSITY STUDENTS OVER VIOLENCE IN THE FAMILY

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

Abstract: The purpose of the current study was to determine the views of students attending to the faculties of education and engineering over violence in the family. The students attending to Karabük University and Gazi University, faculties of education and engineering comprised the population of the study. Out of this population, 588 students, 308 girls and 280 boys attending to the third and fourth grades as 204 Faculty of Engineering students and 384 Faculty of Education students, were taken as sampling. The questionnaire of "The Point of View for the Violence in the Family" that was developed by the researchers was used to collect the data. The data was analysed with SPSS 16 software package. At the end of the research, 66,5% of the students stated that it would not be accepted wherever it was, 24,3% pointed out that the family must be the place having the least violence, 6,5% stated that there might be some violence in the family in some cases, 2,7% expressed that violence in the family should be kept secret. When asked about the source of violence in the family, 49,8% of the students stated that it resulted from men, 25,2% expressed that it resulted from the family elders and ladies, neighbourhood pressure and children followed it. In the study, 60,7% of the students stated that they witnessed violence in the family in their neighbourhood and that violence they witnessed was verbal violence as the first one and physical violence as the second one. That is the violence made on woman by man and on child by father. Students also stated that verbal violence was applied in the family mostly, that the violence harming the institution of family the most was the physical violence and that the most important reason leading to violence in the family resulted from the fact that individuals tended towards violence. It was found that a great majority of the students believed that educating people was necessary to prevent violence in the first rank and educating people before marriage as the second one. According to the Chi-square result, it was found that there was a significant relation between the perspectives of students over violence in the family in terms of the faculties students attended and genders.

Keywords: Violence in the Family, Violence Point of View, University Students.

--

Bu çalışma 1.Uluslararası Kadına Yönelik Şiddette Multidisipliner Yaklaşımlar Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Şiddet güç ve baskı uygulayarak bireyin bedensel, ruhsal veya sosyal açıdan zarar görmesine neden olan bireysel veya toplu hareketlerin tümüdür. Türk Dil Kurumu Terimler Sözlüğü'nde, "Karşıt görüşte olanlara, inandırma veya uzlaştırma yerine, kaba kuvvet kullanma" olarak tanımlanmıştır (Şahin ve Dişsiz, 2009; Karınca, 2011; TDK, 2013). Şiddet olgusunda, bireyler arası ilişkilerde birbirini anlamak, çözüm üretmek, ikna etmek ve anlaşmak yerine dayatmacı bir tutum sergilenmektedir (Sezer, 2008). Aile içi şiddet ise bir kişinin eşine, çocuklarına, anne babasına, kardeşlerine ve/veya yakın akrabalarına yönelik uyguladığı her türlü saldırgan davranıştır. Ülkemizde ve dünyada, her geçen gün şiddetle ilgili ve özellikle aile içi şiddetle ilgili haberler artmaktadır. Aile içi şiddet bireyde fiziksel,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

ruhsal sorunlara, üretkenlik kaybına, birey ve ailenin yaşam kalitesinin düşmesine, aile bütünlüğünün bozulmasına, tedavi harcamalarının artmasına, aile ve toplum sağlığının bozulmasına neden olmaktadır. Toplumda şiddetsiz bir kültür oluşturmada, şiddeti önleme, koruma, azaltma ve erken müdahalede, başta eğitim ve sağlık çalışanları olmak üzere tüm bireylere önemli görevler düşmektedir (Şahin ve Dişsiz, 2009).

Şiddet; fiziksel, duygusal (psikolojik), sözel, cinsel ve ekonomik şiddet olarak sınıflandırılabilir. *Fiziksel şiddet* tekmeleme, tokat atma, yumruk atma, sopa ile vurma, kol bükme, boğaz sıkma, saç çekme veya herhangi bir araç kullanarak kaba dayak atma, kesici ve delici bir aletle yaralama, zorla ırza geçme, vücutta sigara söndürme, kezzap veya kaynar suyla yakma, el ve ayaklarını ezme, sağlıksız koşullarda oturmaya zorlama, sağlık hizmetlerinden yararlanmayı önleme, öldürme ile sonuçlanan eylemlerdir. *Duygusal ya da psikolojik şiddet,* şiddet uygulanan bireyin kendine yönelik değer duygusuna, benlik saygısına zarar vermeyi, korkutmayı, kendisini güçsüz ve aciz hissetmesine neden olan ve şiddete başvuran kişinin mağduru kontrol altına aldığını hissetmesini amaç edinmiş şiddet türüdür. Tehdit, hakaret ve sövme, özgürlükten yoksun bırakma, kişiyi eve ya da bir odaya kilitleme, dışarıya yalnız çıkmasına veya pencereden bakmasına izin vermemek, karanlıkta bırakmak, diğer insanlarla iletişim kurmasını engellemek, bağırmak, korkutmak, giyimini kısıtlamak, başkalarının yanında küçük düşürmek, çocuklarıyla görüştürmemek, başka kadınlarla kıyaslamak biçiminde olabilmektedir. *Sözel şiddet* bağırma, kötü konuşma, küfür, hakaret, azarlama, aşağılama şeklinde uygulanır ve korku unsuru önemli bir olgu olarak düşünülür. *Cinsel şiddet* bireylere laf atma, el kol hareketi yapmakla başlayıp başkalarıyla cinsel ilişkiye zorlama, cinsel organlara zarar verme, çocuk doğurmaya veya doğurmamaya, kürtaja, yakın akrabalarla cinsel ilişki veya fuhşa zorlama, zorla evlendirme, telefon, mektup veya sözle cinsel içerikli rahatsızlık verici davranışlar, evlilik içi tecavüz, ensest ilişkiye kadar varan geniş bir yelpazede gerçekleşen cinsel taciz ve saldırıdır. *Ekonomik şiddet*te ise çok düşük düzeydeki ücretler ve kronik enflasyon, insanca yaşamı tehdit eder, birey ekonomik olarak temel fiziksel ihtiyaçlarını karşılayamaz ise şiddet ve saldırgan davranışları artarak şiddeti en olası çözüm yöntemi olarak görür (İşıker, 2011; Karınca, 2011). Kadının mallarını ve diğer gelirlerini elinden almak, para vermemek, kısıtlı para vermek, ailenin ekonomik birikimine ilişkin bilgi vermemek ve ekonomik konularda kadının düşüncesini almadan karar vermek, çalışmasına izin vermemek, istemediği işte zorla çalıştırmak, iş hayatını sürdürmesine engel olacak kısıtlamalar getirmek, ziynet eşyalarını elinden almak, kişisel zevk yada beğenisi doğrultusunda gereksinimlerini karşılayacak parayı vermemek veya "şunu yaparsan, şöyle yaparsan" gibi belli

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

çıkarlar doğrultusunda vermek, birer ekonomik şiddettir (Karınca, 2011).

Son yıllarda çeşitli ülkelerde eş şiddetiyle ilgili yapılan araştırmalarda, kadınların eşleri ya da partnerleri tarafından şiddete uğrama oranının %10-69 arasında olduğu, ABD'nde acil servislere başvuran kadınların %11-30'unun eş ya da partner tarafından yaralandığı, Hindistan'da eş şiddetinin %20-75 arasında olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ülkemizde, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995), ailelerin %34'ünde fiziksel şiddet, % 53'ünde sözel şiddet olduğunu ve çocukların %46'sının fiziksel şiddet gördüğünü bildirmiştir. Ayrancı ve arkadaşları (2002), Eskişehir'de birinci basamak sağlık hizmeti veren kurumlarda yaptıkları araştırmada, katılımcı kadınların %36,4'ünün fiziksel şiddetten yakındığını, %71,4'ünün geçmişteki ya da şimdiki gebelik döneminde ruhsal/sözel, fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kaldığını saptamışlardır (Akt.:Vahip ve Doğan Avşargil, 2006).

Kadına yönelik şiddetin sebepleri sorgulandığında çok farklı durumlar dikkat çekmektedir. Geleneksel yapıda erkek çocuklarının aktif ve saldırgan olması desteklenirken, kız çocuklarının edilgen olmaları ve itaat etmeleri istenmektedir. Bu anlayış içinde büyüyen kız çocuğu evlenince de yaşadığı eş şiddetine karşı kendini savunamamakta, katlanmak zorunda kalmaktadır. Öte yandan aile içi şiddetin eğitimle doğrudan bağlantısı olduğu, yani eğitimli ailelerde aile içi şiddetin hiç görülmeyeceği yolundaki yaygın düşünce yanlıştır. Eğitimli kadınlar da daha az oranda olmakla birlikte eş şiddetine uğrayabilmekte, eğitimli erkeklerin de eşlerine şiddet uyguladığına tanık olunmaktadır. Araştırmalar, ülkemizde eğitim görmemiş kadınların %56'sının fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kaldığını, lise ve üzeri eğitim grubunda bu oranın %27'ye düştüğünü göstermektedir. Aynı biçimde, refah düzeyi düşük olan hanelerde yaşayan kadınların yarısı, yaşamlarının bir döneminde şiddete maruz kaldıklarını belirtirken, yüksek refah düzeyindeki hanelerde yaşayan kadınların ise %29'u şiddete maruz kalmıştır. Demek ki kadının ya da erkeğin eğitimsizliği, şiddetin tek başına nedeni değildir. Ancak eğitimin aile içi şiddet konusuna doğrudan odaklanması, farkındalık yaratmaya yönelik olması halinde olumlu katkısının artacağı kuşkusuzdur. Aile içi kadına yönelik şiddet, az ya da çok eğitimsizlik ekonomik sıkıntı, işsizlik gibi tüm aileyi doğrudan ilgilendiren nedenlerin etkisi altındaysa da belli bir nedene bağlanamaz. Aynı biçimde alkol veya benzeri madde kullanımının veya erkekle kadın arasındaki fiziki farklılığın, kadına yönelik aile içi şiddetin temel nedenleri olduğuna ilişkin inanışlar da yanlıştır. Ancak,alkolün engellemeleri ortadan kaldırarak, muhakeme gücünü azalttığı ve kişinin karar verme yeteneğini bozduğu genel olarak kabul edilmektedir. Çocuklukta aile içi şiddetin yaşanmasını ya da tanık olunmasının da erkeğin yetişkinlikte birlikte olduğu kadına şiddet

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

uygulamasında etken olduğu düşünülmektedir. Bu nedenler bir süre aile içi kadına yönelik şiddetten başat olarak sorumlu tutulmuşlarsa da günümüzde bunun temel nedeninin cinsiyete dayalı ayrımcı değerler olduğu kabul edilmiştir. Cinsiyete dayalı ayrımcı değerler, eşitliğe engel olup kadını haklarından yoksun bırakmakta ve şiddet çoğu zaman, kadın erkek eşitsizliğini sürdürmede araç olarak kullanılmaktadır. Çünkü kadına aile içinde uygulanan şiddet, kadınla erkek arasındaki iktidar eşitsizliğine bağlı olarak yaşanmakta ve erkeğin kadın üzerinde denetim kurma isteğinin sağlanması için uygulanmaktadır. Çözüm, geleneksel rol ve davranış kalıplarının değişmesi ve kadın ile erkek arasındaki eşitliğin sağlanmasındadır. Bunun için devletlerin kesin tutum alması ve ayrımcı değer yargılarının ortadan kalkması için çaba göstermeleri, gerekirse özel ve geçici önlemler almaları gereklidir. Pozitif ayrımcılık olarak tanımlanan bu tür önlemler eşitliğe aykırılık olarak yorumlanamaz. Çünkü aile içi şiddete gösterilen tahammül, kadınların güçlenmesinin ve insan haklarından yararlanmasının önünde bir engel oluşturmaktadır. Ancak kadın, kadın olması nedeniyle, örneğin anne çocuk sağlığına ilişkin olarak devletin yerine getirdiği ödevler pozitif ayrımcılık değildir. Pozitif ayrımcılık için yarışma ortamı gereklidir. Kadına yönelik pozitif ayrımcılık kadının, erkekle eşit koşullarda yaşaması ve yarışmasının önündeki engellerin kaldırılması anlamına gelir. Çünkü en büyük adaletsizliklerden biri, "eşit koşullarda olmayanlara eşit muamele etmek ya da eşit koşullarda yarıştırmaktır" (Karınca, 2011).

Üniversiteye devam eden öğrenciler, genel olarak yakın gelecekte aile kurmaya aday veya henüz bir aile kurmuş olan genç yaştaki bireylerden oluşmaktadır. Bu nedenle, onların aile içi şiddete bakış açılarını belirlemek, aile içi şiddete yönelik farkındalıklarını artırmak ve bu konuda yapılabilecek çalışmalara ışık tutabilmek oldukça önemlidir. Bu çalışmanın amacı, üniversiteye devam eden ve yakın gelecekte aile kurmaya aday bireyler olan öğrencilerin aile içi şiddete bakış açılarını belirlemektir. Böylece, üniversite öğrencilerinin bakış açısıyla aile içi şiddeti önlemeye yönelik girişimlerde, gençlerin bakış açısından yararlanabileceği düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin aile içi şiddete bakış açılarını belirlemeyi amaçlayan betimsel bir araştırmadır. Betimleme, olayları obje ve problemleri anlama ve anlatmada ilk aşamayı oluşturur. Betimsel çalışmalar olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışır. Bu sayede durumu iyi anlayabilme, gruplayabilme ve değişkenler arasındaki ilişkiler saptayabilme mümkün olur (Kaptan, 1998).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

2.2. Evren ve Örneklem

Çalışmada, Karabük Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Eğitim fakültelerinde öğrenimine devam eden öğrenciler araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Bu evrenden üçüncü ve dördüncü sınıfta olup rastlantısal olarak seçilen, 254'ü üçüncü sınıf ve 334'ü dördüncü sınıf, 204'ü Mühendislik ve 384'ü Eğitim Fakültesi'ne devam eden, 308'i kız ve 280'i erkek olmak üzere toplam 588 öğrenci örneklem alınmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilen ve çoktan seçmeli sorulardan oluşan, kişisel bilgiler ve şiddete bakış açısını sorgulayan toplam 33 soruluk "Aile İçi Şiddete Bakış Açısı" anketi kullanılmıştır. Anketin ilk bölümünde, katılımcıların üniversitedeki bölümü, yaşı, cinsiyet, gelir düzeyi, ikamet yeri, ailede birlikte yaşanılan bireylerin varlığı, anne babanın yaşı, öğrenim durumu ve mesleği gibi kişisel bilgilerin sorgulandığı sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise katılımcıların şiddete ve aile içi şiddete bakış açısını yansıtan çoktan seçmeli sorular yer almaktadır. Anket için altı alan uzmanının görüşü alınarak gerekli düzenlemeler yapılmış ve kapsam geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından üniversite öğrencilerine sınıf ortamında dağıtılmış ve gerekli açıklamalar yapılarak ölçekte yer alan maddeleri kendilerine uygun gelen şekilde doldurmaları istenmiştir. Doldurulan anketler geri toplanmıştır. Elde edilen veriler bilgisayar ortamına girilmiş, verilerin analizinde SPPS 16 programından yararlanılmıştır. Verilerin yüzde ve frekans dağılımları çıkarılmış ve tablolaştırılmıştır. Değişkenler arası ilişkilerin anlamlı olup olmadığını tespit etmek için Kay-Kare testi kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde, öğrenciler ve ailelerine ilişkin demografik bilgileri yüzde ve frekans dağılımları, bazı demografik değişkenler ile öğrencilerin aile içi şiddete bakışı arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik Kay-Kare testi sonuçları, anket sorularına verilen cevapların yüzde ve frekans dağılımları, verilmiştir.

Öğrencilerin yaşları 18-25 yaş ve üzeri yaş aralığında olup %28,6'sı 21 yaş, %25,9'u 22 yaş, %15'i 23 yaş ve %11,6'sı 20 yaşındadırlar. Öğrencilerin %94,7'si herhangi bir işte çalışmamakta, çalışanların ise %80'i özel sektörde az gelirli işlerde çalışmaktadırlar. Aylık gelir durumunu beyan eden öğrencilerin %5,9'u 250 TL ve daha az, %59,5'i 251-500 TL, %21,5'i 501-750 TL, %6,9'u 751-1000 TL ve %5,3'ü 1000TL'den fazla gelire sahip olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin %23,1'i ailesiyle birlikte oturmakta, %36,7'si öğrenci yurtlarında, %38,1'i evde kalmaktadırlar.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

Öğrencilerin ailelerine ilişkin demografik bilgiler ise şu şekildedir: Öğrencilerin aileleri %91,3 şehir merkezinde ikamet etmektedirler. Ailelerin %86,9'u çekirdek aile olup %10,9'u büyükanne, büyükbaba veya diğer akrabaların yer aldığı aile yapısına sahiptir. Ailelerin %3,7'si tek çocuk, %32,5'i iki çocuk, %30,3'ü üç çocuk, %15,8'i dört çocuk, %14,3'ü ise beş ve üzeri çocuğa sahiptirler. Annelerinin %9,7'si okur-yazar değil, %4,8'i okur-yazar, %49,8'i ilkokul, %12,8'i ortaokul, %16,3'ü lise, %6,3'ü üniversite mezunudur. Babaların %3,6'sı okur yazar, %34,2'si ilkokul, %16,3'ü ortaokul, %23,1'i lise, %21,3'ü üniversite mezunudur. Annelerin %82,3'ü herhangi bir işte çalışmazken babaların %60,5'i çalışmakta, %32'si ise emeklidir. Ailelerin toplam gelirine bakıldığında, %37,4'ünün 500-1500 TL, %33,3'ünün 1501-2500 TL, %14,1'inin 2501-3500 TL ve %10,2'sinin 3500 TL'nin üzerinde aylık gelire sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 1ve Tablo 2 öğrencilerin aile içi şiddete bakış açılarının okudukları fakülte türü ve cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Kay-Kare testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1.Öğrencilerin Okuduğu Fakülteye Göre Aile İçi Şiddete Bakış Açılarına İlişkin Kay-Kare Testi Sonuçları

	Mühendislik Fakültesi		**Eğitim Fakültesi**		**Toplam**	
Aile İçi Şiddete Bakış	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Şiddet nerede olursa olsun kabul edilemez.	121	59,3	270	70,3	391	66,5
Aile içinde bazen şiddet olabilir.	11	5,4	27	7,0	38	6,5
Aile içindeki şiddet gizli kalmalıdır.	8	3,9	8	2,1	16	2,7
Şiddetin en çok olmaması gereken yer ailedir.	64	31,4	79	20,6	143	24,3
Toplam	204	100,0	384	100,0	588	100,0

X^2=11,02 sd=3 P=0,012

Tablo 1 incelendiğinde öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülte türüne göre aile içi şiddete bakış açılarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir [$x^2_{(3)}$=11,02, p<0,05]. Buna göre "şiddet nerede olursa olsun kabul edilemez" görüşü mühendislik fakültesi öğrencilerine oranla (%59,3), Eğitim Fakültesi öğrencileri tarafından daha fazla benimsenmiştir (%70,3). Eğitim Fakültesi öğrencilerinin daha duyarlı görüş ortaya koydukları söylenebilir. Bununla beraber "şiddetin en çok olmaması gereken yer ailedir" görüşü ise Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin yaklaşık üçte biri (%31,4) tarafından benimsenirken, Eğitim Fakültesi öğrencileri bu düşünceyi yaklaşık beşte biri (%20,6) oranında benimsemişlerdir. Aile içi şiddeti her iki grup da onaylamamakla beraber Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin konuya daha duyarlı oldukları söylenebilir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

Tablo 2'de öğrencilerin aile içi şiddete bakış açılarının cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Kay-Kare testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 2.Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Aile İçi Şiddete Bakış Açılarına İlişkin Kay-Kare Testi Sonuçları

Aile İçi Şiddete Bakış	**Kız**		**Erkek**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Şiddet nerede olursa olsun kabul edilemez.	234	76,0	157	56,0	391	66,5
Aile içinde bazen şiddet olabilir.	9	2,9	29	10,4	38	6,5
Aile içindeki şiddet gizli kalmalıdır.	6	1,9	10	3,6	16	2,7
Şiddetin en çok olmaması gereken yer ailedir.	59	19,2	84	30,0	143	24,3
Toplam	308	100,0	280	100,0	588	100,0

X^2=29,79 sd=3 P=0,000

Tablo 2'de görüldüğü gibi öğrencilerin cinsiyetine göre aile içi şiddete bakış açılarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir [$x^2_{(3)}$=29,79, p<0,01]. Buna göre "şiddet nerede olursa olsun kabul edilemez" düşüncesi erkek öğrencilerin % 56 sı, kız öğrencilerin % 76'sı tarafından benimsenmiştir. Başka bir deyişle şiddetin kabul edilemez olması kızlar tarafından daha fazla benimsenen bir görüştür. Buna karşın ailede olmaması gerektiği düşüncesi ise kızlara göre (%19,2), erkekler tarafından (%30,0) daha fazla benimsenmektedir. Bulgulara göre şiddetin olduğu hiçbir ortamı kabul etmeme açısından kız öğrencilerin biraz daha duyarlı oldukları söylenebilir. Buna karşın oranı az olmakla birlikte erkeklerin aile içi şiddetin gizli kalması gerektiği yönündeki görüşü benimseme oranları (%10,4), kızlara göre (%1,9) daha yüksektir. Bu durum aile içinde şiddet olması halinde bunun gizlenmesini erkeklerin biraz daha kabul edilebilir bir düşünce olarak gördükleri söylenebilir. Buna karşın ailede şiddet olmaması gerektiği düşüncesi, kızlara göre erkekler tarafından daha fazla benimsenmektedir.

Tablo 3'de öğrencilerin aile içi şiddetle ilgili görüşlerine yönelik yüzde ve frekans dağılımları verilmiştir.

Tablo 3. Aile İçindeki Şiddete Yönelik Görüşlerin Yüzde ve Frekans Dağılımları

Aile İçi Şiddete En Çok Neden Olan Durum	**Mühendislik Fakültesi**		**Eğitim Fakültesi**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Erkeğin işsiz olması	17	8,33	62	16,15	79	13,44
Aile gelirinin düşük olması	21	10,29	31	8,07	52	8,84
Bireylerin öğrenim düzeyinin düşük olması	36	17,65	42	10,94	78	13,27
Bireylerin şiddete eğilimli olması	56	27,46	107	27,86	163	27,72
Kadın ve erkeğin aşırı kıskanç tutumları	8	3,92	12	3,12	20	3,40
Çevrenin şiddeti normal görmesi	5	2,45	17	4,43	22	3,74

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

Kendi ailesinde şiddet ortamı görme ve örnek alma	40	19,61	71	18,49	111	18,88
Diğer	21	10,29	42	10,94	63	10,71
Aile İçinde En Fazla Görülen Şiddet Türü						
Sözel şiddet	163	79,90	298	77,60	461	78,40
Duygusal şiddet	18	8,83	44	11,46	62	10,54
Fiziksel şiddet	23	11,27	42	10,94	65	11,06
Aile İçinde Bireye/Aile Kurumuna En Fazla Zarar Veren Şiddet Türü						
Sözel şiddet	32	15,69	54	14,06	86	14,62
Duygusal şiddet	53	25,98	84	21,88	137	23,30
Cinsel şiddet	32	15,69	79	20,57	111	18,88
Fiziksel şiddet	87	42,64	167	43,49	254	43,20
Genellikle Aile İçi Şiddeti Uygulayan Birey						
Kadın	6	2,94	10	2,61	16	2,72
Erkek	150	73,53	296	77,08	446	75,85
Çocuklar	-	-	6	1,56	6	1,02
Aile büyükleri	48	23,53	72	18,75	120	20,41
Genellikle Aile İçinde Şiddet Gören Birey						
Kadın	147	72,06	250	65,10	397	67,52
Erkek	3	1,47	7	1,83	10	1,70
Çocuklar	52	25,49	127	33,07	179	30,44
Aile büyükleri	2	0,98	-	-	2	0,34
Aile İçi Şiddetten En Çok Zarar Gören/Mağdur Olan Birey						
Kadın	44	21,57	82	21,36	126	21,43
Erkek	3	1,47	5	1,30	8	1,36
Çocuklar	156	76,47	296	77,08	452	76,87
Aile Büyükleri	1	0,49	1	0,26	2	0,34
Aile İçi Şiddetin Aile Bireylerinde En Çok Hissettirdiği Duygu						
Sevgisizlik	28	13,73	52	13,54	80	13,61
Mutsuzluk	61	29,90	90	23,44	151	25,68
Güvensizlik	22	10,78	41	10,68	63	10,71
Korku	8	3,92	19	4,95	27	4,59
Kin ve nefret	44	21,57	111	28,91	155	26,36
Acıma-acımasızlık	1	0,49	11	2,86	12	2,04
Çaresizlik	13	6,37	15	3,90	28	4,76
Saygısızlık	27	13,24	45	11,72	72	12,25
Aile İçi Şiddetin Önlenmesinde Öncelikle Yapılacaklar						
Evlilik öncesi bireylerin eğitimi	33	16,18	86	22,40	119	20,24
Aile üyelerinin eğitimi	20	9,80	54	14,06	74	12,59
Toplumun eğitimi	77	37,75	145	37,76	222	37,76
Bireysel eğitim/terapi	30	14,71	53	13,80	83	14,11
Okulda eğitim	11	5,39	15	3,91	26	4,42

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

Yasal düzenlemeler	18	8,82	21	5,47	39	6,63
Diğer	15	7,35	10	2,60	25	4,25

Tablo 3'te öğrencilerin aile içi şiddete neden olan durumla ilgili görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin %27,72'sinin bireylerin şiddete eğilimli olması, %18,88'i bireylerin kendi ailesinde şiddet ortamını görme ve örnek alması, %13,44'ü erkeğin işsiz olması, %13,27'si öğrenim durumlarının düşük olması, %8,84'ü aile gelirinin düşüklüğü, %3,74'ü çevrenin şiddeti normal görmesi ve %3,40'ı kadın ve erkeğin aşırı kıskanç tutumları olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Bunun yanında, aile içi şiddete neden olan diğer durumlar (%10,71) arasında kadının çalışıyor olması, çocuk sayısının fazla olması, mahalle baskısı, sevgisizlik, kültür farklılığı, ahlaki değerlerden yoksunluk, hoşgörüsüzlük ve anlayışsızlık, çalışma ortamının baskısı ve mahalle baskısı gibi nedenlerin yer aldığı belirlenmiştir.

Aile içi en fazla görülen şiddet türü incelendiğinde, Mühendislik fakültesi öğrencilerinin %79,90'ı, Eğitim Fakültesi öğrencilerinin %77,60'ı ve genel olarak öğrencilerin %78,40'ı aile içinde en fazla sözel şiddetin görüldüğü görüşünde oldukları görülmektedir. Bunu sırasıyla fiziksel ve duyusal şiddet izlemektedir. Aile içinde bireye en fazla zarar veren şiddet türünün ise Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin %43,49'u, Eğitim Fakültesi öğrencilerinin %42,64'ü olmak üzere toplamda öğrencilerin %43,20'si fiziksel şiddet olarak belirtmişlerdir. Bunu sırasıyla, duygusal, cinsel ve sözel şiddetin en fazla zarar veren şiddet türü olarak belirtildiği görülmektedir.

Aile içi şiddeti genellikle kimin uyguladığına ilişkin olarak, Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin %73,53'ü, Eğitim Fakültesi öğrencilerinin %77,08'i şiddeti uygulayanın erkek olduğunu belirtmişlerdir. Her iki grupta da aile içinde şiddeti uygulayan birey olarak ikinci sırayı aile büyüklerinin aldığı görülmektedir. Aile içinde şiddet gören birey olarak Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin %72,06'sı, Eğitim Fakültesi öğrencilerinin %65,10'u kadınların olduğu ifade etmişlerdir. Aile içinde şiddet gören bireyler olarak ikinci sırada her iki grupta da çocuklar yer almıştır. Genel olarak öğrencilerin %67,52'si ailede şiddet gören bireylerin kadınlar olduğunu, %30,44'ü ise çocuklar olduğunu belirtmişlerdir. Aile içi şiddetten en çok zarar gören birey olarak, öğrencilerin %76,87'si çocuklar, %21,43'ü ise kadınlar olarak belirtmişlerdir.

Aile içi şiddetin aile bireylerinde en çok hissettirdiği duygu olarak, Mühendislik Fakültesi öğrencileri ilk sırada mutsuzluk, ikinci sırada kin ve nefret, üçüncü sırada sevgisizlik ve saygısızlık hissettirebileceğini; Eğitim Fakültesi öğrencileri ise ilk sırada kin ve nefret, ikinci sırada mutsuzluk, üçüncü sırada ise sevgisizlik hissettirebileceğini belirtmişlerdir. Genel olarak öğrencilerin,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

aile içi şiddetin aile bireylerinde ilk sırada kin ve nefret, ikinci sırada mutsuzluk, sırasıyla sevgisizlik, saygısızlık, güvensizlik duygularını hissettirebileceği görüşünde oldukları görülmektedir.

Öğrencilerin aile içi şiddetin önlenmesine yönelik olarak görüşleri incelendiğinde; öğrencilerin %37,76'sı toplumun eğitimi, %20,24'ü evlilik öncesi eğitim, %14,11'i bireysel eğitim/terapi, %12,59'u aile üyelerinin eğitiminin öncelikli olarak ele alınması gerektiği görüşünde oldukları görülmektedir. Bunları sırasıyla yasal düzenlemeler, okulda eğitim, yaşam standartlarının düzeltilmesi, manevi eğitim, TV programlarında konunun ele alınması, ailedeki yaşlı bireylerin eğitimi gibi görüşler takip etmiştir.

Tablo 4'de öğrencilerin şiddete tanık olma durumuyla ilgili sorulara verdikleri cevapların yüzde ve frekans dağılımları verilmiştir.

Tablo 4. Şiddete Tanık Olma Durumu Yüzde ve Frekans Dağılımları

	Mühendislik Fakültesi		Eğitim Fakültesi		Toplam	
Çevrede Şiddete Tanık Olma Durumu	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Tanık oldum	123	60,29	234	60,94	357	60,71
Tanık olmadım	81	39,71	150	30,06	231	39,29
Tanık Olunan Şiddet Türü*						
Sözel şiddet	74	60,16	144	61,54	218	59,40
Duygusal şiddet	11	8,94	19	8,12	40	10,90
Cinsel şiddet	-	-	3	1,28	3	0,82
Fiziksel şiddet	38	30,90	68	29,06	106	28,88
Tanık Olunan Şiddetin Kim Tarafından ve Kime Uygulandığı*						
Erkek kadına uyguladı	70	59,32	143	62,45	213	61,38
Kadın erkeğe uyguladı	11	9,32	10	4,37	21	6,05
Anne çocuğa uyguladı	10	8,48	19	8,30	29	8,36
Baba çocuğa uyguladı	14	11,87	32	13,97	46	13,26
Çocuk çocuğa uyguladı	6	5,08	11	4,80	17	4,90
Diğer	7	5,93	14	6,11	21	6,05

*Yüzde dağılımları ilgili soruya cevap veren öğrenci sayısı üzerinden yapılmıştır.

Tablo 4 incelendiğinde, öğrencilerin %60,71'i çevrelerinde bir şiddet olayına tanık olduklarını belirtmişlerdir. Şiddete tanık olduğunu belirten Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin (N=123) %60,16'sı, Eğitim Fakültesi öğrencilerinin (N=234) %61,54'ü sözel şiddete tanık olduklarını belirtmişlerdir. Genel olarak öğrenciler ikinci sırada fiziksel şiddete, üçüncü sırada ise duygusal şiddete tanık olduklarını belirtmişlerdir. Tanık olunan şiddetin uygulanma durumuna bakıldığında; ilk sırada erkeğin kadına (%61,38) şiddet uyguladığı, daha sonra sırasıyla babanın çocuğa (%13,26), annenin çocuğa (%8,36), kadının erkeğe

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

(%6,5), çocuğun çocuğa (%4,90) uyguladığına tanık olunduğu görülmektedir. Bunların dışında ise kayınvalidenin geline, çocuğun ebeveynine, aile büyüklerinin toruna, kadın ve erkeğin karşılıklı birbirlerine, gelinin kayınvalideye ve kayınvalidelerin birbirine uyguladığı şiddete tanık olunduğu da ifade edilmiştir.

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin aile içi şiddete bakış açılarını belirlemek amacıyla, Karabük Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Eğitim Fakülteleri üçüncü ve dördüncü sınıflarına devam eden 588 öğrenci örneklem alınmıştır. Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilen ve çoktan seçmeli sorulardan oluşan, kişisel bilgiler ve şiddete bakış açısını sorgulayan toplam 33 soruluk "Aile İçi Şiddete Bakış Açısı" anketi kullanılmıştır.

Araştırmada, öğrencilerin devam ettikleri fakülte türü ve cinsiyetlerine göre aile içi şiddete bakış açılarının anlamlı ölçüde etkilendiği bulunmuştur. Aile içi şiddeti her iki grup da onaylamamakla beraber Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin konuya biraz daha duyarlı oldukları; aile içinde şiddet olması halinde bunun gizlenmesini erkeklerin biraz daha kabul edilebilir bir düşünce olarak gördükleri, buna karşın ailede şiddet olmaması gerektiği düşüncesinin kızlara göre erkekler tarafından biraz daha fazla benimsendiği görülmüştür. Öğrencilerin sayısal veya sözel bölümde okuma durumlarının ve kız veya erkek olmalarının aile içi şiddete bakış açılarını anlamlı ölçüde etkilediği söylenebilir.

Çalışmada ayrıca, öğrencilerin şiddetle ilgili görüşleri değerlendirilmiştir. Buna göre öğrencilerin aile içi şiddete neden olan durumları ilk üç sırada bireylerin şiddete eğilimli olması, kendi ailesinde şiddet ortamında bulunması ve örnek alması, erkeğin işsiz olması olarak gördükleri belirlenmiştir. Bireyleri şiddete iten en tetikleyici duygunun öfke olduğu bilinmektedir. Engellenme, bireyde öfke duygusunu ortaya çıkarmakta ve saldırgan davranış için isteklilik meydana getirmektedir (Haskan ve Yıldırım, 2012). Saldırgan modeller günlük yaşamda aile içinde, alt kültürlerde ve toplu iletişim araçları yoluyla insanın karşısında çıktığı gibi, bireylerin sahip olduğu inanışlar, gösterdiği davranışlara çevrenin verdiği ödül ya da ceza tepkileri de bireyin davranışlarını biçimlendirmektedir. Bunun yanında hava koşulları, madde kullanımı ve cinsiyet özelliklerinin de saldırganlığa yol açan etmen olabilmektedir. Bireyler, ilişkilerinde yolunda gitmeyen bir şeyler olduğunda ortaya farklı tepkiler koymaktadırlar. Örneğin, şiddetin olduğu ailelerde büyüyen çocuklar kızgınlık dürtülerini kontrol etmeyi öğrenemedikleri gibi, yetişkinlikte de çok daha tehlikeli boyutlarda saldırgan davranışlar gösterebilmektedirler (Sezer, 2008). Tirosh ve arkadaşları (2003), çocuk istismarı ve çocukluktaki dayak cezasına ilişkin

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

hekimlerin tutumlarını değerlendirmek amacıyla yaptıkları çalışmalarında, fiziksel cezanın çocukların sağlığından sorumlu hekimler tarafından hala önemli bir disiplin aracı olarak görüldüğü, çocuk hekimlerinin fiziksel cezaya aile hekimlerinden daha hoşgörülü olduğu bulunmuştur. Ayan (2007), ailede çocuğa yönelik şiddetle ilgili çalışmasında, aile içinde çocuğa yönelik şiddet olaylarında ailenin sosyo-demografik özelliklerinden ekonomik, psikolojik ve iletişimsel özelliklere kadar bir dizi faktörün değişken oranlarda fakat birlikte etkili olduğunu belirlemiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun (%78,40), aile içinde en fazla görülen şiddet türünün sözel şiddet olduğu, bunu sırasıyla fiziksel ve duygusal şiddet izlediği; bireylere en fazla zarar veren şiddet türünün ise (%43,20) fiziksel şiddet olduğu, bunu sırasıyla duygusal, cinsel ve sözel şiddetin izlediği görüşünde oldukları bulunmuştur. Buna göre, öğrencilerin aile içinde sözel şiddet çok fazla görülmesine rağmen, bireye zarar verme açısından bakıldığında fiziksel şiddetin daha çok zarar verdiğini düşündükleri söylenebilir. Şiddet türlerinin neyi ifade ettiğine ilişkin literatür bilgilerine bakıldığında (İşıker, 2011; Karınca, 2011) sözel şiddetin içinde duygusal şiddeti, fiziksel şiddet ise hem sözel hem de duygusal şiddeti barındırdığı dikkat çekmektedir. Şiddet, fiziksel şiddete dönüştüğünde, bu duruma sözel şiddettin eşlik ettiği ve şiddet uygulanan kişide psikolojik açıdan da oldukça fazla etkileyeceği söylenebilir. Vahip ve Doğan Avşargil (2006), psikiyatri polikliniğine başvuran kadın hastalarla yaptıkları çalışma sonucunda genç yaşın, alkol kullanan eş ve kaynana ile aynı evde yaşamanın eş şiddetine maruz kalma riskini anlamlı derecede artırdığı bulunmuştur. Çocuklukta şiddet öyküsü ile ve eşinden şiddet görme ile çocuğuna şiddet uygulama arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Çalışmada, aile içi fiziksel şiddetin psikiyatrik olgularda yaygın olduğu ve çocuk kötüye kullanımı, eş kötüye kullanımı ve çocuklukta kötüye kullanılmanın birbirleriyle bağlantılı olduğu sonucuna varılmıştır. Bazı araştırmalar şiddet eylemlerinin kaynağı olarak sosyal ve kültürel değerlerin yoksunluğunu, bazı araştırmalar ise ekonomik yoksulluğu göstermektedir. Sonuçta hem toplumsal koşullar hem de bireylerin alışkanlıkları, sosyo kültürel eksiklikler ve ekonomik koşullar şiddet eylemlerinin gerçekleşmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu kapsamda bireyin saldırgan davranışlar sergilemesinde biyolojik nedenler, psikolojik ve sosyolojik nedenler olmak üzere üç faktör olduğu söylenebilir (Narmamatova, 2010).

Öğrencilerin, aile içinde şiddeti en fazla erkeğin (%77.08) uyguladığı, bunu aile büyüklerinin izlediği; şiddet gören bireyin kadınlar olduğu (%67,52), bunu çocukların (%30,44) izlediği ve aile içi şiddetten en çok zarar gören bireylerin ise öncelikle çocuklar (%76,87), daha sonra kadınlar (%21,43) olduğu görüşünde oldukları

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

belirlenmiştir. Vahip ve Doğan Avşargil (2006), psikiyatri polikliniğine başvuran kadın hastalarla yaptıkları çalışma sonucunda, hastalar %63'ü çocukluğunda, %52'si evliliğinde en az bir kez fiziksel şiddet gördüğünü, %51'i çocuğuna fiziksel şiddet uyguladığını bildirmişlerdir. Türkiye'de yaşamının herhangi bir döneminde aile içinde fiziksel şiddete uğrayan kadınların oranı yüzde 39'dan fazladır. Bu da kadınların sokakta ya da tanımadıkları kişilerden çok kendileri için en güvenli alan olması gereken ailede şiddetle karşılaşmakta olduğu anlamına gelmektedir (Karınca, 2011). Şiddet olaylarından en çok etkilenen ve en savunmasız konumda olan çocuklardır. Çocuklara yönelik şiddet ve fiziksel cezalandırmanın kabul edilebilirliği toplumların sahip olduğu değerler, tutumlar ve algılara göre değişmektedir (Deveci, vd., 2008). Kitzmann ve arkadaşları (2003) aile içinde şiddete tanık olan çocukların, tanık olmayanlardan daha fazla olumsuz davranışlar sergilediklerini gözlemlemişlerdir. Ailede şiddete tanık olarak gelişen bireylerin yetişkin şiddet uygulayıcılarına dönüştükleri yapılan çalışmalarda görülmektedir. Ayrıca ailenin sosyal açıdan izole olması ve sosyal destek yoksunluğu da şiddet eğilimi için risk faktörü olarak belirtilmektedir (Heitmeyer ve Hagan, 2005'ten Akt.:Haskan ve Yıldırım, 2012). Bu bulgular, araştırmada öğrencilerin ailede şiddet uygulayan ve şiddet gören bireylerle ilgili görüşlerini destekler niteliktedir.

Aile içi şiddetin aile bireylerinde en çok hissettirdiği duygu olarak, öğrencilerin aile içi şiddetin aile bireylerinde ilk sırada kin ve nefret, ikinci sırada mutsuzluk, sırasıyla sevgisizlik, saygısızlık, güvensizlik duygularını hissettirebileceği görüşünde oldukları görülmektedir. Her türlü saldırgan davranış hem bireyin kendisine hem de çevresine zarar vermektedir (Sezer, 2008). Şiddete neden olan etmenler kadar şiddetin neden olduğu sonuçlar da dikkat çekicidir.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün 2000 yılı için yaptığı açıklamaya göre her yıl dünya üzerinde yaklaşık 1,6 milyon insan şiddet sonucunda hayatını kaybetmektedir. Bu 1,6 milyon ölümün yaklaşık yarısı intihar, üçte biri de cinayet sonucudur. Şiddet içeren davranışların kurbanları, yakınları veya tanıkları oldukları için sakatlanan, psikolojik problemler yaşayan veya diğer sağlık sorunlarına maruz kalan insan sayısı ise ölüm sayısından çok daha fazladır (Akt.:Haskan ve Yıldırım, 2012).

Öğrencilerin aile içi şiddetin önlenmesine yönelik olarak öncelikle toplumun eğitimi (%37,76), evlilik öncesi eğitim (%20,24), bireysel eğitim/terapi (%14,11) ve aile üyelerinin eğitiminin (%12,59) öncelikli olarak ele alınması görüşünde oldukları bulunmuştur. Bunları sırasıyla yasal düzenlemeler, okulda eğitim, yaşam standartlarının düzeltilmesi, manevi eğitim, TV programlarında konunun ele alınması, ailedeki yaşlı bireylerin eğitimi gibi görüşler takip etmiştir. Başbakanlık Aile

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

Araştırma Kurumu (1998) tarafından yapılan aile içinde ve toplumsal alanda şiddetle ilgili araştırma sonuçlarında, şiddeti önlemek için ailede çocuğa yönelik şiddet konusunun temel halka olduğu ileri sürülmektedir. Aksi halde, erişkin yaş grubunda artık kişiliğin bir parçası olmuş, davranış görüntüsünü belirleyen karakteristiklerden biri haline gelişmiş ve kültürün belirleyici renklerinden birisini oluşturan şiddet tutumlarıyla baş etmek için, adli tedbirler dışında yapılabilecek çok şeyin kalmadığı vurgulanmaktadır.

Çalışmada, öğrencilerin %60,71'i çevrelerinde bir şiddet olayına tanık olduklarını belirtmişlerdir. Tanık olunan şiddet türünün ise ilk sırada sözel şiddet, ikinci sırada fiziksel şiddet, üçüncü sırada ise duygusal şiddettir. Tanık olunan bu şiddeti çoğunlukla (61,38) erkek kadına uygulamıştır, daha sonra ise baba ve annenin çocuğa uyguladığı şiddet gelmektedir. Bunların yanında kadının erkeğe, çocuğun çocuğa, kayınvalidenin geline, çocuğun ebeveynine, gelinin kayınvalideye uyguladığı şiddete tanık olunduğu belirtilmiştir. Buna göre, toplumda sosyal statüsü veya yaşı ne olursa olsun şiddet uygulayan ve şiddete maruz kalan bireylerin var olduğu söylenebilir. Çocuğa yönelik şiddetin görülme sıklığını saptamak için yapılan bir çalışmada (Deveci ve Açık, 2002), 5. ve 8. sınıf öğrencilerinin %74'ü hayatlarında en az bir kez fiziksel şiddete maruz kaldıklarını, bu öğrencilerin %23'ü babalarının, %20'si arkadaşlarının, %16'sı annelerinin v %14'ü öğretmenlerinin fiziksel şiddetine maruz kaldıklarını belirtmişlerdir (Akt.:Kapcı, 2004). Battaloğlu-İnanç, Çiftçi ve Değer (2013) Mardin ili ilköğretim okullarına devam eden öğrencilerle yaptıkları çalışmada, öğrencilerin %13,1'i babalarının annelerine en az bir kez şiddet uyguladığını, kendilerinin ise %42,6 oranında en az bir kez, %30,7'si halen ara sıra fiziksel şiddete maruz kaldıklarını bulgulamışlardır. Çalışmada, aile içi şiddetin olduğu ailelerde, çocukların şiddete maruz kalma oranlarının anlamlı ölçüde yüksek olduğu bulunmuştur. Frias-Armenta (2002), Meksikalı kadınlar üzerinde ailevi fiziksel ve sözel ceza kullanımının uzun süreli etkisini incelediği çalışmasında, şiddetin depresyon/anksiyete belirtileri, madde bağımlılığı ve antisosyal davranışlar üzerinde doğrudan etkileri olduğunu belirlemiştir. Bu bulgu ve araştırma bulguları, şiddetin nedeni ve aile içinde önlenmesine yönelik tedbirlerin alınması konularının önemli ele alınması gerektiğini biri kere daha vurgulamaktadır.

Özellikle okulda yaşanan şiddet olayları, toplumsal açıdan önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Şiddetin okul ve çevresini içine alacak şekilde yaygınlaşması, şiddetin önlenmesi ve azaltılması konusundaki çalışmaları hızlandırmıştır. Şiddetin önlenmesindeki ana amaç, risk altındaki ya da risk altında olma olasılığı olan bireylere ulaşmak ve onları koruyu etmenler adı verilen bazı yeterlik ve becerilerle donanımlı hale getirmektir

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

(Terzi, 2008). Çocukların gelişimini önemli oranda etkileyen şiddete, bazen aile ortamında, bazen okulda, bazen de arkadaş çevresinde karşılaşılmaktadır (Deveci, vd., 2008). Aydoğan ve Özyürek (2013), okul öncesi dönem çocuklarda şiddet davranışlarını inceledikleri çalışmalarında, okul öncesi öğretmenlerinin şiddetin önlenmesinde aile eğitiminden sonra toplumun eğitimi, öğretmen eğitimi ve son sırada ise çocuk eğitiminin gerektiği görüşünde olduklarını bulmuşlardır.

Şiddet, toplumsallığın yaşandığı her yerde değişik şekillerde ve farklı içerikle kendini gösterebilmektedir (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Raporu, 1998). Hemen her ortamda ve toplumun her kesiminde görülebilen, her iki cinsiyetten ve çocuk, genç, yetişkin, yaşlı her yaştan bireyler arasında, bir bireyin diğerine veya bireylerin birbirine şiddet uygulaması şeklinde tanık olunan her türden şiddet uygulamalarının belki de en az olması gereken yer ailedir. Aile, yapısı itibariyle bireye güvenli bir ortam sunması beklenen bir birimdir. Karşılıksız sevgi, anlayış, saygı, birlik ve beraberlik içinde ömür boyu mutluluk yapılan evliliklerin beklenilenin aksine şiddet uygulanan bir ortama dönüşmesini önlemek için toplumun tüm kesimlerinin üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi gerekmektedir. Yasal düzenlemelerin yaptırım gücünü kullanmak yanında, şiddet ortaya çıkmadan önce tedbirlerin alınması kapsamında, başta güvenli ve huzurlu bir ortamda çocuklarına örnek teşkil edecek anne babalar olmak üzere toplumdaki tüm bireylerin ve birimlerin, konuyla ilgili farkındalıklarının artırılmasının önemli olduğu söylenebilir. Şiddetle ilgili konuların bilinmesi ile toplumun sağlının korunması daha mümkün olabilecektir. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet konularında toplumsal farkındalık yaratmak önem teşkil etmektedir.

5. KAYNAKÇA

Ayan, S. (2007). Aile içinde çocuğa yönelik şiddet (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Aydoğan, Y. ve Özyürek, A. (2013). Okul öncesi dönem çocuklarda şiddet davranışları, Uluslar arası Hakemli Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi, 1(2):1-18.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1998). Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet, T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, No:113. Ankara:Başbakanlık Basımevi.

Battaloğlu-İnanç, B., Çifçi, S. ve Değer, V. (2013). Mardin ili ilköğretim

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

okulu öğrencilerinin fiziksel şiddete maruziyetleri ve yaklaşımları, Türk Pediartri Araştırmaları Dergisi, DO I: 10.4274/tpa.508, ss.226-234.

Deveci, H., Karadağ, R. ve Yılmaz, F. (2008). İlköğretim öğrencilerini şiddet algıları, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, www.esosder.org. 7(24):351-368.

Frias-Armenta, M. (2002). Long-terme effects of child punishment on mexican women: a structural models, Child Abuse&Neglect, 26:371-386.

Haskan, Ö. ve Yıldırım, İ. (2012). Şiddet Eğilimi Ölçeği'nin geliştirilmesi, Eğitim ve Bilim, 37(163):165-177.

İşıker, F. (2011). Televizyon yayınlarında şiddet, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, T.C. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. [http://www.rtuk.org.tr/upload/UT/21.pdf, 01.07.2013].

Kapcı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37(1):1-13.

Kaptan, S. (1998). Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri (Geliştirilmiş 11. Baskı), Ankara: Tekışık Web Ofset.

Karınca, E. (2011). Sorularla Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, Ankara Barosu Başkanlığı Yayını, Ankara: Afşaroğlu Matbaası.

Narmamatova, T. (2010). Görsel medyanın çocuklar üzerindeki etkisi: Şiddet içerikli bilgisayar oyunları örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.

Sezer, Ö. (2008). Çiftler arası şiddeti kabul ölçeğinin türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9(16):1-15.

Şahin, N. ve Dişsiz, M. (2009). Sağlık çalışanlarında aile içi şiddete yönelik tutum öçleği geliştirme çalışması, Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi. 6(2): 264-274. Erişim: http://www.insanbilimleri.com.

T.D.K. (2013). Şiddet. [Erişim: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.527b4737924220.16999483].

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I-10 *** ID:41 K:91*
http://www.akademikbakis.org

Tirosh, E., Shechter, S. O., Cohen, A. & Jaffe, M. (2003). Attitudes towards corporal punishment and reporting of abuse, Child Abuse&Neglect, 27:929-937.

Vahip, I. ve Doğan Avşargil, Ö. (2006). Aile içi fiziksel şiddet ve kadın hastalarımız, Türk Psikiyatri Dergisi, 17(2):107-114.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

XVI. YÜZYILDA AHISKA SANCAĞI'NIN ASPİNZA NAHİYESİ'NDE SOSYAL VE EKONOMİK YAŞAM

Shota BEKADZE

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi A.B.D.

Özet: 312 yıl (1266-1578) Samtskhe Atabeyleri ve 250 yıl (1579-1829) Osmanlı Devleti'nin Çıldır Eyaleti'nin sınırları içerisinde yer alan Aspinza Nahiyesi günümüzde Gürcistan Cumhuriyeti Samtskhe-Cavaheti Bölgesi'nin Aspinza Belediyesi'nin sınırları içerisinde bulunmaktadır. Aspinza ve çevresi 9 Ağustos 1578 Çıldır Meydan Savaşı sonrasında Osmanlı hakimiyetine geçmiş ve Çıldır Beylerbeyliği'nin Ahıska Sancağı'na bağlı Aspinza Nahiyesi'ni oluşturmuştur. Son 50 yılda Osmanlı tahrir defterlerinin incelenmesine geniş yer verilse de Osmanlı'nın düzenlediği ve Dil, Tarih, Coğrafya ve Onomastika hakkında çok değerli bilgiler içeren 1595 tarihli "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" gibi çok değerli bir hazine bu çalışmaların dışında kalmıştır. Çalışmamızdaki amaç, 1595 tarihli "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" tahrir defterine göre Aspinza Nahiyesi'nin sosyal ve ekonomik yapısını tespit etmek ve nahiye onomastikası hakkında bilgi vermektir. Çalışmamızda Aspinza'nın etimolojisi, coğrafi konumu, kısa tarihi, nüfusu ve halkın dini mensubiyeti hakkında bilgiler verildikten sonra, 1595 tarihli "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" tahrir defteri ışığında şehrin sosyal-ekonomik hayatı defterdeki kayıtlara göre tahlili yapılarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Aspinza Nahiyesi ile ilgili bilgiler ilk defa olarak günümüz türkçesine çevrilmiştir. Umut ediyoruz ki, çalışmamız, "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" tahrir defterinin tam metninin günümüz türkçesine çevrilmesinde, onun tahlilinde ve değerlendirilmesinde önemli adımlardan olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Gürcistan, Samtshe-Cavaheti, Aspinza Nahiyesi

THE SOCIO-ECONOMIK LIFE IN ASPINDZA PROVINCE OF AHISKA SANJAK[1] IN THE XVI CENTURY

Abstract: Aspindza province were situated inside the teritory of Samtskhe Atabey'sfor 312 years (1266-1578) and 250 years inside Ottoman Empire (1579-1928). Today it is situated inside Samtskhe-Javakheti region, in the municipality of Aspindza, Georgia. Aspindza and its surroundings became the part of Ottoman state after the war of Childir on 9th august, 1578 and became the province of Childir Beylerbeyi[2] of Ahiska Sanjak. In the last 50 years there was given a big attention was given to the state recordings of Ottoman State, but the ''Defter-i Mufassal Vilayet-i Gurcistan'' dated 1595 that was very valuable treassure was one of the exaption-it includes valuable information about language, history, geography and onomastics. Our main purpose in this studies is to identify the social and economic structure and onomastic of Aspindza province according to the "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gurcistan" dated 1595. Besides, we for the first time translated some part of ''Defter-i Mufassal Vilayet-i Gurcistan'' into modern Turkish and give some ideas about the social and economic life of Aspindza province according this

[1] ***Sanjaks were administration divisions of the Ottoman Empire***

[2] ***Bey of the beys, governor of beylerbeylik. The highest rank in the provincial government of the Ottoman Empire.***

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

recordings. We hope that this studies of ‘‘Defter-i Mufassal Vilayet-i Gurcistan’’ will be a good step towards more detaild research, analysis, evalation and the whole translation in modern Turkish, of the future of the State recordings.

Key Words: Ottoman State, Georgia, Samtskhe-Javakheti, Aspindza Province

1. GİRİŞ: 1595 (1004) TARİHLİ “DEFTER-İ MUFASSAL VİLAYET-İ GÜRCİSTAN” TAHRİR DEFTERİ'NE GÖRE ÇILDIR, NAM-I DİĞER AHISKA EYALETİ’NİN İDARİ TAKSİMATI

Osmanlı Devleti’nde nüfus ve vergi sayımlarında kolaylık olsun diye eyaletler sancaklara, kazalara, nahiyelere ve köylere ayrılmaktaydı. Çıldır, nam-ı diğer Ahıska Eyaleti’nde de bu idari taksimatın sancaklara, nahiyelere ve köylere ayrıldığını görmekteyiz.

1595 Tarihli ‘‘Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan’’ Tahrir Defteri’ne göre Çıldır, nam-ı diğer Ahıska Eyaleti’nde 8 sancak ve bu sancaklara bağlı 28 nahiye var idi. Merkezi Ahıska olan eyaletin sancak ve nahiyeleri şunlardır;

1. Ahıska Sancağı: 1. Güney, 2. Kuzay, 3. Ude, 4. Kvablian, 5. Azğur, 6. Altunkale, 7. Otskhe, 8. Aspinza, 9. Çeçerek nahiyeleri.

II. Khertvis Sancağı: 1. Khertvis, 2. Meşe Cavakhet, 3. Buzmaret nahiyeleri.

III. Akhalkalaki Sancağı: 1. Akşehir, 2. Tmogvi, 3. Nialiskur nahiyeleri.

IV. Çıldır Sancağı: 1. Canbaz, 2. Kanarbel, 3. Kurtkale nahiyeleri.

V. Posof Sancağı: 1. Güney, 2. Kuzay nahiyeleri.

VI. Bedre Sancağı: 1. Bedre, 2. Kaşvet nahiyeleri.

VII. Büyük Ardahan Sancağı: 1. Güney, 2. Kuzay, 3. Meşe- Ardahan nahiyeleri.

VIII. Panak Sancağı: 1. Panak, 2. Kiamhe, 3. Panaskert nahiyeleri (Cikia, 1947: 6-16; 402-409; Abuladze (1979: 80).

Çalışmamızın konusu Ahıska Sancağı’nın 8. nahiyesi olan Aspinza Nahiyesi’dir.

2. ASPİNZA’NIN COĞRAFİ KONUMU VE ETİMOLOJİSİ

41° 34' 26" Kuzey 43° 15' 22" Doğu meridyenleri arasında yer alan Aspinza Fars dilinde “Büyük Yol Üzerinde Olan Otel veya Dinlenme Yeri’’ anlamına gelmektedir. Resmi kaynaklarda Aspinza ismine ilk defa 888 yılında rastlanmaktadır (Cavahişvili, 1983: 102). Aspinza Kasabası aynı isimli belediyenin merkezi olup Ahıska Deresi'nin doğu kısmında, Kura nehrinin sağ tarafında yerleşmektedir. Ahıska’nın Güney-Doğusunun 34 km. yerleşmiş olup deniz seviyesinden 1090 m. yüksekliktedir. Tiflis’ten uzaklığı 248 km.

3. ASPİNZA NAHİYESİ’NİN ONOMASTİKASI

XVI. yüzyıl ve XVII. yüzyılın başları için Mufassal Tahrir Defterleri, Onomastik için birer hazine değerinde kaynaklardır (İnalcık, 1956: 226). Bu bağlamda Osmanlılar tarafından düzenlenen 1595 Tarihli “Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan” Tahrir Defteri Gürcistan

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

Türkolojisi'nin babası sayılan akademisyen Sergey Cikia tarafından gürcü diline tercüme edilmiş ve yayınlanmıştır. 1595 tarihli tahrir defteri Çıldır, nam-ı diğer Ahıska Eyaleti'nden toplanan vergilerin çeşitleri, miktarları, eyaletin sosyal hayatı ve benzerleri hakkında bilgi vermek olsa da Defter Dil, Tarih, Coğrafya, Onomastik için değerli bir hazinedir.

Tahrir defterinde onomastik birimlerin incelenmesi önemli alanlardandır. Onomastik yunanca "onomastikos" kelimesinden gelmektedir. Onoma ad, isim demektir. Onomastik özel isimlerin kökeni ve anlamları ile uğraşan dilbilim dalıdır (www.turkcebilgi.com, 2013).

Onomastik başlıca olarak antroponim (insan adları), toponim (yer adları) ve hidronim diye üç kısma ayrılır.

3.1. Antroponim

Antroponimika Onomastik'in en geniş alanı olup, Lengüistik'te ''İnsan Adları Hakkında Bilim'' anlamına gelmektedir. Antrponimika insan adlarının türemesini, onların gelişmesini ve çağdaş durumunu öğrenmektedir. İnsanları çağırmak, onları birbirinden farklı kılmak için isimler ve değişik adlar meydana gelmiştir (Zelinskiy, 1889: 165; Ahundov, 1961: 576). Dünyada adsız insan yok. Eğer adlar tekrarlanmasaydı dünya nüfusu sayısı kadar isim olurdu. Çağdaş antroponik sistem şöyledir: İsim, Soyadı ve baba adı. XVI. yüzyıl defterlerini incelediğimiz zaman bu sistem ad ve baba adı olarak bilinmekte idi.

1595 Tarihli "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" tahrir defteri kayıtlarında Aspinza Nahiyesi'nde vergi mükellefi olan 385 hane reisi var idi. Bu isimleri onomastik bakımından incelediğimiz zaman şu hususları görmekteyiz;

1. Günümüze kadar gelip ve şu anda da kullanılan isimler: Murad, Zurab, İsfendiyar, Aslan, Simona, Otara, Goça, Hüsrev, Nikoloz, Mamuka, Giorgi, Nodara, Davit, Mirza, İvane, Ramaza, Selman, İmeda, Meraba, Ramin (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148).

2. Unutulmuş ve günümüzde kullanılmayan isimler: Guraza, Maruma, Hulala, Mumare, Yordane, Mahara, Ağdgomel, Varzel, Manase, Batata, Masasa, İmarindo, Estanike, Dongula, Şivaz, Anana, Masura, Romanoz, Ramdula (Cikia, 1947: 129-147).

3. İki ismin birleşmesinden türeyen isimler: Devletbeg, Devletyar, Zamanagül, Gülsedep, Elalmaz, Elyazar, Nurali, Mirveli (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148).

4. "Gül" sözcüğü ile düzelenler: Varazgül, Zamanagül, Gülsedep, Gülia, Hazargül (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148).

5. Defterde şahıs isimleri ile yanı sıra baba adları da verilmiştir. Örnek: Guraza Ağbuğa oğlu, Sarkis Murad oğlu, Kirakoz Şahveli oğlu, Varazgül Hazargül oğlu, Okro Sultana oğlu, Varzel Atoma oğlu, Maharabel Roma oğlu (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148).

6. Defterde bazen baba adları kullanılmayıp ''onun kardeşi'', ''onun oğlu'', "onun torunu'' şeklinde kullanılmıştır: Çolağa onun kardeşi, İsfendiyar onun kardeşi, Yesa onun oğlu, Azariye'nin torunu, Ağdgomel'in torunu, Kodiya'nın torunu, Demetre'nin torunu

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

(Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148).

7. XVI. yüzyılda soyadları kullanılmamakta idi. Genelde baba adı "oğlu" sözcüğü ile birlikte kullanılıyordu. Ahıskalılarda daha sonralar İsme "-gil" eklemekle sülale bildiriliyordu. Aşağı Oşora köyündeki sülaleler: Bağaçgil, Tıgaçgil, Çikogil, Çintligil, Çuçulagil, Gokinagil, Kulogil, Korikgil, Lapagil, Saraçgil, Mutigil, Hokigil, Zodogil, Gogolagiil, Hetergil, Fezogil, Tüfengil, Mollagil /Matangil, Sulagil, Çinkargil, Dringogil.

Aspinza Nahiyesi'ndeki antroponimlerin Türk, Gürcü, Fars, Arap, İvrit, Rum-Yunan menşeli olduğu tespit edilmiştir (Bekadze, 2013: 853-855).

3.2. Toponimler

Onomastik biliminin ikinci kolu olan Toponimler onomastikanın en eski alanlarndan olup yer isimlerinden bahseden bilim dalıdır. Yunanca topos (yer) ve onoma (ad) sözcüklerinden meydana gelmiştir. Aspinza Nahiyesi'nde 41 köy toponiminin olduğu bilinmektedir (Bekadze: 2013: 856). Aspinza Nahiyesi ile ilgili defter kayıtlarındaki toponimleri fiziki coğrafi özelliklerine göre şöyle gruplaştırabiliriz;

3.2.1. Oykonimler

Oykonim yunanca "oykos" (mesken), "onuma" (ad) olup toponimin bir çeşididir. Oykonim "şehir", "kasaba", "köy" tipli yerleşim birimlerini içine almaktadır (Podolskaya, 1988: 192). İlk ve orta çağlarda halkın yaşam tarzının bir parçası olan mezra, yayla, çiftlikleri de oykonim olarak değerlendirmek mümkündür.

3.2.1.1. Rabat- Kale Tipli Oykonimler

3.2.1.1.1. Rabat Kelimesinin Anlamı

Rabat Arapça Ri'bat kelimesinden türetilmiş olup "Güçlendirilmiş", "Güçlendirilmiş Kale" anlamına gelmektedir (www.moeimja.kz, 2013). Ribat devletlerin kara ve deniz sınırlarındaki, önemli noktalarda bulunan sınır karakolu niteliğinde müstahkem yapılardır. İlk ribat, hazret-i Ömer'in halîfeliği zamânında Ukbe bin Nâfî tarafından kuruldu. Zamanla Semerkant'tan Kurtuba'ya, Yemen'den Kırım'a uzandı. Buralardaki ribatlarda oturan evliyâ zâtlar, mücâhit gâzilere ilim ve edep öğretip, cihâd rûhunu ayakta tuttular. Ribatlarda günlük hayat; askerî tâlimler, ilim, ibâdet, sohbet, Kur'ân-ı kerîm okumak ve cihâdla geçerdi. Ribatlar, devlete malını feda eden zenginlerin büyük vakıflarıyla beslenirdi. Türkiye Selçuklularında da görülen ribatlar, Osmanlı Devleti'nde yerlerini şehirlerde ve yol güzergahlarında hanlar ve kervansaraylara bıraktı (www.turkcebilgi.com, 2013).

Orta Asya ve İran şehirlerinde VII ve VIII. yüzyıllarda şehirlerin Rabat kısmında sanatkârlar ve ticaretçiler bulunuyorlardı. IX ve X. yüzyıllarda Doğu ülke şehirlerinde Rabat ekonomi ve politik bir merkez idi. Ahıska'nın Rabat kısmı da Ekonomi, Ticari, Siyasi ve İdari bir merkez idi (Çabaşvili, 1989: 600). XVI. yüzyıl Tahrir defterinde Ahıska'dan başka o bölgede 20'den fazla yaşayış birimlerinde Rabat'ın ismi geçmektedir. Onlardan Ahıska, Ude, Azğur, Altunkale, Otskhe, Aspinza, Çeçerek, Hertvis, Tmogvi, Çıldır, Cak ve diğerlerini göstermek olur.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

3.2.1.1.2. Aspinza Rabat Kalesi

Aspinza'nın fiziki özelliğini oluşturan en önemli yapısı onun kalesidir. Bu kale yüksek bir tepe üzerinde inşa olunmuştur.

Bu kalenin IX-X. yüzyıllara ait olduğu bilinmektedir. Kale Cavakheti'den Samtskhe'ye, Samtskhe'den Tori'ye (Ahıska'nın Kuzey kısmına) giden yolun kontrol noktası idi. Bu kale ilk önce Şalikaşvili hanedanlarının ve daha sonra ise Diasamidze hanedanlarının elinde olmuştur.

Aspinza 1578 yılında Osmanlı-Safevi Savaşı sonucu Osmanlı topraklarına katılmış ve Ahıska Sancağı'nın Aspinza Nahiyesi'nin merkezi haline gelmiştir. 1595 tarihli ''Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan'' tahrir defterine göre Aspinza bağ ve bahçesi ile ünlü olan bir yaşayış yeri olmuştur.

Ahıska Sancağı'nda nahiye merkezi olan Aspinza çok eski bir yerleşim birimi olmakla 50 haneden ibarettir. 1595 tarihli ''Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan'' tahrir defterinde Aspinza karye, yani köy olarak tanımlanmaktadır. Bilindiği gibi, şehrin muhtelif tanımları vardır. Onlardan biri de yerleşim yerinin bir kalesinin bulunmasıdır (Weber, 2003: 105). Burada da kale olduğundan nüfusu az da olsa şehir gibi değerlendirebiliriz. İspenç ve Resm-i hınzır vergilerinden belli oluyor ki, nüfus genellikle gayr-i müslimden ibarettir. Arşivlerde Aspinza hakkında çok enteresan bilgiler vardır: Aspinza büyük toprak sahibine ait köy olup Tizne Çayı'nın kenarında yerleşmiş bulunmaktadır. Ayrıca Aspinza ile ilgili kayıtlarda Karaul Tepesi, Çokor Deresi, Agara Deresi, Şuagora Deresi, Çobaret Dağı toponim bilgilerine de rastlanmaktadır (Cikia, 1958: 177).

1870 nüfus sayımında Aspinza 171 erkek ve 129 kadından ibaret 43 hane yaşıyordu. Aspinza'da 1 Kale, 1 Cami, 2 yıkık ortadoks kilse, 1 okul ve 3 değirmen var idi. Aspinza'nın 3 km. de Kura nehrinin sol tarafında maden sularının olması kayıt altına alınmıştır (Zisserman, 1870: 1-34). 1886 nüfus sayımında ise hane sayısı 55 ve toplam nüfus 375 kişi idi. Bunlardan 194 erkek ve 181 kadın idi (Svod Statisticheskikh Dannıkh o naseleniye Zakavkazskogo Kraya, 1893).

3.2.1.1.3. Rabat Kale-i Kohta.

Kohta Rabat-ı Kalesi muhafız Lukas Keyhüsrev ve Aznaur Hackuva'nın mülkiyetinde idi. Tahrir Defteri'nde Kohta Kalesi Rabat'ı Köyü'nde (Cikia, 1947: 139) 1595 yılında 3 hane vardı. Yıllık vergi miktarı ise 14.000 akçe idi. Kohta Kalesi Oşora Deresi'nde yerleşmekte idi. Tarihi bir yerdir. 1415 yılında Atabey İona ve I. Alexandr arasındakı ilk savaş burada olmuştur (Cikia, 1958: 195).

3.2.1.2. Karye (Köy) Tipli Oykonimler

Nahiyeleri teşkil eden ve tahrir defterlerinde "karye" olarak bilinen köyler tüm çalışmaları tarım ve hayvancılık olan ve sınırları belli edilmiş yerleşim birimlerdir (İnalcık, 1987: XXVIII). Karye kasaba anlamında da kullanılmakta olup büyüklük bildiren sıfatla yan yana kullanılmadığı takdirde büyük bir şehir manasını bildrmezdi (Haıg, 1967: 372).

Zurzel-i Ulya, Mushi, Gora, Sahudabel, Ahalşen, Onğora, İntora-i Ulya, Bovisskaro, Askilvana, Karta, Tamala, Caboet, Betlem, Erkota, Peritskhe, Hvlişa, Ğemze, İdumala, İndusa, Varnet, Rustavi,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

Skaltbila, Kanubar, İncgora, Oşora-i Ulya, Oşora-i Sufla, Ota, Zir, İntora-i Sufla, Mlaşhev, Bokta-i Ulya, Pertiskhev, Karkulani, Mamasminda, Hiduret, Ukan Kulis, Haraba (Bekadze, 2013: 858). Aspinza Nahiyesi'nde en büyük köyü 61 hanesiyle Zurzel köyü (Cikia, 1947: 130). Nahiyenin en küçük yerleşim yeri ise 2 haneli Betlem, Peritskhe, Zir ve Yukarı Bokta (Cikia, 1947: 136-146) köyleridir.

3.2.1.3. Mezra Tipli Oykonimler

Mezra Arapça kelime olup şu anlamları taşımaktadır: 1. Ekime elverişli tarla veya yer; 2. En küçük yerleşim birimi (Türk Dil Kurumu [TDK], 1998: 1556).

Koret (Gora köyü), Agara (Onğora Köyü), Telvana (Mushi Köyü'nde), Şoreta (reayasız coğrafi birim).

3.2.1.4. Ktematonimler

Ktematonim yunanca "ktematos" (eşya) ve "onuma" (ad) kelimelerinden oluşmuştur. Buraya cami, mescit, vakıflar, dükkan, değirmen, bezirhane vb dahildir (Bekadze, 2013: 860). Aspinza Nahiyesi'nde değirmen tipli ktematonim kayıt altına alınmıştır. Bu ktematonimlerin özel adı olmasa da onların sahibinin ve bulunduğu köylerin adı ile adlandırmak olur. Aspinza Rabat-ı Değirmeni, Onğora Köyü Değirmeni, Yukarı İntora Köyü Değirmeni, Karta Köyü Değirmeni, Caboyet Köyü Değirmeni, Erkota Köyü Değirmeni, Hvlişa Köyü Değirmeni, Ğemze Köyü Değirmeni, İdumala Köyü Değirmeni, Varnet Köyü Değirmeni, Rustav Köyü Değirmeni, Yukarı Oşora Köyü Değirmeni, Aşağı Oşora Köyü Değirmeni, Ota Köyü Değirmeni, Papuna Mehrab Aznaur oğlunun değirmeni (Oşora-i Sufla Köyü'nde).

3.2.1.5. Oronimler

Oronim yunanca "oros" (dağ) anlamında olup sıradağları, vadileri, tepeleri, çayırları, tarlaları, bağları, bahçeleri vb içerir (Bekadze, 2013: 860).

3.2.1.5.1. Çayır Oronimleri

Bero Şahaziz'in Çayırı (Aspinza Rabat'ta), Tavşaf Çayırı (Aspinza Rabat'ta), Zoreta Çayırı (Gora Köyünde), Hur Çayırı (Varnet'te), Mamdide'nin Çayırı (İncgola Köyünde), Papuna Mehrab Aznaur Oğlunun Çayırı (Oşora-i Sufla-Aşağı Oşora Köyü'nde).

3.2.1.5.2. Tarla Oronimleri

Bero Şahaziz'in Tarlası (Aspinza Rabat'ta), Mamdide'nin Zemin Tarlası (İncgola'da), Papuna Mehrab Aznaur oğlunun Tarlası (Oşora-i Sufla- Aşağı Oşora Köyünde).

3.2.1.5.3. Bağ Oronimleri

Bero Şahaziz'in Bağı (Aspinza Rabat'ta, Mahu Ener'in Bağı (Aspinza Rabat'ta), Zaal'ın Bağı (Zurzel Köyünün Ğobiyet Mahallesinde), Mamdide'nin Bağı (İncgola'da), Papuna Mehrab Aznaur oğlunun Bağı (Oşora-i Sufla- Aşağı Oşora'da).

3.2.1.5.4. Bağçe Oronimleri

Bero Şahaziz'in Bağı (Aspinza Rabat'ta), Mamdide'nin Bağı (İncgola'da), Papuna Mehrab Aznaur oğlunun Bağı (Aşağı Oşora'da Köyü'nde).

3.2.1.5.5. Harman Oronimleri

Papuna Mehrab Aznaur oğlunun Harman Yeri (Oşora-i Sufla-Aşağı Oşora'da).

3.3. Urbanonimler

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

Urbanonim yunanca "urbanus" (şehir) ve "onuma" (ad) kelimelerinden oluşmuş mahalleleri, sokakları, meydanları vb içermektedir (Bekadze, 2013: 862).

Aspinza Nahiyesi'nde Yukarı Zurzel Köyü'nde Ğobiyet ve Bağlar mahalle urbanonimlerinin isimleri kayıt altına alınmıştır (Cikia, 1947: 130).

3.4. Fitonimler

Fitonimler onomastik birimlerden olup her türlü ağaç ve bitki adlarını içermektedir 1595 Tarihli Tahrir Defteri'ndeki hınta (buğday), şa'ir (arpa), çavdar, erzen (darı), nohut, mercimek ve bakla birer fitonimlerdir (Bekadze, 2013: 862).

3.5. Hidronimler

Hidronim doğada mevcut olan ve insanlar tarafından düzenlenen okyanus, nehir, göl, deniz, körfez, boğaz, kana, baraj, çağlayan gibi su kaynaklarını bildirir (Yatsenko, 1999). Hidronimler ile Hidrotoponomika ilmi meşgul oluyor.

Hidronimlerle ilgili Aspinza Nahiyesi'nde biz Oşora Köyü'nden gelen su ve Kura Nehri potamonilere rastlamaktayız.

3.5.1.Oşora Köyünden Gelen Su

İdumala Köyü ile ilgili kayıtta köyün Oşora Köyü'nden gelen suda İdumala'nın kullanma hakkı olduğu bildirilmiştir.

3.5.2.Kura Nehri

Kura kelimesi Türkçe ve Moğolca'da "yiğit", "kabadayı" anlamına gelir (Gülensoy, 1984: 93). Kura Nehri hakkında Katip Çelebi şöyle yazmıştır: Bu büyük nehir Lori deresini geçerek Ahıska'nın güney kenarından akıp, Ahıska'nın Güney-Doğu'sundan kuzeye Lori kalesine gider. Oradan da Tiflis'e gider (Katip Çelebi, 1145: 408).

Türkiye'de Kuzey-Doğu Anadolu'nun Türkiye'de Kuzey-Doğu Anadolu'nun Allahüekber ve Yalnızçam (www.ekolojiteknik.com, 2012) dağlarından başlayan Kura Nehri yalnız Ahıska bölgesinin değil, Gürcistan'ın ve hatta Kafkasya'nın en büyük nehridir. Ahıska topraklarından geçen Kura Nehri başlangıcını Türkiye'den 2.742 m yükseklikten alır. Uzunluğu 1515 km (Maruaşvili, 1964: 63) Bunun 906 km Azerbaycan topraklarındadır. Havzasının genişliği 188 000 km^2. Vardzia (Kurbelaşvili, 2012) taraftan Gürcistan topraklarına girip Hertvis, Aspinza, Minadze, Sinis, Sakuneti, Agara, Taşiskari köylerinden ve Borjomi, Gori, Mtskheta, Tiflis, Rustavi şehirlerinden geçtikten sonra Azerbaycan'ın Mingeçevir, Yevlakh, Sabirabad, Şirvan, Salyan şehirlerinden geçerek Neftçala ilçesinde Hazar Denizi'ne dökülür.

4. XVI. YÜZYILDA ASPİNZA'DA EKONOMİK HAYAT

Yollar tarih boyunca şehirlerin ticari fonksiyonu ve önemini aksettiren önemli husus idi. Bu bakımdan XVI. Yüzyılda Aspinza'dan geçen yolları belirtmek çok önemlidir. Şöyleki:

1. Aspinza'dan sağ tarafa Tarihi Cavahet yolu.

2. Aspinza'nın sol tarafa giden yol Batum ve Karadeniz'e çıkış yolu.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

3. Aspinza'dan sol tarafa Ahıska'nın kuzey istikametinde ise İpek Yolu'nun en önemli şehirleri olan Tiflis, Gence, Bakü, Kaşgar, Buhara, Samerkand yolu.

Görüldüğü gibi Aspinza Ahıska gibi stratejik önemle kalmayıp, aynı zamanda ticari bir yolun üzerinde bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin her yerinde olduğu gibi Aspinza Nahiyesi'nde de tarım ve hayvancılık ekonominin temelini teşkil ediyordu. Ekincilik, bağcılık ve hayvancılık hem halkın başlıca meşguliyeti, hem de geçim kaynağı idi.

XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısına dikkat ettiğimizde çok gelişmiş olduğunu görmekteyiz. Aynı durum Aspinza Nahiyesi'nde de söz konusudur. Bu dönemin ekonomik yapısını daha iyi incelemek için gereken en önemli kaynak tapu-tahrir defterleridir. Biz de 1595 Tarihli "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" tahrir defteri ışığında Aspinza Nahiyesi'nin ekonomik yapısını incelediğimiz zaman şunu görüyoruz ki, nahiye XVI. yüzyılda tarım, hayvancılık ve bağcılığın yoğun yapıldığı bir yerdir.

4.1. Aspinza'da Toprağın Tasarruf Şekli ve Taksimatı

Osmanlı Devleti'nde toprak, miri, mülk ve vakıf olmak üzere üç ana bölümden oluşmakta idi. Miri arazinin rakabesi (kuru mülkiyeti) ve tasarruf hakkı doğrudan doğruya devlete ait idi (Cin ve Akgündüz, 1980: 255). Devlet bu toprakları kamu yararına işletebilir ve belli bir görev karşılığı şahıslara has, zeamet ve timar olarak tevcih ederdi (Barkan, 1980: 253). Mülk ve Vakıf arazilerinin kuru mülkiyet hakkı ise vakıf ve mülk sahiplerine aitti. Bu durum Çıldır Eyaleti'nde de geçerli idi. 1595 Tarihli Tahrir Defteri kayıtlarında Aspinza Nahiyesi'nde toprağın taksimatı şöyledir;

4.1.1. Aspinza Rabat-ı Kale'sinde;

a) Mehmed Çavuş Seyid Ali'nin tasarrufunda olan Bero Şahaziz'in bir hisse bağı, bir hisse bahçesi, zemin tarlası ve çayırı için yılda maktu olarak 30 akçe öder (Cikia, 1947: 130).

b) Zaim Elia'nın tasarrufunda olan Mahu Ener Ali'nin bir hisse bağı için maktu olarak yılda 50 akçe öder (Cikia, 1947: 130; Cikia, 1941: 131).

4.1.2. Zurzel-i Ulya (Büyük Zurzel) Köyü'nde;

Kumdan Ağa'nın tasarrufundaki Zaal'ın Ğobiyet Mahallesindeki bağı.

4.1.3. İncgola Köyü'nde;

Mehmed Handan oğlunun tasarrufundaki Mamdide'nin zemini ve çayırı. 2 hisse bağı ve 2 hisse bahçesi.

4.1.4. Oşora-i Sufla (Aşağı Oşora) Köyü'nde;

a) Murat Çavuş'un tasarrufundaki Papuna Mehrab Aznaur oğlunun 1 hisse bağı, 1 hisse bahçesi, 1 hisse harmanı ve tarlası.

b) Elia'nın tasarrufundaki 1 hisse bağ.

Yukarıdaki taksimattan da göründüğü gibi Osmanlı Devleti Aspinza'da Malikane-Divani Toprak Sistemi uygulamıştı. Bu sisteme göre toprağı tasarruf eden Şer'i mahkeme hükümleri gereğince belirlenmiş bir ödenek yapmakta idiler. Geri kalan kısmından ise diğer vergiler ödenmekte idi.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

5. ASPİNZA NAHİYESİ'NİN NÜFUSU

Osmanlı toplumunda en önemli kesim o zamanki adıyla "reaya" teşkil etmektedir. Reaya ekonomik hayatın tarım ve ziraata dayalı olan Osmanlı toplumunda üretimi elinde tutan, çeşitli vergileri vermekte yükümlü olarak devletin tüm hizmetlerini, savaş giderlerini, yöneticilerin masraflarını karşılayan bir sınıf idi.

1595 yılı tahrir defteri çok titizlikle hazırlansa da tam nüfus hakkında her hangi bir kayıta rastlamıyoruz. Ama vergi ödeyecek yaşa gelen şehirli, köylü, evli, bekâr, dul, göçebe her aile reisi adı ve babasının adı ile yazılmış ve "hane" olarak kabul edilmektedir.

Nüfus hesaplanmasında araştırmacılar genel olarak Ömer Lütfü Barkan'ın kabul ettiği "5 kat sayısı" ile çarparak toplam nüfusu bulmaktalar (Dalgalı, 2008: 27). Bazı araştırmacılar da bu sayıyı az bulup onu 7 olarak kabul etmekteler (Göynüç, 1979: 332). Ama biz 7 sayıyı da Ahıska Eyaleti'ne ait etmekte zorlanıyoruz. Zira Ahıska Eyaleti sakinlerinin aile büyüklüğü 5-8 çocuk arasındadır. Bunu Osmanlı hâkimiyeti sonrası yapılan resmi 1870 (Zisserman, 1870: 1-34) ve 1886 (Svod Statisticheskikh Dannıkh o naseleniye Zakavkazskogo Kraya, 1893). nüfus sayımlarında da görmekteyiz. Resmi olan sayımlardaki nüfus ortalaması her hane için 8 kişi olan rakamı nüfus sayı hesaplamalarında kullanılmasını doğru bulmaktayız. Bu durumda Nüfusu = hane x 8 şeklinde olur.

5.1. Rabat Kale Nüfusu

5.1.1. Aspinza Rabat Kale Nüfusu

Nahiye merkezi olan Aspinza'da 50 hane olduğu görülmektedir. Resm-i ispenç ve resm-i hınzır vergi ödemelerinden şu görülüyor ki, nüfus genellikle gayr-i müslimdir. Ayrıca burada piskopos yararına 2 akçelik ödenek görmekteyiz. 50 haneyi 8 katsayı ile çarptığımızda yaklaşık nüfusun 400 kişi olduğunu görmekteyiz. Bu rakam bile kent nüfus hesaplanmasında eksik sayılmaktadır. Çünkü tahrir defterlerinde kadı, asker, idari yöneticiler kayıta alınmamaktadır. Bu yüzden şehir nüfusu genelde tahrir defterlerindekinden fazladır. Kesin sayısı bilinmeyen yukarıdaki zümreler için nüfusun % 15'i kadar bir sayı eklenmektedir (Emecen, 1989: 57). Sayısı bilinmeyen zümreleri % 15 (60 kişi) eklediğimiz zaman Aspinza'nın kent olarak nüfusu 460 kişiden ibarettir.

5.1.2. Kohta Rabat Kale Nüfusu

Kale Muhafızı Aznaur Luka Keyhüsrev'in Kohta Rabat Kalesi'nde 3 hane vardı. Kale nüfusu 3 x 8= 24 neferden oluşmaktadır.

Rabat Kalelerin toplam nüfusu 460 + 24 = 484 kişi.

5.2. Kırsal Nüfus

Kırsal nüfus köy, mezra ve mahalledeki hane reislerinin sayını 8 katsayı ile çarparak bulabiliriz. Tahrir defterinde Aspinza Nahiyesi'nde Rabat Kalelerin hane sayısını nahiyenin toplam hane sayısından düşersek köylerdeki hane sayısı 385-53= 332 haneden oluşmaktadır. Bunu da 8 katsayı ile çarptığımızda kırsal nüfusu bulmuş oluyoruz. Yani 332 x 8 =2656 kişi.

Aspinza Nahiyesi nüfusu nahiyede bulunan coğrafi birimlerin tümünden ibarettir. Şöyleki;

Rabat Kalelerin nüfusu: 484 kişi,

Kırsal Nüfus: 2.656 kişi

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

Aspinza Nahiyesi'nin toplam nüfusu: 3.140 kişidir.

5.3. Yerleştirme

Aspinza Nahiyesi 1595 yılında Çıldır, nam-ı diğer Ahıska Eyaleti Ahıska Sancağı'na bağlı olup nüfusu hakkında tam bilgi verilmemekte ve yalnız hane reislerinin isimleri ve baba adları yazılmaktadır. 12.000 akçe ödeyen reayasız 6 köyün nüfusunun neden olmadığı hakkında elimizde tam bilgi bulunmamaktadır. Diğer 2 Rabat Kale ve 33 köyde ise 385 hane bulunmakta idi. Aspinza Nahiyesi'nin tahririne Aspinza Rabat Kalesi ile başlanmış olup Peritskhe Köyü'nün yanında yerleşen Harabe köyü ile bitmiştir. Aspinza Nahiyesi tahririnin incelediğimizde görüyoruz ki, burada hane reislerinin isim ve baba adları, onların ödedikleri ispenç, marhasiya, bad-i heva, tarım ürünlerinin miktarları ve onların tahrir kıymetleri, hayvancılık, bostancılık, ve diğer ticari faaliyetlerden alınan vergilerin haricinde her hangi bir nüfus kaydı bulunmamaktadır.

6. ASPİNZA NAHİYESİ'NDE ÜRETİMİ YAPILAN TARIM ÜRÜNLERİ VE ONLARDAN ALINAN VERGİLER

XVI. yüzyıl sonlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik gücü tarım ve hayvancılığa dayanmakta idi. Bu Ahıska Sancağı'nın Aspinza Nahiyesi'nde de aynen görülmekte idi. Aspinza Nahiyesi'nde çeşitli tarım ürünlerinden buğday, arpa, çavdar ve erzen (mısır), nohut ve mercimek de yetiştirilmekte idi. Nahiyede bağ, bağçe ve bostan tarımı da mevcut idi. Aspinza Nahiyesi'nden vergi olarak toplanan 370.596 akçenin 312.634 akçesi tarım ürünlerinden ve hayvancılıktan alınan vergiler teşkil etmekte idi. Bu da Aspinza Nahiyesi'nden alınan tüm verginin yaklaşık % 84'ünü bulmakta idi.

6.1. Hububat Üretimi

6.1.1. Şa'ir (Arpa)

Şa'ir Arapça arpa demektir (Parlatır, 2011: 1554) . Arpa Aspinza Nahiyesi'nde tarım ürünlerinden ilk sırada bulunmakta idi. Arpanın vatanı Arabistan, Sinay ve Kafkasya'dır. Kafkasya'dan Merkezi Avrupa'ya yayılmış ve XVI. Yüzyılda Avrupa'nın en önemli tahıl ürünlerinden biri olmuştur (Evstigneev, 1972: 8).

Bu bitki çok dayanıklı olup buğdayın ekilmediği yerlerde de ekilip ürün verebilir. Daha çok hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Defterde arpa " şair" olarak adlandırılmaktadır. Arpa vergisinin miktarı 13.920 kile, tahrir kıymeti ise 139.200 akçedir. Kilenin Gürcistan Kanunnamesi'nde miktarı gösterilmediğinden biz İstanbul kilesini baz almayı uygun buluyoruz. Zira o zamanlar İstanbul başkent idi ve çok yerde İstanbul kilesi ölçü olarak baz alınmakta idi. 1 kile 25,656 kg'a denk gelmekte idi (İnalcık, 2000: 444). Tahrir defteri bilgilerine göre arpanın bir kilesinin kıymeti 10 akçedir. Gürcistan Kanunnamesi'ne gereğince 1/5 vergi alındığına göre Aspinza Nahiyesi'ndeki üretim 69.600 kile olmaktadır. Kilesi 10 akçe olan arpanın 1 kg fiyatı 0,39 akçe olmaktadır.

6.1.2. Hınta (Buğday)

Hınta buğday demektir (Parlatır, 2011: 628). Aspinza'da buğday arpadan sonra

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

ikinci sırada idi. Buğdayın vatanı Mezopatamya'dır. Buradan tüm dünyaya yayılarak Kolumb'un karavalı ile Amerika kıyılarına kadar ulaşmıştır (Evstigneev, 1972: 8). Buğday temel gıda maddesi olduğundan Aspinza Nahiyesi'nde bu ürünün üretimine çok önem veriliyordu. Defterde bu verginin ismi "hınta" olarak geçmektedir. Şehirden 11.330 kile buğday vergisi alınıyordu ki (Cikia, 1947: 21; Cikia, 1941: 24), bunun da tahrir değeri 135.960 akçe idi (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148). Gürcistan Kanunnamesi gereğince halktan 1/5 vergi alındığına göre toplam üretimin 56.650 kile olduğunu görmekteyiz. Genel olarak kişi başına 1.8 kile buğday düşmektedir. Tahrir defterinden belli olduğuna göre 1 kile buğdayın fiyatı 12 akçedir. Bu durumda 1 kg buğdayın fiyatı 0.47 akçeye denk gelmektedir.

6.1.3. Çavdar

Buğday ve arpadan sonra üretim olarak üçüncü sırayı çavdar almaktadır. Çavdarın tarihi çok eski olup vatanı Çin'dir. Çin kültür anıtları ülkede 5000 yıl önce çavdar yetiştirilmesini kanıtlamaktadır (Evstigneev, 1972: 8). Çavdar serin yayla iklimini sever. Hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Çavdardan alınan vergi miktarı 1.288 kile olup onun da tahrir kıymeti 12.880 akçedir. Aspinza Nahiyesi'nde çavdarın üretimi 6.440 kiledir. Çavdarın bir kilesinin fiyatı 10 akçedir.

6.1.4. Erzen

Aspinza Nahiyesi'nde üretimi yapılan bir diğer ürün de erzen başlığı altında vergi tahsil edilen darıdır. Mısırın tarihi M.Ö birkaç bin yıl öncelere ait olup vatanı Güney Amerika'da Peru, Şili ve Boliviya'dır (bazılarına göre ise Ekvador ve Kolumbiya'dır). Hindular daha sonra Orta Amerika ve Meksika'ya getirmişlerdir (Evstigneev, 1972: 13). Avrupalılardan mısırla ilk tanışan Kristof Kolomb olmuştur. O, mısır bitkisini 1492 yılında Küba adasında görmüş ve şöyle demiştir: "Ben Mais isminde bitki gördüm" (Evstigneev, 1972: 13).

Buğdaygillerden olan darı insan gıdası olarak kullanıldığı gibi hayvan yemi olarak da kullanılmaktaydı. Darı olarak bilinen bu ürün günümüz Türkçesinde kullanılan mısırdır. Ahıskalılar buna ''Lazut" derlerdi. Mısır anlamına gelen darı kelimesi günümüzde Azerbaycan resmi dilinde hala da kullanılmaktadır. Aspinza Nahiyesi'nde erzen vergisi 428 kile olup bunun da tahrir kıymeti 4.280 akçedir. Tahrir kıymetinden de görüldüğü gibi erzen'in 1 kilesinin fiyatı 10 akçedir. Yani 1 kg erzen 0,39 akçeyi bulmaktadır. Erzenin üretim miktarı 2.140 kiledir.

Böylelikle, Aspinza Nahiyesi'nde kişi başına düşen üretim miktarı arpa 22 kile, buğday 18 kile, çavdar 2 kile, erzen 0,7 kile olmuştur.

7. ASPİNZA NAHİYESİ'NDE HAYVANCILIK VE BUNLARLA İLGİLİ DİĞER VERGİLER. ARICILIK

7.1. Adet-ağnam

XVI. Yüzyıl sonlarında zirai ürünlerden sonra en büyük gelir kaynağı hayvancılık idi. Aspinza Nahiyesi köylerinde meskun bulunan halk koyun, keçi beslemekte idi. Ahalisi ortadoks olan nahiyede domuzculuk da gelişmişti. Mufassal

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

Defterde Adet-i ağnam adı ile kaydolunan koyunculuk hayvancılıkta ilk sırada yer almakta idi. Ondan alınan vergiye de adet-i ağnam denirdi. Bu vergi koyun ve keçiden Nisan-Mayıs aylarında alınırdı. Çünkü bu aylarda keçi ve koyunlar yavrulayırdı. Gürcistan Kanunnamesi gereğince 2 koyuna 1 akçe (Akgündüz, 1994: 580) alınması kanunlaştırılmıştı. Aspinza Nahiyesi'nden toplam 6.330 akçe ağnam (Cikia, 1947: 129-147) vergisi alınırdı. Kanun gereğince 2 koyuna ve 2 koyunlu kuzuya 1 akçe alındığından bu nahiyede toplam 12.660 küçükbaş hayvan vardı. Nahiyede her hane ortalama 33 koyun yetiştirilmekte idi. Sancakta küçükbaş hayvancılıkla hem orda mukim ahali, hem de göçebeler uğraşırdı. Aspinza Nahiyesi'nin Onğora, Karta, İdumala, İndusa, Yukarı Bokta köyleri 350 akçelik "adet-i ağnam" vergisiyle 1. sırayı paylaşmaktadır (Cikia, 1947: 129-147). İncgola köyü 20 akçe "adet-i ağnam" vergisi ile sonuncu yerdedir. Aspinza Rabat-ı Kale'de, Mushi, Ahalşen, Kanubar ve Aşağı Bokta köylerinde ise koyunculuk yapılmamakta idi (Cikia, 1947: 129-147).

7.2. Resm-i Hınzır

XVI. Yüzyıl sonlarında Aspinza Nahiyesi'nde koyunculuktan sonra domuzculuğun geliştiğini görmekteyiz. Nahiyeden "Resm-i hınzır" adı ile toplanan domuz vergisinin miktarı 3.305 akçe idi (Cikia, 1947: 129-147). Kanunname'ye göre her domuzdan bir akçe alındığından nahiyedeki domuz sayısı 3.305 baş olduğu kayıtlardan belli olmaktadır.

7.3. Arıcılık

Gürcistan Vilayeti Kanunnamesi'ne göre "resm-i küvare öşr'i aselden bedel olarak her kovandan ikişer akçe alınır" şeklinde bal öşrünün kovan başına akçe olarak tahsil edildiği yazılmaktadır (Akgündüz, 1994: 580). Defterde Resm-i Küvare olarak vergi çeşidinin bulunması bu bölgede arıcılığın olması ve balcılık yapıldığını göstermektedir. Arıcılığın tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Arıların ürettiği bal, içinde olan vitaminlerle insanlar için tarih boyunca şifa niteliğinde olmuştur. Arıcılık kutsal sayılan bir meslek olmuş, arı ve arı ürünlerine bütün dinlerde itibar edilmiştir. Kur'an'da bu konuya dikkat çekilmiştir. Kur'an-ı Kerim'in 16. suresi olan Nahl suresinin 68, 69. ayetlerinde şöyle buyrulmaktadır: "Rabbin bal arısına vahyetti: "Dağlarda, ağaçlarda ve onların kurdukları çardaklarda kendine evler edin. Sonra meyvelerin tümünden ye, böylece Rabb'inin sana kolaylaştırdığı yollarda yürü-uçuver. Onların karınlarından türlü renklerde şerbetler çıkar, onda insanlar için bir şifa vardır. Şüphesiz düşünen bir topluluk için gerçekten bunda bir ayet vardır."

Matematikin babası Pisagor yazıyordu ki, 90 yaşına gelmesine sebep sürekli bal yediği içindir (Evstigneev, 1972: 72).

İbni Sina uzun ömürlülük için balın yenilmesini öneriyordu. O diyordu ki, eğer gençliğinizi korumak istiyorsanız bal yiyiniz. İbni Sina 45 yaş üzerinde olanların sürekli bal yemelerinin gerektiğini söylemekte idi (Evstigneev, 1972: 72-73).

Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer eyaletlerinde olduğu gibi, Çıldır, nam-i diğer Ahıska olan eyalette de arıcılığa önem verilmişti. Zaten Ahıska Sancağı'nın coğrafi konumu arıcılık için son derece uygun koşullara sahip idi. Aspinza Nahiyesi'nde Resm-i Küvvare adı altında

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

alınan verginin miktarı 3.235 akçedir (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148).

7.4. Balıkçılık

Osmanlı Devleti'nde balıkçılık tatlı sularda yapıldığı gibi tuzlu sularda da yapılmakta idi. Tatlı suyu olan Kura Nehri'nin Niala köyü sınırından Toba köyü sınırına (Rustavi Köyü sınırı hariç) kadarki kısmından alınan 2.000 akçelik vergi Aspinza Nahiyesi'ne ait edilmişti (Cikia, 1947: 147). Günümüzde Kura Nehri'nde sazan türleri (Cyprinidae familyası), yayın balığı (silirus glanis), dağ ve dere balığı (salmo trutta macrostigma veya fario), tatlı su kefali (L. cephalus), tahta balığı, turna balığı ve gümüş balığı mevcut idi(www.ardahan-cevre orman.gov.tr, 2012).

7.5. Resm-i Yonca ve Giyah, Resm-i Yaylak, Resm-i Yatak

Hayvancılıkla ilgili vergilerden olan yonca ve giyah, yaylak ve yatak vergileri Aspinza Nahiyesi'nden alınmakta idi. Bu nahiyeden alınan yonca ve giyah vergisi olarak 4.925 akçe, yaylak vergisi olarak 1.963 akçe, yatak vergisi olarak da 536alınmakta idi.

Yaylak, köy halkının yaz mevsimini geçirmek için olan yerleridir. Resm-i Yaylak dışarıdan gelen halkın hayvanlarının, özellikle koyunlarının kışlamasından alınan vergidir. Defterde bazen resm-i yaylak ve resm-i yatak olarak, bazen de ikisi bir arada vergilendirilmiştir. Aspinza Nahiyesi'nde bu vergi resm-i yaylak ve resm-i yatak adları altında kayıt olunmuştur. Yaylak vergisi sürülerini başka bir tımarda ve miri yaylaklarda otlatan sürü sahipleri ve konar-göçer raiyetten yılda bir defaya mahsus alınan vergidir. Gürcistan Kanunnamesi'ne göre kışlayan her sürüden 1 koyun alınması uygun görülmüştür (Akgündüz, 1994: 580). Sürü az olduğu zaman 10 koyuna 1 akçe alınması kanun gereği olmuştur.

8. ASPİNZA NAHİYESİ'NDE BAKLİYAT

Araştırma kaynağımız olan tahrir defterine göre bakliyat türleri şunlardır: nohut, mercimek ve bakla. Bunların üretim miktarının az olmasına rağmen Aspinza Nahiyesi'nde yetiştirilmekte idi.

8.1. Nohut

Nohut farsça nehud kelimesinden olup yemeklik bitkidir (Eyüboğlu, 2004: 496). Aspinza Nahiyesi'nde nohudun vergi miktarı 14 kile olup (Cikia, 1947: 21; Cikia, 1941: 24), onun da tahrir değeri 420 akçedir (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148). Bu da 1 kile nohudun 30 akçe olduğunu göstermektedir.

8.2. Mercimek

Mercimek Fars dilinde olan merdümek (adamcık, gözbebeği) kelimesinden türenmiştir (Eyuboğlu, 2004: 481). Bunun üretimi buğday ve arpaya göre çok azdır. Aspinza Nahiyesi'nde mercimeğin vergi miktarı 17 kile, onun tahrir kıymeti ise 340 akçedir (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148). Aspinza Nahiyesi'nde 1 kile mercimeğin fiyatı 20 akçe olarak belirlenmişti.

8.3. Bakla

Aspinza Nahiyesi'nde yetiştirilen 3. bakliyat türü bakladır. Bu nahiyeden bakladan alınan vergi miktarı 2 kile olup

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

onun da tahrir kıymeti 30 akçedir. 1 kile baklanın fiyatı 15 akçedir.

9. ASPİNZA NAHİYESİ'NDE BAĞCILIK VE BOSTANCILIK. ŞIRA

1595 tarihli Tahrir Defteri'ne göre Aspinza Nahiyesi'nde hububat ve bakliyat üretiminin yanında bağcılık ve meyveciliğin de önemli yeri vardı. Bağcılık ve meyvecilikle ilgili vergi çeşitleri resm-i meyve, resm-i bostan ve şıra adı altında kayıt olunmuştur.

9.1. Meyve

Meyve fars dilinde mive kelimesinden türemiş olup yemiş anlamını taşımaktadır (Eyuboğlu, 2004: 483). Türkçede ise bu anlamını değiştirerek elma, armut ve s. ürünlerin ortak adı şeklinde kullanılmış ve şu anda da kullanılmaktadır. Aspinza Nahiyesi'nden resm-i meyve adı altında 2.335 akçe vergi alınıyordu (Cikia, 1947: 129-137; Cikia, 1941: 130-148). Nahiyede olan meyvelerin çeşit ve miktarları hakkında bilgi edinemiyoruz. Çünkü meyve öşrü kayıt olunurken yalnız verginin bedeli akçe olarak yazılmıştı.

9.2. Bostan

Bostan, Fars dilinde bu, buy, yani koku ve stan, yer, ülke, yöre anlamlarını veren iki kelimeden teşkil olunmuştur. Bostan'ın güzel kokulu çiçeklerin bulunduğu yer anlamını taşımaktadır (Eyuboğlu, 2004: 96). Tabii Türkçede bu anlamı değişmiş ve yemeklik yeşil bitkilerin yetiştirildiği yer anlamını benimsemiştir. Defterde Resm-i bostan adı altında hangi ürünlerin olduğu ayrıntılı yazılmamıştır. Bostanın aynı zamanda kavun-karpuzun ortak adı olduğunu bildiğimizden Aspinza Nahiyesi'nde bostan vergisi adı altında kavun, karpuz gibi ürünlerin olduğu muhakkaktır. Tahrir dökümünden de göründüğü gibi Aspinza Nahiyesi'nden resm-i bostan adı altında 2.770 akçe vergi alınıyordu.

9.3. Şıra

Şıra – farsça şire kelimesinden alınıp bunun da kökü Latinceye dayanmaktadır. Laticanın siraeum kelimesi üzüm suyu anlamına gelmektedir (Eyuboğlu, 2004: 483). Budin ve Ahıska gibi ortodoks eyaletlerde şıra şarap anlamında kullanılmakta idi. Şıra üretimi Ahıska bölgesinde çok eskiden yapılmakta idi. En eski şarapçılık örneği 8000 yıl öncesine ait olup, bunun da Gürcistan'da olduğu keşfedilmiştir (Beluck, 2003).

Şıra üzümden alınır. Üzüm yetiştirme Ahıska Sancağı'nda en önemli ekin alanlarından biridir. Ahıska Sancağı yalnız Osmanlı Devleti'nde değil bütün dünyada yüksek alanda ve dağlık yerlerde üzüm yetiştirilen tek bir bölgedir. Ahıska Eyaleti'nde en kaliteli üzüm çeşitleri yetiştirilmekteydi.

Genelde üzüm bağları Kura, Posof ve Kvablian nehirlerinin Güney, Güney-Doğu ve Güney-Batı kısımlarında daha iyi yetişmekte idi. Buranın üzümlerinden alınan şıra Ahıska'nın Güney Nahiyesi'nde teraslar üzerinde yetiştirilen üzüm şırasından daha kaliteli idi.

Aspinza Nahiyesi'nden şıradan alınan vergi miktarı ağırlık olarak 1.180 men ve onun da tahrir değeri 9.440 akçe idi (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148). Gürcistan coğrafyasında "menn" ağırlık ölçüsü olarak şıra ölçümlerinde kullanılmıştır (Cikia, 1947: 129-147;

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

Cikia, 1941: 130-148). Halil İnalcık'a göre menn 12 okka, yani 15,388 kg olmak üzere ağır ve 6 okka, yani 7,694 kg olmak üzere hafif olarak ikiye ayrılır (İnalcık, 2003: 248). Ayrıca bölgeye yakın olan Erzincan'da 1 men'in değeri 6,157 kg., Harput'ta 5.773 kg. ve Diyarbakır'da ise 5.067 kg.'a denk gelmekteydi (Hınz Walter, 1990: 26). " Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" Tahrir Defteri vergi değerlerinden anlaşıldığı gibi 1 menn 8 akçedir (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148). Şarapçılık Gürcistan'da en eski tarihten mevcuttur. M.Ö. öncesi III. Yüzyılda Gürcistan'da üzüm bağları mevcut idi (Evstigneev, 1972: 87). Şota Rustaveli yani XII. Yüzyıl Maddi Medeniyet anıtları Gürcistan'da üzümcülük ve şarapçılığın çok geliştiğini bildirmektedir.

10. ASPİNZA NAHİYESİ'NDE REAYADAN ALINAN ŞAHSA AİT VERGİLER

10.1. İspenç Vergisi

1595 yılında Tahrir kayıtları yapılırken Aspinza Nahiyesi halkı gayrimüslim idi. Bu yüzden onlar İspenç vergisini ödemeye tabi tutulmuşlardı. İspenç topraklı, topraksız, evli veya bekâr olduğuna bakılmaksızın, buluğ çağına erişmiş, köylü göçebe, şehir ve kasabada oturan her gayrimüslim erkekten alınan örfi bir baş vergisidir (Barkan, 1988: 393).

Osmanlı fethettiği yerlerde ziraati artırmak için reayaya maksimum kolaylık sağlanırdı. Ahıska Eyaleti taşlık ve verimsiz olduğundan tarımla uğraşan Hristiyan halktan ancak ispenç olarak 25 akçe alınırdı (Akgündüz, 1994: 578). Onlardan Gürcistan Kanunnamesi gereğince çift vergisi, dönüm vergisi ve yarım vergi alınmazdı. Aspinza Nahiyesi'nde tarım ve hayvancılıkla uğraşan 385 nefer hane reisinden toplam 9.625 akçe ispenç vergisi alınmakta idi (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148).

10.2. Bad-i Heva Ve Resm-i Arus

1595 tarihli tahrir defterinde Bad-i Heva ve Resm-i Arus birlikte kaydolunmuştur. Bunları ayrı ayrı şöyle açıklayabiliriz:

10.2.1. Bad-i Hava Vergisi

Aspinza Nahiyesi'nde Arızi vergilerden olan bad-i hava ve resm-i arus hep birlikte belirtilmişti. Şahsa ait vergi çeşitlerinden olan bad-i hava, giderlerinin bir kısmını sancakbeyi, diğer kısmını da tımar sahibi sipahi aldığı için bazen nısf-ı bad-i hava olarak kaydedilmiştir (Cikia, 1947: 133, 135-137, 141, 146).

10.2.2. Resm-i Arus

Resm-i arus veya arusiye bad-i heva grubuna dahil vergilerdendir. Gürcistan Kanunnamesi gereğince arusiye (gelin) vergisi beylerbeyi, sancakbeyi ve tımar sahipleri arazilerinde evlenen bakire kızlardan altmışar akçe, dul kadınlardan otuz akçe alınması uygun görülmüştü (Akgündüz, 1994: 580). Bakire kızın gelin vergisi babası kimin vergi mükellefi ise ona verilirdi. Dul hanımlar kimin toprağında yaşıyorsa vergisini ona veriyordu. Ama büyük tımar sahipleri, avcı kızları, kale muhafızları ve bekarların gelir vergisi padişaha kaydolunuyordu. Defterde bad-i heva ve resm-i arus adı altında Aspinza Nahiyesi'nden toplanan verginin miktarı 7.873 akçedir (Cikia, 1947: 129-147).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

10.3. Resm-i Tapu ve Daştebani

10.3.1. Resm-i Tapu

Bu vergi şehir, köy ve mezralarda yapılan evler için üzerinde olan toprağın öşrünü karşılamak amacıyla alınmakta idi. Bu da toprağın değerine göre tapu vergisi alınmakta idi. Genelde ürün vermeyen veya az ürün veren topraklarda evler yapılırdı. Bu yüzden verginin az ödenmesini sağlıyordu. Ayrıca o bölge halkı verimli toprakları ancak ekin için kullanmaya özen gösteriyorlardı. Bu tarih boyunca hep böyle devam etmişti. Bölge halkının 1944 yıl sürgün öncesi oturduğu evleri görmüş olanlar bizim bu düşüncemizi onaylamış olurlar.

10.3.2. Resm-i Daştebani

Daştebani koruma, kır bekçisi anlamına gelmektedir. Daştebaninin görevi ekinleri, bağ ve bahçeleri korumak idi.

Aspinza Nahiyesi'nde tapu ve daştebani vergisi olarak 6.356 akçe alınmakta idi. Bu vergi çeşidi sancak beyi hassına ait idi. Tahrir defterinde bu iki vergi çeşidi genelde "Resm-i Tapu ve Daştebani" şeklinde kaydolunmaktadır.

10.4. Resm-i Marhasiye

Defter'de resm-i marhasiye adı altında kayıt olan bu vergi çeşidi Ahıska Sancağı'nda kilise vakıfları ve piskoposlara ait arazilerde, piskoposun yararına ödenen vergi idi. Halkın yükünü azaltmak amacı ile Defter-i Cedid-Hakani'de kaydolunduğu gibi bu verginin miktarı hane başına ikişer akçe (Akgündüz, 1994: 581) idi. Fazla alınması uygun görülmüyordu. Aspinza Nahiyesi'nde marhasiye vergisi olarak toplam 656 akçe alınmakta idi.

11. ASPİNZA NAHİYESİ'NDE KETEN ÜRETİMİ- ZEKEREK

Kendir sanayi bitkisi olup mutedil iklimde yetişmekte idi. Bu bitki Osmanlı Devleti'nin Karadeniz kıyılarında Samsun ve Ordu'da, Ege'de, Güneydoğu'da ve Doğu'da Artvin'de yetiştirildiği gibi (Gürçay, 1969: 11) Çıldır Eyaleti'nde de yetiştirilmekte idi. Onun tohumları % 40-45 yağ içermektedir. Bu yağ "Bezir yağı" olarak bilinmektedir. Ketenden yemeklik yağ alındığı gibi boyacılıkta kullanılan keten tohumu yağı da alınmakta idi (Güneş, 1994: 160). Yağı alındıktan sonra tohumların geri kalan atığı hayvan yemi olarak kullanılmakta idi. Tahrir defterinde bu verginin adı "zekerek" olarak geçmektedir. Aspinza Nahiyesi'nde üretilen zekerekten 89 kile vergi alınıyodu ki, bunun da o zamanki tahrir değeri 890 akçe idi (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148). Zekerekle ilgili tahrir dökümüne baktığımızda 1 kile zekerekin fiyatı 10 akçeye denk gelmektedir.

12. ASPİNZA NAHİYESİ'NDE DEĞİRMENCİLİK

XVI. Yüzyıl sonlarında Ahıska Eyaleti'nde bulunan işletmelerin başında değirmenler geliyordu. Değirmenlerden alınan vergi Mufassal defterde "Resm-i Asiyab" olarak kaydedilmiş reayadan alınan vergiler içerisindedir. Değirmenler çalışma süresine göre vergilendiriliyordu. Değirmen vergisi olarak her çalıştırılan değirmen için ayda 5 akçe alınırdı. Yani yıl boyu çalıştırılsa 60

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

akçe, 6 ay çalıştırılsa 30 akçe alınması uygun görülmüştü. Gürcistan Kanunnamesi'nde değirmen vergisi için defterde kaydolunduğu kadar alınsın diye yazılmıştı. Yeni yapılan değirmenler de eski değirmenler kadar vergiye tabi idi. Aspinza Nahiyesi'nde 16 adet değirmen olduğu kayıtlardan belli olmaktadır. Bu değirmenlerden 3 adedi yıl boyu çalışmakta idi. Diğer değirmenler ise suyun yetersizliğinden 6 ay çalışmakta idi. Nahiyede 3 adet harap değirmen vardı. Aspinza Nahiyesi'nden Asiyab vergisi olarak toplam 570 akçe vergi alınmakta idi.

13. SONUÇ

"XVI. YÜZYILDA AHISKA SANCAĞI'NIN ASPİNZA NAHİYESİ'NDE SOSYAL VE EKONOMİK YAŞAM" konulu çalışmamızdan şu sonuçlara varıyoruz:

1. Aspinza Nahiyesi Osmanlı hakimiyetine dahil olduktan sonra Osmanlı İdari Teşkilatı'na göre kurulmuş ve yönetilmiştir.

2. XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde çok ilerlemiş hukuk düzeni vardı. Bu da Ahıska bölgesinden düzenli vergi toplanmasını sağlıyordu. Amerika'nın Princeton Üniversitesi Osmanlı Tarihi Hocası Prof. Heath Lowry'nin dediği gibi "Osmanlılar'ı 600 yıl ayakta tutan vergi sistemi ve adalet" olmuştur.

3. Aspinza Nahiyesi ışığında Kafkaslarda Osmanlı hâkimiyeti yıllarını araştırmak, tanımak, bilmek ve öğrenmek hem Türkiye için, hem Gürcistan ve hem de Kafkas tarihçiliği için büyük önem taşımaktadır.

4. Çıldır, nam-ı diğer Ahıska Eyaleti'nin XVI. yüzyıl sosyal ve ekonomik durumu tahrir defterleri ışığında incelenmemiştir. Aspinza Nahiyesi hakkında olan bu çalışmamız bu konuda gelecekte yapılacak geniş kapsamlı araştırmalar için ileriye doğru atılmış adımlardan olacaktır.

5. Onomastik bakımından zengin bilgilerle dolu olan bu tahrir defteri dil, tarih ve coğrafya bilim adamları için değerli bir kaynaktır.

6. XVI. yüzyıl Tahrir Defteri olan "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" henüz günümüz Türkçesine çevrilmemiştir. Tarafımızdan yapılan Aspinza Nahiyesi'nin günümüz Türkçesine çevrilmesi gelecekte Tahrir Defteri'nin tamamının çevrilmesi ve basılması yolunda önemli olacaktır.

7. Aspinza Nahiyesi hakkında "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" tahrir defteri verilerine bakılarak hem Ahıska'nın, hem de Osmanlı Devleti'nin XVI. Yüzyıl sonlarında diğer kentlerinin sosyal ve ekonomik durumu hakkında fikir sahibi olunacaktır.

14. KAYNAKÇA

Abuladze, S. (1979). Çildiris Vilayetis Caba Davtari 1694-1732 Yılları, Türkçe Metin Gürcüce tercümesiyle, Tbilisi: "Metsniereba"

Ahundov M. F. (1961). Əsərləri. 3 cilddə, II c, Bakı: Az. SSR EA Basımevi

Akgündüz, A. (1994). Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, 7/1. Kitap, Kanuni

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

Devri Kanunnameleri (IV); 7/II. Kitap. II. Selim Devri Kanunnameleri, VI. Bölüm: Gürcistan Eyaleti Kanunnameleri. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları

Aspinzis Kulturuli Dzeglebi- Aspinza Kültür Anıtları http://lemill.net/ content/webpages/aspindzis 2013kulturuli-dzeglebi

Barkan, Ö. L. (1980). "Türk-İslam Hukuku Tatbikatının Osmanlı İmparatorluğunda Aldığı Şekiller; İmparatorluk Devrinde Toprak, Mülk ve Vakıfların Hususiyetil. Toplu Eserler I. İstanbul

Barkan, Ö. L. (1988). "Çiftlik", İ. A., İstanbul: M. E. B. Basımevi

Bekadze, Shota. (2013). "XVI. Yüzyılda Osmanlı Kaynaklarında Ahıska Çevresi ile Bağlı Antroponim ve Toponimlerin Lengüstik Özellikleri", İnternational Symposium on Language and Communication: Exploring Novelties, June 17-19, 2013. İzmir, Turkey, s. 851-864

Belluck, Ram 728 Aralık 2003. Now that's what you call a real vintage: professor unearths 8.000-year-old wine The Independ (Londra)

Cavahişvili, İ. (1983). ''Kartveli Eris İstoria (Gürcü Milletinin Tarihi)''

Cikia, S. (1947). Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan. I. Kitap. Tbilisi: İzdatelstvo Akademii Nauk Gruzinskoy SSR

Cikia, S. (1941). Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan. II. Kitap. Tbilisi: İzdatelstvo Akademii Nauk Gruzinskoy SSR

Cikia, S. (1958). Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan. III. Kitap. Tbilisi: İzdatelstvo Akademii Nauk Gruzinskoy SSR

Cin, H. & Akgündüz, A. (1980). "Türk-İslam Hukuk Tarihi", İstanbul

Çabaşvili, M., (1989). ''Utskho Sitlvta Leksikoni''. Tiflis: Ganatleba Basımevi

Dalgalı, F. (2008). 45 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre Simav Nahiyesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kütahya

Emecen, F. M. (1989). XVI. Asırda Manisa Kazası. Ankara: TTK Yayınları

Evstigneev, G. M., Livşits Y. A. & Singaevskiy, O. N. (1972). "Taynı produktov pitaniya". Moskova: "Pişevaya Promışlennost" Yayınları

Eyuboğlu, İ. Z. (2004). Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü. İstanbul: Sosyal Yayınları

Göynüç, N. (1979). ''Hane'' Deyimi Hakkında''. İÜEFTD, XXXII, s. 332

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

Gülensoy, T. (1984). "Divanü Lügati't-Türk ve Kutadgu Bilig'deki Moğolca Kelimeler Üzerine", Türk Kültürü Araştırmaları, XXII/l-2

Güneş, A. (1994). "XVI. Yüzyıl Başlarından XVII. Yüzyıl Başlarına Kadar Kocaeli Sancağı". Basılmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara

Gürçay, H. (1969). "Urgan ve Urgancılık". Ankara: TED. Sayı: XI, 11

Haig, T. W., (1967). "Karye", İA, C. 6. İstanbul

Hınz, Walter. (1990). İslamda Ölçü Sistemleri (trc. Acar Sevim), İstanbul

İnalcık, H. (1956). "V. Beynelmilel Onomastik İlimler Kongresi". V. Beynelmilel Onomastik İlimler Kongresi (Salamanca, 12-15 Nisan). s. 226. Ankara: TTK

İnalcık, H. (1987). "Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid". Ankara: TTK

İnalcık, H. (2000).''Ağırlıklar ve Ölçüler''. Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, I. İstanbul: Eren **Yayıncılık**

İnalcık, H. (2003). Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600, Çeviren Ruşen Sezer, İstanbul: YKY

Kâtib Çelebi (1145 /1729). Cihannümâ. İstanbul: Dar-üt-tıbaat il Amire

Kura Nehri Bilgi Notu, http://www.ardahan-cevreorman.gov.tr/kura_nehri.pdf (Erişim Tarihi: 24.10.2012)

Kuran-ı Kerim, Nahl Suresi, 68-69. Ayetler

Kurberashvili, L., Mtkvari, http://mtkvari1.blogspot.com/(Erişim Tarihi: 24.10.2012)

Maruashvili, L. (1964). Sakartvelos Pizikuri Geograpia (Gürcistan'ın Fiziki Coğrafyası). Sakartvelos SSR Bunebrivi Pirobebis Zogadi Dakhasiateba da Regionuli Ağseriloba. Tbilisi: Gamomsemloba Tsodna

Max Weber (2003). Şehir: Modern Kentin Oluşumu, (Çeviren Musa Ceylan). İstanbul.

Onomastik Hakkında Ansiklopedik Bilgi http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/onomastik. Erişim Tarihi: 10 Ekim 2013).

Parlatır, İ. (2011). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü (4. Baskı). Ankara: Yargı Yayınları

Podolskaya, N. V. (1988). Slovar russkoy onomastiçeskoy terminalogii. Akademii Nauk SSSR. İnstitut Yazıkoznanıya. Moskva: İzdatelstvo "Nauka"

Ribat. http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/ribat (Erişim Tarihi: 15.01.2013)

Ribat. http://www.moeimja.kz/muzhskie-imena/rabat.html (Erişim Tarihi: 15.01.2013)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92
http://www.akademikbakis.org

Svod Statisticheskikh Dannıkh o Naseleniya Zakavkazskogo Kraya (1893). Tiflis

TDK (1998). Türkçe Sözlük, I-II. (9. Baskı). Ankara

Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan'dan geçen Kura (Kür) Nehrinde Kirlilik Durumu, http://www.ekolojiteknik.com/?s=aktuel&id=72 (Erişim Tarihi: 25.10.2012)

Yatsenko, N. E. (1999). Tolkovıy Slovar Obçesevovedçeskikh Terminov. Sankt-Peterburg: "Lan" Basımevi

Zelinskiy, S. L. (1889). ''Obyasnitelnıy Slovar Tatarskikh, Gruzinskikh i Armyanskikh Slov''. Tiflis: Rotinians, M. D. Matbaası

Zisserman, K. (1870). Sbornik Materialov Dlya Opisaniya Tiflisskoy Gubernii, Tiflis: Dubelir Basımevi

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

YAŞAM BOYU ÖĞRENİMİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNDE HALK KÜTÜPHANELERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Nurdan KUŞAT

Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğirdir Meslek Yüksekokulu

Özet: Yaşadığımız yüzyılın bilgi ve iletişim ağırlıklı yapısı, eğitimin sadece örgün eğitim kurumlarında değil, yaygın eğitim kurumlarında da sürdürülebilir kılınmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenledir ki, eğitim yaşam boyu devam edecek bir yapıya kavuşturulmak durumundadır. Tüm toplumların kalkınmalarının sürdürülebilirliği bu yapının sağlam temeller üzerine inşasıyla mümkün olabilecektir. Bireylerin hayatlarının her dönemindeki bilgi gereksinimlerini karşılamada halk kütüphanelerinin yeri ve önemi oldukça büyüktür. Bu kurumlar yaygın eğitimin en önemli aracı olmalarının yanı sıra, bütün örgün eğitim kurumlarının da gönüllü olarak hizmetindedir.Bu çalışmada Türkiye'deki il halk kütüphaneleri; bina, personel, hizmet, koleksiyon ve okuyucu kapasiteleri açısından bölgesel bazda karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu amaçla, 81 il halk kütüphanesinin tamamına anketler gönderilmiş, sık sık gönderilen hatırlatma mesajlarıyla da katılımcı sayısı artırılmaya çalışılmıştır. Toplam 34 kütüphaneden geri bildirim alınabilmiş; elde edilen veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) istatistik programı kullanılarak, Ki-kare Bağımsızlık Testi ile değerlendirilmiştir. Kütüphanenin yer aldığı coğrafi bölge kütüphanelerde verilen hizmetin farklılaşmasına (personel, koleksiyon sayısı, vb.) etki etmezken; bölge yapısının kullanıcı sayısı ve cinsiyeti ile, kütüphanelerde düzenlenen kültürel ve sosyal etkinlikleri farklılaştırdığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Yaygın Eğitim, Halk Kütüphaneleri, Bilgi Çağı, Yaşam Boyu Öğrenim.

PUBLIC LIBRARIES FOR SUSTAINABILITY OF LIFE-LONG LEARNING: THE CASE OF TURKEY

Abstract: Information and communication based structure of this century made education necessary to be sustainable not only for formal education institutions but also for non-formal education institutions. For this reason, education should be designed in such way that will continue lifelong. Sustainability of the developments of all societies will only be possible through the establishment of this structure on solid basis. The role and vitality of public libraries are of high importance regarding meeting individuals' needs for information in each period of their lives. In addition to being the most important instruments of non-formal education, those institutions are also voluntary subservient to formal education institutions. In this study provincial public libraries in Turkey were analyzed regionally and comparatively in terms of building; employment; service;

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

collection; and reader capacities. For this purpose, surveys were sent to all 81 provincial public libraries and it was aimed to increase the number participants through frequently sent reminder messages. At the end of the study, responses were obtained from 34 public libraries; collected data was analyzed through Chi-Square Test of Independence by using Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) statistics program. Geographical area where the library is located does not affect differentiation (employment, number of collection etc) of services offered in libraries. It was revealed that the structure of region differentiates the number and gender of users and cultural and social events held in libraries.

Keywords: Sustainability, Non-Formal Education, Public Libraries, İnformation Age, Life-Long Learning.

1. GİRİŞ

21. yüzyıla damgasını vuran "bilgi toplumu" kavramı, bilginin toplumsallaşması sürecini de beraberinde getirmektedir. Bilginin toplumsallaşması, büyük ölçüde bilginin topluma yani halka indirgenmesi ölçüsünde başarılı olabilir. Bilginin topluma ulaşabilmesinde en önemli rolü üstlenecek kuruluşlar ise, halk kütüphaneleridir. Martin (1998: 455), 25 Haziran 1998 tarihinde Kültür, Gençlik ve Medya Komitesi'nin Avrupa Parlamentosu'na sunduğu "Modern Dünyada Kütüphanelerin Rolü" başlıklı raporda, *"bir ülkede kütüphanelere yatırım yapmak, demokrasi ve eşitliğe yatırım yapmaktır"* şeklinde bir ifade kullanmaktadır. Bu ifade, bilgi toplumuna endekslenmiş ülkelerin halk kütüphanelerine göstermeleri gereken önemin bir göstergesi olarak düşünülmektedir.

Kütüphanecilik hizmetleri, farklı disiplinler arasında gerçekleştirdiği bilgi ve iletişim katkısı ile ülkelerin hem kültürel, hem de ekonomik kalkınmalarında çok önemli adımlar atılmasında önemli roller üstlenen hizmetlerdir. Yaşam boyu eğitimin doğumla başlayıp, ölene kadar devam eden bir süreci içine aldığı ve bu yapının son yıllarda gittikçe artan önemi düşünüldüğünde, halk kütüphanelerinin yeri daha iyi anlaşılabilir. Hatta Ersoy (1983: 2) halk kütüphanelerinin yaygın eğitimin en etkin aracı olarak; halkın bilgi, beceri ve kültür alanındaki her çeşit gereksinimini karşılayan bir "halk üniversitesi" olduğunu düşünenlerin olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda halk kütüphaneleri bireylere hayatlarının her döneminde bilgi sağlayan, kılavuzluk eden, gerektiği zaman eğitim ve öğretim imkânları yaratan sosyal hizmet kuruluşları olarak da değerlendirilebilir.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) Halk Kütüphanesi Bildirgesi'ne göre (Campbell, 1998: 213), halk kütüphaneleri içeriği durmaksızın gözden geçirilerek,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

yenileştirilerek ve çekici bir şekilde sunularak bilgi ve kültür evriminin canlı bir göstergesi olmalıdır. Gerçekten de değişen ve gelişen yeni düzene ayak uydurabilen halk kütüphaneleri, bilgi ve kültürün sürdürülebilir kılınmasında en değerli yapı taşlarını oluşturacaktır.

Halk kütüphanelerinde verilen hizmetin değerlendirilmesinde bina, bütçe, personel, koleksiyon ve kullanıcı faktörlerinin ulusal ve uluslararası standartlara uygun olup olmaması açılarından bir değerlendirilme yapılması üzerinde durulmaktadır (Yılmaz, 1993a: 40) . Fakat yine de unutulmamalıdır ki, her toplumun gerçekleri birbirinden farklıdır. Bir toplumun değerleri diğer topluma uymaz ve uyması da beklenemez. Önemli olan bu farklılıkların farkında olarak, bilgideki değişim ve paylaşımı iyi değerlendirerek, ülkenin gerçek ve gereksinimlerine uygun düzenlemelerle halk kütüphanelerini çağdaş ve amaçlarına yakışır bir biçime yaklaştırmaktır.

Bu çalışmada Türkiye'deki il halk kütüphanelerinin sahip oldukları mevcut değerler (bina, istihdam, hizmet, koleksiyon ve kullanıcı açılarından), bölgesel bazda birbirleriyle karşılaştırılarak değerlendirilmektedir. Türkiye'nin 7 bölgesini içerisine alan çalışmada, bölge farklılıklarının verilen hizmeti farklılaştırma potansiyelinin olup olmadığı araştırılmaktadır. Bu çalışmanın bir bütün oluşturması için öncelikle halk kütüphanelerinin tanım ve amaçlarından kısaca bahsedilmekte ve bu amaçlara ulaşılmasında halk kütüphanelerindeki hizmet anlayışına yer verilmektedir. Son bölüm ise, gerçekleştirilen uygulamaya dair analiz ve sonuçlarından oluşmaktadır.

2. HALK KÜTÜPHANELERİNİN TANIM VE AMAÇLARI

Halk kütüphaneleri, Yılmaz'ın (2005: 57) ifadesiyle; bireylerin eğitim, kültür, bilgi ve boş zamanla ilgili gereksinimlerini hiçbir ayırım gözetmeksizin ve ücretsiz biçimde karşılayarak, bulundukları yörenin kalkınmasına katkıda bulunan toplumsal kuruluşlardır. Ersoy ve Yılmaz (200: 809) bu kuruluşların demokratik bir yapı sergilediklerinden de bahsetmektedirler. Sağlamtunç (2010: 179) ise, bu kurumların cinsiyet, yaş, ırk, milliyet, din, dil, eğitim, kültür, sosyo-ekonomik düzey, politik görüş farkı, sağlık (hastalık veya engellilik) gibi farklılıklar gözetmeksizin, toplumun her kesimine hizmet verme özelliğine değinmektedir.

UNESCO Halk Kütüphanesi Bildirgesi (UNESCO, 1995: 144) çerçevesinde, halk kütüphaneleri, bireylerin ve toplumların kalkınması için gerekli ortamı sağlayan kurumlardır. Soysal (1969: 65) ise, halk kütüphanelerini en kısa ve öz şekliyle "halkın bilincinin mayalandığı yer" olarak tanımlamaktadır.

UNESCO'nun yayımladığı Halk Kütüphanesi Bildirgesi'nde halk kütüphanelerinin amaçlarına da değinilmektedir. Bu amaçlar her toplumun

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

ihtiyaçlarını kapsayacak kadar geniş bir şekilde oluşturulmuştur. Çünkü her toplumun halk kütüphanesine olan ihtiyacını ortaya çıkaran değerler birbirinden farklıdır. Yılmaz'a göre (1993b: 65), halk kütüphanelerinin amaçlarının dayandığı temel kavramlar genelde dört başlık altında toplanabilir. Bunlar; eğitim, kültür, bilgi ve boş zamandır. Bu anlayış kapsamında halk kütüphanelerinin amaçlarını detaylandırmak şekillendirmek mümkündür. UNESCO Bildirgesi'nde yer alan tanımda da "halk kütüphaneleri her daim aktarıma hazır, kapıları herkese açık olmalı, ayrıca ırk, renk, milliyet, yaş, cinsiyet, din, dil, sosyal ve eğitim durumuna bakılmaksızın toplumun her üyesine eşit kullanım sağlamalı" ifadesi yer almaktadır (IFLA, 1987: 75).

Yılmaz'a (1996: 4) göre, halk kütüphanesi hizmetinde temel amaç kütüphanelerin kullanımının sağlanmasıdır. Çünkü kütüphanelerin kullanımı arttıkça eğitimsel, kültürel, ekonomik ve teknik açılardan artan toplumsal değişim, toplumsal kalkınmayı tetikleyecek ve ülke için sürdürülebilir kalkınmanın ön koşullarından bir kısmının oluşmasını teşvik edecektir.

Halk kütüphanelerin toplumların şekillenmesinde ve toplumsal paylaşımın sağlanmasında oldukça önemli bir rolü olduğu açıktır. Hill (2009: 10) ve Hill'in çalışmalarından etkilenen Scott'ın (2011: 191) halk kütüphanelerinin toplumların gelişmesine sağladığı katkı konusunda yapmış oldukları değerlendirme şu şekildedir: Halk Kütüphaneleri;

(1) Bilgiye erişim ve öğrenme için bir kanaldır.

(2) Sosyal eşitliği teşvik eder.

(3) Toplumsal katılımı güçlendirir.

(4) Toplumsal katılımcılar ve kaynaklar arasında bir köprü oluşturur.

(5) Toplum içerisinde ekonomik canlılığı teşvik eder.

Goulding (2009: 13), Hill (2009: 10) ve Scott'la (2011: 191) aynı fikirde olup; halk kütüphanelerinin sadece ödünç kitap almak, kitap okumak, dijital materyallere ulaşmak için kullanılan bir yer olmadığından, toplumun geniş kitlelerini birbirine bağlayan ve toplumsal olaylar için birlikte hareket etmeyi sağlayan bir toplanma noktası olduğundan bahseder. Pyati de (2009: 251) halk kütüphanelerinin halkın demokratik açıdan bilinçlenmesine katkıda bulunduğuna vurgu yapar. Bu bağlamda halk kütüphanelerinin bu olumlu katkıyı sağlayabilmeleri, büyük ölçüde toplumsal hareketlerin ve demokrasinin daha iyi tanımlanması ve güçlendirilmesi ile mümkün olacaktır.

3. HALK KÜTÜPHANELERİNDE HİZMET KALİTESİ KAVRAMI

Halk kütüphanelerinin vermekte olduğu hizmetler internet ve dijital değerlerde meydana gelen yeniliklerle büyük ölçüde

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

genişlemiş ve değişime uğramıştır. Bu kurumlar bilginin depolandığı yerler olmaktan çıkıp, bir öğrenme merkezi kaynağı, bir toplumsal merkez ve bir iş irtibat noktası olarak bir dizi görevleri de bünyesinde toplar bir yapıya bürünmüştür (Yu, 2000: 257).

Bilgi ve kültürün paylaşım mekânı olan kütüphanelerin kendilerine has birtakım ölçü ve göstergelere gereksinim duyduğu bir gerçektir. Bu gereksinim bilgi çağıyla beraber tamamen bir zorunluluk olmaya başlamıştır. Önal (2004: 32) kütüphane ve bilgi hizmetlerinde kalite ve ölçüm kavramının Whitehall'un (1994) da belirttiği gibi; ilk olarak 1969 yılında Lancaster tarafından ele alındığını ifade etmektedir. Kütüphane hizmetlerinde kalite ölçüm gereksinimi ise, Mayıs 1991'de gerçekleştirilen Uluslararası Standartlar Enstitüsü Kütüphane İstatistikleri Komitesi toplantısında dile getirilmiş ve kütüphaneler için uluslararası karşılaştırmalar yapılmasını sağlayacak kütüphanecilik standartlarının geliştirilmesi gereğinden bahsedilmiştir (McDougall, 1991: 34).

Aslan (1993: 50), bu bağlamda, kullanıcılarının gereksinimlerini karşılayabilmek adına planlı bir şekilde çalışan ve koyduğu hedeflere ulaşabildiğini kanıtlayan bir kütüphanenin daha güçlü olacağını ve toplumsal katkısının da artacağını ifade etmektedir. Bu hedefe de ancak birtakım hizmet ve kalite standartlarının oluşturulması ile ulaşılabilir.

Günümüze gelene kadar bu değerlendirme sistemleri bir evrime tabi tutulmuş, bilgi hizmetlerinin kalitesinin ölçülmesinde çağdaş yöntemlerin kullanımı artmıştır. Yılmaz (2011: 36) hizmet üreten bir kamu kuruluşu olarak halk kütüphanelerinin nitelikli hizmet verip vermediğini somut verilerle değerlendirmenin, ölçülebilir özelliklerle mümkün olabileceğini, niceliğe bakmadan nitelik hakkında konuşmanın çok gerçekçi olmayacağını belirtmektedir.

Karakaş (1999: 208-210) kütüphane ve bilgi hizmetlerinin kalitesinin ölçülmesinde dikkat edilmesi gereken unsurları şu şekilde açıklamaktadır:

- *Kütüphane Bilgi Kaynakları:* Kütüphanedeki bilgi kaynaklarının sadece sayısal fazlalığı yeterli bir kriter değildir; bu kaynaklara kullanıcıların erişebilirliği çok daha önemlidir.

- *Kütüphane Personelinin Hizmet Sunmaya Hazır Görünmesi:* Kullanıcıların bilgiye erişim sırasında yaşadıkları sıkıntıların personel tarafından algılanarak giderilmesi hizmet kalitesi için son derece önemlidir.

- *Kütüphanede Çalışan Personelin Yetkinliği:* Kütüphaneci ve kütüphane personelinin yeterli bilgi ve donanıma sahipliği hizmet kalitesini artırmaktadır.

- *Kütüphane Personelinin Genel Tavır ve Davranışları:* Kütüphane personelinin,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

kullanıcıların sorunlarını rahatça anlatabilecekleri tavırlara sahip olması hizmet kalitesini artırmaktadır.

- *Kütüphanenin Fiziksel Koşulları:* Kütüphanenin fiziksel ortamının kullanım açısından iyi düzenlenmiş olması hizmet kalitesini olumlu yönde etkilemektedir.

Hizmet kalitesinin ölçülmesi, verilen hizmetin etkinliğinin artırılması için oldukça gerekli bir araç olarak, yönetimin bilgiye dayalı karar vermesine yardımcı olacak istatistikî verilerin elde edilmesine katkı sağlar (IFLA, 2007: 139).

De Witte ve Geys'in (2011: 326) halk kütüphaneleri için bir verimlilik modeli oluşturmak adına yapmış oldukları çalışma sonuçları; halk kütüphanelerinde verimliliğin nüfusun varlıklı ve yoğun olmasıyla ve yerel kaynakların büyük oranda kullanılmasıyla paralel bir yapı sergilediğini; ayrıca belediye başkanının kadın olmasının da kütüphane performansının yüksek olmasında önemli bir etken olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışma sonucundan da anlaşılacağı üzere yerel yönetimde bayan egemenliğinin mevcudiyeti kütüphanelere daha fazla dikkat çekilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Topçu ve Yılmaz'ın (2012: 71) halk kütüphanelerinde kullanıcı memnuniyeti ve hizmet kalitesine yönelik gerçekleştirdikleri çalışma sonuçları; halk kütüphanelerinin hizmet kalitesinin genelde beğenildiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle de halk kütüphanelerini harekete geçirecek talepten yoksun olmak, bu kurumların gelişiminin talep ile şekillenmesini engellemektedir. Bu bağlamda kullanıcı beklentilerinin artırılmasına ihtiyaç vardır ki, bu beklentiler arttıkça halk kütüphanelerinin gelişimi teşvik edilmiş olacaktır. Neticede Keynesyen iktisatçıların da kabul ettiği gibi her talep kendi arzını yaratacak; halk kütüphanelerinde hizmet kalitesi zorunlu olarak yükselecektir.

4. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

4.1. Amaç

Bu çalışmada 7 bölgedeki toplam 81 ilin il halk kütüphanelerine ulaşılarak; bu kütüphanelerin, bina mülkiyeti, personel, hizmet, koleksiyon ve kullanıcı profilleri açısından birbirleriyle karşılaştırılması ve bu şekilde bir verimlilik analizi yapılması amaçlanmıştır.

4.2. Kapsam

Bu amaç çerçevesinde 81 ilin halk kütüphanelerine anketler gönderilmiş ve elektronik posta yoluyla sürekli hatırlatma yapılarak anketlerin doldurulması istenmiştir. 6 aylık bir süreçte geri dönen anket sayısı 34 olmuştur.

4.3. Yöntem

Çalışmanın istatistiki anlamda güvenilirliği test edilerek (katılımcı sayısının mevcut sayıya göre yeterli olup olmadığı) yeterli

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

olduğu anlaşıldıktan sonra istatistiki yöntem uygulanmıştır.

Yapılan anket çalışmasında her bir soruya ait sayı ve yüzdeler tablo haline getirilerek sunulmuştur. Sorular ikişer ikişer 2 yönlü tablolar haline getirilerek ki-kare bağımsızlık testi uygulanmıştır.

4.4. Bulgular

Ankete katılan il halk kütüphanelerinin katılım sayı ve yüzdeleri ile mülkiyet durumları Şekil 1'de verilmiştir.

BÖLGELER	İLLER				MÜLKİYET									
	Mevcut		Katılan		Kültür ve Turizm Bakanlığı		İl Özel İdareleri		Milli Eğitim Bakanlığı		Belediyeler		Vakıflar Genel Müdürlüğü	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ege	8	10	4	50	4	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Marmara	11	14	4	36	4	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Doğu Anadolu	14	17	6	42	5	83	1	17	-	-	-	-	-	-
Güneydoğu Anadolu	9	11	4	44	4	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Akdeniz	8	10	3	38	3	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Karadeniz	18	22	7	38	5	71	1	14,5	-	-	-	-	1	14,5
İç Anadolu	13	16	6	46	4	67	-	-	1	16,5	1	16,5	-	-
TOPLAM	**81**	**100**	**34**	**42**	**29**	**85**	**2**	**6**	**1**	**3**	**1**	**3**	**1**	**3**

Şekil 1. Katılımcı İl Halk Kütüphanelerinin Bölgeler ve Bina Mülkiyetleri Açısından Görünümü

Anket çalışmasına toplam 34 il (%42) katılmıştır. Bölgeler bazında en çok katılım Ege Bölgesi'nde (%50) sağlanırken, en az katılım Marmara Bölgesi'nde (%36) olmuştur. Katılımcı illerde il halk kütüphanelerinin büyük bir bölümü (%85) Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait binalarda hizmet vermektedir. Denilebilir ki; mülkiyet konusunda uygulanan politikalar bölgeden bölgeye farklılık göstermemektedir.

SPSS istatistik programında ki-kare bağımsızlık testi kullanılarak bölge ve bina mülkiyeti arasındaki bağımsızlık ilişkisi test edilmiş ve Şekil 2'de gösterilmiştir.

P=0,663			Mülkiyet		Toplam
			Kültür ve Turizm Bakanlığı	Diğer	
Bölgeler	Ege	Sayı	4	0	4
		%	100,0	,0	100,0
	Marmara	Sayı	3	1	4
		%	75,0	25,0	100,0%
	Doğu Anadolu	Sayı	5	1	6
		%	83,3	16,7	100,0

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

	Güneydoğu Anadolu	Sayı	4	0	4
		%	100,0	,0	100,0
	Akdeniz	Sayı	3	0	3
		%	100,0	,0	100,0
	Karadeniz	Sayı	5	2	7
		%	71,4	28,6	100,0
	İç Anadolu	Sayı	4	2	6
		%	66,7	33,3	100,0
Toplam		Sayı	28	6	34
		%	82,4%	17,6	100,0

Şekil 2. Kütüphanenin Yer Aldığı Bölge ve Bina Mülkiyeti Arasındaki Bağımsızlık İlişkisi

Kütüphanenin hangi bölgede yer aldığı, bina mülkiyetinin Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait olup olmamasından bağımsızdır (P>0,1). Diğer bir ifadeyle, Bakanlık her bölgedeki bina mülkiyetine aynı yaklaşım tarzını uygulamaktadır.

Kütüphane binalarının hizmet vermeye ve engelli vatandaşların kullanımına uygunluğu ile ulaşım kolaylığı açısından değerlendirilmesi Şekil 3'de verilmiştir.

	Hizmet Vermeye Uygunluk				**Engelli Vatandaş Kullanımına Uygunluk**				**Ulaşım Kolaylığı**			
	Uygun		**Uygun Değil**		**Uygun**		**Uygun Değil**		**Kolay**		**Kolay Değil**	
BÖLGELER	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**
Ege	2	50	2	50	0	0	4	100	3	75	1	25
Marmara	1	25	3	75	0	0	4	100	2	50	2	50
Doğu Anadolu	3	50	3	50	1	17	5	83	6	100	0	0
Güneydoğu Anadolu	4	100	0	0	1	25	3	75	4	100	0	0
Akdeniz	2	67	1	33	1	33	2	67	2	67	1	33
Karadeniz	4	57	3	43	1	14	6	86	7	100	0	0
İç Anadolu	3	50	3	50	1	17	5	83	5	83	1	17
TOPLAM	**19**	**56**	**15**	**44**	**5**	**15**	**29**	**85**	**29**	**85**	**5**	**15**

Şekil 3. Kütüphanelerin Bina Özelliklerinin Hizmet ve Ulaşım açısından Değerlendirilmesi

Katılımcı kütüphanelerin %56'sının kütüphanecilik hizmeti vermeye uygun, %85'inin ulaşım imkânlarının kolay, %5'inin engelli vatandaşların kullanımına uygun olduğu söylenebilir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki il halk kütüphanelerinin hepsi katılımcılara göre kütüphanecilik hizmeti vermeye uygun olarak değerlendirilmiştir. Denilebilir ki; kütüphane hangi bölgede yer alırsa alsın, engelli vatandaşların kullanımına uygun hizmet sunulmasında sıkıntı bulunmakla beraber, ulaşım ve standart hizmet verme konusunda çok büyük problemler yaşanmaktadır.

Ki-kare bağımsızlık testi kullanılarak bölge ve modern hizmet verilmesi

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

arasındaki bağımsızlık ilişkisi test edilmiş ve Şekil 4'de gösterilmiştir.

P=0,534			Modern Hizmet Vermeye Uygunluk		Toplam
			Uygun	Uygun Değil	
Bölgeler	Ege	Sayı	2	2	4
		%	50,0	50,0	100,0
	Marmara	Sayı	1	3	4
		%	25,0	75,0	100,0
	Doğu Anadolu	Sayı	3	3	6
		%	50,0	50,0	100,0
	Güneydoğu Anadolu	Sayı	4	0	4
		%	100,0	,0	100,0
	Akdeniz	Sayı	2	1	3
		%	66,7	33,3	100,0
	Karadeniz	Sayı	4	3	7
		%	57,1	42,9	100,0
	İç Anadolu	Sayı	3	3	6
		%	50,0	50,0	100,0
Toplam		Sayı	19	15	34
		%	55,9	44,1	100,0

Şekil 4. Kütüphanenin Yer Aldığı Bölge ve Modern Hizmet Verilmesi Arasındaki Bağımsızlık İlişkisi

Kütüphanenin yer aldığı bölge, kütüphanede modern hizmet verilip verilmemesinden bağımsızdır (P>0,1). Diğer bir ifadeyle, verilen hizmet konusunda bölgesel bazda gerçekleştirilen bir adaletsizlik bulunmamaktadır.

Ankete katılan il halk kütüphanelerinin istihdam ettikleri personel açısından değerlendirilme sonuçları Şekil 5'de düzenlenmiştir.

Personel Sayısı (Kişi)		BÖLGELER													
		Ege		Marmara		Doğu Anadolu		Güneydoğu Anadolu		Akdeniz		Karadeniz		İç Anadolu	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kütüphaneci	**1**	2	50	0	0	2	33	1	25	0	0	1	14	0	0
	2	1	25	3	75	1	17	0	0	1	33	3	43	3	50
	3	1	25	1	25	3	50	2	50	2	67	3	43	3	50
	4	0	0	0	0	0	0	1	25	0	0	0	0	0	0
	TOPLAM	**4**	**100**	**4**	**100**	**6**	**100**	**4**	**100**	**3**	**100**	**7**	**100**	**6**	**100**
Memur	**1-3**	1	25	1	25	2	33	1	25	1	33	2	28	1	17
	4-5	1	25	2	50	3	50	0	0	0	0	2	28	0	0
	5'denFazla	2	50	1	25	1	17	3	75	2	67	3	44	5	83
	TOPLAM	**4**	**100**	**4**	**100**	**6**	**100**	**4**	**100**	**3**	**100**	**7**	**100**	**6**	**100**
DÖS İM İçin	**1**	1	25	0	0	3	50	2	50	1	33	3	44	2	33
	2	2	50	1	25	1	17	2	50	0	0	1	14	3	50
	3	0	0	2	50	1	17	0	0	2	67	2	28	0	0

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

	3'denFazla	1	25	1	25	1	16	0	0	0	100	1	14	1	17
	TOPLAM	**4**	**100**	**4**	**100**	**6**	**100**	**4**	**100**	**3**	**100**	**7**	**100**	**6**	**100**

Şekil 5. Katılımcı Kütüphanelerde İstihdam Edilen Personelin Özelliklerine Göre Dağılımı

Kütüphaneci istihdamında en avantajlı bölgelerin Akdeniz, Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu bölgesi olduğu görülmektedir. Memur istihdamı açısından en kötü durumda olan bölgeler Doğu Anadolu ve Akdeniz olurken, en iyi durumdaki bölge İç Anadolu olarak ortaya çıkmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü (DÖSİM) işçisi istihdamı açısından en şanssız bölgeler Doğu ve Güneydoğu Anadolu olurken; en şanslı bölgeler ise, Ege ve Marmara olarak tespit edilmiştir. Sonuç itibariyle, Türkiye genelinde il halk kütüphanelerinde istihdam edilen kütüphaneci sayısı düşükken, memur sayısı fazladır. Bu sonuca bakarak kütüphanecilik mezunlarının halk kütüphanelerinde çalışma konusunda çok gönüllü olmadıkları söylenebilir.

Ki-kare bağımsızlık testi kullanılarak bölge ve personel sayısının yeterliliği arasındaki bağımsızlık ilişkisi test edilmiş ve Şekil 6'da gösterilmiştir.

P=0,747			Kütüphanedeki Personel Sayısının Yeterliliği		Toplam
			Yeterli	Yeterli Değil	
Bölgeler	Ege	Sayı	0	4	4
		%	,0%	100,0%	100,0%
	Marmara	Sayı	2	2	4
		%	50,0%	50,0%	100,0%
	Doğu Anadolu	Sayı	2	4	6
		%	33,3%	66,7%	100,0%
	Güneydoğu Anadolu	Sayı	1	3	4
		%	25,0%	75,0%	100,0%
	Akdeniz	Sayı	1	2	3
		%	33,3%	66,7%	100,0%

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

	Karadeniz	Sayı	1	6	7
		%	14,3%	85,7%	100,0%
	İç Anadolu	Sayı	2	4	6
		%	33,3%	66,7%	100,0%
Toplam		Sayı	9	25	34
		%	26,5%	73,5%	100,0%

Şekil 6. Kütüphanenin Yer Aldığı Bölge ve Personel Sayısının Yeterliliği Arasındaki Bağımsızlık İlişkisi

Kütüphanenin yer aldığı bölge, kütüphanede çalışan personel sayısının yeterli olup olmamasından bağımsızdır (P>0,1). Bölgelerin kütüphanelerde çalışan personel sayısı üzerinde herhangi bir fark yaratma etkisi görülmemektedir.

Şekil 7'de katılımcı kütüphaneler vermekte oldukları hizmetler açısından değerlendirilmiştir.

BÖLGELER		HİZMETLER										TOPLAM	
		Ödünç Verme	Danışma	İnternet Erişim	Engelli Hizmetleri	Gezici Kütüphane	Okul Öncesi Eğitim	Çoklu Ortam	Kültürel Aktiviteler	Fotokopi	Koleksiyon Tarama Terminali	Sayı	%
Ege	**Sayı**	4	4	4	2	3	1	2	4	2	2	28	70
	%	100	100	100	50	75	25	50	100	50	50		
Marmara	**Sayı**	4	4	4	2	3	1	0	1	4	3	26	65
	%	100	100	100	50	75	25	0	25	100	75		
Doğu Anadolu	**Sayı**	6	6	6	0	1	2	0	5	3	1	30	50
	%	100	100	100	0	17	34	0	85	50	17		
G. Doğu Anadolu	**Sayı**	4	4	4	2	3	1	1	3	3	3	28	70
	%	100	100	100	50	75	25	25	75	75	75		
Akdeniz	**Sayı**	3	3	3	3	3	2	1	3	3	3	27	90
	%	100	100	100	100	100	67	33	100	100	100		
Karadeniz	**Sayı**	7	7	7	4	4	2	1	7	3	5	47	67
	%	100	100	100	57	57	29	14	100	43	71		
İç Anadolu	**Sayı**	6	6	6	3	1	1	1	4	5	5	38	63
	%	100	100	100	50	17	17	17	67	83	83		
TOPLAM	**Sayı**	34	34	34	16	18	10	6	27	23	22	-	-
	%	100	100	100	47	53	29	18	80	68	65		

Şekil 7. Katılımcı Kütüphanelerin Verdikleri Hizmetler Açısından Görünümü

Katılımcı kütüphanelerin hepsinde ödünç, danışma ve internet erişim hizmetleri verilmektedir. Okul öncesi eğitim (%29) ve çoklu ortam hizmetleri (%18) konusunda genel olarak bir eksiklik olduğu gözlenmektedir. Verilen ve değerlendirilen hizmetler açısından en iyi kütüphanelerin Akdeniz Bölgesi'nde yer aldığı söylenebilir. En yetersiz düzeyde hizmet verilen kütüphaneler ise, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer almaktadır. Ülkenin doğusuna doğru gidildikçe, kütüphanelerin

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

teknolojik ağırlıklı hizmetleri verme konusunda yetersiz kaldığı; batıda ise, okul öncesi eğitime yönelik hizmetlerin zayıf olduğu gözlenmektedir. Her iki durumun da halkın kültür ve eğitim düzeyinden kaynaklandığı düşünülebilir. Doğu'daki insanlar teknolojiyi çok iyi tanımamakta ve talep etmemekte; batıdaki insanlar da zaten çocuklarını okul öncesi eğitim için okul ve kreşlere göndermekte, halk kütüphanelerine ihtiyaç duymamaktadır.

Kütüphanelerin bölgesi ve verilen hizmetler arasındaki bağımsızlık ilişkileri Şekil 8, 9, 10 ve 11'de gösterilmiştir. Bu hizmetler gezici kütüphane, engellilere yönelik hizmetler, okul öncesi eğitim hizmeti, kültürel ve sosyal etkinlik düzenlenmesi alt başlıklarından oluşmaktadır.

P=0,077			Gezici Kütüphane Hizmeti		
			Veriliyor	Verilmiyor	Toplam
Bölgeler	Ege	Sayı	3	1	4
		%	75,0	25,0	100,0
	Marmara	Sayı	3	1	4
		%	75,0	25,0	100,0
	Doğu Anadolu	Sayı	1	5	6
		%	16,7	83,3	100,0
	Güneydoğu Anadolu	Sayı	3	1	4
		%	75,0	25,0	100,0
	Akdeniz	Sayı	3	0	3
		%	100,0	,0	100,0
	Karadeniz	Sayı	4	3	7
		%	57,1	42,9	100,0
	İç Anadolu	Sayı	1	5	6
		%	16,7	83,3	100,0
Toplam		Sayı	18	16	34
		%	52,9	47,1	100,0

Şekil 8. Kütüphanenin Yer Aldığı Bölge ve Gezici Kütüphane Hizmeti Arasındaki Bağımsızlık İlişkisi

Kütüphanenin yer aldığı bölge, gezici kütüphane hizmetinin verilip verilmemesinden bağımsız değildir (P<0,1). Gezici kütüphane uygulamaları bölgesel bazda farklılıklar göstermektedir. Bunda bölgenin coğrafik konumunun ve ulaşım özelliklerinin etkili olabileceği düşünülebilir.

P=0,170			Engellilere Yönelik Hizmet		
			Veriliyor	Verilmiyor	Toplam
Bölgeler	Ege	Sayı	2	2	4

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

		%	50,0	50,0	100,0
	Marmara	Sayı	2	2	4
		%	50,0	50,0	100,0
	Doğu Anadolu	Sayı	0	6	6
		%	,0	100,0	100,0
	Güneydoğu Anadolu	Sayı	2	2	4
		%	50,0	50,0	100,0
	Akdeniz	Sayı	3	0	3
		%	100,0	,0	100,0
	Karadeniz	Sayı	4	3	7
		%	57,1	42,9	100,0
	İç Anadolu	Sayı	3	3	6
		%	50,0	50,0	100,0
Toplam		Sayı	16	18	34
		%	47,1	52,9	100,0

Şekil 9. Kütüphanenin Yer Aldığı Bölge ve Engellilere Yönelik Hizmet Arasındaki Bağımsızlık İlişkisi

Kütüphanenin yer aldığı bölge, kütüphanelerde engellilere yönelik hizmet verilip verilmemesinden bağımsızdır (P>0,1). Kütüphanenin yer aldığı bölge engellilere verilen hizmeti etkilememektedir. Tablo 3'den elde edilen sonuçlarda kütüphanelerin %85'inin engelli vatandaşların kullanımına uygun olmadığı yönünde bulgulara yer verildiği için; tüm bölgelerde engellilere yönelik hizmet yetersizliği dikkat çekmekte ve bu durum bölgeler arasında engelli hizmetleri ile ilgili hizmet farklılıklarının ortaya çıkmasını engellemektedir.

P=0,149			Okul Öncesi Eğitimi		
			Veriliyor	Verilmiyor	Toplam
Bölgeler	Ege	Sayı	1	3	4
		%	25,0	75,0	100,0
	Marmara	Sayı	0	4	4
		%	,0	100,0	100,0
	Doğu Anadolu	Sayı	2	4	6
		%	33,3	66,7	100,0
	Güneydoğu Anadolu	Sayı	1	3	4
		%	25,0	75,0	100,0
	Akdeniz	Sayı	3	0	3
		%	100,0	,0	100,0
	Karadeniz	Sayı	2	5	7
		%	28,6	71,4	100,0
	İç Anadolu	Sayı	1	5	6
		%	16,7	83,3	100,0
Toplam		Sayı	10	24	34
		%	29,4	70,6	100,0

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

Şekil 10. Kütüphanenin Yer Aldığı Bölge ve Okul Öncesi Eğitimi Hizmeti Arasındaki Bağımsızlık İlişkisi

Kütüphanenin yer aldığı bölge, kütüphanelerde okul öncesi eğitim hizmeti verilip verilmemesinden bağımsızdır (P>0,1). Kütüphanelerde okul öncesi eğitim verilip verilmemesi, kütüphanenin yer aldığı bölgeden etkilenmemektedir.

P=0,072			Kültürel ve Sosyal Etkinlik		Toplam
			Düzenleniyor	Düzenlenmiyor	
Bölgeler	Ege	Sayı	4	0	4
		%	100,0	,0	100,0
	Marmara	Sayı	1	3	4
		%	25,0	75,0	100,0
	Doğu Anadolu	Sayı	5	1	6
		%	83,3	16,7	100,0
	Güneydoğu Anadolu	Sayı	3	1	4
		%	75,0	25,0	100,0
	Akdeniz	Sayı	3	0	3
		%	100,0	,0	100,0
	Karadeniz	Sayı	7	0	7
		%	100,0	,0	100,0
	İç Anadolu	Sayı	4	2	6
		%	66,7	33,3	100,0
Total		Sayı	27	7	34
		%	79,4	20,6	100,0

Şekil 11. Kütüphanenin Yer Aldığı Bölge ile Kültürel ve Sosyal Etkinlik Düzenlenmesi Arasındaki Bağımsızlık İlişkisi

Kütüphanenin yer aldığı bölge, kütüphanelerde kültürel ve sosyal etkinlikler düzenlenip düzenlenmemesinden bağımsız değildir (P<0,1). Kültürel ve sosyal etkinliklerin düzenlenmesi, kütüphanenin yer aldığı bölgeden etkilenmektedir.

Şekil 12'de katılımcı kütüphanelerden yararlanılma sayı ve sıklıkları değerlendirilmiştir.

BÖLGELER	Kütüphanelerden Bir Günde Yararlanan Sayısı				Kapasitenin Üzerinde Kullanıcının Kütüphanelerden Yararlanma İsteği				Kapasitenin Üzerinde Kullanıcının Kütüphanelerden Yararlanma İsteği Sıklığı					
	50'den az		50-75 Arası		Yararlanan		Yararlanmayan		Haftada 1		Haftada 2		Ayda 1	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ege	0	0	4	100	3	75	1	25	1	33	2	67	0	0
Marmara	3	75	1	25	0	0	4	100	0	0	0	0	0	0
Doğu	2	33	4	67	5	83	1	17	0	0	4	80	1	20

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

Anadolu														
Güneydoğu Anadolu	1	25	3	75	3	75	1	25	2	67	1	33	0	0
Akdeniz	1	33	2	67	1	33	2	67	0	0	0	0	1	100
Karadeniz	2	29	5	71	2	29	5	71	1	50	1	50	0	0
İç Anadolu	1	17	5	83	6	100	0	0	2	33	2	33	2	33
TOPLAM	**10**	**29**	**24**	**71**	**20**	**59**	**14**	**41**	**6**	**30**	**10**	**50**	**4**	**20**

Şekil 12. Kütüphanelerden Bir Gün İçerisinde Yararlanma Sayıları ve Yararlanılma Sıklıkları

Katılımcı kütüphanelerin %29'unda 1 gün boyunca 50'den az sayıda kullanıcının kütüphanelerden yararlandığı, kütüphanelerin %71'inde de yararlanan kişi sayısının 50-75 kişi arasında olduğu görülmektedir. Katılımcı kütüphanelerin %59'unda, kullanıcıların kütüphanelerin kapasitesinden fazla kullanım talebiyle karşılaşıldığı kütüphanelerden en yüksek oranda yararlanan kullanıcılar ise, sırasıyla Ege (%100), İç Anadolu (%83) ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde (%75) iken; en az kütüphane kullanımına Marmara Bölgesi'nde (%75) rastlandığı tespit edilmiştir. En sık şekilde kapasitenin üzerinde kullanım talebiyle karşılaşan kütüphaneler Güneydoğu Anadolu'da (%67) bulunmaktadır. Ege ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin daha yoğun kullanıcı potansiyeline sahip olduğu da gözlenmektedir.

Ki-kare bağımsızlık testi kullanılarak bölge ve kullanıcı sayısı ve daha fazla sayıda kullanıcının yararlanma isteği arasındaki bağımsızlık ilişkisi test edilmiş ve Şekil 13 ve 14'de gösterilmiştir.

P=0,396			Yararlanan Kullanıcı Sayısı		
			100'den az	100'den fazla	Toplam
Bölgeler	Ege	Sayı	0	4	4
		%	,0	100,0	100,0
	Marmara	Sayı	3	1	4
		%	75,0	25,0	100,0
	Doğu Anadolu	Sayı	2	4	6
		%	33,3	66,7	100,0
	Güneydoğu Anadolu	Sayı	1	3	4
		%	25,0	75,0	100,0
	Akdeniz	Sayı	1	2	3
		%	33,3	66,7	100,0
	Karadeniz	Sayı	2	5	7
		%	28,6	71,4	100,0
	İç Anadolu	Sayı	1	5	6
		%	16,7	83,3	100,0
Toplam		Sayı	10	24	34
		%	29,4	70,6	100,0

Şekil 13. Kütüphanenin Yer Aldığı Bölge ve Kullanıcı Sayısı Arasındaki Bağımsızlık İlişkisi

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

Kütüphanenin yer aldığı bölge, kütüphanelerden yararlanan sayısının az ya da çok olmasından bağımsızdır (P>0,1). Mevcut kullanıcı sayısı ile kütüphanenin yer aldığı bölge arasında herhangi bir etkileşim bulunmamaktadır.

P=0,015			Daha Fazla Sayıda Kullanıcının Yararlanma İsteği		
			İstiyor	İstemiyor	Toplam
Bölge	Ege	Sayı	3	1	4
		%	75,0	25,0	100,0
	Marmara	Sayı t	0	4	4
		%	,0	100,0	100,0
	Doğu Anadolu	Sayı	5	1	6
		%	83,3	16,7	100,0
	Güneydoğu Anadolu	Sayı	3	1	4
		%	75,0	25,0	100,0
	Akdeniz	Sayı	1	2	3
		%	33,3	66,7	100,0
	Karadeniz	Sayı	2	5	7
		%	28,6	71,4	100,0
	İç Anadolu	Sayı	6	0	6
		%	100,0	,0	100,0
Total		Sayı	20	14	34
		%	58,8	41,2	100,0

Şekil 14. Kütüphanenin Yer Aldığı Bölge ve Kütüphanelerden Daha Fazla Sayıda Kullanıcının Yararlanma İsteği Arasındaki Bağımsızlık İlişkisi

Kütüphanenin yer aldığı bölge, kütüphanelerden daha fazla sayıda kullanıcının yararlanıp yararlanmama isteğinden bağımsız değildir (P<0,1). Kütüphanenin yer aldığı bölge, kütüphanelerden yararlanmak isteyip de yararlanamayan potansiyel kullanıcı sayısı üzerinde etkili bir rol oynamaktadır.

Şekil 13 ve 14'ün ortaya koyduğu sonuçlar ilk bakışta birbiriyle çelişkili gibi görünmekle birlikte, Şekil 13 kütüphanelerden yararlanmakta olan mevcut kullanıcılar arasında bölgesel bazda farklılık olmadığını ortaya koyarken; Şekil 14 kütüphanelerden yararlanmak isteyip de yararlanamayan potansiyel kullanıcılar arasında bölgesel içerikli farklılıklar olduğunu ifade etmektedir.

Şekil 15'de katılımcı kütüphanelerin koleksiyon yapıları değerlendirilmiştir.

	Kayıtlı Kitap Sayısı		Kitap Dağılımı		Görsel-İşitsel Materyal	
	50 000'den	50 000'den	Çocuk	Yetişkin	100 000'den	100 000'den

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

BÖLGELER	Az		Fazla		Kitapları Fazla		Kitapları Fazla		Az		Fazla	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ege	2	50	2	50	0	0	4	100	1	25	3	75
Marmara	3	75	1	25	0	0	4	100	2	50	2	50
Doğu Anadolu	4	67	2	33	0	0	6	100	2	33	4	67
Güneydoğu Anadolu	4	100	0	0	0	0	4	100	2	50	2	50
Akdeniz	2	67	1	33	0	0	3	100	2	67	1	33
Karadeniz	4	57	3	43	0	0	7	100	2	29	5	71
İç Anadolu	3	50	3	50	0	0	6	100	2	33	4	67
TOPLAM	**22**	**65**	**12**	**35**	**0**	**0**	**34**	**100**	**13**	**38**	**21**	**62**

Şekil 15. Katılımcı Kütüphanelerin Koleksiyonlarına Ait Veriler

Kayıtlı kitap sayısının en az olduğu bölgenin Güneydoğu Anadolu (%100) olduğu görülmektedir. Katılımcı kütüphanelerin hepsinde yetişkin kitaplarının sayısı çocuk kitaplarına oranla daha fazla bulunmuştur. Kayıtlı kitaplar ağırlıklı olarak yetişkin kullanıcılara hitap etmektedir. Görsel ve işitsel materyal sayısının Ege (%75) ve Karadeniz Bölgeleri'nde (%71) daha fazla olduğu görülmektedir. Kullanıcı sayısının Güneydoğu'da çok olmasına rağmen, koleksiyon açısından yetersizliği aşılması gereken bir problem olarak değerlendirilmelidir.

Ki-kare bağımsızlık testi kullanılarak bölge ve kütüphanelerdeki koleksiyon sayısı arasındaki bağımsızlık ilişkisi test edilmiş ve Şekil 16'da gösterilmiştir.

P=0,743			Koleksiyon Sayısı		Toplam
			50.000'den az	50.000'den fazla	
Bölge	Ege	Sayı	2	2	4
		%	50,0	50,0	100,0
	Marmara	Sayı	3	1	4
		%	75,0	25,0	100,0
	Doğu Anadolu	Sayı	4	2	6
		%	66,7	33,3	100,0
	Güneydoğu Anadolu	Sayı	4	0	4
		%	100,0	,0	100,0
	Akdeniz	Sayı	2	1	3
		%	66,7	33,3	100,0
	Karadeniz	Sayı	4	3	7
		%	57,1	42,9	100,0
	İç Anadolu	Sayı	3	3	6
		%	50,0	50,0	100,0
Toplam		Sayı	22	12	34
		%	64,7	35,3	100,0

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

Şekil 16. Kütüphanenin Yer Aldığı Bölge ve Kütüphanelerdeki Koleksiyon Sayısı Arasındaki Bağımsızlık İlişkisi

Kütüphanenin yer aldığı bölge, kütüphanelerdeki koleksiyon sayısının az ya da çok olmasından bağımsızdır (P>0,1). Kütüphanelerin sahip olduğu koleksiyon miktarı, bölgeler arasında farklılıklar göstermemektedir. Bu durum uygulamadaki adalet anlayışının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan kütüphanelerin koleksiyon yetersizliği ise; Güneydoğu Anadolu halkının kütüphanelere olan ilgisinin yoğunluğundan kaynaklandığı için, bu iki durum arasındaki ilişki bir çelişki olarak değerlendirilmemelidir.

Şekil 17 katılımcı kütüphanelerin koleksiyonlarını oluşturmada Kültür ve Turizm Bakanlığı ile ilişkilerini incelemek amacıyla oluşturulmuştur.

BÖLGELER	Koleksiyon Oluşturmada Müdürlerin Talebine Yer Veriliyor				Koleksiyon Oluşturmada Müdürler Kullanıcıların Talebine Yer Veriyor				Koleksiyonda Bulunan Eserler Kullanıcı İhtiyaçlarına Cevap Veriyor			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ege	4	100	0	0	4	100	0	0	3	75	1	25
Marmara	4	100	0	0	4	100	0	0	3	75	1	25
Doğu Anadolu	6	100	0	0	6	100	0	0	6	100	0	0
Güneydoğu Anadolu	4	100	0	0	4	100	0	0	1	25	3	75
Akdeniz	3	100	0	0	3	100	0	0	2	67	1	33
Karadeniz	7	100	0	0	7	100	0	0	6	86	1	14
İç Anadolu	6	100	0	0	6	100	0	0	5	83	1	17
TOPLAM	**34**	**100**	**0**	**0**	**34**	**100**	**0**	**0**	**26**	**76**	**8**	**24**

Şekil 17. Kütüphanelerde Koleksiyon Oluşturulmasında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Rolü

Kültür ve Turizm Bakanlığı koleksiyon oluşturulmasında kütüphane müdürlerinin taleplerini dikkate almakta, kütüphane müdürleri de kullanıcıların taleplerinden yararlanmaktadır. Koleksiyon oluşturmadaki bu özgürlüğe rağmen koleksiyonda yer alan eserler ancak %76 oranında kullanıcı ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Bu durum kullanıcıların ve kütüphane yönetiminin öngörü eksikliği ve Toplam Kalite Yönetimi konusundaki bilgi yetersizlikleri ile açıklanabilir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi, kütüphanelerindeki koleksiyonun büyük oranda kullanıcı ihtiyaçlarına cevap vermediğini belirtmektedir. Böyle bir sonuç bölgedeki yoğun kullanıcı talebi düşünüldüğünde oldukça doğaldır.

Şekil 18'de katılımcı kütüphanelerin üyelerine dair bazı demografik özellikleri değerlendirilmektedir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

BÖLGELER	Mevcut Üye				Kullanıcıların Ağırlıklı Cinsiyet Dağılımı				Kullanıcıların Çocuk-Yetişkin Dağılımı			
	2000'den Az		2000'den Fazla		Kadın		Erkek		Çocuk		Yetişkin	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ege	0	0	4	100	3	75	1	25	2	50	2	50
Marmara	3	75	1	25	4	100	0	0	3	75	1	25
Doğu Anadolu	3	50	3	50	5	83	1	17	4	67	2	33
Güneydoğu Anadolu	3	75	1	25	2	50	2	50	2	50	2	50
Akdeniz	1	33	2	67	2	67	1	33	0	0	3	100
Karadeniz	5	71	2	29	6	86	1	14	2	29	5	71
İç Anadolu	2	33	4	67	6	100	0	0	4	67	2	33
TOPLAM	**17**	**50**	**17**	**50**	**28**	**82**	**6**	**18**	**17**	**50**	**17**	**50**

Şekil 18. Kütüphane Kullanıcılarının Bazı Demografik Özellikleri

Kütüphaneleri ağırlıklı olarak kadınların kullandığı (yaklaşık %82); çocuk-yetişkin kullanıcı dağılımının ise, aynı oranda (%50) olduğu görülmektedir. Bölgeler arasında genel anlamda çok büyük farklılıklar olmasa da Ege Bölgesi'ndeki kütüphanelerde üye sayısının daha fazla olduğu, Marmara ve İç Anadolu bölgelerinde yer alan kütüphanelerin tamamında üyelerin ağırlıklı olarak kadınlardan oluştuğu, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan erkeklerin ise, diğer bölgelere kıyasla daha yüksek oranda kütüphanelere üye oldukları görülmektedir. Bu anlamda, kadınların kütüphaneleri kullanım yoğunluğu ülkenin kalkınma politikalarında iyi bir şekilde değerlendirilebilir.

Ki-kare Bağımsızlık Testi kullanılarak bölge ve kütüphanelerin üye sayıları koleksiyon sayısı ve kütüphane üyelerinin cinsiyetleri arasındaki bağımsızlık ilişkisi test edilmiş ve Şekil 19 ve 20'de gösterilmiştir.

P=0,030			Üye Sayısı		
			2.000'den Az	2.000'den Fazla	Toplam
Bölgeler	Ege	Sayı	0	4	4
		%	,0	100,0	100,0
	Marmara	Sayı	4	0	4
		%	100,0	,0	100,0
	Doğu Anadolu	Sayı	3	3	6
		%	50,0	50,0	100,0
	Güneydoğu Anadolu	Sayı	3	1	4
		%	75,0	25,0	100,0
	Akdeniz	Sayı	0	3	3
		%	,0	100,0	100,0
	Karadeniz	Sayı	5	2	7
		%	71,4	28,6	100,0
	İç Anadolu	Sayı	2	4	6

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

	%	33,3	66,7	100,0
Toplam	Sayı	17	17	34
	%	50,0	50,0	100,0

Şekil 19. Kütüphanenin Yer Aldığı Bölge ve Kütüphanelerin Üye Sayıları Arasındaki Bağımsızlık İlişkisi

Kütüphanenin yer aldığı bölge, kütüphanelerin üye sayılarının az ya da çok olmasından bağımsız değildir (P<0,1). Kütüphanelere üyelik kullanıcıların bulunduğu bölgeden etkilenmektedir. Bu durum büyük olasılıkla bölgelerin coğrafik, sosyolojik, kültürel ve ekonomik özellikleri arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Çünkü değerlendirilen anketlerde bakanlık nezdinde farklı bölgelere farklı uygulamalar gerçekleştirildiğine dair yöneticilerden gelen herhangi bir şikayete rastlanmamaktadır.

P=0,453			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Bölgeler	Ege	Sayı	3	1	4
		%	75,0	25,0	100,0
	Marmara	Sayı	4	0	4
		%	100,0	,0	100,0
	Doğu Anadolu	Sayı	5	1	6
		%	83,3	16,7	100,0
	Güneydoğu Anadolu	Sayı	2	2	4
		%	50,0	50,0	100,0
	Akdeniz	Sayı	2	1	3
		%	66,7	33,3	100,0
	Karadeniz	Sayı	6	1	7
		%	85,7	14,3	100,0
	İç Anadolu	Sayı	6	0	6
		%	100,0	,0	100,0
Toplam		Sayı	28	6	34
		%	82,4	17,6	100,0

Şekil 20. Kütüphanenin Yer Aldığı Bölge ve Kütüphane Üyelerinin Cinsiyetleri Arasındaki Bağımsızlık İlişkisi

Kütüphanenin yer aldığı bölge, kütüphane üyelerinin ağırlıklı olarak kadın ya da erkek olmasından bağımsızdır (P>0,1). Bölgesel farklılıklar üyelerin cinsiyetlerini etkilememektedir.

Şekil 21'de kütüphanelere üye olanların kütüphanelerden yararlanma sıklıkları ve yararlanma amaçları değerlendirilmiştir.

	Üyelerin Kütüphanelerden Yararlanma Sıklığı			**Kütüphanelerden Yararlanma Amaçları**				
				Araştırma	**Ders**	**Gazete-**	**İnternetten**	**Ödünç**

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

Bölgeler	Çok Sık		Sık		Nadiren		Yapma		Çalışma		Dergi Okuma		Yararlanma		Kitap Alma	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ege	1	25	3	75	0	0	4	100	4	100	2	50	4	100	4	100
Marmara	0	0	2	50	2	50	0	0	1	25	0	0	2	50	4	100
Doğu Anadolu	2	33	3	50	1	17	3	50	4	14	1	17	6	100	5	83
G.Doğu Anadolu	1	25	2	50	1	25	3	75	4	100	3	75	4	100	4	100
Akdeniz	0	0	3	100	0	0	1	33	2	67	1	33	2	67	3	100
Karadeniz	0	0	6	86	1	14	5	71	6	86	4	57	5	71	7	100
İç Anadolu	3	50	3	50	0	0	3	50	3	50	1	17	4	67	5	83
TOPLAM	**7**	**21**	**22**	**65**	**5**	**14**	**19**	**63**	**24**	**71**	**12**	**35**	**27**	**79**	**32**	**94**

Şekil 21. Kütüphanelerin Kullanım Amaçları ve Kullanım Sıklığı

Kütüphane üyelerinin %65'inin sıkça, %21'inin çok sık, %14'ünün ise nadiren kütüphanelerden yaralandığı görülmektedir. Üyelerin kütüphanelere geliş amaçları çoğunlukla ödünç kitap alma (%94), internetten yararlanma (%79) ve ders çalışma amaçlı (%71) olmaktadır. Ege Bölgesi'ndeki kütüphane kullanıcıları ise gazete-dergi okuma amacı hariç; araştırma yapmak, ders çalışmak, internetten yararlanmak ve ödünç kitap almak amacıyla kütüphanelere gelmektedirler. En çok gazete-dergi okuma amaçlı kütüphane kullanımına Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde (%75) rastlanmaktadır. Denilebilir ki, kütüphane kullanıcıları hâlâ kütüphanelerde klasik hizmetlerin verilmeye devam ettiğini düşünmekte ve kullanımlarını bu şekilde sürdürmektedir. Kullanıcılar verilmekte olan ve verilebilecek hizmetlerin pek farkında değildir.

Şekil 22, kütüphane kullanıcılarının memnuniyetlerini sorgulamak ve bu memnuniyetin kütüphaneler tarafından hangi yollarla öğrenildiğini tespit etmek amacıyla düzenlenmiştir.

BÖLGELER	Kullanıcıların Verilen Hizmetten Memnuniyeti				Kullanıcıların Memnuniyetini Değerlendirme Kriterleri					
	Memnunlar		Memnun Değiller		Anket		Kişisel Bildirim		Şikâyet Kutusu	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ege	4	100	0	0	0	0	3	75	1	25
Marmara	3	75	1	25	0	0	4	100	0	0
Doğu Anadolu	5	83	1	17	0	0	6	100	0	0
Güneydoğu Anadolu	4	100	0	0	0	0	4	100	0	0
Akdeniz	1	33	2	67	0	0	2	67	1	33
Karadeniz	6	86	1	14	0	0	7	100	0	0
İç Anadolu	4	67	2	33	1	17	4	66	1	17
TOPLAM	**27**	**79**	**7**	**21**	**1**	**3**	**30**	**88**	**3**	**9**

Şekil 22. Kullanıcıların Memnuniyet Düzeyleri ve Bunun Ölçülme Yolları

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

Kullanıcıların %79'unun kütüphanelerde verilen hizmetlerden memnun olduğu, görülmektedir. Memnuniyet derecesinin ölçülmesinde en çok tercih edilen yöntem kişisel bildirimler olmaktadır. Güneydoğu Anadolu ve Ege Bölgesi kütüphane kullanıcılarının tamamı verilen hizmetlerden memnundur. Bu memnuniyet değerlendirilen 4 kategori (bina, personel, hizmet ve koleksiyon) için ortak bir sonucu ortaya koymaktadır. Kütüphane kullanıcılarının memnuniyetlerinin ölçülmesinde anket yoluyla geri dönüşüm almayı amaçlayan tek kütüphane İç Anadolu Bölgesi'ndedir. Şikâyet kutusu ile memnuniyet ölçümü düşük oranlarda gerçekleşmektedir. Kütüphanelerde verilen hizmetin memnuniyet ölçümünün yapılmasında en iyi yolun kullanıcılara uygulanacak anketler ile gerçekleştirileceği düşünüldüğünde, kütüphanelerin bu ölçüme pek sıcak bakmamaları düşündürücüdür. Kullanıcı memnuniyetinin daha doğru bir şekilde ölçeklendirilebilmesi için ilgili bakanlıkça bazı yapılandırmalara ve bilgilendirilmelere gidilmesinin faydalı olacağı düşünülebilir.

Bölge ve kullanıcı memnuniyeti arasındaki bağımsızlık ilişkisi Şekil 23'de gösterilmiştir.

P=0,336			Verilen Hizmetten Memnuniyet		Toplam
			Memnun	Memnun Değil	
Bölgeler	Ege	Sayı	4	0	4
		%	100,0	,0	100,0
	Marmara	Sayı	3	1	4
		%	75,0	25,0	100,0
	Doğu Anadolu	Sayı	5	1	6
		%	83,3	16,7	100,0
	Güneydoğu Anadolu	Sayı	4	0	4
		%	100,0	,0	100,0
	Akdeniz	Sayı	1	2	3
		%	33,3	66,7	100,0
	Karadeniz	Sayı	6	1	7
		%	85,7	14,3	100,0
	İç Anadolu	Sayı	4	2	6
		%	66,7	33,3	100,0
Toplam		Sayı	27	7	34
		%	79,4	20,6	100,0

Şekil 23. Kütüphanenin Yer Aldığı Bölge ve Kullanıcı Memnuniyeti Arasındaki Bağımsızlık İlişkisi

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

Kütüphanenin yer aldığı bölge, kullanıcıların kütüphane hizmetlerinden memnun olup olmamalarından bağımsızdır (P>0,1). Kullanıcıların kütüphanelerden memnuniyet düzeyleri bölgesel farklılıklardan etkilenmemektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplam 81 il halk kütüphanesinden 34'ünün katılımının sağlandığı çalışmada, en büyük katılım Ege Bölgesi'nden (%50), en az katılım Marmara Bölgesi'nden (%36) elde edilmiştir.

Katılımcı kütüphanelerin yaklaşık %85'lik kısmının mülkiyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı'na aittir.

Güneydoğu Anadolu kütüphaneleri, kütüphanecilik hizmeti vermeye uygun olarak değerlendirilmekte ve kapasitesinden fazla talep görmektedir. Fakat buna rağmen kayıtlı kitap sayısının en az olduğu bölge yine bu bölgedir. Bakanlığın ve bu bölgede görev yapan yerel yöneticilerin kütüphanelerle ilgili konulara biraz daha özenle eğilmeleri gerektiği oldukça açıktır. Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki kütüphanelerde ise, kütüphane yöneticileri mevcut koleksiyonlarının yeterliliğinden bahsetmektedir. Bu durum, bu bölgede kütüphanelere olan ilginin azlığı ile açıklanabilir. Bölgedeki okur-yazarlık oranı incelenerek, diğer bölgelerle kıyaslanacak olursa bu ilgisizliğin gerekçelerine ulaşılabilir.

Kütüphaneci istihdamı açısından Akdeniz, Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu bölgeleri; memur açısından İç Anadolu Bölgesi en avantajlı bölgelerdir. Görsel ve İşitsel materyal açısından en zengin kütüphaneler ise, Ege ve Karadeniz'de; en yetersiz kütüphaneler Akdeniz ve Marmara bölgesinde yer almaktadır.

Kütüphanelere üye olanların ağırlıklı olarak kadınlar olduğu; en çok üyeye sahip kütüphanelerin Ege Bölgesi'nde yer aldığı ve en çok erkek kullanıcının Güneydoğu Anadolu'da bulunduğu görülmektedir.

Kütüphaneler Güneydoğu'da yaygın olarak gazete-dergi okuma amaçlı kullanılmaktadır. Güneydoğu Anadolu halkının gelir düzeylerinin düşüklüğü düşünüldüğünde, kütüphanelerin bu hizmetlerinden yoğun olarak yararlanmak istemelerinin sebebi de anlaşılabilir.

Tüm katılımcı kütüphane yöneticileri verdikleri hizmetin adil olduğunu; kütüphanelerinde yetişkinlere yönelik kitap sayısının fazla olduğunu; kütüphanelerinin ulaşım açısından uygun yerlerde bulunduğunu; ödünç verme, internetten yararlanma ve ders çalışma amaçlı kullanımın yoğun olduğunu; koleksiyon oluşturmada Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın kütüphane müdürlerinin talebine, kendilerinin de kullanıcıların talebine göre hareket ettiklerini belirtmektedirler.

Anketlerin SPSS istatistik programı kullanılarak ki-kare testi ile

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

değerlendirilmesi sonucunda, kütüphanelerin yer aldıkları coğrafi bölgelerin kütüphanelerdeki bazı özelliklerin varlığı ya da yokluğundan bağımsız olup olmadığı ölçülmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

Kütüphanelerin yer aldığı coğrafi bölgeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın mülkiyet politikalarını, kütüphanelerde verilen hizmeti, kütüphanelerde çalışan personel sayısını, kütüphanelerde engellilere yönelik hizmeti, kütüphanelerde okul öncesi eğitim hizmeti verilmesini, kütüphanelerden yararlanan kullanıcı sayısını, kütüphanelerin koleksiyon sayılarını, kütüphanelere üye olanların cinsiyetlerini, kütüphane üyelerinin memnuniyetlerini etkilememekte ve bunlardan etkilenmemektedir. Kullanıcı memnuniyetinin bu faktörlerden bağımsız olmasında, genel olarak kullanıcıların azlığının rolü olduğu düşünülebilir.

Buna karşılık kütüphanelerin yer aldığı coğrafi bölgeler, kütüphanelerin mevcut üye sayılarını, kütüphanelerden daha fazla yararlanmak isteyen kullanıcı sayılarını, kütüphanelerde düzenlenen kültürel ve sosyal etkinlikleri, kütüphanelerin verdiği gezici kütüphane hizmetini etkilemekte ve bunlardan etkilenmektedir. Her bölgenin kendine özgü kültürel değerlerinin, gelir düzeylerinin, okur-yazar oranlarının ve coğrafi konumlarının mevcudiyeti; kütüphanelerden talep edilen hizmetlerin farklılaşmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle diyebiliriz ki, bir ülkenin kültür politikasının belirlenmesinde bölgeler arasındaki bu farklılıklara mutlaka özen gösterilmesi ve bölgesel bazda kültürel kalkınma politikaları hazırlanmasına dikkat edilmesi bir zorunluluk olmalıdır.

Halk kütüphanelerinin amaçları ve hizmet verdikleri kesim oldukça net bir şekilde tanımlanmakla beraber; sürekli olarak gözden kaçan konu, her toplumun ihtiyaç duyduğu kültürel ve bilgi ağırlıklı eksikliğin birbirinden farklı olduğudur. Hatta aynı ülke içerisinde yaşayan bireylerin bile farklı gelişmişlik düzeylerine sahip bölgelerde ikamet ediyor olmalarının, bilgi gereksinimlerini farklılaştırdığının bilincinde olunmamasıdır. Bazı bölgelerin ekonomik yetersizliklerinin mevcudiyeti kütüphane kullanıcılarının gazete ve kitaplara olan gereksinimini ve internet kullanım talebini artırırken, bazı bölgelerdeki yoğun çalışma saatleri özellikle gazete, dergi ve kitaplara olan talebi azaltmaktadır. Bu bağlamda, halk kütüphanelerinin mevcut yasa ve yönetmelikler çerçevesinde, bağlı oldukları bölgeyle uyumlu bir hizmet politikası geliştirip uygulamaya koymalarına ihtiyaç vardır. Ayrıca, halk kütüphanelerine yönelik daha etkin yasal düzenlemelere ihtiyaç olduğu da kesindir. Hatta genel yönetimlerin yanı sıra yerel yönetimlerin de halk kütüphanelerine yönelik birtakım destekleyici faaliyetlere girişmesi bir gerekliliktir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

Bölgesel bazda gerçekleştirdiğimiz bu çalışma sonuçlarından anlaşılacağı üzere, kütüphaneleri daha iyi olmaya, daha çok ve çeşitli hizmet vermeye zorlayan en önemli itici güç, kullanıcı talebidir. Kullanıcıların talepleri, verilen hizmetin her anlamda şekillenmesinde en önemli rolü üstlenmektedir. Hizmet kalitesinin artırılması tek taraflı bir çabayla gerçekleştirilemez. Günümüzde arzın itici gücü taleptir.

Son söz olarak söylenecek olursa, halk kütüphanelerinin sadece sayısının artırılması yeterli değildir. Hizmet kalitesinin yükseltilmesi için niceliksel ve niteliksel artışın birlikte gerçekleştirilmesi daha sağlıklı sonuçların alınmasını sağlayacaktır.

6. KAYNAKÇA

Aslan Alpay, S. (1993). Başarıyı kanıtlamanın bir aracı: Performans ölçülmesi. *I. Halk Kütüphaneleri Sempozyumu (29 Kasım-1 Aralık 1993) Bildiriler.* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü. 47-50.

Campbell, H. C. (1988). *Halk kütüphanesi sistem ve hizmetlerinin geliştirilmesi: ülke çapında bilgi hizmetinin planlanmasının bir bölümü olarak milli ve bölgesel halk kütüphanesi sistemlerinin organizasyonu için klavuz*. (Çev. B. Çapar). Ankara Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphanecilik Dizisi: 10.

De Witte, K. & Geys, B. (2011). Evaluating efficient public good provision: Theory and evidence from a generalized conditional efficiency model for public libraries. *Journal of Urban Economics*, *69*, 319-327.

Ersoy, O. (1983). Halk kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, *32* (1), 1-4.

Ersoy, A. ve Yılmaz, B. (2009). Yaşam boyu öğrenme ve Türkiye'de halk kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 23 (4), 803-834.

Goulding, A. (2009). Engaging with community engagement: Public libraries and citizen involvement. *New Library World*, 110 (1/2), 37-51.

Hill, C. (2009). *Inside, outside and online: Building your library community*. Chicago: American Library Association.

IFLA. (1987). *Halk kütüphaneleri için hizmet kılavuzu*. (S. Hısım, Çev.). Ankara: Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

IFLA. (2007). *Halk kütüphanesi hizmeti: Gelişim için IFLA/ UNESCO ilkeleri*. P. Gill ve diğerleri (Yay. Haz.), (B.Yılmaz Çev.). İstanbul:

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN
*JEL KOD: I20 *** ID:52 K:108*
http://www.akademikbakis.org

Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.

Karakaş, S. (1999). Üniversite kütüphanesinde bir pazarlama aracı olarak hizmet kalitesi araştırması. *Türk Kütüphaneciliği*, 13 (3), 207-222.

Martin, J. (1998). Strong support for libraries is currently coming from Europe. *The Library Association Record*, *100* (9), 455.

McDougall, A. (1991). Performance assessment: Today's confusion, tomorrows solution. *5th IFLA General Conference*, Moscow, 18-24 August 1991, Booklet 6: Division of Management and Technology. 33-38.

Önal, İ. (2004). Eğitim ve bilgi hizmetlerinde toplam kalite uygulamaları. *Türk Kütüphaneciliği*, 18 (1), 27-42.

Pyati, A. (2009). Understanding the roles of public libraries in (inter) national development: Lessons from India. *The Canadian Journal of Information and Library Science, 33*, 3/4, 223-253.

Sağlamtunç, T. (2010). Görme engelliler ve kütüphanecilik hizmetleri. *Bilgi Dünyası*, *11* (1), 178-191.

Scott, R. (2011). The role of public libraries in community building, *Public Library Quarterly, 30* (3), 191-227.

Soysal, Ö. (1969). *Çağdaş eğitim ve Türkiye'de okul kütüphanesi.* Ankara: Güven Matbaası.

Topçu, Ö. Ş. ve Yılmaz, B. (2012). Ankara'daki halk kütüphanesi hizmet niteliğinin değerlendirilmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, *26* (1), 53-77.

UNESCO. (1995). Halk kütüphanesi bildirgesi (Y. Tonta, Çev.) *Türk Kütüphaneciliği*, *9* (2), 144–147.

Whitehall, T. (1994). Quality in library and information service: A review, *Total quality management in libraries : a sourcebook içinde* (100-121). R. M. O'Neil (ed.) englewood: libraries unlimited.

Yılmaz, B. (1993a). Halk kütüphanesi kullanımı için yeni bir bakış açısı. *I. Halk Kütüphaneleri Sempozyumu (29 Kasım-1 Aralık 1993) Bildiriler*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü. 40-42.

Yılmaz, B. (1993b). *Okuma alışkanlığında halk kütüphanelerinin rolü.* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü.

Yılmaz, B. (1996). *Halk kütüphanesi kullanımı sosyo-ekonomik bir çözümleme.* İstanbul: Türk

Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.

Yılmaz, B. (2005). Türkiye'de kamu yönetimi'nin yeniden yapılandırılması süreci ve halk kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 19(1), 56-77.

Yılmaz, B. (2011). Ankara'daki halk kütüphanesi sistemi: Niceliksel bir analiz. *Türk Kütüphaneciliği*, *25* (1), 35-54.

Yu, L. (2000). Role of the public library in the 21st century. *Journal Availability: Tamkang University, 37*, 256-264.1